£ 1200

Storia

36.17.B.6

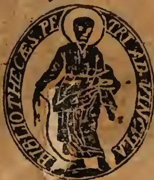
9. 19. G. 37

BARTHOLOMAEI FACII ET IO. IOVIANI PONTANI rerum suo tempore gestarum Libri sexdecim.

***

36.17.B.6.

QVOS IDCIRCO CVM GVICciardino coniunximus, quia vbi Pontanus desinit, Guicciardinus suam historiam inchoauit.

BASILEAE

M. D. LXVI.

BARTHOLOMAEI FACII RERUM SUO TEMPORE GESTARUM LIBER PRIMUS.

ETSI nonnullos viros hæc ætas tulit, qui præstãti ingenio atque doctrinã præditi, tũ ad alia quæque, tum ad res gestas scribendas peridonei existimari possunt: fuerantq́; & nostra & patrum nostrorum memoria aliquot populi, ac principes clari, qui magna ac laudabilia facinora gessere: ea tamen est apud plerosque nouarum rerum negligentia, vt perpauci ad scribendam historiam sese conferant. Sunt enim quos, cùm legerint aut Alexandri, aut Cæsaris, aut populi Romani facta, hæc noua ac recentiora non multum delectent. Nanque ita se res habet, vt quæ nobis notiora & familiariora sunt hæc in minore pretio, nescio quonã modo habeamus. Ego verò haud abnuerim, nec regem, nec ducem, nec ciuitatem vllam ætate nostra, aut etiam auorum nostrorum extitisse rerum gestarum gloria & virtute cum ijs comparandam. Quamquam quis est adeò imperitus rerum, qui nesciat vel eorum res, quos modò nominaui, disertorum scriptorum beneficio nonnihil illustriores atque ampliores factas esse? Sed certè & hæc recentiora iudicio meo tanti sunt, vt eos etiam in ætatem suam quodammodo ingratos atque iniquos putem: qui quia

contigere suo tempore, veluti leuia quaedam ac notitia parum digna negligere videantur: cùm ea ipsi potius verbis extollere deberent, & aut aliorum ingenijs illustrata perlegere, atque in honore habere, aut eloquētiam hominū, vt res sui seculi ab interitu vindicare vellent, excitare. Haec tametsi veniebāt in mentem, non vsque adeò tamē valuere, vt me à rebus nostris memoriae mandandis deterruerint, existimantē nulla in re honestiore ac iucundiore exerceri ingenium posse. Nanq; vt fructum taceam, qui ex historia maximus capitur, nulla profectò res est, quae tanta cum delectatione aut scribentis aut legentis animum teneat, cùm propter alia multa, tum propter temporum vicissitudines, fortunaeq; varietates, quibus ea redūdat omnis. Ac nostri quidem seculi res gestas consideranti mihi, Alphonsi regis facta admirationem in primis afferre assolent: qui à remotissimis Hispaniae oris in Italiam profectus, cùm alia multa memoratu digna gessit, tum Neapolitanum regnum magnum atque opulentum singulari virtute perdomuit. Quocirca res eius literis mandare, & quantum fuerit in me, illustrare constitui, ne tātarum rerum cognitio posteris obscura relinquatur. Quòd si pro rei magnitudine fortasse minus consequi potuero: at caeteris omnibus qui volet eijsdem de rebus posthac scribendi facultatem praebuisse non inanis operae, vt arbitror, fuerit. Ab Neapolitano igitur bello initium facturus, eius causam atque originem primùm repetens paulò altiùs omnia aperiam.

MARTI-

ARTINVS Quintus pontifex maximus, is qui sacrosanctam potestatem pontificiam tyrannorum quorundam scelere prope euersam restituit, cum Florentiæ degeret, Braccij Mōtonij iniurijs lacessitus à Ioāna Neapolitanorum regina opem petijt. Ea verò Sfortiam Cotiniolam regiarum copiarum præfectum auxilio petenti misit: qui secundis aliquot prælijs factis ad postremum acie uictus, vt sibi decretum stipendium inuideri agnouit, quorundam opera, qui primum apud Ioannam dignitatis locum obtinebant, omnia ad suam potentiam reuocare cupientium, Ludouicum Andegauensium principem, regem postea appellatum, vti ad Neapolitanum regnum capessendum veniret, quod ad se pertinere profitebatur, per literas ac nuncios exhortari cœpit, operam in id bellum impigrè pollicitus. Facilè mouit Ludouicū, iam multo antè Neapolitanorum quorūdam exulum quotidianis suasionibus eius regni cupiditate inflammatum, eius viri auctoritas: quem acceperat præter egregias belli artes, in Neapolitano regno complura oppida tenere. Lætus itaque talibus nuncijs renunciari Sfortiæ iussit: periucunda sibi accidisse, quæ ultrò obtulisset: & ob eam rem gratias agere. Bellum Neapolitanum sibi, & prius, & tùm maximè cordi esse, talem præsertim virum, ac ducem copiarum, nacto. Paraturum se omni cura classem, qua Neapolim traijciat. Simul cùm ijs qui ad se venerant mittit, qui de stipēdio ac cæteris rebus ad bellum pertinentibus cum eo agāt, actaq; ad se referant. Quibus omnibus cōstitutis, Sfortia extemplò coactis dissipati exercitus reliquijs in Campaniā proficiscitur: finesq; regni

Malitiam, cui maximè confidebat, mittit, iubetq́; nisi intra certum diem auxilium à pontifice impetret, ad Alphonsum in Sardiniam nauiget, atque ab eo auxilium postulet: simul quæ illum regi polliceri velit, auxilij impetrandi gratia ed cet. Post hæc Franciscum Vrsinum & Ludouicum Columnam claros copiarum duces mercede conducit: Christophoroq́; Caietano accercito (hi omnes ad mille equites ducebant) Ioanni Caracciolo vrbis custodiam demandat. Hic genere clarus, virtute, & forma corporis clarior, omnium longè princeps apud Ioannam erat. Malitia naui longa, ac biremi acceptis Pisas, atque inde pedibus Florentiam ad pontificem profectus: qui per id tempus in ea vrbe, à Braccio pulsus, sedem suam constituerat, sese contulit. Qui cùm Ioannæ discrimen docuisset, & requisito auxilio, spem modò sibi dari animaduerteret, statuit ad Alphōsum traijcere, Ioanna priùs de sua profectione certiore facta. Eius consilium confirmauit, atque adiuuit fortuna. Erat enim fortè per id temporis Florentiæ Gartias quidam Hispanus eques, Alphonso percarus, qui cognita causa aduentus Malitiæ, cùm haud dubiam auxilij regij spem fecisset, vti ad regem continuò nauigaret, persuasit. Progressus itaque Plumbinum, quò naues ire iusserat (neque enim vna cum Gartia ire voluit, ne quid eius viri comitatus suspicionis pontifici præberet) petito à pontifice commeatu, simulatóque Neapolim reditu, ad confirmandam auxilij spe Ioannam ibi hominem præstolatus est: qui cum eodem paulò pòst tranquillo mari in altum euectus, in Sardiniam traiecit. Interea Neapolitani Andega-

uensis factionis Ludouicum crebrò per literas, ac nuncios monere, atque hortari, vt maturè instructa classe quam Genua parabat, confestim accedere ne cunctaretur. Futurum ei postea perdifficile, quod tunc facile factu haud dubium esset, si illum Alphonsus, quem reginæ auxilio venturum suspicabantur, cum classe præueniret, frustra postea amissam oportunitatem quæsiturum, fortunamq; imploraturum. Proinde si ea res sibi cordi & curæ esset, maturaret; ita facto opus esse. Et iam Ludouicus Columna, & Franciscus Vrsinus, quos à Ioanna cōductos dixi, Christophorusq; Caietanus cum copijs accesserant, Sfortiamq; à solitis excursionibus prohibebant, & ciues quorum fides suspecta erat, in officio continebant. Neque enim erat quisquam qui se ducē profiteri auderet. Ludouici aduentum taciti omnes opperiebantur. Legatus ab Alphonso benignè & comiter exceptus, facta loquendi potestat: primùm de reginæ in eum vnum spe, atque animo verba fecit. Posthæc difficultates ac pericula exposuit: Ludouicum Andegauensium ducem, illam paterno & hæreditario regno exuere conari: parare classem, qua Neapolim petat. Sfortiam, quem illa sibi in aduersis suis rebus vnicum præsidium existimauerat, sibi hostem è duce factum, castrisq; ante vrbem positis, omnibus belli cladibus agros vastare. Eam verò, & si non deerant reges alij, qui opitulari ei vellent, ac possent, ab eo potius opem postulare voluisse, ob nominis eius celebritatem, ac gloriam. Proin orare, atq; obtestari, vti reginæ causam tuendam susciperet, neque pateretur eam per iniuriam regno spoliari: celeritate uerò ante omnia opus esse: quandoquidem &

Sfortia

ßfortia cum ingentibus copijs vrbi immineat,& Ludouicus cum classe breui affuturus putetur,quam Genuæ parari certum fit.Magnæ fibi laudi gloriæq; fore, fi laborantem reginam, & rebus diffidentem suis, in antiquam dignitatem, statumq; restituerit. Quod vt haud grauate onus susciperet: reginam vbi se tueri vellet, ei primum omnium in filium adoptato, Calabriæ ducatum, qui honor regiorum filiorum maximo natu haberi soleat, cum regni succeßione polliceri. Cùm hæc dixiffet, Alphonfus allata modo auxilij spe, rem ad confilium detulit: nec fermè vllus fuit, qui id bellum fufcipiēdum diceret,quoniam permagnos sumptus postulare videbatur: & erant qui vererentur, ne,si bellum diutius trahi contingeret,Neapolitani satis constantes in bello futuri essent: quòd eam gentem consilia variare ad fortunæ mutationem solere, fama erat.Re igitur fuspenfa, cũ adhuc incertus effet, quid ageret, legatus,quem Ludouicus ad eum miferat, triremium decem petendarum gratia, quas claßi,quam Genuæ parabat, adijceret, cognito Malitiæ aduentu, eiusq; caufa, ad eum profectus, inquit,fcire fe, legatum à Ioanna miffum ab eo opem postulare, nec id dißimulari posse: cæterùm existimare se haud commissurum vt nouam Ioannæ gratiam veteri Ludouici gratiæ, atque amicitiæ prælaturus fit.Neque enim fibi caufam vllam esse,ob quam iufta arma fufcipere aduerfus Ludouicum poßit, qui cum fit, præter amicitiam,affinitate coniunctus.Vocari Ludouicum à Neapolitanis ciuibus magnis obteftationibus: regnum, quod fibi legitimo iure debeatur, quodq; à ciuibus vltro offeratur, armis (quando aliter non liceat) ven-

dicare. Sibi verò haud dubium esse, si quas petijt naues, Ludouico concesserit, aut certè ei aduersus non fuerit, Ludouicum sperati, atque exoptati regni breui compotem fore. Deberi id certè tum veteri consanguinitati, tum amicitiæ: nec committendum, vt imperandi cupidine à Ludouici amicitia discessisse videatur. Ad hæc Alphonsus, non negare se primum Ioannam ab se auxilium petere, cæterùm nihil adhuc super ea re decretum esse: cognationẽ, & amicitiam Ludouici, quam commemorarit sibi caram esse, eamq́ magni æstimare. Præstaturum se quod Ludouicus postulabat, modò ipse à Genuensium, quibus cum bellum gerebat, societate discederet. Ludouicum verò suam, & Genuensium amicitiam simul habere non posse: quod non sit æquum, neque committendum, sua vt classis cum hostili classe coniungatur. Cum hoc responso dimissus legatus ad Ludouicum regressus est. Qui cum vtiliorem sibi Genuensium amicitiam, & societatem arbitraretur, in vna celeritate victoriæ spem repositam ratus: omisso Alphonsi auxilio, nihil ad conficiendæ classis celeritatem sibi reliquum fecit. Vicerunt igitur regem, reginæ miseræ & afflictæ fortunæ (facilè enim alliciunt animos ad misericordiam supplicis preces) quam à se auxilium implorantem aspernari, non existimabat eius esse, qui regio nomine & maiestate dignus haberi vellet. Quamuis autem suorum propè omnium contrarias sententias (vt antè dixi) animaduerteret: accersito ad se Malitia, inquit, se reginæ causam tueri constituisse, nec passurum vt illa è regno tot annos à maioribus suis possesso eijciatur. Nec verò se ijs tàm moueri præmijs (quamuis permagna

magna

magna sint quæ illa spondeat) quàm eius incommodis, ac periculis, præsertim cum ad se, prætermissis cæteris regibus, certo iudicio postulatum auxilium intelligat: missurum se in præsentia Raimũdum Pirilionem, præstantem virum cum rostratis quatuordecim, qui illi opem ferat, commeatusq; ex Sicilia deportari curet. Quæ cùm audisset legatus spe plenus, mittere ad Ioannam quamprimùm statuit, qui illam, quæ egisset, diligenter faceret certiorem, vt auxilij spe allata, fortius labores, atque incommoda belli toleraret; maximè quòd Ludouicus classem properè parare ferebatur. Quam rem cum Alphonsus comprobaret, Paschalem Ioannæ à secretis, qui illi comes datus erat, cum biremi misit, & quæ egisset omnia quóue tempore se affuturum cum regia classe speraret, ad Ioannam perscripsit. Qui acceptis literis, idoneam ad nauigãdum tempestatem nactus, in altum euectus est: & iam nauigando ad oppidum, quod Ciuitatem veterem vocant, peruenerat: portumq; ingressus, in terram commeatuum petendorum causa descenderat: cum fortè Ludouici classis subitò atque insperatò apparuit. Erant in ea classe præter onerarias sex, rostratæ duodecim, cuius improuiso aspectu conturbati qui in biremi erãt, relicto eo homine cuius expectandi spacium propter hostium propinquitatem non habebant: anchoram repentè moliti, concitato remorum pulsu Neapolim contenderũt. Sed nihilo magis Ioanna ex ijs ordine sciре potuit, quæ Malitia cum Alphonso egisset: literæ enim omnes amissæ erant. Id modò cognouit, venturam propediem, icto iam fœdere, ab Alphonso classem, Paschalemq; apud Ciuitatem Veterem relictum, eumq;

interceptum putari ab hostili classe, cuius metu quòd iam appropinquauerat, eo relicto, effugissent. Quibus cognitis, quamuis hostilis classis aduentus terrebat, & eius hominis captiuitas grauis erat, vehementer recreati sunt. Ludouicus appulsa ad oppidum classe, vt audiuit de Pascale à suis destituto, hunc inuentum ad se perduci iussit, extortisq; literis, cuncta, quæ cum Alphonso acta erant, cognouit. Post hæc eo in classem imposito prosperum ventum nactus, paucis diebus Neapolim peruenit: iactisq; ante vrbem anchoris, naualibusq; socijs, ac militibus in terram expositis, quos aduexerat, Sfortiam sibi obuiam in littus progressum, castra propius vrbem metari iussit. Eius aduentus Neapolitanos variè affecit. Namque & Andegauensibus longè aucti sunt animi, & Dyrrhachinis imminuti. In has enim duas factiones Neapolitana ciuitas, atque adeò omne regnum diuisum erat. Non tamen omnino remisere animos Dyrrhachini, seq; expectatione classis Alphonsi solabantur. Itaque imperata pro se quisque impigrè atque obedienter facere, ac destinata munera obire atque exequi. Alij turres ac muros armati custodire: alij vrbem die noctuq; circumire atque interuisere: alij tela parare ac tormeta idoneis locis disponere: nec facultatem tentandi aliquid per negligentiam aduersæ factioni dare. In eo autem maximè peccatum in quo quis cessasset existimantes, de officio certabãt. At Ludouicus hostium expectatione cognita, omnia tentanda arbitratus prius quàm hostilis classis aduentaret, rostratas ante vrbem sæpius circumuagari iussit: moturos aliquid in vrbe Andegauensis factionis homines existimans: quorum cognati & necessarij

cessarij ad Sfortiam in castra transierant. Cæterum eius spes atque opinio irrita cecidit. Nam etsi multi in vrbe erant, qui regnum ad illum depulsa Ioannæ deferri cupiebant, tamen inimicorū vis atq; diligentia omnem ijs nouandarum rerum facultatem auferebat. Certabatur quotidie leuibus prælijs uario euentu. Dum hæc Neapoli geruntur, Raimundus cum Malitia legato omnibus ad cursum comparatis è Sardinia soluit: idoneamq; ad nauigandum tempestatem nactus in Siciliam venit. Ibi iussis aliquot onerarijs cum frumēto sequi, confestim velis sublatis Neapolim petijt. Erant in ea classe naues longæ sexdecim: ad cuius prospectum mira quædam animorum commutatio facta est. Nam quantum Andegauenses remiserunt animos, classis suæ vsu prope sublato, tantum Dyrrhachini sustulerunt: tantaq; ab iis lætitiæ significatio edita est, flammis per noctem tota vrbe perlucentibus, quanta in dubiis rebus fieri assolet, qui auxilio diu ac multum expectato tandem potiuntur. Rostratæ hostium quæ quotidie in portu ante vrbem excurrere ad concitandos ciuium animos solitæ erant, confestim sub onerarias (erant enim pauciores numero) tanquam sub tutam & eminentem arcem sese recepere: nec liberè nauigandi aut discurrendi (tribus præsertim triremibus Ioannæ additis) postea potestas fuit. Expositus in terram Malitia quæ egisset cum Alphonso non verbis modò, verùm etiam rebus ipsis edocuit. Freta hoc auxilio Ioanna & a mari omnis generis commeatus capiebat, & a terra hostium vim facilè arcebat. Fuit autem hic annus ab ortu Christi Dei nostri vigesimus & quadringentesimus supra mil

lęßimum. Postridie Raimundus naui egressus in magna ciuium frequentia ad reginam accessit. Qua conspecta, Bono te, inquit, animo regina esse Alphonsus iubet: cuius in te pietatem, atque animum Malitia legato tuo referente satis scire potuisti. Nullum tamen eius rei certius argumentum aut clarius indicium hoc vno est. Simulac enim ex legato tuo agnouit, Ludouicum hostem tuum susceptam expeditionem pertinaciter persequi, vt saluti tuæ, ac dignitati consuleret, me cum hac classe quam vides ad te ire vnà cum legato cõfestim iußit, quam satis esse, & ad vrbem tuendam, & ad commeatus inferẽdos in præsentia existimauit. Quòd si te haud aliter quàm præsente se tanto belli onere leuari posse cognouerit, sese cum reliqua classe reliquisq; copiis mox tibi affuturum pollicetur. Cuius rei si vsus venerit, sentient profectò hostes, à te haud nequicquam eius opem imploratam esse. Itaque posito metu forti facsis animo, atque Alphonsum tuis rebus aduersis nusquam defuturum confide: qui quantum te adiuuare poßit & milite & commeatu, superuacaneum dicere existimo. Nam ego (quod ad me attinet) tibi pro mea in regem fide regina polliceor, me pro tua dignitate ac statu conseruando nullum discrimen ac laborum recusaturum. Ad hac Ioanna: Nunquam equidem dubitaui, inquit, quin ab Alphonso facile in tãtis malis auxilium impetratura essem: quòd nobis eius humanitas atque animi specimen haud inauditum erat. Idq; mihi vnum in calamitatibus meis solatiuũ, ea vnà spes relicta erat, cùm cætera omnia desperationem quandam afferrent: ob eamq; causam omnes difficultates ac pericula forti animo tuli. Acceperam

veram enim eum ijs maioribus ortum, qui semper laudi & gloriæ studuerunt. Acceperam eo patre & rege natum, qui consilio atque animo cunctis ætatis suæ regibus anteisset. De eius erga me voluntate, ex Malitia legato multa accepi, sed nullum habeo testem certiorem, quam tuum cum hac classe aduentum, quo hostes ipsos conterritos videmus. Equidem dum sciam eum incolumem esse, nihil est quòd aut hostem metuā, aut pristinam auctoritatem ac regni possessionem me recuperaturam desperem. Ego verò eius auxilium hoc pluris facio, quòd in tempore venit vrgente mari, terraq; hoste, & quòd te virum fama præclarum classi ducem datum esse conspicio. Hæc vbi dicta, Alphonsum in filium primùm adoptatum ingēti omnium assensu, per præconem Calabriæ ducem pronunciari iubet. Deinde Raimundo aureo torque regis nomine, vt fieri consueuit, ornato, ac per totam vrbem in summa Dyrrhachinorum lætitia circūducto arcis maritimæ, quam Oui appellant, vti per Malitiam legatum pepigerat, claues tradi imperauit. Per eos dies Auersana arx, quæ amisso oppido nihilominus in fide permanserat, per proditionem in Ludouici potestatem venit. [illegible]anque Frāciscus Gatula studio partium ductus eam [illegible]etenti, & multa pollicenti [illegible] [illegible]adidit, quo postea oppido tanquam horr[illegible] [illegible]ter situs opportunitatem [illegible] [illegible]poli plus octo millia passuum abest, annona, atque omni frugum genere inprimis abūdans. Inter hæc Baptista Fregosus eius classis dux, qua Ludouicus Neapolim traiecerat, postquam Ludouicum mari nihil moliri posse animaduertit, propter hostilis classis aduen-

tum, primò Surrentum, inde Genuam abijt. Nec multò post Ludouicus, cùm sæpius vim ac dolum nequicquam tentasset, cum exercitu Auersam est profectus, ratus Auersanos facilius in fide contineri, & frumentum ac necessaria omnia exercitui multò commodiùs suppeditari posse. Inde quotidie in Neapolitanum agrum procursationibus crebris omnia circa vrbem infesta faciebat. Cum hic esset rerum status, & profecta ab Alphonso classis, non finem præsentibus malis, sed tantùm respirationem quandam attulisse videretur, maiusq́ue & grauius bellum id esse appareret, quam quod per Præfectum confici posset: crescentibus indies Ludouici opibus, finitimisq́ue plerisq́ue rerum successu ad eũ confluentibus, inualesceretq́ue quotidie magis ciuilis seditio: quæ hoc grauior ac periculosior erat, quo hostis erat propinquior: rursus Ioãnæ ac totius Dyrrhachinæ partis animi in vnũ Alphonsum cõuersi sunt, nullam salutis spem aliã superesse arbitrãtes. Mitti igitur placuit ad eum legatos, qui docerent quo statu Neapolitana res esset: quamq́ue necessarium foret, si Reginæ statum saluum vellet, confestim eum cum reliqua classe Neapolim traijcere: omnia enim quæ Ioanna spoponderit Raimundo præstita. Inter hæc, qui Andegauensis [illegible] per crebra hostium colloquia [illegible] ...ouico vrbe Neapoli consilium ineunt. Porta erat angusta, infrequenti via, ac deserta vrbis parte, ad Carbonariam (quam vocant) sita, quam sub Sfortiæ aduentum, cemento & calce raptim obstructa, terra insuper congesta cumulauerant. Per hanc cùm occultius intromitti hostes posse coniurati existimarent, compositis omnibus Ludouicum

eum monent, vti quarta noctis vigilia cum Sfortia atque omnibus copijs tacito agmine accedat: sese refractis portæ claustris, eius copias repentè admissuros. Quo discrimine cognito Ioanna propè consternata, Ioãnem Caracciolum cum omnibus externis copiis atque vrbana iuuẽtute vrbem ac mœnia obire confestim iubet: ne quid coniurati mouere auderent. Quod vt coniurati animaduertere, sua consilia patefacta arbitrati alij alios hortari cœperunt, vti correptis armis rem exequi properarent, priusquam inermes domi comprehensi pecorum modo trucidarentur: Ioannem Caraciolum magno armatorum numero per vrbem discurrere, ac suspicionis huius signa certa edere. Mutuis itaque studiis accensi, clàm arma capiunt, & ad infringenda portæ claustra furtim contendunt, quod ijs erat facilius: quoniam in ijs nonnulli erant, quibus negotium datum fuerat, vt noctu vigilias in muris circumirent. Ad hanc aliquot profecti eamq; interceptis custodibus refringere aggressi (nam cæteri domi armati signum expectabant) ad Ludouicum mittunt haud procul ab vrbe præstolantem, qui moneat vti copias confestim admoueat, ita facto opus esse. Cæterùm cum iam perfosso atque eruto muro, patefactum hostibus ingressum putarent: tigillus portæ ab interiori parte obductus equitem ingredi inh[illegible] hunc verò ne cadentes sonitus proderet, nequa[illegible] securibus cædere audebant. Quod hostes conspic[illegible] quis repentè delapsi ingredi vrbem cœpere: qu[illegible] strepitu propinqui vigiles excitati, atque ad portam quantum vti possent, tacitè progressi: vbi portam patefactam sensere, repentè ad arma conclamant, te-

neri ab hoste vrbem, pluresq; iam intra muros esse. Tum trepidatio simul & pauor repete vrbem inuasit: sed minor aliquanto fuit, quòd haud omninò improuisa res erat. Ignari primò vbi nam periculum foret, armati per vrbem discurrentes, ne qui motus à coniuratis fierent, quà hostes ingressos acceperunt, eò cateruatim cõtendere. Primus omnium Christophorus Caietanus vir animo & consilio clarus, cui ea pars mœnium tuenda data fuerat, cum paucis suorum ad eum locum equo prouectus conserto prælio hostile impetum sustinuit, donec Ioannes Caracciolus ac Ludouicus Columna cum equitatu affuere. Hi non modò ingressos expellere, sed etiam ne alij ingrederentur summis viribus contendebant. Atrox certamen erat, præsertim quòd in tenebris res gerebatur nocturno tempore tumultu terrorem augente. Simul duplex cura Dyrrhachinorum angebat animos: vna eyciendorum ex vrbe hostium, altera ne coniurati per noctis occasionem sese hosti adiungerent, tergaq; eorum inuaderent: quorum pleriq; fortunæ euentũ expectantes, sese Dyrrhachinis immiscuerant. Sed in id vnum pertinaciter pugnatum, Sfortia contra maximè adnitente, ne tigni rescindendi hostibus potestas esset: ne cum equitatu liberius in vrbem irrumperent. Inter hæc Raimũdus Pirilio tumultu excitatus, cum quingentis na-[illegible]us socijs eòdem contendit. Quorum interuentu Dyrrhachini vsq; adeò confirmati sunt, vt hostes iam in fugam inclinantes, extemplò vrbe ac mœnibus expulerint. Obstructa rursus porta, eaq; vrbis parte fidis custodibus firmata, cæteri quiq; ad stationes sibi demandatas diuertêre. Post hæc de coniuratis quorum

nonnulli

nonnulli inter hostes pugnantes visi fuerant habita quæstio est: quorum pleriq; grauioris pœnæ metu è muro per funem dilapsi sese ad Ludouicum in castra recepere. horum bona publicata. De cæteris comprehensis, tres coniurationis auctores securi percußi, reliqui pecunia mulctati sunt: atque ex eo argento multatitio in ærarium relato, bellum, quod alioquin vix sustineri poterat, aliquandiu pertractum est. Postridie Ludouicus qui ad mille passus ab vrbe equitatu fretus substiterat, vt nec motum vllum in vrbe concitari, nec hostes ad pugnam prodire animaduertit, ad multam diem cum exercitu Auersam se recepit. Crebræ deinde procursationes vti consueuerant, vtrinque fiebant: nec circa vrbem pacati quicquã relinquebatur. Cæterùm Dyrrhachini adeò sustulerant animos patefacta coniuratione, depulsis vrbe hostibus, frumenti & cæterorum commeatuum importatione, vt iam hostiles excursiones minasq; contemnerent. Interea legati à Ioanna ad Alphonsum missi in Corsicam peruenerunt. Nãque Alphonsus per id temporis Corsos oppugnabat, Bonifaciumq; oppidum totius insulæ ac gentis caput castris sub vrbem positis, obsidebat: hiq; vbi potestas loquendi facta est, pluribus verbis regi disseruerunt, cur Ioanna eius ad Neapolin profectionem per necessariam existimaret. Deinde docuerunt eundem & reginæ filium, & Calabriæ ducem pronunciatum arcemque maritimam in Raimundi manu esse. Quibus acceptis, Alphonsus non defuturum se reginæ & matri, optimè de se meritæ cum respondisset, omnibus celeriter ad nauigandum comparatis, in Siciliam traiecit, inde, vt primùm sibi commodum foret, Neapolim

petiturus. Misitq; ad Ioãnam cum legatis qui illam de aduentu suo in Siciliam certiorem facerent, seq; breui ad illam venturum significarent. Quò ad illum profecti Antonutius Aquilanus Calabriæ Præfectus & Hieracij, Terræ nouæ, ac Sinopolitanus, & alij quidam eiusdẽ regionis proceres cohortati sunt, postquam Calabriæ dux à reginã factus esset, mitteret quempiam è suis qui eam prouinciam pulsis inde aduersarijs tuerẽtur. Quorum consilio probato, Ioanna Hixeritanum regiæ stirpis carissimum sibi hominem, & in quo multas & singulares animi ac corporis dotes inesse norat, cum imperio eò misit. Qui in Brutios, quos nunc cum Calabris vno nomine Calabros vocamus, cum aliquanto equitatu transgressus, coniunctis copijs cum Antonutio ac cæteris, primùm Maletum petijt: quo oppido vi capto, & in fidem recepto, paulò pòst Neocastrum petens, & ipsum quoque oppidum in regis potestatem redegit. Deinde in Gratis fluminis vallem, quod flumẽ ab antiquis Acheron appellatum, & Alexandri Epirotæ, nece nobilitatum Cosentiam influit, progressus, multa præclara facinora aduersus Franciscum Sfortiam & Crotoniatem regulum, aliosq; Andegauẽsium partium edidit. Interim dum arma, dum iuuentutem, dum pecuniam & commeatus præparat, de ratione belli cogitare intentius cœpit. Iam enim cernebat animo, quanta esset eius futura belli moles. In primisq; cum animaduerteret sibi turpe ad famam fore proficiscentem se ad reginam obsidione liberandam ipsum in vrbe Neapoli obsideri: Braccium qui Sfortiæ opponeretur, mercede conducere instituit. Erant hi duo clarissimi ac præstãtissimi eius tempestatis copiarum duces.

Braccius

Braccius quidem genere opibusq́; illustrior. Cæterùm scientia rei militaris, animi magnitudo & auctoritas in vtroq; propemodum pares, non solùm æmulationem inter illos accenderant, sed etiam graues inimicitias pepererant, adeò vt non veluti hostes, sed tanquam inimici inuicem bellum gererent: alter alteri semper aduersi infestiq́;. Vna re dispares erãt, quod Braccius animi tantùm viribus, Sfortia non animi modò, verùm etiã corporis pollebat. Braccius enim vno latere debilitatus armis vti non poterat. His de rebus existimauit Alphonsus nullum à se copiarum ducem Ioannæ rebus vtiliorem conduci posse. Misit igitur ad eum Ioannæ voluntate nuncios, qui de eo conducendo ageret. Qui cùm intelligeret si Ludouicus pulsa Ioanna regno potiretur Sfortiam æmulum, postea Ludouici fauore atque opibus subnixum, multo quàm se potentiorem fore, oblatam conditionem lætus accepit. Cæterùm dum profectionem parat, complures dies intercessere: cuius moræ duæ fuerunt causæ: vna quòd stipendium ad eum serius missum est: altera quòd non satis tutò relinqui sua existimabat. Is enim Martino pontifici infensus aliquot Romanæ ditionis oppida armis occupauerat: quã quidem rem illi postea exitio fuisse crediderim, quasi cum superis bellum gerenti. Verebatur enim, simul ac in Campaniam cum copijs transisset, ne pontifex immisso exercitu, receptis ijs, quæ amiserat, sua insuper oppugnatum iret. Interim Alphonsus ordinandis Siciliæ rebus, præparandisq́; quæ ad bellum gerendum opus esse videbantur, omnem curam ac studium adhibebat: frequentesq́; nuncios ad Braccium vti aduentũ maturaret dimittebat. Itaque Braccius compositis domi re-

bus, oppidisq́; præsidio firmatis, è Perusio tandem mouit, ac per Pelignos Sulmonem deuenit: quinquagintaq́; millibus passuum vno die cōfectis celerius opinione omnium Capuam est profectus, frustra tendente Sfortia, qui de eius profectione acceperat, ne in Campaniam transgrederetur. Cumq́; celeritate aduentus sui famam præuenisset, fallendorum hostium ei oportunitas data est. Nam cum postridie equites, quos præsidij causa ad Mariæ maioris vicum Ludouicus miserat, vt solebant, haud procul à Capua excursionem fecissent, & ij qui obuiam exierant, ex composito cederent, ut persequentes in insidias alliceret, Braccius cū equitatu ex vrbe repente egressus, tantum ijs terroris iniecit, vt primum impetum non tulerint, nec prius finem fugiendi fecerint, quàm ad vicum vnde discesserant peruenerint. Hic verò cōfirmatis paulùm animis, loci fiducia constitêre: ac sub templum quod in arcis modum emunitum erat sese receperunt. Insignis ea pugna pro numero equitū fuit. Quos cùm Braccius diutius præter spem resistere intueretur, exhortatus milites, eos intra muros præcipites repulit, templumq́; eodem impetu præter turrim cepit, cuius expugnatio eo difficilior videbatur, quòd in eam confugerant Perusini quidā eius factionis quæ Braccio aduersa erat, quos mortis metus audentiores ad resistendum faciebat: hiq́; à Braccio venia data arce excesserunt, ipso vico in Ioannæ potestatem redacto, omniq́; hostium equitatu propè capto. Post hæc Braccius Capuam reuersus nullo iam obsistente, quòd equitatu superior erat, Neapolim profectus est: & quòd tam diu aduentum suum distulerat, prius propè in conspectu vrbis fuit, quàm

de eius

de eius aduentu nuncijs fides haberetur. Interea dum Braccij aduentus expectabatur, quòd multi ciuium ex coniurationis reliquiis ad Ludouicum inclinari videbantur, & pecunia in stipendium militi decrat, legati sex ad Alphonsum denuò missi fuerant oratum, ne quid amplius eorum spem desereret, si se saluos esse cuperet. Ludouicum enim vndique copias cogere, omniaq; ad bellum traducendum necessaria summa cura prouidere: periculum esse, ne qua noua cõiuratio, si diuturnior obsidio foret, in vrbe rursus excitaretur: Bracciũ omnibus rebus domi constitutis, mox affore: non esse humanitatis eius, quibus tantam de se expectationem præbuisset eorum ad extremum salutẽ negligere: multos quotidie ciues nec infimos quidem, sed qui & genere & gratia inter ciues valeant, in hostiũ castra confluere, atque ad res nouas hos solicitare, quibus cum aliqua necessitudine iũcti sunt: quibus omnibus malis ipse vnus mederi posset. Profecto Neapoli Braccio, colloquioq; cum Ioanna habito, literæ quamprimum ad Alphonsum de ea re datæ, vt si quid eius viri expectatio aduentum eius moraretur, quæ vulgò increbuerat opinio, omnem penitus moram rescinderet. Quòd cùm Alphonsus cognouisset, profectionem maturare instituit. At Ludouicus post Braccij aduentum, quòd erat impar viribus, nihil temerè agendum ratus, à solitis excursionibus ac populationibus suos continebat. Sed magis eum angebat Alphonsi expectatio, quem sciebat maiores quàm se vires ad alendum bellum habere, & susceptam semel expeditionem non deserturum. Qua de re ad Martinũ pontificem, qui in eum pronior quàm in Alphonsum erat, legatos mittere decreuit: iisq; ad

cum profecti hūc in modum locuti sunt: Existimamus non ignorare te, summe pontifex, Alphonsum Aragonum regem Neapoli indies expectari: eumq́; sub auxilij prætextu Neapolitanum regnum inuadere conari: cuius rei haud ambigua argumenta sunt, quòd se prius à Ioanna in filium adoptari & Calabriæ ducem ac successorem institui per legatos voluit, quàm è Corsica mouerit: quæ omnia illi haud repugnanter concesserit, vt ea quæ viribus diffisa metuit ne regno spolietur, quamlibet conditionem ferre haud renuens, modò quandiu viuat regno frui, aut certè reginæ nomen retinere posßit. Nec illud ignoras, Braccium acerrimum inimicum tuum ab eodem rege mercede conductum, cum multo equitatu iam in Campanum transisse, mox his oppidis bellum illaturum, quæ Ludouico portas aperuerant: cui vni cùm resistere vix posßit, quòd is plus valet equitatu quàm Sfortia, accedentibus nouis Alphonsi viribus quid arbitraris fore? Cedat sanè, & ab incœpto desistat oportet: quodsi quo fato acciderit, non debet apud te dubium esse, quin id iuris atque auctoritatis, quod pontifex Maximus eo in regno habes, is breui tēpore eleuaturus sit. Rex sublimi animo dominandi cupidus ex longinquis Hispaniæ oris ac gentibus feris profectus, omnia suæ potestatis faciet: arbitrio pro lege vtetur: nec tributum debitum pendet, nec regni insignia, quæ tui iuris sunt, à te accipere dignabitur. Cuius exemplum sequuturi posteri pontificibus deinceps aduersi atque infesti, aut certè contumaces erunt. Quæ cùm ita sint, summe pontifex, tuarum partium fuerit in id summa ope eniti, ne Ludouicus bello succumbat. Nam cùm sis Christianæ reipub. dux & moderator,

derator, omni à te ratione prouidendum est, ne quid de trimenti eius regnum capiat. Braccio, haudquaquam regi comparando, tibi bellum inferente, magnam existimationis tuæ partem amisisti: quid igitur censes fore, si a rege tam opulẽto tibi tollatur auctoritas? Quod quidem facilè tibi contigerit (vtinam falsus vates sim) si ad prouidẽdum his malis tardior fueris. Neque enim eas habet Ludouicus copias, quibus Alphonsi ac Ioannæ vim sustinere diutius queat. Tu verò cùm per Braccij transitum in Campaniam magno belli onere leuatus sis, poteris commodè, si voles, Ludouicum adiuuare: quem adiuuans facilè amissa recuperabis. Quod ni feceris, & Ludouicus Neapolitanum regnum, & tu de pontificia maiestate, atque auctoritate nõ parum profectò amiseris. Quod ne euenire patiaris, te per summam hanc tuam potestatem ac per omnes superos obsecramus. Facto dicendi fine, ea sibi curæ fore pontifex respondit, spemq; auxilij præbuit, quod vt præstaret duæ eum potissimæ impellebant causæ: vna, quòd Braccium quem maximè oderat, vlcisci cupiebat: altera, quòd Ludouicum sibi multò obtemperatiorem existimabat fore. Cum hac spe dimissi legati Ludouico certiore facto, inde ad Florentinos ac cæteras Italiæ ciuitates, & ad Philippum Mariam Mediolanensium principem profecti, docuere quanto in periculo Italiæ principes essent futuri, si Alphonsum regni Neapolitani compotem fieri paterentur: quòd tanti regni opes vel moderatum regem, nedum imperij ac gloriæ cupiditate flagrantem, ad occupandum Italiæ imperium allicere atque incitare sat possent. Singulos populos ac principes ei postea parto regno non futuros pares: cui

nunc con uncti & ad bellum consentientes illo haud dubiè superiores futuri essēt. Detestabile profectò cuius debere esse, qui sit in Italia natus, Hispanos habere dominos, & opulentißimam atque amœnißimam Italiæ partem pati Aragonensium prouinciam esse. Simul summis precibus orabant atque obtestabantur vti Ludouico auxilium ferrent, ac bellū id omnino ad se pertinere cogitarēt: nec finerent regem amicum, in quem maximè Neapolitani regni pars consentiret, eo regno extrudi, vnde maximos fructus capere consueßent. His atque huiusmodi verbis ciuitatum ac regulorum animos concitare conati, benignis modò responsionibus relatis, ad Ludouicum rediere. Haud multo pòst Tartalia inter militares duces ea tempestate celebris cum equitibus mille à pontifice ad Ludouicum venit: quo equitatu auctus, hostibus propè par effectus est. At Alphonsus dignitatis suæ arbitratus esse, priusquam è Sicilia solueret, legatum ad Ludouicum mittere, qui illum ab incœpto reuocaret: aut si id non posset, ei bellum indiceret, quòd matri opē ferre cogeretur, Ioannē Ferdinandū magno consilio virum Neapolim mittit, qui se perbreui aductur ū Ioānæ significet: simul qui Ludouico denunciet, nisi è neapolitanis finibus cum exercitu abscedat, sese auxilio reginæ venturū. se quidē inuitum aduersus eum arma suscipere quocū sibi consanguinitas & amicitia sit: sed eos qui sese in suam fidē & tutelam dederint, destituere, nō videri id humanitatis suæ. Quòd si antiqua iura repetantur, intelliget Ludoicus ad se magis quàm ad eum id regnū iure pertinere, quod per Aragonū reges quibus ipse successerit, ad quos regnū id per Constantiā Manfredi Siciliæ regis filiam,

quæ

quæ Petri minoris Aragonum regis vxor fuit, ad se perueniat: Carolumq; illũ qui primus pulso Manfredo, regnum inuasit, nullo iusto titulo regnum tenuisse: quod ante eum Henricus imperator Rogerij primi Siciliæ regis gener, regnum illud hæreditarium legitimo iure tenuerit. Sed tamen quamuis hæc sciret, noluisse fœminam vexare, existimantem maximè iniquum esse, quæ Ladislao fratri legitimè successerit, hanc regno exui. Reginæ obitum ab eo expectari satius fuisse, qua mortua, fortasse regnum sine certamine ad se redisset: monere ac rogare se vti ab incœpto absistere in animũ inducat: suamq; amicitiam retinere, quam inimicitias experiri malit: quod si fecerit, perpetuam sibi cum eo gratiam atque amicitiam fore: sin aliter animatus sit, bellum paret. Cum his mandatis legatus Neapolim profectus, postquàm Alphonsum breui venturum Ioannæ significauit, confestim ad Ludouicum accessit: cui cum regis mandata exposuisset, irritatus his multò magis Ludouicus, Alphonsum facere iniustè ait, qui ipsum eo regno expellere conetur, quod Carolo auo suo legitimo iure à pontifice maximo concessum, ab eo iustè repetatur: non esse sibi obscurũ Alphonsum non tam auxiliũ Ioannæ ferre in animo habere, quàm eius regnum occupare. Quod autem, inquit, possessionis antiquitatem spectari oportere, nõ esse ita: sed quo iure quoue titulo quis possideat. Nam quæ vel iusto bello parta, vel ab eo qui dandi potestatem habeat tradita sunt, hæc iniustè possideri quis arguat? Non debere Alphonsum ignorare, id regnum à pontifice Romano summo omnium consensu Carolo auo traditum olim fuisse. Cæterùm illum dominandi libidine omnia humana ac diuina iura negligere. Se tamẽ sperare Deũ

æquum iudicem, vnde ius sit, inde victoriam daturum. Se verò neque denunciationibus belli, neque terroribus vllis susceptam expeditionem deserturum. Inter hæc Ioanna de Castro Maris recipiẽdo cogitare cœpit: quod oppidum à Ludouico tenebatur. Nimis enim propter propinquitatem Neapoli imminebat. Itaque eò Braccium mittere cum copijs statuit. Isq́; prima noctis vigilia cum exercitu clam hostibus profectus, ante lucem ad oppidum peruenit. Cuius inopinato atq; improuiso aduectu perculsis oppidanis, antequam ijs sui colligendi, aut arma capiendi, facultas daretur, irruptione facta, oppidum præter arcem primo impetu cepit ac diripuit: nõnullos præterea vicos circumiectos expugnauit, præda militi concessa. Quod simul atque Ludouico renunciatum est, Sfortiam cum equitatu atque eo delectu quem raptim cogere potuit, eò confestim mittit, qui oppidanis auxiliũ ferat, & Braccium, si poßit, reditu intercludat. Cuius consilio Braccius per exploratores cognito, in his locis sibi haud diutius morandum ratus, quòd omnis circa ager hostilis esset, quodq́; ea loca adhuc militi suo ignota: antequam Sfortia cum exercitu appareret, relicto oppido, atq; omissa arcis oppugnatione, confestim abire inde constituit. Itaque secunda noctis vigilia instructo agmine, quasi vbique hostis occursurus secus mare iter faciens, Sarni fluminis hostia propinqua oppido primùm transgressus, atque inde ad oppidum Turrim, quod alij Octaui, alij Græci uocant à vini copia, suos incolumes Neapolim reduxit. Qua re cognita Sfortia, cùm nihil amplius posset proficere, in Auersanum vnde iam mouerat, redijt.

BAR-

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER II.

VM hæc Neapoli aguntur, Alphonsus cognito Ludouici animo, è Sicilia digressus, ad Aenariam insulam, quam Isclam vocant, classem appulit, iactisq; anchoris in portu substitit. Quod postquã Ioannæ nunciatum est, Ioannem Caracciolum cum nõnullis optimatum ei obuiam quàm primmùm misit, qui illi de aduentu eius gratularentur: deinde gratias agerent, quòd se non deserendam in tantis laboribus existimasset: ac demum rogarent vti ad arcem maritimam, quæ in ipsius potestate esset, cum classe proficisceretur, atq; ibi tantisper morari non grauaretur, donec quæ pro eius aduentu celebrando decreta essent, pararentur. Quæ cùm accepisset Alphonsus, ad eam arcem subitò concessit, ibiq; constitit. Mouit maximè Ioannam insigne quoddam virtutis specimẽ, quod & vultu & verbis rex præseferre videbatur, atq; illustrium virorum comitatus. Si quidem præter milites ac nauales socios, quorum ingens erat numerus, ad mille & quingentos tùm equestris ordinis viros, tùm regulos partim ex Hispania, partim è Sicilia secum ad id bellum vexerat. Quæ tanta potentia conspecta, & si Ioannæ nõnihil molesta erat, quoniã eius opes eleuatura, aut certè obscuratura videbatur: tamen eidem renunciata, ingenti eam spe atque lætitia repleuerunt. Postridie paratis omnibus,

omnibus, Alphonsus cùm ex arce maritima in regiam accerceretur. Neapolitanis ciuibus obuiam progressis, scaphisq́; cõpleto portu, classem expediri, exercitumq́; instructa acie in aduersum litus prodire iussit, simulacra quædam naualis terrestrisq́; pugnæ inuicem edentes, rem profectò dignam spectaculo. collustratoq́; per hunc modum portu, puppibus ad litus conuersis, in terram sub vrbem descensum est. Ad quem mox Braccius progressus, vehementer, inquit, rex, optaui ex quo ad me nominis tui fama peruenit, aliquod tempus accidere quo mihi amicitiæ tuæ conciliandæ opportunitas aliqua daretur. Postquam verò ea mihi occasio & facultas data est, nihil profectò potius habui, quàm vt ad te confestim proficiscerer: constitutisq́; quàm celerrimè fieri potuit domi rebus, in Campaniam quò me vocasti accessi: nulloq́; periculo, aut labore declinatô Neapolim contendi: meorumq́; militum virtute hostium ferocitatem ita repressi, vt qui prius ante neapolitana mœnia quotidie excurrentes, hunc agrum incendijs ac populationibus vastabant, nunc vix intra Auersæ mœnia se tutos existiment. Ad ea paucis Alphonsus suam gratiam illum pridem consecutum ob egregiæ virtutis famam, hanc verò non parum eius in matrem merita auxisse, pro cuius salute quos labores quæue discrimina subierit se satis scisse, pergeret modò maioraq́; præmia quàm sibi animo proponeret, si belli exitus ex sententia foret, expectaret. Simul his dictis ad eam portam quæ Capuam fert ire pergit. Intranti vrbẽ vniuersa ciuitas visendi studio ei obuiam effusa. Admirabantur autem non regalem corporis ornatum, sed in tanto ætatis flore virtutis tantã opinionem.

nem. Hac multitudine circumfusus praeeuntibus, per singulas nobilium sessiones inter saltationes & cantus ad arcem regiam peruasit. Quò simul atque eum ingressum Ioanna accepit, ad palatij limina obuiã progressa, postquam eum exosculata est, claues portarum ipsius arcis et illico spectantibus omnibus tradi iussit. Deinde gratias, inquit, ago superis, qui dedere vt te in hoc regno meo præsentem præsens intueri possim: qui mihi absens decori ac saluti fuisti. Fatebor namq; ingenuè me hanc vrbem atque hoc regnum quod mihi reliquum fortuna fecit, beneficio tuo possidere. Nam postquam Raimundus cum classe auxilio venit, ea meditari atque agere non destitit, quæ mihi prospera, hostibus aduersa existimaret. Nam, vt cætera omittam, qua nocte coniurati Ludouico vrbem prodere conati sunt, tandiu anceps certamen cum hoste intra muros fuit, quoad Raimundus eodem tumultu excitatus, cum naualibus socijs occurrit. Bracciius verò primo aduentu non solùm a procursationibus solitis Sfortiam prohibuit, sed etiam Castrum Maris, & alia quædam loca circumiecta vno impetu cepit. Quæ beneficia, nisi maiora existimem quàm possim verbis æquare, ingratissima profectò sim: vt autem me hisce auxilijs grauissimo obsidionis periculo leuasti, ita profectò aduentu tuo omnem belli motum sustulisti. Nam quá grauitate, quo consilio, atque animi magnitudine præditus sis, ne nobis quoq; in Italia ignotum est. Hunc ego certè diem omniũ qui mihi ad hoc ætatis illuxerint faustum ac felicissimum duco habeoq;, quo te salutis ac dignitatis meæ defensorem acerrimum in hac vrbe mea meoq; regno cõspicio: cuius vel aduentu ipso ciues meos

haud mediocriter recreatos vides. Ad hæc Alphonsus maximè, inquit, regina lætor subsidium meum quem optabam rebus tuis fructum attulisse. Namque vt primùm legatus tuus ad me in Sardiniam profectus mihi labores ac discrimina tua narrauit, nihil profectò mihi potius fuit, quam vt missa classis parte te quamprimum ab obsidione vindicarem: quòd periniquum censebam me, in quem vnum salutis tuæ spem iecisses, discrimina tua negligere. Postquam verò res tuas arctiores factas cognoui, prætermissa expeditione certa, vt te è tanto belli incendio eriperem contendi: quod vt præstare possim, mihi spondet causæ tuæ equitas, quam rem multum in bello valere compertũ est. Facto orationis fine, intra tecta concessit regali opulentia atque apparatu instructa. Sub meridianũ tempus, postquam quieti indultum est, ad Ioannam se contulit: quæ (vniuersa ciuitate in lætitiam effusa) intentis per mœnia custodibus ne quid ab hostibus detrimenti per dolum acciperetur, eius aduentum festiuis virginum ac nuptarum choris celebrabat, vnáq; cum ea varijs sermonibus diem exegit. Dehinc animum ad belli curas conuertit, existimans esse dignitatis suæ aliquid se dignum aduentus sui initio gerere, ne in expectatione quam de sese haud mediocrem concitarat, reginam & Dyrrhachinos frustra adduxisse videretur: simul ne terror hosti de se iniectus in fiduciam mox atq; in contemptum verteretur, si per segnitiem tempus tereret. Itaque, cùm ei nunciatum esset hostes ex Auersa pabulandi causa egressos, Braccium eò cũ copijs repente misit, Sfortiã opprimi posse arbitratus, si quamprimum obuiam iretur. Cæterùm horum nihil Sfortiam fefellit:

fefellit: namque id veritus ſpeculatores procul in diuerſa miſerat, ne qua vis incautum circumueniret, atque vti palatos per agros milites colligendi ſpaciũ eſſet. Itaque vt primùm Braccius ijs locis appropinquare cœpit, ſpeculatores citatis equis, hoſtem adeſſe Sfortiæ referunt. Quo nuncio accepto, ſtatim vt rei ac temporis ratio poſcebat, pabulatores vagos dato ſigno coëgit: acieq́; vt erat inſtructa cõſtitit. Braccius, vt ſenſit viſos ab hoſtibus antecurſores, Sfortiamq́; minimè falli poſſe, ſubitò tranſuerſis itineribus, ad Auerſam agmen vertit, eo conſilio, vt illos reditu intercluderet. At Sfortia vt animaduertit non apparere hoſtem, ratus id quod Braccius cogitauerat, ſe facilè Auerſa excludi poſſe, citato agmine, ad Auerſam iter rapit, pabulatoribus in mediam aciem coniectis. Procedenti mox nunciatum eſt Bracciũ haud procul inde abeſſe: protinúſque conſpectum eſt agmen. Conuerſus igitur ad ſuos Sfortia: Videtis, inquit, commilitones in quem nos caſum fortuna perduxerit: pugnandi neceſſitas iniecta eſt: feſtinat hoſtis vt iter noſtrum occupet, nec reditus patêre iam videtur, niſi quem ipſi ferro aperuerimus. Quamobrem quod animi ac roboris ſæpe antehac in vobis expertus ſum, id hodie in hoſtem oportet repræſentetis. Militum animis hac breui oratione cõfirmatis, iter perſequitur. Braccius ordine Sfortiani agminis perſpecto quo denſiore Sfortiæ aciẽ æquaret quatuor acies confeſtim in vnam contulit, hoſteſq́; aſſecutus à latere inuadit. Hi verò receptus propinquitate freti & pugnabant ſimul & procedebant. Iamq́; in conſpectu Auerſæ res gerebatur, cùm clamore excitati oppidani, captis repente armis, iubente Ludouico, la-

borantibus suis accurrerunt. Quorum accessu audentiores factos Braccius ad mœnia prosecutus, postquam nihil profici posse animaduertit, receptui cecinit, Neapolimq; copias reduxit. Post hæc Braccius à Ioanna cœpit contendere, vti vrbem Capuam quam ei ante aduentum in stipendij conditionibus pepigerat, traderet. Quæ haud satis tutum arbitrata tam validū oppidum tamq; oportunè situm externi ducis, imperij præsertim auidi potestati committi, eius postulata indies differebat. Quod cùm Braccius animaduerteret, eam rem perquam ægrè ferens ad Alphonsum detulit. Is verò & si Ioannam haud temerè in eam suspicionem incidisse iudicabat, veritus si ea res pertinacius negaretur, ne Braccium à rebus suis abalienaret: idq; ad fidem suam pertinere arbitratus, reginæ multis verbis persuasit, Ioanne Caracciolo clàm cōtra renitēte, vt quod Braccio promiserat, præstaret. Capua vrbs peruetusta, agri fertilitate & situ nulli Campanarum secunda. Hanc ab Occidente Vulturnus amnis altus atque prærapidus alluit, duabus egregij operis è saxo quadrato turribus ponte iunctis: ab Oriente, qua ferè parte ad Neapolim spectat, manu atq; opere munitam. Eò profectus Braccius absq; controuersia eam in ditionem præter arcem accepit. Cæterùm arcium præfecti (nam duæ sunt, vna contra vrbem, altera ad exitum pontis sita) tradere arces renuebant, nisi pecunia quæ ijs pro custodia debebatur, sibi primùm numeraretur. Iniectaq; est ob eam causam nonnullis suspicio, eam arcium præfectorum tergiuersationem à Ioāne Caracciolo ortam esse, indignāte, vt dixi, eam vrbē Braccio tradi. Qua de re cùm certamen & altercatio orta esset, ijs persoluta Alphōsi

opera

opera quam postulabant pecunia, cum præsidio arcibus cessere. Ea æstate nihil ferè memorabile gestũ est. Namque omne id tempus excursionibus, aut levibus prælijs: aut comportandis in hyemem necessarijs consumptum est. Exacto verò autumno, quamuis media hyems instaret, quod animi tempus quieti militum dari solet, cum accepisset Alphonsus Acerras propter propinquitatem (neq; enim plus octo millia passuum ab Neapoli abest) ingentis rem momenti ad propulsandum bellum vexandosq; hostes esse, eò exercitum ducere instituit. Præparatis itaque omnibus oppugnationi necessarijs, contractisq; vndique copijs Acerras profectus est, binisq; castris positis, vrbem obsedit. Acerrani quanquam subitò atque improuisò eius aduentu perculsi; clausis portis illicò in muris apparuerunt; stationibusq; idoneis quibusque locis dispositis, propugnaculisq; intriectis, subeuntes hostes, & scalas muro admouere conantes fortiter summouebant. Quod cum Alphõsus animaduerteret, tormenta & machinas admoueri iussit, magnoq; militum labore vrbem circumuallare aggressus est: factoq; vallo duplicem fossam obduxit, vti ijs omnis auxilij spes adimeretur, crebris inter vtranque fossam turribus excitatis. Cæterum oppugnatio omnis frustra erat, oppidanis fortiter contra tendentibus. Tandem tormentis muri parte quassata, ægrè resistebant: cui tamen malo sic occurrebant, vt quantum interdiu prociderat, tantundem munimenti ex materia noctu sufficerent. Hos autem labores eò constantius ferebant, quòd Auersæ oppido propinqui, sese à Ludouico deseri nõ posse confidebant. Qui eorum discrimine cognito, ne oppidum ad bellum gerendum tam opportunum amit-

teret, ijs auxilium ferre statuit. Quibus cùm iam non aliter quàm vi & armis subueniri pateretur oppidi circumuallatio, Sfortiæ imperat, vti cum omni exercitu (nisi quantū Auersæ præsidio sat esset) eò per noctem proficiscatur. Isq; confestim ad milites profectus, dissimulato itinere, ne quid hostes sentirent, corpora curari, & aliquantum quieti dari iubet, ne quid in his moræ sit, vbi facto opus fuerit: consiliumq; cum paucis primorum ordinum communicat. Paratis itaque omnibus, tertia noctis vigilia Acerras versus composito agmine, quasi hostis in conspectu esset iter facit, & ad tria millia passuum ab oppido cōstitit. Quod postquam Alphonsus ex speculatoribus cognouit, confestim Ioannem Vintimilium virum fortem atque impigrum, cum parte peditatus & equitatus ad pontem, quem Casulæ vocant, ei obuiam mittit, qui illum transitu Clanij fluminis prohibeat. Isq; celeriter profectus reperit duas iam hostium acies cum parte peditatus occupato ponte flumen transiisse. Missisq; qui id Alphonso renunciarent, lacessere hostes cœpit, vt si quà posset, vel eos qui transierāt trans flumen repelleret, vel trāsire conantes arceret. Quibus Alphonsus renunciatis, peditatū quē egregium nauibus vexerat, statim ad eum summittit, hisq; aliquot equitū turmas addidit: hancque omnem manum Nicolao Picinino iam tum in re militari claro, qui in magnum postea & singularem copiarum ducem euasit, attribuit: ipse interim opera custodiri, & ne quid omnino detrimenti ab oppidanis accipi posset, obseruari præcipit. Omnibus pro tempore prouisis, relicto in castris Braccio cū parte copiarum: ipse cùm ad pōtem contēderet, suasit Braccius, vti ipse

potius

potius in castris aduersus oppidanos maneret, se ad pontem ire sineret. Quod consiliū cùm omnibus probaretur, dimisso Braccio ipse in castris perstitit. Iamq; interuētu Picinini perculsi hostes, pōte deserto, terga dare cœperāt, cùm interim Braccius superuenit, simulareq; fugam suos præcepit vt hostes cis flumen illiciat. At Sfortia vt primùm vidit temerè hostes cedere, insidias veritus, ab ijs persequendis suos continuit, ac fortissimo quoque in postremo agmine collocato, Auersam iter rapit. Quod cū Braccius animaduerteret, & ipse insidiarum metu, emittere noluit qui persequerentur abeuntes. Et iam mille passus citatim Sfortia contenderat, cùm Ioannes Vintimilius cum valida equitum manu pontem transgressus eum insequi cœpit: nouissimosq; assecutus, agmen moratus est. Quo viso Sfortia suos, vt quoad tutò possent & dimicarent, & progrederentur, exhortatus: nunc agendo, nūc impetum hostium sustinendo, cùm aliquantum processisset. Ioannes receptui cecinit, ac citra pōtem suos reduxit. Dum hæc ad pontem gerebantur, Xantus Acerrani præsidij præfectus rei bene gerendæ oportunitatem sibi datam arbitratus, cùm subitò eruptione facta, in opera impetum fecisset, haud magno negotio intra mœnia ab Alphonso repulsus est. Atque ita res vtrobique feliciter gesta, Acerrani Sfortiæ fuga comperta, etsi rebus suis diffidere cœperant, nihil tamen animos remiserunt. Quà murus disiectus erat, materiam atque aggerem continuè sufficiebāt. Cæterùm obsidio ad extremum & obsessis & obsidentibus pariter grauis erat, Italico præsertim militi, qui hac nostra tempestate sub tecto hybernare consueuerat: nec solùm propter hyemis acer-

bitatem, sed quòd tùm Clanij fluminis vicinitate, tùm naturali situ circumiecta regio plurimùm aquosa est. Quòd cùm Alphonsus intelligeret, ne ibi diutius tempus tereretur, oppidum vndiq; summa vi nouis operibus adiectis oppugnare instituit. Dum hæc parantur, Martinus põtifex maximus Cardinales duos legatos, alterum ad Alphonsum, alterum ad Ludouicum mittit: quorum aduentu instituta oppugnatio dilata est, ac de concordia inter Alphonsum & Ludouicum per eos agi cœptum. Cumq; oppidum ob eam rem obsideretur negligentius, Ludouicus se nactum opportunitatem arbitratus, qua Acerranis opem ferret: qua intermissæ custodiæ erant, plerosq; in oppidum clàm dimisit. Quo facto, euenit vt Acerranis iam nihil amplius oppugnationem metuentibus, Ludouicus (quod legati decreuerant) oppidum in eorum potestatem tradere abnuerit. Qua de re permotus Alphonsus, oppidũ totis viribus oppugnare, vti iam cõstituerat, decreuit: nec legatus dissuadebat rei nouitate animaduersa: neque enim Ludouico fas esse ducebat, interim dum de compositione per legatos agebatur, in obsessam vrbem præsertim intermissa oppugnatione, militem trãsmittere. Et quanquam multis à prælio abstinendum videbatur, quòd cum antea oppugnatio difficilis foret, eam auxilij accessione haud dubiè difficiliorem futurã existimabant: fortunam tamen experiri constituit, quò se non impunè elusum Acerrani sciret. Accedebat alia ratio, quòd obsidionem, quæ iam propè ad extremum permagno militum labore perducta erat, in æstatem extrahi nolebat: ne aut plus negocij postea haberet, aut si re infecta discederet, ea expeditio frustra à se

suscepta

susceptа videretur, quod existimationis suæ plurimum referre censebat. Itaque paratis omnibus, oppidum vndique oppugnari præmiiq; summa vi cœptum. Quod cùm oppidani animaduerterent, ad oppidi tutelam haud segniter cócurrunt, ingentesq; lapides atq; omnifariam tela è muro in subeuntes iaciebãt. Præcipua tamen iis propugnationis cura circa muri ruinas erat: quod ab ea parte oppidum faciliùs superari posse videbatur. Quod Xantus cùm futurum prouidisset, oppidanis per stationes dispositis ad eius loci defensionem fortissimum quemq; militem collocauerat. Alphonsus sic exercitũ diuiserat: Equitatus & sagittariorũ magnã partem muri ruinis opposuit, iisq; Bernardum Centiliam præstãtem virum præfecit. Guilielmo Moncatæ, pars oppidi quæ ad meridiem spectat, cum parte copiarum oppugnanda est data. Equites desilire equis iussi, partim ad Bernardum partim ad Guilielmum accessere: reliqui cum Braccio in equis constiterũt, vt quocunque opus esset, sine mora aduolarent. Cæteræ pedestres copiæ vbi expedire visum est, per varia ante oppidum loca distributæ, vti vno tempore signo dato oppidani vndequaque premerentur. Fortè ea nocte quæ antecesserat, ingens imber campos inundauerat, solumq; suapte natura aquosum adeò labefecerat, vt nec miles, nec equus vestigio posset insistere: quæ res magno incõmodo oppugnantibus cecidit. Xantus in medio pugnæ ardore per oppidum discurrẽs cum oppidanorum manu & laborantes adiuuabat, & segnius pugnantes accendebat. Maiora tamẽ vi ea pars oppugnabatur, quæ muro nudata erat. Sed tanta erat eorum virtus, quibus ea tuenda obtigerat, vt nulla vi munimenta su-

perari possent. Multi in fossam ruentes grauiter sauciati pedem referre coacti sunt: nec vllum frustra telum in tantam multitudinem ab oppidanis conijci poterat. Dum acriter pugnatur, Guilielmus Moncata fossa ac vallo transmissis ad munimēta auidius progressus, lapidibus penè est obrutus: cùm armorum grauitas & soli lapsus vestigium non recipientis regrediendi facultatem adimeret. Blascus quoque Passaniti comes graui vulnere accepto cùm prælio excessisset, paulò pòst mortem obijt. Cuius viri decessu Alphonsus grauiter commotus cùm maiori conatu oppidum ira percitus debellaret, ne in oppidanos plus æquo sæuiret, legatus orare eum vehemētius cœpit, atq; vt prælio finem imponeret, suorumq; labori ac periculo parceret: non dubitare se inquiens, simul atque responsio à pontifice allata esset, quam expectabat, quin Acerrani cum bona Ludouici venia pontificis imperata facerent. Quòd si fortasse abnuerent, nullam se pro ijs veniam amplius petiturum. his verbis demollitus Alphonsus vt erat natura mitis, etsi rem eò deductam videbat, vt oppidani diutius eius vim ferre non possent, receptui cani iussit, plerisq; oppidanorum vulneratis. De Alphonsi quoque exercitu plures sauciati, nonnulli etiam interfecti: in quibus Franciscus Panormitanus strenuus eques, qui fortiter pugnans cecidit. Post hanc pugnam complusculi dies absque certamine exacti, id modò obseruatū, ne quid subsidij aut annonæ ab hostibus clàm deferri in oppidum posset, donec à pontifice nuncius cum literis redijt: Quibus allatis quòd id pontifici placebat, Ludouicus ex oppido præsidium sine certamine euocauit, atque in legati potestatem tradi iussit. Quo recepto,

Alphonsus

Alphonsus Braccio cum copijs in hyberna Capuam dimisso, Neapolim rediјt. Haud multò pòst Tartalia, cuius fides Sfortiæ suspecta erat (quòd ab Alphonso equos quosdam dono acceperat, & à Braccio diligi videbatur) permittente pontifice, vt quidam auctores sunt, à Sfortia comprehensus est, ac securi percussus. Interim cum de componenda regum controuersia ageretur, induciæ factæ: quare legatis pontificis iussa permissa. Ludouicus è Castromaris, cuius arcem adhuc tenebat, atque ex Auersa præsidijs deductis, ea oppida in legatorum manu deposuit. Sfortiæ quoque & suorum saluti consultum, ijsq; etiam Braccij opera in Ioannæ atque Alphonsi gratiam, Beneuentum quod tenebat, accepta fide se recepit. Ea tempestate Aquila ciuitas in Marsis opulenta ac bellicosa quæ ad Ludouicum defecerat, Ioannæ adhuc imperio rebellis erat. Quã cum sibi ex fœdere deposceret, Braccium Ioanna simul atq; Alphonsus (neque enim quicquam amplius à Ludouico metuebant) vt ad eam capiendam proficisceretur, permisere. Qui cum copijs profectus plerisque circa oppidis castellisq; partim vi, partim volũtate receptis, commeatibusq; interclusis, castris propius admotis vrbem ipsam arctissimè obsedit. Et iam nihil propè hostile in omni regno videbatur, præter quàm Matheloni: id castellum haud procul ab Acerris situm ab Otino Caraccialo tenebatur. Erant in eo pedites trecenti, qui nihil Campanis quietum aut pacatum relinquebant: ipse quidem Otinus Ioannæ infensus vel ob eam maximè causam ferebatur, quòd illa Ioannem Caracciolum sibi honore & dignitate prætulisset. Erat is quidem magna prudentia atque elato animo: magnas etiam opes

habebat. Quapropter multos & duces & populos au-ctoritate sua ad Ludouicum traxerat. Itaque cùm Alphōsus animaduerteret Campanum agrum ab ea parte infestari, vti eos à maleficio atque excursione deterreret, quicunque ex ijs capiebantur in naues longas in remigum supplementum dari imperauit. Quo cognito, Otinus captiuos omnes qui in eius potestatem veniebant, excisis manibus, ac naso mutilato, dextroq; oculo eruto dimittebat. Atque vt contingebat efferatum ac nefarium bellum vtrinque geri, ita in hoc rerum statu pestilentia vrbem Neapolim grauiter vexante, Ioanna atque Alphonsus, qui vrbi praeessent cum praesidio relictis, sese Castrum maris receperũt. Erat autem omnis ea regio, quantum à Castromaris ad summum Mineruae promontorium pertinet, Ludouico amica: necdum enim ad Ioannae imperium fidemq; redierat, quamuis è regno Ludouicus abcessisset. Proin ne quid inde incommodi rursum aliquãdo suboriri posset, statuit Alphonsus in ea loca cum classe proficisci, id tempus maximè idoneum existimans ijs populis expugnãdis, quo omnis auxilij spes ijs sublata videbatur. Ludouico enim submoto, non habebant qui eos milite aut commeatu iuuarent. Itaque accersita classe cum parte peditatus primùm obsidere Vicũ cœpit: id enim oppidum Castromaris proximum est: eoq; haud magno labore est potitus. Quo recepto, & praesidio firmamato, ad Surrentum castra mouit: quod oppidum non plus quinque millibus passuum à Vico abest, caeterùm situ atque opere multo munitius: idq; machinis & tormentis adhibitis circuncedit. Interea Massaei, quorum oppidum Surrento propinquũ est, veriti ne ad se postea

duceretur

duceretur exercitus, legatis missis deditionẽ fecerunt. Quibus rebus cognitis Amalphitani, quæ est altera pars eiusdem promontorij, absque certamine & ipsi in deditionem venerunt. Ad quindecim millia passuum id promõtorium in mare protenditur: ab Oriente quà est Amalphis, & alia quædam oppida, vitis, oleæ, citri, atque omnis generis cultarum arborum & frugum ferax, fontibus præterea, situ, cæli salubritate, atque amœnitate, omnis Italiæ oræ primum celeberrimumq́. Ab altera parte quà est Surrentum oppidum, vini suauissimi atque omnis pomorum generis copia: identidem memorabile Mineruæ promontorium appellatur, quòd in eo olim templum esset Mineruæ sacrum. Huic promontorio opposita est Caprearum insula montana plurimùm, in cuius penè medio surgit mõs editus, vndique præruptus & præceps in mare spectans, secessu olim Tyberij Cæsaris celebris: in quo situ est oppidum eiusdem nominis munitissimum. Quod cùm audisset Alphonsus situs fiducia ab oppidanis negligentius custodiri, nocte intempesta partem classis eò misit: hiq́ nacti locum custodibus vacuum admotis scalis in murum primò pauci euasere, mox, vt tutum ac liberum ascensum cognouerunt, certatim plures eòdem conscenderunt, atque oppidum (oppidanis somno sepultis) ingẽti clamore sublato inuadũt. Quo casu tam subito ac tam inopinato consternati oppidani, cùm arma capere conarentur, hostium multitudine celeriter oppressi, armis positis præsidium admisere. Simul omnis insula sine vi repente deditionem fecit. Interea Surrentini, quos obsideri diximus, omni spe auxilij destituti, cùm eorum res indies vehementius coarctaretur, & ad ob-

ſidionem fames accederet, conditionibus quas poſtula bant impetratis, præſidio intromiſſo in deditionem venerunt. Recepto Mineruæ promontorio, quòd adhuc peſtilens morbus Neapolim affligebat, Ioanna atque Alphonſus ſeſe Caietam recepere, Artale Luna, cuius opera forti in oppugnatione Surrẽtina vſus fuerat, cũ parte claſsis eius ore præſidio relicto. Tot fortibus factis, proſperiśq; fortunæ ſucceſsibus, Alphonſus ad gloriæ incrementa natus, omnium regulorum animos in ſe conuertit. Itaque qui prius Ludouico fauerant, eius rebus deſperatis fortunam ſequuti, ad Ioannæ atque Alphonſi imperium redierunt. Per eos dies Alphonſus legatos ad pontificem miſit, qui ius ſucceſsionis Ioannæ rogatu peterent: quo impetrato, celeriter reuerſi ſunt. Per idem quoque tempus Sfortia ad Alphonſum ſalutandi gratia Caietam eſt profectus. Idem fecere reguli qui Ludouicum ſequuti fuerant, erroris ſui veniam poſtulantes: ijsq; omnibus venia perbenignè ab Alphonſo data, quanquam Ioanna ægrè ferente tàm facilè ijs ignoſci. In id enim maximè ſtudebat, vt ſibi clementiæ atque humanitatis famam compararet: idq; ad conciliandos ſibi regulorum atque populorum animos vehementer conducere exiſtimabat. Ad hoc vſque tempus Ioanna atque Alphonſus de communi ſententia res omnes bellicas atque vrbanas adminiſtrauere: ſummusq; inter eos conſenſus omnium rerum fuit. Cæterùm cõmunis regnorum peſtis atque pernicies, inuidia, eam quæ inter eos erat, charitatẽ labefactare paulatim cœpit: fideq; mutua ſublata, in ſuſpiciones, atque exinde in graues ſimultates ventum. huiuſmodi fermè cauſis Auerſani, Acerrani, Surrentini, Amalphites, cæteriq; populi qui

vel vi

vel vi, vel voluntate destitutis Ludouici partibus, deditionem fecerant, in Alphonsi verba iurauerãt. Quod grauiter ferens atque indignans Ioannes Caracciolus, quoniam quantum auctoritatis ad Alphonsum accesserat, tantum suæ auctoritati atque opibus detractum existimabat, meditari cœpit quonãmodo dignitatem suam tueri posset. Erat hic vir ingentis spiritus, nec ei consilium in omnia vel pacis vel belli munera deerat, nec ferre æquo animo poterat, quenquam sibi apud Ioannam auctoritate & gratia præferri. Ipse enim cunctis regni regulis non anteire modò dignitate, verumetiam imperare consueuerat: eratq; omnibus maximè formidolosus. Itaque inter Ioannã & Alphonsum cœpit suspiciones & inimicitiarum causas serere. Facilè verò credidit Ioanna: muliebris nanque sexus, vt natura imbecillior ac timidior, ita ad credendum pronior est. Cumq; indies augescerent suspiciones, & vereretur Ioanna ne se in Catheloniam missa Alphonsus sibi regnum eriperet, dißimulata causa è Caieta Prochytam profecta est. quæ insula perbreuis haud procul Puteolis est sita, quasi ibi animi causa mansura. Ibi aliquot dies commorata, Puteolos petijt, vt inde Neapolim traijceret. Quo audito Alphonsus Neapolim reuerti statuit. Iam enim pestilentia restincta erat: terrestrique itinere ire maluit, vt Capuam atque Auersam vrbes inuiseret nõdum à se visas. Cumq; Capuam venisset, quò magis omnem Ioannæ de se suspicionem ac metum adimeret, ad eam salutandum Puteolos profectus est: cæterùm eius profectio eam potius suspicionem auxit. Quapropter eo Capuam reuerso, Ioãna mox Neapolim pedibus petijt. Eius maxima celeritatis causa fuit, quòd

verebatur, si Alphonsus Neapolim praeueniret, ne sibi integrum non foret in arcem Capuanam (vti constitue rat) se recipere, neue cogeretur in arcem regiam praeter suam voluntatem se conferre. Neapolim ingressa, cum secus arcem regiam iter faceret, praefectus arcis occurrit, illiq; claues obtulit: cui illa valetudinem caussata, velle se aliquot dies in arce Capuana esse inquit, mox vbi conualuisset, reuersura. Alphonsus tam repentinam eius profectionem admiratus, se praesertim inconsulto, ne quid illa noui machinaretur aduersus se veritus, confestim Neapolim profectus in arcem regiam se recepit. Tum dissimulatae ad eam diem suspiciones ac simultates paulatim detegi coeptae. nonnunquam tamen Alphonsus, vt suspiciones, si posset, eleuaret, ad eam visendam ibat. Inter haec Franciscus Darinio, quem Alphonsus Romam miserat, ad eum scribit se comperisse, vitae eius insidias parari, eumque diem neci suae destinatum esse, quo ad Ioannam salutandam proficisceretur. His permotus Alphonsus, aduersariorum conatibus obuiam ire instituit: & quoniam Ioannem Caracciolum eius consilij auctorem fuisse acceperat, sperabatq; eo comprehenso, omnia prospere cessura, vt primum in regiam accederet, quo Senatus die ire consueuerat, distinere hominem constituit, nec prius dimittere, quam sibi Capuanae arcis potestate facta, Ioanna quae vellet efficeret. Existimauit Ioannam eo viro absente, ac velut pignore fidei retento, quae aequa forent haud repugnanter facturam, quod in eo sciebat esse omnem reginae consiliorum summam. Itaque hunc haud multo post in regiam profectu iussit in Senatum ire, quasi magnum aliquid de regni statu cosulturum: neu

neu ipse aut quisquam è suis ex arce egrederetur, obseruari praecepit, ne Ioanna illum detineri scire posset, antequam ipse ad eam peruenisset. His compositis ad Ioannam citatim proficiscitur. Sed nihil horum Ioānam latuit. Quidam enim Braccij notarius ad Alphonsum profectus rem ad eam detulit, simulq; arcem Capuanam à rege peti, eo animo, quantum coniectura consequi posset, vt eam, arce capta, in custodiam traderet. Hoc nuncio propè exanimata, quid ageret nesciebat, praesertim omnis consilij eius auctore amisso. Neq; enim dabatur in re tam subita tamq; insperata vllus consilij locus. Id tamen ijs qui eā circunstabant, in tanta rerum perturbatione, inprimis salutare visum est, portā aduenienti claudere. Protinusq; omni arce tumultu completa, alij ad alia officia, prout cuique vel ratio vel animus suppetebat, sine ordine, sine imperio discurrebāt. In tanta trepidatione cùm Alphōsus medium iam pontem transgressus esset, deiecta repente cataracta exclusus est. Tum qui muros inscenderant, eum supernè lapidibus incessere coeperunt. Quod vbi animaduertit, consilia sua prodita suspicatus, peruerso celeriter equo pedem retulit, atque extra teli iactum substitit: parumq; absuit quin lapidis ictu, qui in tergum equi incidit, occubuerit. Deinde ciuilem motum veritus, praesertim in viarum angustijs, in forum boarium se recepit. Is enim locus visus est maximè idoneus, quòd erat latè patenti campo, in quo magna vis hominum explicare se posset, ac si vis fieret, manu rem gerere. Erat enim ei adhuc ambiguum, quonam id ciues animo laturi forent. Inter hæc Hispani Cathelaniq; cognito regis sui discrimine correptis armis, eò aduolauere. Consternata tāto malo

ciuitas, Dyrrhachina præsertim factio (nam Andegauensibus id lætum acciderat) nec pro eo, nec aduersus eum arma sumere audebat. Magna pars domi sedentes vrbis casum ingemiscebant, leuatos se externi belli metu in domesticum atque intestinum incidisse. Nec ignorabant id mali ex inuidia atque ex suspicione ortum, quòd complures iniuriæ extarent, quæ tàm graues inimicitias inter regem & reginam parere debuissent. Plerique tamen officij causa, ne quid plus æquo rex fortasse per iram faceret, eódem inermes conuenere. Hi neque saluti, neque excidio propiorem vnquam ciuitatem vllam fuisse aiebant. Si enim ipse ac Ioanna consentirent, nullam vrbem vnquam feliciorem fuisse: sin verò dissentirent, nullam citius perijsse: futuram inter ipsos Dyrrhachinos seditionem, reuocaturos è Roma Ludouicum aduersarios: simulq́ue omnem regnum belli incendio denuò conflagraturum, cùm vtriq́ue suos exercitus suosq́ue duces habituri sint. In his colloquijs reliqua diei parte consumpta, cùm nulli apparuissent qui vim facerent, in regiam se recepit. Postridie de reconciliatione per communes amicos agi cœptũ. & Alphonsus quidem rem componi cupiebat, quòd bello domestico in Hispaniam reuocabatur, vt Henricum fratrem è Ioannis Hispaniæ regis potestate liberaret. Ioanna verò ab ea re prorsus auersa, etsi simulabat placere sibi de concordia agi, continuò ad Sfortiam misit, qui eum in gratiam receptum oraret, vti sibi circumuentæ atque oppressæ quamprimum opem ferret. Cuius consilio cognito Alphonsus, quicquid militum equitumq́ue habebat, extra vrbem, quà Sfortia venturus erat exire iubet, ne ex arce Capuana Ioannam educeret, aut in vr-

ber

bem irrumperet, naualibus socijs per varias vrbis stationes dispositis. Bernardus Cetilia ijs copijs præfectus. Non ignorabat Alphonsus tutius esse consilium, copias in vrbe contineri: sed verebatur, vbi Ioannā cum Sfortia abire pateretur, ne grauius in se bellum concitaret. Cognito Sfortiæ aduentu Bernardus copias in quatuor acies diuisit, ijsq; singulis ad eas viās quæ ad vrbem ferunt dispositis, ne libera esset hosti procursatio, transuersis tignis vallum obiecit. Ipse in primam progressus aciem, viām Acerranam, qua Sfortiam aduentare acceperat, tenuit. Qui dimicādi auidior appropinquante Sfortia, priusquam sibi satis spectatæ hostium vires essent, audacter congressus, cum impetum ferre non posset, ad secundam aciem se recepit. Hic paulum retardato hostili impetu; prælium redintegrare cœptum. Quod cùm Sfortia animaduerteret, ipse cum paucis in propinquos hortos clàm digressus, perfracto qui via im minebat muro, subitò hostibus à tergo improuisus apparuit. Illi verò perterriti, cùm & a fronte, & à tergo premerentur, telisq; præterea & tormentis ex arce Capuana peterentur, sese in fugam coniecerunt. Ea re cōspecta, tertia acies & ipsa mox terga dedit: quos hostes persecuti, propè omnes ceperūt. Quarta item acies vt suos profligatos sensit, saluti fuga consuluit: horum alij Capuam, alij in regiam arcem citatis equis sese receperunt. In eo prælio propè omnis nobilitas capta est, quæ Alphonsum officij causa sequuta fuerat, atq; omne insuper militum robur. Sfortia deinde victoriam secutus, eodem impetu Capuanam arcem, ac protinus vrbem ingressus, Hispanos, Siculosq; omnes expulit, eorum hospitijs direptis. Post hæc de expellēdo Alphonso

d

cum Ioanna consilio habito, eáque primùm parte præsidio firmata, quæ regiam arcem vrbi iungebat, ad Auersam obsidendam copias ducit (ex hoste amicus & dux factus) ibiq́ castra ponit. At Alphonsus clade suorum cognita, cùm neque pecuniam haberet vnde nouos exercitus compararet, neque classem paratam qua acceptam iniuriam vlcisceretur, præsertim inimica ciuitate, angi animo cœpit. Spes reliqua erat in ea classe posita, quam Barcinone ad Corsam expeditionem comparari sciebat, & iam instructã esse existimabat. Muniendæ arci intentus ad frumenta conuehenda, pecuniamq́ conquirẽdam, in Siciliam mittit: simul qui classi occurrant, si ea fortè in cursu esset, iubeantq́ confestim Neapolim petere, & quinã rerum suarum status sit edoceant. Oppidani veriti, si qua classis aduentaret, ne per arcem in se immitti hostes possent, quæ arci opposita erant loca muro obducto firmauere: arcis ipsius oppugnationem haudquaquam tentare ausi, quòd ea res propter naturalem situm ac munimenta adiecta, non vnius diei, sed longi temporis obsidio videbatur. Leuia tamen prælia nonnunquam ex occasione conferebantur. Cùm hic esset rerũ status, classis è Barcinone quintodecimo die hac clade accepta profecta est: triremes decem & oneraria sex fuere. Eius præfectus erat Ioannes Cardona, vir fortis atque impiger, qui audita modò apud Caietam rerum nouitate, & his quæ regi ceciderant, solutis continuò è portu nauibus in altum euectus est. Primò quidem onerariæ (erat enim ventus vehemens) inter Capreas Aenariamq́ conspectæ Baias petierunt, vt quinam esset rerum status diligentius explorarent: deinde triremes sequutæ.

Quibus

Quibus cognitis, repente Neapolim petijt: expositisq; sub arcem naualibus socijs regis iussu castra posuit. Eius aduentus vt aduersarijs tristis, ita Alphonso perquam lætus fuit. Itaque acceptam iniuriam vlcisci posse confisus, castra confestim muniri, ne quis in ea hostium equitatu impetus fieri posset, iussit. Locus est pro arce regia quem Corizias vocant, latè patenti campo: & ob id equis maximè opportunus: hūc Neapolitani ad primum classis despectum, dispositis per mœnia armatis, occupauere: quòd eum equitatu tenere posse existimabant, castrisq; obequitantes hostem lacessebant. Non audebant primò regij extra munimenta prodire, vtpote maritimis rebus assueti, atq; equestrium præliorum rudes: sed tantùm sagittis ac lapidibus subeuntes arcebant. Pauci tamen, quibus audacia maior erat, munimentis paulùm egressi congredi cœperunt: qui cùm equitatus impetum non sustinerent, sæpiusq; in castra repellerentur, Ioannes Caius, qui inter primos ordinem ducebat, ingenti audacia, Quid est, inquit, commilitones quòd ita patiamur nostros ab hostibus pelli? An verò vsque adeò animus viresq; nostræ, tam breui tempore consenuerunt, vt tam paucorum equitum incursum ferre nequeamus? Si nemo est, qui sequatur, vel solus in hostes ibo, neq; patiar, quod in me fuerit, hoc dedecus nomini gentiq; nostræ impingi. Hæc vbi dicta, cōfestim è castris, exilit, seq; hostibus obijcit. Hunc primò pauci, mox plures sequuti, non solùm hostes summouerunt: verùm etiam toto campo præcipites in vrbem compulerunt. Post hæc dolijs plerisq; lapide repletis, hisq; pro muro obiectis, aduersus equorum incursus per vitem, quæ domus cuiusdam parieti ab

exteriori parte adiuncta erat, quasi per scalas in muros ascensum, portaq; (quam Petruciam appellãt) deiectis propugnatoribus, quos timor inuaserat, ob effusam suorum fugam eodem impetu capta continuoq; excisa trabe, patefacta est. Tum certatim è castris ad eandem portam concursum. Quæ cùm præter spem repente contigissent, Alphonsus naualium sociorum partem, classem inscendere, præfectumq; à mari vrbem adoriri imperat. Isq; cum classe celeriter profectus (nõdum enim vrbs à mari mœnibus cincta erat) & maior ciuium pars clamore excitato, ad portam Petruciam contẽderat: paucis frustra renitẽtibus facilè in terram descendit, hostesq; inde propulit. Petrus quoque regis frater ab alia parte vrbem aggredi iussus, vti à diuersis partibus vno tempore lacessiti oppidani faciliùs opprimerẽtur, Diui Nicolai templum aduersus arcem situm, & item turrim quæ moli imminebat, admotis scalis occupauit, ingressusq; vrbem, pauorem ac trepidationem perculsis auxit. Ita quantum vrbis patet ab arce regia ad Petri martyris templum, vna propè excursione captũ est. Adhæc proximis tectis iniectus ignis reliqua deinceps ædificia extemplò corripuit, longiusq; effusus magnam vrbis partem vento adiuuante hausit. Tum tota simul vrbe trepidari concursariq; cœptum, nocturno tumultu terrorem augente. Et alius quidem alio, vt quisque periculo proximus erat, aut clamore excitabatur, occurrebat. Omnia passim fugientium puerorum, aut fœminarum fletibus personabant. Paulùm tamẽ suppressit impetum Francisci Mormini interuentus, qui cum aliquantulo equitatu inuectus, regios repulit. Quod cùm Petrus regis frater animaduerteret,

uerteret, repressa suorum fuga, pugnã redintegrauit, paruoq; certamine hostes in fugam vertit. Quibus ad cliuiũ vsq; pulsis, reliqua pars noctis quieti data. Fuit autem huius procellæ tanta ac tam repentina vis, vt ei resistere Ioanna nulla vi aut consilio potuerit. Prius enim irruptionem in vrbem hostes fecere quàm Sfortia, quẽ confestim appulsa classe accersiuerat, ex Auersa veniendi spacium habuerit. Neque enim tam subitò obsidionem deserere & copias adducere potuerat. Illa tamen ad eum continuò nuncios dimittebat, & vt ad ferendam opem captæ vrbi, sibiq; propè iam obsessæ cõtederet, flagitabat. His nuncijs permotus Sfortia, omissa obsidione Neapolin profectus est. Primaq; luce vrbem ingressus, ad Diuæ Claræ templum citato equo aduolat: iam enim prælium, quod interuentu noctis sublatum fuerat, renouari cœperat: eiusq; aduentu primò hostilis impetus paulùm retardatus est. Cæterùm equorum vsus vel nullus vel exiguus erat. Regij enim continẽter perfossis intrinsecùs domibus facilè equites lapidibus & omni telorum genere è tectis summouebant, interiectisq; trabibus vias præcluserant. Quod cùm Sfortia animaduerteret, confestim equites desilire equis iubet, pedibusq; rem gerere. Nitebatur eques claustra perfringere. Cæterùm vrgente post munimenta multitudine, omnes conatus frustra erant. Pugnabatur eodem tempore diuersis vrbis partibus: & iã quicquid à porta ad cliuium pertinet, in Alphonsi potestate redactum erat. Itaque Sfortia cùm nihil se proficere pugnãdo animaduerteret, timeretq; ne quo ciuili motu à tergo exorto, reditu intercluderetur, quòd pauci admodum ciues eum sequuti fuerãt, paucis in pugnã-

tium speciem relictis, ne discessus similis fugæ videretur ad cogendam reliquam suorum manum proficisci simulauit. Regressusq́ ad Capuanam arcem Ioannam rebus suis diffidentem, atque è periculo vt eriperetur orantem, Pomilianum vicum primò, deinde Nolam traduxit. Sfortia digresso, equites quos reliquerat paulatim cedere cœperunt. Quibus pulsis, reliqua pars vrbis præter arcem Capuanam (nemine iam resistente) vna modò excursione capta & direpta est. Optimates ad quos incendium non peruenerat, consternati in tecta diffugerant: ibiq́ abditi communem calamitatem deplorantes, vltimum patriæ casum expectabant. Cæterùm Alphonsus, etsi iustam suam iram existimabat, tamen antiquæ vrbis casum miseratus, incendijs parci iussit: vltioni satis datum arbitratus, vt aduersarij scirent sibi cum rege non ignauo rem esse. Deinde ne Sfortiæ pro arbitrio euadēdi in vrbem potestas esset, arcem Capuanam obsideri atque oppugnari præcepit. Huic arci præerat Xantus, de quo suprà in Acerræ obsidione mentionem feci. Sed hunc multa incommoda circunstabant, materiæ inopia, qua turres murosq́ contabularet: arci propinquæ domus, in quibus dispositi sagittarij propugnatores in muro consistere non sinebant: tùm frumenti inopia, quod tanto præsidio vix paucis diebus suffecturum videbatur Nanque repentinus & improuisus casus, nec munimenta vlla, nec rem frumentariam prouideri permiserat: itaque ægrè resistebat oppugnātibus. Cognito eius discrimine Sfortia paucis pòst diebus ex Nola regressus, ad mille passus ab vrbe castra posuit, vt si quà posset, commeatus in arcem importaret. Caterùm paucitati suorum diffisus, quòd muni-

munimenta arci obiecta erant, auxilij modò spem dabat. Cùm hic esset rerum status, quidam ad Sfortiam in castra venit, spémque Auersæ recipiendæ præbuit. Itaque properè castris Auersam profectus, arcem à Iacobo Pertusio eius præfecto per proditionem recepit: quod consilium ciuitas sequi mox coacta est. neq; enim ijs aliter facere licebat. Haud enim eum equitatũ Alphonsus habebat, qui Sfortiano equitatui opponi posset. Eius vrbis amißio permagno incommodo Alphonsi rebus accessit, ob propinquũ maximè aduersariorum receptum. Sfortia vrbe atq; præsidio arce firmatis, ipsóq; successu acrior factus, cùm Neapolim reuertisset, in eodem, quo prius consederat, loco, castra posuit: vbi cùm cerneret se frustra tempus terere, irrito incœpto Auersam redijt. Quod postquam Xantus animaduertit, & iam non commeatus modò, sed etiam tela deesse cœpissent, sciretq; Alphonsum decreuisse totis viribus arcẽ oppugnare, ac desperaret (propterea quòd ea minus firma esset) posse resistere, suam & sociorum salutem pactus, deditionem fecit. Ioanna interea Auersam concesserat, simul quò spem obsessis daret: simul quòd vrbs nouandis Neapoli rebus propter propinquitatem oppor tunior videbatur. Multa illam simul angebant, amissam vrbem, ac patriæ casum reputantem: sed in primis Ioannis Caraccioli desiderium, cuius consilio atq; opera forti & fideli in rebus summis, minimisq; vtebatur. Itaque de captiuorum cõmutatione agere statuit, in eas se calamitates prolapsam existimans, quòd eo viro caruisset. Nec renuit permutationem Alphonsus, receptisq; sine precio Bernardo Centilia, ac Raimundo Pirilione, qui pro vno Ioanne offerebantur, ca-

terisq́, captiuis, qui in Sfortiæ manu erant, paruo pretio redemptis, Ioannem dimisit. Post hæc Michael Coxa Ioanni Caracciolo inimicus ad Alphonsum venit, eiq́, Aenariæ occupandæ spem attulit. Aenaria insula (quam Isclam vocant) duodeuiginti passuum millibus à Neapoli abest, à continenti non plus quatuor: opulentior quàm pro paruitate. In eius penè medio se attollit mons miræ altitudinis, qui olim (vt ferunt) ad Aetnæ similitudinem, terrificos in cœlum ignes per noctem euomere solebat: reliqua pars plurimum plana est: incolas habet piscatoriæ, ac maritimæ arti assuetos. Contra hanc insulam ad teli iactum mõs est mille fermè passus in altitudinem eminens, ac tantundem circuitu ambiens, paruo ponte insulæ coniunctus ille quidem, præruptus & confragosus, atque vno tantùm, & eo quidem perãgusto atque arduo calle peruius. In eius fastigio situm est oppidum totam montis planitiem occupans. Ad radices situs est viculus, vnde per obliqua & anfractus oppidũ aditur. In eo spacio três turres interiectæ aditum claudunt: domus oppido pro mœnibus sunt. Oppidani in duas factiones & ipsi diuisi erant: quarum altera Coxia, altera Manocia appellabatur. Coxiæ factionis princeps erat Michael is, quem modò nominaui: isq́, multum apud Aenarienses poterat, non modò propter clientelas, verùm etiam propter Prochytæ, quam tenebat, vicinitatem. Hic regem docuit id oppidum subito atque improuiso aduentu opprimi posse, quòd oppidani naturali situ freti, circa oppidi custodiam negligentiores essent. pontem eum quo iunctum est insula oppidum, noctu clàm occupari facilè esse: quo occupato ac rescisso, omni auxilij spe, quam in insulæ

accolis haberent, sublata, mari circunsessos, aut ferro, aut fame superari posse. Alphonsus homine collaudato, eiusq; opera impensius postulata, ea quæ sequuta est nocte cum triremibus misit qui pontem occuparent: simul qui quanta foret maris altitudo ad ima rupis explorarent, vt sciret an onerariæ naues saluis carinis eousque subire rupem possent, vt nauales socij ac milites in ipsam non incommodè exponerētur: ijq; intempesta nocte (vt iussi fuerant) profecti, non sentientibus oppidanis, pontē subitò occupauere. Alij explorato fundo ad regem quamprimum reuersi, pōtem occupatum atque intercisum, & cum onerarijs ad rupem satis tutò accedi posse renunciarunt. His rebus cognitis, & ipse paucis conscijs ad insulam profectus est, vt eadem quæ acceperat oculis spectaret. Indeq; celeriter reuersus omnibus ad oppugnationem oppidi comparatis, insulam repetit, onerarijs quibus opera bellica vehebantur subsequi iussis. Oppidani vt pontem occupatum classemq; adesse conspexerunt, aliquandiu attonitis similes constitere: receptis deinde animis, idoneis quibusq; locis armatos, ac tormēta per oppidum disponere. Profectus nauibus Alphonsus, priusquàm pugnæ signum proponeret, per præcones pronunciari iussit, se oppidanis potestatem facere mittēdi ad se quos vellent è suis, si fortè res sine vi ac certamine componi posset. Itaque oppidani duos accepta fide ad illum miserunt, ijsq; in mandatis dedere, vt tantummodo regem accederent: audita ad se referrent. Hos ad se profectos pluribus verbis ad deditionem hortatur, ac docet non ita ijs situ confidendum esse, vt vim eius quàm benignitatem experiri malle debeant. Satis ijs exempli esse debere de-

pulsum modò Neapoli Sfortiam, & ipsam Neapolim vi captam, quæ tãta ciuitas, si suis viribus obsistere non potuit, qua tãdem spe freti Aenarienses resistere se posse confidãt? Non esse sibi cum regina bellum, quam pro matre haberet & coleret, sed cum ijs qui inuidia stimumulati aduersus se reginam concitauerint: nec descituros eos à regina, si secum consenserint, sed ab ijs qui priuati commodi & ambitionis causa eam à se abalienauerint, nihil se eorum viribus detracturum: tantùm petere vt positis armis suum præsidium in oppidum ac arcem reciperent. Ab hoc sermone legati in oppidum regreßi, cùm nihil respõdissent, atque hæc ad suos perlaturos dicerent, senatu coacto, quæ ab Alphonso acceperant retulere. Quæ cùm Christophorus Manocius audisset, aduersæ factioni suæ homines secedere, & eos qui suaderent pro hostibus habere atque interficere iubet. Quo terrore adacta Coxia factio, cùm aduersari non auderet, & ipsi ad oppidi tutelã omissa pacis mentione coierunt. Alphonsus, cùm nemo responderet, & per clamores dissonos rem aduersæ parti non placere coniectaret, frequentioresq́ue ad defensionem oppidadanos conuenisse animaduerteret, experiri vim statuit. Itaque extemplò Ioannem Cardonam ad Mariæ ædem, quæ è regione oppidi sita erat, cum nauium & copiarum ducibus conuenire iubet, vnà cum ijs de ratione oppugnationis consilium capturus: nam cæteri insulæ accolæ vt pontem intercisum cognouere, haud cunctanter deditionem fecerant. Omnibus (vti imperatum erat) eò profectis, oppidanorum primò pertinaciam detestatus, prælium sic instituit. Nauim vnam cæterarum maximam, ad eam quæ orientem spectat,

quatuor

quatuor reliquas ad eam rupis partem quæ in meridiem, ire præcipit. Rostratas duas maiores cum totidem minoribus ad suburbium, quod ostendi, ad imam rupem situm, oppugnandum. His ita constitutis & cõprobatis, ad ea paranda quæ reliqua erant, continuò discessum. Interea oppidani eà loca, quæ minus difficulter subiri ab hostibus posse videbantur, munierunt fœminis atque ijs qui imbecillioris ætatis erant, procul à prælij tumultu in arcem missis: ad suburbium quoque, turresq; interiectas, qui tuerentur missi: reliquũ diei ac noctis tempus quieti datum. Vbi altera dies illuxit, propositum pugnæ signum, ad quod tantus hominum clamor in cœlum sublatus est, quantum vix oppidanorum aures ferre potuerunt. Tum naues ad destinata loca remulco agi cœptæ, primaq; omnium Generij nauis ad præstitutum locum puppim appulit, pontemq; in rupẽ exposuit. Cumq; intueretur Alphõsus Campirotundi nauem, quòd ad septentrionem mare æstuosum erat, non posse pontem in rupem sistere, tres expeditos iuuenes ad se vocat, atque ijs mandat, vt in rupẽ trangressi funem, quo pons alligatus erat, ad virgulta quædam procul visa deligarent. Quo facto duo ex ijs, quibus audacia maior erat, per abrupta atque auia quærere aditum ad oppidum cœpere: multi nanque anfractus erant, quibus furtim ad fastigium niti posse videbantur. Ii postquam paulùm processere, in rupem adeò rectam, atque arduam inciderunt, vt ægrè tentabundi, manibusq; murices, & virgulta circa rupem extantia amplexi, ad cacumen euaserint. Fortè tum euenerat, vt è duobus custodibus, quibus ea pars custodienda contigerat (nam quòd locus ipse munitissimus

erat, idcirco minus suspectus ab hoste habebatur) alter ad eum locum perrexisset, vbi Christophorus Manocius laborans pugnabat. Hoc igitur vno intercepto, & caeso, locum clam oppidanis capiūt, tacitiq; subsistunt, donec alij quidam eorum audaciam imitati, eòdem conscenderunt. Intereà nauales socij strenuo saltu in rupem exilientes, obiectis clipeis contra lapidum ictus ad oppidum scandere contendebant. Caeterùm ea vis hominum fuit simul à nauibus exire certantium, vt Generiae, ac Caesaraugustanae nauium prae nimio pondere effractis pontibus complures in mare prolapsi interierint. Ex quo contigit, reliquos non aliter quàm per propinquas naues exilire in rupem posse. Naui quoque Pisanae cum eadem fortuna accidisset, quinque ex ea enecti sunt. At qui in Campirotundi naue erant, & in caeteris quae ad eandem partem se contulerant in terram egressi, ad oppidum per ardua, & confragosa loca enitebantur. At oppidanos natura loci adiuuabat, quòd rupes adeò procliues erant, vt non emissa modò tormenta, sed etiam saxa pondere suo prolapsa grauissimè in hostes incideret: itaque multos audacius subeuntes vulnerabant. Quod cùm Alphonsus intueretur, vt eos inde auerteret, ad suburbium oppido subiectum contendit Oppugnabatur oppidum summa vi à mari, nec minus ab insula omni tormentorum genere adhibito. Oppidani vt vidêre suburbia ab hostibus peti, ad eam partem tuendam haud segniter ierant. Quo viso Alphonsus confestim scapham ingressus, propius accessit, quò suos ad pugnandum alacriores redderet, ad animandos in praelijs milites regis conspectum multum valere nō nescius. Inter haec simul

qui

qui oppidum clàm introierant, simul qui tecta proximè subibant, contempta hostium paucitate, clamores tollunt. Itaque oppidanis ancipiti casu consternatis, cùm stationes deseruissent, regia quæ pro muro erat, primò capta: deinde per oppidum discursum. Cùm autem Alphonsus suburbia petens in scapham descendisset, præ multitudine conscendentium conuersa in latus scapha, ipse in mare armatus excidit: adijsetq; in tanto tumultu vitæ periculum, nisi quidam nandi periti eum obluctantem fluctibus cōfestim excepissent. Vicum deinde defensoribus vacuum nactus, nullo repugnante cepit. Et iam regij casus fama, quæ semper in peius efferri solet, plerosq; iam oppidum ingressos ad curam salutis illius reuocauerat. Quem postquam incolumen subeuntem oppidum videre, confestim reuersi, oppidanos, arma ponere coactos, diripuere. Per hunc modum intra horam fermè quintam, ex quo pugnari captum fuerat, debellatum est oppidum. Restabat arx, in quam multi se oppidanorum salutis causa receperant, munitior quam quæ vno impetu capi posse videretur. Stationibusq; ita circa eam dispositis, ne qua inde eruptio fieret, reliqua diei ac noctis pars quieti data. In eo prælio multi vtrinque desiderati sunt: plures etiam vulneribus affecti. Postridie Alphonsus cùm clementia sua in victos vti statuisset, captiuos omnes liberari, ijsq; domos restitui iussit. Qua re cognita, qui in arcem confugerant, salutem pacti deditionem fecerunt. Recepta arce, eaq; præsidio firmata, Neapolin rediit, ex tam muniti naturali situ oppidi expugnatione ingens nomen, & gloriam adeptus.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER III.

AM hyems instabat, cùm literæ ad Alphonsum delatæ sunt, quibus in Hispaniam accersebatur. Nanque inter Ioannem Hispaniæ regē, ac fratres eius oborta contentio, ac discordia, eousque creuerat, vt à profectione absistere nullo modo posset. Inimicitiarū causa fuerat, quòd Ioannes Henricum Alphonsi fratrem, cui Gallecia principatus obtigerat, in custudia tenebat, propterea quòd Catharinam sororem sese inuito vxorem ceperat. quæ cùm existimaret non passurum fratrem, vt illi nupta esset, cui maximè cupiebat, magnis itineribus in Aragoniam clam fratre contēderat. Itaque cōstituit Baremonem quamprimùm traijcere, ijsq; conuocatis quorūm consilio vtebatur, profectionis suæ necessitatem pluribus verbis exposuit. Posthæc ad res ordinandas conuersus, Petrum fratrem summæ rerum præfecit, multis summa nobilitate & consilio viris, quorum consilio in rebus administrandis vteretur, ei adhibitis. Et vt non minus armis, quàm cōsilio partum regnum firmaret, non exiguum peditum atque equitum numerum ei attribuit: néue duces deessent, per quos res bellicæ, si opus foret, gererentur, Iacobum Caudolam, ac Bernardinum Cardam homines rei militaris peritissimos, mercede conductos (hi ad mille equites ducebant) apud eum reliquit, ciues vt in fide & officio

officio permanerent, fratriq; obtemperarent, exhortatus. Imprimis verò palam professus est non esse sibi in animo reginam regno spoliare, sed tantum efficere atque eniti, ne per inuidiam atque per odium eorum, qui apud illam gratia atque opibus pollerent, ex eo regno pelleretur: quòd à se fugato reginæ hoste pacatum esset, quodq; sibi post reginæ mortem successionis iure deberetur: tantumq; abesse vt eam vellet regno exuere, vt nihil æquè optaret, quàm vt positis certaminibus atque inimicitijs, cum illa in gratiam rediret: simul spe celeris reditus facta, omnibusq; diligenter prouisis Caietam traijcit, eiq; Antonium Lunam cum præsidio præficit, confirmatisq; ciuium animis, cum duodeuiginti rostratis, ac onerarijs duodecim in altum euehitur. Vix dum è Caietæ cõspectu classis abcesserat, cũ subitò exortus Africus naues dispulit: ipse cum paucis rostratis summo remigum labore ac nixu, retrò ad Caietæ portũ delatus est. Cæterarum aliæ Põtiam, aliæ propinquas insulas tenuerunt. Post sedatam tempestatem solutis nauibus Pontiam, quò reliquam classem cursum tenuisse suspicabatur, petijt: ibi totam nactus classem (nulla enim nauis perierat) onerarias, quæ triremium cursum sequi non poterant, ad Stœchades insulas conuenire iubet. Nanq; statuerat ex itinere Massiliam oppugnare, quòd Ludouicum, qui adhuc Romæ erat, cum Ioanna amicitiam renouare, nouaq; belli consilia agitare acceperat. Itaq; Ioanni Cardonæ onerariarum præfecto imperat, vti ad Stœchades insulas cum nauibus proficiscatur, ibi se eum cũ rostratis præstolaturum monet, si eò prior aduenerit: si inde discesserit non expectatis onerarijs, sese tamen literas

arundini illigatas in demonstrata quadam insulæ parte relicturum, quibus quid à se agi vellet scire posset. Sin verò ipse prior venti beneficio præueniret cum onerarijs, vti eum ibidem anchoris iactis expectaret: neq; pronunciaret velle se Maßiliam oppugnare, ne quid de eius consilio Maßilienses præsentirent. Ipse altum petens cum triremibus ad easdem insulas contendebat, & iam ad Planasiam insulã peruenerat, cum iterum oborta mari tempestas classem disiecit, onerarijsq; altum tenentibus rostratæ in Niceæ portum delatæ sunt. Prosperum deinde ventum nactus, ad destinatas insulas cursum contendit: ubi cùm onerarias eòdem conuenire iussas non reperisset, suspicatus eas vento iactatas Barcinorem petisse, ne Maßiliæ oppugnationem differret, institutum cursum persequi decreuit: accitisq; ad se triremium ductoribus, quòd ad eam diem occuluerat, consilium eis aperuit, hortatus vti præsentibus animis rem susciperent, quæ ingentem ijs gloriã, prædamq; allatura esset: nec vererentur, quòd onerariæ abessent: facile enim Maßiliẽses inopinato suo aduentu opprimi posse: at certè quando res ex sententia non succederet, absque detrimento discedi posse. Cunctis operam strenuè pollicentibus, postridie idoneam ad nauigandum tempestatem nactus, sub quartam noctis vigiliam ad paruam admodum insulam, quæ in conspectu Maßiliæ est sita, classem appulit, ibiq; agere de tota oppugnãdæ vrbis ratione cœpit. Difficilem faciebat oppugnationem loci situs non natura modò, sed etiam opere permuniti. Nanque Maßilia à tribus fermè partibus mari alluitur, pars reliqua altis mœnibus circundata est: quæ pars Austro exposita est, hanc rupes ingens

pes ingens

pes ingens inexpugnabilem facit. Sinus introrsus recedit, qui portum efficit perangustis faucibus. Duo excelsa templa cum praaltis hinc atque hinc turribus portum claudunt: inter quæ Syrtis quædam posita, eas faucium angustias coarctat, ad cuius extremum sita est Pharus manu facta: quæ cum altera parte, qua altius est mare ferrea cathena iungebatur. Hac loci natura freti Massilienses conspecta classe, de cuius aduentu per quosdam Nicaenses cognouerant, regios conatus contemnere videbantur, & ob eam rem nulla ex circumiectis agris auxilia accersierāt. Sed multis sæpe vrbibus negligentia exitio fuit. Sæpe contemptus hostis ingentem calamitatem attulit. Erat fortè in ipsius portus faucibus nauis quædam oneraria: hanc visa regia classe, confestim mali fastigium ad turrim quamproximè appulsam nautæ religarunt, quam regij aggressi cum triremibus quatuor, cum inde vi diuellere nequirent, Alphonsus turrim ipsam à terra oppugnare primùm constituit. Huic verò turri, vt ostendi, cathena iuncta erat. itaque triremium quatuor cohortes confestim in terram desilire præcipit, ac turrim oppugnare. Nec multò pòst ipse cum paucis eodem profectus est. Dura erat eius turris oppugnatio, ijs qui in præsidio erant creberrimè grandinis modo lapides, atque omne telorum genus inijcientibus. Quod vbi Alphonsus animaduertit, exterioris circuli portæ illico faces inijci imperat. Miraculum rei adijciunt, subito coorto imbri flammam restinctam. Cumq; iterum iniectus ignis portam denuo corripuisset, rursus imbris casu incendium obrutum. Quæ res cùm esset à plerisq; in religionem versa, & ob id abſiſtendum ab oppu-

gnatione censerent, iussit Alphonsus vt tertiò ignem conijcerent, non passurum se vlterius conijci affirmans, si tertiò ab imbri defenderetur. Itaque cum tertiò faces iniectæ essent, confestim nullo iã obstante imbri, flammæ vis portam hausit. Quo casu qui in turri erant conterriti, regi polliciti sunt se nullam inde vim facturos, si ab ipsius turris oppugnatione absisteret, ac si accideret vt vrbe potiretur, sese in eius potestate fore. Quibus auditis Alphonsus ne ibi diutius tempus tereret, satis sibi esse arbitratus, modò eos non haberet aduersos, ita se omissurum oppugnationẽ respondit, si propugnacula turris deijcerent. quod cum illi haud cunctanter fecissent, ad triremem regressus, Ioannem Coruerium cum triremi recta adsecandam cathenam cum dolabris anteire imperat. Itaque celeriter profectus cathenam ex mari in lembos tectos extractã cædere aggreditur. Tum ex altera turri atque ex vrbe tormenta ac saxa in triremem coniecta. Lembi etiam pleriq; hostiles aduersus regios tela iacientes cathenæ sectionem impedire conabantur. Cæterum triremes reliquæ turrim, quoad tutò poterant subeuntes propugnatores sagittis incessebãt, nec in muro apparere patiebãtur. Inter hæc naualis quidam socius, Alphonso detulit, esse lembum quẽdam intra portum incustoditum, qui facilè capi posset, cæterùm remis inermem, quo comprehẽso atque armato, terror inijci oppidanis posset. Quod vbi accepit, eum cõfestim arripi, remosq; inferri, atq; armatis hominibus cõpleri imperauit. Id cùm strenuè fecissent, duos oppidanorum lembos in se concitè venientes inuadunt, capiuntq;, & ad quadraginta lectos viros in ijs imponunt, quibus cum portum obeũtes na-

uiculam

uiculam quandam adorti comprehenderunt: qua capta, & armata, reliquas omnes onerarias, quæ in portu erant cepere. Hic tantus rerum successus Alphonso spem attulit, quando ipsa cathena ferro secari non posset, vrbem ab ea parte cum nauibus captis, capi posse. Ingens verò certamen ad cathenam erat, contendentibus summa vi hostibus, ne claustra perrumperentur. Qua tandem rescissa, consultatum (nam iam prima noctis vigilia erat) vtrum rectà in portum vno agmine irrumperent, vrbémque oppugnarent, an oppugnationem in posterum diem differrent. Suadebat Ioannes Cardona vt in posterum diem certamen extraherent, nec per noctem in vrbe maximæ parti ignota, prælia cōsererent, rem magni discriminis esse affirmās, noctu cum oppidanis pugnare, quorum tela certiora futura essent præseferentibus regijs per vrbem faces, quæ quidem sequentes proderent. Contrà Coruerius ne respirare territos finerent, dum nox terrorem augeret, satius fuisse dictitans portus claustra non abrupisse, quàm ijs abruptis prælium differre. Futurum facilè oppidanis, auxilijs extrinsecus accersitis, eos postridie ingressu vrbis prohibere. Cuius consilio approbato Alphonsus confestim triremes in portum magno impetu inuehi præcipit, atque in molem pontes exponi. Ipse inter primos processit, contemptis ijs qui de turri pugnabant. In hoc ingressu graue saxum tormento æneo ab oppidanis excussum (mirabile dictu) cùm suprà eius triremen deferretur, nauali cuidam socio vmbonem modò, qui ab eius balteo pendebat, toto corpore intacto atque illæso, diffractum abstulit. Et iam oppidani conglobati in molem concurrerant, ac ne descensio in ter-

ram fieret, contendebant. Eratq; difficilius hos loco pellere propter loci angustias, quod multi simul pugnare non poterant. Quod cùm Alphonsus animaduerteret, rostratas quatuor eam partem circuire iubet: expositisq; in terram militibus desuper cum clamore se ingredere, vt metu iniecto hostes inde auerteret. Quod cùm illi strenuè effecissent, tantus oppidanos pauor & trepidatio cepit, ratos vrbem captam esse, vt deserta statione in fugam se coniecerint. Quibus terga dantibus, regij è nauibus certatim desilientes eos insequi atque agere tota vrbe cœperunt. Et, quoniam multi de tectis pugnabant, proximis domibus ignis iniectus est. Qui paulatim vento adiutus, cùm mox eum vicũ comprehendisset (nanque omnia propè ædificia extrinsecus contabulata erant) mutato vento in aliam vrbis regionem deferri cœpit, totamq; hausit. Posthac non sine omnium admiratione, cùm ventus in contrariam partem reflare cœpisset, totam regionẽ oppositam absumpsit: atque ita variante vẽto, nulla penè oppidi pars ab ignis violentia integra superfuit. Fugabantur intereà tota vrbe oppidani, diripiebanturq; domus, ad quas incendium non peruenerat, multiq; eorum in vijs fugientes cadebant. Fœminarum puerorumq; comploratus per vrbem fugitantium atque ad portas discurrentium regiorum aures complebant Itaque oppidani, desperata salute, exportatis quæ pro tempore potuerunt, vrbe protinus excessere. Tum regij in omnes vrbis partes excursione facta eam continuò in Alphonsi potestatem redegere. Vrbe capta, Alphonsus matronalis decoris haudquaquam oblitus, earum fœminarum, quæ in templa confugerant, iniuriæ parci iussit: easq;

spectatæ

spectatæ integritatis viris, ne à militibus probro afficerentur, seruandas tradidit. Quæ cùm ad eum pro conseruata pudicitia magnam auri ac gemmarum vim, quas secum detulerant, misissent, vltra libertatem, & ea omnia sese ijs dare dixit, potestatemq; fecit vti ad suos mitterent qui eas ex vrbe deducerent: ijs vt res omnes, quas ab incendio conseruauerant, exportaret, permisit. Postridie fortè duo nauales socij vestem, qua diui Ludouici corpus induebatur: & calicem, quo is in sacris vti solebat, quòd corpus pridie magna cura in ipso prælij ardore conquisitum, non inuenerāt, ex præda ad naues deportabant. Quibus rebus à Massiliensi quodam cognitis, illico Alphonsus eos ad se perduci iussit. Et primò quidem corpus a se inuentum non negarunt: cæterùm dum naues repeterent, vt socios atque adiutores vocarent, quòd ipsi tantum onus ferre non possent, loculum intereà vbi corpus recōditum inerat, igni haustum. Quibus cùm creditū esset, dimissi sunt. Alphonsus tamen nequaquam animo conquieuerat, eius inueniendi percupidus: putabat enim, id quod euenerat, corpus ipsum metu occultatum, ne ab inuentoribus aurum loculo circumpositum reddi oporteret. Itaque cùm audisset, gubernatorē triremis qua illi vehebantur, vna cum ijs affuisse, hominem ad se confestim accersi imperat, & quidnam de ipso corpore factum sit percontatur: qui cùm pertinaciùs affirmaret crematum esse, suspensa ad malum triremis antenna, terrore mortis iniecto, veritatem expressit, atque vbinā corpus celassent cōfiteri coegit. Quod vbi agnouit, è vestigio eò profectus, corpus ipsum cum summa veneratione in rostratam, qua ipse vehebatur, depor-

tari curauit. Hũc verò casum Maßiliensis senior referebat (rem dictu miram) quendam spectatæ sanctitatis virum, iam ab inde annis quinquaginta, eo tempore Maßiliensibus euenturum prædixisse. Eius diei post diem tertium omnibus vrbem deserendam censentibus: quòd copiæ propter bellum Hispanum iam destinatum animo, imminuendæ non essent, vrbis autem præsidio multo milite opus erat, nauẽ ingressus, vrbem præsidio vacuam reliquit. Ea clade Maßiliensium in Galliam perlata octingenti fermè è Burgundia equites ad Alphonsum proficiscebantur, stipendia sub eo (nam per id tempus Ioannes eorum princeps Britanniæ adiunctus, cùm Galliæ rege bellũ gerebat) facturi. Cæterùm, quas dixi, causæ, ac belli insuper Hispani moles, ne quid amplius in his locis moraretur, cogebant, quamobrem in Hispaniam, vti constituerat, ire perrexit. Necdum multum nauigando processerat, cum subitò exortus in aduersum ventus adeò mare commouit, vt dispulsis nauibus vel preciosarum rerum iacturam fieri oportuerit. Hæ tamen post longam iactationem Palmosam nulla omnino amissa, delatæ sunt. Inde paucos moratus dies dum iactatos reficeret, tranquillo vectus Barcinonem traiecit. Lætus ijs, ac maximè iucundus eius aduentus, vt diu desiderati regis, vt gloriosi victoris fuit. Iam enim ad eos, atque adeò in omnem Hispaniam tot rerum ab eo prosperè simul & magnificè gestarum fama peruagata fuerat, quibus Cathelonicũ, atque omne Hispanum nomen non mediocriter illustratum esse animaduertebant. Itaque quàmmaximo honore potuerunt eius aduentum celebrauere: nulla re prætermissa, quã ad id munus pertinere existimarent.

rent. Nec minus cætera Cathelonia, atque Aragoniæ ciuitates, ac reguli eius salutandi & congratulandi gratia Barcinonem profecti, inter se de officio certabant. Fuit autem hic annus ab aductu eius in Italiam tertius. Interea Ioanna ob Alphonsi discessum occasionem, vt sibi videbatur, nacta, qua amissam vrbe Neapolim reciperet (magnum enim militum numerum ab Alphonso transuectum in Hispaniam sciebat) de reuocando Ludouico, quem antè pro hoste habitum regni finibus expulerat, consilium cepit. Cumq; sciret Martinum pōtificem maximum illi amicum esse, nulliusq; opera facilius reconciliari posse, legatos ad eum misit, qui ea de re agerent. Nec fuit pontifici difficilis ea reconciliatio, Ludouico eam rem vltrò, & maximè expetente. Renouata igitur amicitia ac fœdere, Ludouicus ex hoste hospes repente factus, Auersam ad Ioānam profectus est. Ea coniūctio maximæ voluptati fuit Andegauensi factioni, quæ prius Ludouico expulso, omni prorsus spe sibi exuta videbatur recuperandæ in perpetuum dignitatis. Itaque clàm inter se occulta consilia agere, atque illius rebus, quoad tutò possent, fauere cœperunt. Multiq; etiam ad eum sese Auersam contulerunt, operam, studiumq; omne pollicentes. Cùm autem Ioanna, & Ludouicus sese Neapolim, cæterumq; regnum, priuatis viribus recuperare posse diffiderent, externa auxilia poscenda censuerunt: ea maximè quæ mari pollerēt. Ea tempestate Philippus Maria mediolanensium princeps, cuius opes omni Italiæ formidolosæ erant, vrbem Genuam propter ciuium dissidia tenebat, eratq; ingens eius auctoritas, terra quidem propter equestres copias, quibus abundabat, mari verò

propter Genuenses, quorum in rebus maritimis magna opes erant. Huius itaque amicitiam imprimis sibi petendam duxere. Nam cùm sibi classe imprimis opus esse animaduerterent, eam non aliunde commodius, quàm è Genua se consequi posse intelligebant, præsertim cùm scirent Genuenses ad veterem amicitiam in vtrunque pronos esse. Quod consilium cùm pontifex comprobaret, legati ad Philippum, ac deinde ad Genuenses missi, iiq́ suadêdo perfecere vti bello adiuuarentur. Alphonsus per id temporis Genuensibus infensus erat, propter Corsicam à se bello petitam. Itaque facilius in ea re Philippo obsequuti onerariarum duodecim, ac triremium quinque & viginti classem effecerunt. Huic classi Philippus Guidonem Forellum, vnum è copiarum ducibus præesse voluit, patientibus æquiore animo Genuensibus alienigenam hominem aduersum fœderis formulam classi præfectum dari, quòd eos pecunia in classis stipêdium Philippus adiuuerat. In eã classem præter nauales socios, lectißimum peditatum, equitesq́ complures misit, qui, vbi quid terra gerendũ foret, hostium impetum sustinerent. Ad decem millia hominum qui pugnare possent, in ea classe fuisse accepimus. Dum ea paratur, Ioanna ac Ludouicus de recipienda primùm Caieta agere cœperunt, cuius rei facultatem classis beneficio sibi oblatã videbant. Erat enim ea vrbs & ad classis receptum portu tutißimo peropportuna, & propter vicinitatẽ ad bellum Neapoli, atque adeò vniuerso agro Campano inferendũ maximè idonea (neque enim abest à Neapoli, plus sexaginta millibus passuum) egitq́ Ioãna cum Christophoro, ac Rogerio è Caietana stirpe regulis, quibus in ea vrbe magna

gnæ clientelæ erant propter oppida, quæ tenebant Caietæ circumiecta, vt in aduentum claßis Caietanorum animos eorum, quibus amicis vtebantur præpararent. Poſtquam verò Petrus regius frater certior factus eſt Genuenſes pro Ioanna & Ludouico Philippi iuſſu claſſem moliri, coacto in vrbem frumẽto, omibusq; ad obſiſtendum neceſſarijs attentiore cura præparatis, ad Braccium miſit, qui rogaret, ſi Alphonſi ſtatum ſaluum eſſe cuperet, vti Neapolim quamprimùm cum exercitu contenderet. Braccius per id tempus adhuc vrbem Aquilam obſidebat, ſtatueratq; non prius ab obſidione diſcedere, quàm eam cepiſſet, quòd intelligebat (vrbe illa ditionis ſuæ facta) poſtea in manu eius fore, cui vellet Neapolitanum regnum tradere, regesq; qui de regni poſſeſsione certabant, amicitiã eius magno empturos eſſe: quapropter irrita ad eum legatio fuit. Aduerſus quem aliquanto pòſt, ita poſtulãte pontifice ac belli ſocijs, cùm Sfortia à regina cum exercitu mitteretur, in tranſitu Aterni fluminis (quem nunc Piſcariam ab oppido vicino vocant) dum periclitanti armigero opem ferre conatur, vorticibus rapidis, cum equo in profundum abſorptus, nuſquam poſtea apparuit. Nec multò poſt Iacobus Caudola, ac Franciſcus ipſius Sfortiæ filius, adoleſcens iam tum magnæ expectationis, cum copijs eòdem miſsi: cùm per montana ſupra Aquilam veniſſent, ipſum Braccium per contemptum hoſtiũ patientem omnes prius copias in planum deſcendere, quàm pugnam inciperet, acie vicerunt, eo cæſo, totoq; exercitu propè capto. Inter hæc Genuenſium claßis parata atq; inſtructa è Genua ſoluit; eaq; cùm ad Caietæ conſpectum perueniſſet, ijs, qui Alphonſi partibus fa-

nebant, magno terrori fuit: nec ob id, quòd vrbis munimento diffiderent, sed quòd magnam ciuium partem Ioannæ ac Ludouico affectam, rerumq́ nouandarum cupidam intelligebant: quorũ conatus pertimescebãt. Et quanquam eorum consilium Antonio Lunæ præfecto vrbis non obscurum erat, tamen dissimulanter id ferebat: nec punire sontes, nec expellere vrbe ausus, quòd verebatur, simul ac quæstionem de suspectis habere cœpisset, ne illorum vim sustinere posset. Appulsa igitur sub vrbem classe, expositisq́ in terram naualibus socijs militibusq́, Guido classis præfectus, vti mõitus fuerat, terra mariq́ Caietanos circumsedit: multiq́ ad eum à Ioanna equites cum Christophoro Caietano in castra accessere. Antonius, quoad potuerat, vrbem munierat, dispositis per muros vigilibus, &, ne quid noui aduersæ partis homines moliri possent, obseruabat. quorũ nullus primo classis aduentu se ducem ad arma capienda profiteri ausus est. Ii triduo post cœptam obsidionem, cùm non auderent vim facere præsidij metu, terrorem inijciunt: docent tam grauem obsidionem frustra tolerari: nam neque ab Alphõso Hispano bello occupato, neque à Petro eius fratre, cui nulla sit classis, subsidiũ vllum expectari posse. Stultum autem videri, vbi auxilium desperes, quod tueri nequeas, id tamen pertinaciter ob cupiditatem velle defendere. Mare à classe clausum, terram ab exercitu teneri, nec iam vllum obsessis effugium patêre. vrbem præterea non vsque adeò munitam esse, vt tantæ classis, tantiq́ exercitus simul Ioãnæ, ac Ludouici vim sustinere possit: quapropter suæ, & præsidij, ciuitatisq́ saluti consulendum, antequã hostis muros quatere inciperet. His perterrefactus Antonius,

quòd

quòd in ijs, qui amici Alphonso erant, parum opis intuebatur, cedendum necessitati ratus, consilium salubrè magis, quàm honestum arripit, pactusq; suam, & præsidij salutem, Neapolim ad Petrum abijt; quo digresso, haud mora Caietani deditionem fecere. Vrbe Caieta præsidio firmata, Guido tranquillum nactus mare Neapolim petijt, extraq; teli iactum anchoras in portu iecit. Quod postquam Petrus animaduertit, stationibus per muros tormentisq; dispositis, omnibúsque cum cura effectis, quæ ad muniendam tuendamq; vrbem pertinebãt, ne quid eum falleret, circunspiciebat. Postridie haud procul à templo Mariæ Carmelitanæ Guido copijs in terram expositis castra ponit. Leuia de hinc prælia inuicem committi cœpta. Dum autem Petri equitatus in Auersanum excursionẽ facit, Remundus Anechinus, qui sub Iacobo Caudola militabat, capitur, atque ad Ludouicum perducitur. Quem cùm sciret Iacobo imprimis charum esse, per idoneus ei est visus, per quem cum Iacobo de recipiẽda vrbe Neapoli ageret. Itaque hominem seorsum placidè affatus, quid ad Iacobum perferri velit edocet, speq;, & promissis ingẽtibus oneratum à se dimittit. Ille confestim ad Iacobum reuersus, remotis arbitris, ei Ludouici mandata aperit. Quæ vbi audiuit, renunciari iussit sese in id quod peteret paratum esse, & qui id exequi posset, meditaturum: in hoc cõsilium aliquot dies consumpti. Neq; enim absque magno discrimine, & astu tanta res agi posse videbatur. Erant enim apud Petrum & alij quidam præstãtes copiarum duces præter Cathelanos, & Hispanos, vt ab eo cautissimè agi oporteret. Cæterum classis præsentia eius animum ad rem perficien-

dam confirmabat Tum magnam ciuitatis partem ad Ioannam inclinare animaduertebat. Hæc quanquam ab eo occultißimè agebantur, tamen Petrum non latebant: sed veritus hominis potentiam dißimulandum existimabat. Erant enim in Iacobi manu portarũ claues, vt periculum esset, si qua vis aduersus eum pararetur, ne vno momento propter auxilij propinquitatem cuncta euerteret. Molliendum igitur potius, & vincendum omni officio eius animum (si fortè a proposito reuocari posset) quam irritandum, & quod sine suspicionis significatione fieri posset nequid noceret, præcauẽdum. Itaque nec vrbis custodiam omittebat, nec omnes vno tempore copias in hostem educi sinebat. Sed postquam Iacobus cõsilia sua palam facta cognouit, maturandum ratus: priusquam ei vis afferretur, Ludouicũ monet, vt Guidonem postero die in armis paratum esse iubeat, simul quidnam constituerit edocet. Postridie hostes instructa acie ad vrbem succedũt, veluti mœnia oppugnaturi. Quod cùm Iacobus animaduerteret, ijs obuiam cum equitatu, & magna peditatus parte repentè prodijt. Cæterùm paulo pòst primum cõgressum, quasi eorum vim sustinere non posset, ex composito cessit: hostesq; fugientem consequuti, vna cum eo vrbem inuecti sunt. Hinc tumultus & trepidatio repentè totam vrbem peruasit. Hispani, Cathelaniq; cognito dolo, vt quisque potuit, in tanto, ac tam inopinato casu alij arcem regiam, alij aliò effusa fuga sese receperunt. Quæ cùm Petrus animaduerteret cedendum fortunæ arbitratus, & ipse in arcem concessit: Hispanorumq; & Siculorum domus direptæ, & siqui comprehensi sunt, pro captiuis habiti: totáq; vrbe cum ingenti clamore

more

more discursum est, nec quicquam præter arces superfuit, quod non vna modo excursione captum fuerit. Qui arcem Capuanam tenebant, paulo pòst salutem pacti, deditionem fecerunt. obsidebatur arx regia. ad hæc res frumentaria deesse cœperat. Magnus enim hominum numerus in ipso tumultu captæ vrbis in eam confluxerat. Sed eam inopiam vnius nauis interuentus subleuauit: quæ violentiore vento de industria expectato, pleno velo ad arcem delata, frumentum, quo erat onusta, inuitis hostibus exposuit. Alphonsus per id tempus in habendis delectibus, contrahendisq; copijs occupatus erat. Cui postquam renunciatum est amissa Neapoli, arcem obsideri, dignitatis suæ esse statuit, fratrem quamprimùm obsidione liberare. Itaque Artalē Lunam cum parte classis qua Barcinonem vectus fuerat, Neapolim confestim proficisci iubet: & , quæ frater imperaret efficere. Isq; secunda tempestate vsus, paucis diebus Neapolim profectus est. Frumento in arcem illato (iam enim Genuensium classis abierat) & arcem famis periculo, & Petrum obsidione liberauit. Ad eius classis conspectum, Neapolitani confestim armatis mœnia compleuere stationibus oportunis quibusq; locis dispositis. At Petrus cùm se ciuitatem ea classe recipere posse diffideret, omni turba inutili inde sublata, classem conscendit, ac Siciliam repetijt. Inter hæc Alphonsus cum copijs Ioanis Hispani regis fines ingressus, ei intentabat magis, quam inferebat bellum, quo finitimis populis terrore iniecto Henricum fratrē dimitteret. Ioannes quoque frater Nauarræ rex, qui antè Henrico nonihil aduersus fuerat, ab Alphoso persuasus, mutato repentè consilio suadere Ioanni cœpit

vti fratrem abire pateretur: seq́ non passurum, nisi id faceret, fratrem diutius distineri. Itaque Ioannes etsi eas parauerat copias, quibus Alphonso obsistere se posse consideret, tamē omissis belli consilijs, dimittere Hēricum statuit: quo dimisso, pax facta est: moxq́ Alphonsus reductis copijs, in Aragoniæ fines rediit. Dum hæc in Hispania aguntur, Thomas Fregosus, principatu Genuæ expulsus ad Petrum mittit, qui auxilium ab eo postulet aduersus Philippi vim ac dominatum: quique doceat quos populos in Italia amicos, quas clientelas in vrbe Genua, atque in reliquis Genuensium oppidis habeat: nec dubitare se si ab eo classe adiuuaretur, fore, vt eiecto Philippi præsidio vrbe potiatur: debere illum meminisse acceptæ à Philippo grauissimæ iniuriæ: à quo & ipse ex vrbe Neapoli expulsus fuerat, & Alphonso fratri omnis propè spes adipiscendi regni adempta. Non placuit Petro (& si ira, atque indignatio animum eius ad vlciscendam iniuriam stimulabant) quicquam super ea re decernere, antequam Alphonsi voluntatem cognosceret. Itaque continuò ad eum misit, qui eius animum sciscitaretur. Quo ad se profecto, Alphonsus animo reputans nullā fermē aliam gentem sibi Neapolitanis in rebus aduersari posse, ac facilè fore, vt Thoma Genuæ principatum obtinente, ipse cum classe proficiscens, reginam, quæ promiserat, præstare compelleret: placere sibi auxiliū Thomæ ferri renunciari iussit. Cuius voluntate cognita, Petrus sumpto commeatu, cæterisq́ necessarijs in classem impositis, ad portum Pisanum cursum dirigit. Ibi Baptista & Abramus Thomæ fratres cum duabus Florentinorum rostratis eius aduentum opperiebantur. Cum hac

classe

classe quatuor & viginti naues longæ erant, Baptista & Abramo ducibus in Ligusticum sinum profectus, oppida mari vicina circumire, terroremq; ingentem aduersarijs inferre cœpit: & modo Clauarum, modò Genuæ portum, modò Saonam petens, omnia infesta faciebat: nec nisi insigni magnitudine naues commeatus importare in oppida patiebatur. Si quando in hominum Fregosæ factionis naues incidebat, has absque detrimento atque inuiolatas dimittebat, aduersariorum verò capiebat. Quod cùm inimici animaduerterent, quæ potuerunt, ex amicorum delectibus præsidia in oppida suspecta, aut minus tuta confestim miserũt. Inter hæc in spem Baptista Sigestri potiundi adductus (quod oppidum à Genua triginta millibus distat) Petro persuadet, vti cum classe eò se cõferat: multos amicos sibi in eo oppido esse, qui ingressum pollicerentur: horumq; principes esse Laurentium, Federicum, & filios, suæ factionis homines: quo oppido capto, reliquos illius oræ populos aut voluntate, aut metu deditionem facturos. Hæc cùm dixisset, Petro consilium approbante, Sigestrũ profecti sunt. Situs oppidi huiusmodi erat. Locus est accliuis leniter sese à littore in mõtem attollens, insulæ propè modò vndique mari circũdatus: vna tamen littoris pars continentem attingit, non latior fermè passibus centum: vtrinque stationem habet lembis ac triremibus tutam, ipsa mõtis natura maris impetum coërcente. Sed non vtraq; statio eadem tempestate tuta est: nanque ciente procellas Noto, eam partem quæ Aphrico exposita est naues petunt. Rursum flante Aphrico, ad eam partem quæ ad Notum vergit, mutata statione se recipiunt: ipsorumq; ventorum im-

petus magnam in vtrunq; litus arenarum molem vehunt. Qua de re etsi tellus ipsa foßione facilis est, tamē oppidum in insulam redigere difficillimum foret, atq; adeò penè nulla vt arte effici rationéue posset. Extra hanc peninsulam, in qua oppidum situm est, vicus erat nullis mœnibus circunseptus, aduersæ factionis hominibus frequentior: nanque in oppido Fregosa factio plus poterat. Laurentius cum suis perpetuò intetus stabat, vt cùm primùm claßis acceßisset, Baptistæ oppidū traderet. itaque ad primum eius aduentum pulsa aduersa factione, Baptistam intromisit. Quo casu, qui cōtrariæ factionis erant, conterriti, in montes propinquos, mox Centuriam (incolæ ita appellant) amicis frequentem, qui mons inter Sigestrum & Clauarum est sese fugientes receperunt. Ea re à Genuensibus Philippo nunciata, Nicolaum Guerreriū cum multo peditatu, equitatu pauciore (quòd in montanis locis peditum vsus maior erat) confestim eò proficisci iußit. Ad sex millia hominum ij fuere. Ad hæc Genuenses onerarias quatuor ingentes, quæ mari oppidum vexarent, misère. Nicolaus primò Compianum cum exercitu profectus, quod oppidum in Apennino est situm, in agri Genunensis confinio, priusquam vlterius progrederetur, eius regionis peritos aliquot consuluit quá nam sibi transeundus Apenninus esset. Duo enim erant itinera, per quæ Sigestrū aditus patebat, denis fermè paßuum millibus inter se distantia: vtrunque porrò difficile ac periculosum, vnum per vallem, quam Sturlæ vocant: alterum haud procul à Varisio oppido. Cæterùm id remotius ac multò minus tutum videbatur: propterea quòd in ijs locis Abramus magnam agrestium manum

ex amicis

ex amicis comparatam habebat. Nanque Ioannem Ludouicum, ac maiorem Fliscorum partem, summæ nobilitatis viros, quorum dominatu ea loca tenebantur, amicos atque adiutores habebat. Itaque Nicolaus astu vtendum ratus, callidum pro tempore consilium capit. Ligures cõplures expeditos, quibus ea regio nota erat, confestim deligit: hosq; ante lucẽ postridie Varisii iter ingredi præcipit: longoq; agmine, plerisq; militaribus signis interiectis, quò maioris multitudinis speciem atque opinionem hostibus præberent, incedere. Qui vt erumpente luce in collibus apparuere, confestim ij qui montem, quem Sanctam vocant, insederant, vti erat constitutum, fumo significare cœperunt. Qua re Abramo nunciata, extemplò cum ea manu, quam coegerat montem petijt, hostesq; citato agmine persequitur. Idẽ Vallis Sturlæ incolæ depulsum à se periculum opinati fecere: desertisq; collibus, quos insederant, Varisium versus contenderunt. Ea re cognita Nicolaus præmissis leuis armaturæ hominibus, cum agrestibus plerisq; qui colles ab hoste desertos occuparent, ipse cum reliquo exercitu per valle Sturlæ iter facit: vicisq; passim direptis atq; incensis, colles per quos eundum erat, gradatim occupat, ne hostes à tergo vrgere possent. At ea manus, quam per Varisii iter missam demõstrauimus, vt vidit Varisio motos hostes sese citatim insequi, effuso cursu per montes ferri cœpit: instantibus iam à tergo hostibus sese plerique è subiecta rupe deiecerunt. Interea nunciatum est Abramo hostes Sturlæ Vallem ingressos eam latè populari, atque vastare. Et primò quidem fumus prospectus ardentium tectorum, mox fœminarum, & puerorum clamor opem poscentium au-

f

ditus maiorem suorum partem ad sua defendenda reuocauit. Ipse quoque Abramus intellecto hostium dolo cum ijs omnibus qui secum erant, cúmque equitatu quem à Florentinis acceperat, eòdem cucurrit: hostesq; iam longè progressos insequutus, vt vidit se assequi non posse, recta Sigestrum petit, ac Nicolao, nullo iam obsistente, per Lauaniæ amnis vallem, diuersa via Clauarũ profecto: ibi donec delectus imperati à Genuensibus conuenirent, consistere iussus est. Interim Baptista, & Abramus ante Sigestrum oppidum castra in litore posuerunt, fossamq; & vallum ad vtrunque litus (nam à tergo oppidum castra in litore muniebat) à fronte perduxerunt. Petrus cum classe ad litus stabat, alterumq; castrorum latus tuebatur. Postquam Nicolaus perfectis nauibus ac delectibus se satis firmum atque instructũ videt, Sigestrum petere instituit. Abest autem Sigestrũ à Clauaro non plus quinque millibus passuum, cæterùm iter plurimùm confragosum, & præceps. In medio fermè Centuria mons est, quem paulo antè monstrauimus, ab aduersarijs magno præsidio communitus. supra Sigestrum collis est, qui Saltus ab incolis dicitur: quà breuis ad oppidum descensus est. Hunc cùm sciret Nicolaus per speculatores ab hostibus insessum, magnam popularium, atque agrestrium manum per superiores montes circummisit: qui deiectis inde hostibus cõtinuò collem occuparent. Quod postquam Baptista animaduertit, confestim summissa peditatus parte, qui collem tueretur, ipse reliquas copias in aciem producit. Petrus quoque sub eundem collem quàm proximè potest classem admouet. Nicolaus composito agmine iter faciebat, cùm interea, qui circummissi ab eo fuerant, è superiore

periore parte magno impetu in hostes inuecti sunt. Quod postquam conspicatus est, peditatum confestim summisit, qui hostes lacesserent. Ita supernè simul & à fronte impugnabantur. Non tamen vsque adeò animos remiserunt, vt collem subitò deseruerint: sed cominùs pilis, & gladijs rem gerentes fortiter aliquandiu restiterunt: multaq; vulnera & intulerunt simul, & acceperunt. E classe multi eorum manubalistis, ac tormentis feriebantur. In viarum angustijs par vtrinque virtus erat: sed cùm fortius premerēt qui de superiore loco pugnabant, cedere coacti: sensim deserto colle sese ad equites in planitiem receperunt. Occupato saltu Nicolaus celeriter in subiectos campos descendit: nanque ante oppidum duûm millium, aut eò amplius planities patebat, traductoq; omni exercitu, eoq; saltu, & circumiectis collibus insessis, ac præsidio firmatis, haud procul ab hostium castris castra posuit. Baptista, quòd equitatu inferior erat, in castra copias reduxit, prœliaq; inuicem quotidie conferebantur, non tamen, vt in vniuersi certaminis fortunam deueniretur. Nicolaus equitatu præualebat, sed classe ab latere circumfusa multi suorum tum militū, tum equorum manubalistis icti cadebāt. At naues tres Genua profectæ tormentis, & omni telorum genere castra infesta faciebant. In hoc rerum statu Nicolao nunciatum est, Ioannem Ludouicum, de quo paulò antè mentionem feci, cùm magna popularium manu è Varisio per Sturlæ Vallem in auxilium Baptistæ proficisci: breuiq; supra caput ijs affuturùm, deiectisq;, qui colles tenebant, vallis fauces occupaturum. Quapropter veritus ne reditu intercluderetur, ipse confestim cum parte equitatus

dißimulata fuga, ad eum saltum progressus: quasi venturos hostes transitu prohibiturus, reliquas copias composito agmine se sequi iußit. Cæterùm qui in castris manserant, vt se desertos à duce conspexerunt, tumultuosius, ac sine ordine abeuntium vestigia sequuti sunt: postremoq; adorti in fugam coniecerunt. Horum fuga conspecta, qui antecesserant, & ipsi desertis collibus, fugere effusius cœperunt: nec vllius vi aut imperio retineri poterant. Fugientibus per Saltum (is verò est mons, quem suprà memoraui) claßis, quæ ad radices suberat, terrorem augebat. Latera enim nuda manubalistis præbentes multa inde vulnera accipiebant. Ad tria millia mercenariorum militum capta, reliqui sese effuso cursu Clauarum, vnde venerant, receperunt: ijq; nauibus inuecti quòd terra tutò reuerti in Galliā cisalpinam non poterant, Genuā traiecerunt. Secundum hanc pugnam Petrus, ac Baptista Rapallum oppidum profecti, expositis in terram naualibus socijs vnà cum Abramo primo impetu oppidum cepere: magna enim pars oppidanorū Fregosis fauebat. Ingreßi deinde vallem ad cuius exitū oppidum situm est, insectari agrestes cœperunt, qui gregatim in colles cōuenerant. Erat autem per id temporis Antonius Fliscus Fregosis inimicus: is igitur contracta popularium, & clientum non parua manu, præter delectos Genua ad se missos, in eā vallē descendit, hostesq; adeptus ad naues repulit. Post hæc Petrus cum classe Ligusticum sinum circumire rursus cœpit: multaq; detrimenta ijs præsertim qui aduersæ factionis erant, inferebat: nec frumentū, aut aliud cōmeatuum genus importari patiebatur: sed hæc mala minus grauia ciuitati erant, quàm reliquæ prouinciæ: quo-

ciæ: quoniã onerarijs quæ magnitudine excellebãt, rostratæ nauigationem inhibere non poterant. At cætera verò oppida terrestri itinere è Gallia cisalpina, interdũ mari maioribus nauibus deferebantur, sed sumptu maximo. Ex quò nauigatio, ac mercatura apud eos, qui maritimam oram incolebant, omnis conquieuerat: quotidieq; ad senatum Genuensem, & ad eos quos Philippus reipub. præfecerat, graues querelas deferebant: atque vt eorum calamitatibus consuleretur, precabantur. Quibus rebus cognitis Philippus, veritus ne Alphonsi bellũ Genuæ rebus discrimen ob Fregosam factionem afferret, si classis eius in Ligustico sinu diuturniorem moram faceret, de pace cum Alphonso agẽdum censuit. Missis igitur ad eum in Hispaniam legatis, Bonifacium Corsicæ caput, quòd pax aliter impetrari non poterat, ei se traditurum inscijs Genuensibus pactus. Cùm exoluere promissum non posset, Genuensi Senatu renitente, Veneris portum, atque Ilicem, duo in portu Lunæ castella naturali situ munitissima, Bonifacij loco, ei tradidit: atque ita pax conuenit, fœdúsque ictum. Digrediens è Ligustico sinu cũ classe Petrus ad Cercinam Aphrorum insulam profectus, expositis in terram naualibus socijs, primo impetu eam cepit ac diripuit: incolisq; omnibus vtriusque sexus, præter eos qui in syluis delituerunt, in seruitem adductis, in Siciliam redijt: eo videlicet cõsilio vt Neapolitani regni oras vexaret, atq; hostes à nauigatione arceret. Dum hæc geruntur, Ioannes atque Henricus Alphonsi fratres, qui post factam, quam dixi, pacem in pristinum statum apud Ioanuem Hispaniæ regem restituti, cuncta rursus administrare, atq; agere cœperant, Aluarũ

Lunam, de cuius consilio Ioannes omnia gesserat, donec inter illum & Alphonsum discordia viguit, quòd illos potentia aequare atque eorum auctoritatem eleuare nitebatur, è medio excedere, & in oppida sua abire coëgerunt. Erat hic nobili quidem loco natus, caeterùm propter scientiae rei militaris opinionem summum apud regem dignitatis gradum adeptus, omnia seu belli, seu pacis munera per se geri volebat. Eo igitur à rege distracto, & à regni negocijs in ocium coniecto, Ioannes atque Henricus, vt dixi, cuncta agebant. Caeterùm commune regnorum malū inuidia rursus eam fidem, quae inter eos ac Ioannem regem renouata erat, è medio sustulit. Quidā enim è regni primoribus, quibus fratrum potentia inuisa erat varijs suspicionibus iniectis, denuo inter illos ac regem dissensionem pepererunt: atque vt eorum opes euerterent, Ioanni persuasere, vti Aluarum, qui iam tum alterum annum iacebat, & à spe recuperandae dignitatis pristinae lōgè aberat, ad capescendas vnà secum regni curas reuocaret. Qui incunctanter profectus, vt vidit se pristinā auctoritatem adeptum, Ioannis, & Henrici statum demoliri, ac labefactare coepit: breuiq́; fautorum ope, atque opera effecit, vt vtroque à regni curis amoto, de sui vnius consilio, ac voluntate (vt consueuerat) cuncta rex gereret: ea verò res maximè Alphonsum mouit. Anno igitur post factam pacem fermè quarto, tantam iniuriam minimè ferendam diutius existimans, cùm intelligeret non posse fratres, nisi Aluari potentia imminuta, amissam dignitatem recuperare, ad Ioannem scribit, velle se aliquot dies regni curis vacuos vnà cum eo agere. Simul ad mille equites, lectißimam iuuentutem,

quorum

quorum plerosq́; è nobilitate Hispaniæ ad se studio partium traxerat, confestim conuocat, sub specie ludorum equestrium, quos agere instituisset, cùm ad eum peruenisset, multa arma ijs certaminibus apta parari iubet. Eius profectio Aluaro inprimis suspecta fuit, ne suo detrimento instituta esset. Quapropter minimè cessandum ratus ad artes se conuertit, quando apertè vi vti non poterat. Adducto igitur in suspicionem Alphonso, quasi vellet Ioanni regnũ adimere, coactis raptim quas potuit regis iussu copijs, Alphonso iam regni Hispani fines ingresso cum rege obuiam processit. Quòd vbi Alphonsus agnouit, delectu raptim habito, quando consilium non succedebat, vi agẽdum apertè ratus, tria millia peditum equitatui addidit: progressusq́; ad Aegyptam oppidum, plano ac patenti loco castra posuit. Ea re cognita Ioannes cum Aluaro citato agmine iter facientes in colle edito, vnde Alphonsi castra conspici poterant, consedit. In hac castrorum propinquitate quotidie magis ac magis irritabãtur vtriusque partis animi: paruaq́; prælia inuicem committebantur, ijsq́; Alphõsus, quòd equitatu plus poterat, superior euadebat. Cæterùm alijs super aliòs indies aduentãtibus, postquã Aluaro visum est Ioannẽ satis instructum ad certamen esse, fortunam prælij experiri, quod ad eam diem recusauerat, statuit. Et iam vterque exercitus conflicturus erat: cum Maria Alphonsi vxor, eademq́; Ioannis soror interuenit, seq́; viro, & fratri mediam obiecit: precibusq́; simul, & lacrymis impia, atque nefaria armæ è manibus vtrique eripuit. Deinde vnà cum pontificis maximi legato, ob eam causam in Hispaniã profecto, effecit, vti Alphonsus factis inducijs, retrò in re-

gnum concederet: cæterùm hæ induciæ non belli finis, sed parui temporis quies fuere: nanque Aluarus Ioannem quotidie stimulare in Alphonsi odium non desinebat. Itaque regem rursus impulit, vt contractis ingentibus copijs bellum renouaret. Quod postquam ad Alphonsum perlatum est, confestim ex delectibus ad xx millia peditum coëgit: oppidaq́ hostili regno opposita, quæ haud satis tuta videbantur, solo æquari, incolasq́ cum bonis in tutiora loca transmigrare, pabula præterea & stramēta, ne hostibus vsui essent, igne corrumpi iußit. Paratis deinde, contractisq́ omnibus copijs ad regni fines processit. Ioannes equitum millibus circiter triginta, peditum quadraginta, Aragoniam ingressus inter Sertinum, & Fericiam oppida castra posuerat: Fericiamq́ primùm oppugnare aggressus est. oppido præsidio miserat Alphonsus complures viros fortes, ac strenuos Italico bello expertos: qui non tantùm de muro pugnare, sed etiam extra, oppidi munimenta prodire, & aperto Marte manus cùm hoste conserere audebant. Triduo id oppidum totis viribus à Ioanne nequicquam oppugnatum est: pari animo audaciaq́ restiterunt qui Sertinum tuebantur. Alphonsus, vt Ioannem ex Aragonia abstraheret, proxima regni eius vastabat: quod vbi Ioannes agnouit decimo postquam venerat die, irrito incœpto, in regnum se recepit. Cuius discessu comperto Alphonsus quinque peditum, tribus equitum millibus ex omni numero delectis Deciam oppidum petit: atque illud, & Boroniam ac septem præterea oppida, Aragoniæ finitima, intra paucos dies expugnauit. Iisq́ præsidio valido firmatis, quòd per anni tempus res geri non poterat, in Aragoniam in hyberna copias reduxit.

duxit. Ineunte Vere, ne hostis posset pro arbitrio regni sui fines penetrare, omnem vndique aditum firmis præsidijs sepsit: constitutisq; domi rebus: Tarraconem profectus est: copijs eodem conuenire iussis. Nam, quòd ea vrbs situ permunita, atque opulēta erat, & in confinio hostium posita, is locus omnium commodissimus ei est visus, quò potissimum copiæ contraherentur. Ea re Ioanni renunciata non minori & ipse cura omneis in fines suos aditus præclusit, copiasq;, quas potuit, conuocauit, concitatis in mutuam perniciem vtriusq; regis animis: nanque ita natura comparatum est, vt si qua inter necessarios ira intercidat, acerbiora inde odia, grauioresq; inimicitiæ exoriantur. Verùm priusquàm iustæ conuenirent acies, multæ excursiones, ac populationes vltro citroq; factæ, ac pleraq; oppida hinc inde debellata. Inter hæc Petrus Alphōsi frater, qui iam cum classe in Catheloniam redierat, Alborcherium, quod oppidum est in confinio Lusitaniæ situm, cum magna popularium manu profectus est, vt ab ea quoque parte Ioannis regnum vexaret: erat ei summa amicitia, vetusq; hospitium cum Alicantaræ Magistro: ita enim appellatur eius religionis princeps: nanque Ferdinandus rex sapientissimus filiorum adolescentiam ei viro propter grauitatem & integritatem vitæ regendam dederat: ijq; ab eo liberaliter instituti fuerant. Qua necessitudine confisus Petrus, cùm ad oppidū quod ab ipso Alicantaræ magistro tenebatur, profectus esset, vt inde auxilia ad bellum accerseret, fratris filius à Ioanne Hispaniæ rege magnis pollicitationibus persuasus, adempta patruo oppidi possessione, Petrum in Ioannis potestatem tradidit. Quem Henricus frater

cùm aliter liberare non posset, nisi eo oppido Ioanni tradito fraterna pietate victus, oppidum haud cunctanter tradidit. Isq; dimissus ad Henricum venit: atque inde ambo cùm nihil aliud tutum in ea prouincia aduersus Ioannis opes amplius haberet, ad Lusitaniæ regem, cui soror nupta erat, sese receperunt, belloq; inde renouato, Ioannis regnum multis cladibus affecerũt. Alphonsus copijs omnibus coactis, regni hostilis interiora ingressus, longè lateq; terrorem incussit. Ioannes quoque identidem excursiones multas in Aragoniam fecit. Nusquam tamen collatis signis dimicatum: præliorum fortuna varia fuit, magisq; tempus procursationibus atque populationibus tritum, quàm vt vno prælio bellum finiretur: sed trahendo bellum exasperatis odijs, tandem in conspectu castra posuerunt, vniuersi certaminis fortunam subituri. Cùm hic esset rerum status, nonnulli ex regni optimatibus (quibus regum discordia molesta erat) antequam prælio decernerent, reges adeunt: quantaq; hominum cædes, quãta regni vtriusque calamitas cõsequutura esset, si omnibus copijs decertarent, quamq; præterea flagitiosum ad famam tãta necessitudine deuinctos reges inter se gladios stringere, docent. Iisq; & huiusmodi verbis vtrũque regem perpulêre, vt omissa pugna per legatos & communes amicos de pace ageretur. Itaque inducijs in quinquennium factis, delecti arbitri qui cognita rerum controuersia pacis conditiones dicerent, quò penitus omnis discordiæ causa tolleretur. Iisq; cõstitutis, non prælium modò, quod haud dubiè cruentissimum futurum videbatur, sed etiam tam atrox, tamq; impium bellum sublatum est.

BAR-

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER IIII.

INITO bello in Hispania, Alphonsus vt aliquid insigne pro Christiana religione ederet, aduersus Afros bellum gerere instituit. Itaque Barcinonem profectus, sex & viginti triremium classem comparauit, hisq; onerarias nouem adiecit, quæ commeatus & bellica opera veherent: omnibusq; diligenter prouisis, Caralim insignem in Sardinia Hispanorum coloniam, vt inde sumpto commeatu Africam peteret, primùm profectus est. Cæterùm cùm iam inde discessurus esset, biremis quædam è Sicilia celerrimè ad eum nunciatum venit, Trupiam Brutiorum oppidum, quod in Hispaniã proficiscens valido præsidio firmatam reliquerat, ad Ludouicum defecisse, arcemq; in periculo esse, nisi ei confestim auxilium feratur: quòd Ioannes Rota arcis præfectus deditionem pepigerit, nisi intra dies viginti ei subsidium mitteretur, ob eamq; rem maturandum esse, ne serò, ac nequicquã postea opem ferret. Qui vbi hæc accepit, nihil ad nauigandi celeritatem sibi reliquum fecit. Neque enim ignorabat quantum detrimẽti rebus suis afferret eius oppidi amissio, quod & ad classis receptum in summa portuum paucitate, & ad vexandam Brutiorum suorum hostium oram percommodè situm videbatur. Alluitur enim magna ex parte mari, estq; non tantùm situ, sed etiam opere permuni-

tum. Et iam ad Carbonariam Sardiniæ promontorium secundo vento vectus peruenerat, cùm subitò atrox & turbulenta vis tempestatis coorta, classe in portum reiecta, duodecim dierũ cursum morata est. Quæ quidem res impedimento fuit, quo minus Trupianæ arci in tempore subueniri potuerit. Postquam ventus desiit, pacato mari classem rursum soluit, atque inde in Siciliam traiecit: ac vix duabus horis in Panormi portu commoratus: tamen vt sciret an adhuc Trupiana arx suo præsidio teneretur, in Brutios celeriter contendit: ea verò venti vis fuit, vt ante horam vigesimam octauam in Trupiæ conspectum accesserit. Cæterùm idem ventus qui venientibus prosper fuerat, descensionem in terram facere volentibus aduersus fuit: adeò enim ad littus vndas concitauerat, vt triremes pontes exponere nullo modo possent: quod quidem ipsa venti natura & vis efficit: qui quemadmodum primo ingressu maria placat, ita ad exitum perturbat ac ciet. Isq; fortè dies erat quo arcis præfectus deditionem pactus fuerat, nisi auxilium accepisset Qua de re Alphonsus etsi sciebat sibi cum Ludouico dimicandũ esse, propterea quod arx ducentos fermè passus à mari distabat, nec ad eam nisi per medios hostes strictis gladijs euadi poterat, omnino obsessis opem ferre statuerat. Cæterùm dũ ad terram fertur, præfectus arcis siue obsidum metu, nam filios fidei pignus Ludouico dederat, siue quòd putarit se perfidiæ nota inuri posse, nisi arcem ad præstitutam diem dederet, siue desperarit nauales socios propter maris tempestatem in terram exponi posse, educto inde præsidio, arcem Ludouico dedit, eam sibi continuò dedi visa classe deposcenti. Nanque is pertinaciter

ter instabat, vt eam in potestatē suam redigeret, priusquam classis propius accederet. Qua re cognita Alphonsus superuacuam dimicationem ratus, in Siciliam, vnde venerat, vt propositam, & iam cœptam expeditionem exequeretur, rediit. Fuit autem hic annus ab ortu Christi vigesimus sextus, & quadringentesimus. supra millesimum: onerariæ quatuordecim, biremesq́ue, & speculatoriæ ad septuaginta classi adiectæ, machinarum omnis generis & commeatuū vis magna comparataq́: peditum atque equitum non paruus numerus. Atque hæc intra quinquaginta dies (tantus omnium ardor, & studium erat petendæ Africæ) effecta. interea reguli, & copiarum duces (quemadmodum iis mandatum fuerat) cum imperatis militibus, & commeatibus ad diem conuenere. Quibus profectis Alphonsus ad insulam Gerbim (quam veteres Lothofagitem appellabant) cursum dirigi imperat, superos precatus, vti ea expeditio sibi, suisq́ue bene ac feliciter verteret. Abest autem Gerbis à continēti circiter quatuor millia passuum, insula cultoribus frequens. Qua ad occidentem vergit, sinuata propius continenti iūgitur, nec plus ferè mille passus ab ea distat: pōs lapide structus insulam continenti iungit. Hic erat ante omnia occupandus, ac rescindēdus aduersus Barbarorum incursum: quo Gerbini auxilii spe sublata facilius ad deditionem cogerētur. Alphonsus itaque cùm nauigans appropinquaret insulæ, onerarias primò ad eum portum, supra quem turris est sita, quam à nominis conditore Valgarneriā appellant, petere iubet: quod propter Syrtes propius pontem accedere non poterant. Deinde rostratis bifariam diuisis, æquā partem Guteriæ attribuit: cumq́

ſtatuiſſet à duabus partibus pontem occupare, petijt ab eo Guterias, vti ſe ab occidente pontem adire ſineret, arbitratus ab ea parte ſeſe ad pontem antè venire, & præoccupare poſſe. Cuius poſtulatio, quorſum tenderet, etſi non fallebat Alphonſum, tamen id ei facilè conceſſit. Erat autem Guterias rei maritimæ ſcientiſſimus. Itaque Alphonſus ab oriente, Guterias ab occidente põtem petunt: ſed dum proficiſcitur, vadorum haud ſatis gnarus, multis flexibus ac reflexibus tardius iter facit. Alphonſus prior in pontis conſpectum venit. Nonnullæ etiam nauium, quæ Guteriam ſequebantur, vadis implicitæ curſum demoratæ ſunt. Cæterùm cùm Alphonſus propius ad pontem ferretur, triremes quædam ex ijs, quæ eum ſequebantur, præeundi cupiditate cùm citatius agerentur, in vadis hæſere. Quod vbi conſpicatus eſt, illico agmen antegreſſus omnes ex ordine ſequi ſe iubet, néue in vada ignota, & ipſe incideret, ſpeculatoriam præmittit, quæ fundum exploret, ac ſic tutò ad pontem ſucceſſit. Iecerant autem barbari vtrinque iuxta pontem magnam lapidum vim eius claſſis ſuſpicione, nè quà naues põtem ſubire poſſent, atque in eum armatos exponere: hos igitur lapides primùm exhauriendos curauit, dato quibuſdam negocio, qui in mare ſubitò ſeſe coniecerunt. At Gerbini, qui ad primũ claſſis conſpectum ad arma conclamantes magnam iam hominum vim coëgerant, vt viderunt aceruos lapidũ detrahi, claſſemq; ponti puppes appellere conari, ad probibẽdos deſcenſione noſtros cucurrere. Inter hæc tres viri fortes contemptis hoſtibus pontem ingreßi, tam diu Barbarorum impetum ſuſtinuere, donec purgato fundo regia triremis ad pontem perueniret: Nanque è

claſſe

classe & suorum studijs, clamoribusq́, & manubalistis, quas Barbari maximè formidabant, adiuuabantur: sed tanta lapidum congeries erat, vt non omnes naues ponti puppes admouere possent. Itaque quando aliter non poterant, per proximas triremes, veluti per scalas, naualibus socijs expositis cum Barbaris prælium conserere cœperũt. Qui cùm primo impetu fortiter restitissent, mox pluribus in põtem transgreßis, cùm vim ferre non possent, in fugam coniecti, plerisque vulneratis, & cæsis, in insulam refugerunt. Posthac Alphonsus continuò ea parte operibus munita, quæ ad insulam vergebat, ne quà eruptio à terra fieri posset, pontem à tergo recidit. Intereà Guterias ingenti labore è vadis elapsus, cùm pontem versus ferretur, & illum armatis plenum prospiceret, dubitare cœpit ea ne hostium copiæ, an regis essent. Cæterùm propiùs accedens, vt signa regia cognouit; arbitratus (id quod erat) pontem à rege occupatum esse, celeriter inuectus, & ipse ab altera parte nauales socios in pontem exposuit. Nocte, quæ insequuta est, Afri qui parati in armis erant (nam ob claßis huius metum Bopherius Africæ rex multa hominum millia coëgerat, atque in diuersis locis disposuerat, ignarus quemnam potißimùm locum Alphonsus cum classe petiturus esset) in conspectum insulæ frequentes cõuenere. Bopherius verò vt cognouit per ignes in diuersis promontorijs excitatos, Alphonsi ad ipsam insulam aduentum, ad duo millia equitum auxilio cõfestim misit. Qui vt ponte occupato iter ad insulam interruptum vidêre, haud procul inde constiterunt: ac statim nuncius cum literis à Bopherio ad Alphonsum venit, camelo, quem à velocitate Dromaden vocant,

inuectus: in quibus literis scriptum erat, se mox cum cōpijs affore, pugnandiq́ potestatem facturum: regē cum rege certare magis decere, longeq́ laudabilius esse, quàm cum vnius parua insula cultoribus: neque enim ex Gerbinis deuictis tantum illum gloriæ adepturum, quantum si regem prælio vicerit. Erat is quidem & animi magnitudine, & prudentia singulari: atque ob id à Barbaris vehementer colebatur. Alphonsus etsi ob terrorē Gerbinis iniectum, insulam à se capi posse confidebat, nec ignorabat quorsum à Bopherio scripta literæ tenderent: tamen ne detrectasse certamen videretur, abstinere insulæ oppugnatione ac præstolari eius aduentum decreuit: renunciariq́ iussit oblatam sese cōditionem læto animo accipere: veniret modò quamprimum, nec rem indies traheret. Paucis pòst diebus Bopherius cum ingenti peditum, atque equitum numero assuit, castrisq́ in conspectu hostium positis, ipse cum robore, ac flore totius exercitus in ponte consedit, ac pro munimento quà hostiū castra vergebant, grandes palmarum truncos hostium telis ac tormentis opposuit: quorum tanta durities erat, vt etiam tormentis resisterent. Is dies in muniēdis vtrinque castris consumptus: nanque prælium in sequentem diem ex composito dilatum fuerat, edixeratq́ Alphonsus, ne quis ante eam diem munimenta transiret, aut manū cum hoste conferret, quique aliter fecisset: ei capitale id fore. Idq́ negotij dederat Ioanni Vintimillio, atque eximino Corellæ, quos munimentis, quæ Bopherij castris proxima erant, præfecerat. Biremes, ac lembos sagittarijs instructos partim à pontis dextra, partim à sinistra postero die mittere statuerat: qui vtrinq́ hostes lacesserent,

lacesserent, quique vno, atque eodem tempore in terram egrederentur, & dum ipse à fronte vrgeret, à tergo hostes aggrederentur, interiectis raptim munimentis è terra, quæ ex dolijs parauerat, ne qui in alterius quæ trans pontem erant castris regi suo opitulari possent. Qui ordo si seruatus esset, haud dubiè Bopherius cum ijs omnibus qui vnà cum eo in ponte consederant, eo die capi potuissent. Cæterùm paucorum quorũdam temeritas pugnam, quæ in posterum diẽ extracta fuerat, eo die repræsentari compulit. Nanque ij à Barbaris quibusdam munimento proximis ad singulare certamen prouocati, neglecto imperio, atque edicto regio, per asserem interiectum transmisere: qui mox cum prouocantibus congressi, cum eos pellerent, Barbarorum plures in sese cõuerterunt. Tum qui è nostris propiores erant, munimenta transgressi ad opem ijs ferendam confestim iêre. Quod vbi Alphonso nũciatum est, indignatus confestim misit qui & cæteros transitu inhiberent, præliumq; committi non sinerent, ac transgressos reuocarent. Cæterùm vtrinque iam vsque adeò incensi ad pugnam erant, vt nec transgressi reuocari, nec qui in castris erant vllius imperio retineri possent. Quod cùm Alphonsus animaduerteret, fortunæ euentum experiri statuit: castrorum vtrorumq; munimenta quantum modò pontis patebat interruptio distabant: exercitus extra teli iactum subsistebant: atque ad extrema munimentorum ligneæ turres, ac propugnacula excitata erant. Ab insula quoque prospectum nequid inde detrimenti in ipso pugnæ ardore caperetur. Ingentibus deinde animis vtrinq; cõcursum: nanque & ipse Bopherius lectissimam suorum manum, t

tumq́ exercitus robur in pontem, vt dixi, traduxerat. Sed is tumultus magis quàm iustum præliū erat: nam neque acies instrui, neq́ copiæ distribui, nec quicquam ex disciplina & more militari seruari potuit: atrox verò, quoniam in angusto res gerebatur, certamen erat: stetitq́ aliquandiu vtraque immota acies. Sed minus sua damna sentiebat Pœnus, quod multitudine abundabat, quæ continue à castris in pontem procurrebat. Quod vbi Alphonsus animaduertit, lembos quosdam, vt instituerat, circa pontem dimisit: ipse inter primos progressus tantam alacritatem suis iniecit, vt tum primùm prælium iniisse viderentur, tum hostes loco moti ad regis tabernaculum paulùm substiterunt. Nanque reges suos Barbari pro dijs habere, colereq́ consueuerunt: hîc fortissimus quisquis eorum, dum acrius pro regis salute decertat, interficitur: denique verecundiam metu vincente, in fugam versi, toto ponte cesserunt, ipse quoque Bopherius desperatis rebus equo repente ab equite, qui circunstabat oblato, in altera castra se recepit. In eo prælio Barbarorum multi vulnerati, complures etiam cæsi, in queis regis cognatus: signa sex regia, ac tormenta ænea duodeuiginti capta. De Alphonsi quoque exercitu nonnulli quoque viri fortes desiderati sunt: in quibus Ioannes Heredia honesto loco natus, qui pugnæ initio rescissi pontis interuallum strenuo saltu transgressus, cùm fortiter pugnaret, lancea iugulum traiectus è prælio semianimis excessit. Ea victoria, etsi grata Alphonso fuit, tamen hoc minus iucunda extitit, quòd ante constitutum pugnæ tempus dimicatum fuerat. Cupiebat enim collatis signis iusto prælio cū rege dimicare. Idq́ sibi maiori existimatio-

ni, &

ni,& gloriæ ducebat fore: si ex proposito congressus ipse rex regem fudisset. Post hæc quã breuem esse traiectum in insulam dixi, Ioannem Calatageronem (id ei cognomen fuit) cum biremi mittit qui Barbaros equites, qui per vada cognita in insulam euadebant, cùm se æstus in mare refudisset, transitu arceret. Nanque ea loci natura erat, vt nec pedibus, nec equo insula adiri ex continenti posset, cum se ex alto æstus inuexisset: quod sexta quaque hora (quemadmodum in oceano) contingit: neque nauibus tuta statio erat, quòd rursus decedente æstu naues in vadis destituebantur, periculumq; à terra incurrebant. Sed Ioannes mox vel prædandi cupiditate, vel commorandi tædio demandatam sibi à rege stationem deseruit. Eius discessione barbaro nunciata, nocte, quæ sequuta est, complures equites in insulam transmisit. Quo cognito Alphonsus, etsi omnem propè spem expugnandæ insulæ abiecerat, haud tamen inchoatam obsidionem deseruit. Quinetiam cum omni exercitu, nisi quantum castrorum præsidio sat erat, in insulam transgressus est: ibiq; castris positis incolas in maximum metum ac discrimen adduxit. Cumq; populationibus & incẽdijs vastare insulam statuisset, interea pacis mẽtio à Bopherio orta est, eaq; Punica fraude tractata factisq; aliquot dierũ inducijs copiæ in pontem reductæ sunt. Redimere se velle grandi pecunia pacem simulabat, ne insulam vastaret: sed dum in conditionibus dandis, & accipiendis tempus teritur, commeatus classi deesse cœpit: quod tempus de industria Bopherius expectabat, vt inopia commeatuum compulsus rex abscederet. Pluresq; etiam in insulam ab eo interim furtim transmisisi, vt iam oppugnatio omni-

na atque irrita videretur. Quibus necessitatibus adductus Alphonsus soluta inde classe in Sicilam rediit: paucosq; dies Messanæ commoratus, agitare animo cœpit, quonam modo Neapolitanum regnum, quod amiserat, recuperare posset. Itaque Aenariam insulam, quæ adhuc eius præsidio tenebatur, adire primùm statuit, vti reginæ erga se animum exploraret. Profectusq; agere de reconciliatione, & pace cum illa per internuncios cœpit. & Ioanna quidē simulabat sese pacem eius non aspernari. Cæterùm vti eius rei exitus docuit, ab ea re longè auersa mens erat. Iam enim multorum persuasionibus ad Ludouicum inclinauerat. In his agendis, quod reliquum æstatis fuit, nequicquam consumptum: pace tamen nomine magis, quàm re facta in Siciliam rediit, eo animo, atque consilio, vt inde in Hispaniam remigraret, satius ducens tempori cedere, dum emolliretur reginæ durities, si fortè emolliri posset, aut si consilium immutaret, quòd varia, & mobilia sunt mulierum ingenia, quàm concertando illius in se animum odio exasperare. Iamq; ob eam rem naues aliquot, & milites missos fecerat: iiq; in Hispaniam abierāt. Commeatu igitur in classem imposito instante iam hyeme Drepanum petit, inde vt primùm per maris tranquillitatem posset, classem soluturus. Cùm autem omnia ad cursum parata essent, nec aliud restaret negocij, quàm anchoras moliri (res dictu mira ac penè incredibilis accidit) tres circiter menses tota classis in anchoris stetit, ventum modò secundum frustra expectans, vt fato quodam datum esse videretur, non esse fas ex Italia discedere, cui regnum Neapolitanum destinatum esset. Inter hæc Ludouicus eius æmulus apud Cosentiam

sentiam Brutiorum oppidum febri correptus mortem obijt: quo audito Alphonsus rursum in spem potiundi regni Neapolitani, quam quidem illo viuo posuisse videbatur, venire cœpit: obseruabatq́; si qui motus in eo regno illius morte consequerētur. Nec multò pòst nunciatum est ei, Ioannam quoque defunctam esse. Quare cognita quam ex Ludouici morte spem conceperat, vehementer confirmauit. Cæterùm hæc tā magna erant, vt vix nuncijs fides haberetur. Quis enim crederet tot adipiscendi regni oportunitates sibi tam breui spacio contigisse? Excesserat primùm è medio Ioannes Caracciolus inimicorum conspiratione noctu fœdè interemptus: cuius & magnæ opes erant, & acerbissima in Alphonsum odia. Excesserat è vita Ludouicus maximam iam apud populos ac regni principes auctoritatē adeptus: quo viuo regni possessio sibi prorsus desperandā erat. Demum Ioanna decesserat, quæ vna eius votis obstare poterat. Hæc omnia reputanti sibi, longè profectò maiora videbantur, quam vt ijs fides haberetur. Apparebat enim à superis datum esse, vt omnibus, qui obsistere poterant è medio sublatis, ipse vnus absq; controuersia Neapolitano regno potiretur. Itaque confestim Carassellum Carassam, cuius opera fideli ac forti multos iam annos vsus fuerat, ad Raimundum Buillum, cui Neapolitanæ arcis, & Italicarum rerum curam mandauerat, misit, qui quorsum inclinarent ciuium ac regulorum animi, quantum tutò posset, scrutaretur, quemq́; potissimum suspicerent, cuiq́; regnum destinarent. Ipse intereà tantis oportunitatibus adiutus de repetendo regno meditabatur. Re igitur ad consilium delata, fuere qui censerēt intermissis rebus Ita-

licis, sibi in Hispaniam, vt constituerat, abeundum esse: quòd ei pecunia ad bellum gerendum deesset, reparandas vires, instaurãdam validiorem classem. Intereà sciri posse in quemnam regem Neapolitanorum ac regulorum studia conuersa essent: quòd prius sciri necesse esset, quàm eò arma rursum conferrẽtur. Ad hæc Petro fratri fortissimo viro classis & copiarũ partem relinquendam esse, qua in oram Neapolitanam vectus aduersus eos qui imperium detractarent, bellum gereret. In quam sententiam liberiùs pro ingenio, petita à rege venia, cùm Guterias loquutus esset, dixissetq; sese tanquam hominem haud sobrium loquutum, subridens respondit Alphonsus, Tu certè tanquam homo super cœnam loquutus es. At ego idcirco, ne hominis temulenti sententiam sequutus videar, statui non discedere. Dimisso consilio quò magis magisq; rerum statũ & temporum animo voluebat, hoc magis in proposito permanebat, omniaq; quæ ad eã rẽ pertinerent, attentiori cura cogitabat. Inter hæc ex Caraffello, quẽ auidissimè expectabat, ad se reuerso de Neapolitanorum voluntate atque animo quantum ille sciscitando consequi potuerat, cognouit. Quem in secretius colloquiũ adductum cum percontatus esset quidnam de ea expeditione sentiret, videri sibi, inquit, eam arripiendam esse fortunam, quæ sese vltro offerret: nunquam postea maiorem illi opportunitatem adipiscendi regni, quod tantis laboribus & periculis quæsiisset, fortunam allaturam. Cuius verbis haud mediocriter confirmatus (nonnullos enim regulos ad se inclinare acceperat) cum è Catina Messanam traiecisset, conciliare sibi primùm regulorum animos instituit, & imprimis Ioannis An-

tonij Vrsini Tarentini principis, qui vt magnitudine ditionis, ita dignitate & auctoritate inter regni optimates eminebat. Hic verò, cùm olim eius fides apud Ioannam suspecta fieri cœpisset ob inimicitias quas cũ Ioanne Caracciolo exercebat, à Ludouico cum exercitu fines eius ingresso, cui Iacobus Caudola praerat, propè omni agro atque imperio exutus fuerat: septem modò oppida tutatus, situ atque opere munitiora, caeteris aut vi aut metu ad deditionem compulsis. Hunc itaque Alphonsus sibi primò conciliandum, & ad sua recuperanda enixè adiuuandum existimauit. Sperabat enim si beneficio suo, quae amiserat, recepisset, non illum modò, sed & alios nonnullos regulos, qui illum aut propinquitate aut beneuolentia contingebant, auctoritate illius & gratia in se regem absque controuersia consensuros esse. Accedebat summa commoditas propter breuem traiectum transportandarũ in Neapolitanum regnum copiarum atque belli ab ea parte gerendi. Contracta igitur cum eo amicitia, Ioannem Vintimillium acrem & impigrum virum cum mille equitibus ad eum misit: ac paulò pòst Minicucium Aquilanum cum pari equitum numero, quorum opera forti quae amiserat oppida breui recepit. Ludouico, & Ioanna mortuis, ingens rerum perturbatio in Neapolitano regno consequuta est. Res enim arbitrio multitudinis magis, quam optimatum consilio gerebatur. Siquidem nullo conuentu principum acto, Renatum Ludouici fratrem è Gallia quamprimum accersendum in regnum decreuere. Interim verò qui summae rerum praeessent, Otinum Caracciolũ, Georgium Alamannum, & Balthasarem Rattam (id ei cogno-

men erat) Andegauensis factionis principes delegerũt: octingentisq; equitibus è Neapolitana iuuentute conscriptis Iacobum Caudolam Tarentino principi maximè infestum, pecunia è reginæ loculis deprompta, cum duobus millibus equitum mercede conduxere, atque ad Renatum legatos miserunt, qui illum ad regnum capessendum accerserent. In hoc rerum statu diũ expectat Alphonsus, quorsum primi motus euaderent, Ioannes Antonius Martianus Suessanorum dux, Frãciscus Aquinianus, Christophorus Caietanus, ac Rogerius frater ijs, qui Neapolitanã rem administrabãt, infensi ad eum respicere cœperunt. Atque vt eum facilius ad bellum traherent, cùm scirent Capuam vrbem, quæ ab aduersarijs tenebatur, ingentis ad victoriam momenti esse: spe ijs oblata illam per proditionẽ occupari posse, omnes in id vnum curas, & cogitationes intendere. Præerat arci intra vrbem sitæ (nam duæ sunt) Ioannes Caramanicus Ioanni Antonio, quòd is ditioni suæ subiectus erat, amicus, ac fidus, & ob eã causam ijs suspectus, per quos Neapolitana resp. gerebatur. Huic magnis præmijs per internuncium Ioannes Antonius suadere clàm cœpit, vti sibi arcem traderet: cui ille velle se quidem annuit: cæterùm eam rem frustra tentari, nisi turres ad pontem sitæ (quæ altera arx) vno atque eodem tempore occuparentur: quòd ciuitate inimica, cui præsidio quadringenti equites missi forent, nullus ijs pateret aditus, qui arci subsidio venturi essent: tentaturum itaque se propediem, si fortè quidam è præsidio, quo amico vtebatur, proposito præmio adduci posset, vti turres ipsas traderet. cuius rei efficiundæ nonnullã spem haberet: significaturum verò quid agi

posse

posse consideret: postquam illius voluntatem cognouisset. Nec dicto fides abfuit: confestim enim cum amico agere, multa & magna pollicendo per hominem fidum de ea re cœpit: nec difficulter persuasit. petentiq; aliquot ad se viros strenuos per noctem ab exteriore parte mitti, quos in turrim per funem admitteret, quos sibi fideliores putabat, delegit: seq;, qua hora cõmodum foret, cornu significaturum monuit. Postridie cum sibi alterius turrium custodia proxima nocte euenisset, patrandæ rei tẽpus arbitratus, cornu datum signum: tum qui parati erant strenui viri taciti turrim subeuntes per demissum ab eo funẽ conscendere, atque adniti cœperunt. Sed tam difficilis erat ascensus præsertim armato militi in tanta muri altitudine, vt vix tres ex omnibus in turris fastigium euaserint. Hos in secretiorem partem abductos confestim occuluit; & quoniam propter sociorum paucitatem rem exequi aperte non audebat, ad dolos se conuertit. Primumq; socios singulos, quasi aliquid operis facturos ad se vocat, comprehensosq;, & loqui vetitos, adiuuantibus ijs, quos intromiserat, seorsum disponit. Deniq; ijsdẽ artibus & ipso præfecto arcis intercepto Ioanni Caramanico per cornu, vti conuenerat, signum dedit. Ille vt intellexit arcem in amici potestate esse, latus postridie mane Citatinum (id ei nomen erat) præsidij vrbani præfectũ arte capere instituit: cum quadringẽtis enim equitibus, præter vrbanas copias, ijs dimicandum erat qui arci auxilium laturi forent. Adiuuitq; fortuna eius consilium. Forte enim per eos dies Citatinus duos Campanos ciues e primoribus ciuitatis verbis altercando ad rixam progressos ipsarum turrium præfecto in custo-

diam tradiderat. Mittit igitur ad eum præfecti nomine, qui ei significet velle ciues illos, qui in custodia tenebantur, positis inimicitijs in gratiā reuerti: & ob eam rem petere, ne ad se venire in arcem grauaretur: hoc nuncio accepto, Citatinus nihil insidiarum aut fraudis veritus, confestim ad turres profectus est. Mox verò vtprimum portam introijt, exclusis comitibus, comprehensus, ac protinus in carcerem coniectus est. Tum pauor, & trepidatio ingēs vrbem peruasit: celeriterq́; equites duce suo orbati armis captis per vrbem discurrere cœperunt. Postquam verò Caramanicus Citatinū interceptum comperit, haud amplius differendum ratus, cornu signum dat, quod cum Ioanne Antonio Martiano constituerat. Is verò haud procul cum magna popularium manu paratus signum expectabat. Itaq; repentè profectus, & per patefactam turrium portam ingressus, ponte transmisso vrbem inuasit. Tum equites cognito dolo perterriti, & consilij inopes per ciuiū domos diffugere cœperunt. Mox verò vt cognitum est Caramanicum ad Ioannem Antonium defecisse, eiq́; arcem deditam, qui aduersæ factionis erant, domos quisq; suas trepidi petierūt. Atque ita sine suorum cuiuspiam cæde Capua in Ioannis Antonij potestatem redacta est. Post hæc expulso aduersariorū equitatu, Ioannes Antonius ac socij accersendum confestim Alphonsum censuerunt. Neq; enim tātum belli onus suis duntaxat viribus sustinere se posse confidebant: præsertim cum aduersarijs magnæ copiæ essent, hæq; aliena copia sustentarentur, quos non dubitabant ad vrbem obsidēdam quamprimum accessuros. Ad hæc ciuitatis partem sibi inimicam esse non ignorabant. Itaque Renaldum

dum Aquinatum Messanam ad Alphonsum quamprimum mittunt, qui moneat vti ad paratam sibi fortunam & exoptati regni possessionem aduolet: Capuam opulentam vrbem (permagnum haud dubiè momentum ad totum regnum vendicandum) in sua manu esse. Multum verò periculi moram importare, quòd aduersarij coactis copijs ad vrbis obsidionem breui profecturos non ambigerent: cuius rei iam apparatus fieri sentirent: quorum auctoritas nō eos modò ciues qui sibi aduersi essent, verùm etiam eos quibus amicis viterentur, trahere ad se posset. Lætissimus hic nuncius Alphonso fuit: eoq; perbenignè accepto ac dimisso, in vna celeritate spem omnem victoriæ positam arbitratus, quò aduentus sui famam præueniret, cum septem modò triremibus, quas paratas instructasq; habebat, è Messanæ portu vela facit, Petro fratre in Sicilia relicto, qui quæ bello gerendo opus forent curaret, annonamq; & commeatus summitteret. Quoq; suus aduentus occultior foret: vt Neapolitani metu posito segnius Capuam obsidere aggrederentur, procul à regni ora ad Pontiam insulam altum petens contendit. Atque inde extēplò Caraffellum Capuam mittit, qui Ioannem Antonium, ac socios de suo aduentu certiores faceret: nunciaretq; videri sibi hoc regnum initio eum montem occupandum esse, in quo sita Caieta est, antequàm hostes suum aduentum cognoscerent: quo capto vel voluntate, vel metu Caietam in suam potestatem venturam breui speraret. Quæ quàm commodè sita esset ad bellum Neapoli inferendum, nemini obscurum esse: duo oppida firma, & peropportuna, alterū terra, alterum mari habiturū se, si vrbe illa potiretur. Cuius

potiundæ spes ei non abesset, si dum montis ipsius custodia negligeretur, illi à terra, ipse à mari improuisos nõ ictu aggrederetur: hoc sibi suscepti belli nimirum caput videri, & in eo rerum summã verti. Inter hæc aduersarij Capuæ defectione vehementer attoniti, quas ad eius vrbis obsidionem copias mitterent summo studio parabant: atque in agris delectus habebãt. Carafsellus non sine discrimine per iter haud pacatum Capuam profectus, Ioanni Antonio ac socijs eius mandata exposuit: & in primis de occupando Caietæ monte pluribus verbis disseruit. Ad quem reguli, magna se solicitudine subito regis aduẽtu leuatos esse: sibiq; eam rem summæ lætitiæ, ac voluptati fuisse. Copias verò à se sine ingenti periculo è Capua educi non posse, quòd aduersæ factionis ciues, qui metu in officio continerentur, sese digressis metu soluti noui aliquid struere in se possent. Quæ ciuitas si quo sinistro fato sibi è manu elaberetur, summã inde rerum cœptarum desperationem haud dubiè consequuturam. Præstare igitur sibi videri de Capua conseruanda, quàm de Caieta colle capiendo cogitare: quòd Capua conseruata, regni reliquum facilè superari poßit, propter annonæ & pabuli copiam: illa autem amissa, nullam fermè spem reliquam fore. Multa contrà à Carassello dicta, cur satius duceret regis sententiam sequi. Sed cùm illi in sententia permanerent, ne Alphonsum adire grauarentur petijt, de ea re, & de tota belli ratione vnà cum eo cõsilium capturi. Quod cùm illi se facturos reciperent, constituta die, & loco, ad quem venturi essent, ad Alphonsum celeriter reuersus quid egerit, refert. Quibus auditis, comprobato eius consilio eundem rursus cum trireini Sinuessam

nuessam, quò reguli postridie conuenturi erant mittit, qui illos suum aduentum præstolari Sinuessæ iuberet: sese eò ire decreuisse, quo sit maris tolerantior, quoq; propior sit: sese proxima nocte Aenariam insulam aditurum. Cogitauit sanè (id quod euenit) regulorum animos nulla re magis, quàm humanitate, & facilitate sibi conciliari posse. Profectus igitur Caraffellus postridie manè vti conuenerat, regulos Sinuessæ reperit, præter Franciscum Aquinianum, quem mole corporis grauem vrbis Capuæ custodiæ reliquerant: iisq; Alphõsum eò venturum nunciauit: ne à Capua longius eis abeundum esset, neue mare pertimescerent. Ea regis humanitas audita in eius desiderium accensos regulos multo etiam vehementius inflãmauit. Tertia ferè noctis vigilia Alphonsus per summum silentium Aenaria soluens, prima luce Sinuessæ adfuit, regulos quàm humanissimè excepit: paucisq; verbis inter se habitis ad prandium inuitatos in triremem perduxit. Post epulas de re communi consultari cœptum. Ostenderunt primùm reguli quos principes auctoritate sua in belli societatem traxissent, se tamen aduersus hostes haud satis firmos esse, quòd illi & copiis, & pecunia in belli sumptum, & re frumentaria superiores essent. Accersendum sibi videri Ioannem Antonium Vrsinum cum copiis, cuius opibus adiuti sperarent bellum à se tantisper, dum maiores copias pararet, sustineri posse: copias autem quas haberent sine summo periculo à se diuidi nõ posse: nec Caietæ magis quàm Capuæ à se rationem habendam esse. Quorum sententia collaudata, missurum se ad Ioannem Antonium quamprimum inquit, qui hortaretur vt cum exercitu celeriter in Campa-

niam proficiſceretur, vel ſi venire ipſe grauaretur, Ioannem Vintimillium, & Minicucium cum copijs mitteret: ſperare ſe, atque cõfidere pro eius viri erga ſe beneuolentia nullam interceſſuram voluntati ſuæ moram. Interea omnes ſe vires ſuas terra mariq; contracturum, quibus ſuſceptum bellum tueri ſe poſſe non diffideret. Hac oratione confirmati reguli, quò ſibi regis fidem vehementius ad ſe tuendos obſtringeret, in ipſius Alphonſi verba iurauere. Cùm autem cogitaret Alphonſus, quenam è ſuis ad Ioannẽ Antonium mitteret, nec temerè idoneus quiſquam occurreret, quoniam periculoſum per hoſtes iter erat: & res præſtantem, ac grauem virum poſtulare videbatur. Caraffellum operam ſuam impigrè profitentem miſit: quid ve ad eum perferri vellet, edocuit. Poſt hæc eo Aenariam repetente, reguli Capuam reuerſi ſunt toto iam animo in bellum proni, intentiq;. Caraffellus ſimul & exploratis itineribus & mutato habitu ad Ioannem Antonium peruenit, facileq; ei perſuaſit, vti cum omnibus copijs Capuã proficiſceretur. Duobus millibus equitum, ac propè pari numero peditum coactis, ſeſe ipſe cum Caraffello itineri receptè commiſit. Profectuſq; per Caudinam vallem, iu quam olim Romanos conſules ſub iugum miſſos à Samnitibus legimus, cùm accepiſſet Relingerium Caudolam ad eas fauces occupandas, per quas tranſeundum erat, acceſiſſe, ipſe per agrum Ceritanum (ſic enim appellant) iter in Campanum flexit: & ad Lunatam Vulturno amne traiecto inter Cales, & oppidum Francoliſium, quæ loca ab hoſtibus tenebantur, caſtris poſitis conſedit. Relictis, qui exercitui præeſſent, ad Alphonſum Caietã ſe contulit: conſtitutiſq; inter

ſe, quæ

ſe, quæ ad bellum gerendum pertinere videbātur, Capuam profectus eſt. Interea enim eius copiæ, quas ad Cales relictas dixi, Capuam ſe receperāt: quod & oppida illa egregiè munita erant, & commeatus non facilè è Capua per hoſtilem agrum in caſtra ferebantur, eiuſq; amnem Vulturnum caſtra poſuerant, eo conſilio, vt hoſtes tranſitū fluminis, & populationibus arcerēt. Aduerſarij cognito prius regis aduentu, & Ioannis Antonij ad ſe profectione, minimè ceſſandum rati, Relingertum Caudolā, Antoniū eius fratrem, Micheletum Cotmiolam ac Ricium, nōnulloſq; alios copiarum duces (hi ad tria millia equitum ducebant) mercede conduxerunt: hiſq; ex Neapolitana iuuentute haud concontemnendam manum cum multo peditum numero adiecere: atque ad Vicum, quem Mariæ Maioris vocant, caſtra haud procul à Capua poſuerūt. Inter vtraque caſtra vix duo millia paſſuum intererant: leuiaq; quotidie prælia ex opportunitate committebantur. In hoc rerum ſtatu nūciatum eſt Relingerio (nam is ſummæ rerum præerat) Antonium Pontadereum, quem aduerſarij mercede conduxerant, cum equitibus trecentis aduentare. Itaque quò tutius proficiſceretur, ad quingentos equites repertos ei præſidio confeſtim miſit: quos vbi Ioannes Antonius amnem tranſiſſe, ac populari agros accepit, Minicutium Aquilanum illicò eis obuiam iuſſit contendere. Iſq; hoſtes nactus leui certamine magnam eorum partem cœpit, reliquis fuga per agros diſſipatis. At Relingerius vt per exploratores agnouit Minicucium abeſſe à caſtris, cum magna equitatus hoſtium parte opportunitatem ſibi datam exiſtimās qua hoſtium caſtra expugnaret, conuocatis re-

pentè copiarum ducibus, deq; suo consilio certioribus factis, confestim aciem instruit, atque aduersus hostium castra contendit. Qua re speculatores quamprimùm cognita, Ioannes Antonius, simulato metu, quo hostes audacius contempta paucitate castra subirent, partem copiarum intra vrbem instruxit, reliquis ante castra dispositis: nec alius atque opinatus est rei exitus fuit. Nam cùm hostes castra metu deserta rati ea alacriter inuasissent, atq; oppugnare paucis obsistentibus cœpissent, patefacta confestim vrbis porta, quæ ad castra vergebat, atque equitatu reliquo peditatuq; immisso, perturbati illico pedem referre cœperũt. Mox verò vt paulùm sese collegere, haud segniter restiterũt. Pugnatum est diu atque acriter ancipiti euẽtu. Ad postremum cùm vim diutius ferre non possent (iam enim Minicutius redierat) sese in fugam coniecerunt: nec prius finem fugiendi fecerunt, quàm in castra peruenerunt. Secũdum hanc pugnam Relingerius Vulturnum copias traducere instituit, ratus ab ea parte maiora Campanis detrimenta inferri posse, & Andegauensis factionis ciues facilius noui aliquid in vrbe molituros, sed põte opus erat propter fluminis altitudinem ac rapiditatem, quo traduceretur exercitus. Itaque pontẽ ad Vulturnum facere statuit, cuius efficiendi magna commoditas offerebatur. Turris erat trãs Vulturnum sita ad sex fermè millia passuum infra vrbem Capuam quam vallo ac fossa munitam, præsidio insuper firmauerat: præterea & materiæ copia suppetebat. Is locus ei maximè idoneus est visus, in quo põtem efficeret. Itaq; accersitis fabris, & magna præterea agrestium manu, eò copias ducit: castrisq; positis, pontem inchoauit, eiusq;

eiusq; extrema, ne, postquam copiæ flumen traductæ forent, ponte ab hostibus rescisso, reditu intercluderetur, castello firmauit. Quod postquam Ioannes Antonius accepit, confestim cum exercitu ad ipsam turrim profectus est, eo consilio vt vel opus disturbaret, vel si id nõ posset, hostem transitu prohiberet: castraq; haud procul à turri in conspectu hostium metatus est. sed quò minus opus incœptum perficeretur, efficere non potuit. Tentatum si quo modo etiam igni corrumpi posset, nauiculis tectis secundo amne aduersus pontem demißis. Cæterùm hostes grauium saxorum deiectu, longuriijsq; in summa aqua expositis, atque ad tignos quibus pons sustentabatur, deligatis, eorum conatus omnes vincebant. multisq; periculo ea res fuit, nauiculis modò in hanc, modò in illam ripam, quo impetus fluminis propellebat, raptis. Turris quoque non semel modò, dum pons efficiebatur, frustra oppugnata. Nanque è castris nauiculis ac lintribus inuecti hostes in eam commodè transibant. Ponte perfecto Relingerius copias Vulturnum traducere conabatur. Quod cùm Ioannes Antonius animaduerteret, exercitu extẽplò in aciem educto, ad turrim, quoad tutò potuit, succeßit, hostiq; euadendi facultatem sustulit. Neque enim multi vna propter pontis angustias transire poterant: & qui euadebant, hostium oppositu ijs erumpendi facultas non erat, equiti maximè. Erant enim castra adeò exiguo interuallo à turri separata, vt propemodum turris vallum contingeret: pediti aliquãto facilior eruptio erat. Itaque cùm per singulos dies pedestria prælia consererentur, multi ex vtrisq; castris equites, pugnandi cupidi, omißis equis pedibus rem gerebant: ex quo insignia

prælia crebrò edi contingebat. Melior tamen hoc vno erat Neapolitanorum conditio, quòd multos hostium sub turrim illectos, ipsi muro tecti impunè vulnerabant. In hoc rerum statu dum hi perrumpere, illi resistere conantur, multi dies consumpti sunt. Dum hæc ad Capuam gerebantur, Alphonsus mõtem Caietæ imminentem, cui maximè animum adiecerat, hoc modo cepit. Ea nanque vrbs sibi quoquomodo rerum initio tentanda videbatur, in eo scilicet belli cardinem verti existimanti. Eius loci natura hæc est: Mons est propemodum excisus, & præruptus vndique: tribus enim ferè partibus mari alluitur, reliquam partem, quà est Caietam aditus, mons alter excelsior, ac circunquaq; procliuis communit. Hæc quoque pars muro cincta est: eam plurimum incolebant agrorum cultores, atque infimæ sortis homines: murus interius ductus hunc mõtem ab vrbe diuidit. In eo turris sita erat, quam Susiniam appellabant, iuxta diui Iuliani ædem. Fortè autem turris custodia eo tempore, quo Alphonsus eò profectus est, quibusdam cõtigerat, qui studio partium illi affecti erant. Hi cognito regis aduentu, quem prius Aenariam venisse acceperant, confestim ad suæ factionis homines misere, qui illum adesse cum classe nunciarent, quiq; eos in armis paratos intra tecta iuberent esse: ne ab aduersariis, si fortè præsentirent regis aduentum, sua consilia opprimerentur: quosdam etiam suorum discedere ad eum in classem iussere, qui omnia parata esse significarẽt, monerentq;, vt socios nauales in terram exponeret, qui ad muros per montem ascenderent. His constitutis, cùm ignem in turris fastigio excitare statuissent, quod signum eis cum Alphonso cõuenerat,

nerat, quò sciret suis ascensum dari, fortè Gorax Pica homo contrariæ factionis eò profectus, vt vigilum stationes circuiret; ad eam turrim accessit: citatisq́ custodibus, cum nemo respōderet, primùm sopitos somno existimauit: pòst ijs sæpius vocatis, cùm nemo nomen daret, responderetq́ perplexa, atque incerta, magū subesse dolos suspicari cœpit. Cumq́ iam minacius inclamaret, & pertinacitet eorum nomina requireret; nec ij possent diutius consilium tegere, Aragoniam clarà voce clamitantes eum inde lapidibus submouerunt. Inter hæc Alphonsus signum intentius expectabat. Neque enim existimabat milites suos periculo capitis temere committendos esse: neque ijs satis credendum, qui vt ascensum maturaret, hortabantur. Fortè autem Gorax in tanto periculo trepidus, cum intra interiorem vrbis murum festinaret, in duos è coniuratis incidit: qui ab Alphonso reuertebantur per angustū foramen loco neglecto, atque abdito, ad turrim, quam dixi, properantes, comprehensosq́; illicò ad Frācifcum Spinulam, & Otolinum Zoppum præsidij duces perducit: simul quæ viderit, refert: ijq́ mox in quæstionem dati, metu grauioris supplicij rem omnem, vti se habebat, confessi sunt. Tum milites, ac ciues, quibus confidebant, celeriter arma capere iussi: parsq́ vigiles in mœnibus collustrare, pars ad prohibendos ascensu hostes contendere. Caterùm id frustra fuit. Iam enim à coniuratis è turri signo dato, regiorum pleriq́ in mōtis fastigium euaserant, eaq́ turri, ac proximū turri mœnibus occupatis dilapsi intra exteriorem murum sese cum ijs qui montem incolebant, conglobauerant. Hostibus itaque paruo certamine intra interiorem

vrbis circulum repulsis: Alphonsus toto monte potitus est. Oppidani perterriti, quæ ad vrbis tutelam pertinere videbantur, summo studio & celeritate parare cœperunt: & quos aduersæ factionis homines res nouas moliri posse suspicabantur, ad triginta comprehẽsos in custodiam tradidere. erat verò ea vrbs præter naturalem situm præsidio imprimis munita. Nam multo ante Alphonsi aduentum, & Otolinus Zoppus vnus è copiarum ducibus Philippi Mediolanensium principis, qui ab illo ad Ioannam, cùm adhuc viueret, legatus mittebatur, cùm illam mortuam reperisset, rogatus à Caietanis apud eos manserat: ac paulo pòst Franciscus Spinula genere, fama, dignitate omnium ciuitatis suæ ea tempestate longè princeps ijs auxilio venerat, quem Caietani nominatim subsidij ducem depoposcerant, ad quadringentos sagittarios totidemq́; pedites, in queis Placentinum impigrum virum, à Philippo missos, nauibus vexerat. Multoq́; antè sub reginæ mortem, quòd summa regni perturbatio ob principum dissidia futura videbatur, quum Caietani ad eos, qui Neapolitanæ reipublicæ præerãt legatos misissent, qui sese in eorum fide ac potestate manere velle significarẽt, præsidiumq́; postularent, Sorleonem Spinulam virum fortem cum aliquanto peditatu vti ad se mitterent, impetrarunt. quibus auxilijs confisi fortiter Alphonso resistebant. Crebræ itaque eruptiones ab ijs fiebant: quotidianaq́; inter se prælia in ea castrorum propinquitate conferebantur. Caietani præter veteris vrbis circulum nihil tenebant. Ad hæc Alphonsus tormentis æneis miræ magnitudinis aduectis, murum, ac tecta vrbis quatiebat: iamq́; ijs turribus, quæ ad castra spectabãt, quassatis

quassatis, oppidanos in summum discrimen adduxerat. Nanque propugnatoribus consistendi tutò in muro potestas non erat: totamq́; eam murorum partem defensore nudasset, nisi Genuenses (solers in tuēdis vrbibus hominum genus) summa vi restitissent. Nanque pro muro diruto munimenta agere intrinsecus noctu sufficiebant: saccosq́; lana repletos, prominentibus tignis religatos tormentorū ictibus opponebant: quod id tegmenti genus multis locis deprehēsum erat nullo tormento aut telo perfodi posse. Sed procedente obsidione rei frumētariæ penuria omni bello, ac calamitate grauior vrgere obsessos cœpit: præsertim clauso mari. magnus nanque numerus non virorum tantùm, sed etiam fœminarum, ac puerorum penè, quicquid frumenti publici, priuatiq́; è vicinis regionibus conuectum fuerat, atque omne insuper pecus cōsumpserat. Cumq́; id malum quotidie magis ingrauesceret, nec vlla reliqua salutis ratio succurreret, Franciscus omnem inutilē bello turbam, quod in extremis rebus fieri consueuit, ex vrbe eijciēdam curauit. Miserabilis horum facies erat, macie simul, ac pallore confecti, manus ad cœlum suppliciter tendentes, cum flebili voce humi procubuere. Quos vbi Alphonsus conspicatus est, quāuis penè omnes in vrbem reijciendos censerent: nec esset nescius facere se contra militarem disciplinam, quòd protraheretur obsessis in aliquod tempus fames: magis tamen naturæ & consuetudinis suæ, quàm quid hostes de se meriti essent, rationem habere voluit: veniaq́; ijs data castra adeundi, & cibo ac potu refectis, abeundi quò vellent, potestatem fecit. Ea verò regis humanitas audita, incredibile est, quàm multos tum populos, tum principes

adhuc incertos quid agerent vtramúe partem sequerentur, sibi conciliauerit. Neq; enim propè vlla res est, quæ magis mortalium animos capiat, quàm eorum, qui calamitate aliqua premuntur malis commoueri. Post aliquot dies arctioribus rebus, Frāciscus omne reliquum frumentum per ciuium domos cum cura conquisitum, atque in panem redactum, quò diutius sustentarentur, parcè paulatim per dies singulos viritim diuidebat. Prætereà quicquid saccari (vtar enim verbo nouo & noto) in ea vrbe apud negotiatores atque opifices erat, condiri iussum, & in paruula frusta desectum identidem dispertiebat. Cæterùm hæc non tam præsentis mali finem, quàm exigui modò temporis leuamen tum pollicebantur. Denique consumptis penè omnibus humanis alimentis, cùm grauior fames vrgere obsessos cœpisset, herbis ac radicibus teneris vescebātur. Ad hæc mala accedebat, quòd quæ Genuæ gererētur pro sua salute clauso mari scire non poterāt, classemq; ingentem à Petro regis fratre in Sicilia contractam, mox venturam acceperant. Quibus incommodis oppreßi decreuerant Franciscus atq; Otolinus omni præsidio, ac plerisque ciuibus, non modò Andegauensis, verùm etiam Dyrrhachinæ factionis in nauē impositis, ante hostilis claßis aduentum vrbem deserere. Erat tum fortè adhuc Caietæ nauis vna Genuensium ingēs, ex ijs quas Franciscus cum præsidio adduxerat, à triremium vi ob magnitudinem tuta. Hāc verò, cùm iam esset ad cursum parata, fortè quoddam ingens saxum è regijs castris tormento æneo excussum summa mali parte præfracta inhabilem ad nauigandum reddidit. Quæ res cōsilium mutare obsessos compulit. neq; enim

ijs ma-

ijs materiæ copia erat, vnde malũ reficerent. Postquam autem cognouerunt Petrum cum classe aduentare, nec iam nauim ipsam à se defendi posse, nauisq; ipsius iuuentutẽ vrbis præsidio maximè necessariam, eam æstimatam, quum de precio domino cauissent, quàm proximè potuerunt, sub murum depressere, eo videlicet consilio, vt regis nauibus subeundi oppidi facultas adimeretur, extractumq; prius malum ad eam partem quam infirmiorem existimabant, pro munimento statuerunt. Maximè verò ex eo casu iudicatum est rerum humanarum euentus incertos esse, solereq; plerumque mortales futurarum rerũ ignoratione falsò lætari atque angi. Nanque regij deiecto nauis malo gaudebant, quòd hostibus importandorum commeatuum facultas sublata videbatur: aduersarij verò mutilatam armamentis nauim dolebant, quòd eorum nauigatio impedita esset. cæterùm rei exitus vtrosque iudicio deceptos docuit. Nam ni ita cecidisset, nec Caieta digresso inde præsidio Alphonso restitisset, nec post eadem nauis vndis obruta regijs nauibus muros subire conantibus impedimento extitisset, nec porrò tanta clades consequuta esset. Tot tantisq; ærumnis adacti Caietani à Francisco, atque Otolino summis precibus postularunt, ne se diutius afflictari paterentur, ac si tolerabiles modo deditionis conditiones proponerentur, suæ saluti consulerent, malle se ferro quàm fame interire: nullum se periculum recusasse, quamdiu de subsidio sperauerint, & quoad superfuerit aliquid, vnde vitam producerẽt: nunc se omni humana spe, atque ope destitutos, tot mala diutius ferre non posse. Franciscus per id tẽporis

ęger erat: nam dum paulò antè pugnaretur acrius, sagitta femur traiectus fuerat. Itaque oppidani vtrũque separatim alloquuti, demum vtriusq; animum ad misericordiam flexere. Misit igitur Otolinus ad Alphonsum, qui peteret ad se mitti quempiam ex ijs, quibus fidelioribus vteretur, qui cũ de deditione ageret, & nominatim Antonium Panormitam, quem poëtam non insuauem Mediolani apud Philippũ in magna gratia, & dignitate cognouerat: eumq; non tantùm propter prudentię, sed multo etiam magis propter ęquitatis opinionem, & quòd illum ab Alphonso apprimè diligi acceperat. Hic pręter eximiam doctrinam excellenti ingenio pręditus, & carmine, & soluta oratione, quod est perrarum, propè ęquè valuit, in suadẽdo, aut dissuadendo perfacundus habitus: iudicio quoque acerrimus, atque imprimis facetus, iacentem tempestate nostra elegiã excitauit. Eo nuncio accepto, Alphonsus tametsi confidebat oppidanos aut vi aut fame breui ad deditionem cogi posse, tamen ad humanitatem suam pertinere arbitratus quę illi dicere vellent, non aspernari, Antonium misit. Isq; in senatum introductus audiente Otolino (nam Franciscus propter vulnus sese domi continebat) hunc in modum, cum illi pauca pręd ixissent, disseruit: Videre vos nõ dubito Caietani, quonam vos discriminis fortuna, & pertinacia vestra perduxerit, ab Alphonso terra, mariq; vos non obsessos modò, verumetiam circunceſſos esse nec vllum iam effugio locum patêre: esse vobis rem cum rege opulentissimo, & maximo, cui non modò Sicilia, Sardinia, Baleares insulę, Hispania, atque Aragonia (regna amplissima) verũetiam magna huius vberrimi regni pars pareat: ę quibus

è quibus & immensam pecuniã, & milites in belli vsum necessarios cõparare facilè possit. Videtis vt vrbem premat, & muros armis circumsonet, castra vrbi coniuncta sint, vel in ipsa vrbe potius. Vnus tantum muri circulus interiectus, & is quidem adeò quassatus, & disiectus, vt ruinæ magis, quam muri speciẽ præbeat: fame vrgemini omniũ malorũ maximo & grauissimo. Nã cæteræ quidẽ calamitates aliquomodo tolerari possunt: sola fames ad extremũ ferri non potest. Satius est vel iniquas quascunq; cõditiones, & leges ab hoste accipere, quàm inedia maceratos vitam finire. Auxilia præterea nulla habetis, eaq; desperare omnino iam potestis, cùm ad hunc diem nulla venerint. Intelligit Philippus, intelligunt Genuenses Alphonsi vires terra mariq; maiores esse, quàm vt ab obsidione vestra facilè depellatur. Cogitate quantas copias terra, quantas mari habeat: quantas præterea parare queat cogitate. Nolite obsecro expectare extremum vrbis casum: nolite committere, vt videatis patriam vestram, quæ vobis debet esse charissima, ferro excindi, domos cremari, fortunas diripi, vxores, ac liberos (quod omnem exuperat calamitatem) in oculis vestris rapi, & distrahi. Sapienter nimirum quisquis ille est qui ait, aut vince, aut vincenti pare: fortis nãque animi est, si possis, vincere: si verò non possis, potentiori obtemperare, & fortunæ tempestatiq; cõcedere. Alterum iam experti estis, videtis enim vos nec vincere, nec libertatem vestram tueri posse. Erit igitur prudentiæ vestræ alterum sequi, potentiori scilicet obsequi, quem profectò, si deditionem feceritis, & clementissimum, & mansuetissimum agnoscetis: alioquin de patria vestra, de fortu-

nis, de coniugibus, de liberis, deparẽtibus, de libertate, de vita deniq; vestra (si quicquam mihi creditis) actũ existimate. Ad hæc Caietani, non ignorare se in quibus difficultatibus versarentur. Sed nec fortasse eas esse quas existimaret: nec verò se prorsus de subsidio spem omnem abiecisse. Neque enim aut Philippum, aut Genuenses passuros esse vti eorum præsidium, vti tot sibi charissimi ciues & milites, vt deniq; reipub. amici fides in hostium potestatem veniant. Se tamen si dentur sibi triginta dierum induciæ, quibus liceat Philippo, ac Genuẽsibus denunciare, qui nam sit suarum rerum status, vt nisi interim auxilium mittatur, cum bona illorum venia possint deditionẽ facere, post eam diem sese absque controuersia deditionem facturos. Cum hisce postulatis Antonius ad regem reuersus, quid Caietani vellet, retulit. Quæ cum audisset, veritus ne quà interea classis Genuæ pararetur, quam parari fama erat, inducias nullo pacto concedendas censuit. Itaque confestim renunciare ijs Antonium iussit, aut continuò deditionem facerent, aut se ad extremum certamen compararent. Qua spe destituti Caietani, quum nihil omnino scire possent, quid nam Genuæ ageretur: iam enim Petrus è Sicilia cum reliqua classe venerat, & aliæ naues in dies aduentabant, nec famem diutius ferre poterant, rursus per Antonium ab Alphonso petierunt, vt saltem eas sibi inducias daret, quibus Philippum, ac Genuenses, tantùm quo statu res eorũ essent certiores redderent. Sed quoniam maris tẽpestas incerta esset, tridui haud amplius spacium, postquã nuncius Genuam peruenisset, quò Mediolanum proficisci posset: vti Philippo, & Genuẽsibus consciјs deditio à se fieret,

fieret, requirebant, quæ vt rex sciret se præstare velle, optimatum liberos obsides polliciti sunt: sed ne id quoque impetratū. quod ne Alphonsus cōcederet, duæ causæ erant: altera quòd intelligebat eos diutius famen tolerare non posse: altera quòd intereà auxilium ijs ab hostibus mitti poterat. Reuersus itaq; ad eos Antonius, negauit id ab Alphonso impetrari posse, ac nisi ex templò deditio fieret, seram posteà pœnitentiam eorum fore: deditionem verò à se honestè iam fieri posse: quòd difficillima quæq; perpessi, tandiu à suis auxilium nequicquam expectassent: putare se Philippū ac Genuenses grauius laturos si quid in se ipsis crudelius consulerent, quàm si se conseruatis Caietā amitterent. His atque huiusmodi verbis cùm Otolinum atque oppidanos ad deditionem inclinasset, petijt Antonius vt Otolinus ad regem proficisci non grauaretur: sic facilius posse de deditionis conditionibus, quæ vellent, eo petente transigi. Existimauit enim rem ipsam per mutua colloquia & melius & cōmodius tractari posse, seq; eo onere leuatum iri. Huic postulato cæteris omnibus assentientibus, vnus Pica exurgens negauit æquum esse eum qui Philippi personam gereret, ad Alphonsum proficisci. Quem cùm reprehenderent, non illepidè inquit Antonius, non esse videlicet considerandum quidnam ille diceret, morbo enim affectum (nam is aliquot dies malè se habuerat) in phrenesim incidisse, atque ideò delirare. Itaque cognita Senatus voluntate, statuit Otolinus Francisco inconsulto ad Alphonsum se cōferre: acceptaq; in id fide regia, cum Antonio ad regem profectus, longo sermone super deditione nequicquam habito in vrbem redijt. Cuius profectionem cùm Franciscus

ægrè ferret, maiorem ciuium partem ab eo alienauit. Post hæc inter Genuenses & Otolini cohortem exorta dissentio omnem deditionis mentionem sustulit: longè enim amplior apud Caietanos Francisci quàm Otolini auctoritas erat. Quod cùm Alphonsus animaduerteret, cõstituit obsessos terra mariq; omnibus copijs oppugnare. Iam enim præter rostratas ad sexdecim onerarias coëgerat. Itaq; scalas & coruos, per quos in murum è nauibus euadi posset, cæteraq; machinamenta bellica confestim parari iussit, atque expediri. Ad hæc turrim ligneam mobilem, non modicæ altitudinis, quæ muros superaret (machinæ antiquæ genus) effecit: cuius consilium cùm oppidani sensissent, continuò eam partem, quæ ad mare sita erat, summa ope munierunt, eaq; raptim ac certatim effecere omnia, quibus machinarum violentiam, coruorum maximè, declinari posse existimabant. Postquã paratis omnibus Alphonsus ab omni parte oppidum adoriri instituit, terra ita copias diuisit: ad diui Theodori templum Henricum fratrem cum parte copiarum, nec procul inde Ioannem alterum fratrem cum lecta manu statuit, ipse aduersus portã Ferream (sic enim appellabant) quæ ad castra ferebat, reliquas copias habuit. Petrum minimum natu fratrem, cuius virtuti cõfidebat, à portu classe oppugnare vrbem præcepit, in qua erũt præter onerarias quindecim, triremes decem. Aduersus hosce apparatus Franciscus atque Otolinus tormentis variæ magnitudinis per muros dispositis, alios regijs castris, alios classi opponunt, alios vbi plurimum periculi immineret, iubent occurrere: fœminis, imbellibusq; qui supererant, negotio dato vt pugnantibus lapides & tela ministrarent.

rent. Signo pugnæ proposito, regij pars eminus lapidibus atque omni missilium genere certare, pars mœnia subire, ac scalas admouere contendebant. Simul lingnea turris, simul naues remulco agi cœptæ. At oppidani in eos qui propius succedebant, lapidibus atq; omnifariam telis coniectis, muros scalas applicari non sinebant, cubitalibusq; clauis qui crebri in muro ob id facti erant, plerosq; hostium & sagittis ac minoribus tormentis exocculto vulnerabant: nec vllum frustra telũ in tantam multitudinem emittere poterant. Et primò quidem turris contabulata, cùm rotis ad muros ageretur, terrori oppidanis fuit: pòst vbi propius perducta partim tormentorum ictibus, partim sua mole dissipata est, multiq; in ea pugnantes cecidere: ab ea parte vehementer hostibus animus creuit. A mari quoque atrociter pugnabatur. Nanque naues simul atque ad teli iactum appropinquarunt, tormentis oppidanos lacessere cœperunt: coruisq; ad malos religatis, ingentem ijs terrorem intulere. Stabant intenti oppidani (nanque ea pars fortioribus tuenda data fuerat) cum longurijs & furculis in id factis, in quas si fortè corui incidissent, necessariò procumbebant. Inter hac Alphõsus, quò magis hos à portus defensione auerteret, acrius vrgeri à terra imperat, alios hortando, alios nominatim appellando, præmiaq; pollicendo, atque ad portam, quam dixi, Ferream facto impetu succedent, milites in pugnam alacriores reddebat: multoq; acrius pro se quisque vbi curabat, nitebatur. Pudor enim simul atque auaritia, gloriaq; militum animos longè acuebat. pugnantium clamor ad cœlum ferebatur, exhotatione, lætitia, varioq; affectu permixtus: & quo magis nite-

bantur, quóue propius ad muros succedebant, eò plures aut cadebant, aut sauciebantur. Quod cùm auerteret Gartias quidam Medineus signifer regius, vir fortis, & strenuus, signo, quod manu gerebat, in fossam vrbis illato, socios vt sequerētur vociferans, cum auidius progressus scalas muro admouere contenderet, lethali vulnere accepto vix inde retractus est. In hoc prælij ardore naues ad oppidum succedebant, laxatis funibus coruos dimittere in muros paratæ. Primaq; omnium ea nauis, qua Petrus ferebatur, coruum muro iniicere conata est. Sed cùm eius extrema nimió interuallo in murum peruenire non possent, diffractis suo pondere rotarum axibus, coruoq; comminuto, qui superstete-rant in mare præcipites collapsi sunt: ijq; omnes, quod armis grauati erāt, enecti, præter duos Drepanitanos, qui sub aquis (dictu mirum) diloricatis thoracibus, & reliqua armatura incolumes euaserunt. Eo casu Petrus, & qui in nauibus erāt, totam penè victoriæ spem deposuere. Ad hæc nauis altera cum corui exponendi causa propius subiret, crebris tormentorum ictibus repulsa est, nec postea nauis vlla iniiciendi corui facultatem habuit. Nanque ob rerum successum crescentibus hostium animis eam partē acerrimè tutabantur. Quæ vbi Alphonsus agnouit, suorum saluti parcendum arbitratus, receptui cani iussit: quo viso, Petrus extra tormentorum iactus naues reduxit, nec post eam diem vniuersa oppugnatio tentata: sed tantùm in obsidione perseueratum. Interea Genuæ cùm esset auditum Caietanos obsessos, fame insuper laborare, tres onerarias ingētes, nec dum enim regia classis Caietam conuenerat, armare decreuerunt; ijsq; fauentibus quibusdā ci-

uitatis

nitatis optimatibus. Blasius Asceretus præfectus est, maxima nobilitatis, & populi parte ferēte nouo homini eam præfecturam dari, quòd eum honorē quasi pollui hominis nouitate existimabāt. Erat is quidem humili genere ortus, cæterùm vigilans, callidus, lingua celeri, & expedita, animoq́; supra dignitatē, ac præterquàm par erat honores publicos affectante. Dum hæ naues pararentur, Genuam perlatum est, plures iam naues ab Alphonso coactas Caietam conuenisse: cumq́; ob id ampliori classe opus esse cognoscerent, naues vndecim confestim ijs tribus adiecere. Cæterùm optimates, qui prius vix tulerāt trium nauium præfecturam ad Blasium deferri, apertè anniti cœperūt, vt eo à præfectura amoto, alter ex clara gente præfectus crearetur. Quod cùm Blasius animaduerteret, mox ad artes conuersus, cum Philippo, penes quem summa rerum potestas erat, per amicos, qui apud illum poterant, vt inuitis aduersarijs sibi is honos ratus esset, perfecit. Eaq́; re impetrata classem maturari, cætera quæ vsui essent parari confestim curauit. Dum ea parantur, Genuenses de suis qui obsidebantur, vehemēter soliciti & anxij, Benedictum Pallauicinum, qui sese Alphonsi amicitiam habere profitebatur, mittere ad Alphonsum statuerunt, antequam aliquid de classis apparatu ad Alphonsum permanaret: eiq́; in mandatis dedêre, vti ad regem se missum simularet, vt cum illo de conditionibus deditionis obsessorum ageret. Cæterùm oportunitate colloquendi cum Francisco, atque Otolino data, quanta classis decreta esset doceret: hortareturq́;, vt eos fortiter labores tolerarent, quorum finis appropinquaret, & quæ essent regis opes terra, mariq́; ex-

ploraret, cum ijs mandatis Benedictus Genua profectus ad regem accepta fide se contulit, de deditione agere, vt instituerant, cœpit: factaq́ʒ potestate oppidum intrandi, vt eadem illa, quæ cum rege egerat, communicaret, quæ Genuæ pro eorum salute pararentur, edocuit: seq́ʒ ob id venisse, nequid præter Philippi, & Genuensis nominis dignitatem ipsi desperato subsidio cõsulerent. Cæterùm vehementer tacito opus esse, ne rex sese ab eo elusum suspicaretur: quæ quidem res sibi perniciem esset allatura. Eius oratione Francisco, atque Otolino confirmatis ad regem reuersus, non posse obsessos ad deditionem flecti respõdit. Cognitis, quæ voluerat de regis copijs & classe, Genuam rediјt. Quibus rebus Philippo nunciatis, qui Genuensem remp. gerebant, classem confestim expediri, frumentumq́ʒ obsessis deferendum conuehi iussere. Classe verò ita parata atque instructa, Blasius idoneam ad nauigãdum tempestatem nactus, Caietam versus contendit. Quod postquam Alphonsus comperit, extemplò vndique copias accersit: ac fratribus, & cæteris primoribus cõuocatis, Quousque, inquit, tandem viri fortes, Genuensium insolentiam atqʒ iniurias patiemur? Nullũ bellum suscipimus, quin continuò amicitiam ac fœdus cum hostibus nostris ineant, eosq́ʒ classe ac pecunia adiuuent: nobis semper aduersi, infestiq́ʒ ob inuidiam scilicet & vetus in gentem nostram odium, ferre nõn possunt, opes nostras mari coalescere. Nam vt omittam quas prioribus Aragoniæ regibus iniurias intulerunt, quotq́ʒ modis & quotiens illos bello persecuti sunt, nónne ingenti classe comparata, cui Guido Torellus præfuit, occupatis nobis bello Hispano, præsidium nostrum, cùm nihil ab his

ab his hostile metueremus, ex vrbe Neapoli eiecerunt? Sed hæc quanquam grauia sunt, tamen aliquomodo ferri possent, si quem iniurijs modum statuissent. Cæterùm genus hominum inquietum in perniciem nostram quotidie magis exardescit. Quid autem iuris in Neapolitano regno habent, in quo ne vicum quidem, aut exiguum castellum tenent? Cur Caietam, quia nostra est, humani iuris obliti rupto fœdere occupauere? Classem quoque, si dijs placet, effecerunt, qua Caietanos ab obsidione vindicent, eaque iam instructa in cursu est, quantum accepimus: simulantesque Caietum dedi velle, Benedictum Pallauicinum nos elusum misere. Quis hæc tot & tam indigna ferat? aut quis non maximè commoueatur, & in vltionem concitetur? Nullum est animal tam imbecillum, quod nō conetur illatam vim repellere: nos quibus propulsandæ iniuriæ facultas est, hostes aduersus nos proficiscentes ociosi, ac segnes expectabimus? Nulla gens tam imbellis aut tam ignaua vnquam fuit, quæ vel minima pro parte occupati agri certare non sustinuerit: nos pro tanti ac tam opulenti regni possessione, qua spoliare nos student, non depugnabimus? Quòd autem pars vestrûm rudis est rei maritimæ, haud equidem referre multùm puto, vir fortis terrâ ne pugnet, an mari. Vtrobique vim eandem animi, atque idem robur fortibus viris esse compertum est. Romanus miles primo bello Punico, nunquam antea ingressus mare, non dubitauit cum Pœno in maritimis rebus exercitatissimo classe confligere, victoriamque primo prælio adeptus est. Et nos certè longè ampliores quàm Romani naues habemus, in quibus tanquam in stabili solo dimicatur. Quòd si viri estis, si eam

animi magnitudinem retinetis, quam ego in vobis plu- ribus prælijs expertus sum: haud dubito, quin vltrò ob- uiam hostibus eundum existimetis: nec passuri sitis, vt hunc Caietæ portum aspiciant. Onerarijs nauibus pa- res ijs sumus, triremibus verò etiam superiores: qua- rum turmis supplere naualium sociorum numerum possumus, habemus lectissimam iuuentutem, florem Ita- liæ, ac citerioris Hispaniæ, & quod plurimum in prælio valet, armis egregiè instructã. At in hostili classe ma- gna pars semiermes, nautarum ministerijs fungentes, eminus pugnando lapidibus, ac manubalistis valent. At si propius congressis manubalistarum vsum ademe- ris, nostrorum certè impetum non ferent. Quapropter censeo (viri fortes) relicto in castris idoneo præsidio ac conscensis quamprimum nauibus, aduersus capitales hostes contendamus: quos si vicerimus (quod fore spe- ramus, dijs bene iuuantibus) tantum, ac tam difficile bellum vno die haud dubiè confecerimus. Eius consiliũ cũ penè omnes pugnandi cupiditate approbarent, con- festim copiarum duces parari cum cohortibus suis iu- bet, atque in singulas naues diuidi: telaq; & arma in classem imponi, quæ temporis breuitas prouideri passa est. Ante omnia verò nequis impetus interim, dum abes- set, ab obsessis fieret, valida in castris præsidia reliquit: fratribus, qui tum fraterna pietate, tum gloriæ auidi- tate ducti eum sequi statuerunt, parte nauium, & co- piarum attributa. His constitutis classem conscendit: idem cæteri fecere: inde altum petẽs, Te, inquit, Deus, qui cũctis rebus praes, quiq; ius, atq; æquum colis, oro, obtestorq;, vt mihi hostium meorum, qui contra fœdus me armis petunt, vlciscendorum, (si iusta postulo) po- testatem

testatem facias: atque vt milites hos meos, ijs deuictis, incolumes, prædaq; onustos mecum reducam. Eo die nulla conspecta classis: cum postridie apparuisset, magno exultantium clamore ad eam cursum dirigi imperat. cæterum noctis interuentus mox illius conspectum abstulit. Tertio verò die cum rursus supra Pōtiam insulam visa esset, tantus omnibus ardor iniectus est, vt nō ad ancipitem pugnam, sed ad certa victoriæ præmia proficisci crederes. O fallaces hominum spes, & incerta rerum futurarum iudicia: nam qui sibi victoriam pollicebantur, mox ab illis, quos despexerant, victi sunt. Classibus aliquanto propioribus factis misit Alphōsus, qui specularetur, quoad tutò posset, cum naui lōga hostilium nauium ordinem, quamúe instructæ naualibus socijs forent. Proficiscenti lembus quidam occurrit, qui à Blasio classis præfecto ad regem mittebatur: qui cùm procul extra teli iactum significasset, velle se colloqui, vexillo in mediam triremen translato, quod fidei pignus maritimo bello esse consueuit, accedendi propius potestatem fecit. Eo signo prospecto celeri remorū pulsu lembus ad triremen venit. in eo vehebatur tubicen quidam, qui à Blasio mittebatur, vt regi nunciaret, se cum classe à Philippo, & Genuensibus Caietam mitti ob eam rem modò, vt frumentum obsessis deferret: quod si importari pateretur, rediturum se continuò cū classe: nec intercessurum, quominus, si vellet, in vrbis obsidione perstaret. Interrogatus tubicen quid nā noui apportaret: pacem se, inquit, bellumq; afferre: in arbitrio Alphonsi fore, vtrum malit deligere. Cæterum monere se, atque consulere, ne cum Genuensi classe decertent: naues enim illas egregiè instructas esse, Ita-

que petere se vti ad regem quamprimum deducatur. Hæc vbi dicta, ad Alphonsum perductus, cùm eadem nunciasset, res ad consilium delata est. Erant, quibus quietis consilia tutiora, & meliora videbantur. Alij dimicandum censebant: nonnulli etiam per contemptum, vt mediam sententiam sequi viderentur, respondendum videri dixerunt, placere Aplhonso, frumentum Caietanis tradi. Cæterùm quo certo scire posset, Blasium haud amplius quippiam moliturum, quod obsidioni incommodaret, se nauium vela interim petere. Cum hoc responso tibicen remissus, & cum eo ab Alphonso nuncius, qui denunciaret, à Genuensibus contra pacis leges fieri. His verbis Genuenses irritari continuò armis decernendum vna voce succlamarunt. Omnibus confestim ad pugnam paratis, Blasius regiam classem peti infestis proris imperat. Nunquam fermè aliâs nauali prælio tantis animis concursum est. Quippe aliud quàm vnius certaminis victoriam vtrique respiciebant: Alphonsus vt fusis, ac deuictis hostibus Caieta, atque omni regno Neapolitanorum potiretur: Genuenses vt vendicata sibi maris possessione regnum finibus suis propinquum in Alphonsi, & Hispanæ gentis potestatem venire non sinerent. Ante pugnæ initium tres hostiũ naues, quò regias fallerent, à reliquo agmine diuisæ altum petentes speciem fugæ præbuere. Id autem eo consilio factum, vt postquã reliquæ naues conflixissent, regias pugna implicitas à tergo circumuenirent. Quas Henricus fugere opinatus, cum insequi properaret, vetuit Alphonsus, satiùs esse existimans parte illa virium hostibus detracta, cum tota atq; integra classe reliquas hostium naues

ues adoriri, omnesq; vno loco vires cõtrahere: id quod à rei naualis disciplina non abhorrebat, reliquas hostiles naues à se prius superari posse ratus, quàm tres illæ à reliquo agmine longo interuallo distractæ opem ferre circumuentis possent. Idq; sibi hoc magis persuadebat fore, quod venti prope vis ceciderat, nec habebant hostes rostratas, è quibus eæ naues remulco agi aduersus se possent. Itaque cum tota simul classe in hostes inuectus vnam ex omnibus præfecti nauẽ petit. Quam simul ac Blasius in se venientem aspexit, flexa in gyrum naue, tanto impetu puppim eius inuasit, vt disiectis munimẽtis, magnaq; vi lapidum, ac telorum in creberrimæ grandinis modum coniecta, propugnatores omnes in nauis tabulata præcipitarit. Fortè autem nauis ipsa regia, ante congressum saburra in alteram partem prolapsa, nulla vi, aut arte in tãtis angustijs erigi potuerat: cuius rei causa fuerat malo onus adiectum. Nanq; præter summi mali propugnaculum, alterum ad mali medium extruxerant. Ex quo contigit, vti prætoria hostilis, quæ minor erat, illi altitudine exæquaretur, faciliorq; transcensus hostibus in eam foret. Tum protinus reliquæ naues, quæ cuiq; obuia fuit, aggrediuntur: ferreisq; vncis hostilem nauem à se diuelli non sinebant: cogebantq; iunctis inter se proris ex propinquo dimicare, nauibusq; peruijs factis, veluti in solo pugnaretur: vix vllum telum in mare decidebat. Plerique tamen viri strenui, priusquam naues inter se coirent, in hostilẽ nauem transilire aggressi, cùm armati in mare cecidissent enecti sunt. Altitudinem nauium proræ puppesq; contabulatæ ac solidis tignis intextæ adaugebant: proculq; spectantibus

montium speciem præbebant: Regia nauis etsi primo congressu graue detrimentum acceperat, tamen naualibus socijs impigrè rem gerentibus fortiter resistebat: donec aliæ se à latere, aliæ à prora circumfuderũt. Cæterum eo maximè prælio intellectũ, & iudicatum est (quod & sæpe aliàs) inter naualem & terrestrem militem nauali prælio quid intersit. Genuẽsis maritimis rebus bellisq́; exercitatus, facilè omnia nautæ ac militis munia obibat. At terrestres Alphonsi copiæ oneri magis quàm adiumento erãt: cùm quidem alij nausea afficerentur, alij vestigio vix insisterent, alij alios metu premerent, & insolito pugnæ genere perturbarent. Ad hæc qui regiæ nauis malũ tuebantur ab ijs, qui prætoriæ hostilis malo imminebant subacti, in suos desuper tela iacere cogebantur, quorum quo certiores ictus, hoc grauiùs incidebant: & quanquam vbique acriter pugnabatur, summũ tamẽ in eo certamen erat, vt regiam nauim expugnarent, quâ superata confidebant facilem victoriam fore. Maiore itaque vi nixi in perturbatam (amisso mali propugnaculo) nauẽ, è prora, atque è media naui summouere hostes: ægreq́; regij puppem defendebant: Alphonsus & simul dimicabat, & hortabatur suos, seq́; vbi plurimum periculi erat, intrepidus offerebat: non tamen eadem prælij fortuna vbique erat. Iam enim ab alia parte duæ hostium naues captæ fuerant: cùm interim tres illæ, quas ante pugnæ initium à cæteris distractas altum petisse dixi, flexo cursu regias adortæ renouato prælio ingentem terrorem ac stragem intulere. Et iam regiæ classi tela deesse cœperant, nec sagittariorum præterea is numerus, qui hostium erat. Nanq; in Genuensi classe penè omnes

manuba-

manubalistis vtebantur, quarum arte & vsu ea gens excellit. Ad hæc mala accedebat, quòd regiæ naui cum triremibus succurri ob circunfusas hostium naues non licebat: à quibus propter iniectas ferreas manus nulla vi dissolui poterat. Et iam vndiq; in eam trāsgressi hostes regem ad deditionem vrgebant. Quod cùm pertinaciter abnueret, nunciatum est ei nauim, carina fatiscente aqua compleri, eamq; statim pessum ituram, nec amplius vllo humano consilio seruari posse. Quibus periculis adactus, Philippo, quanquam absenti, dedere se dixit. Maluit enim Philippo, quàm Genuensibus, quos sibi infensos sciebat esse, salutem suam committere. Tarentinus ac Suessanus reguli, qui vnà cum rege eadem naui vehebantur, capti. Deditione facta, mox victores conclamant regiam nauim cum ipso rege captam: quæ protinus vox per omnes naues diffusa, vt hostes haud dubiè pro victoribus, regij pro victis haberentur, effecit. In eo tumultu Petrus frater cū duabus modò onerarijs (nam cæteræ captæ fuerant) triremium beneficio, atque interuētu noctis vim hostium effugit. Pugnatū est ab hora ferè quarta ad occasum solis continenter, multis vtrinque cæsis & vulneratis. Quo vno prælio bellum Neapolitanum haud dubiè confectum esse videbatur. Nam cū ipso rege duo eius fratres, multi reguli, equestris prætereà ordinis quamplurimi capti fuerunt. Ad hæc naues propè omnes magnitudine insignes, quas ab initio belli coëgerat, eodem prælio amissæ. Ea verò clades, etsi committendum non fuit, vt inexercitatus maritimis bellis miles cum exercitato dimicaret, fortunæ tamen plurimùm adscribi potest: nam & subeunda necessariò dimicatio fuit, alioquin

commeatus Caietanis deferebantur, quorum importatio haud dubiè spem omnem regi auferebat Caietæ potiundæ, & temporis angustia de socijs naualibus cōmodè prouideri non permiserat: & viros fortes ac strenuos, quorum permagnum numerum habebat Alphōsus, & in quibus sibi satis præsidij cōstitutum putabat, vbique benè pugnaturos credibile erat. Sed quis credat eam cladem tantum posteà felicitatis Alphonso allaturam fuisse? Angimur miseri mortales, si quid nobis cōtingat aduersi, exitus rerū ignari, quos summus Deus sibi vni præuisos esse voluit, cùm omnia quæ accidant, in potiorem partem accipienda sint. Si quidem ea clades, qua Alphonsus omni spe potiundi regni sibi orbatus esse videbatur, ad postremum eius victoriæ causa extitit. Cum Philippo enim, quo hoste voto se suo potiri posse sperare vix poterat, amicitiam ac fœdus contraxit: quo posteà fautore & amico vsus, Neapolitanū regnum adeptus est. Eâ clade subitò clàm in castra perlata, milites, qui in castris manserant, cōsternati cum sarcinis abire properabant, antequam oppidani victoriam sentirent; quos Caietani eruptione facta subitò adorti, castris captis & direptis, in fugam cōiecerunt: magnaq; præda parta (nanque ibi regia suppellectilis & principum bona pars relicta fuerat) multi eorum capti sunt, reliquis in proxima quæque loca per deuia & occultos tramites dilapsis. Hostes deinde cū victrici classe Caietam profecti, exposito commeatu, biduo ibidem substiterunt. Interim Blasius cùm accepisset id agi à ductoribus nauium, vti se comprehenso, quòd omnia facturus videbatur quæ Philippus imperaret, ac Franciscus Spinula (erat enim Genuensium Admiratus, ita

imperatorem rerum maritimarum vocāt) classis præfecturam arriperet, abire inde quamprimùm statuit. Hi enim cogitabant, rege Genuam misso, præter Philippi voluntatem, atque imperium (quando is aduersaretur) Siciliam, & Sardiniam oppugnatum ire. Quoúe magis Blasius consilium suum tegeret, se Aenariam insulam oppugnatum ire velle, mox reuersurum simulauit. Ad eam nanque insulam Petrus cum classis reliquijs se receperat. Velis itaque in altum datis, cum ab Aenaria vix mille passibus abesset, oborta subitò mari tēpestas classem in diuersa pepulit: ipse ad portum, quem Herculis vocant, nonnulli ad Pontiam insulam, alij aliò, quocunque venti vis impulit, delati sunt. Sedato mari quum omnes incolumes Pontiam conuenissent, Blasius præter ductorum opinionē, qui Aenariam repeti, deinde Caietam credebant, Genuam cursum dirigi præcepit: prosperumq́ ventum nacti paucis diebus Veneris portum in Liguriam, quod oppidum adhuc regis præsidio tenebatur, peruenere. Appropinquantibus oppido lenibus quidam citatim obuiam venit: quo quidem à Philippo nuncius inuehebatur. Philippus enim metuens ne Genuenses regem Genuam perducerent, fretiq́ victoria sibi vrbis imperium adimerent, hunc cum literis confestim eò miserat: classisq́ aduentum ibidem præstolari iusserat. Is nauim ingressus, remotis arbitris Blasio literas tradidit: eumq́ monuit, ne regem Genuam perduceret neúe illum Genuensium potestati permitteret, sed Sauonam, quam veteres Sabatiam appellabant, deportaret. Missurum Philippum, qui eum cum cæteris captiuis Mediolanum ad se ducerent. Quo nuncio Blasius confestim callidum pro tēpo-

re consilium capit. Nam quò reliquas omnes naues à se dimitteret prædam se partiri velle pronunciat: atq; ob eam rem omnes nauium vectores postridie manè adesse, prædamq́, quam egissent de hostibus, comportare iubet. Proposito edicto nauium duces, ne eorum, quæ adepti fuerant, rationem reddere cogerentur, abeundi consilium capiunt, confestimq́ eo relicto vela faciunt. Ipse de industria aliquãtum commoratus sublatis anchoris subsequitur, iubetq́ gubernatorẽ nauis cursum ita moderari, vt ijs, quæ praibant, nauibus ingrediendi Genuæ portum spacium esset, antequàm nauis prætoria in conspectum vrbis veniret. Quibus portum ingreßis, cùm iam ciues nihil tale suspicãtes eius ingressum læti expectarent, vniuersa ciuitate tanti regis videndi studio ad portum effusa, transmissa classe omnium expectationem frustratus est: nec vllis Genuensium iussis ab instituto cursu inhiberi potuit, quò minus regem, vti Philippus mandauerat, Sauonam deportarit. Ioãnes verò regis frater alia naui vectus Genuam perductus est, ibiq́ honestè citra libertatem habitus. Alphonsus deinde in arcem perductus, non captiui modò, aut habitu, sed veluti rex peregrè proficiscens à Frãcisco Barbauaria, qui tum prætor Sauonam pro Philippo obtinebat, susceptus est: nec quicquam de regiæ pristinæq́ dignitatis fastigio ab eo, quo captus est die in ea captiuitate sibi deesse præter libertatem sensit. Si quidẽ, vti in priore fortuna, & salutabatur, & venerabatur. Paucis pòst diebus Bernardinus Carda, & alij quidam copiarum duces à Philippo mißi eum Mediolanũ deduxere: eiq́ domus, in qua Philippi cõiunx habitare consueuerat, extra arcem sita, pro diuersorio data est.

data est, ibiq; in omnium rerum copia triduum egit. Hunc deinde Philippus in arcem vocatum, in maxima principum frequẽtia, & celebritate (perinde ac si hospes, & amicus venisset) eò deduci iussit. Cõcesserat autem Philippus in eam arcis partem, vnde transeuntem regem videns ipse à nullo videri poterat. Non ab re fuerit hoc loco de Philippi natura, ac moribus paucis dicere. Erat imprimis ingenio peracri, ac callido, in largiendo profusus, in parcendo facilis, in colloquio mitis, cultus corporis, & munditiarum omniúq; lenocinij negligens, venandi cupidus. Caeterùm quietis impatiens, ac imperitandi auidus: in pace bellum, in bello pacem quaerebat: simulandi, ac dissimulãdi egregius artifex. In milites, quàm in ciues indulgentior: copiarum duces maximè extollebat. Ad haec siue solitudinis amore, siue periculi metu, se ab omni omnium consuetudine sequestrauerat, praeter quàm quorundam paucorum, quos ille sibi solitudinis socios delegerat. Legatos ad se missos per suos plurimum audiebat. Quin & Sigismũdum Imperatorem Romanum, Mediolanum aliquando profectum, vt inde Romam peteret, videre non sustinuit. Et tamen in tanta solitudine vitam agẽs omnem Italiam armis territabat, concutiebatq;, vt non inscitè quidam dixerit: Philippus sedendo vincit. Postquàm in arcem ventum est, in domum regali cultu exornatam deductus perliberaliter est habitus. Deinde Philippus cùm eum vellet inuisere, praemisit qui admoneret, ne quod omnino pro ijs quae ceciderant, deprecandi gratia verbum faceret: non placere de re tristi sermonẽ conferi: velleq; ab eo existimari, se non vt captiuum, sed vt hospitem, atque amicum sua voluntate accessisse,

Atque vbi ad eum profectus est, post mutuos complexus, de re venatoria sermonem iniicit: nec quicquam, nisi lætum, ac iucundum, in omni colloquio dictum, responsum úe est. Eadem quoque comitate in Henricum fratrem, ac regulos vsus est. Post hæc digressus venaticas aues, & canes, cæteraq; id genus, quibus regē delectari cognorat, ad eum misit. Ac ne quod omnino captiuitatis vestigium in eo relictum videretur, venandi cùm vellet in septis suis sub arcem, in queis varia ferarum genera incluserat, ei potestas facta, equisq;, & comitibus datis, nonnunquam & ipse sese illi comitem venationis exhibebat. Ioannem quoque Nauarræ regē, petente Alphonso fratre, è Genua Mediolanum adduci (quanquam Genuensibus id ægrè ferentibus) iussit: atque æquè liberaliter habuit. Pòst de amicitia, deq; fœdere renouando agi cœptum. Philippus enim cognita eius singulari virtute, amicùm illum, & socium habere cupiebat. Nec minus Alphonsus ad Philippi amicitiam animo aspirabat: simul vt sese in libertatē vindicaret, & vt eum fautorem Neapolitano bello postea haberet: quem rebus suis plurimum prodesse, atque obesse posse periculo suo cognouerat. Nec multi dies intercessere, quum fœdus hisce legibus sancitum est, vt scilicet Alphonso, fratribus regibusq;, & cæteris captiuis, quos Mediolani, quos Genuæ in potestate haberet sine precio dimissis, societas eo iure staret vt Philippus Alphonsum, Alphonsus Philippum pace ac bello adiuuaret, atq; vt amicos eosdem, atque inimicos vterque haberet. Deinde cùm cogitaret Alphonsus repetendum regnum esse, priusquam accepta calamitate consternati populi, quos antè amicos habuerat, ad hostes deficerent:

cerent: Ioannem, atque Henricũ fratres, Philippo permittente, ad comparanda noua in bellum auxilia, in Hispaniam dimisit. Tarentino, ac Suessano regulis, qui interim, dum ipse proficisceretur, renouato bello aduersarios lacesserent, abire domum iussis. Cumq; ex foederis formula Genuensium naues à Philippo postularet, quibus in Neapolitanum traijciens, ad recuperandum regnum vteretur, scripsit ad Ludouicum Crotum Philippus, quem Genuæ præfecerat, vti naues armari, atque instrui regis sumptibus quamprimum curaret. Qui cùm senatu conuocato imperatas naues armari iuberet, reclamatum est ab vniuersis, rem periniquam postulari, protinusq; legatos ad Philippum misere oratum, ne se cogeret pro inimico classem cõparare, præsertim aduersus eos, quos semper amicos habuissent. Sed cùm Philippus nihilominus in proposito persisteret, Genuam reuersi senatum docuere classem omninò parari oportere: ita Philippum iubere. Quo audito classis extemplo decreta indignãtibus omnibus ac permolestè ferentibus: omnia tamen lentè, & cunctanter, vtpote ab inuitis, administrabantur. Dum ea parãtur, Alphonsus sub Philippi nomine grandem pecuniæ summam in stipendium misit. Cumq; optimum factu statueret, eam se ad Veneris portum præstolari: sic enim maiorem spem regulis eius amicitiam sequutis afferri posse quando eum propiorem regni finibus factum audirent, approbante eius consilium Philippo, illi haud repugnanter abeundi potestas facta. Memorabilis profectò, atq; omnium scriptorum monumentis celebranda Philippi liberalitas fuit, & quæ omnium regum, populorum, ac principum, qui vnquam fuerunt, be-

nignitatem constanti omnium iudicio antecesserit: quĩ duos fratres excellentissimos reges terrarum atque eorum Hericum fratrem regio fastigio, ac dignitati proximũ: tot praeterea principes, tot equestris ordinis viros gratuito dimiserit. Abeunte in Liguriam Alphonso nonnulli clari copiarum duces comites à Philippo adhibiti: à quibus per placentinum, deinde per parmẽsem agrum potrentulum, quod oppidum in radicibus Apẽnini situm est, atq; inde Spediam, vnde mihi origo est, emptorium portu ac mercatu nobilẽ, deductus, postridie cum lembis ad se accersitis Veneris portum mari petijt. At Genuenses ne classem pararent, captiuosq; quos reddi Philippus cogebat, dimitterent, coniuratione facta, interfecto Opicino Alzate, qui Praetor vrbem Genuam obtinebat, & Ludouico atque Erasmo Triultio qui ipsi Opicino successurus veniebat, in arcem receptis, assertore, ac duce Francisco Spinula Philippi iniurijs lacessito, sese in libertatem vendicarunt, Hispanis omnibus captiuis in custodiam retentis, & vt sese auro redimerent, coactis. Cum Siculis mitius quàm cum caeteris actum, qui prope omnes pro amicis habiti propter vetusta hospitia atque commercia, sine precio dimissi sunt.

BARTHO

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER V.

ERVM ordo postulat, vt quæ post cladem ab Alphonso mari acceptam in Neapolitano regno gesta sunt, prioribus annectã. Iacobus Caudola, cui summa rei bellicæ demandata fuerat, dum Caietam versus cum exercitu contenderet, eo consilio vti Alphonsum cum copijs à terra distineret, nec classi hostili obuiam ire pateretur: haud procul ab amne Liri certior factus victum nauali prælio Alphonsum, castraq; insuper capta & direpta, quanta maxima celeritate potuit cœptum iter persequutus est. reliquiasq; exercitus fugientes nactus fudit, ac cepit, præter paucos, quibus equorum pernicitas, aut viarum anfractus saluti fuit. Inde Suessani principis agrum ingressus, complures vicos & castella vna propè excursione debellauit. Ipsamq; Suessam totius regionis caput, principis sui captiuitate cõsternatam, expugnaturus videbatur, si in obsidione permansisset. Cæterũ spe potiundæ Capuæ in tãta fortunæ mutatione obsidionẽ soluit, causatus se ab Otolino iussum è Suessani reguli agro exercitum deducere. Nanq; Otolinus tum solus Philippi nomine Caietam tenebat: & Suessani, atque omnis ea regio, quò tuti essent à Iacobi iniuria, Philippi signa in mœnibus erexerant. Deductis igitur inde copijs ad obsidionem Capuæ profectus, cũ amnem Vulturnum ad quingentos passus à Capua

castra posuit, pontemq; in ipso flumine aduersus castra conuectis scaphis compluribus, hunc in modum fabricatus est. Scaphas proris in aduersum flumen spectantibus, quæ impetum amnis exciperent, quantum ipsius fluminis alueus patebat, modico interuallo disposuit. Has contabulatas, & à lateribus aduersus hostium tela munitas, terra constrauit, ne transeuntibus per tabulata equis, pedum sonitus consternationem incuteret. Ponte perfecto, præsidioq; valido ad eius extrema collocato, Micheletum Cotiniolam, & Antonium Pōtadereum, qui se cum eo iunxerant, cū aliquanto Neapolitanæ nobilitatis equitatu trans pontem non longius à Capua mille passibus castra metari præcipit. atque ita binis castris obsidere Capuā cœpit. Quod cùm Ioannes Vintimilius præfectus vrbis animaduerteret, prouisis, vt potuit, omnibus, quæ ad tuendam vrbem, & ad obsidionem tolerandam valere cognósceret, in omnem rei bene gerendæ occasionem intentus stabat: prælio abstinendum propter suorum paucitatem existimans, præsertim cùm ea pars ciuium, quæ regi aduersa erat rerum nouarum cupida, ob acceptam calamitatem videretur. Summa tamen Iacobo tuendi pontis cura erat, vti ijs, qui in alteris castris trans Vulturnum erant, si qua vis premeret, in ea castra transeundi libera facultas foret: simul vtrique, cùm res posceret, mutuum auxilium ferre possent. Parua tamen interdum certamina succedentibus ad portas & muros hostibus conferebantur. Multum verò ad uuit Alphonsi partes Nicolaus Datia Campanus, homo impiger, ac manu promptus, magnaq; inter populares suos gratia. In hoc rerum statu Isabella Renati coniūx, hortan-

tibus

tibus his, qui Neapolitanam rempublicam gerebant, cum triremibus quatuor Neapolim petitura ex Massilia soluit. Nanq; renatus per id temporis à Ioanne Burgundiæ duce distinebatur. Is enim bello Britannico in eo prælio, quo omnis Gallia propè concidit, captus, in ipsius Ioannis potestatem venerat. is enim regijs copijs præerat. Cumq; ab eo postea dimitteretur militari more, atque instituto fidem dedit; sese ad eum, cùm vellet, & quò iuberet reuersurum: quámque is sibi pecuniæ summam, redemptionis nomine imponeret, cum fide soluturum. Hunc igitur, cum Ioannes sciret Neapolim proficisci statuisse, inter apparatum rerum, vti Alphōso gratificaretur, quicum sibi amicitia erat, ad sese reuocauit. Qua spe legati destituti, vt Isabella interim dum ipse dimitteretur Neapolim peteret, postulauere: quam præter singularē modestiam, prudentia, & grauitate suprà muliebre ingenium præditam acceperāt. Cum duobus igitur paruis liberis naues ingressa ad vrbem Caietam primùm contendit, quam adhuc Otolinus prætor obtinebat. Et iam Philippi fides Caietanis aduersæ factionis suspecta esse cœperat. Quapropter Isabella hortatu eorum, qui regnum ad Renatum deferri cupiebant, ipsum cum præsidij parte, sub honoris prætextu, quòd eius consilio in rebus gerēdis vti vellet, Neapolim traducere constituit: vrbeq; ipsa nouo præsidio firmata, extemplò Neapolim profecta ingenti lætitia ab Andegauensi factione suscepta est. Adhuc Capua à Iacobo obsidebatur: nec tam citò finem ea obsidio habitura videbatur. Itaque cùm essent qui existimarent Capanos obsidionem diutius non laturos, aut seditionem propter diuersa partium studia facturos, si

ipsa in castra proficisceretur, aut in loca Capuæ vicina: confestim coactis, quas potuit, ex vrbana iuuetute copijs, Capuam versus profecta, ad sex millia passuum ab vrbe constitit. Cuius aduentu cognito, Ioannes Vintimillius alios orando, alios terrendo, alijs præmia pollicendo omnes illius conatus irritos fecit, totamq; ciuitatem partim voluntate, partim metu in officio continuit. Isabella cùm præter spem & opinionem eorum, qui profectionem eius suaserant, tempus ibi nequicquã teri animaduerteret, Neapolim redijt, equitatu, quem secum adduxerat, ad Iacobũ dimisso. Sed nulla res obsessos magis fatigabat, quàm rei frumentariæ inopia, quæ indies propter vrbanam multitudinem arctior fiebat. Erat in Neapolitanorum exercitu, vt suprà demonstraui, Antonius Pontadereus copiarũ dux, vir & consilio, & audacia singulari. Hunc Ioannes Vintimillius præmissis ad eum clàm nuncijs, ad transfugium solicitabat: sperãs multum hostibus illius discessu detractũ iri. Qua de causa cùm suspectus in castris trãs Vulturnũ diuerteretur, à Iacobo in citeriora castra accersitus est. Profectus obiectum crimen pertinaciter negare instituit. Fuerunt, qui suaderent illum comprehendi, atque interfici: nec sinendum vllo modo, irritatum hac quæstione hominem in vlteriora castra regredi. Cæterùm Iacobus seu veritus ne tumultum in castris incitaret, seu Michelettum offenderet, qui illi amicus, & socius erat, seu falsum èxistimarit crimẽ, ipsum incolumen abire passus est. Tentatum etiam à Campanis est, si fortè sublatis in muro (Suessanorum exemplo) Philippi signis obsidione leuari possent. cæterùm id frustra fuit. Reuersus deinde in castra Antonius quod inchoauer-

choauerat de transfugio, exequi perrexit: aliquanto liberius pactus se abiturũ cum copijs, si ei tria millia aureorum exhiberentur. Quod sentientes Neapolitani, qui ijsdem castris tendebant, veriti ne eruptione ex oppido facta improuiso caperẽtur, sese in citeriora castra ad Iacobum recepere: & iam res eò perducta erat, patiẽte Micheletto, cui id persuaderi nõ poterat, vt haud amplius Antonio manus inijci, aut furor eius coërceri posset. Denique & ipse Michelettus re comperta in citeriora castra cò relicto transgressus est. Quare animaduersa Iacobus, qui intelligebat sese parte illa viriũ detracta, ibi tutò consistere non posse, obsidionem soluit: protinusq́; partito exercitu Michelettus in Calabros, & Brutios, ipse in Pelignos profecti sunt. Nanque eo tempore Soranus, & Lauretanus reguli, qui pro Alphonso bellum gerebãt, Iacobi oppida vexabant bello. Eò igitur profectus (nanque equitatu plus poterat) hos non tantùm è finibus suis pepulit, verùm etiam in summum discrimen rerum suarum adduxit. Multis enim excursionibus in eorum agros factis, magnaq́; inde vi pecoris, atque hominum abducta vniuersam regionem illam tumultu ac terrore inuoluit. Eadem quoq; Micheletti expeditio in Brutijs fuit. Nam & Cosentinos, qui à finitimis regulis infestabantur, graui bello liberauit, & regulos illos, tota prouincia pacata, in Isabellæ potestatem redegit. Inter hæc Antonius Põtadereus, accepta pecunia, vti pepigerat, è regni finibus discessit. Hæc verò ad Tarẽtini, ac Suessani regulorum reditum in Neapolitano regno gesta. Quorum aduentu Petrus regius frater certior factus, Tarentini præsertim (qui triremi Panormum, vbi Petrus erat, vectus per Messa-

næ fretum Apuliam petijt) Alphonſum à Philippo liberatum, quòd antea multorum ore acceperat, cũ quinque nauibus longis in Liguriam eius transportãdi cauſa traijcere quamprimùm ſtatuit: onerariaq́; frumento onuſta, quod ad Veneris portũ deferret, proſperum ventum nactus è Sicilia ſoluit. Iamq́; in Aenariam inſulam tranſmiſerat, cùm ſubita venti mutatione intumeſcens mare ſublatis in cœlum fluctibus onerariam à roſtratis diſpulit. Sed ea re maximè patuit, quãtum fortuna in rebus humanis poſſit. Nanque ea tempeſtas, quam Petrus deteſtabatur, ei multo magis profuit, quàm illa maris tranquillitas prodeſſe potuiſſet. Nam ſi eodem quo vti cœperat vento diutius vſus eſſet, nec Caieta tunc in eius poteſtatem veniſſet, nec tam ſubitò oneraria in Liguriam cum frumento perueniſſet. Siquidem & illa vehementiore vento impulſa ante diẽ tertium ad portum Veneris quò intenderat delata eſt, frumentumq́; quo & præſidium & oppidani maximè indigebãt, tutò expoſuit. Et cùm ipſe in Caietæ ſinum, qui ei in conſpectu erat, procul ab vrbe cũ roſtratis ſeſe recepiſſet, nonnulli Caietani inimicorum iniurijs pulſi clàm ad eum venere: ſpemq́; fecerunt, Caietam ſubito eius aduẽtu per noctem capi poſſe, quòd in ea vrbe multi eſſent, ad quos ſuæ iniuriæ pertinerent, quibusq́; præſens rerum ſtatus inuiſus eſſet. Et quòd ab aduerſarijs partim præſidio fretis, partim de hoſte ſecuris, vrbis mœnia negligentiùs cuſtodirentur, æquè in id operam ſuã vltrò polliciti ſunt. Quibus collaudatis, & magnis inſuper promiſſis oneratis, Petrus tantam fortunam minimè negligendam ratus, ac ducibus iiſdem vſus, ſub noctem inde ſoluit, ac præire iuſſis qui rem cum ſuis

ordirentur,

ordirentur, ipse summo silentio molliter subsequutus est: illi statim Caietam profecti, & cum quibusdam suorum tacitè colloquuti, vti Petrus reciperetur facilè persuaserunt. Occupata igitur repente ea vrbis parte, cuius custodia negligebatur, complures nauales socij subitò per scalas intromissi sunt: captaq; turris proxima, portaq; patefacta, cætera multitudo vno impetu ingressa est. Quo casu quanquam attoniti aduersarij, arma tamen cepere, totius adhuc rei ignari. Cæterùm vbi cognouerunt Petrum cum classe adesse, armis positis cessere. Quod vbi Petrus accepit, præmisso ab ijs qui se, vrbemq; dederent, ingressus, à præda & cædibus ciuium abstinere suos iussit: pulsoq; aduersariorum præsidio, nouo eam ipse præsidio firmauit. Consultare deinde cœpit de instituta in Liguriam profectione. Variæ erant sententiæ. Alij eundum ei propter pestilentiã, quæ Caietam vexabat, relicto qui vrbi praeesset, existimabant. Alij verò cùm dicerent non se de salute sua, sed de profectione regis & vtilitate in præsentiarum consulere, & imprimis Antonius Panormita, aliũ quempiam cum nauibus mittendum, sibi verò manendum, aiebant, quòd rex non eo, sed nauibus egeret. Periculũ enim esse vbi is abscessisset, ne ea vrbs propter ciuiũ discordiam rursum in Renati potestatem rediret, quam eius præsentia tueretur. Quorum consilio probato, Raimundum Pirilionem cum ijsdem rostratis ad Alphonsum misit: isq; secunda tempestate vsus ad Veneris portum quarto postquã soluerat die peruenit. Ibi & onerariam quæ frumentum oppidanis aduexerat, & regem Mediolano recens profectum reperit, Caietamq; captam nunciauit. Quo nuncio lætus admodum ma-

iore rursus animo in id bellum incubuit. Moxq; Caietam petiturus erat, ni mora causam Philippus iniecisset. Per eos nanque dies Genuenses sese Philippi dominatu, vt dixi, liberauerant: cuius rei causa Philippus ad Alphōsum misit, qui rogaret vti cum rostratis quas haberet Saonæ arci (quam adhuc suo præsidio teneri acceperat) quamprimum succurreret. Quod cùm Alphonsus pro officio facere instituisset, subitò in aduersum coortus ventus tantam vim procellæ concitauit, vt toto triduo è portu exire non potuerit. Interim ea arx amissa est. Quod vbi Philippus agnouit, ad Alphonsum misit, qui gratias ageret, diceretq; licere sibi, cùm vellet, abscedere. Itaque Alphonsus illicò ascensis nauibus, primò portum Pisanum, atque inde Caietam trāquillo mari vectus petijt. exceptus est autem eius aduentus summa lætitia, vniuersa ciuitate gratulabunda illi obuiam cum coniugibus, & liberis effusa: perpaucis diebus quieti datis, de renouando bello meditari intèrius cœpit. Caieta enim præter eius spem capta illi haud dubiè totius regni possessionē portendere videbatur. Contractis itaque, quas potuit, per æstatem copijs, Tarentinoq;, & cæteris partis suæ regulis accersitis, ineunte hyeme Capuam est profectus, eo videlicet cōsilio, vt inde hostes lacesseret. Hoc belli principio rei benè gerendæ spes illi ingens affulsit: nanque ad eum veniens Ioānesantonius Tarentinus princeps, Raimundum Nolanum regulum ex patruo natum illi conciliauit: quæ quidem res magna victoriæ causa fuit. Abest enim Nola à Neapoli non plus duodeuiginti millibus passuum, vrbs antiqua, & Annibalis cladibus celebris, & ad vexādos Neapolitanos perquàm opportuna. Deinde Nu-

ceriam

ceriam in Lucanis aggressus, eam præter arcem cum aliquot castellis circumiectis cepit. Et quoniam Nucerinæ arcis expugnatio longis obsidionis videbatur fore, his gestis ad Alphōsum abijt: cuius copijs auctus Alphōsus, primùm Matianisium, quod oppidū ab hostibus tenebatur, exercitū ducit: idq; oppugnare adortus, cùm tormenta muris admouisset, vno modo iactu oppidanos adeò conterruit, vt continuò deditionem fecerint. Inde Scaphatum ducit, castellum in agri Campani cōfinio situm: idq; in insulæ modū ambit amnis Sarnus, non tam aquarum magnitudine, quàm ortu mirabilis: siquidem nullis adauctus aquis ex Apennino iuxta Sarnum oppidum, cui nomē dedit, propè tantus oritur, quantus in mare effluit. Sex millia passuum à fonte prouectus, hanc exiguam insulam, in qua arx sita est, efficit: ipse angustis coërcitus ripis vno tantùm ponte iungitur: nec plus dena passuum millia decurrit. Ad subitos casus incolæ sese in eam arcem recipere assolent. Itaque Alphonsus quo sibi liber pateret in Lucaniam transitus (neque enim vado trāsiri potest) vt hostes ab ea parte annona, & commeatu reliquo intercluderet, Lucanosq;, & Brutios infestaret, accersitis naualibus socijs eò proficiscitur, incolásque in arcem primo impetu compellit. Hi interciso ponte præsidio freti sese primò egregiè tuebantur: sed postquàm è ponte, atque è ripa infestis se telis peti viderunt, tantæ multitudini resistere se posse diffisi, præsertim cùm rei frumentariæ parua copia illis esset, admisso præsidio deditionem fecerunt. Deinde Castrū Maris infestis signis petit: quod oppidum duodeuiginti millibus passuum ab Neapoli abest: idq; primo certamine, deturbatis muro propu-

gnatoribus, præter arcem cepit. Ea verò arx in colle sita difficilem habebat oppugnationẽ. Cùm ea res obsidionis magis, quàm oppugnationis esse videretur, machinas, & tormenta adhibuit; quibus magna muri parte discussa, oppidani, qui in eam confugerant, salutem pacti deditionem fecere. Posthæc Alphonsus simul quòd res prosperè succedebant, simul quòd eo tempore aduersarijs copiæ non erant, quæ obsisterent, fortunam sequendam ratus, castra in Nolanum mouit: atque inde per Caudinam vallem, factis in aliquot dies cũ Marino Boffa, qui eam vallem tenebat, inducijs, ad montem Sartium, ac Cepalonum, quæ castella in amicitiã eius nuper venerãt, profectus est. Causa verò profectionis fuit spes illi iniecta, Troianum Ioannis Caraccioli illius filium, qui magnus apud reginam fuerat, cuius in ea regione magnæ opes erant, posse in suam amicitiam suo aduentu illici: quo sibi conciliato intelligebat sibi tutum postea & expeditum iter in Beneuentanũ atque inde in Apulum agrum fore. Compluribus igitur diebus in ea re agenda frustra consumptis, relicto ad montem Fusculum Ioanne Antonio Vrsino, quod per anni tempus res geri non poterat, & aliquid militum quieti dandum videbatur, eo consilio, vt Capuam repeteret inde mouit. Rediens verò in Apennini transitu non parum detrimenti accepit. Brumæ tempus erat, cùm subitò frigoris insueta vis cœlum cõplexa est: tum coactis vento nubibus, ingens procella niuis effusa terram altè operuit: tantusq; rigor milites inuasit, vt nec membris vti, nec arma sustinere obtorpente manu possent, atque vt multi ob id in graues morbos inciderint. Augebat frigoris sæuitiam ventus niui immixtus: qui

oculos

oculos atq; ora diuerberans vix sub tentorijs militem consistere patiebatur. Hanc aëris immanitatẽ veteranorum nemo Alphonso fortius tulit. Quippe ita ab adolescentia per crebras venationes, & assiduos labores obduruerat, vt nec frigus nec calorem pertimesceret. Mitigato cœlo, niuibusq; Africo solutis, per Caudinam vallem, quà venerat, composito agmine iter faciens, Areolam, quod castellũ in ipsa valle situm à Marino Bossa tenebatur primo impetu arce expugnata, debellauit. Nec multo pòst Ioannes in Apuliam in hyberna rediit. Inter hæc Isabella cùm Alphonsi opes indies crescere animaduerteret, eumq; è regni finibus viribus suis arceri posse desperaret, ad Eugenium quartum, qui tum erat pontifex maximus, legatos opem postulatum misit. Cuius laboribus permotus Ioannem Vitelescum Patriarcham Aquilegiensem, cuius libido, & auaritia, atque effrenata crudelitas humanum modum excesserat, cum tribus millibus equitum, ac pari peditũ numero quæ sequuta est æstate, ad eã misit. Isq; in Campanum profectus primo impetu aliquot castella vi cepit. Cumq; Capuam obsidere statuisset, ad Isabellam misit, qui hortaretur, vti quas posset vires cogeret, & ad se mitteret. Quæ haud morata ad octingentos equites raptim coactos in Auersanum ire iussit; & haud procul à Vulturno ipsum operiri. Alphonsus per id tempus tria millia passuũ à Capua castra habebat: nec eas habebat copias, quibus posset tantis aduersariorũ viribus obsistere. Namque & Ioannes Antonius Vrsinus, & alij nonnulli reguli, quos cognito patriarchæ aduentu accersierat, nondum ad se peruenerãt. Caterùm cùm audisset patriarcham appropinquare, cedendum inte-

rim fortunæ existimauit, donec maiores vires contraxisset. Varia erat suadentium sententia. Hispani Caietam eundum censebant, quod is locus situ munitior, & ab obsidionis periculo tutior foret: Italici Theanum potius, quòd eius longior secessus desperationem quandam principibus, ac populus suarum partium esset allaturus. Plurimum enim ad nominis sui existimationem conducere, quàm minimum à suis abesse. Posse illum Theani tutò permanere, quòd id oppidum mœnibus, & annona firmum esset. Si quidem lõgius abscederet, non alia potius de causa, quàm quòd non haberet, vbi propius in tuto consisteret, tam suos, quàm hostes, factum existimaturos. Capuam quidẽ validam & permunitam vrbem, sed parum in ea frumenti esse: seq; in ea facilè commeatibus intercludi posse, quòd trans flumen omnia hostium incursionibus quotidianis infesta essent. Quorum sententia comprobata, relicto, qui copijs præesset, Ioanne Vintimilio, Theanum se recepit: quo digresso, Ioannes motis inde properè castris Capuã copias reduxit. Neapolitani equites, quos ab Isabella in Auersanum missos dixi, Sicinium, qui vicus in Auersano est, concessere, ibi Patriarchæ aduentum præstolantes. Quos cùm Ioannes per exploratores cognouisset incautius in castris agere, nulloq; munimento obducto passim vagari, eos aggredi statuit, existimans si hos fudisset, nec permitteret Patriarchæ coniungi, eius vim facilius ferri posse. Neque enim fusis Neapolitanis, illum ad Capuam obsidendam profecturum, vno modò prælio, si fortuna adesset, sese obsidionis periculo liberari posse. Non abfuit fortuna cõsilio. Nanque è Capua profectus speculatoribus præmissis prius penè in hostiũ

castris

castris conspectus est, quàm eius aduentum cognorint. Imparatosq́; & inermes aggressus, non sui colligendi, non arma capiendi, non gladios stringendi ijs facultatem reliquit: captisq́; propè omnibus, sese cõfestim Capuam recepit. Hac clade audita, Patriarcha de obsidenda Capua consilium omisit, Vulturnumq́; circiter sex millia passuum vado transgressus, nullo obsistente, per Caudinam vallem montem Sartium petit, idq́; ex itinere oppugnare aggressus est. Quod vbi Ioannesantonius Vrsinus, qui ad Alphonsum cum copijs proficiscebatur, agnouit, confestim ad montem Tusculum, quatuor ferè millia passuũ à monte Sartio contendit, ibiq́; castris positis auxilij spem obsessis afferebat. Cæterùm cùm se imparem Patriarchæ viribus sciret, sese in castris continebat. Etiam Alphonsus Capuam redierat. Itaque Ioannisantonij ad montem Tusculum aduentu cognito Ioãnem Vintimillium eò ire iussit cum parte copiarum, vt si posset, se cum eo coniũgeret. Ad quem cum tutò transire non posset, aliquanto procul inde, loco tuto positis castris constitit, vt hostibus fiduciam adimeret, & Ioanniantonio atque obsessis spem daret. Patriarcha per exploratores cognito, in hostium castris custodias negligi, posseq́; opprimi incautos, eò celeriter profectus est, eosq́; inopinãtes, ex improuiso adortus primo impetu fudit: castrisq́; expugnatis magnã par- & in his Ioãnem Antonium cepit, cæteri receptus propinquitate freti Patriarchæ vim effugerunt. Ea clade cognita, Ioannes Vintimillius, cùm nullam se obsessis opem afferre posse animaduerteret, atque in ijs locis cum summo periculo diutius immorari, confestim Capuam cum copijs se recepit: & iam Alphõsus cum parte

copiarum Sulmonetam contenderat, eo videlicet consilio, vt patriarcham à montis Sartij oppugnatione auerteret: arbitratus hostē, iniecto domi metu ab amicorum vexatione deterreri posse, totamq; eam regionem tumultu ac terrore compleuerat. Quod cùm patriarchæ nunciatum esset, omissa mōtis Sartij obsidione iter in Campanum flexit: Varranumq;, & Prasentianum, ac Venafrum sine certamine in deditionem accepit. Inter hæc simultate quadam inter illum, ac Iacobum Caudolam, qui vnà cum eo copias iunxerat, exorta, cùm ei haud satis fideret, diuiso exercitu, Iacobo in Apuliam profecto, ipse ad vicum, quem sanctum Petrum vocant, ad mille passus à Scaphato se recepit. Alphonsus cognita calamitate ad montem Fusculum accepta, magno dolore ob amici maximè captiuitatē affectus, prætermissa Sulmonetæ oppugnatione, confestim Capuam regressus est. Ibi cùm accepisset de dissensione inter patriarcham, & Iacobum orta, distractisq; copijs patriarcham apud Scaphatum consedisse: eius opprimendi tempus idoneum ratus, celeriter in Nolanum profectus, primò ad Cācellum, deinde sub Nolam ad mille passus substitit. Fortè eo die magna equitum manus de patriarchæ exercitu regis aduentus nescia, prædandi causa Nolam versus profecta, in Alphonsi castra incidit: impetuq; in proximos quosque imparatos, & inopinantes facto, quosdam iam è regijs ceperant. Quo cognito, Alphonsus illicò arma expediri iubet: acieq; celeriter pro tempore instructa, laborantibus suis occurrit. Cæterùm ea vis pulueris fuit, mutuo concursu excitata, vt vix armorū insignia, quæ in prælijs accommodari solent, inter dimicandum discernerentur.

Ad hæc

Ad hæc æstus intolerabilis grauem armis militem exanimabat, nec reciprocare anhelitum defatigatos sinebat. Ad postremum hostes multitudine circunuenti in fugam vertuntur, quos Alphonsi equites cõsectati, plerisque vulneratis, complures ceperunt: nec quisquam omnium superfuisset, nisi itinere atque æstu defatigatis militibus Alphonsus receptui cani iussisset. Hac clade nunciata, patriarcha perterritus, cùm eum locum haud satis idoneum castris putaret, nocte, quæ insequuta est, relictis præ festinatione equitibus, quos ad trecentos Neapolim miserat, inde in sancti Seuerini agros citato agmine se recepit: modicoq; spacio militibus ad quietem dato per vallem Serrinam sub montem Fusculum, trãsmisso monte, profectus est. Quod vbi Alphonsus agnouit, eius itinere per exploratores cognito (iam enim reliquias fusi ad mõtem Fusculum exercitus collegerat) cùm propter locorum iniquitatem minimè persequendum illum existimaret, conuerso itinere Iserniam, ac Varranum patriarchæ metu liberata oppida sine certamine recepit. Per id quoque temporis Franciscus Pandonius Venafro oppido, quod præfectus obtinebat, sibi ab Alphonso in ditionem, vt postulabat, tradito, deditionem fecit. Inter hæc cum patriarcha per amicos agi cœptum, vti Ioannes Antonius Vrsinus, quem in vinculis habebat, accepta cautione dimitteretur, sibiq; eum virum beneficio obstringeret, quem si allicere in suam amicitiam posset, plurimum esset opibus suis accessurum. Non displicuit patriarchæ eius rei mentio, seq; eum dimissurum sine precio est pollicitus, modò is ad sese cũ quingẽtis equitibus reuerti vellet, pontificis stipẽdia facturus. Eam verò conditionem

quanquam ei permolestam & grauem (quando ita necessitas vrgebat) vt se in libertatem vindicaret accepit, ea tamen lege, vt dum is fratrem pro se mitteret, sibi domi liceret permanere. Idq; eius factum Alphonsus haud iniquo animo tulit, quamuis cōditionem eius viri captiuitate, cuius amicitiam sibi fructuosam senserat, potiorem ducens. Post hæc Patriarcha, Alphonsi in Venafranum profectione cognita, cum omnibus copijs Salernum petijt, eo videlicet consilio, vt illi obuiam contenderet. Quod postquam Alphonso nunciatum est, subitò in Nolanum contēdit. Iam enim is sibi Patriarchæ par factus Iacobi secessu videbatur. Cumq; ad oppidum Sarnum peruenisset, fortè duo de Patriarchæ equitatu ad eum venere, hortatiq; sunt, vt quempiam è suis ad Patriarcham mitteret, sperare se, sibi cum illo de pace, aut certè de inducijs conuenturum, quòd eum belli satietas cepisset. Alphonsus eam rem haud aspernandam ratus, quòd graui aduersario sublato, sese hostibus superiorem intelligebat fore, quosdam è suis vnà cum ijs ad eum misit, qui de ea re illius animum explorarent. Ipse nihilo segnius cœptum iter persequutus ad vicum, quem Aquemellam vocant, cum copijs est profectus, quò maiorem pacis necessitatem patriarchæ injceret: simul quòd verebatur, ne equites à patriarcha fallendi animo ad se profecti essent: & ad sex millia passuum à Salerno in tumulo quodam, natura munito, castra posuit. Fortè autem eò proficiscente trecenti hostium equites, quibus preærat Paulus Allemanus è monte Tusculo Salernum ad patriarcham ibant: ijq; improuisò cùm in hostes incidissent, paruo negocio fusi, magnaq; ex parte capti sunt. Posthac qui Salernum ad pa-

ad patriarcham ierant, ad Alphonsum rediere. hiq; inducias in duos menses, si ita is vellet Patriarchæ fieri placere retulerunt. Quod cùm ille haud abnuisset, induciæ factæ, hac lege adiectâ, vt si qua vrbs quatriduo antequã sibi induciæ denunciatæ essent, alterutri parti sese dederet, accipienti fraudi ne esset. Factis per hũc modum inducijs, Alphonsus inde in Auersanum cum copijs rediit, & ad Iulianum vicum tria millia passuũ Auersa castris positis ibi aliquot dies egit, statueratq; Puteolos petere, atque accersitis triremibus, quas tum Caietæ habebat, id oppidum oppugnare, vt inde commeatuum Neapolim importãdorum facultatem adimeret. Aberat is vicus nõ plus decem millibus passuum à Puteolis: atque idcirco eum locum interea dum classis accederet, statiuis idoneum existimabat. Cæterùm Patriarchæ nouum consilium eum, vt sententiam immutaret, compulit. Is enim per Archiepiscopum Beneuentanum, qui tum Renati partibus fauebat, Iacobo Caudolæ reconciliatus, rursus cum eo copias iunxit iureiurãdo ab equitibus, ac ductoribus vltrò citroq; exacto, sese commune bellum cum fide gesturos, nec iniuriam ducibus fieri passuros. Deinde quũ sciret Alphonsum ad Iulianum vicum statiua habere, locum haud satis tutum, opprimi posse ratus, si antequam de reconciliatione eius cum Iacobo rescisset, aduersus eum contenderet: omnis humani iuris, ac diuini oblitus, per omnes saltus, atque aditus custodes disponi iußit, qui obseruarent, ne quis nuncius ad Alphonsum iret, à quo de eius consilio certior fieri posset. Quod cùm Iacobus Lagonissa, vnus è regni regulis, fide in Alphonsum, & constantia singulari cognouisset, plures ad Alphonsum

confestim nuncios per varias partes dimisit. Caterùm ij omnes excepti à custodibus; præter vnum qui per transuersos, ac deuios tramites ad regem profectus, omnem ei rem pandit. Alphonsus primùm admiratus, quòd bona fide Patriarchã secum inducias fecisse existimaret, cùm se loco haud satis tuto esse cognosceret, hostesq; copijs superiores esse, confestim abeundi Capuã consilium cepit. Atque haud mora milites cogi, arma expediri, & impedimenta componi imperat. Sed dum hostes, qui apud Auersam erant; auxilij propinquitatẽ freti ferociùs instant, atque inconsultius, eorum plerique capti. Nec dubium, quin intra vrbẽ reiecti omnes, aut capti eo die fuissent, nisi patriarcha, & Iacobus citatis equis aduolantes pauorem ac trepidationem regijs intulissent: qui cùm apud Caiuanum accepissent Alphonsum à Iuliano vico iam mouisse; quanta celeritate potuere Auersam contenderunt: hostesq; partim pugna implicitos, partim abeuntes conspicati effuso cursu petierunt. Quos vt regij in sese concitè venientes conspexere, cedendum rati, omnibus propè impedimẽtis amissis, saluti consuluerunt. Palus erat propinqua, quam Clanius exiguus amnis efficit. Hæc hybernis aucta imbribus, ita coarctauerat iter, vt facilè pauci aduersus multos locum tutarentur. Ea verò ponte perangusto trãsmeabilis erat. Id ab initio cùm à Iuliano mouisset, prauiderat Alphonsus. Itaque præmisit qui transitum occuparent, ne ab hostibus circumueniri, & Capua intercludi possent: ob eamq; rem copias diuidere necesse esset: quòd ni esset factum, ingens fortasse eo die detrimentum hostes accepissent. Nanque & vigilijs simul, & itinere fessi contempta hostium paucitate

incom-

incompositi pugnam inierant. Hostes vt pontem insessum, atque occupatum videre, primosq; iam lõgè progressos signo receptui dato Auersam redierunt. Quod vbi Alphonsus animaduertit, placidè iter persequutus sese cum copijs Capuam recepit. Hunc exitum habuit tumultuaria ad Auersam pugnam: inde in aliquot dies ab vtrisque quies fuit. Post hac rursum inter patriarcham ac Iacobum dissensio exorta est, hac maximè de causa: Patriarcha, quo tutum aliquem receptum in Neapolitano regno haberet, vti sibi Auersa ab Isabella traderetur, postulabat. Iacobus verò cùm intelligeret quorsum eius petitiò tenderet, eum scilicet non tàm pro Renato quàm pro Eugenio põtifice maximo bellum gerere, eius postulatis maximè aduersabatur. Quod cùm Patriarcha permolestũ accidisset, haud dissimulatis inimicitijs, relicto Iacobo, ex Auersa abijt: nec multo pòst & ipse Iacobus in Pelignos in oppida sua concessit. Per idem ferè tempus Tranenses ad Alphonsum legatos misère, qui deditione facta opem implorarent: dicerentq; vrbem in potestate ciuium esse: cæterùm arcem ab hostibus teneri, eamq; nec expugnatu facilem, nec absque nauibus propter mare circumfusum, obsidioni obnoxiam. Causa verò deditionis fuit, quòd vulgatum erat, Patriarcham eò ire statuisse, vti à Iudæis ad Christianam legem recens profectis, qui multi in ea vrbe erant, grandem pecuniam in belli sumptum exigeret. Mouit ea legatio maximè Alphonsum, plurimũ conferre rebus suis ratum, si vrbe iam opulenta potiretur. Itaque legatis benignè respondit: collaudatosq; quòd deditionem sua voluntate fecissent, spe plenos dimisit: mexq; Ioannem Caraffam cum triremibus tri-

bus Tranium petere, & quæ ad arcis obsidionem necessaria cognosceret, cũ cura gerere imperauit. At Patriarcha eius vrbis deditione cognita, Andrium, quæ ciuitas in Apulia est, subitò profectus, copiarum duces, ac regulos quos in fidé acceperat cum omnibus copijs eôdem conuenire quamprimum iubet: quibus ad diem profectis, obsessæ arci opem ferre statuerat. Inter hæc orta seditio, maiore ciuium ac militum parte ad Alphonsum inclinãte (quòd Patriarchæ impotentem, superbiam, atque auaritiam ferre non poterant) eum in maximum metum, ac discrimẽ adduxit: nec esset temperatum cædibus, ni Ioannesantonius Vrsinus eorum furorem interuẽtu suo compressisset, qui ad fidẽ suam id pertinere existimans, temerarijs suorum cor filijs sese obiecit. Itaque postquam tumultus conquieuit, nihil mutato consilio, contractisq; vndiq; auxilijs ex Andrio mouere constituit. Ceperat eum antè suspicio, Ioannẽ-Antonium rursus cum Alphonso sentire. Hanc autem suspicionem vel ea res maximè cõfirmauit, quòd Ioannesantonius inualetudinem causatus Tranensem expeditionem detractabat: accepta tamen ab eo copiarum parte Tranium, quod haud plus decem millibus passuum aberat, repẽte profectus, castris positis agrum circumiectum hostiliter populatus est. Interea Tranenses Paulo Pellicano Auctore, eius factionis principe, quæ Alphonso vrbem dederat, fossam, qua arx continenti, atque vrbis ædificijs iungitur, arci obduxerant, ne quà ab obsessis eruptio in vrbem fieri posset: eamq; fossam aggere, crebrisq; turribus communierant: ob eamq; causam (nisi superatis munimentis) in arcem terra euadi, atq; obsessis subueniri nullo modo poterat.

Cæteras

Cœperat Ioannisantonij fides, vt antè dixi, Patriarchæ suspecta esse: cùm igitur oppugnare munimēta statuisset, & ob eam rem equis desilire equites imperasset, nec paruisset Ioannisantonij equitatus; suspicionem confirmauit. Quod cùm intueretur Laurentius Cotiniola vir bellicis artibus clarus, minimè dubia esse affirmans, quæ de illo suspicatus esset, eum perpulit, vt deserta obsidione, Vescilium, quod oppidum eius ditionis erat, se receperit. Ibi cum cognouisset triremes ab Alphonso mitti, quæ arcem obsiderent, veritus vbi venisset, ne sibi minus integrum foret, ex ea prouincia, cùm vellet, excedere, quòd Ioannisantonij copiæ terrestre iter occupaturæ essent, triremes autem mare clausuræ, statuit ante nauium aduentum relictis copijs, dum liceret, abscedere. Lembum igitur quēdam nactus paucis conscijs, is, qui paulo antè vniuersum Neapolitanum regnum terrore compleuerat, quasi ad contrahendas maiores vires iturus, turpi fuga, intempesta nocte digressus, primò in Picenum, mox terrestri itinere ad pōtificem abijt. Postridie milites, atque equites cognita Patriarchæ fuga, rebus suis diffidētes, cùm nec ducem, nec pecuniam haberent, vnde commeatus suppeditarent, sese ad Iacobum Caudolā contulerunt, qui Isabellæ rogatu posita simultate eōdem accesserat: huic enim salutem suam credere quàm hosti maluerunt. Dura erat obsessorum conditio. Nanque Tranenses nauiculis per varia ante vrbem loca dispositis, nec commeatus in arcem inferri, nec militem quenquam ingredi sinebant. Inter hæc Ioannes Caraffa triremibus duabus vectus Barletam primò, mox Tranum venit. Causa longioris moræ fuit, quòd is primùm proficisci in Sici-

liam ab Alphonso iussus fuerat: vt inde pecuniam in stipendium Ardironi copiarum duci, qui tum Barletæ erat, deferret: cuius pecuniæ exactio serior fuerat. Huius aduentu Tranenses vehementer confirmati sunt, quòd minimè dubitabant, arce terra mariq; circumsessa, præsidium ad deditionem cogi posse. Ad centum quinquaginta milites erãt ijsdem triremibus inuecti. Antè omnia Ioannes collustratis munimentis, quæ ciues arci obiecerant, cùm propter latitudinem hostes nunc quinos, nunc denos erumpere, & simulata fuga regios sub arcem illicere, incautiusq; sequentes à sagittarijs, qui pro arce occulti stabant, excipi animaduerteret, iacto interiore vallo, ac fossa, crebrisq; turribus per interualla excitatis, munimenta coarctauit. Hac à terra prouisa, à mari autem naues longas, quibus aduectus fuerat, contra arcem statuit: & ne qua vis maior succedere ad arcem posset, quòd ea maris altitudo erãt, vt possent non incommodè triremes arcem subire, scaphas complures præparauit. Eas verò saburra grauatas, tignis solidis inter se compactis, ante arcem extra teli iactum in anchoris tenuit: vt si qua fortè maior vis ingrueret, has continuò vndis supprimeret. His operibus perfectis, cum animaduertisset hostes biremem in arce subductam habere, qua furtim captata occasione ad commeatus deferendos vti possent: castellum à terra aduersus arcem ædificauit, tanta altitudine vt muros superaret: in quo castello complures milites collocati & infestabant telis obsessos, & ne biremis clàm emitti posset, obstabant. Lembos præterea viginti tectos præparauerat: eosq; intra opera ac munimenta maritima collocarat, vt si fortè triremes

hostilium

hostilium nauium impetum ferre non possent, interiecta munitione sagittis hostem arcerent. Per hunc maximè modum circumsessa arx, omni telorum ac tormentorũ genere sine intermissione quotidie oppugnabatur. quam tamen oppugnationem fotiter ferebant. Postquam verò res frumentaria arctior fieri cœpit, nec quicquam opis sibi in Patriarcha relictum esse perspexerunt, obsidionem diutius non tulere: impetratisq; triginta dierum inducijs, quibus liceret ad Patriarcham mittere, qui doceret ad extremam inopiam ventum esse: dedituros se arcem pacti sunt, nisi intra eam diem auxilium afferretur. Quòd cùm ad tempus nullum venisset, deditione facta, arce excesserunt. Vix triduo post exacto, Ianus Fregosus (nanque Isabella à Genuensibus auxilium postulabat) cum triremibus octo profectus, ad sex millia passuum à Trano peruenit. Ibi cùm de arcis ipsius deditione accepisset, retrò conuerso itinere rediјt. Recepta Trani arce, & Patriarcha copijs ad Iacobum profectis, Ioannes Antonius Vrsinus, cùm sibi omni metu solutus videretur, ad Alphonsum, qui eum auidè expectabat (nam Iacobus inde digressus fuerat) sese contulit.

BARTHO-

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER VI.

ER eos dies, quibus hæc ad Tranum gesta sunt, Renatus cuius summa erat apud hostes opinio atque expectatio, à Ioanne Burgundiæ duce dimissus, triremibusq́ decem comparatis, è Maßilia Neapolim profectus est. Eius verò aduentus Andegauensis factionis animos lõgè sustulit: siquidem magni animi vir Britannico bello cognitus fuerat. Vt primùm venit, contrahere copias, & quæ ad bellum gerendum pertinere videbantur, parare cœpit, imprimisq́ Iacobum Caudolam sibi accersendum putauit, qui per id temporis in Apulia cum copijs hybernabat. Misit igitur ad eum, qui rogaret, cum copijs ad se venire ne cunctaretur de tota belli ratione vnà consultaturus. Quo nuncio accepto Iacobus, vt primùm potuit, coactis copijs sese itineri commisit: profectusq́ Neapolim, cum eo de summa belli colloquutus, primùm hortatus est, vti Scaphatum oppugnatũ iret, quò tutò in Lucanos ac Brutios transire posset: atque inde necessaria aduehere. Cuius cõsilio probato, confestim cum omnibus copijs Scaphatum petijt, accitisq́ naualibus socijs arcem aggressus, oppidanos, qui in eam se receperant, adeo conterruit, vt deditione facta vix primam oppugnationem tulerint. Interim Alphonsus Renati aduentu cognito, confestim, quas potuerat, copias contraxerat. Itaq́ vt primùm factus est certior

Renatum

Renatum ad oppugnandum Scaphatum isse, citato agmine è Capua in Nolanum contendit. Ibi cùm accepisset arcem in potestatē hostis venisse, cœpto itinere abstinuit: reuersusq; Capuam in Pelignos ire constituit, eo cōsilio, vt Iacobi oppida vexaret: si fortè posset solicitudine domi iniecta, à Renato distrahi: cōstitueratq; aliò quodam breuiori itinere proficisci. Cæterùm Sulmonenses (vrbs inter Pelignos, hoc etiam clarior, quòd ex his Naso poëta ortus est) vti per Sulmonensem agrū iter faceret peruicerunt: qui si alio itinere, quo ire instituerat, profectus esset, ipsa celeritate totam eam regionē depopulari, ac vastare potuisset. At Iacobus eius itinere cōperto, de rebus suis solicitus, cum Renati venia, quàm maximis itineribus potuit, per Beneuentanū, & ipse in Pelignos est profectus: & ad Casam Cātinellam (id ei castello est nomen) constitit. Haud procul hinc duo colles siti sunt, inter quos angusta valle exiguus amnis excurrit: sed eorum collium alter altero eminentior est, ac multò munitior. Hunc sibi cognitum Iacobus primo aduentu occupauit: eoq; multo peditatu firmato sub radicem castra posuit. Cuius aduētu cognito Alphonsus haud multo pòst & ipse eòdē perrexit. Cumq; eum collem, quem edoctus ab hominibus eius regionis peritis occupare statuerat, ab hoste captum comperisset: altero colle, quem demonstraui occupato, & ipse è regione sub montem castra posuit. Amnis modò vtrosq; diuidebat: aquandi ex eodem vtrisque æquè potestas erat. Ea verò castrorum propinquitas vtriusque partis animos mutuo clamore prouocantium, ac probra iactantium longè ad certamen acuebat. Inter hæc falsò in castra allatum est Frācīscum

Sfortiam impigrum iuuenem, quem Renatus accersierat, magno cum equitatu ad Iacobum aduentare, atq; haud procul inde abesse. Quo rumore permoti regulorum ac ducum pars magna, suadere Alphōso cœperant, vti priusquam ea copia cum Iacobo coniūgerentur (quoniam is locus parum tutus esset) castra moueret: neúe aut cum pluribus loco iniquo pugnare cogeretur, aut circūsessus cōmeatu intercluderetur. Quæ omnia cùm Alphonsus circunspiceret, etsi dimicare in animo erat, mutato repentè consilio, castra mouit, atque in Celanum, & Albanum agrum profectus, totam regionem illam, aduentus sui fama tumultuantem, vna propè excursione debellauit. Qua re cognita, Iacobus insequi non ausus (neque enim Franciscus venerat) diuerso itinere Sulmonem contendit: ac non longè ab oppido castra posuit, arbitratus Sulmonensium discrimine Alphonsum à rerum suarum oppugnatone reuocari posse. Misitq; continuò ad Renatum, qui moneret, si bellum citò finire cuperet, vti quas posset, subitò contractis viribus ipse ad exercitum proficisceretur. Regium nomen (in bello præsertim quod aduersus regem gereretur) plurimum valere. Aquilanis, qui Alphōso maximè aduersi erant, ad quinque millia peditum, finitimisq; commeatus imperauit: à quibus omnia impigrè, & obedienter præstita. Renatus approbato eius consilio, coacto extemplò ex vrbana iuuentute, quem potuit, equitatu, Sulmonem petijt: eamq; vrbem oppugnare aggressus, irrito incœpto abstitit. Nanque & oppidi situ, & rei frumentariæ copia, tum Alphonsi exercitu Sulmonenses freti, haud segniter oppidum tutati sunt. Quod cùm Renatus animaduerteret, excursionem per Sulmo-

Sulmonensem factam, multis populationibus, & incendijs agros vastauit. Et iam Alphonsus Albano, ac Celano agro subacto ad castrum vetus peruenerat. Id autem situm est in valle, quā Subleciam appellant. Quod vbi Renatus agnouit, copijs fretus, quibus se superiorem Alphonso existimabat, ad eum misit, qui illum ad prælium oblata chirotheca militari prouocaret. Cui Alphonsus chirotheca strenuè accepta pugnam se haud abnuere respondit: caterùm sciri oportere, vtrum Renati sententia sit singulari certamine cum eo dimicare, & vtriusque congressu bellum finire, an signis collatis, cum toto exercitu totis viribus decertare: se in vtrunque paratum esse. Ad hac nuncius, placere, ait, Renato, exercitum cum exercitu congredi, & vniuersi certaminis fortunam subire. Quod cùm audisset, Renato renunciari iussit, misso ad eum nuncio, non renuere se oblatam conditionem: caterùm quoniam eius sit, veteri more, qui prouocetur, diem, ac locum prælij dicere, se cum exercitu inter Acerras, & Nolam proficisci: qui campus lata planicie vtrisq; idoneus ad pugnam esset futurus: ibiq; eum ad diem octauā præstolaturum. his Renato renūciatis, continuò de loci optione disceptatio exorta est. Aiebat enim loci & temporis constitutionem ad prouocantem, non ad eum qui prouocaretur, pertinere. Itaque se locum illum dicere, vbi ipse Alphonsus in præsentia castra haberet: quem iccirco optare videbatur, quoniam is locus nec situ, nec opere munitus esset: ita re infecta nuncius ad Alphonsum redijt, qui iam in Nolanum, vt dixerat, iter arripuerat, ibi hostium aduentū ad denunciatā diem expectaturus. At Renatus ne non effecisse, quod dixerat, vide-

retur, in eum locum, vbi Alphonsus castra habebat, exercitum traduxit. Ibi cùm Alphonsum non reperisset, conuerso itinere in Pelignos reuertitur: ductoq; primùm ad Castrum Vetus exercitu, non id modò castellum, verùm etiam totam vallem paruo certamine subegit. Post hæc Aquilam Pelignorum caput, vrbem prævalidam, sibiq; amicam, & fidam profectus, Iacobum Caudolam in Celanum, atque Albanum agrum dimisit. Isq; intra paucos dies, incolis vltrò deditionem facientibus, amissa omnia recepit. Alphonsus vt vidit Renatum ad dictum diem non venisse, in vallem Caudinam, quæ à Marino Bossa tenebatur exercitũ duxit, idoneum tempus arbitratus, dum Renatus cum copijs procul abesset, eius vallis inuadendæ. Superatis itaque angustijs (ibi enim vallis in arctum coit) quas olim angustias, Furculas Caudinas appellabant, Romanorum ignominia nobilitatas, ad Arpaiam oppidum castra posuit: naualibus socijs, quòd eos in oppugnationibus perutiles sciebat esse, à nauibus accitis. Quod cum oppidani animaduerterent, subitò armati in muris apparuerunt. Et primùm quidem impetum tulere: sed mox compluribus eorum vulneratis, quũ remissius pugnarent, scalæ muris admotæ sunt: deiectisq; propugnatoribus irruptio in oppidum facta: Marinoq; comprehẽso, oppidani arma ponere coacti sunt. Qui præsidio arci erant, vt Marinum captum cognouere, continuò arcis deditionem fecerũt. Argentium quoque oppidum, haud procul inde situm, Marino dedente, absque certamine receptum. Nanque Marinus venia à rege impetrata, confestim in id oppidum Alphonsi præsidium admisit: quo facto, magnis pòst honoribus ab eodẽ affectus est, il-

est, illi restitutis quæ tenebat, finito bello oppidis. Harũ rerum successu territus Casertinus regulus, cùm accepisset Alphonsum statuisse in eius agrum copias ducere, præmisso nuncio, qui deditionis spem faceret, confestim ad eum profectus, sese in eius fidem dedit. Renatus per id temporis in Pelignis ac Marsis tempus terebat. Itaque Alphonsus non differendam, quæ se tam læta offerebat, fortunam arbitratus, in Lucaniam inde profectus est, atque ad Anglum oppidum castra posuit. Tenebat id oppidum Ioannes Surlus: vbi cùm aliquot dies nunc agendo, nũc solicitando ipsius Ioannis, & oppidanorum animos, frustra exegisset, ad postremum oppidanos in summam rerum omnium desperationem adduxit. Præsertim cùm scirent Renatum Peligna expeditione occupatum, sibi opitulari non posse. Inter hæc Franciscus Ioannis, quẽ dixi, frater, qui vrbi Nuceriæ præerat, quò rebus fraternis, suisq́; consuleret, ad Alphonsum misit, qui deditionem polliceretur, vbi sibi Nuceriæ vrbis imperium relinqueret. Alphonsus quòd magni existimabat vrbem tam claram in Lucanis aduersariis eripi, postulatis eius haud cunctanter annuit: illiq́; vrbem concessit. Agere deinde Franciscus cœpit de re fraterna. Cupiebat verò Alphonsus, ne ibi diutius tempus teri cogeretur, Ioannem ad deditionem adigi, cui cùm præter spem obstinacius resisteret, duabus ei conditionibus propositis, videlicet, vt vrbis imperio, & principatu retento, sese in Alphonsi fidem daret, aut vrbis possessione intra certam diem cederet: studio partium repentè oppidum destituit: quòd oppidanos desperatione correptos à belli consiliis iam abhorrere intelligebat. Eo digresso, porta illico Alphõso

patefacta est, præsidiumq; eius intromissum. Nuceria, atque Anglo in fidem receptis complura castella circumiecta nulla mora deditionem fecere. His tantis rebus prosperis elatus Alphōsus ad Neapolim ipsam (belli caput) exercitum ducere instituit. Mouebant hæc regem primùm quòd propè omnis iuuētus Neapolitana Renatū in Pelignos, & Marsos sequuta erat: deinde quòd Renatum reditu ab vrbem intercludebat: tùm quòd eo tempore magnas copias nauales, ac terrestres habebat: quibus rebus in spem veniebat, sese aut vi aut deditione ea vrbe potiri posse. Nanque eo tempore in Alphonsi castris ad quindecim millia hominum erāt, & in Neapolitano sinu triremes decem, quæ & commeatus castris subuehebāt: & minoribus nauigijs hostibus importari quicquam non sinebant. His igitur conuocatis, quorum consilio vtebatur, sententiā suam aperuit: cumq; omnes cōsilium eius approbassent, motis inde castris, Neapolim petijt, & ad Magdalenæ tēplum, quod in littore est situm, ad quingentos ab vrbe passus, Petrum fratrem cum parte copiarum statuit. Ipse paulò supra eum locum cum reliquo exercitu castra posuit: ita vt inter se vtraque castra paruo admodum interuallo distarent. Quod ea videlicet ratione effecit, vt si qua vis altera castra premeret, qui in alteris erāt castris subitò adesse, atque opem ferre laborantibus possent. Neapolitani aduersæ factionis subitò & inopinato eius aduētu perculsi postquam se collegerunt, tormenta, & machinas, vbi expedire visum est, adhibuerunt: contabulatisq; mœnibus opportunis quibusq; locis vigiles disposuere. Ingens autem desperatio eorū animis obuersabatur, quòd Renatus ab vrbe cum

copijs

copijs procul aberat, & per occasionem aduersarios aliquid intus miscere posse suspicabantur. Cęterùm omnia circunspicientibus, res vna maxime salutaris visa est. Quatuor ingẽtes Genuensium naues, quę commeatus paulo antè vexerant, fortè nõdum è portu excesserant, in quibus sexcenti, aut eò plures erant. Harũ ductoribus Neapolitani magnis pręmijs persuasere, vt duabus veteribus nauibus incensis, reliquas quoad carina paterentur sub mœnia subducerent, socijsq; naualibus in terram dimissis vrbem defenderent. Castris communitis Alphonsus scalas, atque alia machinamẽta bellica confestim parare cœpit: quibus breui perfectis cùm vrbem oppugnare statuisset, vti hostes ab eius partis, quę ad castra vergebat, defensione auerteret: & pluribus, ac diuersis locis occupatos vehementius perturbaret: ad mille homines è classe in terram, sub arcem regiam, iubet descẽdere: atque inter arcem Montanam, & vrbis mœnia considere: templaq; duo, quę mœnibus imminebant, ne qua à fronte, aut à tergo vis fieret, occupare. Dũ hi proficiscuntur, cęteraq; ad pręlium comparantur, fortuna, quę in humanis rebus ludere consueuit, & prosperis aduersa confundere, cũcta Alphonsi consilia vno momẽto euertit. Nam dum fortè Petrus eius frater paulùm à castris, speculandi gratia progressus, in littore vagaretur, è Mariæ Carmelitanæ templo caput tormento ictus, repentè occubuit. Cuius interitu consternato exercitu, oppugnationis consiliũ omissum est. Gratiosus hic apud omnes ordines erat: homo sanè ad rem militarem natus, si animi, si corporis dotes aspicias. Siquidẽ omnia pericula subeunda impauidus: primus in acie, postremus pręlio excedebat:

animi magnitudini corporis robur respondebat: acer, & manu promptus, hostem semper in aciem dimicãs vicit. Eius mortem Alphonsus etsi grauiter indoluit, non vt homo in castris, sed potius in studijs sapientiæ ab adolescentia versatus, tulit. Ad primum nanque tam atrocis casus nuncium, obortis lachrymis, quas vis humanitatis profudit, cùm paulum dolori dedisset, tabernaculo egressus, Magdalenæ templum, quo corpus elatum fuerat, petit: eiusq́; pectus disloricatis tunicis exosculatus, Frater, inquit, laborum, & gloriæ nostræ particeps æternùm vale. Simul his dictis atque eo amplissimis verbis collaudato, equestris ordinis florem eo die extinctum dictitans, milites tanto casu exanimatos, eos præsertim, qui sub fratre militauerãt, pluribus verbis consolatus est: ijsq́; omnia, quæ frater possidebat distribuit: hortatus nequid vnius viri interitu animos remitterent, sed tantùm de finiendo bello cogitarent. Deinde fratris corpus loculo pice illito reconditum, in arcem maritimam, quam Oui vocant, transportari iussit: exequijs in aliud tempus dilatis: quò solutis olim belli curis regali pompa funus faceret: quas ego postea exequias vidi, vniuerso regno perdomito, magnificentissimo apparatu, ac sumptu, in vrbe Neapoli persolui. Aliquanto pòst cùm rursus oppugnare Neapolim pararet, ea vis imbrium aliquot diebus fuit, vt nec rem gerere, nec extra tentoria prodire miles posset. Quæ res cùm in religionem, ac prodigium vulgò versa esset: neque is locus idoneus hybernis putaretur: & iam multi hyemis impatientia domum abijssent, suadentibus regulis, & copiarum ducibus, trigesimo ferè, postquam venerat, die, soluta obsidione Capuã redijt. Vix triduũ

à destituta

à destituta obsidione intercesserat, cùm quædam non exigua muri pars, quæ tormentorum ictibus quassata subsliterat, nulla vi adhibita, cum ingenti fragore corruit: quo tempore si affuissent Alphonsi copiæ, fortasse is dies belli finis extitisset. Renatus receptis oppidis, quæ in Pelignis, & Marsis Alphonsus ceperat, quum Neapolim obsideri accepisset, flexo in Apuliam itinere, in Beneuentanum, vt ea Neapolim peteret, venit. Quod postquam Alphonso nunciatum est, Ioannem Vintimillium cum ijs copijs, quæ sibi reliqua erat (nam reguli hybernandi gratia cum copijs demum redierant) ei obuiam ad Furculas Caudinas ire iussit: qui aut eũ transitu probiberet, aut si qua occasio rei benè gerendæ se offerret, fortunæ non deesset. Qua re cognita Renatus alio itinere in Nolanum descendit, atque ad hostes celeriter profectus, cũ incautos offendisset, aliquot captis, eos intra mœnia compulit: moxq; composito agmine Neapolim petijt. Post hæc Alphonsus id tẽpus quò res geri cœli immanitate nõ poterat, ad præparãda in æstatem necessaria, commodũ ratus, Caietam sese contulit: constitutisq; omnibus, quæ bello opus esse videbãtur, Capuam redijt aliquanto celerius, quòd ei spes allata fuerat, Cauianum oppidum, militis cuiusdã opera, qui in præsidio erat, occupari posse: præmissoq; cum copijs Ioanne Vintimillio, ipse statim subsequutus est. Vbi oppido appropinquatum est, delectos aliquot milites, noctu clam ad eam partem misit, quam miles demonstrauerat: qui scalis muro admotis inscenderent. Ipse haud procul ab oppido cum copijs substitit. Profecti continuò, sentiente nemine, præter militẽ, quem dixi, mœnia transcendunt: vigilesq; somno stratos obtrun-

cant. Quod vbi rex agnouit, subitò cum copijs aduolans, ipso impetu, effracta porta, in oppidum irrupit. Oppidani tanto ac tàm repentino casu exanimati correptis armis cùm se tueri conarentur, multitudine hostium oppressi, alij abiectis armis supplices ad victoris fidem, alij in arcē confugerunt. Post hæc arx oppugnari cœpta est: sed cùm ea ferro expugnari non posse videretur, quòd vallo ac fossa munita erat & valido præsidio firmata, ad obsidionem spectare res cœpit. Quapropter Alphonsus confestim, quas potuit, è Campano, & Suessano copias contraxit. Siquidem hyemem frigoris magnitudo exasperauerat, nec facile erat eas copias, quæ in longinquis hybernis erāt, per id anni tempus cogere: deinde circumuallata arce, ne nocte quidē opere intermisso, adhibitisq; tormentis, pulsare muros cœpit. Oppugnabatur quotidie summa vi, magnaq; muri pars paucis diebus disiecta est. Procedente verò obsidione res frumentaria deesse obsessis cœpit. Nam pleriq; oppidani, vt dixi, in arcem confugerant. Quibus incommodis victi, cùm nullam sibi amplius in Renato spem sitam cernerent, quippe qui ad eam diē nullam opem ijs tulisset, salutem pacti, deditionem fecerunt. Alphonsus oppido, atque arce præsidio firmatis, cum exercitu profectus, nulla aëris acerbitate reformidata, Pomilianum petit: idq; oppidum ac septem castella circumiecta, Renato per id tempus quiescente, quòd Iacobus Caudola aberat, debellauit. Reuersusq; Capuam cōtractis properè maioribus copijs, mitescente iam cœlo, ne quid hostile in agro Campano à tergo relinqueret, ad pontem Coruum proficisci constituit. Cumq; iter ingressus, iam ad diui Germani oppidum perue-

peruenisset, Renatus Cauianensium quorundam nunciјs persuasus, missis eò confestim equitibus quingentis ex Neapolitana iuuentute, oppidum præter arcem cœpit. Quod simulac ad Alphonsum perlatum est, mutato consilio reuerti statuit, præmissaq; suorum manu, ipse maximis itineribus subsequutus est: cumq; iam primum agmen ad amnem Clanium nō plus tria millia passuum à Cauiano peruenisset: territi hostes, deserto oppido, quòd se tueri posse diffidebant, abiere: quo recepto, & munito, Alphonsus, simulato ad pontē Coruum reditu, iter ad mare flexit, & sub rupem montis Draconis (ita incolæ vocant id oppidum) relicto exercitu, ipse cum paucis Caietam, breui rediturus, petijt. Interim sacerdos quidam Puteolanus magnis præmijs à Renato persuasus, simulato exilio ad hostes venit. Isq; postquam dierum aliquot consuetudine sibi satis fidei haberi intellexit, ad arcem maritimam profectus cū Iacobo, quem cæcatum appellabant, eodem Puteolano, arcis præfecti genero, agere de proditione arcis cœpit: pretio maximo proposito, si rem ipsam exequeretur. Ille continuò simulare sese eius sermonem libenter accipere: atque in id ipsum operam pollicitus, de modo tradendæ arcis consideraturum se inquit. Cùm hac spe regressus sacerdos, Renato, quid egerit remotis arbitris refert. At Iacobus eo digresso statim, vt fidelē hominē decuit, Petro arcis præfecto socero suo rem pandit: & quidnā à se super ea re agi velit percōtatur. Ille re prius communicata cum Arnaldo arcis regiæ præfecto, hortatur, vti quàm maximè posit, simulet rem sibi cordi esse: simul quidnam à se agi velit, edocet. Ille cognita soceri voluntate, reuerso ad se postero die sacerdoti,

operam ac studium suum impensius pollicetur. Atque vt ei fidem haberet, petit, vti duos nobiles Gallos rei ordiendæ gratia ad Petrum suum socerum per redimendorum captiuorum speciem Renatus mittat, quibus cũ captata occasione posthac colloqui de ea re posit: sic rem tutius multo, & tectius agi posse. Quæ cùm sacerdos Renato retulisset, duobus Gallis id negocij datum, ijq́; ad arcem accepta fide profecti, cum Petro, vt illis mandatum fuerat, de redimendis captiuis agere cœperunt. Seorsum verò opportunitate data, cum Iacobo de arcis proditione colloquuti sunt: ingentibus eũ promissis, si rem ad exitum perduceret, onerantes: reuersiq́; ad Renatum, quid cum eo egerint referunt. Quod vbi accepit, lætus eosdem postridie ad arcem reuerti imperat, vt qua nocte, quoq́; tempore ad arcem suos proficisci velit, constituant: venturum & ipsum, quo facilius res agatur. Profecti rursum Galli, postquã cum Petro de captiuorum precio denuò loquuti sunt: data ijs de industria colloquendi occasione, de tempore, atq́; ordine occupandæ arcis constituerunt. Quibus compositis ad Renatum regreßi, quæ egissent, docuere. His cognitis Petrus Arnoldi consilio atque hortatu per fidum nuncium Alphonso rem significat, vt cum exercitu, si ita ei videretur, propius accederet. Cæterùm Alphonsus quòd desperabat, propter viæ longinquitatem, se in tempore adesse posse: vti, quemadmodum ijs videretur, agerent, permisit: dummodo cauerent, ne quid per dolum detrimenti caperetur. Quod postquam ijs renunciatum est, rem exequi liberiùs parant: quoq́; minori discrimine res effici posset, Arnaldus ante constitutam diem ad quadraginta lectos ex omni præsidio arcis

Regiæ viros per biremem ad Petrũ misit: qui per diem inspectantibus hostibus, in longius abeũtium speciem, in mare prouecti, noctu ad arcem reuersi, biremi sub fornice abdita, arcem intrauere. Postero die Renatus ad constitutam noctu horã cum suorum plerisque sub arcem venit: eosq́; Gallos per quos de proditione arcis egerat, tribus additis, qui primi omnium ingrederentur, cum duobus tubicinibus præmittit. cõuenerat autem cum Iacobo, vti tibicines duo cum Gallis quinque primò introducerentur: ijq́; postquàm vidissent arcem in Gallorum potestate esse, tuba canerent. Iacobus in statione sua paratus adstabat, Petro socero cum omni præsidio interius abdito, ad quem profecti Galli per portulam admissi sunt. Cæterùm singuli, vt primùm in arcem euadebant, à præsidiarijs militibus comprehensi in vincula conijciebantur. Sequuti tibicines, ijsq́; correpti tuba signum dare coacti sunt. Quod vbi auditum est, confestim reliqua multitudo rata arcem à suis occupatam, quum temerè ad muros cucurrisset, lapidibus, & omni missilium genere, compluribus grauiter vulneratis repulsa est. Saluti plerisq́; fuit, quòd ad primum lapidum deiectum arcis muros quàmproximè subierunt: qui primo iactu declinato sese mox ad suos illæsi recepere. Quæ vbi Renatus animaduertit, cognito dolo, cũ suis in vrbem redijt. Paucis diebus interiectis, vt sæpe contingit, ex leui causa ingens detrimentum acceptum est. Nam dum Nicolaus Fregosus, quem Genuenses cum onerarijs quatuor Renato petenti miserant, vt frumẽtum Neapolim veheret, fortè adhuc in portu esset, mox Brutios petiturus, quidam ex arce regia magni ponderis saxum in eius nauim tor-

mento æneo contorsit: quo ictu, magno cum fragore, malo, & magna puppis parte perfracta, quū saxum in cubiculum, vbi fortè pecuniam numerabat, cum ingēti terrore ac trepidatione circūnstantium incidisset: ira succēssus, non abiturum se inde iurauit, priusquam quinquagies saxa in eam arcem balista coniecisset. Simul his dictis, impetrata à Renato venia balistam, quæ ad ædem diui Nicolai pro arce stabat, componit: saxisq; immanibus muros arcis pulsare cœpit. Elidebātur pluribus locis arcis tecta: nec minus introrsus omnia infesta erant. Plures enim, & pergraues lapides vno iactu emissi, quonam incideret incertum faciebant. Nec locus vllus, præter imos fornices, in tota arce tutus videbat. Quod cùm Arnaldus arcis præfectus animaduerteret, Petrum arcis maritimæ præfectum oratum mittit, vti quinque illos Gallos, quos noctu arcem ingressos interceperat, ad se mittat: si fortè ijs balistæ obiectis hostium furor compesci posset: quos haud cunctanter ad se perductos cùm balistæ ictibus opposuisset, Zāpanias Renati dux, natione Gallus, indignatus suæ gētis homines tam fœdè interfici: quid agimus, Nicolae, inquit? cur nostros perditum imus? aut cur non potius cōgitamus, quonāmodo hostes honestè vlcisci possimus? Oppugnetur turris diui Vincētij: qua capta arcem regiam frumento, atque omni commeatu interclusam, breui tempore in Renati potestatē redigemus. Cumq; id se libens facturum Nicolaus respondisset, si se sequi cum copijs vellet: non renuit conditionem Zampanias, eamq; rem ad Renatum detulit. Renatus ea re lætus æstimatis eorum nauibus, qui eas temerè periculo exponere recusabant: ijsq; idonea cautione præstita,

quæ

quæ necessaria ad ipsius turris oppugnationem videbãtur, parari quamprimùm iussit. Qua re cognita Arnaldus, cuius custodiæ ea quoque arx demandata ab Alphonso fuerat, milites viginti florẽ præsidij arcis Regiæ in turrim subitò traducit: ijsq; omnibus (nanque ad triginta erant) Martinum, ac Bernardum fratres præposuit: quibus longa oratione confirmatis, magnaq; vi lapidum ac missilium importata, cæterisq; omnibus prouisis, quæ a se tam exiguo temporis spacio prouideri potuerunt, in arcem regiam rediјt. Arx diui Vincentij vndiq; mari alluitur: ab ea parte, quæ ad mare vergit, murum latissimum ad elidẽdos fluctus habet, à terra nullo munimento clauditur. In extrema parte, quæ propior est arci regiæ turris sita erat: ab interiore parte muro cincta, paulò supra hominis magnitudinem: cæterùm ipsa adeò humilis, vt eius muri fastigium maiorum nauium proræ æquarent. Ad hanc oppugnãdam postridie Nicolaus, & Zampanias cum nauibus, & lẽbis compluribus venere. Milites Zampania duce lembis inuecti, sine certamine in extremam molis partem descenderunt: atque hostes lacessere cœperunt. Post ipsæ naues contra ictus tormẽtorum, & machinarum munitæ vno agmine ad ipsam turrim contendêre: è quibus vna inter turrim, & arcẽ regiam se iniecit: vt à multis simul partibus lacessiti hostes facilius expugnarentur. Primoq; appulsu, quæ magnitudine cæteris præstabat, ad turrim adacta prora, pinnã quæ aduersus maiorum nauium vim tecto ædificata fuerat, lignis aridis pice circumlitis tigno, qui in prora præfertur, circumpositis, primo impetu accendit: nec extingui incendium potuit: tanta simul ex omnibus nauibus telo-

rum, ac lapidum vis ingerebatur. Zampanias verò pedites in plures acies diuiserat, iiq; per vices magno cum impetu, & alacritate exteriorem turris circulum subibant: pilisq;, & manubalistis propugnantes summouebant. At qui oppugnabantur, quanquam cremata turris pinna magno erant munimento nudati, fortiter tamen resistebant: multosq; audaciùs subeuntes vulnerabant. Cæterùm vna res eos aliquanto segniores faciebat, quòd tormentis, ob inopiam pulueris, cuius vi id genus machinæ saxa iacit, ad vim propulsandam, vti nequibant: nec ex arce regia ob eandem causam adiuuari quicquam poterãt. Nanque Arnaldus quantũ ab obsidione vrbis superfuerat pulueris, duobus modò ictibus consumpserat. Si quidem dum Alphonsus ad Neapolim castra habuit, totum penè quicquid ad vsum tormentorum consumptum est, ex ipsa arce regia deprompserat, huiuscemodi casus per id temporis securus. itaque hoc grauior oppugnatio iis erat. Sed quoniã tormentorum, & pulueris, quo lapis emittitur, mentionem feci, non erit ab re de iis rebus paucis dicere, posterorum gratia. Nam qui de re militari scripsere, de huiusmodi machinamento nihil literis mandauerunt: ex quo opinio apud omnes excrebruit, antiquos hoc tormenti genere haud vsos esse. Tormentorum alia ex ære fiunt, alia ex ferro. Sed quæ ex ære, meliora ac præstantiora habentur: conficitur autem ex duabus fistulis: quarum anterior latior, atque amplior multo est, eæq; longitudine propè pares. conflantur autem aliæ simul, aliæ separatim: sed quæ seorsum, postea compactæ latiori angustæ inseruntur: ita nequid prorsus inde spiritus, vbi committuntur, emanet. Deinde trunco

quercus

quercus cauato (quem cippum appellant) vt altius, ac longius lapidem iaciat, tormentum includitur. Hæc tormenti forma, atque vsus. Vis autem, qua tanto impetu saxum emittit, è puluere imposito proficiscitur, qui è sulphure, nitro, & saligno carbone conficitur: eiusq; instrumenti ratio ducta videtur à fulmine, quòd ex humore, atque igne rebus natura contrarijs generari à Physicis putatur. Is verò puluis in angustiori fistula infusus, vecte ferreo ad id facto condensatur: quæ vbi ampliori fistulæ committitur, saligno cuneo obturatur. Post hæc saxum rotundum ad amplioris fistulæ latitudinem excisum in ea imponitur. Denuum per foramen fabrefactum, in angustiore fistula puluis incenditur: atque ita violento igni interius colluctante, atq; exitum quærente, in morem fulminis saxa cõtorquet. Nec est inuentum vllum tormenti genus, quod vehementiori impetu, aut longiùs lapides iaciat: hoc solidissima mœnia, hoc amplas turres solo æquat, hoc ad duo millia passuum aut eo amplius saxa proijcit. Sed omnia iactu vicit vnum illud Alphonsi, quod Generale appellabant. Nam ab insula, quæ est contra Massiliam sita, in ipsam vrbem ingentia saxa iaciebat. Est item aliud huius generis tormentum, quod vulgò Colubrinam (quia tenue sit, & oblongulum) appellant, longè perniciosius superiore, quòd eius telum emissum oculis hominum non pateat. Prius enim hominem extinguit, quàm, quem feriat, scire possis. Eius fistulæ persimiles sunt, aliæ minores. Inseritur tormentum asseri pedum trium, eoq; tanquam manubalista milites in prælijs vtuntur. Nullum armaturæ genus huic potest resistere: si quidem armatum equitem, quamuis graui armatu-

ra, traijcit: execrabile profectò tormenti genus. Eius tela è plumbo conflantur, nucis auellanæ craßitudine. Sunt etiam huiusmodi tormenta, quæ vno iactu quinque, & quæ plures lapides iaciant. Sed de tormẽtis hæc satis: nunc ad propositum redeo. Oppugnabatur turris vndique cominus, atque eminus simul è nauibus, simul è solo insulæ: nec præ sagittarũ multitudine quisquam extra munimenta prodire, aut apparere poterat: quin continuò in ea corporis parte, quam nudasset, vulnus acciperet. Nec tamen quisquam (tanta inerat animis virtus) locum, in quo constiterat, deserebat: murumq; subeuntes lapidibus, & pilis summouebant, complure sq; vulnerabant. Procedẽte verò longiùs prælio, cùm iam eorum nemo esset sine vulnere, & ob id aliquanto remißiùs pugnare viderentur: hoc Zampanias maiori nixo inuadi iubet: asseribusq; solidis muro applicitis, sub quibus consistentes milites à superno lapidum iactu protecti dimicabãt magna ex parte vectibus subruit. Quo casu territus Martinus, & qui cum eo erant, destituta statione se in turrim receperunt: dumq; per scalas ad portulã contendunt, nudatis ad vulnera corporibus plures ex ijs sauciati sunt: in quibus ipse Martinus duobus vulneribus, altero in dextro femore, altero in ceruice accepto. Nec tamen eorum quisquam remisit arma, vno excepto, qui crure perfracto stare non poterat. Sed omnes continuò obligatis vulneribus, ne hostes turrim conscenderẽt, summis viribus certabant: maximè verò contendebant, ne quis ad portulam succederet. quoúe spem omnem salutis in vna virtute positam sciret, claues in mare proiectæ sunt. Quæ quidem res pugnandi neceßitudine iniecta, eos nonnihil fortiores

tiores

tiores ad resistendum effecit. Hostes exteriori turris circulo potiti, atque ipso successu acriores facti tignis identidem muro turris admotis portulam incenderũt: turrimq́; ingressi arma poni coëgerunt. Pugnatum est ad horam circiter septimam continenter, atque acriter. Post pugnam ob virtutem victis parsum, ijq́; in vrbem perducti, & curari iussi. Ex hostibus nonnulli desiderati, plures vulnerati sunt. Post hæc victores læti valido præsidio turre firmata, ac pro tẽpore refecta abierunt. Haud multo pòst captiuus quidam homo infimæ sortis ex arce regia per funem elapsus, atque ad Renatum profectus, docuit, perpaucorum dierum frumentum in arce superesse: seq́; id certò scire à quibusdam de præsidio socijs, inter quos de ea re sermonem conferri audisset, breuiq́; præsidium, si arx obsideretur, fame ad deditionem compelli posse. Eius oratione motus Renatus, cùm in expugnatione turris diui Vincentij cognouisset, tormentis æneis puluerem in arce defecisse, ipsam arcem obsidere quamprimùm statuit, priusquam Tarentinus regulus, cæteriq́;, qui ad Alphonsum proficisci ferebantur, aduentarent. Militibus & naualibus socijs conuocatis, magna ex Auersa, & aliunde accita manu, extra lapidis iactum ad arcem castra posuit: eaq́;, occupatis Petri Apostoli, ac Mariæ coronatæ ædibus, quæ arcem claudebant, ne aut impetus à tergo, si eò Alphonsus accederet, aut ab obsessis eruptio fieri posset, duplici fossa, ac vallo communiuit. A mari autem onerarias quinque, ac triremen vnam maiorem, æquo interuallo distinctas, inter arcem diui Vincentij, ac molem vrbis in anchoris statuit tormentis, atque omni genere telorum instructas. Ac nequa omnino vl-

lius generis nauis cum frumento, aut milite per portus fauces, quæ sunt inter turrim diui Vincentij, ac molem alteram, quam Prouincialium vocant, penetrare ad arcem posset, repletos saxis lembos, quibus omnis sepiretur ingressus, in imo fundo destituit: hoc maximè modò arx regia omni tormentorum genere terra, mariq; obsideri cœpta, nullo spacio obsessis adquietem dato. Arnaldus arcis præfectus, Alphonso quamprimùm ea de re certiore facto, dispositis per muros militibus, in omnia intentus erat, ne quid hostes aut vi, aut dolo in arcem molirentur. Alphonsus vbi agnouit diui Vincentij turrè amissa, arcem regiam obsideri cœptam, copias vndique confestim accersit: nec quicquam magis aduentum eius retardauit, quàm Ioannis antonij Vrsini cunctàtio, quem cum equitatu expectabat. Quo ad se profecto, in castra vetera peruenit, eo consilio vt circumsessæ iam arci quamprimũ auxiliaretur. Sed cùm inde moturus esset, fortuna aliam moræ causam iniecit. Nanque Marcus Persicus, homo obscuro genere ortus, simulato transfugio ad eum profectus, se amici cuiusdam opera in eius potestatem traditurum Mariæ Carmelitanum templum, quod aditum in vrbem aperiebat, est pollicitus. Idq; multis propugnaculis in arcis modum emunitum tormentorum vi imposita, ingenti cura ab hostibus custodiebatur. Cumq; id tempus expectari oportere diceret, quo luna minimè pernox esset, nea templum subeuntes procul proderet, in plures dies de industria rem traxit: vanisq; ad extremũ promissis regẽ elusit. Interea Renatus, quæ inchoata erant, operibus absolutis, omnẽ à terra aditum obsessis clausit arcemq; circumuallauit. Simul vt mari quoque

omnis

omnis auxilij spes ijs praecideretur è solidis trabibus, inter se colligatis catenam effecit: qua diui Vincentij turrem, ac molem iunxit: ac post eam onerarias dispo-suit. At Alphonsus intellecta Persici fraude, properè in-de mouit: ac monte, in quo arx montana sita est, cir-cummunito, inter ipsam arcem, & hostium castra cũ exercitu consedit. Atque ita cõtigit, vt vtrique & ob-siderent pariter & obsiderẽtur. Caeterùm longè dispar vtrorumque conditio erat. Nanque Renati copijs tu-tus, ac liber in vrbem accessus erat, & ex vrbe absq; periculo commeatus inferebantur: castraq; violari munimenta interiecta prohibebant. Pugnabatur quo-tidie, non tamen vt in vniuersam praelij fortunam de-ueniretur. Sed nihil erat infensius Alphonsi castris, quàm tormentorum ictus: quae eò partim ex montana arce die noctuq; saxa iactabãt: multosq; palatos peri-mebant. Perstabat, tamen Alphonsus si quà perumpe-re hostium munitiones posset, circunspiciens. Cùm hic esset rerum status, hostes rati tormentum aeneum, quòd sub imam arcem positum erat, auelli posse: arcem repentè subire coeperunt, dispositis in mole, qui illud comprehensum pertraherẽt. Quod cùm Arnaldus ani-maduerteret, tantam contumeliam minimè ferẽdam ratus, ad centum homines manu promptos ex omni praesidio deligit: eosq; per portulam occultam, quae ad eam partem spectabat, magna vi lapidũ supernè prius deiecta, celeriter emittit, ijq; tanto impetu in hostes inuecti sunt, vt non modò eos ab arce repulerint, ve-rùm etiam in molem transgressi, funem, quo tormen-tum alligatum erat, gladijs desectum in arcem repor-tauerint. Ad haec tres hostium naues ex ijs quinq;, quas

dixi, è stationibus digressæ trans molem concesserant. Quod cùm Petrus arcis maritimæ præfectus animaduerteret, occasionem, vt sibi videbatur, opportunam nactus, lembum cum triginta hominibus celeriter ex arce emittit: qui, vt ab Alphonso iussus fuerat, arcem regiam peteret: isq; concitato remorum pulsu, inter duas naues, quæ reliquæ erant, summa celeritate euectus ad arcem nullo obsistente contendit: cuius audaciam admirati hostes, qui circa arcem in stationibus erãt, correptis armis repetè obuiam eunt, atque in arcem scandere conantibus obsistunt. Difficilis admodũ erat ascensus: nanque & ad portulam contendere, & cum hoste pugnare, vno tempore necesse erat: ij tamen desuper à suis adiuti, vno duntaxat excepto, sese incolumes in arcem receperunt, & is quoque, licet grauiter saucius, ad multam diem magno certamine receptus in arcem est. Qua re cognita, Renatus ad cõstitutum locum naues confestim reuerti iussit, ac ne quis omnino lembus ad arcem penetraret accuratiùs obseruare. Quæ cùm in ordinem redissent, iussit Alphonsus tormentum, quod ad mare sub castris posuerat, in eam, quæ propinquior erat, dirigi, eiusq; ictu malum effregit. Quo viso tanta consternatio & stupor Renatum, & eos qui circunstabãt cepit, vt si tum Alphonsus castra hostium adortus esset, in maximum discrimen eos fuisset adducturus. Posthac Arnaldus ratus se posse catenam, quam dixi, perfringere, præsertim cùm hostes nihil minus quàm tale aliquid metuerent, ad Alphonsum misit nantem sub aquis hominem, cum literis cera circumlitis: quibus ei consilium suum de catenæ sectione significabat. Quod postquam ab eo approbari

cognouit,

cognouit, lintrem, quã ad eũ vsum milites intra arcem cauauerant, extemplò emittit: & in eam duobus prae-strenuis viris impositis, quid eos facere velit edocet: ijq; antè catenam ferro harpagone deuinxerũt, quàm ab hostibus conspecti sint. Qui cùm eã sub aquis trahi procul intuerẽtur, miraculo quidem res fuit: nec prius fraudem cognouerunt, quàm funem pertẽdi ad arcem videre. Quod vbi conspexerunt, certatim in scaphas desilientes ad excidendum vinculum cum dolabris, & securibus contẽdêre: partimq; retinacula caedere, partim funibus iniectis catenam retrahere ad se conabantur. Cumq; vtriq; ex arce simul & è scaphis summo certamine ad se traherent, catenae ipsius soluta compage (neque enim harpagones rescindi potuerant) bona pars eius, ijs duobus incolumibus, in arcem pertracta est: nec post eum diem hostibus reficiendae catenae potestas aut animus fuit. Verùm tamen ea res obsessos nihil leuauit: quinetiam ob eam ipsam causam omnes aditus terra maiore cura custoditi sunt: grauis erat amni ex parte obsidio. Hinc arci circũfusus hostis premebat: illinc naues mare claudebant. Tormentorum aeneorum ob inopiam pulueris nullus vsus erat. Ad haec, tela, & missilia iam deerant, lapidum modò copia, ac balistae: quae castra hostium infesta faciebant. Sed grauior, duriorq; his omnibus erat famis impendẽtis metus, sublata commeatuum spe, quòd perpaucorum dierum frumentum supererat. In tantis tamen malis Arnaldus, vt forti animo obsidionem ferrent hortabatur: aliquam haud dubiè viam inuenturum regem, quae eos tato periculo liberaret: quoq; plus laboris & discriminis paterentur, hoc se plus laudis, & gloriae apud re-

gem adepturos esse. Rursusq; ad Alphõsum eundem hominem mittit, quem paulo antè dixi, sub aqua nantem ad illum profectum; qui eum de frumenti penuria, & cæteris incommodis doceat. Quo nuncio permotus, vt par erat, spe celeris auxilij, & annonæ facta, quo labantes suorum animos confirmaret, eundem mox remittit: sed neque aperta via, neque dolo poterat iam obsessis opem ferre. Nam neque frumenti quicquam ex arce maritima, quò frumentum ex Caieta conuehi triremibus curauerat, clàm, vel propalàm ad arcem summitti poterat: nec hostium munimenta castris obtecta penetrari. Itaque omnes eius cogitationes & cõsilia de auxilio præbendo frustra erant. Postquam ad extrema ventum est, socijs desperato auxilio saluti cõsulendum clamitantibus, Arnaldus eundem hominem tertiò ad Alphonsum mittit, qui significet ob rei frumentariæ inopiam obsidionem diutiùs ferri non posse. Qua re cognita Alphonsus ad eum rescribit, vt quo ad fieri possit, sine eius, sociorumq; pernicie arcem tueri pergat: id cùm minus possit, saluti suæ, præsidijq; prospiciat: sibi fraudi non fore, quam conditionem ab hoste acceperit. Simul quòd nec hostes in vniuersum certamẽ illici posse expertus fuerat, frustra ibi diutius tempus teri, inanis operæ esse intuens, remenso, per quem venerat monte, ad Castrum Maris, eo videlicet consilio, vt inde Salernum peteret, abijt. Cumq; eò peruenisset, mutato repentè consilio, ne quid omnino intentatum relinqueret: antequam arx in hostis potestatem deueniret, cum duabus triremibus ad arcem maritimam noctu regressus, procul à Neapoli sublatis velis nauigãs, experiri statuit: an posset inter hostiũ naues, si fortè

si fortè eius discessu aditus indiligentiùs custodiretur, commeatus quicquam in arcem inferre. Cæterùm & id frustra fuit. Nanque hostes cognito triremium aduentu ad arcem maritimam longè accuratiùs ad custodiam intendêre. Itaque ibi relictis Gulielmo Moncata, ac Raimundo Buillo, præstantibus viris, ijsq; tradita potestate de arcis deditione cum Renato agendi, ad Castrum maris reuersus, compositoq; agmine Salernum profectus, non longè ab oppido castra posuit. Fortè per id temporis Carolus Gallorum rex legatos Neapolim miserat componendæ discordiæ gratia, quæ inter Alphonsum & Renatum erat: is enim Renato non amicitia modò, verùm & consanguinitate iúctus, eum à regno pelli ægrè ferebat. Sed Alphonsi inimicitias suscipere, præsertim cùm bello Britannico adhuc implicitus foret, non audebat. Itaque arbitris de ea re datis his legibus conuenit. Petebat autem Renatus in annum inducias. Itaq; deditionis conditiones sic dictæ: Si Alphonsus inducias in annum petenti Renato intra certam diem dederit, arx Alphonsi esto. Sin eas dare recusauerit, arcem liberam in Renati potestatem Alphonsus concedito: interim arx ipsa in Galli regis potestate esto: eiusdem arcis possessionem ipsius regis legatis præsentibus Renatus finito. Præsidium omne Alphonsus inde emittito: ipsumq; præsidium cum rebus priuatis, sine fraude abire, quò velint, Renatus permittito. His compositis Arnaldus tradita arce Gulielmo, ac Raimūdo, quos suprà nominaui, ipse cum omni præsidio, atque militum rebus in arcem maritimam, atq; inde ad Alphōsum abijt. Gulielmus, ac Raimūdus traditis clauibus Galli regis legatis, ijsq; potestate arcis fa-

cta, se inde ad Alphonsum contulere. A quibus de conditione dedita arcis edoctus rex, negauit se cum Renato inducias velle facere, præsertim annuas: satius esse arbitratus arcem amittere, quàm pati, vt ille iam propè belli sumptibus exhaustus respiraret. Posse enim interea nouis amicitijs, & societatibus comparatis eas vires contrahere, quibus ipse postea obsistere non posset. Itaque arcem liberam in Renati potestatem tradi permisit. Dum hæc agebantur, Alphonsus Salernum ducto exercitu, ipsam vrbem, præter arcem cepit: castelloq; è regione excitato, quoniam vi capi posse non videbatur, Capatium petijt: idq; paucis diebus, præda militi cõcessa, expugnauit: post id Pucinum profectus, Georgij Allemani, cuius id oppidũ erat, vxorem, filio obside accepto, ad deditionem breui compulit. Eo rerum successu conterriti Lucaniæ reguli omnes sese in Alphonsi fidem absque certamine dederũt. Nãq; eo tempore Renatus illi equitatu par non erat: magna item Brutiorum pars metu perculsa vltro deditionem fecit. His rebus gestis in Campaniã copias reducit, veritus ne quæ nouæ copiæ è Pelignis, Marsisq; ad Renatum accederent. Cumq; accepisset in itinere Iacobum Caudolani cum copijs proficisci ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, atque inde Ducentam (id ei castello est nomen) quà transiturum Iacobum audierat, contendit, ne ille prius cis Vulturnum amnem copias traduceret. Vix eò peruenerat, cum Iacobus præstò adfuit, castraq; è regione in aduersa ripa posuit: ijsq; in speciem ibi diutius mãsuri exercitus communitis, secundo flumine magnam suorum partem noctu ad quatuor millia passuum à castris misit: qui funibus ad vtraque

ripam

ripam deligatis, asseribusq; iniectis, pontem extemplò fabricarent: vt eò traductis copijs loca ad hostium impetum reprimendum oportuna occuparent. Quare Alphonsus per speculatores cognita, equitatus partem celeriter ad eum locum citra flumen mittit: ijq; trecentos pedites, qui iam transierant nacti in fugam coniJciunt: atque vsque Moroium, quod castellum ijs proximum erat, insequuntur: reliquos transgredi conantes, disiecto ponte transitu prohibuerunt. Quod vbi Iacobus agnouit, paulo pòst Beneuentum abijt, eo consilio, vt si posset, deceptis saltuum custodibus Neapolim traijceret. Cuius itinere comperto Alphonsus, motis properè ab Ducenta castris, in Caudinam vallem celeriter aduolat: saltumq; quà in vallem est aditus, occupat. Quo cognito Iacobus, siue vt inde regem auerteret, siue ne nihil rei gerere videretur, ad collem quod castellum Iacobi Lagonissa erat, copias ducit: castrisq; positis oppugnare cœpit: idq; non parua muri parte diruta expugnaturus videbatur: cùm repentè catarrhi profluuio correptus, in magno militum suorum luctu defecit. Fuit hic certè præstanti vir ingenio a literarum studijs haud abhorrens: & inprimis rei militaris peritus. Is enim sub Bracio stipendia fecerat: atq; ijs artibus natura preditus, quæ ad conciliandos militum animos valent. Siquidem facundus, & prudens existimatus: etsi constantia vsus esset, inter illustres sui temporis duces numerandus. Eius decessu, soluta obsidione, Antonius eius filius, qui tum in magna apud paternos milites gratia erat, ducibus copiarum conuocatis, vt in fide permanerent, seq; ducem sequi vellent, exhortatus: cùm annuissent, elato patre confestim in Pelli-

rum, ac lapidum vis ingerebatur. Zampanias verò pedites in plures acies diuiserat, ijsq; per vices magno cum impetu, & alacritate exteriorem turris circulum subibant: pilisq;, & manubalistis propugnantes summouebant. At qui oppugnabantur, quanquam cremata turris pinna magno erant munimento nudati, fortiter tamen resistebant: multosq; audaciùs subeuntes vulnerabant. Cæterùm vna res eos aliquanto segniores faciebat, quòd tormentis, ob inopiam pulueris, cuius vi id genus machinæ saxa iacit, ad vim propulsandam, vti nequibant: nec ex arce regia ob eandem causam adiuuari quicquam poterãt. Nanque Arnaldus quantũ ab obsidione vrbis superfuerat pulueris, duobus modò ictibus consumpserat. Si quidem dum Alphonsus ad Neapolim castra habuit, totum penè quicquid ad vsum tormentorum consumptum est, ex ipsa arce regia deprompserat, huiuscemodi casus per id temporis securus. itaque hoc grauior oppugnatio ijs erat. Sed quoniã tormentorum, & pulueris, quo lapis emittitur, mentionem feci, non erit ab re de ijs rebus paucis dicere, posterorum gratia. Nam qui de re militari scripsere, de huiusmodi machinamento nihil literis mandauerunt: ex quo opinio apud omnes excrebruit, antiquos hoc tormenti genere haud vsos esse. Tormentorum alia ex ære fiunt, alia ex ferro. Sed quæ ex ære, meliora ac præstantiora habentur: conficitur autem ex duabus fistulis: quarum anterior latior, atque amplior multo est, eæq; longitudine propè pares. conflantur autem aliæ simul, aliæ separatim: sed quæ seorsum, postea compactæ latiori angustæ inseruntur: ita nequid prorsus inde spiritus, vbi committuntur, emanet. Deinde trunco

quercus

quercus cauato (quem cippum appellant) vt altius, ac longius lapidem iaciat, tormentum includitur. Hæc tormenti forma, atque vsus. Vis autem, qua tanto impetu saxum emittit, è puluere imposito proficiscitur, qui è sulphure, nitro, & saligno carbone conficitur: eiusq; instrumenti ratio ducta videtur à fulmine, quòd ex humore, atque igne rebus natura contrarijs generari à Physicis putatur. Is verò puluis in angustiori fistula infusus, vecte ferreo ad id facto condensatur: quæ vbi ampliori fistulæ committitur, saligno cuneo obturatur. Post hæc saxum rotundum ad amplioris fistulæ latitudinem excisum in ea imponitur. Demum per foramen fabrefactum, in angustiore fistula puluis incenditur: atque ita violento igni interius colluctante, atq; exitum quærente, in morem fulminis saxa cõtorquet. Nec est inuentum vllum tormenti genus, quod vehementiori impetu, aut longiùs lapides iaciat: hoc solidissima mœnia, hoc amplas turres solo æquat, hoc ad duo millia passuum aut eo amplius saxa proijcit. Sed omnia iactu vicit vnum illud Alphonsi, quod Generale appellabant. Nam ab insula, quæ est contra Massiliam sita, in ipsam vrbem ingentia saxa iaciebat. Est item aliud huius generis tormentum, quod vulgò Colubrinam (quia tenue sit, & oblongulum) appellant, longè perniciosius superiore, quòd eius telum emissum oculis hominum non pateat. Prius enim hominem extinguit, quàm, quem feriat, scire possis. Eius fistulæ persimiles sunt, aliæ minores. Inseritur tormentum asseri pedum trium, eoq; tanquam manubalista milites in prælijs vtuntur. Nullum armaturæ genus huic potest resistere: si quidem armatum equitem, quamuis graui armatu-

ra, traijcit: execrabile profectò tormenti genus. Eius tela è plumbo conflantur, nucis auellanæ crassitudine. Sunt etiam huiusmodi tormenta, quæ vno iactu quinque, & quæ plures lapides iaciant. Sed de tormētis hæc satis: nunc ad propositum redeo. Oppugnabatur turris vndique comīnus, atque eminus simul è nauibus, simul è solo insulæ: nec præ sagittarū multitudine quisquam extra munimenta prodire, aut apparere poterat: quin continuò in ea corporis parte, quam nudasset, vulnus acciperet. Nec tamen quisquam (tanta inerat animis virtus) locum, in quo constiterat, deserebat: murumq; subeuntes lapidibus, & pilis summouebant, complurésq; vulnerabant. Procedēte verò longiùs prælio, cùm iam eorum nemo esset sine vulnere, & ob id aliquanto remissiùs pugnare viderentur: hoc Zampanias maiori nixo inuadi iubet: asseribusq; solidis muro applicitis, sub quibus consistentes milites à superno lapidum iactu protecti dimicabāt magna ex parte vectibus subruit. Quo casu territus Martinus, & qui cum eo erant, destituta statione se in turrim receperunt: dumq; per scalas ad portulā contendunt, nudatis ad vulnera corporibus plures ex ijs sauciati sunt: in quibus ipse Martinus duobus vulneribus, altero in dextro femore, altero in ceruice accepto. Nec tamen eorum quisquam remisit arma, vno excepto, qui crure perfracto stare non poterat. Sed omnes continuò obligatis vulneribus, ne hostes turrim conscenderēt, summis viribus certabant: maximè verò contendebant, ne quis ad portulam succederet. quoúe spem omnem salutis in vna virtute positam scirēt, claues in mare proiectæ sunt. Quæ quidem res pugnandi necessitudine iniecta, eos nonnihil fortiores

tiores ad resistendum effecit. Hostes exteriori turris circulo potiti, atque ipso successu acriores facti tignis identidem muro turris admotis portulam incenderũt: turrimq́; ingressi arma poni coëgerunt. Pugnatum est ad horam circiter septimam continenter, atque acriter. Post pugnam ob virtutem victis parsum, ijq́; in vrbem perducti, & curari iussi. Ex hostibus nonnulli desiderati, plures vulnerati sunt. Post hæc victores læti valido præsidio turre firmata, ac pro tẽpore refecta abierunt. Haud multo pòst captiuus quidam homo infimæ sortis ex arce regia per funem elapsus, atque ad Renatum profectus, docuit, perpaucorum dierum frumentum in arce superesse: seq́; id certò scire à quibusdam de præsidio socijs, inter quos de ea re sermonem conferri audisset, breuiq́; præsidium, si arx obsideretur, fame ad deditionem compelli posse. Eius oratione motus Renatus, cùm in expugnatione turris diui Vincentij cognouisset, tormentis æneis puluerem in arce defecisse, ipsam arcem obsidere quamprimùm statuit, priusquam Tarentinus regulus, cæteriq́;, qui ad Alphonsum proficisci ferebantur, aduentarent. Militibus & naualibus socijs conuocatis, magna ex Auersa, & aliunde accita manu, extra lapidis iactum ad arcem castra posuit: eaq́;, occupatis Petri Apostoli, ac Mariæ coronatæ ædibus, quæ arcem claudebant, ne aut impetus à tergo, si eò Alphonsus accederet, aut ab obsessis eruptio fieri posset, duplici fossa, ac vallo communiuit. A mari autem onerarias quinque, ac triremem vnam maiorem, æquo interuallo distinctas, inter arcem diui Vincentij, ac molem vrbis in anchoris statuit tormentis, atque omni genere telorum instructas. Ac nequa omninò vl-

lius generis nauis cum frumento, aut milite per portus fauces, quæ sunt inter turrim diui Vincentij, ac molem alteram, quam Prouincialium vocant, penetrare ad arcem posset, repletos saxis lembos, quibus omnis sepiretur ingressus, in imo fundo destituit: hoc maximè modò arx regia omni tormentorum genere terra, mariq; obsideri cœpta, nullo spacio obsessis adquietem dato. Arnaldus arcis præfectus, Alphonso quamprimùm ea de re certiore facto, dispositis per muros militibus, in omnia intentus erat, ne quid hostes aut vi, aut dolo in arcem molirentur. Alphonsus vbi agnouit diui Vincentij turrè amissa, arcem regiam obsideri cœptam, copias vndique confestim accersit: nec quicquam magis aduentum eius retardauit, quàm Ioannisantonij Vrsini cunctàtio, quem cum equitatu expectabat. Quo ad se profecto, in castra vetera peruenit, eo consilio vt circumsessæ iam arci quamprimū auxiliaretur. Sed cùm inde moturus esset, fortuna aliam moræ causam iniecit. Nanque Marcus Persicus, homo obscuro genere ortus, simulato transfugio ad eum profectus, se amici cuiusdam opera in eius potestatem traditurum Mariæ Carmelitanum templum, quod aditum in vrbem aperiebat, est pollicitus. Idq; multis propugnaculis in arcis modum emunitum tormentorum vi imposita, ingenti cura ab hostibus custodiebatur. Cumq; id tempus expectari oportere diceret, quo luna minimè pernox esset, nec templum subeuntes procul proderet, in plures dies de industria rem traxit: vanisq; ad extremū promissis regē elusit. Interea Renatus, quæ inchoata erant, operibus absolutis, omnē à terra aditum obsessis clausit arcemq; circumuallauit. Simul vt mari quoque

omnis

omnis auxilij spes ijs praecideretur è solidis trabibus, inter se colligatis catenam effecit: qua diui Vincentij turrem, ac molem iunxit: ac post eam onerarias disposuit. At Alphonsus intellecta Persici fraude, properè inde mouit: ac monte, in quo arx montana sita est, circummunito, inter ipsam arcem, & hostium castra cũ exercitu consedit. Atque ita cõtigit, vt vtrique & obsiderent pariter & obsiderẽtur. Caeterùm longè dispar vtrorumque conditio erat. Nanque Renati copijs tutus, ac liber in vrbem accessus erat, & ex vrbe absq; periculo commeatus inferebantur: castraq; violari munimenta interiecta prohibebant. Pugnabatur quotidie, non tamen vt in vniuersam praelij fortunam deueniretur. Sed nihil erat infensius Alphonsi castris, quàm tormentorum ictus: quae eò partim ex montana arce die noctuq; saxa iactabãt: multosq; palatos perimebant. Perstabat, tamen Alphonsus si quà perumpere hostium munitiones posset, circunspiciens. Cùm hic esset rerum status, hostes rati tormentum aeneum, quòd sub imam arcem positum erat, auelli posse: arcem repentè subire coeperunt, dispositis in mole, qui illud comprehensum pertraherẽt. Quod cùm Arnaldus animaduerteret, tantam contumeliam minimè ferẽdam ratus, ad centum homines manu promptos ex omni praesidio deligit: eosq; per portulam occultam, quae ad eam partem spectabat, magna vi lapidũ supernè prius deiecta, celeriter emittit, ijq; tanto impetu in hostes inuecti sunt, vt non modò eos ab arce repulerint, verùm etiam in molem transgressi, funem, quo tormentum alligatum erat, gladijs desectum in arcem reportauerint. Ad haec tres hostium naues ex ijs quinq;, quas

dixi, e stationibus digressæ trans molem concesserant. Quod cùm Petrus arcis maritimæ præfectus animaduerteret, occasionem, vt sibi videbatur, opportunam nactus, lembum cum triginta hominibus celeriter ex arce emittit: qui, vt ab Alphonso iussus fuerat, arcem regiam peteret: isq; concitato remorum pulsu, inter duas naues, quæ reliquæ erant, summa celeritate euectus ad arcem nullo obsistente contendit: cuius audaciam admirati hostes, qui circa arcem in stationibus erāt, correptis armis repetè obuiam eunt, atque in arcem scandere conantibus obsistunt. Difficilis admodū erat ascensus: nanque & ad portulam contendere, & cum hoste pugnare, vno tempore necesse erat: ij tamen desuper à suis adiuti, vno duntaxat excepto, sese incolumes in arcem receperunt, & is quoque, licet grauiter saucius, ad multam diem magno certamine receptus in arcem est. Qua re cognita, Renatus ad cōstitutum locum naues confestim reuerti iussit, ac ne quis omnino lembus ad arcem penetraret accuratiùs obseruare. Quæ cùm in ordinem redissent, iussit Alphonsus tormentum, quod ad mare sub castris posuerat, in eam, quæ propinquior erat, dirigi, eiusq; ictu malum effregit. Quo viso tanta consternatio & stupor Renatum, & eos qui circunstabāt cepit, vt si tum Alphonsus castra hostium adortus esset, in maximum discrimen eos fuisset adducturus. Posthac Arnaldus ratus se posse catenam, quam dixi, perfringere, præsertim cùm hostes nihil minus quàm tale aliquid metuerent, ad Alphonsum misit nantem sub aquis hominem, cum literis cera circumlitis: quibus ei consilium suum de catenæ sectione significabat. Quod postquam ab eo approbari cognouit,

cognouit, lintrem, quã ad eũ vsum milites intra arcem cauauerant, extemplò emittit: & in eam duobus præstrenuis viris impositis, quid eos facere velit edocet: ijq; antè catenam ferro harpagone deuinxerũt, quàm ab hostibus conspecti sint. Qui cùm eã sub aquis trahi procul intuerẽtur, miraculo quidem res fuit: nec prius fraudem cognouerunt, quam funem pertẽdi ad arcem vidêre. Quod vbi conspexerũt, certatim in scaphas desilientes ad excidendum vinculum cum dolabris, & securibus contẽdêre: partimq; retinacula cædere, partim funibus iniectis catenam retrahere ad se conabantur. Cumq; vtriq; ex arce simul & è scaphis summo certamine ad se traherent, catena ipsius soluta compage (neque enim harpagones rescindi potuerant) bona pars eius, ijs duobus incolumibus, in arcem pertracta est: nec post eum diem hostibus reficiendæ catenæ potestas aut animus fuit. Verùm tamen ea res obsessos nihil leuauit: quinetiam ob eam ipsam causam omnes aditus terra maiore cura custoditi sunt. grauis erat amni ex parte obsidio. Hinc arci circũfusus hostis premebat: illinc naues mare claudebant. Tormentorum æneorum ob inopiam pulueris nullus vsus erat. Ad hæc, tela, & missilia iam deerant, lapidum modò copia, ac balistæ: quæ castra hostium infesta faciebant. Sed grauior, duriorq; his omnibus erat famis impendẽtis metus, sublata commeatuum spe, quòd perpaucorum dierum frumentum supererat. In tantis tamen malis Arnaldus, vt forti animo obsidionem ferrent hortabatur: aliquam haud dubiè viam inuenturum regem, quæ eos tãto periculo liberaret: quoq; plus laboris & discriminis paterentur, hoc se plus laudis, & gloriæ apud re-

gem adepturos esse. Rursusq; ad Alphõsum eundem hominem mittit, quem paulo antè dixi, sub aqua nantem ad illum profectum, qui eum de frumenti penuria, & cæteris incommodis doceat. Quo nuncio permotus, vt par erat, spe celeris auxilij, & annonæ facta, quo labantes suorum animos confirmaret, eundem mox remittit: sed neque aperta via, neque dolo poterat iam obsessis opem ferre. Nam neque frumenti quicquam ex arce maritima, quò frumentum ex Caieta conuehi triremibus curauerat, clàm, vel propalàm ad arcem summitti poterat: nec hostium munimenta castris obtecta penetrari. Itaque omnes eius cogitationes & cõsilia de auxilio præbendo frustra erant. Postquam ad extrema ventum est, socijs desperato auxilio saluti cõsulendum clamitantibus, Arnaldus eundem hominem tertiò ad Alphonsum mittit, qui significet ob rei frumentariæ inopiam obsidionem diutiùs ferri non posse. Qua re cognita Alphonsus ad eum rescribit, vt quo ad fieri possit, sine eius, sociorumq; pernicie arcem tueri pergat: id cùm minus posset, saluti suæ, præsidijq; prospiciat: sibi fraudi non fore, quam conditionem ab hoste acceperit. Simul quòd nec hostes in vniuersum certamẽ illici posse expertus fuerat, frustra ibi diutius tempus teri, inanis operæ esse intuens, remenso, per quem venerat monte, ad Castrum Maris, eo videlicet consilio, vt inde Salernum peteret, abijt. Cumq; eò peruenisset, mutato repentè consilio, ne quid omnino intentatum relinqueret: antequam arx in hostis potestatem deueniret, cum duabus triremibus ad arcem maritimam noctu regressus, procul à Neapoli sublatis velis nauigãs, experiri statuit: an posset inter hostiũ naues, si fortè

si forte eius discessu aditus indiligentiùs custodiretur, commeatus quicquam in arcem inferre. Cæterùm & id frustra fuit. Nanque hostes cognito triremium aduentu ad arcem maritimam longè accuratiùs ad custodiam intendêre. Itaque ibi relictis Gulielmo Moncata, ac Raimundo Buillo, præstantibus viris, iisq; tradita potestate de arcis deditione cum Renato agendi, ad Castrum maris reuersus, compositoq; agmine Salernum profectus, non longè ab oppido castra posuit. Fortè per id temporis Carolus Gallorum rex legatos Neapolim miserat componendæ discordiæ gratia, quæ inter Alphonsum & Renatum erat: is enim Renato non amicitia modò, verùm & consanguinitate iūctus, eum à regno pelli ægrè ferebat. Sed Alphonsi inimicitias suscipere, præsertim cùm bello Britannico adhuc implicitus foret, non audebat. Itaque arbitris de ea re datis his legibus conuenit. Petebat autem Renatus in annum inducias. Itaq; deditionis conditiones sic dictæ: Si Alphonsus inducias in annum petenti Renato intra certam diem dederit, arx Alphonsi esto. Sin eas dare recusauerit, arcem liberam in Renati potestatem Alphonsus concedito: interim arx ipsa in Galli regis potestate esto: eiusdem arcis possessionem ipsius regis legatis præsentibus Renatus sinito. Præsidium omne Alphonsus inde emittito: ipsumq; præsidium cum rebus priuatis, sine fraude abire, quò velint, Renatus permittito. His compositis Arnaldus tradita arce Gulielmo, ac Raimūdo, quos suprà nominaui, ipse cum omni præsidio, atque militum rebus in arcem maritimam, atq; inde ad Alphōsum abijt. Gulielmus, ac Raimūdus traditis clauibus Galli regis legatis, iisq; potestate arcis fa-

ripam deligatis, asseribusq́; iniectis, pontem extemplò fabricarent: vt eò traductis copijs loca ad hostium impetum reprimendum oportuna occuparent. Quare Alphonsus per speculatores cognita, equitatus partem celeriter ad eum locum citra flumen mittit: ijq́; trecentos pedites, qui iam transierant nacti in fugam conijciunt: atque vsque Moroium, quod castellum ijs proximum erat, insequuntur: reliquos transgredi conantes, disiecto ponte transitu prohibuerunt. Quod vbi Iacobus agnouit, paulo pòst Beneuentum abijt, eo consilio, vt si posset, deceptis saltuum custodibus Neapolim traycerer. Cuius itinere comperto Alphonsus, motis properè ab Ducenta castris, in Caudinam vallem celeriter aduolat: saltumq́; quà in vallem est aditus, occupat. Quo cognito Iacobus, siue vt inde regem auerteret, siue ne nihil rei gerere videretur, ad collem quod castellum Iacobi Lagonissa erat, copias ducit: castrisq́; positis oppugnare cœpit: idq́; non parua muri parte diruta expugnaturus videbatur: cùm repentè catarrhi profluuio correptus, in magno militum suorum luctu defecit. Fuit hic certè praestans vir ingenio a literarum studijs haud abhorrens: & inprimis rei militaris peritus. Is enim sub Bracio stipendia fecerat: atq́; ijs artibus natura praeditus, quae ad conciliandos militum animos valent. Siquidem facundus, & prudens existimatus: etsi constantia vsus esset, inter illustres sui temporis duces numerandus. Eius decessu, soluta obsidione, Antonius eius filius, qui tum in magna apud paternos milites gratia erat, ducibus copiarum conuocatis, vt in fide permanerent, seq́; ducem sequi vellent, exhortatus: cùm annuissent, elato patre confestim in Pell-

gnos abijt, veritus ne quid ij populi audita patris morte innouarent: præsertim cùm sciret Alphonso copias paratas esse. At Alphonsus Iacobi obitu graui aduersario sublato, summam in spem victoriæ adductus: postquam Antonium cum copijs abijsse in Pelignos agnouit, copias in hyberna, quòd brumæ tempus instábat, Capuam reduxit. Non multò pòst Acerranus quidam ad eum venit, pollicitusq; est, se quorundam popularium suorum opera, Acerras in eius potestatè traditurum, si quamprimùm exercitum mitteret. Sed cùm neque sibi, neque cæteris idoneum tempus rei aggrediendæ videretur, ob dimissas iã in hyberna copias, in aliud tempus cõmodius rem ipsam deferri iusserat. Cumq; Caietam profectus esset, nuncius citatissimè ab Acerris venit, nunciauitq; Ioanni Vintiumllio præsidij, atque vrbis præfecto, Acerranos, cùm longiorem morã pati non possent, à Renato defecisse, oppidumq; in eorum potestate esse. Oportere igitur absque cunctatione, ne à Renato opprimerentur, auxilium mitti. Quod vbi accepit, misso confestim ad Alphonsum ea de re nũcio, ad fidem suam pertinere ratus Acerranos de rege optimè meritos, in tanto discrimine non deserere, neque pati, vt tam oppòrtunum ad obsidionem Neapolitanæ vrbis oppidum è manu laberetur, absq; mora succurrendum censuit. Itaque inermis, vt erat, è vestigio cum admodum paucis, qui tum circa illum aderant, cæteris sequi iussis Acerras contendit: ingressusq; oppidum obsidere arcem aggreditur: in primis, ne quid auxilij ab exteriore oppidi parte hostes obsessis afferre possent, fossam, ac vallum ad teli iactum crebris turribus interiectis perducit: ibiq; copiarum partem collocat:

tormentis

tormentis deinde adhibitis arcem ipsam acrius oppugnare incipit. Renato per id temporis copiæ non erant, quæ subuenire obsessis possent: itaque nec subsidij, nec commeatus quicquam accipere poterant. Nanq; Antonio Caudola absente, in cuius equitatu Renati spes sita erat, in Pelignos profecto, Renatus, quas copias mitteret, non habebat. Tracta verò in aliquot dies obsidione, tormẽtis quotidie percussa turris, magna ex parte corruerat: ingentemq; metum obsessis inferebat. Cui tamen malo suffectis interius munimentis, vt poterãt, occurrebant. Alphonsus confectis Caietæ, quas voluerat, rebus, confestim Capuam reuersus est: cognitoq; rerum Acerranarum statu, eò cum copijs reliquis sese contulit. Eius verò profectio maiorem aliquanto desperationem obsessis attulit. Vt verò præter quotidianam oppugnationem, & muri stragem, etiam fames vrgere cœpit, quum nullum ad se ad eam diem à Renato auxilium venisset, salutem pacti tertio, postquam obsidio cœpta est, mense, deditione facta, arce excesserunt. Receptis Acerris, ijsq; valido præsidio firmatis, Alphonsus copias ad Auersam ducere statuit, quòd eam vrbem maximè opportunam ad Neapolim coarctandam, propter propinquitatem, esse intelligebat. Nulla enim fermè alia vrbs in agro Campano est ad alendos exercitus aptior: siquidem ager frumenti, pabuli, atq; omnis generis frugum maximè ferax est. Eius verò vrbis potiundæ duplex ei spes offerebatur. Vna, quòd in ea vrbe exiguam frumenti copiam superesse ex Auersanis quibusdam cognouerat, Idq; verisimile videbatur propter diutinum bellum. Nam propter quotidianas hostium procursiones oppidani sementem facere suo tem-

n 2

pore non potuerant: & quòd antea magna annonæ vis Neapolim missa eam vrbem propè exhauserat. Altera spes erat, quòd nonnulli ciues à Renato abalienati, eius vrbis imperium ad illum deferri cupiebãt. Eò igitur profectus, castris bifariam diuisis, vtraque sub vrbem ad mille passus posuit: ad primum eius aduentum trepidari, ac tumultuari intus cœptum. Nec multo pòst quidam ex his, quibus præsens rerum status inuisus erat, de admittẽdo eius præsidio agere cum factionis suæ popularibus cœpit. Cæterùm vbi dies perficiẽdæ rei aduenit, vigilum metu, qui vrbis mœnia per noctem lustrabant, quod instituerat, exequi nõ est ausus. Et quãquam eiusmodi motus nonnihil suspicionis apud aduersarios concitauerant, tamen magna iam parte ciuitatis ad Alphonsum inclinante, id ille factum impunè tulit: quòd ei paratum auxilium ad portas, remq́; seditionem proximam videbant. Quin & ipsi aliquãto pòst, cùm ab Renato nullum ijs auxilium ferretur, premente inopia rei frumentariæ obsidionem diutius non tulere. emissisq́; de deditione ad regem legatis, æquis conditionibus acceptis duodecimo die deditionem fecerunt. arx tamen in Renati fide perstitit. Hæc verò, vt cætera vrbis pars, plano, & campestri loco sita, cæterùm lata & prealta fossa circumsepta difficilem habebat oppugnationem. Adhæc murorum crassitudo tormentorum ictibus haud obnoxia, præaltum interius solum, turresq́; crebræ ipsam arcem multò munitiorem faciebant. Prætereà annonæ, & præsidij affatim in ea erat. Ad centum enim, & quinquaginta milites inerant: queis præerat Xantus Matelonensis rei militaris peritus Antonio Caudolæ, quòd is sub patre meruerat, peramicus.

peramicus. Quibus de rebus quum obsidenda potius quàm oppugnanda videretur, lenta obsidione id agere instituit: demonstratisq; operibus, quibus arcem obsideri, & circumuallari volebat: relictoq; Ioanne Vintimillio, ac Raimundo Buillo, qui ijs rebus praeessent, ipse Capuam reuersus est. Sed Ioannes modicae latitudinis fossa sub arcem perducta, mox Capuam repetens, reliquum opus Raimundo perficiendum reliquit. Qui extemplò magna agrestium manu comparata, primùm lato aggere extra teli iactum extructo (vti Alphonsus praeceperat) fossam circunducit, pedum in latitudinē decem, in altitudinem duodecim: ipsumq; aggerem crebris turribus communit. Is verò ab vtroque curnu oppidi murum contingebat: modicoq; spacio interiecto vallum iacit, fossamq; alteram perducit: pedum in latitudinem circiter triginta, pari in altitudinem numero: vt ij, qui aggerē tuebantur, ab impetu hostium, si fortè ij obsessis auxilium ferre conarētur, tuti essent. Et in ipso quoque vallo frequentes turres excitat, valido praesidio in ijs imposito. Valli extrema cum aggeris cornibus in lunae semiplenae modum iungebantur. Media valli pars longiùs ab aggere, atque ab oppido recedebat: ipsumq; aggerem ab interiore parte militi peruium facit, vt absque militum periculo munimenta circumiri possent. atque haec ipsa munimēta paulo humiliora de industria effecit: quò tormentorum ictibus minus paterent. Intra vrbem verò aduersus ipsam arcem murum aedificat, quo muro arx ab vrbe separabatur: eumq; stationibus militum complet. His rebus cognitis Renatus vehementer anxius, rursus ad Antoniū Caudolam ad quem prius frequentes nuncios miserat,

Auersanã arcẽ, amisso oppido, circũcessam esse: eamq́; breui, nisi is celeriter cum copijs aduolet, in hostis potestatem peruenturam. Itaque Antonius, constitutis primùm domi rebus, in Apuliam contendit. Cumq́; trãsitum in Campanum agrum ob paucitatem copiarum haud satis tutum existimaret, ad Renatum scribit, satius sibi videri, dum maiores copias pararet, se in Apuliam clam hoste proficisci: quo facto alterũ è duobus euenturum: scilicet, aut Alphonsum obsidionem soluturum, ne quæ in Apulia adeptus erat, amitteret: aut si in obsidione persisteret, amissa à se facile recuperari posse. Cum his literis, ac mandatis Raimundum Anichinum in equitatu primos ordines ducentem mittit: quoq́; tutius iter faciat, iubet hunc primò ad Alphonsum proficisci: seq́; ob eam causam mitti fingere, vt tentet, an possit suâ opera inter Alphonsum, ac Renatum pax aliqua componi. Isq́; quamprimum Antonij mandata exequi cupiens, primò ad Raimundum Buillum accepta fide profectus, inde ad Alphonsum sese contulit. Qui cum postquam egit, quæ voluit, cõfestim ad Renatum profectus, quodnam sit Antonij consilium edocet: simulq́; vti maturet, exhortatur. Cuius consilio vtpote necessario comprobato (siquidem ei in adeũdis periculis non deerat animus) paucis comitibus per occultos tramites ad eum in Apuliam contendit. Contractisq́; inde maioribus copijs per Apuliam excurrẽdo, & quæ resistebant oppida ad deditionem cogendo, multos populos, ac regulos, partim voluntate, partim metu ad se retraxit: atque in his agendis cõplures dies consumpti sunt. Nec tamen ob hæc Auersanæ arcis obsidie ab Alphõso omittebatur: quòd intelligebat, Auersa

capta,

capta, nihil in agro Campano restare, vnde Neapolitani commeatus quicquam acciperent. Nanque ex altera parte ab Auersa, Capua, Suessa, Caieta, ex altera ab Acerris, ac Nola, Neapolis clauditur. Postquam Renatus animaduertit Alphonsum ab obsidione Auersanæ arcis nullis suorum incommodis abstrahi posse, statuit, priusquam arx amitteretur, assentiente tamen haud satis Antonio, in Campaniam cum exercitu descendere: si fortè posset, oppugnãdo ea oppida, quæ sese Alphõso dediderant, arcem obsidione liberare. Nam munimenta aggredi, aut attentare propter eorum magnitudinem, ac firmitatem, nequaquam sani consilij esse videbatur. Itaque Beneuentum rursus mouere cœpit, vti per Caudinam vallem in Auersanum transiret. Qua re cognita Alphonsus relicto, quod satis esse videbatur, ad ipsius arcis obsidionem, ac munimentorum custodiam, præsidio, ipse cum reliquis copiis in Caudinam vallẽ celeriter profectus, eius vallis fauces quæ in Beneuentanum ferunt, quas Tifare pontem incolæ vocant, cum exercitu occupat. Quem saltum vbi Renatus ab hoste, præter opinionem, insessum reperit, in conspectu hostium castra ponit: nocteq́ modò quieti data, postquam illuxit dies, eductis in aciem copijs transgredi contendit. Quo viso Alphonsus, producto, & ipse in aciem exercitu, propius ad fauces saltus accedit, totumq́ equitatus robur hosti opponit. Pugnatũ est diu, atq́ acriter, his locum tueri, illis transire omni nixu cõtendentibus. Denique multis & illatis, simul & acceptis vulneribus, cùm Renatus intueretur à se saltum superari non posse, irrito incœpto receptui cecinit, motisq́ inde castris, per montes transuersos, in Nolanum

descendit. Quem vt Alphonsus digressum agnouit, veritus ne breuiore itinere Auersam præcurreret, quanta maximè celeritate potuit, per ipsam valle, quà venerat, Auersam rediit. Renatus nihilò segnius ab incœpto itinere haud absistebat. Cæterùm diffidente Antonio iis viribus auxiliū obsessis ferri posse, mutato repente cōsilio, omni propè spe seruandæ vrbis abiecta, Neapolim petiit, vt diuerso itinere Capuæ agros infestaret, si fortè eo consilio hostes ab arcis obsidione amouere posset. Quod postquam Alphonso nūtiatum est, Auersam, quò iter intenderat, copias reduxit. Post hæc Renatus Antonii fidem suspectam habere cœpit, ne cum Alphonso occulta agitaret consilia veritus. Itaque accersitum ad se, suadentibus amicis, comprehendi, & in custodiā tradi iussit. Quod quidem ad postremum rebus illius exitio fuit: periculum certè adiit, ne eo ipso die & vrbis possessione, & omni spe regni priuaretur. Castra enim sub vrbem posita erant: ordinumq́ principes ducis captiuitate permoti, re cognita tumultuari & minis reposcere ducem cœpere: qui si se Alphonso iunxissent, erat is dies haud dubiè finis belli futurus. Quæ cùm Renatus animaduerteret, placandos potius quam exasperandos iratorum militum animos arbitratus, Antoniū incolumen iis reddidit, pactum se cum copiis in Apuliā quamprimum abiturum. Is verò, vt primùm dimissus est, acceptam contumeliam periniquo animo ferens, castris inde ad quatuor millia passuum motis, de contrahenda cum Alphonso amicitia clàm agere per fidū nuncium cœpit. Locus in sylua quadam haud procul ab Acerris, colloquio vtriusq́ delectus est. Quo cùm esset profectus, & Alphonsus in tempore (simulata venatione) accessit.

ne) accessit. Qui regem, quiq; Antonium sequuti erãt, pari fermè interuallo ab vtroq; distabant. Antonius rege conspecto, cum propè stupefactus magnitudine gloriæ, rerumq; ab eo gestarum paulùm siluisset, lætari se vehementer, inquit, fortunam ita dedisse, vti sibi liceret amicitiam eius nulla sua infamia petere, cuius virtutes eximias iam pridem admiratus esset. Renatũ post multos labores, & pericula à se adita, eius regni conseruandi, atque amplificandi gratia, quorum ipse sibi grauissimus testis esset: se graui, atque intolerabili ignominia affecisset: at contrà sperare se suam amicitiam illi & honestam, & fructuosam fore. Quem Alphonsus amplissimis verbis collaudatum, vti in sententia permaneret, multa, ac magna pollicendo hortatus est. Iam verò Auersana arx ad extremam rei frumentariæ inopiam redacta erat. Itaque Antonius cùm cuperet hoc initio contractæ amicitiæ regem sibi beneficio deuincire, Xanthum arcis præfectum, quo amico vtebatur, ad ipsius arcis deditionem per literas exhortatus est. Ille verò cùm rem eò perductam videret, ob frumenti inopiam, vt obsidionem diutius ferre nullo modo posset, vt Antonio gratificaretur, haud multo pòst arcem Alphonso dedidit: isq; fuit obsidionis initio mensis septimus.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER VII.

LPHONSVS recepta Auersana arce, tātis rerum successibus sublatus, dimissis in hyberna copijs, vt de pecunia in stipendium militi prospiceret, Caietam profectus est. Posthac Capuam reuersus ineunte Vere copijs eò cōuenire iussis, Puteolos petere decreuit: si fortè posset terrore illato oppidanos ad deditionem compellere. Nullum enim hostile oppidum in Campania, præter Puteolos, & Turrim, quam Octaui vocant, relictum erat. Itaq; vt omne subsidium rei frumentariæ, & cōmeatuum hosti à terra eriperetur, Puteolos primùm ducere instituit, cuius quidem rei agendæ commodissimum tempus esse existimabat: quòd hostium non erāt per id tempus eæ copiæ, quibus possent eius conatibus obuiam ire. Itaque eò profectus castra oppido paululū extra teli iactum admouet: & quoniam oppugnatio periculosa, atque irrita propter naturalem situm videbatur, deterrendo oppidanos, magis quàm oppugnādo, tempus terebat. Est enim situm id oppidum in rupe excelsa, atque vndique precipiti: cuius tres fermè partes ambit: reliquam partem tùm ipsa maris altitudo, tùm murus circunductus inexpugnabilem efficit. Vnus modò aditus, & is quidem angustus, per pontem in oppidum erat: nec absque classe, propter facultatem importādorum mari commeatuum, obsideri poterat: qui

cum

cum Genuensium onerarijs eò importari, contemptis hostium triremibus, poterant. Quumq́; aliquot dies moratus, oppidanos à deditionis consilijs abhorrere animaduerteret, vt eos populationis metu, à pertinacia reuocaret, vites, atq; arbores, quæ circa oppidum erãt, succidit: motisq́; inde castris Neapolim transgressus, ad Vesceuum montem, haud procul ab oppido Turri, castra ponit: mittitq́; ad eum, qui id oppidum præfectus obtinebat, Thomam Carassam, in id operam suam pollicentem, propter necessitudinem, quæ ei cum præfecto erat: quem cùm ad deditionem inducere nõ posset, Alphonsus vastato iam agro circumiecto, inde abijt. neq; enim tormenta, quibus muros quateret, aduexerat. Deinde cùm accepisset Antonium Caudolã, haud syncera fide secum agere, per vallem, quam Vitulanã vocant, in Pelignos proficisci statuit. Quum autem proficiscens in febrim incidisset, ad oppidum, quòd Sanctã Agatham appellant, valetudinis curandæ causa substitit, ibiq́; aliquot dies commoratus est. Cæterùm vbi cõualuit, mutato consilio Capuam reuersus est. Nanque hyemis magnitudo cœlum exasperauerat, obrutis niue collibus, per quos illi iter faciundum erat. Inter hæc spe sibi allata Carpenonum oppidum occupari posse, Franciscum Pandonium, ac Palermum Centurionem præmittit, qui scalis aditum noctù in oppidum prætentẽt, ipse prima luce cũ copijs reliquis subsequutus, Vulturnum amnem longè suprà Capuam, quo breuius iter faceret, vado traijcit. Quumq́; in aduersa ripa staret quoad omnes copiæ flumen traiecissent, quidam ex equitibus Rodulphi Perusini copiarum ducis, ab impetu fluminis rapto equo, cù m o b vestitũ aquis grauatum, ex equo

ex quo lapsus, in conspectu eius periclitaretur, indigna hominis morte permotus suos primùm hortatus est, vti morienti opem ferrent, cumq; eiusdem periculi metu nemo accurreret, crudeles, & timidos appellans, continuò subditis equo calcaribus flumen ingreditur. Quod cùm ij, qui aderant equites, intuerentur, nonnulli ob verecundiam sequuti semianimem ex amni sustulerunt. Isq; ad ignē subitò delatus, ac refectus, pedibusq; suspensus, vt quam ebiberat aquam reiectaret, vt primùm se collegit, Aragoniam clamitans, primam vocē emisit. isq; postea à rege perliberaliter est habitus. Profectus ad Carpenoni muros Palermus cum sua cohorte noctu non sentientibus oppidanis ingressus, oppido præter arcem est potitus. Sed mox cùm audisset Antonium adesse, perterritus (nec dum enim apparebant regis copiæ) siue metu, siue auaritia, ne quæ diripuerat amitteret, oppidū repentè deseruit. Quod vbi Alphonso iam appropinquanti nunciatum est, diuisis in finitima oppida hybernandi gratia copijs, ipse Venafrum se contulit. Indignatusq; Capernonum sibi è manu esse ereptū, Palermum ad oppidum, quod sanctum Germanū nuncupant, arcis Ianulæ præfecto in custodiam misit: quasi annuentibus fatis, vt is in eam arcem custodiendus mitteretur, quam esset aliquando sua virtute seruaturus. Per id fermè temporis Gartias Cabanellus, Hispanus eques: vir præter rei militaris scientiam, moderatione insignis, quem ad mōtem Fusculum cum parte equitatus Alphonsus reliquerat, nequid commeatus ex Beneuentano agro ad hostes deferri posset, consilio atq; opera Petri Squacquari Beneuentana arce per hunc modū potitus est. Erat eius arcis præfectus Petri, quem dixi, vitricus.

vitricus. isq; quòd hunc sibi fidelem matris causa futurum arbitrabatur, clàm per internũcium agere de arce ipsa regi tradenda cœpit. idq; illi magnis premijs persuasit. Re igitur, dieq; constituta in tempore ad arcem affuere, qui à Gartia mittebantur: ijq; per summum silentium à Petro per scalas admißi sunt: oppressisq; mox vitrico, & custodibus cæteris, arcem occupauere. Quod vbi Gartias, qui haud procul in insidijs aberat, agnouit, repentè cum omnibus copijs profectus sub arcem constitit, mox in vrbem, nisi deditio fieret, per arcem ipsam irrupturus. Quo casu oppidani consternati, cùm nullam iam in armis spem reponerent, absq; certamine deditionem fecerunt, præsidiumq; intromisere. Alphonsus rei feliciter conficiendæ spe haud mediocriter aucta, cum copijs Beneuentum contendit: finitimisq; castellis, oppidisq; compluribus debellatis, cùm nulla etiam sua volũtate in deditionem venissent, reliquam hyemem in ijs locis egit. Ea nanque vrbs & peropportuna visa est ad belli sedem, siquidem triginta modò millibus à Neapoli distans agro Campano: & Picentibus imminet, in colle sita, circumquaq; despectũ habet. Ad hæc flumina duo proxima, vt nulla prope hostium vi oppidani ab aquatione prohiberi poßint. His rebus cognitis Antonius Caudola res secundas Alphonsi pertimescens, quem sibi ob suspectam fidem infensum sciebat, misit ad eum, qui de reconciliatione ageret, filiumq; in id fidei pignus, atque obsidem offerret. Alphonsus simul vt ea sese cura liberaret, simul vt suam clementiam, humanitatemq; testaretur, petẽti erroris veniam dedit, eoq; rursus in gratiam recepto, filium ad se missum Ferdinando filio comitem, atq; as-

sectatorem datū, in æquo propè honore haberi voluit: constituerat'q́; adolescenti maiorem natu filiam vxorem dare, si is in proposito, & fide permāsisset. Post hæc Alphonsus Capuam regressus, ad Calatiam nullo iam obsistente, exercitum ducit. Cumq́; oppidanos aliquot dies obsessos ad deditionem cogere nō posset, Antonium Panormitam, accepta fide, ad eos misit, qui ijs persuaderet, vti deditionem facerent: suamq́; potius clementiam, quàm vim experirentur. Sed cùm illi nihilominus in proposito permanerent, vi agendum ratus, tormento ingenti æneo, per aduersum mōtem summo labore subuecto, eos ad deditionem compulit: vrbeq́; præsidio firmata Beneuentum rediit: atq; ad Padulam castellum nō longè à Beneuento situm, castris positis, paruo negotio id ad deditionē compulit: inde ad Apicium ducit, terroreq́; finitimis latè iniecto, complura castella circumiecta, ad deditionem adacta, in fidem recepit. His rebus gestis Vrsariam iter intendit (qui locus est in Apulia) eo cōsilio, vt ijs copijs, quas ab Antonio Caudola expectabat, præsidio esset: veritus ne Frāciscus Sfortia, qui equitatu multum poterat, sese obijceret, quo minus ad se proficiscerētur. Nanque Franciscus Renato amicus, Arianum, Troiam, Manfredoniam, Nuceriam, atque alia nonnulla oppida in Apulia tenebat: quæ pater partim armis occupauerat, partim à Ioanna regina acceperat. Is tum in Piceno agens, quā prouinciam armis occupauerat, ad Victorem Rangonum, præstantem equitem, quem summæ rerū suarum in Apulia præposuerat, partem copiarum, in quibus Cæsarē Martinengum, virum fortem illum magis quàm fortunatum, miserat: qui & oppida sua tuerentur, & Renatum

natum, quoad tutò possent, adiuuarent. Castris ad Vrsariam positis, Paulus Sangrus vnus è copiarum ducibus Antonij, vir rei militaris peritissimus cum quingētis equitibus ab Antonio missis ad Alphonsum venit. Aberat autem oppidū Troia ab Vrsaria haud plus quatuor millibus passuum: eò Francisci copiæ conuenerāt: deinde Alphonsus magnam equitum manum sub Troiam mittit, qui hostes ad pugnam prouocent, quantaq; sint eorum copiæ, cognoscant. Quod hostes procul conspicati, correptis armis, magno numero obuiam eunt. Natura loci hæc erat: cliuus est in altitudinem passuū circiter quingentorum, cæterùm leni ascensu: ante hunc vasta camporum planicies iacet, paruis quibusdā tumulis interiectis, vberrimo ac præpingui solo, sed nudo eodem atque arboribus infrequenti. In eius, quem dixi, cliui fastigio sita est Troia, circaq; eam rursum se pādit vasta altera camporum facies. Ipsa vrbs fossa est & mœnibus munita. Ad eius, quem dixi, cliui radicem profecti hostes, Alphonsi equitatum adorti sunt: pugnaq; insignis pro numero equitum edita. neutris aliquandiu pedem referetibus, ad postremum cùm diutius resistere non possent, in fugam coniecti sese in vrbem recepere. Quo facto Alphonsius satis cognito, vt sibi videbatur, quantum viribus hostis & virtute posset, receptui cani iussit. Post hanc pugnam quatriduo cessatum, hostibus sese intra muros continentibus. Deinde cùm pleriq; de Alphonsi equitatu Troiam versus contenderent, vt vrbis situm specularentur, Cæsar confestim eductis copijs, primùm sub vrbe in cliuo constitit. Quod vbi Alphonsus cognouit, reuocatis properè, qui frumentatum ierāt, omnem exercitum in acies nouem

diuidit: peditatuq; in medium collocato, læuo cornu Ioannem vintimillium præficit: ipse dextrum regebat. Principiò antecursores, ac leuis armaturæ homines, qui ad certamen hostes illicerent, præmittit. Erat Victoris, quem suprà memoraui, consilium non decertare omnibus copijs: sed vt in cliuo stantes nō paterentur hostem ad vrbem succedere. Cæterùm Catus, vnus è ductoribus, & alij quidam dimicandi auidi, cōsilium immutari coëgerunt. Hi enim simul regios propiùs accedere conspexere, ad angustias quasdam cliuo propinquas illico progressi sunt, vt hos ascensu prohiberent: quibus repulsi instante atque adhortante rege cliuum transcenderunt. Nonnulli hostium effuso cursu in medias regiorum acies inuecti, redeundi facultate adempta, intercepti sunt. Cumq; Cæsar hostes circumueniri posse arbitraretur quòd eorū cornua angustiora erant: equitatum, quem in læuo cornu statuerat, dextrū Alphonsi cornu, quod eam partem infirmiorem existimabat, circumire, & à latere ferire iubet: ipse dextrum cornu inuadit, & iam ab ea parte, variante fortuna, regios premere atque vrgere cœperat. Quod postquam Alphonsus animaduertit, cōfestim aduersus cliuū cum dextra ala, & peditatus robore contendit, eo videlicet cōsilio, vt hostes ab vrbe excluderet: quo facto, & prælium, quod iam ab ea parte profligari cœperat, restitutum est: & hostes, vti Alphonsus cogitauerat, veriti ne reditu intercluderentur, sensim cedendo, terga verterunt. Fugientes consectati regij, plerisq; captis, sub vrbis mœnia præcipites egere. Hîc Franciscus Seuerinus vir acer, veritus ne vnà cum ciuibus, qui armati auxilio suis in pugnam exierant, hostes in vrbem irrumperent,

perent, cum sua cohorte tandiu hostium impetum sustinuit, dum oppidani sese in oppidum reciperet. Quos vbi vrbem ingressos vidit, calcaribus equo subditis, nõ modicæ latitudinis fossa strenuo saltu trãsmissa, in oppidum se recepit. Insequenti hostes Alphonso quidam de equitatu hostium infesto telo sub vrbem occurrit, quærentiq; quisnam esset, nam paludamento insigni præter cæteros vtebatur: quum regem se esse respondisset, perspecta regis fiducia adeò conterritus est, vt telo, quo eũ petiturus venerat, abiecto, sese ad eius pedes proiecerit, atque ei vltrò dediderit. Multi hostiũ, quòd (clausis portis) non recipiebantur metu instantiũ tergo regiorum, non prius finem fugiendi fecere, quàm Nuceriã peruenerunt. Sunt etiam, qui miraculi loco referant, strenuum quendam equitem (nomen obscurum est) quum hostem in oppidum fugientem insequeretur, per patentem vrbis portam concitato equo inuectum, per auersam portam stupentibus cunctis incolumem euasisse. Ad duas horas accerrimè decertatum est: Post hæc Alphonsus signo receptui dato, Vrsariam in castra copias reduxit: exinde Vicarum mouit. octo millia passuum is locus abest à Troia: primoq; impetu, vallo eruto, fossam trãsgressi milites, alij muros missilibus oppugnare, alij scalas applicare aggressi. Oppidani quãquam repentino Regis aduentu perculsi, nihilo tamen segnius armati, subitò in muris apparuere, ac transilire conantes lapidibus repellebant. Cùm autem regij acriùs instarent, nec à muro repelli possent, complura apũ aluearia, quæ fortè paulò antè ex agris, metu hostium intra castellum congesserant, in muros arrepta, in hostes deuoluerũt. Quorũ fragore irritatæ apes cùm

Auersanā arcē, amisso oppido, circūcessam esse: eamq́ breui, nisi is celeriter cum copijs aduolet, in hostis potestatem peruenturam. Itaque Antonius, constitutis primùm domi rebus, in Apuliam contendit. Cumq́ trāsitum in Campanum agrum ob paucitatem copiarum haud satis tutum existimaret, ad Renatum scribit, satius sibi videri, dum maiores copias pararet, se in Apuliam clam hoste proficisci: quo facto alterū è duobus euenturum: scilicet, aut Alphonsum obsidionem soluturum, ne quæ in Apulia adeptus erat, amitteret: aut si in obsidione persisteret, amissa à se facile recuperari posse. Cum his literis, ac mandatis Raimundum Anichinum in equitatu primos ordines ducentem mittit: quoq́, tutius iter faciat, iubet hunc primò ad Alphonsum proficisci: seq́, ob eam causam mitti fingere, vt tentet, an possit sua opera inter Alphonsum, ac Renatum pax aliqua componi. Isq́, quamprimum Antonij mandata exequi cupiens, primò ad Raimundum Buillum accepta fide profectus, inde ad Alphonsum sese contulit. Qui cum postquam egit, quæ voluit, cōfestim ad Renatum profectus, quodnam sit Antonij consilium edocet: simulq́, vti maturet, exhortatur. Cuius consilio vtpote necessario comprobato (siquidem ei in adeūdis periculis non deerat animus) paucis comitibus per occultos tramites ad eum in Apuliam contendit. Contractisq́ inde maioribus copijs per Apuliam excurrēdo, & quæ resistebant oppida ad deditionem cogendo, multos populos, ac regulos, partim voluntate, partim metu ad se retraxit: atque in his agendis cōplures dies consumpti sunt. Nec tamen ob hæc Auersanæ arcis obsidie ab Alphōso omittebatur: quòd intelligebat, Auersa

capta,

capta, nihil in agro Campano restare, vnde Neapolitani commeatus quicquam acciperent. Nanque ex altera parte ab Auersa, Capua, Suessa, Caieta, ex altera ab Acerris, ac Nola, Neapolis clauditur. Postquam Renatus animaduertit Alphonsum ab obsidione Auersanæ arcis nullis suorum incommodis abstrahi posse, statuit, priusquam arx amitteretur, assentiente tamen haud satis Antonio, in Campaniam cum exercitu descendere: si fortè posset, oppugnãdo ea oppida, quæ sese Alphõso dediderant, arcem obsidione liberare. Nam munimenta aggredi, aut attentare propter eorum magnitudinem, ac firmitatem, nequaquam sani consilij esse videbatur. Itaque Beneuentum rursus mouere cœpit, vti per Caudinam vallem in Auersanum transiret. Qua re cognita Alphonsus relicto, quod satis esse videbatur, ad ipsius arcis obsidionem, ac munimentorum custodiam, præsidio, ipse cum reliquis copiis in Caudinam vallẽ celeriter profectus, eius vallis fauces quæ in Beneuentanum ferunt, quas Tifare pontem incolæ vocant, cum exercitu occupat. Quem saltum vbi Renatus ab hoste, præter opinionem, insessum reperit, in conspectu hostium castra ponit: nocteq́; modò quieti data, postquam illuxit dies, eductis in aciem copijs transgredi contendit. Quo viso Alphonsus, producto, & ipse in aciem exercitu, propius ad fauces saltus accedit, totumq́; equitatus robur hosti opponit. Pugnatũ est diu, atq; acriter, his locum tueri, illis transire omni nixu cõtendentibus. Denique multis & illatis, simul & acceptis vulneribus, cùm Renatus intueretur à se saltum superari non posse, irrito incœpto receptui cecinit, motisq́; inde castris, per montes transuersos, in Nolanum

descendit. Quem vt Alphonsus digressum agnouit, veritus ne breuiore itinere Auersam praecurreret, quanta maximè celeritate potuit, per ipsam valle, quà venerat, Auersam rediijt. Renatus nihilò segnius ab incoepto itinere haud absistebat. Caeterùm diffidente Antonio ijs viribus auxiliū obsessis ferri posse, mutato repente cōsilio, omni propè spe seruandae vrbis abiecta, Neapolim petijt, vt diuerso itinere Capuae agros infestaret, si fortè eo consilio hostes ab arcis obsidione amouere posset. Quod postquam Alphonso nūtiatum est, Auersam, quò iter intenderat, copias reduxit. Post haec Renatus Antonij fidem suspectam habere coepit, ne cum Alphonso occulta agitaret consilia veritus. Itaque accersitum ad se, suadentibus amicis, comprehendi, & in custodiā tradi iussit. Quod quidem ad postremum rebus illius exitio fuit: periculum certè adijt, ne eo ipso die & vrbis possessione, & omni spe regni priuaretur. Castra enim sub vrbem posita erant: ordinumq́; principes ducis captiuitate permoti, re cognita tumultuari & minis reposcere ducem coepere: qui si se Alphonso iunxissent, erat is dies haud dubiè finis belli futurus. Quae cùm Renatus animaduerteret, placandos potius quam exasperandos iratorum militum animos arbitratus, Antoniū incolumen ijs reddidit, pactum se cum copijs in Apuliā quamprimum abiturum. Is verò, vt primùm dimissus est, acceptam contumeliam periniquo animo ferens, castris inde ad quatuor millia passuum motis, de contrahenda cum Alphonso amicitia clàm agere per fidū nuncium coepit. Locus in sylua quadam haud procul ab Acerris, colloquio vtriusq; delectus est. Quo cùm esset profectus, & Alphonsus in tempore (simulata venatione) accessit.

ne) accessit. Qui regem, quiq; Antonium sequuti erãt, pari fermè interuallo ab vtroq; distabant. Antonius rege conspecto, cum propè stupefactus magnitudine gloriæ, rerumq; ab eo gestarum paulùm siluisset, lætari se vehementer, inquit, fortunam ita dedisse, vti sibi liceret amicitiam eius nulla sua infamia petere, cuius virtutes eximias iam pridem admiratus esset. Renatũ post multos labores, & pericula à se adita, eius regni conseruandi, atque amplificandi gratia, quorum ipse sibi grauissimus testis esset: se graui, atque intolerabili ignominia affecisset: at contrà sperare se suam amicitiam illi & honestam, & fructuosam fore. Quem Alphonsus amplissimis verbis collaudatum, vti in sententia permaneret, multa, ac magna pollicendo hortatus est. Iam verò Auersana arx ad extremam rei frumentariæ inopiam redacta erat. Itaque Antonius cùm cuperet hoc initio contractæ amicitiæ regem sibi beneficio deuincire, Xanthum arcis præfectum, quo amico vtebatur, ad ipsius arcis deditionem per literas exhortatus est. Ille verò cùm rem eò perductam videret, ob frumenti inopiam, vt obsidionem diutius ferre nullo modo posset, vt Antonio gratificaretur, haud multo pòst arcem Alphonso dedidit: isq; fuit obsidionis initio mensis septimus.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER VII.

LPHONSVS recepta Auersana arce, tãtis rerum successibus sublatus, dimissis in hyberna copijs, vt de pecunia in stipendium militi prospiceret, Caietam profectus est. Posthac Capuam reuersus ineunte Vere copijs eò cõuenire iussis, Puteolos petere decreuit: si fortè posset terrore illato oppidanos ad deditionem compellere. Nullum enim hostile oppidum in Campania, præter Puteolos, & Turrim, quam Octaui vocant, relictum erat. Itaq; vt omne subsidium rei frumentariæ, & cõmeatuum hosti à terra eriperetur, Puteolos primùm ducere instituit, cuius quidem rei agendæ commodissimum tempus esse existimabat: quòd hostium non erãt per id tempus eæ copiæ, quibus possent eius conatibus obuiam ire. Itaque eò profectus castra oppido paululũ extra teli iactum admouet: & quoniam oppugnatio periculosa, atque irrita propter naturalem situm videbatur, deterrendo oppidanos, magis quàm oppugnãdo, tempus terebat. Est enim situm id oppidum in rupe excelsa, atque vndique precipiti: cuius tres fermè partes ambit: reliquam partem tùm ipsa maris altitudo, tùm murus circunductus inexpugnabilem efficit. Vnus modò aditus, & is quidem angustus, per pontem in oppidum erat: nec absque classe, propter facultatem importãdorum mari commeatuum, obsideri poterat: qui

cum

cum Genuensium onerarijs eò importari, contemptis hostium triremibus, poterant. Quumq; aliquot dies moratus, oppidanos à deditionis consilijs abhorrere animaduerteret, vt eos populationis metu, à pertinacia reuocaret, vites, atq; arbores, quæ circa oppidum erãt, succidit: motisq; inde castris Neapolim transgressus, ad Vesuuum montem, haud procul ab oppido Turri, castra posuit: mittitq; ad eum, qui id oppidum præfectus obtinebat, Thomam Carassam, in id operam suam pollicentem, propter necessitudinem, quæ ei cum præfecto erat: quem cùm ad deditionem inducere nõ posset, Alphonsus vastato iam agro circumiecto, inde abijt. neq; enim tormenta, quibus muros quateret, aduexerat. Deinde cùm accepisset Antonium Caudolã, haud syncera fide secum agere, per vallem, quam Vitulanã vocant, in Pelignos proficisci statuit. Quum autem proficiscens in febrim incidisset, ad oppidum, quòd Sanctã Agatham appellant, valetudinis curandæ causa substitit, ibiq; aliquot dies commoratus est. Cæterùm vbi cõualuit, mutato consilio Capuam reuersus est. Nanque hyemis magnitudo cœlum exasperauerat, obrutis niue collibus, per quos illi iter faciundum erat. Inter hæc spe sibi allata Carpenonum oppidum occupari posse, Franciscum Pandonium, ac Palermum Centurionem præmittit, qui scalis aditum noctũ in oppidum prætentẽt, ipse prima luce cũ copijs reliquis subsequutus, Vulturnum amnem longè suprà Capuam, quo breuius iter faceret, vado traijcit. Quumq; in aduersa ripa staret quoad omnes copiæ flumen traiecissent, quidam ex equitibus Rodulphi Perusini copiarum ducis, ab impetu fluminis rapto equo, cùm ob vestitũ aquis grauatum, ex equo

vitricus. isq; quòd hunc sibi fidelem matris causa futurum arbitrabatur, clàm per internũcium agere de arce ipsa regi tradenda cœpit. idq; illi magnis præmijs persuasit. Re igitur, dieq; constituta in tempore ad arcem affuere, qui à Gartia mittebantur: ijq; per summum silentium à Petro per scalas admissi sunt: oppressisq; mox vitrico, & custodibus cæteris, arcem occupauere. Quod vbi Gartias, qui haud procul in insidijs aberat, agnouit, repentè cum omnibus copijs profectus sub arcem constitit, mox in vrbem, nisi deditio fieret, per arcem ipsam irrupturus. Quo casu oppidani consternati, cùm nullam iam in armis spem reponerent, absq; certamine deditionem fecerunt, præsidiumq; intromisere. Alphonsus rei feliciter conficiendæ spe haud mediocriter aucta, cum copijs Beneuentum contendit: finitimisq; castellis, oppidisq; compluribus debellatis, cùm nulla etiam sua volũtate in deditionem venissent, reliquam hyemem in ijs locis egit. Ea nanque vrbs & peropportuna visa est ad belli sedem, siquidem triginta modò millibus à Neapoli distans agro Campano: & Picentibus imminet, in colle sita, circumquaq; despectũ habet. Ad hæc flumina duo proxima, vt nulla prope hostium vi oppidani ab aquatione prohiberi possint. His rebus cognitis Antonius Caudola res secundas Alphonsi pertimescens, quem sibi ob suspectam fidem infensum sciebat, misit ad eum, qui de reconciliatione ageret, filiumq; in id fidei pignus, atque obsidem offerret. Alphonsus simul vt ea sese cura liberaret, simul vt suam clementiam, humanitatemq; testaretur, petẽti erroris veniam dedit, eoq; rursus in gratiam recepto, filium ad se missum Ferdinando filio comitem, atq; as-

sectatorem datũ, in æquo propè honore haberi voluit: constitueratq́; adolescenti maiorem natu filiam vxorem dare, si is in proposito, & fide permãsisset. Post hæc Alphonsus Capuam regressus, ad Calatiam nullo iam obsistente, exercitum ducit. Cumq́; oppidanos aliquot dies obsessos ad deditionem cogere nõ posset, Antonium Panormitam, accepta fide, ad eos misit, qui ijs persuaderet, vti deditionem facerent: suamq́; potius clementiam, quàm vim experirentur. Sed cùm illi nihilominus in proposito permanerent, vi agendum ratus, tormento ingenti æneo, per aduersum mõtem summo labore subuecto, eos ad deditionem compulit: vrbeq́; præsidio firmata Beneuentum redijt: atq́; ad Padulam castellum nõ longè à Beneuento situm, castris positis, paruo negotio id ad deditionẽ compulit: inde ad Apicium ducit, terroreq́; finitimis latè iniecto, complura castella circumiecta, ad deditionem adacta, in fidem recepit. His rebus gestis Vrsariam iter intendit (qui locus est in Apulia) eo cõsilio, vt ijs copijs, quas ab Antonio Caudola expectabat, præsidio esset: veritus ne Frãciscus Sfortia, qui equitatu multum poterat, sese obijceret, quo minus ad se proficiscerẽtur. Nanque Franciscus Renato amicus, Arianum, Troiam, Manfredoniam, Nuceriam, atque alia nonnulla oppida in Apulia tenebat: quæ pater partim armis occupauerat, partim à Ioanna regina acceperat. Is tum in Piceno agens, quã prouinciam armis occupauerat, ad Victorem Rangonum, præstantem equitem, quem summæ rerũ suarum in Apulia præposuerat, partem copiarum, in quibus Cæsarẽ Martinengum, virum fortem illum magis quàm fortunatum, miserat: qui & oppida sua tuerentur, & Renatum

natum

natum, quoad tutò possent, adiuuarent. Castris ad Vrsariam positis, Paulus Sangrus vnus è copiarum ducibus Antonij, vir rei militaris peritissimus cum quingentis equitibus ab Antonio missis ad Alphonsum venit. Aberat autem oppidū Troia ab Vrsaria haud plus quatuor millibus passuum: eò Francisci copiæ conuenerāt: deinde Alphonsus magnam equitum manum sub Troiam mittit, qui hostes ad pugnam prouocent, quantaq́; sint eorum copiæ, cognoscant. Quod hostes procul conspicati, correptis armis, magno numero obuiam eunt. Natura loci hæc erat: cliuus est in altitudinem passuū circiter quingentorum, cæterùm leni ascensu: ante hunc vasta camporum planicies iacet, paruis quibusdā tumulis interiectis, vberrimo ac præpingui solo, sed nudo eodem atque arboribus infrequenti. In eius, quem dixi, cliui fastigio sita est Troia, circaq́; eam rursum se pādit vasta altera camporum facies. Ipsa vrbs fossa est & mœnibus munita. Ad eius, quem dixi, cliui radicem profecti hostes, Alphonsi equitatum adorti sunt: pugnaq́; insignis pro numero equitum edita. neutris aliquandiu pedem referentibus, ad postremum cùm diutius resistere non possent, in fugam coniecti sese in vrbem recepere. Quo facto Alphonsus satis cognito, vt sibi videbatur, quantum viribus hostis & virtute posset, receptui cani iussit. Post hanc pugnam quatriduo cessatum, hostibus sese intra muros continentibus. Deinde cùm pleriq. de Alphonsi equitatu Troiam versus contenderent, vt vrbis situm specularentur, Cæsar confestim eductis copijs, primùm sub vrbe in cliuo constitit. Quod vbi Alphonsus cognouit, reuocatis properè, qui frumentatum ierāt, omnem exercitum in acies nouem

perent, cum sua cohorte tandiu hostium impetum sustinuit, dum oppidani sese in oppidum reciperet. Quos vbi vrbem ingressos vidit, calcaribus equo subditis, nō modicæ latitudinis fossa strenuo saltu trāsmissa, in oppidum se recepit. Insequenti hostes Alphonso quidam de equitatu hostium infesto telo sub vrbem occurrit; quærentiq; quisnam esset, nam paludamento insigni præter cæteros vtebatur: quum regem se esse respondisset, perspecta regis fiducia adeò conterritus est, vt telo, quo eū petiturus venerat, abiecto, sese ad eius pedes proiecerit, atque ei vltrò dediderit. Multi hostiū, quòd (clausis portis) non recipiebantur metu instantiū tergo regiorum, non prius finem fugiendi fecere, quàm Nuceriā peruenerunt. Sunt etiam, qui miraculi loco referant, strenuum quendam equitem (nomen obscurum est) quum hostem in oppidum fugientem insequeretur, per patentem vrbis portam concitato equo inuectum, per auersam portam stupentibus cunctis incolumem euasisse. Ad duas horas accerrimè decertatum est: Post hæc Alphonsus signo receptui dato, Vrsariam in castra copias reduxit: exinde Vicarum mouit. octo millia passuum is locus abest à Troia: primoq; impetu, vallo eruto, fossam trāsgressi milites, alij muros missilibus oppugnare, alij scalas applicare aggressi. Oppidani quāquam repentino Regis aduentu perculsi, nihilo tamen segnius armati, subitò in muris apparuere, ac transilire conantes lapidibus repellebant. Cùm autem regij acriùs instarent, nec à muro repelli possent; complura apū aluearia, quæ fortè paulò antè ex agris, metu hostium intra castellum congesserant, in muros arrepta, in hostes deuoluerūt. Quorū fragore irritatæ apes cùm

circumuolarent, non solùm os, atque oculos oppugnãtium incessebant, verumetiam sese armis, & interioribus tunicis inferentes, hos maiore quadam molestia, & malo afficiebãt. Perturbatis rei nouitate, qui ab ea parte rem gerebant militibus, eorumq; plerisq; retrocedẽtibus, Ludouicus Podius (quem vulgò Puteũ appellabãt) maiore, quàm pro corporis statura, animo, ac viribus, vnus è regijs purpuratis, quamuis supernè omni missilium genere peteretur, fortiter tamen substitit, nec quem ceperat locum deseruit, donec maiore hostiũ concursu in eam partem facto, in fossam reiectus est. Nec ob id tamen prælio abstitit: sed rursum, ac sæpius eundem locum, vnde deiectus fuerat, occupauit. Erat verò is locus adeò procliuis, vt in eo vestigium haud satis firmari, sistiq; posset. Itaque ab ijs, qui circunstabãt, hastis sese subrigi, ac sustentari iussit. Atque ita eorum adminiculo suffultus, nunc hasta, nunc gladio propugnatores petebat. Cæterùm dum pertinaciter pugnat, vulnus sub dextrum oculum, mucrone ictus, accepit. Ac nec sic quoq; saucius pugnare desiit. Interim haud procul inde vectibus subrutus murus, cùm expectatione omnium celerius cecidisset, nõnullos qui auidius subierant, oppressit. Tum per muri stragem irruptione facta, cùm tamen & ruinis innixi oppidani fortiter resisterent, castellum captum, prædaq; militi permissa, fœminarum decus, regio iussu, pro sua consuetudine seruatum: dato negocio quibusdã senioribus, vti eas in sacrã ædem compulsas ab iniuria militum defenderẽt. Vicarensium calamitate cognita, aliquot castella finitima, metu perculsa, sua sponte legatos de deditione ad Alphonsum misere: eaq; ab eo perbenigne in fidem recepta.

cepta. Per idem ferè tempus Raimundus Caudola Antonij patruus, qui & ipse post reconciliatum Alphonso Antonium, Renati partes deseruerat, ad Alphonsum cum parte equitatus veniebat, & cum eo Iosias ac Ricius: quos cùm Franciscus Sfortia copias cogere audisset, Ioannem fratrem cum magno equitum numero è Piceno, qui hos distineret, &, si qua occasio rei benè gerendæ se offerret, adoriretur, ijs obuiam misit: eosq; sub vrbem Thetim incautos nactus, leui certamine fudit, ac fugauit, capto Raimundo, atque alijs compluribus equitibus. Iosias ac Ricius inter tumultum elapsi, sibi salutem fuga quæsierunt. Antonius Raimundi captiuitate comperta, cõfestim animo immutari cœpit: siue quòd Ioannẽ Sfortiam, qui in propinquo cum copijs aderat, timeret: siue alia ratio subesset. Ac ne quid noua consilia agitantem retineret, causatus quod mater ægra filij desiderio conficeretur, ab Alphonso petere contendit, vti filium per aliquot dies reuerti ad suos pateretur. Alphonsus, etsi intelligebat quo animo filiũ posceret, tamẽ cogitans Antonij magis inter esse, quàm sua amicitiam suam sequi, eius postulatis haudquaquã refragari statuit: moxq; adulescentulum ad illum remitti permisit. Cumq; in Pelignos proficisci decreuisset, vt labantes populorum animos Ioannis Sfortiæ aduentu confirmaret: postquàm suam profectionem grauem, ac suspectam Antonio fore cognouit, ne quid ei occasionis ad rebellandum daret, conuerso itinere in Cãpaniam rediјt. Deinde certior factus Eugenij pontificis aduersus Franciscum Aquinianũ ad Strangulagallũ (id ei oppido nomen est) copias profectas esse, Renato per id tempus quiescẽte ob copiarum paucitatem, ma-

ximis eò itineribus confestim contendit, vt hominem sibi amicum, cuius fidem & constantiam in omni bello expertus fuerat, periculo leuaret: primoq; suo aduētu summotis hostibus obsidionem irritam fecit. Protinus ad Pontem Coruum retrò flexit. quod cùm propter loci naturam & præsidium absque tormētis expugnare se posse diffideret, motis inde castris, castella quædam finitima expugnauit. Cumq; ad castellum, quod Rupē Guilielmam vocant, duceret, vicos, qui circa ipsum castellum erant, vi cepit: ipsum verò castellum loci natura vi capi prohibebat. Est enim situ in altissimi mōtis cacumine, vndiq; abrupto, & ab vna tantùm parte peruio: eodemq; aditu difficillimo. Cæterùm vicorum expugnatio, & famis impendentis metus incolas ad deditionem compulit. Rebus vbique prosperè gestis, Alphonsus quòd in ijs locis nihil aliud geri per anni tempus posse intelligebat, Capuam reuersus est. Post hæc animo reputans omnem Campanum agrum præter Puteolos, in suam potestatem fortunæ benignitate redactum esse, & superos, quocunque iret, cœptis fauere, de Neapoli rursus obsidenda consilium cepit: præsertim cùm Renatus exiguum equitatum (vt antè dixi) haberet. Atque inter apparatum rerum, Capreas oppidū in insula eiusdem nominis situm, oppidanorum quibusdam tradentibus cepit. quo capto, reliqua insula missis eò triremibus, quas tum habebat, absq; certamine potitus est. Ad hanc insulam quum forte rostrata, qua pecunia ex Gallia Renato afferebatur, paulo pòst appulisset, facti nescia, comprehensa atque direpta est, omnia iam Alphonsi felicitati permittente fortuna. Protinusq; Neapolim cū exercitu profectus, ad castra

vetera

uetera consedit: is enim locus uisus est castris maximè idoneus: tum propter pabuli & aquarum copiam, tum quòd in collem assurgens, facilè muniri poterat. Hunc à Septentrione, atque à Meridie eminentem simplici uallo, ac fossa, ab Oriente, quòd ea pars plana, & ob id minus tuta uidebatur, duplici fossa ac uallo, crebrisq; turribus in castelli modum communiuit, magno tormentorum numero idoneis quibusq; locis imposito: his munimentis perfectis, Ferdinando filio, admodum puero, recèns cum nauibus ex Hispania ad se profecto, magna iam tum, atq; præclara indole, quem omnino Corellæ regēdum dederat, cum parte copiarum in castris relicto, ipse Puteolos cum reliquo exercitu profectus est. Prius enim id oppidum sibi expugnandum uidebatur, ne quid omnino circa vrbem Neapolim relinqueretur, quòd obsessorum spem aliquo modo aleret: castrisq; prope oppidum positis rostratas accersit, quæ mari commeatus importari non sinerent: tormentisq; eôdem cō uectis infestare oppidanos cœpit. Hi verò naturali situ freti, quandiu ijs copia fuit rei frumentariæ obsidionem tulere: nec vllis terroribus iniectis ad deditionem compelli potuerunt. Postquàm verò res frumentaria deesse cœpit, subsidijq; desperatio animos subijt, iussis qui cum rege de deditione agerent, atq; ijs quæ postulabant impetratis, cōfestim Alphonso portas aperuerūt. Inde ad oppidum Turrim motis castris, oppidanos perculsos, quòd omnia ad Alphonsum deferri videbant, ad deditionem sine certamine coegit. Toto agro Neapoli circumiecto in potestatem redacto, Alphonsus Neapolim haud cunctanter ducit: transmissaq; montana arce, in monte opposito arci regiæ, vbi inerat modica pla

pities ad mille passus castra ponit: ipsumq; collem occupat, qui maritimæ arci imminebat. His duobus castellis, altero in quo Ferdinandus consederat, altero sub vrbē excitatis, validoq; præsidio firmatis, Neapolitanam vrbem obsidere arctius cœpit. Renatus præter vrbanas copias, quæ exiguæ erant, ad octingentos sagittarios habebat, quos Genuenses ducē Arunte Cibonio viro forti ad eum nauibus miserant. Is est Aruns Cibonius, cuius forti fideliq; opera bello perfecto Alphonsus rex victor multis maximisq; in rebus posteà est vsus. Nam cum per belli tempora Andegauensis factionis dux Renato regi egregiam operam nauasset, praeesse Neapolitanis iussus, ita illos prorex abstinēter & summa cum integritate iure dicūdo sibi deuinxit vt parta victoria Alphonsus illum Neapolitanorum precibus adductus & in gratiam receperit, & proregem eundē ijs praeesse iusserit. His nauibus aduecta & non exigua frumēti vis, famis metum in aliquot dies sustulit. Nam Genuenses eum regno pelli, imperiumq; ad Alphonsum deferri, egrè ferebant & ob id illum enixè quoad poterant, adiuuabāt. Aedificarat Renatus aduersus arcē maritimam castellum, in eius collis fastigio, in quo Alphōsus castra fecerat, idq; adhuc in eius potestate erat: quod cum Alphonsus inprimis tollendum censeret, eò confestim copias admouit. Custodes tum leui loci munimento diffisi, tum annonæ inopia adacti quarto die deditionem fecerunt. Iam enim Neapoli parua admodum copia frumenti reliqua erat. Postridie verò eius diei, quo id castellū in deditionem venit, fortè duæ ingentes Genuensium onerariæ frumento & cætero commeatu onustæ Neapolim appulerūt. Quarum aduentu in ali-

in aliquod tēpus recreati Neapolitani aliquāto fortiùs obſidionem pertulerunt. Id verò caſtellum Alphonſus latiori muro, ac foſſa cōtinuò circumdatum, valido præſidio firmauit. Leuia deinde quotidie certamina, vtpote ex propinquo, ex vtriuſque caſtris, vario euētu, conſerebantur. Procedente verò indies obſidione fames omnium malorum obſeſſis grauiſſimū (iam enim propè conſumptum erat quicquid frumenti naues conuexerant) vrgere Neapolitanos cœpit: ingentiq́ precio tritici modius comparabatur. Neque enim vlla pars in eo regno relicta erat, vnde quicquam ad illos frumenti, aut vllum genus commeatuum deportari poſſet, clauſo omni terra mariq́ aditu. Hæc tantùm quæ ex Gallia petebantur, & difficulter cum ingentibus Genuenſium onerarijs, & immenſo præterea precio comparabatur. Qua neceſſitate coacta vrbana multitudo ſæpe vrbe excedebat: pluresq́ diſceſſiſſent, ni hos pro hoſtibus haberi, & capi Alphonſus iuſſiſſet: quod videlicet ab illo optima ratione eſt factum. Nam quo plures abire contingebat, hoc diutius reliqui obſidionem tolerare poterant. Fuere autem qui in publico conſilio (tantùm licentiæ faciebat fames) Renato ſuaderent vt legatōs ad Alphonſum mitteret, qui de tolerabili aliqua pace agerent. In hoc rerum ſtatu decreuit Alphonſus Vicum oppidum petere quod in Mineruæ promontorio ſitum à Renato tenebatur: eoq́ cum roſtratis profectus oppidanos intra paucos dies, ſubſidij ſpe abiecta, ad deditionē compulit. Deinde Maſſam progreſſus, id oppidum dedentibus ſe oppidanis cepit. Poſt hæc Surrentum adijt: quod cum ad deditionem nullis terroribus, aut minis compelli poſſet, latè populato agro, Puteolos redijt.

Haud multo pòst nunciatum est Alphonso, oppidũ quod Sanctum Germanum vocant, à Ricio occupatum. Erat hic Ricius obscuris ortus parẽtibus, homo leuissimus & modò harum, modò illarum partium. Nam ex milite gregario ductor factus, magna latronum manu compa rata, aliquot Romani põtificatus oppida armis oppresserat. Is quo facilius Alphonsum falleret, se ei amicum per id temporis simulabat. Subornatus autem à Romanæ arcis præfecto, quicum affinitatem contraxerat, per dolum id oppidum cepit. Erant in eo oppido complures, qui eius regionis principatum ad Eugenium põtificem trahi cupiebãt. Oppido tum præerat Arnaldus, qui arcis regiæ præfectus fuerat. Hic vt primùm Ricium per oppidum iter facere constituisse accepit, id illico ad regem scribit: simul quid se agere velit percontatur. Fecerat quidem ea affinitas, quam dixi, nonnihil suspectũ Alphonso Ricium. Itaque primùm Arnaldo mandat, vt illi transeunti, si absque periculo possit, manus iniiciat. Mox cùm vulgatum esset, eum ad se ire cum copiis (sic enim Ricius regi scripserat) simulans velle se sub eo stipendia facere, mutato cõsilio, iubet ni Ricius noui quic quam moliatur, vti eum incolumen transire patiatur: quòd scierit eum ad se proficisci statuisse: sed quoad fieri possit, operam det, ne quid ab illo per negligentiam detrimenti capiatur. quibus literis accceptis Arnaldus, plerosq; factionis regiæ seorsum alloquutus, in tempore secum adesse iubet. Nam peditatum, quo resisti Ricii co nantibus posset, non habebat. Profectus in oppidum Ricius cum paucis primùm ne suspicionem multitudo pareret, per patentem portam ingressus est. Tractoq; de industria cum portæ custodibus sermone, substitit, donec qui

nec qui sequebantur affuere. Quem simulatq; Arnaldus prospexit, obuiam cum paucis ad portam progressus, illum venientem in forum deducit. Tum aduersæ factionis homines eius consilij conscij, ad eum frequentes conuenerunt: quorum studio cognito, ad quendam ex his coniurationis principem conuersus, & num omnia parata forent percontatus, vt parata audiuit, illico Arnaldum comprehendi, atque in custodiam tradi iussit. Simul excursione per oppidum facta, & aduersa factione perterrita, oppido sine certamine potitus est. Inde arcem Ianulam (sic enim appellant) oppugnandam profectus Arnaldum vinctum eódem perducit, si fortè posset, fraternæ mortis terrore iniecto, Martinũ arcis præfectum ad deditionem adigere. Sed quum ille pertinaciter affirmaret, non passurum se vlla priuata calamitate in cuiuspiam, præterquàm in regis sui potestatem peruenire: oppugnare arcem aggreditur: quæ cum acriter oppugnaretur, aliquot iam de præsidio vulneratis, Palermus ille centurio, quem amisso Carpenono, in hanc arcem in custodiam traditum, suprà demonstrauimus, à præfecto arcis, vti solueretur & communi periculo succurrere permitteretur, requirit. Quo impetrato illico murum conscendit: hostesq; iam scalas admouere conantes, tãta lapidum vi obruit, vt nemo amplius arcem subire auderet: erat enim vt ingenti corpore, ita & ingentibus viribus: quo facto & suam in Alphonsum fidem testatus est, & pristinæ virtutis fama recuperata dignus habitus est, cui rex & veniã errati dederit, & in ampliorem ordinem euexerit. Postquam Alphonso renunciatum est, Ricium oppido potitum, omnem eius recuperandi spem in vna celeritate

positam arbitratus, nihil sibi ad festinationem reliquū fecit: citatoq́; equo paucis, qui tum forte cum eo erāt, sequentibus (nam tum forte venatum ierat) ne nocte quidem intermisso itinere Theanū aduolat: caeterisq́; proposito edicto, se absque mora sequi iussis, postridie manè plus sexaginta millibus confectis, ad oppidū peruenit. ea vero celeritas Ricium in primis consternauit. neque enim regem tam citò affuturū crediderat. existimabat illum, prius quàm moueret, cogendis copijs tempus consumpturum, sibiq́; interea expugnandae arcis facultatem fore. Castris ante oppidum positis Alphonsus, antequàm vim experiretur, donec copiae reliquae conuenirent, ad Ricium misit: qui hortaretur vti ab incœpto absisteret oppidoq́; cederet: quod si faceret errori se eius parsurum. Qui cùm in proposito perstaret, vt primùm copijs se satis instructum putauit (nanque ad illum inter pedites atque equites è diuersis locis confluebant) statuit Alphonsus oppidum totis viribus oppugnare: ne oppidum tam oportunè situm, & Neapolitani regni firmissimum claustrum, in inimicorum potestatem deueniret. Cumq́; naturam regionis diligentius intueretur, animaduertit montē, quem Ricius insederat, facilè circumiri, ac desuper hostem oportunè peti posse. Itaque Mendociam Hispanum, impigrum virum, cum peditibus ducentis, clam hostibus, continuò ire praecepit, & si qui occurrant, è Ricij peditatu se esse simulare. Id oppidum ad montis Casinatis, quem dixi, radices situm est: idq́; exiguus amnis interluit. Arx ab oppido aliquantum distat eminēti loco sita: supra arcem ad mille fermè passus, templum est, de quo diximus, opus vetustate, religione praecipuè diui

Benedicti

Benedicti corpore percelebre, castelli cuiusdam instar duplici muro circundatum. Per cuius templi exteriorem murum (nam & is quoque ab hostibus custodiebatur) Mendocias cum socijs trāsitum faciens (nam alios expectabat) custodes fefellit. Ricius cognito regis de oppugnatione consilio, ex oppido prodit, vbi se haud satis tutū existimabat, dispositis per muros partim ex suis, partim ex oppidanis, qui resisterēt: eosq; tumulos, qui regijs castris imminebant, insidet: quos tamē prius occupatos præsidijs firmauerat. Alphonsus interea copias instruxerat: nihilq; aliud oppugnationem differebat, quàm eorum qui circummissi erant aduentus. Iamq; ab omni parte Ricius sibi satis prospexisse videbatur, cùm illi extemplò supra caput, veluti procella quædam Mendocias apparuit. Nanque ij, qui pro templo stabāt, opinati hunc esse reliquum Ricij peditatum (vt diximus) atque eum cum suis ad Ricium descendere. Ricius quoque Mendociam tum esse, quē præstolabatur suspicatus, parumper substitit. Sed mox fraude cognita aduenienti Mendociæ sese obiecit. Quod vt Alphōsus animaduertit, omnes suos, quos in armis (vt diximus) paratos, atque instructos habebat, partim in hostem pugnare, partim oppidum adoriri imperat. At Ricius ancipiti malo circumuentus sese confestim in fugā coniicit: viaq; per medios hostes ferro facta, amissis pluribus, destitutoq; oppido, primò in templum, mox per deuios saltus in oppida, quæ propinqua erant, euasit. Quo fugato Alphonsus confestim oppidum absque certamine recepit. ibiq; Arnaldi fratre cum valido præsidio relicto, ipse Capuam reuersus est. Qua in re profectò nescias virtus ne magis, an celeritas eius laudanda sit,

Neapolis interea arctißimè obsidebatur: nec frumentaria modò, verùm etiam aqua reciso extra vrbem aquæductu oppidani laborabāt. Quocirca ingens tristitia oppidanorum animos ceperat. Angebantur res adeò immutatas esse, vt qui prius Eugenij pontificis & Iacobi Caudolæ auxilijs instructi sibi pares Alphonsi viribus videbātur, nunc omnibus destituti subsidijs, eum ante portas binis castris positis victorem viderēt, quem nauali prælio superatum & captum, nunquam amplius id regnum petere ausurum putarent. Esse in illius ditione Siciliam, commeatus, ac cætera bello necessaria suppeditantem: esse Sardiniam, Baleares insulas, Barchinonensium atque Aragonensium regna amplißima, vnde illi pecunia, ac milites subministrari possent. Angebantur quoque vehementiùs frumenti ac pecuniæ inopia, non ærario modò, verumetiam priuatorum ciuium facultatibus diuturno bello exhaustis. Duplex modò spes superat: sed altera quidem minus firma. Nam Genuenses etsi libenti animo adiuuari ab illis sciebant, tamen grauari tantis, ac tā crebris sumptibus existimabant. Altera erat in Francisco Sfortia, & Antonio Caudola. Sed alterius cunctationē videbāt, alteri nō satis credebāt. Omnia tamen tentāda, priusquàm vltima experirentur, vociferabantur. Quorum vocibus permotus, vt par erat, Renatus ad Genuenses & ad Antonium Caudolam, qui cum eo post receptum filium in gratiam redierat, simul & ad Franciscum Sfortiam in Picenum crebrò nuncios dimittebat, qui docerent, quas in angustias res suæ redactæ essent, binis circa vrbem castris hostium positis, & vt cum copijs celeriter aduolarent, si se saluum vellent, hortarentur.

hæ spes

hæ spes omnes vanæ, atque irritæ euasere. Nam & inter Genuenses, cum iam decreta classis esset, pecuniaq; in stipendium imperata, de præfectura inter Ioannem Fregosum, Thomæ fratrem, qui per id temporis Genuensis vrbis principatum obtinebat, & Ioannem Antonium Fliscum nobilitatis principem orta contentio ne classis perficeretur, impedimento fuit: & à Francisco atque Antonio, aut nulla, aut serò auxilia venere. Quum hic esset rerum status, nec speraret Alphonsus Neapolim aliter quàm fame, aut proditione capi posse, aperuit ei fortuna inopinatam quandam ad victoriam viam. Nanque Anellus faber quidam cæmentarius, quem fames Neapoli exire compulerat, ad eum profectus, docuit vrbem haud magno militum periculo (si rei præmium esset) capi posse, atque in id operam suam atque studium est pollicitus. Hunc rex collaudatum, & maioribus, quàm eius fortuna caperet, promissis oneratum, de ratione rei agendæ percontatus (omnibus quibus opus erat celeriter præparatis) ad ducentos viros fortes deligit: qui cum Anello, ac fratre nocte aquæductum ingrediantur, & in ijs Mazzeum Ianuarium ac Diomedem Caraffam, & alios quosdam Neapolitanos, qui patria exules multos annos eum sequuti fuerant, quibus vrbis loca nota erant: omnesq; paratos in armis esse iubet, causamq; suppprimit. Sub mediam noctem quum vocati omnes conuenissent, ducibus rem aperit: hortaturq; vt intrepido animo rem aggrediantur, quæ sit ijs ingentem vtilitatem & decus allatura. Quòne vno atque eodem tempore & illi mœnia occupare, ipse cum copijs adesse possit, mandat vt cum in demonstratū locum ex aquæductu emerserint,

id sibi per eos, qui reliqui in aquaductu fuerint, significari confestim curent, rem à primis ad nouissimos perferendo. Erat autem ingressus in aquaductum per puteum alterum extra vrbem ad lapidis iactũ in horto quodam positum: in quem per funem septem & viginti cubitorum dimitti oportebat: datoq; vni ex his negocio vt cùm sciret primum eos è puteo intra tectum euasisse ad se referret, scalisq; & vectibus traditis, eos dimisit. Adiecit præterea vti quarta noctis vigilia, postquàm è puteo emersissent, facto impetu mœnia aggrederentur: oppressisq; illico custodibus turrim vicinam occuparent. Cæteris verò vti imperata facerent, ducesq; sequerentur vehementer præcepit. Cum his mandatis profecti leuiter armati ducibus Anello atque eius fratre, in puteum, per quem descensus perquàm difficilis erat, sese tacitè per funem demittunt, accensa funalia præ se ferentes: quum per cæcam testudinẽ singuli, vnus post alium progrederentur, ad foramen, per quod aqua in vrbem illabebatur, absq; magno labore peruenerunt. Aggressiq; murũ perfodere aliquanto plus in eo excidendo quàm Anellus putauerat, propter eius crassitudinem posuere. Eoq; claustro perfosso, vlterius progressi per canalem, qui ab aquaductu in puteum ferebatur, non absque difficultate in ipsum puteum descenderunt. Restabat secundus labor, vt scilicet è puteo in domum euaderent. Anellus igitur & frater primi, subijcientibus humeros socijs, pedibus simul ac manibus per murum niti cœperũt: donec ad foramina quædam per quæ erat in puteum descensus, paulò supra hominis magnitudinem, peruenere: ad quæ statim appulsi, ad summum euaserunt. Fortè autem pridie eius diei

Neapolita-

Neapolitani magnum lapidum aceruum, propter huiuſmodi ſuſpicionem, vt in puteum inſpicerẽt, ex operculo deiecerant: nec poſtea ſiue obliuione ſiue negligẽtia lapides impoſuerant. Quod ſi eſſet factum, irrito haud dubiè incœpto, puteũ ingreſſos reuerti oportebat. Eo igitur operculo facilè, ac ſine ſtrepitu ſublato, Anellus ac frater primi in domum exiliunt: omnibusq́ exploratis ne quid inſidiarum ſubeſſet, poſtquàm neminem adeſſe cognouerũt, per funiculum è puteo delatas ſecũ ſcalas attrahunt, quibus, qui in puteo erant, ſcandere cœperunt. Difficilis erat præſertim armato aſcẽſus per nauales ſcalas: quæ cum ab imo vagæ, atque inſtabiles eſſent, nemo erat, qui ſubſiſtere auderet: ne aut homines, aut armorum caſu periculum afferret. Inter hæc muliercula, cuius ea domus erat, primùm graui odore quem è puteo limus exhalabat: tũ lumine inſpecto exanimata celeriter accurrit: ijsq́ viſis, qui iam emerſerant, continuò exclamat. Fueratq́ haud dubiè proditura inſidias, ni celeriter oppreſſa, vocem emittere inhibita eſſet: filia quoque iam adulta matrem orare vehementius cœpit, ne fortunæ aduerſaretur. Ad hæc terrori immiſtæ preces, magnaq́ ſilentij præmia mulierem inter ſpem, metumq́ dubiam placauerunt. Iam ſol exortus erat, cùm vix quadraginta ex omni numero puteum euaſerant, & qui ingreſſum nunciare regi debuerat, ſiue negligentia, ſiue quòd is metu, erũpente luce, à deſtinato loco diſceſſiſſet, nihil regi ſignificauerat: qui rei euentũ opperiens, paratus cũ copijs erat. Cumq́ accepiſſet neminẽ ſuorũ in muro apparere, nihilq́ tumultus ex vrbe audiri, putauit omnes aut cæſos eſſe, aut metu exilire nõ auſos: itaq́ propius ad vrbem

profectus ab ea parte, quæ occupanda erat, ad muros succedit. id verò consilium vt primò in discrimẽ ingressos adduxit, ita victoriæ causa ad postremum fuit. Nãque eius aduentu cognito Renatus cum ea manu, quam ad subitos casus parauerat, citato equo ad muros contendit: hostesq́ procul amouit. Ingens verò pauor & consternatio hos, qui iam è puteo emerserant, cœpit. Nec regrẽdi in puteum, ne se armorũ strepitus propinquis hostibus proderet, nec propter paucitatem erumpere audebant, sed mortem taciti continuò expectabant. Alphonsus vt vidit intus à suis nihil misceri; desperatis rebus signo receptui dato castra versus proficisci cœpit. Quod postquàm Renatus animaduertit, periculum omne depulsum arbitratus, relictis custodibus, & ipse in regiam rediјt. Fortè quidam ad puteum vnde erat in aquæductum ingressus, profectus erat, rei ipsius nescius. Isq́ re cognita ad Alphonsum nunciatum cucurrit multos è puteo prodiße, atque in domo tacitos ob metum latere. Eo nuncio accepto, celeriter conuerso equo vrbem repetit: atque ad mœnia succedit, quò eorum animos acueret. Inter hec mulieris, quam dixi filius à statione sua domũ venit, pulsatisq́ foribus cùm nemo aperiret, insidias illico subesse suspicatus, cœpit infestius pulsare & fores perfringere. Mater & qui intus erant exanimati quid agerent, nesciebant: Aliј subitò patefacta ianua petendum atque interficiendũ hominem, aliј ob matris ac sororis beneficium capiendum modò, nec vlterius in eum sæuiendum censebant. Quam sententiam quum omnes probarent, reseratis paulùm foribus, quum niterentur manus iniјcere, repentè vt hostes vidit, trepidus refugit: hostesq́ intra vrbem

vrbem vociferans ad Renatum subitò peruolat: quæq́; viderit refert. At qui intus erant vt insidias palàm factas esse perspexere, nec reditus à lateribus locum dari, vno agmine repentè è domo prosiliunt: primoq́; impetu mœnia propinqua (vno tantùm vigile ibi reperto) turrimq́; occupant. Nam cæteri custodes tanquam eo die nihil discriminis restaret, in diuersa abierant. Renatus eo nūcio primùm, deinde tumultu excitatus (vt adhuc erat armatus) ad mœnia celeriter reuersus, impetum in hostes facit. Quibus visis Alphonsus ad muros cum copijs aduolat: quoq́; suis animos adderet, scalas admoueri imperat. Cæterùm oppidani eam muri partem facilè tuebantur, & ne quis per scalas in captam turrim euaderet grauium saxorum deiectu obsistebāt: eosq́; qui turrim occuparant, manubalistis incessebāt. Dum pugnatur obequitās mœnia Alphonsus animaduertit paulò supra eam partem, quæ oppugnabatur, locum quēdam neglectum esse: nanque eius custodes deserta statione ad propinquum tumultum se contulerant. Itaque scalas celeriter admoueri, eumq́; locum occupari iubet: sperans eo facto aut vrbem inde capi posse, aut certè hostes ab oppugnatione eorum, qui turrim occupauerant, auerti. Is verò locus hoc facilius occupari posse videbatur, quòd veluti in arcum curuatus à Renato, & ijs qui cum eo pugnabant, conspici non poterat. Iam verò ex ijs, qui turrim occupauerant, cum tormentis, atque omni telorum genere peterētur, partim grauiter sauciati fuerant, partim ne in hostium potestatem venirent, sese è muro præcipites dederant. Cumq́; vnus ex ijs, Ioannis Michaël Calatouillus, eques Valentinus, desperata salute in hostes delatus sese ali-

p

quandiu defendisset, à Renato confossus mortem honestam, ac gloriosam obijt: eratq; Renatus eam turrim recepturus, nisi à tergo subitò, atq; improuisò cum ingenti clamore, & alacritate hostes inuecti terrorem intulissent. Potissima verò causa trepidationis fuit (quòd plerunque ludente fortuna in bello accidere cõsueuit) res vtique parui momenti. Nam equus quidam fortè captus, & insessus à Petro Martino, vel (vt alijs placet) Sancio Barilio Alphonsi milite, per mœnia vrbem ingresso, in hostes inuectus opinionem præbuit captæ, & refractæ portæ proximæ. Is verò equus Sarni Brancatij fuerat, præstantis equitis & Renato percari, qui dum fortè per ea loca excurrens in hostes incidisset (adempta ei ob viæ angustias fugiendi facultate) captus fuerat. At Renatus primùm cohortatus qui aderant, in hostes fortiter inuectus, eorum impetum paululum repressit. Mox verò, vt crescente hostium numero, suos exterritos animaduertit: nec posse diutius impetum sustineri, sensim referre pedem cœpit. Alphonsus intereà ad Diui Ianuarij portam, quæ erat aliquanto remotior, quibusdam oppidanorum, quos belli satietas ceperat, suadentibus, contendere partem suorum, & appulsis scalis eam portam effringere imperat. E quibus Lupus Simenes, Raimundus Buillus, atque Eximenus Corella, cuius potissimum opera in ea re vsus Rex fuerat, superatis mœnibus primi omnium vrbem ingressi, plerisq; alijs vt intrarent, animos dedere. Quæ vt Renatus sensit, cui potissimùm parti, aut loco succurreret incertus (omni spe defendendæ vrbis abiecta) in prælio omnia expertus eam victori concessit. Tum & à Fori Boarij porta, quæ ad Castrum maris fert, & ab alijs

aliȷs diuersis muri partibus irruptio in vrbē facta, omnibus stationes præ metu deserētibus: atq; ad prædam discursum: à cædibus tamen temperatum: mox verò ingresso Rege, & prædæ quoque finis factus. Postridie eius diei, duæ ingentes Genuensium onerariæ, quibus commeatus deferebātur, ignaræ vrbis captæ supra portum apparuere: propiusq; profectæ vt viderunt solitos lætitiæ clamores à ciuibus non edi, illico suspicati res immutatas esse, sub arcem cōcesserunt, frumentoq; exposito, vini & commeatuum causa Surrentum (quæ vna ciuitas in Renati fide permanserat) petiere, atque octauo fermè die Neapolim reuersæ: quàm proximè potuere sub arcem anchoras iecerunt. quæ si pridie ante captam vrbem aduentassent: naualesq; socios in terram exposuissent, dubiam facere victoriam poterant. Per hunc modum Alphonsus Neapoli vrbe nobilissima, ac vetustissima, anno ab initio belli vno & vigesimo, potitus est. In quo nescias profectò, magis nè eius fortitudinē & constantiam, an clementiam, cæterasq; virtutes laudes: an felicitatem admirere. Namque in aggrediendis rebus impiger, nec labore vllo defatigabatur, nec periculo cedebat vlli: tantamq; animi fiduciā in his agendis præ se ferebat, vt sæpe eius milites cum pluribus, ipsi pauciores, dimicare non dubitauerint. In bello gerendo adeò constans, vt eum nec calamitas vlla accepta, nec pecuniæ inopia, nec belli diuturnitas, nec commeatuum penuria, nec hyemis magnitudo ab incœpto reuocauerit. In victoria adeò clemens, & moderatus, vt de ea laude possit cum quouis antiquorū principum decertare. Clemētiæ par facilitas, ac liberalitas erat: famis, sitis, frigoris, caloris q; inaudita patiētia:

ad quam per aßiduos venandi labores obduruerat, adiuncta erat. Ad hæc literarum amor (is enim vnicus doctorum hominum cultor suæ tempestatis fuit) & vini abstinētia accedebat, quod aqua infusum vix quicquam vini simile referret. Has tantas regias virtutes consilij magnitudo, rebus belli, ac pacis pariter perspecta æquabat. Ita porrò felix, fortunatusq́ue, vt perrarò vnquam vlla accepta clade ipse vnus omnium regum fortunam in potestate habuisse videatur. Sed hæc alterius sint loci: nunc ad rem gestam redeo. ingressus vrbem Alphonsus præconibus paulo pòst per vrbē dimissis, vt populationibus modus statueretur, edixit: ac plerisq; ciuibus, qui ad se supplices confugerant, bona iam à militibus occupata, cum ædibus liberè restitui iußit. Nec post id temporis hostile quicquam in tota vrbe perpetrari permisit. Quippe existimauit, & præstantis regis esse victis ignoscere, & sapiētis integræ, quam euersæ ciuitati dominari malle. Quo quidem facto vel inimicorum animos sibi maximè placauit. Vnus superat expugnandarum arcium labor: hæ autem tres erant, Capuana, Montana, & Regia: in quam se Renatus amissa vrbe receperat. hæq́ue omnes tum situ, tum valido præsidio munitæ erant. Cæterùm rei frumentariæ inopia laborabant, præsertim Mōtana, & Capuana. Itaque eas obsidere statuit, & inprimis Capuanā vtpote infirmiorem, & regiæ iunctam: vixq́ue quartus ab obsidione intercesserat dies, cùm Ioannes Coxa, vnus ex ijs qui in regiam cum Renato confugerant, à Renato petijt, vt sibi liceret cum Ioanne Caraffa de arcis ipsius deditione agere. Is enim Capuanæ arcis præfectus, in eam vxorem ac liberos habebat, nec ignorabat

bat

bat arcem ipsam ob commeatus inopiam defendi non posse. Cui Renatus cùm iam arci subueniri non posset, vt saluti suorum consuleret, permisit: atque vt paucorum quorundam dierum inducias peteret, iussit: quas cùm primò Alphonsus abnueret, ne Renatus ea occasione noui quippiam in vrbe moliretur, mox mutato cõsilio, missis Lupo Vrreo, ac Raimundo Buillo ad Mariæ Coronatæ templum, quò Coxa conuenerat, inducias concessit. Post hæc Ioannes vxore, ac liberis cum omni præsidio, atq; omnibus rebus eductis, haud cunctanter arcem dedidit. Recepta arce Capuanâ, totaq; vrbe in potestatem redacta, Alphonsus vti omnes arma ponerent, edixit. Haud multò pòst Renatus cùm pecuniam non haberet, vnde arcem tueretur, & amissam vrbem recuperare se posse diffideret, summaq; iam rerum omnium desperatio animo obuersaretur, abeundi consilium cepit: potissimum cum haud sciret, an postea nauium potestate, quibus se tutò mari committeret esset habiturus. Quum igitur ita statuisset Antonium Caluum à quo grandi pecunia adiutus fuerat, arci præfecit: Montanæ arcis custodia Mazario Gallo permissa. Deinde nauem ingressus est. vrbem quam amiserat cũ gemitu sæpe respiciens, ac fortunæ iniquitatem incusans, Otino Caracciolo, Georgio Allemano, ac Ioanne Coxa tam molesti discessus comitibus. Isq; secunda tẽpestate vsus ad portum Pisanum, inde terrestri itinere Florentiam ad Eugenium pontificem, quo amico vtebatur, profectus est. Post cuius discessum Alphonsus belli reliquias confestim persequi statuit. Itaque cùm accepisset Antonium Caudolã cum Ioanne Sfortia Francisci fratre copias contrahere, aduersus eum proficisci

instituit: debellatũ prorsus existimans, si illos vno modò prælio vicisset: retinebat enim Franciscus complura in Apulia oppida. Vrbe igitur primùm præsidio firmata, atque eius custodiæ reliquis Neapolitanis compluribus: quorum præcipuam erga se fidem in eo bello cognouerat: primùm ad Capuam in campos profectus, mox coactis maioribus copijs, postquàm se satis firmum atque instructum existimauit: inde ad Populi Fontem mouit, ac postridie Iserniam, quæ adhuc in partibus Antonij erat, petijt. Cuius aduentu conterriti oppidani, admisso eius præsidio, oppugnationem non tulere. Inde Carpenonum belli caput ducit: ibiq; castra ponit. Quod vbi Antonius accepit, confestim cum copijs proficisci statuit, priusquam Ioannes Sfortia quem Franciscus frater in Picenum reuocabat, copias ab se abduceret. Nanque Franciscus cognita rerum Neapolitanarum immutatione, de rebus suis solicitus retinendum fratrem, suaq; potius defendenda, quàm aliena oppugnanda censebat. Inter hæc Paulus Sangrus, deserto Antonio, cum equitatus parte ad Alphonsum in castra transgressus, quantæ hostium copiæ essent, docuit. Alphonsus eum collem ante omnia occupandum putauit, per quem Antonium iter facere oportere cognouit. Itaque confestim in eam partem transfert: trecentisq; peditibus Saxanũ (quod castellum in prepinquo erat) missis, eum collem, per quem ad Carpenonũ iter erat, valido peditatu firmauit. Quem vt Antonius ab hostibus captum, & insessum comperit, ad Pesculantianũ (ita id castellum incolæ vocãt) cum copijs substitit, qui locus à Carpenono haud multum aberat. Carpenonum oppidum in colle positum, despectum vndique procli-

uem

uem habet: ab eo colle exiguo interuallo, alter sese attollit mons pari fermè altitudine, per quem, vt ostendi, ad oppidum iter erat. haud procul inde à dextra situs est mons altus, in quo Alphonsus castra posuerat. Postridie Antonius, vt fiduciam ostenderet, copias in aciem educit, quod vt Alphonsus animaduertit, & ipse pro castris acies instruxit, multis verò haud dimicandum censentibus, quòd maiores essent hostium copiæ, quum Ioannes Vintimillius rogatus sententiam diceret, si absente rege, penes se vnum summa rerum esset, sese intrepidè hostes aggressurum, cæterùm non audere se tale quidpiam regi suadere, quod in eius capitis salute tot populorum salus contineretur. Conuersus ad eum Alphonsus, per me igitur, inquit quo minus fiat tā memorabile facinus, steterit? auertant id superi à genere nostro dedecus, vt metu pugnam detrectasse videamur. Simul his dictis galeam capiti induit, aciesq́; producit. Exiguus amnis inter vtraque castra excurrebat. Isq́; cursus tarditate in tra conuallem pluribus locis stagnabat. Hic Antonius de industria expectabat, si fortè prior rex initium transeundi faceret, quòd is locus aliquantum accliuis tras flumen erat. At Alphōsus paulùm è castris cum paucis digressus, vt hostium aciem & loci situm diligētiùs specularetur: postquàm cuncta cognouit, reuersus, vt vidit hostes citra flumen illici non posse, confestim tres acies trans flumen mittit: quibus Petrus, atque Alphōsus Cardona, ac Gulielmus Raimundus Moncata viri fortes præerant, hiq́; celeriter amne transmisso, magno impetu in hostes inuecti, insignem pugnam ediderunt. Sed cùm plures hostium acies his sese circumfudissent: nec viderētur diu-

tius eorum vim sustinere posse, quarta Alphonsi iussu successit acies, quam Raimundus Buillus ducebat & item quinta, cuius princeps erat Lupus Vrrcus, vir præter bellicas artes, eximijs naturæ, ac fortunæ dotibus præditus. Hos Alphonsus paulò infra eum locum, vbi pugnabatur, circunducere acies, atque hostium latera iubet inuadere: quorum interuentu, eorum qui iam cessuri videbantur confirmatis animis prælium redintegratum est. Inter hæc pedites, quos ad Saxanum cõstitisse dixi, impedimenta hostium aggreßi prædam agebant. Quod cùm Antonius animaduerteret, confestim aciem vnam ijs subsidio mittit. Tum Alphonsus cũ reliquis aciebus in hostes fertur, militesq́ alios exhortando, alios castigando in pugnam accendit. In eo quoque prælij ardore Inici Gheuaræ, viri acris, atque impigri, tùm commilitones animando, tùm manu cũ hostibus fortiter rem gerendo, virtus spectata, & laudata est. Pugnatum est aliquandiu æquo marte, nec incruento, cùm neutri cederent. Demũ hostes terga dãt, quos regij consectati (direptis impedimentis) magnam eorum partem, in queis Antonium inter primos dimicantem ceperunt, reliqui copiarum duces (abiectis armis) sibi salutem fuga quæsierunt. Castris captis impedimentisq́ direptis, cùm hostes nullum fugiendi finem facerent, Alphonsus receptui cani iußit. Post hæc cùm clementia sua in captiuos vti statuisset, perducto ad se Antonio, veniamq́ erroris postulanti, non modò ignouit, verumetiã oppida, quæ à patre accepta, hereditario iure poßidebat, reliquit, cæteris captiuis perhumaniter habitis: nec quicquam ex Antonij suppellectile, quæ erat ingens, præter Christallinum calicem cepit.

pit. Secundùm hoc prælium Alphonſus per Pelignos, ac Marſos, gentem bellicoſam victricia arma circuntulit, totamq́ eam regionem breui ſubegit. Deinde in Apuliam ſe conuertit, vt belli reliquias conficeret (nõdum enim Apuli, qui Franciſci Sfortiæ dominatu tenebantur, arma poſuerant) caſtrisq́ primò ad Manfredoniam oppidum ad mare ſitum motis eam vrbẽ, præter arcem, oppidanorum quorundam opera ſtatim recepit: in ea Victor Rangonius, quum ſeſe aliquot menſes tenuiſſet, deſperato ad extremum auxilio, deditione facta, rebus ſuis conſuluit, Troia interim, & cæteris oppidis Franciſci receptis. Dum hæc aguntur, Renatus, quem profectum ad Eugenium dixeram, quum ſeſe arcem regiam tueri poſſe diffideret (nam Montana ob frumẽti inopiam, iam antè recepta per deditionem fuerat) quòd ipſius regiæ tutela magno ſumptu indigebat, nec abſque Genuenſium nauibus, frumẽto, ac rebus neceſſarijs prouideri poterat, eius dedendæ poteſtatem Ioanni Coxæ permiſit: ipſe mari in Galliam redijt. In deditionis verò conditionibus, quum eſſet poſtulatum vt Georgio Allemano, Otino Caracciolo, Ioanniq́ & cæteris, qui Renatum ſequuti eſſent, ignoſceretur, in eos ſeſe facilem & perhumanum Alphonſus exhibuit. Hoc tam graui, & tam diuturno bello confecto, omniq́ demum regno pacato, Alphonſus Beneuentum conceſſit: ibiq́ conuentũ agere inſtituit. Quod poſtquam vulgatũ eſt, Neapolitani ciues, regniq́ optimates honeſtius arbitrati, conuẽtum Neapoli agi, quæ vrbs eſſet regni totius caput, ibiq́ regem honorificentiùs, quàm vſquam alibi excipi poſſe, legatos ad eum miſere oratum, vti apud ſe mallet conuentum agi. Fuit

ea legatio Alphonso periucunda: quòd quàm grata sua victoria Neapolitanis esset, ex eo maximè iudicabat: itaque Neapolim conuentum edixit. Post hæc ex Beneuento digressus, Neapolim ad diui Antonij templũ sub vrbem, ad quingentos fermè passus, concessit: ibiq; moratus est, donec, quæ ad triumphi magnificentiam pertinebãt, parata essent. Quibus compositis, ad eam partem quæ Salernum fert, accessit. Neapolitani primùm indignum existimantes tam celebrem tot victorijs regem portam vrbis subire, quandam muri partem, quà triumphans introiret, nouo Romanorum imperatorũ more, disiecere. Huc ductus est currus inauratus: quem vestes purpura, atque auro distinctæ longè illustrabãt, & in eo sella curulis æquè exornata. Currui alligati erãt quatuor eximij candoris equi, quos vnus æquè albus præcedebat: ijq; omnes frænati auro, pictisq; sericis instrati. A dextra, leuaq; currus incedebant bis deni è nobilitate Neapolitana lecti viri, singula manibus hastilia gerentes: quibus illigatum velamẽ erat auro distinctum, quod supra currum deferebatur. Alphonsus vt regem decuit, antequam in currum tolleretur, habendam rationem hominum de se benemeritorum, quorum opera fideli, ac forti in bello vsus fuerat, arbitratus, hos pro meritis, varijs honoribus, & præmijs affecit: deinde currum inscendit, regali cultu, ornatuq; decorus, ac longè cõspicuus. Lauream coronam, triumphantium veterum more, quamuis amici suaderent, renuit. Id honoris superis tantùm tribuendum inquiẽs. Circunstabat infinita hominum multitudo eius visendi studio, præsertim triumphi ex longa antiquitate repetiti spectaculo, vel ex longinquis profecta. Moueri

deinde

deinde agmen cœpit: cuius ordo huiusmodi fuit. Primi omnium sacerdotes diuinum carmen canentes, altariaq́, & sacra corpora gestãtes ibant. Sequebatur è diuersis ordinibus ingens tũ ciuium, tum externorũ numerus. Proximi ibãt coplures partim Florentini, partim Hispani Punico habitu: hiq́, varia spectacula edẽtes, alij moraliũ, alij sacrarũ virtutum, cũ titulis, atq; insignibus ex quibus dignoscerentur: alij Cæsaris, & aliorum quorundã, qui floruere, principum personam referebant: regemq́; pro dignitate alloquẽtes, ac laudibus in cœlum certatim extollentes, cum incredibili circunstantium voluptate: hunc pro se quisq́; ad virtutum studia, ad gloriæ cupiditatem, ad diuinæ religionis cultum accendebant. Post hos aliquanto interuallo rex procedebat, tum habitus magnificentia, ac nitore admirabilis, tum rerum à se gestarum magnitudine longè admirabilior, atque illustrior. Currum pedibus sequebantur totius regni reguli & optimates. Voluit enim quos vicerat, hos triumphi sui participes efficere, nõ de his, veteri Romanorũ more, triumphare nulli ante currum captiui ducti, nulla spolia prælata. Nouerat enim regna vt fortitudine comparari, sic mansuetudine, & humanitate conseruari. Nihil verò à Neapolitanis prætermissum est ad vicorũ ornatum, per quos iter facturus esset. Omnia floribus constrata: varia odorum, ac vaporum suauitate fragrabant. Hoc modo lætis salutantium, & congratulantium vocibus, omnes vrbanas sessiones, curru triumphans, præteruectus est. Nanque omnis Neapolitana nobilitas, quæ lõgè clarior, & potentior olim fuit, in quinque illustres sessiones, siue consessus appellare quis malit, diuisa

est. Erant enim hæ sessiones, tùm pulcherrimis aulæisq́ue, pictisq́ue stragulis ornatæ, tum cultissimarum virginum, & nuptarum choris ornatiores: quæ pulsu pedum tibiæ sonum modulantes, rege conspecto hunc vt communem patrem, vt decoris, ac pudicitiæ suæ tutorem veneratæ sunt. Demum in arcem Capuanam, die iam in vesperam inclinante, se recepit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM LIBER VIII.

OMPOSITO regni statu, incolisq́ue bello fessis quiete reddita, omnes vno ore Alphonsum miris in cœlum laudibus ferebant, se per eũ intolerãdis laboribus, periculis, miserijs liberatos prædicãtes. Qui arua colere consueuerant sese ad agrorum culturam contulerant. mercatura, quam bellum sustulerat, aduenarum concursu atq́ue commercio in vsum reuocari cœperat: eratq́ue earum rerum iucunda recordatio, quas graues, atque asperas perpessi fuerant. Regum, ciuitatum, nationum legati ad eum gratulandi gratia frequentes ventitabant. Illa modò cura regi ferè reliqua erat: Nãque Eugenius pontifex maximus, de quo superioribus libris mentionem fecimus, ægrè ferens Renatum regno pulsum, adhuc cum eo inimicitias gerebat. Cuius opes, quamuis rex parum timeret, tamen ne contra Romanam

nam ecclesiam, cuius erat maximè obseruans, bellum gerere videretur, ei reconciliari optabat. quare data occasione, non destitit, quoad dissensio, ac bellum omne sublatum est. Nanque Eugenius quum videret frustra à se suscepta arma retineri, nec iam amplius Renatum, qui postea regni spe abiecta in Galliam abierat, restitui posse, Ludouicum Cardinalem Aquileiēsem appellatum, magno animo, & cōsilio virum (cui admodum fidebat, cuiq; rerum suarum summā commiserat) qui cū eo de pace ageret, legatū ad Alphōsum misit. Fuit autē hic annus à natali Christi Domini nostri quadragesimus tertius, & quadringentesimus supra millesimū. Legatus vbi Priuernū peruenit, missis, qui suam profectionem regi significarent, substitit. Quod postquā rex agnouit, Alphosum Borgiam Episcopum Valentinum, nonnullosq; alios viros claros, quorum consilio vtebatur, qui eum salutarent, continuò ad eum misit. orta verò inter eos cōtrouersia, quòd Ludouicus se pro legato à rege suscipi peteret, & Alphonsus episcopus, ac cæteri regij negarent id æquum esse, ne iam tunc rex sese Eugenij autoritati sibi adhuc aduersarij, subiecisse videretur: continuò rex vbi id resciuit, eam controuersiam tolli iussit, atq; vt cum legati insignibus ad se iret, permisit. Multisq; principibus viris ad quatuor millia passuum à Terracina obuiam aduentanti præmissis, ipse quoque vbi eum appropinquare accepit, ad mille passus processit, comiterq;, ac benignè accepit. Interim ostendit placere sibi quæ de pace agenda essent, ea nullo interprete per se ipsos agi, nec cum suorum præterea quoquam communicari, sic ea cautiùs, meliusq; confici posse. Cuius cōsilio opprobato Legatus, id quoque sibi

placere respondit. Eoq; ipso die ad eum, ne quid tempô-ris frustra laberetur, quum esset profectus, priusquam de pace colloqueretur, rex pro sua humanitate prius lo qui orsus, ostendit sese iuris sui tuēdi gratia, quod aliter tueri non posset, contra Eugenium bellum suscepisse, quem cùm à Ioanna regina filium; ac regni successorem institutum sciret, ac pro statu suo conseruando infinitos labores, ac pericula adijsse, Renato posthabuisset, cui & apertè fauisset, & opitulatus esset. quæ ideo se grauius tulisse, quòd nulla sua iniuria lacessitus pōtifex, ipsum adeò pertinaciter oppugnasset. neq; enim meminisse se, à se quidpiam, cuius rei causa is sibi infensus esse debuerit, admissum. non personam, sed causæ æquitatem ab illo spectandam fuisse, qui communis omnium æquo iure sit parēs, nec magis hunc, quàm illum aut amare aut odisse debeat. Multa præterea maiorum suorum exempla retulit, qui pro Ecclesiæ dignitate, & auctoritate conseruanda multa discrimina obire non dubitassent. sui verò erga sacrosanctam Christi ecclesiam animi Gerbiniam expeditionem, quam pro Christiani generis gloria suscepisset, imprimis testem esse. quapropter quæ egisset non voluntati, sed necessitati attribui oportere. pacem se libēter & accipepere, & dare: si modò æqua postularentur, concedanturq;: hanc suæ voluntatis, atque consilij summam esse. Postquam dicendi finem fecit, Legatus, quibus potuit verbis, bellum à pōtifice gestum excusauit: docens non odio, sed humanitate compulsum, aduersus eum bellum gessisse: neque potuisse Renati à se auxilium implorantis preces auersari. sed postquam ille regno extrusus esset, remota belli causa pontificem ad pacem

mentem

mentem conuertisse: seq; eius rei auctorem imprimis apud Eugenium fuisse. admiratum iampridem tum animi, tum consilij, tum rerum ab eo gestarum magnitudinem: summam præterea in bello constātiam, amicitiam illius vltro expetisse: qua quidem per pacem sibi perfrui liceat. Post hæc cùm de pace aliquandiu colloquuti essent, ab eo sermone vterque spe plenus discessit. cepit autem vtrinque ex eo sermone mutuæ virtuti, atque prudentiæ ingens opinio, atque admiratio: idq; ad suos reuersi, alter alterum magnificis, atq; amplissimis verbis extulerunt. Postridie autem rex ad legatum profectus, quum non concederentur postulata, ita ab eo discessit, vt omnes intelligerēt, spem pacis nullam esse. & iam vterque quasi desperata pace abire se inde velle pronunciauerat. iamq; ad discessum parabantur omnia, quum mox legatus frustra à se susceptū iter dolēs per interpretem rem componi posse arbitraretur, Alphonsum Protonotarium (ea dignitas apud pontificem haud contemnenda existimatur) cuius fidem erga se norat, peridoneum censuit, per quem inchoata, ac iam desperata pacis mētio reuocaretur. Norat quippe in eo viro haud minus prudentiæ, quàm fidei rebus geredis inesse: & quòd erat genere Hispanus, propter linguæ peritiam, quæ sibi obscura erat, hoc illi magis cum rege conuenturum putauit. Vocato igitur ad se Alphōso, mandat, vti regem adeat, cumq; facta loquendi potestate, à quibusdam postulatis, quæ minus æqua censebat, auertere conetur. Scripsitq; ad regem orans, ne grauaretur secum, de ijs quæ ad pacem pertinerēt, rursus agi, Alphonsi fidei quæuis magna, & arcana committi posse. Multa sæpe, quæ inter ipsos re-

rum autores effici non potuerunt, per internũcios composita, atque confecta esse. Acceptis mandatis Protonotarius è vestigio ad regē profectus, primùm nequid rex miraretur, quod quũ is genere Hispanus esset, aduersus eum superiore anno arma cepisset, id factũ excusauit: deinde edocuit, quantum nomini, gloriæq; eius pontificis pacem, & gratiam conducere existimaret. Nanque vt turpe ad famam videretur tantum regem cum pontifice bellum gerere, etiam si esset fortasse iustum, ita posita cõtentione, eius autoritati parere, & aduersus Romanum Pontificem minimè contumacem esse, gloriosum haberi. Post hæc quum rursum de pacis conditione agi cœptũ esset, in alias rursus difficultates inciderunt. Atque cùm nihilominus pacem effici posse, alia quadam via demonstrasset assensus rex, Alphonsum Episcopum ad legatum misit, qui rogaret, ne eo die discederet, quòd pacem componi posse rursus in spem venisset. Quod cùm illi placuisset, consilium manendi cepit, posteroq; die ad regem profectus, Alphonsum vnà secum sermoni, quem cum rege esset habiturus, interesse voluit. Rex itidem Franciscum Vrsinum (Romæ præfectus perpetuus is erat, qui honor in Italia amplissimus habebatur) ad se vocauit: iisq; multa inter se de pace colloquutis, post longam disceptationem pax ad postremum his verbis dicta, atque conscripta est: Eugenius pontifex Alphonsum Neapolitanorum regē constituat, appelletq; de more ipsum regem, & regni iura omnia ei liberis, posterisq; libera in perpetuũ tradat, quemadmodum prioribus regibus à pontificibus tradi consueuissent. Ferdinando Regis filio, cui rex post mortem regnum destinauerat, succedendi potestatem

faciat.

faciat. Alphonsus cōtrà Eugenij autoritati se subijciat; atque opituletur ad agrum Picenum, quem Franciscus Sfortia armis occupauerat, vindicandum. Si quandò pontifex aduersus Turcas, aut Afros bellum suscipiat, rex cum classe adiuuet. Sacerdotio praeditos, sub concilij praetextu Basileam profectos reuocet, nec patiatur tres è suis qui Cardinales ab Amadeo Subaudiēsi creati fuerant, reuertentes, pro Cardinalibus suscipi, haberiue. Si posito eius honoris titulo venire renuant, ipse pontificis edictum cum cura in eos exequatur. Erat hic Amadeus Sabaudiensis dux sanè inter principes sui temporis existimatione, atque extra hāc immoderatam pontificatus cupiditatem, omninò clarissimus. Is enim sua industria sine armis, ac sine exercitu propè vllo, paternum imperium plurimùm auxerat: in tantam porrò dignitatem, ac potentiā euectus, vt amplissimorum regum filias liberis desponderit, ipse filias maximis regibus collocauerit. Pontificatus titulum per sacerdotum, ac principum discordiam adeptus, Eugenij autoritatem penitus contempsit. Quo mortuo, Nicolao qui Eugenio successit, facti pœnitēs, posito pōtificio nomine, & Cardinalis recepto, paruit: pauloq́; pòst cum laude mortem obijt. Postulabat rex praeterea, vti Terracina vrbs in confinio regni sita, firmissimum ipsius regni claustrum, itemq́; Beneuentū vrbs in Samnitibus clara, ac potens, sibi posterisq́; traderetur. Legato quidem ea oppida regi tradi placebat, quoad ei vita contingeret, sed in haeredes transferri inconsultò pontifice nolebat. Hac igitur re vna suspensa, quum de caeteris cōuenisset, Priuernum Legatus redijt, Alphonsō apud regem relicto, qui id ageret, curaretq́;, vt quae

de pace acta erant, publicis monumentis mandaretur. Qui cùm vtriusq; gratiam promereri cuperet, ne id vnum obstaret, quo minus pax conficeretur, aequum statuit, si rex ea oppida recepta in haeredes quoque transferri vellet, vti pro ijs ipse Matricem ciuitatem, atque Accumulum, in Marcis oppida Romanae ditionis faceret. Quae conditio cùm regi placuisset, iubente pontifice, à Legato recepta, atque cõprobata est. Postridie eius diei, quo haec effecta sunt, Nicolaus Picininus regis vocatu Terracinam venit, triremibus regijs aduectus. Hic est ille Nicolaus, de quo prioribus libris mentionẽ fecimus, qui Bracij praestantis copiarum ducis artibus, ac praeceptis militaribus institutum ipsum etiam Bracium rerũ gestarum magnitudine, gloriaq; postremò superauit. Cum eo de rei militaris principatu qui posset concertare, vnus ex omnibus copiarum ducibus suae tempestatis inuentus est Franciscus Sfortia, vir in armis plurimum excellẽs, fecitq; dubium vter alteri anteponendus esset. Nam cùm scientia rei militaris, atq; autoritate pares putarentur, diuersa tamen vtriusq; consilia in bello erant. Nicolaus vtique dimicare paratior, praelium ex occasione protinus sumere, hostem celeritate praeuenire, excursione fatigare, leuis armaturae equite magis quàm pedite vti, fortes modò, atque asperos milites amare, hostium numero non terreri. Franciscus verò arte, ac solertia magis nitens, rarò nisi ex destinato confligere, sedendo atque obsidendo hostẽ frangere, peditatum multi facere, argento, atque auro cultos milites habere, potentiorem se hostem non temerè aggredi. Denique Nicolaus in milites indulgentior, Farciscus seuerior habebatur. Erat inter eos nõ

aemulatio

æmulatio modò ob rei militaris gloriam, cuius primas partes sibi vterque arrogabat, verùm & simultas ingens ob veteres inimicitias, quæ olim inter Bracium, ac Sfortiam fuerant. Quorum alter, vt ostendimus, Frācisco pater, alter Nicolao magister & dux fuerat. Atque idcirco non tantùm vt hostes, sed vt inimici inter se bellum gerebant, nec sub vno eodemq́ principe, vt militarent, adduci poterant. De quibus hoc loco hæc effari libuit, quoniam ij duo omnes memoriæ nostræ copiarū duces virtute, ac rebus gestis, consensu omniū vicerūt. Erat autem Nicolaus philippi copiarum dux, quibus multos annos cum imperio præfuerat. Cum autem Franciscus præter agrum Picenum, pleraque Romanæ ditionis oppida occupasset, per finiti stipēdij speciem à Philippo dimissum, ac Romam profectum, copijs eum pōtifex præfecerat. Is verò, eo tempore, ad Tuscanellum (quod oppidum Francisci præsidio tenebatur) castra habebat. Expectabat rex eius aduentum, vt vnà secum de Picena expeditione, quam iam animo instituerat, consultaret. Profecto Terracinam, ingens ad eum videndi desiderio concursus fuit. Multi enim virum illum fama cognitum, ob res ab illo gestas videre cupiebant. Triduo de ratione belli aduersus Franciscū gerendi, quantisq́ copijs opus foret, consultatum est. Quibus constitutis, inde digressus primùm ad Ciuitatem Veterem (quam Centumcellas quidam olim appellatam putant) atque inde Tuscanellam, in castra redijt. Post hæc Alphonsus Caietā se recepit, dimisso à se protonotario cū pacis fœderibus obsignatis, vt ea quoq; à Legato, qui apud Priuernates constiterat, confirmarentur. Qui re quamprimùm absoluta, celeriter ad re-

gem reuersus, ea ritè obsignata tradidit. Per id temporis Simon Guilinus ac Gunifortis Bergomensis bonarum artium peritia clarus, legati à Philippo ad Alphõsum profecti sunt. Hiq; pro amicitia ea, qua Alphonsus ac Philippus deuincti erant, regem oratum venere, vti Picenam expeditionem vel sua causa haud grauatè aggrederetur. Placere Philippo Franciscum, qui mutato animo alienas partes sequi videbatur, è Piceno summouere. Dederat ei vxorem Philippus Blancam filiam, quæ illi vnica erat: & quanquam illa haud ex vxore suscepta, at quam vnicè amaret. Postquam verò eum à se abalienatum cognouit, rursus inter eos graues inimicitiæ exortæ sunt. Maxima verò abalienationis eius causa putabatur, quod Philippus Nicolaum, quē vniuersis copijs præfecerat, in magno honore habebat. Vsque adeo verò illius processit indignatio, vt non ante Nicolai mortem, quamuis rogantibus amicis, Philippo reconciliari potuerit. Rex legatis respondit, se quoad fidem suam pertinere id sciret, bellum suscepturum: & quoniam id illi quoque placere cognosceret, hoc se impensiore cura persequuturum: id modò se rogare, vti Philippus in proposito permaneret. Turpe enim postea fore inchoatam expeditionem deserere, ne id factũ metu, aut minus honesta causa putaretur. Sperare se Dei Optimi maximi ope, qui sanctissimam Christi religionem impunè violari non sinat, Romani pontificatus opes restitutum iri. Ad ea legati hanc esse immutabilem Philippi sententiam: pergeret modò, & copias in Picenum mitteret. Quibus compositis Arnaldum Vrgelensem Episcopum, excellentem virũ, Franciscum Vrsinum, Berengarium Harilium legatos ad ponti-

pontificem misit: qui ei de pace congratulãtes, seq́ eius autoritati summittentes suo nomine officium præstarent: iiq́ benignè à põtifice suscepti sunt. Post hæc protonotario ad legatum, atque inde ad põtificem reuerti iusso: qui quæ acta de pace fuerant, comprobari, atque ad se afferri curaret: in bellum Picenum toto iam animo incumbens, Neapolim rediit. Cęterùm quò magis suam voluntatem & studium erga Romanum pontificem testatũ apud omnes faceret (licet per pacis conditiones haudquaquam teneretur) ipse in eam expeditionem proficisci statuit: nec per vicarium, sed per seipsum bellum gerere: cumq́ vniuersis copiis in Picenũ contendere. Atque ita nulla interposita mora in prata Campana, copiis omnibus celeriter coactis, primo quoque tempore per Pelignos, ac Marsos iter faciẽs, quinque millia passuum ab Aquila castra fecit. Erat ea vrbs armis virisq́ inprimis pollens: prævalebatq́ in illa ea factio, quæ Renati partes in bello sequuta fuerat. Ea Campanisca appellabatur: cuius princeps dignitate atque autoritate erat Antonutius vir rei militaris, sed iam senior, peritissimus: atque ob id eius fides nonnullis, qui apud regem erant, suspecta habebatur. Cúmque in castris rex esset, non contemnendi quidam aduersæ factionis homines ad eum clàm profecti monuerunt, ne vrbem intraret: comparatam enim esse ab Antonutio magnam clientium manũ: qui eum vrbem ingressum obtruncarent. Quæ rex tanquam vana aspernatus nihilò secius postero die, vti constituerat, nullo suspicionis signo edito ingressus vrbem est. Nec quisquã omniũ fuit, siue eos regis fiducia deterruerit:

siue is nuncius (quod quidem plures existimarunt) vanus fuerit, qui non obedientissimè regi officium præstiterit: nullo prorsus honore erga eum ab Antonutio, illiusq; factionis hominibus prætermisso. Vrbe transmissa, quina millia passuum inde castra posuit. Inter hæc protonotarius, quem ad pontificē profectum diximus, Senas (ibi enim per id temporis Eugenius agebat) profectus, nōnullos Cardinales partim Italos, partim Gallos omni studio, ne pax rata haberetur, apud pontificē intercedētes reperit. Cæterùm vbi protonotarium audiuit, ijs reiectis paci & ipse annuit: quæq; legatus egerat rata habuit, comprobauitq;. Postquàm regij legati ad pontificem profecti mandata exposuere: regem sese subijcere eius autoritati pronunciarunt. Quibus benigno responso dato, Eugenius rursus protonotarium ad regem misit qui & pacis, & cōfirmati regni diplomata ad eum deferret. Quorum alterum, quo pacis & fœderis comprobatio continebatur, accepit: alterū de regni confirmatione, quòd in eo nōnulla addita erant, quæ sibi haud satis placebant, respuit, quanquam ea superiores reges pontificibus præstare mos esset. Et quoniam regi non nulla suspicio iniecta fuerat pontificis ac Philippi conspiratione, sibi in Piceno insidias parari, cùm iam Picininus Picenum versus cum exercitu cōtendisset, aucta est ei nōnihil suspicio, nec non satis syncera fide Eugenius secum ageret, qui ea in eo fœdere comprehendi voluisset, quæ se haudquaquam præstiturum sciret. In primis verò Ioannesantonius Tarentinus princeps, aliiq; nonnulli regni proceres, quos in eā expeditionem ducebat, ne vlterius progrederetur, suadebant: quæ quidem res illum nonnihil consilij incertū reddidit.

reddidit. Tandem omnibus circunspectis, quum sibi reditum turpem fore existimaret, ne vnum Picininum in discrimen misisse videretur, qui iam ad Bisium castra posuerat, nec par copijs Francisco erat, aduersus eũ (ita enim fama erat) aduentanti progrediendi consilium cepit, Ioanne Liria, claro equite cũ peditibus mille ad eum præmisso: quem virum non fide tantùm, morumq́; elegantia, verùm etiam ob grauia sæpe adita pericula dignitatis suæ tuendæ causa valde diligebat. Qui cum Picinino coniunctus permagnum castris momentum accessit. Cumq́; rex è protonotario suspiciones in quas inciderat, falsas esse cognouisset, constituit fallax potius consilium subire, quàm à suscepto semel consilio discedere. Atque ita castris motis, continuato itinere, Nursiam versus profectus est, eo consilio vt Bisiũ (qui locus à Picinino obsidebatur) peteret. Ibi eũ Nicolaus cupidè expectabat, propterea quòd vulgò increbruerat, vt diximus, Franciscũ eò cum omnibus copijs, vt obsessis opẽ ferret, propediem venturum. Nec dubitabat postquam se cum rege coniunxisset, fore, vt Franciscus consilium mutaret. Cumq́; ad septem millia passuum à Nursia castra posuisset, venit ad eum Picininus, qui tantisper copijs præessent, in castris relictis. Ad viginti equites magni, & clari in armis viri cum eo accessere. Aberant autem castra regia à Bisio haud amplius sexdecim millibus passuum. Fuit illius aduentus regi perquàm gratus, præsertim quòd tam liberè ac paucis comitatus equitibus ad eum venisset, multumq́; ex ea animi fiducia, quam ille in omni sermone præ se ferebat iam omni suspicione posita, confirmatus est. Neque enim videbatur dubitare Nicolaus, quin vbi

vires in vnum contraxissent, hostibus superiores forent. Animaduertebat enim egregiam bello manum cum rege aduentasse. Florem nanque totius regni, ac praeterea Hispanos, Siculos complures, fortes viros, in eam expeditionem rex assumpserat, quod sciret sibi cũ duce haudquaquam contemnendo, cumq; validissimis copijs rem futuram. Postero die motis inde castris, rex vna cum Nicolao Bisium ire porrexit. Quumq; oppido appropinquaret, aduentu eius cognito, oppidani conterriti, pontifici absque certamine deditionem fecere. Eam enim deditionem sibi fieri rex non est passus, vti omnes Picentes populi agnoscerent, sese pro Ecclesiae dignitate non pro suis commodis gerere bellum, neque vllum postea oppidum aliter dedi permisit. Caeterum quoniam locus castrorum, ob angustias tantorum exercituum minime capax videbatur relicto ibi Nicolao, ipse ad Plebem Taurinã agri Camerinatis progressus, castris positis, Nicolaum praestolatus est: quo postridie mane Nicolaus profectus, ac per media regis castra transgressus, vltra eum locum circiter sex millia passuum & ipse posuit castra. Eo die rex quo exercitum recrearet, ibidem substitit, posteroq; die digressus Nicolaum cum omnibus copijs in armis reperit. Ibiq; cõiunctis exercitibus vltra eum locum quẽ Portam Serraualis vocant (angustiae quaedam sunt difficiles transitu) profectus iuxta ripam Clentis fluminis castra posuit. Quo in loco agnouit Franciscum haud procul à sancto Seuerino oppido abesse, & cum eo Sigismũdum Malatestam, qui gener socero in auxilium cum copijs haud contemnendis venerat. Erant in hostium exercitu ad octo millia militum. Constituerat autem rex

eo die,

eo die, commeatuum inopia, quorũ quidem magnam vim parari oportebat, conquiescere. Cæterùm vt accepit Franciscum vnius modò diei iter à se abesse, mutato repente consilio, circiter secundam noctis vigiliam vlteriùs progredi cœpit, omissoq; recto itinere (quod Tolentinũ ferebat) ad læuam flexit: ea enim est via rectior ad sanctũ Seuerinũ contendẽti, quo in loco Franciscum castra metatum diximus, quamuis propter locorum asperitatem equiti aliquanto incommodior esset. Cumq; iam orta luce, rex ad collem Lucij (ita castel lum vocant) peruenisset, qui locus à sancto Seuerino haud multum aberat, factus est certior, Franciscum cognito eius itinere, motis properè castris Cingulum concessisse. Erat ea regio plurimùm montana, & ob id Franciscus hostem maiore periculo ea loca subiturum putarat. Quod postquàm in castris auditum est, maximis clamoribus milites à rege postularunt vti castellũ, de quo antè diximus, quo militiam haud segnem agerent, à se oppugnari sineret. Quorum studio perspecto rex, quanquam inuitus propter castellanorum calamitatem, id postulantibus concessit. Mouit etiam nonnihil regem commeatuum indigentia, quos vndiq; comparari quacunque ratione necesse erat. atque ita bipartito exercitu, iussit vt ab vna parte Nicolai copiæ, ab altera suæ castellum inuaderent. Quumq; iam pugnari cœptum esset, Sanseuerinates, qui Franciscum metu regis sese Cingulum recepisse cognouerant, missis ei obuiam legatis antequàm propius accederet, allatis portarum clauibus, deditionẽ facere constituerunt Qui cùm sese ad pedes eius supplices proiecissent, traditisq; clauibus, nulla pontificis mentione facta, deditio-

nem facerent, rex ijs longa oratione ostendit se nulla sui commodi spe, aut dominãdi cupiditate, sed pro Romanæ ecclesiæ dignitate, & commodo eam expeditionem suscepisse: gratam sibi accidisse talis erga se animi significationem: cæterùm æquum esse, cùm pro pontific. bellum gerat, ei quoque (id quod omnino sibi cõstitutum sit) deditionem fieri. Cuius illi voluntati cognita pontificis legato deditionem fecerunt, cui & claues ad se allatas rex tradi iussit. Inter hæc quũ castellum diutius resistere haud posse videretur, ijdem legati suppliciter à rege petierunt, vti suos à dimicatione reuocaret, nec castellum euerti, atque proponi ad prædã pateretur: facturos haud dubiè Castellanos, quod Sanseuerinates fecissent: itemq́ omnes populos qui sui iuris ac ditionis essent. Quorum precibus permotus, quãquam victoria iã in manu esset, receptui cani iussit. Post hæc cingulum versus mouit, quò Frãciscum sese recepisse docuimus: triaq́ modò millia passuum à Castello progressus, haud procul ab amne Potentia castra posuit. Eodemq́ die, quo fortiori, ac fideliori opera Nicolai Picinini vteretur, simul vt omnis exercitus ad pericula subeunda paratior fieret, eum copijs omnibus præfecit, congestis in illum maximis laudibus, nullaq́ re, quæ posita sit in honore verborum, prætermissa: nec quisquam è regijs fuit, qui non maximè consilium eius comprobauerit. Postridie eius diei rex motis castris Potentiam versus ire cœpit. Cumq́ in itinere certior factus esset, Franciscum locorum oportunitate fretũ statuisse in his locis consistere, quanquam multi essent, qui huiusmodi profectionem, propter viarum iniquitatem, dissuaderent, nihilominus, vt Nicolaũ contraria sen-

riæ sententiæ esse animaduertit (tantùm illi viro in re militari tribuebat) cœptum iter persequi instituit. Cæterùm quòd diei haud multũ supererat, & itinera esse diligentiùs exploranda videbatur, tùm quòd fessos cõtinuatis itineribus milites recreari oportebat, eo die Potentiam non est ventum. Franciscus autem, cognito eius itinere atque consilio, cùm varias suorum sententias cerneret, dispositis per oppida quæq; præsidijs ne cũ rege dimicare cogeretur, è Piceno cõcedere constituit, missoq; Firmum, quod est Picentium caput, Alexandro fratre viro forti: Ioannem Tolentinum cum sexcentis equitibus Auximum, Troilum Esim, Robertum fratris filium cum quibusdam alijs copiarum ductoribus, Roccam Contratam (ita appellabant id oppidum) præsidio ire iussit. Quo digresso, Petrus Brunaurus vnus è copiarum eius ductoribus, quo multum vti solebat, siue regis pollicitationibus ductus, auctore Iniço Gheuara, vno è purpuratis regi percaro, cùm is ad Franciscũ colloquia postulantem aliquanto antè missus à rege isset, siue is aliquid grauioris iræ aduersus Franciscum concepisset (ad octingentos is equites ducebat) mox ad regem cum copijs transit. Qua re cognita Franciscus in grauiores rursus curas incidit. Cogitabat enim, quantum sibi roboris detractum fuisset, tantum hosti accessisse. Rex autem consilij eius nescius, in consultando de ratione traducendi per montes exercitus, mittendisq; in diuersa exploratoribus, vt sciret quænam itinera ad hostem expeditiora essent, eum diem consumpsit. Postridie verò itinere comperto, cùm iam moturus esset, factus est certior, Franciscum cum reliquis copijs eo animo vt nusquam cum eo congrederetur, ex ijs locis di-

scessisse. Cumq; cognouisset eum iam abesse, quantum vno die itineris conficere ipse non posset, ne nequicquã in persequendo hoste tempus tereret (mutato consilio) eo die inter montem Melonem quem appellant, ac Mõticulum, copias duxit. Ad cuius primum aduentum oppidani perculsi, praeterea Maceratenses, ac Tolentinates, quòd Franciscum copijs imparem regi norant, pontificis legato deditionem fecere. quae Francisco renunciata eum vehemẽter solicitum habuere. Nam nec vlla praesidia, quae per oppida distribuerat, satis firma posthac fore existimabat, nec dum satis sciebat, quanam ratione tantae exortae subitò tempestati occurreret. Quamuis enim Florentinos, ac Venetos, quorum antè bello dux opes ac gloriam auxerat, fautores haberet, tamen in tam subito casu, ac tam aduersis suis rebus, praesertim cùm adhuc bellum ijs cum Philippo esset, eorum auxilia desperabat. Instabat enim Alphonsus ac protinus cedente vrgebat, ex quo fiebat, vt sese haud satis tutum vllis murorũ munimentis putaret. Populorum enim inconstantiam verebatur, quam partim rumor regiae potentiae, partim religionis metus, vt sese aliquando impiae rebellionis nota liberarent, faciebat. Et Florẽtini quidem, & Veneti eum è Piceno summoueri aegrè ferebant, sed auxilium ferre nõ poterãt. Nec verò existimauerant fieri posse, cùm scirent quantas Franciscus copias haberet, quantaq; is virtute bello gerendo esset, vt tam facilè hostibus cederet, concilio modò, & spe (quod vnum in rebus tàm subitis poterãt) illum adiuuabant. Is igitur ad artes conuersus quandoquidem nulla alia apparebat resistendi ratio, simulandam cum Philippo censuit reconciliationem, eius consilium

filium Venetis, ac Florẽtinis approbantibus. Misit igitur è suis, qui Philippo nunciaret sese in gratiam eius redire cupere, nec amplius eius voluntati refragari decreuisse, quem sibi parentis ac Principis loco vnum esse colendum constituisset, & à quo summis beneficijs sese ornatum esse meminisset, modò is posita animi acerbitate, atq; iracundia, præterita animo obliteraret. Quæ cùm audisset Philippus (is enim illum non tam omnino fractum quàm debilitatum, & imminutum, quò eo liberius vteretur, velle existimabatur: fit enim natura, vt quæ optemus, ea faciliùs in sensus nostros irrepant) confestim misit vnum ex ijs quorũ opera vti consueuerat, si quando quempiam citra legati nomen, & dignitatem mittere volebat, qui quæ ille vellet, peteret, & percontaretur. Ad quem Franciscus longa oratione vsus (vt erat homo ad persuadendum non natura modò, sed etiam quadam arte compositus) præterita purgare ostendit, quæ egisset aduersus Philippi voluntatem, ea sibi molesta esse, & quãdo ea infecta fieri non possent, sese illa perpetuo obsequio emendaturum. Quæ tamen non ipsius odio, sed magis inimicorum iniurijs, & contumelijs impulsus stimulatusq; effecisset. Quorum semper in id vnum studium vehemens fuisset, vt ipsius Philippi animum per calumnias à se auerterent, quibus tam facilè credi, haud par fuisse: Philippum debuisse existimare neminem sibi fideliorem, aut dignitatis amplitudinisq; suæ cupidiorem, quàm se esse, quem sibi generum ex tam multis claris principibus delegisset, cuiq; post mortem tantas opes, tantum imperium esset relicturus. Miratum verò se magis fuisse, quonã modo adduci potuisset, vti aduersus se copias

mitteret, nisi eum, qui missus est (designabat autem Piccininum) propter veteres inimicitias tam cupidè contra se profectum intelligeret. Hæc, atque alia huiusmodi cùm dixisset, & purgasse præteritam contumaciam sibi satis visus esset, quæ a socero vellet, adiecit. Idq; in primis vti a rege postularet, vt è Piceno exercitum reduceret. Scire se regem pro ea amicitia, quæ illi summa cum Philippo esset, eius voluntati facilè obsecuturum. Quo nuncio placatus Philippus, illi in gratiam recepto, postulata concessit, atque hæc clam rege omnia. Nec mora Ioannem Balditionem ad regem misit, qui ijs de rebus eum certiorem factum oraret, vti omissa expeditione cum exercitu è Piceno discederet. Francisci incolumitatem sibi, vt generi, ac filij, curæ esse. Nec tamen quænam essent pacis inter se conditiones, atque an ijs rex ipse nominatus esset, quicquam nunciandum curauit. Hæc regi nunciata nonnihil eum conturbauerunt: potissimum cùm iam vsq; adeò progressus esset, vt referre pedem, absque dignitatis ac nominis sui iactura aliqua non posse videretur. Nam cùm pontifici fidē dedisset, non quieturum, donec Picentes Frācisci dominatu liberatos in illius potestatem redegisset, hanc à se deseri causam honestè non posse existimabat. nec verò deerant, qui Philippum tam facilè illum in pristinam gratiam reuocasse opinarētur: quòd esset veritus, postquam rex Franciscum è Piceno summouisset (erat enim natura in suspicionem pronus) ne res suas, vbi aliqua dissensio exorta esset, cùm vellet, perturbaret: præsertim cùm ab eo, vna propè excursione maximam agri Piceni partem Francisco ademptam cognouisset. Quapropter cœptam expeditionem, ac magna iam ex

parte

parte confectam persequi instituit, Balditione edocto, cur sibi non liceret susceptam semel pro pontifice causam destituere: quam, vt toto studio persequeretur, põtificis legatus instaret. Post hæc oppidis, quæ ad Eugenij imperium redierant, præsidio firmatis, ad Cornicis saltum, haud procul à Cingulo castra fecit. Cuius consilio atque itinere comperto, Franciscus properè inde mouit, ne aut in oppido obsideretur, aut cum rege necessariò decertare cogeretur. Itaque oppidani cum sese destitutos eius auxilio animaduerterent, & ad obsidionem res spectare videretur, missis ad rege oratoribus, triduo pòst deditionem fecerunt. Inde ad Castrum Planum profectus, cùm oppidani deditionem detrectarēt, ac propter opinionem resisterent, id continuò admotis copijs cepit. Et quo cætera oppida minus recusarent in ius ac potestatem Romani pontificis redire, oppidanorum bona legati iussu militi in prædam permisit. Dum hæc aguntur, Philippus Francisci gratia rursus ad Alphonsum literas per tabellarium in eandem sentētiam misit, sed prioribus aliquantò vrgentiores, orans, atq; obsecrans vt omissis Piceni rebus, exercitum in regnũ reduceret. Erant autem conscriptæ eæ literæ apud Frãciscum, ab eo quē Philippus ad se miserat, quibus verbis Franciscus ipse dictauerat: cumq; his literis alteras idem tabellarius attulit à Simone Guilino, qui pro Philippo fœdus apud Terracinã renouarat: in quibus scriptum erat, reminisci Alphonsum debere fœderis ipsius legibus cõtineri, simulatq; is intellexisset Philippo placere, esse exercitum in regnum reducturũ. Quibus rebus Alphonsus grauiter commotus, præsertim cùm ea expeditio Philippi potissimum hortatu à se suscepta

esset: nec vera essent, quæ Guilinus scripserat: mittere quempiam è suis ad Philippum constituit, qui cum illo his de rebus expostularet. Itaque vocatum ad se Matthæum Malseritum virum, & iuris scientia, & consilio clarum, cuius erga se fidem, ac diligentiam antea alijs in legationibus expertus fuerat, ad iter comparari iussit: atque quò tutiore, & commodiore via proficisceretur, expectandum illi ait Sigismundum Malatestam, qui ad se quàmprimum venturus esset, per eius agrum breuius iter fore. Erat quidem Sigismundus ex nobili Malatestarum genere: ex quo multi illustres viri belli & pacis artibus orti sunt. Hic eum sua ipsius gratia, cùm Frãcisci, cuius gener erat, fauore sublatus inter copiarum duces clarus habebatur. Qu cùm furentis procellæ veniẽtem in se impetum sustinere se posse diffideret, regis amicitiam à se expeti simulauit: eam vnam rerum suarum salutem arbitratus: & quò tutò iret, fidem à rege petierat, impetrauerat q́;. Cæterùm cùm per exploratores certior factus esset, regem procul à se iter facere instituisse, eius adeundi consilium immutauit. Quem frustra expectatum, vt rex ad se non ire animaduertit: ratus (id quod erat) illum aliquid noui consilij cepisse, cum ab eo iter iam deflectere cœpisset: haud amplius differendum ratus, Matthæum ad Philippum abire iussit, & vnà cum eo Ioannem Nuceum: quòd is rerum in Insubribus, vnde erat oriundus, ac præterea Philippi morum peritus putabatur. Qui statim Vrbinum versus arrepto itinere per Piceni mõtana in Flaminiam primùm, atque inde in Insubres profecti, Mediolanum peruenerunt. Quorum aduentu cognito Philippus, qui eos in vrbem deduceret, summos

viros

viros obuiam misit: atq; ijs diuersorium & lautia data. Eo die ad Philippum salutandi gratia in arcem ierunt: à quo benigne, comiterq; excepti sunt. Hinc facta modò salutatione, constituit Philippus tres viros, quibus cum agerent, quæ agenda essent: hi fuere Vgutio Cotrarius, Nicolaus Guerrerius, ac Franciscus Castillioneus: quibus constitutis rebus domū reducti sunt. Postridie eius diei, tres viri à Philippo his audiēdis delegati ad eos venerunt, quidnam à rege pertulissent cognituri. Ad quos Matthæus post primos congressus silentio facto, hunc in modum locutus est: Miratur vehementer Alphonsus rex cum Picenam expeditionē Philippi potissimum hortatu atque impulsu aduersus Frācīscum Sfortiam susceperit, ac Picenum ingressus, intra paucos dies multa illi oppida ademerit, atq; in extremos iam Piceni fines compulerit, venisse ad se à Philippo Ioannem Balditionem cum mandatis in quibus erat, se Franciscum Sfortiam omni posita contentione in pristinam gratiam recepisse: ac proinde magnopere orare, vti ea omissa expeditione, illum oppugnare absistat, id sibi per gratum fore, quandoquidem illi fidem dederit, sese eum tanta belli mole leuaturum: in eoq; Philippum hoc se faciliorem præbuisse, quod nisi Franciscum tantis rerum angustijs obluctantem, sibi recōciliari passus esset, eius amicitiam, atque operā in omne tempus perdidisset: quoniam is se perpetuo fœdere Florentinis, ac Venetis iuncturus esset, ne fortunis omnibus euerteretur. Ad hæc venisse paucis pòst diebus tabellarium quēdam cum binis ad se literis, alteris à Simone Guilino scriptis, eodem propè argumento, nisi quòd hæ aliquanto duriores videbantur, quas quidem

siue is nuncius (quod quidem plures existimarunt) vanus fuerit, qui non obedientissimè regi officium præstiterit: nullo prorsus honore erga eum ab Antonutio, illiusq; factionis hominibus prætermisso. Vrbe transmissa, quina millia passuum inde castra posuit. Inter hæc protonotarius, quem ad pontificẽ profectum diximus, Senas (ibi enim per id temporis Eugenius agebat) profectus, nõnullos Cardinales partim Italos, partim Gallos omni studio, ne pax rata haberetur, apud pontificẽ intercedẽtes reperit. Cæterùm vbi protonotarium audiuit, ijs reiectis paci & ipse annuit: quæq; legatus egerat rata habuit, comprobauitq;. Postquàm regij legati ad pontificem profecti mandata exposuere: regem sese subijcere eius autoritati pronunciarunt. Quibus benigno responso dato, Eugenius rursus protonotarium ad regem misit qui & pacis, & cõfirmati regni diplomata ad eum deferret. Quorum alterum, quo pacis & fœderis comprobatio continebatur, accepit: alterũ de regni confirmatione, quòd in eo nõnulla addita erant, quæ sibi haud satis placebant, respuit, quanquam ea superiores reges pontificibus præstare mos esset. Et quoniam regi non nulla suspicio iniecta fuerat pontificis ac Philippi conspiratione, sibi in Piceno insidias parari, cùm iam Picininus Picenum versus cum exercitu cõtendisset, aucta est ei nõnihil suspicio, nec non satis syncera fide Eugenius secum ageret, qui ea in eo fœdere comprehendi voluisset, quæ se haudquaquam præstiturum sciret. In primis verò Ioannesantonius Tarentinus princeps, aliiq; nonnulli regni proceres, quos in eã expeditionem ducebat, ne vlterius progrederetur, suadebant: quæ quidem res illum nonnihil consilij incertũ reddidit.

reddidit. Tandem omnibus circunspectis, quum sibi reditum turpem fore existimaret, ne vnum Picininum in discrimen misisse videretur, qui iam ad Bisium castra posuerat, nec par copijs Francisco erat, aduersus eũ (ita enim fama erat) aduentanti progrediendi consilium cepit, Ioanne Liria, claro equite cũ peditibus mille ad eum præmisso: quem virum non fide tantùm, morumq; elegantia, verùm etiam ob grauia sæpe adita pericula dignitatis suæ tuendæ causa valde diligebat. Qui cum Picinino coniunctus permagnum castris momentum accessit. Cumq; rex è protonotario suspiciones in quas inciderat, falsas esse cognouisset, constituit fallax potius consilium subire, quam à suscepto semel consilio discedere. Atque ita castris motis, continuato itinere, Nursiam versus profectus est, eo consilio vt Bisiũ (qui locus à Picinino obsidebatur) peteret. Ibi eũ Nicolaus cupidè expectabat, propterea quòd vulgò increbruerat, vt diximus, Franciscũ eò cum omnibus copijs, vt obsessis opè ferret, propediem venturum. Nec dubitabat postquam se cum rege coniunxisset, fore, vt Franciscus consilium mutaret. Cumq; ad septem millia passuum à Nursia castra posuisset, venit ad eum Picininus, qui tantisper copijs præessent, in castris relictis. Ad viginti equites magni, & clari in armis viri cum eo accessere. Aberant autem castra regia à Bisio haud amplius sexdecim millibus passuum. Fuit illius aduentus regi perquàm gratus, præsertim quòd tam liberè ac paucis comitatus equitibus ad eum venisset, multumq; ex ea animi fiducia, quam ille in omni sermone præ se ferebat iam omni suspicione posita, confirmatus est. Neque enim videbatur dubitare Nicolaus, quin vbi

vires in vnum contraxissent, hostibus superiores forēt. Animaduertebat enim egregiam bello manum cum rege aduentasse. Florem nanque totius regni, ac praeterea Hispanos, Siculos complures, fortes viros, in eam expeditionem rex assumpserat, quòd sciret sibi cū duce haudquaquam contemnendo, cumq; validissimis copijs rem futuram. Postero die motis inde castris, rex vnà cum Nicolao Bisium ire porrexit. Quumq; oppido appropinquaret, aduentu eius cognito, oppidani conterriti, pontifici absque certamine deditionem fecere. Eam enim deditionem sibi fieri rex non est passus, vti omnes Picentes populi agnoscerēt, sese pro Ecclesiae dignitate non pro suis commodis gerere bellum, neque vllum postea oppidum aliter dedi permisit. Caeterùm quoniam locus castrorum, ob angustias tantorum exercituum minimè capax videbatur relicto ibi Nicolao, ipse ad Plebem Taurinā agri Camerinatis progressus, castris positis, Nicolaum praestolatus est: quò postridie mane Nicolaus profectus, ac per media regis castra transgressus, vltra eum locum circiter sex millia passuum & ipse posuit castra. Eo die rex quo exercitum recrearet, ibidem substitit, posteroq; die digressus Nicolaum cum omnibus copijs in armis reperit. Ibiq; cōiunctis exercitibus vltra eum locum quē Portam Serraualis vocant (angustiae quaedam sunt difficiles transitu) profectus iuxta ripam Clentis fluminis castra posuit. Quo in loco agnouit Franciscum haud procul à sancto Seuerino oppido abesse, & cum eo Sigismūdum Malatestam, qui gener socero in auxilium cum copijs haud contemnendis venerat. Erant in hostium exercitu ad octo millia militum. Constituerat autem rex

eo die,

eo die, commeatuum inopia, quorũ quidem magnam vim parari oportebat, conquiescere. Caterùm vt accepit Franciscum vnius modò diei iter à se abesse, mutato repente consilio, circiter secundam noctis vigiliam vlteriùs progredi cœpit, omissoq; recto itinere (quod Tolentinũ ferebat) ad læuam flexit: ea enim est via rectior ad sanctũ Seuerinũ contendẽti, quo in loco Franciscum castra metatum diximus, quamuis propter locorum asperitatem equiti aliquanto incommodior esset. Cumq; iam orta luce, rex ad collem Lucij (ita castellum vocant) peruenisset, qui locus à sancto Senerino haud multum aberat, factus est certior, Franciscum cognito eius itinere, motis properè castris Cingulum concessisse. Erat ea regio plurimùm montana, & ob id Franciscus hostem maiore periculo ea loca subiturum putarat. Quod postquàm in castris auditum est, maximis clamoribus milites à rege postularunt vti castellũ, de quo antè diximus, quo militiam haud segnem agerent, à se oppugnari sineret. Quorum studio perspecto rex, quanquam inuitus propter castellanorum calamitatem, id postulantibus concesit. Mouit etiam nonnihil regem commeatuum indigentia, quos vndiq; comparari quacunque ratione necesse erat. atque ita bipartito exercitu, iußit vt ab vna parte Nicolai copiæ, ab altera suæ castellum inuaderent. Quumq; iam pugnari cœptum esset, Sanseuerinates, qui Franciscum metu regis sese Cingulum recepisse cognouerant, missis ei obuiam legatis antequàm propius accederet, allatis portarum clauibus, deditionẽ facere constituerunt Qui cùm sese ad pedes eius supplices proiecissent, traditisq; clauibus, nulla pontificis mentione facta, deditio-

nem facerent, rex ijs longa oratione ostendit se nulla sui commodi spe, aut dominădi cupiditate, sed pro Romanæ ecclesiæ dignitate, & commodo eam expeditionem suscepisse: gratam sibi accidisse talis erga se animi significationem: cæterùm æquum esse, cùm pro pontific. bellum gerat, ei quoque (id quod omnino sibi cōstitutum sit) deditionem fieri. Cuius illi voluntati cognita pontificis legato deditionem fecerunt, cui & claues ad se allatas rex tradi iussit. Inter hæc quū castellum diutius resistere haud posse videretur, ijdem legati suppliciter à rege petierunt, vti suos à dimicatione reuocaret, nec castellum euerti, atque proponi ad prædā pateretur: facturos haud dubiè Castellanos, quod Sanseuerinates fecissent: itemq; omnes populos qui sui iuris ac ditionis essent. Quorum precibus permotus, quāquam victoria iā in manu esset, receptui cani iussit. Post hæc cingulum versus mouit, quò Frācıscum sese recepisse docuimus: triaq; modò milla passuum à Castello progressus, haud procul ab amne Potentia castra posuit. Eodemq; die, quo fortiori, ac fideliori opera Nicolai Picinini vteretur, simul vt omnis exercitus ad pericula subeunda paratior fieret, eum copijs omnibus præfecit, congestis in illum maximis laudibus, nullaq; re, quæ posita sit in honore verborum, prætermissa: nec quisquam è regijs fuit, qui non maximè consilium eius comprobauerit. Postridie eius diei rex motis castris Potentiam versus ire cœpit. Cumq; in itinere certior factus esset, Franciscum locorum oportunitate fretū statuisse in his locis consistere, quanquam multi essent, qui huiusmodi profectionem, propter viarum iniquitatem, dissuaderent, nihilominus, vt Nicolaū contraria sen-

riæ sententiæ esse animaduertit (tantùm illi viro in re militari tribuebat) cœptum iter persequi instituit. Cæterùm quòd diei haud multũ superer at, & itinera esse diligentiùs exploranda videbatur, tùm quòd fessos continuatis itineribus milites recreari oportebat, eo die Potentiam non est ventum. Franciscus autem, cognito eius itinere atque consilio, cùm varias suorum sententias cerneret, dispositis per oppida quæq; præsidijs ne cũ rege dimicare cogeretur, è Piceno cócedere constituit, missóq; Firmum, quod est Picentium caput, Alexandro fratre viro forti: Ioannem Tolentinum cum sexcentis equitibus Auximum, Troilum Esim, Robertum fratris filium cum quibusdam alijs copiarum ductoribus, Roccam Contratam (ita appellabant id oppidum) præsidio ire iussit. Quo digresso, Petrus Brunaurus vnus è copiarum eius ductoribus, quo multum vti solebat, siue regis pollicitationibus ductus, auctore Inico Gheuara, vno è purpuratis regi percaro, cùm is ad Franciscũ colloquia postulantem aliquanto antè missus à rege isset, siue is aliquid grauioris iræ aduersus Franciscum concepisset (ad octingentos is equites ducebat) mox ad regem cum copijs transit. Qua re cognita Franciscus in grauiores rursus curas incidit. Cogitabat enim, quantum sibi roboris detractum fuisset, tantum hosti accessisse. Rex autem consilij eius nescius, in consultando de ratione traducendi per montes exercitus, mittendisq; in diuersa exploratoribus, vt sciret quanam itinera ad hostem expeditiora essent, eum diem consumpsit. Postridie verò itinere comperto, cùm iam moturus esset, factus est certior, Franciscum cum reliquis copijs eo animo vt nusquam cum eo congrederetur, ex ijs locis di-

sceßisse. Cumq; cognouisset eum iam abesse, quantum vno die itineris conficere ipse non posset, ne nequicquã in persequendo hoste tempus tereret (mutato consilio) eo die inter montem Melonem quem appellant, ac Mõticulum, copias duxit. Ad cuius primum aduentum oppidani perculsi, praeterea Maceratenses, ac Tolentinates, quòd Franciscum copijs imparem regi norant, pontificis legato deditionem fecere. quae Francisco renunciata eum vehemẽter solicitum habuere. Nam nec vlla praesidia, quae per oppida distribuerat, satis firma posthac fore existimabat, nec dum satis sciebat, quanam ratione tantae exortae subitò tempestati occurreret. Quamuis enim Florentinos, ac Venetos, quorum antè bello dux opes ac gloriam auxerat, fautores haberet, tamen in tam subito casu, ac tam aduersis suis rebus, praesertim cùm adhuc bellum ijs cum Philippo esset, eorum auxilia desperabat. Instabat enim Alphonsus ac protinus cedentẽ vrgebat, ex quo fiebat, vt sese haud satis tutum vllis murorũ munimentis putaret. Populorum enim inconstantiam verebatur, quam partim rumor regiae potentiae, partim religionis metus, vt sese aliquando impiae rebellionis nota liberarent, faciebat. Et Florẽtini quidem, & Veneti eum è Piceno summoueri aegrè ferebant, sed auxilium ferre nõ poterãt. Nec verò existimauerant fieri posse, cùm scirent quantas Franciscus copias haberet, quantaq; is virtute bello gerendo esset, vt tam facilè hostibus cederet, concilio modò, & spe (quod vnum in rebus tàm subitis poterãt) illum adiuuabant. Is igitur ad artes conuersus quandoquidem nulla alia apparebat resistendi ratio, simulandam cum Philippo censuit reconciliationem, eius consilium

silium Venetis, ac Florẽtinis approbantibus. Misit igitur è suis, qui Philippo nunciaret sese in gratiam eius redire cupere, nec amplius eius voluntati refragari decreuisse, quem sibi parentis ac Principis loco vnum esse colendum constituisset, & à quo summis beneficijs sese ornatum esse meminisset, modò is posita animi acerbitate, atq; iracundia, præterita animo obliteraret. Quæ cùm audisset Philippus (is enim illum non tam omnino fractum quàm debilitatum, & imminutum, quò eo liberius vteretur, velle existimabatur: fit enim natura, vt quæ optemus, ea faciliùs in sensus nostros irrepant) confestim misit vnum ex ijs quorũ opera vti consueuerat, si quando quempiam citra legati nomen, & dignitatem mittere volebat, qui quæ ille vellet, peteret, & percontaretur. Ad quem Franciscus longa oratione vsus (vt erat homo ad persuadendum non natura modò, sed etiam quadam arte compositus) præterita purgare ostendit, quæ egisset aduersus Philippi voluntatem, ea sibi molesta esse, & quãdo ea infecta fieri non possent, sese illa perpetuo obsequio emendaturum. Quæ tamen non ipsius odio, sed magis inimicorum iniurijs, & contumelijs impulsus stimulatusq; effecisset. Quorum semper in id vnum studium vehemens fuisset, vt ipsius Philippi animum per calumnias à se auerterent, quibus tam facilè credi, haud par fuisse: Philippum debuisse existimare neminem sibi fideliorem, aut dignitatis amplitudinisq; suæ cupidiorem, quam se esse, quem sibi generum ex tam multis claris principibus delegisset, cuiq; post mortem tantas opes, tantum imperium esset relicturus. Miratum verò se magis fuisse, quonã modo adduci potuisset, vti aduersus se copias

mitteret, nisi eum, qui missus est (designabat autem Piciniunum) propter veteres inimicitias tam cupidè contra se profectum intelligeret. Hæc, atque alia huiusmodi cùm dixisset, & purgasse præteritam contumaciam sibi satis visus esset, quæ a socero vellet, adiecit. Idq; in primis vti a rege postularet, vt è Piceno exercitum reduceret. Scire se regem pro ea amicitia, quæ illi summa cum Philippo esset, eius voluntati facilè obsecuturum. Quo nūcio placatus Philippus, illi in gratiam recepto, postulata concessit, atque hæc clam rege omnia. Nec mora Ioannem Balditionem ad regem misit, qui ijs de rebus eum certiorem factum oraret, vti omissa expeditione cum exercitu è Piceno discederet. Francisci incolumitatem sibi, vt generi, ac filij, curæ esse. Nec tamen quænam essent pacis inter se conditiones, atque an ijs rex ipse nominatus esset, quicquam nunciandum curauit. Hæc regi nunciata nonnihil eum conturbauerunt: potissimum cùm iam vsq; adeò progressus esset, vt referre pedem, absque dignitatis ac nominis sui iactura aliqua non posse videretur. Nam cùm pontifici fidē dedisset, non quieturum, donec Picentes Frācisci dominatu liberatos in illius potestatem redegisset, hanc à se deseri causam honestè non posse existimabat. nec verò deerant, qui Philippum tam facilè illum in pristinam gratiam reuocasse opinarētur: quòd esset veritus, postquam rex Franciscum è Piceno summouisset (erat enim natura in suspicionem pronus) ne res suas, vbi aliqua dissensio exorta esset, cùm vellet, perturbaret: præsertim cùm ab eo, vna propè excursione maximam agri Piceni partem Francisco ademptam cognouisset. Quapropter cœptam expeditionem, ac magna iam ex

parte confectam persequi instituit, Balditione edocto, cur sibi non liceret susceptam semel pro pontifice causam destituere: quam, vt toto studio persequeretur, pōtificis legatus instaret. Post hæc oppidis, quæ ad Eugenij imperium redierant, præsidio firmatis, ad Cornicis saltum, haud procul à Cingulo castra fecit. Cuius consilio atque itinere comperto, Franciscus properè inde mouit, ne aut in oppido obsideretur, aut cum rege necessariò decertare cogeretur. Itaque oppidani cum sese destitutos eius axilio animaduerterent, & ad obsidionem res spectare videretur, missis ad regē oratoribus, triduo pòst deditionem fecerunt. Inde ad Castrum Planum profectus, cùm oppidani deditionem detrectarēt, ac propter opinionem resisterent, id continuò admotis copijs cepit. Et quo cætera oppida minus recusarent in ius ac potestatem Romani pontificis redire, oppidanorum bona legati iussu militi in prædam permisit. Dum hæc aguntur, Philippus Francisci gratia rursus ad Alphonsum literas per tabellarium in eandem sentētiam misit, sed prioribus aliquantò vrgentiores, orans, atq; obsecrans vt omissis Piceni rebus, exercitum in regnū reduceret. Erant autem conscriptæ eæ literæ apud Frāciscum, ab eo quē Philippus ad se miserat, quibus verbis Franciscus ipse dictauerat: cumq; his literis alteras idem tabellarius attulit à Simone Guilino, qui pro Philippo fœdus apud Terracinā renouarat: in quibus scriptum erat, reminisci Alphonsum debere fœderis ipsius legibus cōtineri, simulatq; is intellexisset Philippo placere, esse exercitum in regnum reducturū. Quibus rebus Alphonsus grauiter commotus, præsertim cùm ea expeditio Philippi potissimum hortatu à se suscepta

esset: nec vera essent, quæ Guilinus scripserat: mittere quempiam è suis ad Philippum constituit, qui cum illo his de rebus expostularet. Itaque vocatum ad se Matthæum Malferitum virum, & iuris scientia, & consilio clarum, cuius erga se fidem, ac diligentiam antea alijs in legationibus expertus fuerat, ad iter comparari iussit: atque quò tutiore, & commodiore via proficisceretur, expectandum illi ait Sigismundum Malatestam, qui ad se quamprimum venturus esset, per eius agrum breuius iter fore. Erat quidem Sigismundus ex nobili Malatestarum genere: ex quo multi illustres viri belli & pacis artibus orti sunt. Hic eum sua ipsius gratia, cùm Frãcisci, cuius gener erat, fauore sublatus inter copiarum duces clarus habebatur. Qu cùm furentis procellæ veniẽtem in se impetum sustinere se posse diffideret, regis amicitiam à se expeti simulauit: eam vnam rerum suarum salutem arbitratus: & quò tutò iret, fidem à rege petierat, impetraueratq;. Cæterùm cùm per exploratores certior factus esset, regem procul à se iter facere instituisse, eius adeundi consilium immutauit. Quem frustra expectatum, vt rex ad se non ire animaduertit: ratus (id quod erat) illum aliquid noui consilij cepisse, cum ab eo iter iam deflectere cœpisset: haud amplius differendum ratus, Matthæum ad Philippum abire iussit, & vnà cum eo Ioannem Nuceum: quòd is rerum in Insubribus, vnde erat oriundus, ac præterea Philippi morum peritus putabatur. Qui statim Vrbinum versus arrepto itinere per Piceni mõtana in Flaminiam primùm, atque inde in Insubres profecti, Mediolanum peruenerunt. Quorum aduentu cognito Philippus, qui eos in vrbem deduceret, summos

viros

viros obuiam misit: atq; ijs diuersorium & lautia data. Eo die ad Philippum salutandi gratia in arcem ierunt: à quo benigne, comiterq; excepti sunt. Hinc facta modò salutatione, constituit Philippus tres viros, quibus cum agerent, quæ agenda essent: hi fuere Vgutio Cotrarius, Nicolaus Guerrerius, ac Franciscus Castillioneus: quibus constitutis rebus domũ reducti sunt. Postridie eius diei, tres viri à Philippo his audiẽdis delegati ad eos venerunt, quidnam à rege pertulissent cognituri. Ad quos Matthæus post primos congressus silentio facto, hunc in modum locutus est: Miratur vehementer Alphonsus rex cum Picenam expeditionẽ Philippi potissimum hortatu atque impulsu aduersus Frãciscum Sfortiam susceperit, ac Picenum ingressus, intra paucos dies multa illi oppida ademerit, atq; in extremos iam Piceni fines compulerit, venisse ad se a Philippo Ioannem Balditionem cum mandatis in quibus erat, se Franciscum Sfortiam omni posita contentione in pristinam gratiam recepisse: ac proinde magnopere orare, vti ea omissa expeditione, illum oppugnare absistat, id sibi per gratum fore, quandoquidem illi fidem dederit, sese eum tanta belli mole leuaturum: in eoq; Philippum hoc se faciliorem præbuisse, quod nisi Franciscum tantis rerum angustijs obluctantem, sibi recõciliari passus esset, eius amicitiam, atque operã in omne tempus perdidisset: quoniam is se perpetuo fœdere Florentinis, ac Venetis iuncturus esset, ne fortunis omnibus euerteretur. Ad hæc venisse paucis pòst diebus tabellarium quẽdam cum binis ad se literis, alteris à Simone Guilino scriptis, eodem propè argumento, nisi quòd hæ aliquanto duriores videbantur, quas quidem

literas regi constaret, apud Franciscum, quibus ei placuerat verbis, per Philippi scribam fuisse conscriptas. Guilini autem literas paulo insolentiores iudicatas esse, quibus regem monebat, vti eorum reminisceretur, quæ apud Terracinam fœdere comprehensa essent: non debere igitur eum fugere, se promisisse, simulac Philippo libuisset, se ab ea expeditione discessurum: ac proin vellet id fœdus ratum esse. Hæc autem atque alia eiuscemodi sunt, inquit, quæ regem in summam admirationem adduxerunt. Primum verò omnium quòd Philippus tam facilè sibi persuaderi passus sit, Franciscum syncera secum fide in gratiam redire, quandoquidem per Petrum Brunaurum exploratum habet, qui omniũ Francisci consiliorum est conscius, eam reconciliationẽ Venetorum ac Florentinorum consilio à Francisco cõfectam esse, quod breui rei exitus est indicaturus. Quæ quidem omnia rex ipse ex Troilo altero è copiarum Francisci ductoribus, qui hæc ad illum scripsit, vera esse comperit. Miratur autem rex haud minus quòd de cõditionibus renouati cum Francisco fœderis nihil à se cognosci voluerit, præsertim ijs de rebus, quæ pontificis, & suæ quoque intersint, cùm adhuc nonnulla oppida Frãciscus in Neapolitano regno occupata detineat. Nã in ipso fœdere disertè comprehẽsum est, si quando Philippo, mutata sentẽtia, placuisset regem à suscepta expeditione absistere, præstare Philippũ debere, vti Frãciscus ex omnibus primùm regni oppidis præsidia educat, quod quidem à Philippo perinde neglectum est, ac si nihil omnino ad regẽ pertineat quicquam de Francisco cognoscere. Quibus profectò de rebus grauius questurus fuisset, si cum alio illi quàm cum Philippo res esset, qui-

et, quicum statuit sibi firmā, atque incorruptam amicitiam futuram. Quod autem ad causæ honestatē pertinet, considerandum Philippo etiam atque etiam est, cùm id bellum rex pontificis maximi iussu cuius Neapolitani regni iura sunt, eoq; ipso maximè, & autore, & impulsore susceperit gesseritq;, non licere regi ab armis discedere, ne iusta de se querimoniæ causa pontifici exhibeatur. Præterea (quod ad dignitatē suam attinere rex putat) multò sibi turpius existimaret, si repētè medijs gerendis rebus, præsertim in tam prospero victoriæ cursu, quàm si nondum inchoata expeditione, hoste tantùm irritato, exercitum reduceret. Iam enim nequid ignoretur, in pontificis potestatem supra quinque & viginti oppida, præter castella plurima redegit; sperátq; breui fore, vt eiectis Francisci præsidijs, reliquum Picenum in pōtificis potestatem vindicet. Quod vt perficiat quotidie à pontifice per literas, ac nuncios rogatur. Nec verò rex inficiatur, respondisse se Simoni Guilino reducturum se inde exercitum, simul ac certior factus esset, Franciscum cum Philippo in gratiam redisse. Sed ea lege vbi pontifici primùm satisfactum esset, ac sibi Ciuitella, Theanum ac reliqua regni oppida restituerentur. Quòd si Philippus rerum suarum securitatem respiciat, certè illi optandum est, Frācisco Picenum adimi, vt eo tot oppidis priuato, faciliore vti posset, quem tantæ opes aduersus eum contumaciorem fecerunt. Tādem verò si Philippus in eo persistit, vt velit regem ab armis discedere, perficiat ipse (quod illius fides postulat) vt absq; pontificis querela sibi facere id liceat. hoc certè præstare Philippus debet, cuius volun- luntati obtemperare, ob accepta ab illo beneficia, rex

inprimis cupit. Cùm hæc dixisset, nullo ei responso dato, hæc se ad Philippum allaturos, ac de illius sententia responsuros, dixerunt. Nec multò pòst Philippus ijs in arcem vocatis magis mirari se ait, quòd Alphonsus (vt taceret de pontifice maximo, qui maior eo in terris esset, vt nihil de Nicolao Picinino diceret, quem virum probum, & sibi fidelem cognouisset) aliorum quorundã impulsu non esset ei in re Frãcisci obsecutus, quodq́ alijs magis, quàm sibi credere de ipsius animo, ac voluntate perseuerasset, ijs præcipuè, qui vbi vsus postularet, pro regno eius tutando, quantum ipse paratus esset, effundere non sustinerent: debuisse certè Alphonsum plus sibi in ea re fidei habere, quàm cæteris omnibus, qui illum sibi in generum, filiumq́ adoptasset. Se quidem, si casus contigisset, ei facilè obsequuturum in eiusmodi re fuisse. Satis sibi constare Franciscũ syncero animo eam reconciliationem quæsisse: ac proin illum à se in pristinam beneuolentiam receptum esse: cupereq́ admodũ præstare posse (quod quidem pepigisset) vti à rege illius vexandi finis fieret: hoc vno, quod apud regem posset, sese iudicaturũ. Post hæc ad Matthæum conuersus, Te, inquit, Matthæe appello, qui regi natione es propior, & multis annis (quantũ ex sermone tuo iudicare possum) in Italia versatus es. Non es, vt opinor, nescius & quantum ego Francisco, & quantum mihi is debet: sed doleo me totiens, ac tam multis precibus frustra à rege contendisse, vti à suscepta expeditione absistat: præsertim cum sciat quàm eius amplitudini, gloriæq́ faueã. Ad hæc Matthæus, haud dubium se Philippus etiam arbitrari Alphonsum non minus sua ipsius, quàm pontificis voluntate aduersus Franciscum bellum suscepisse:

quòd

quòd illum contumaciorem in se factum & cum hostibus suis consentientem videret: quòd Veneto bello, præsertim postquàm is à se digressus Picenum occupasset manifestò apparuisset. Neque enim tam facilè regem in Picenum profecturum fuisse, quò exercitū à se mitti satis erat, nisi eum Philippus tantopere rogasset, quo etiam grauius regem tulisse, tanta à se cura Philippum postulasse vti omissa expeditione in regnum exercitum reduceret: præsertim cùm sibi per Petrum Brunaurū; ac Troilum constaret, eam reconciliationem simulatam esse, ideo, vt tantam à se vim tempestatis auerteret, quam aliter in re tam subita declinare non posset, idq́ omne Venetorum, sociorumq́ consilio factum esse; breui palàm fore: quandoquidem ab ijs ad Franciscum auxilia sub finiti stipendij specie (ita enim fama erat) propediem ventura essent. Nec verò Venetos id facturos fuisse, nisi hæc ficta reconciliatio de eorum consensu facta esset. Cui enim verisimile videri, si inimico animo in Franciscum essent, eos illi opem laturos. Plura dicere volentem Philippus interrupit. Subsecutum inde silentium, dataq́ venia, oratores domum reducti sunt. aliquot postea diebus de eadem re actum: cùm tamen in eo Philippus perstaret, vt vellet regē ab armis discedere. Quapropter legati vt vidère tempus ibi nequicquam teri, abeundi consilium ceperunt. Quibus facta discedendi potestate, Philippus regi renunciari iussit, se illum sibi patris loco constituisse, proin in quibus vellet sua opera liberè vteretur. Ad hæc si quà ipsi proficiscentes audirent, quæ eorum animos offenderent, bono ea consilio à se facta esse. Quæ tunc haud satis intellecta, mox de pace, quam cum Venetis ac socijs clam rege fe-

cerat, dicta esse cognouerunt. Nam quo die ipsi Florentia egressi sunt regnum repetentes, siue id fortuna acciderit, siue dedita opera à Florentinis factum sit, ijs audientibus Florentiæ promulgata est. Inter hæc rex Esim cum exercitu ire perrexit, cui oppido copiarum ducem, quem antè nominauimus, Franciscus præfecerat. huic etenim viro maximè fidebat. Nam præterquā quòd sub eo multos annos in equitatu primos ordines duxerat, sororem ei vxorē dederat opinione adductus quam de illius viri virtute haud mediocrem conceperat. Sed erat is quidem præferoci (qua quidem re multos sibi infensos fecerat) ingenio. Hic (quæcumque tandem ea causa fuerit) siue quòd & Frācisco quoq; propter acerbitatem morum se inuisum sciret, siue quòd maiora præmia à rege speraret, siue quòd simulato transfugio aliquid noui cogitaret, quo Francisci res afflictas, ac perditas restitueret, aliquanto antè pepigerat per Inicum Gheuaram, eis qui clam ad se missi fuerant tradita vrbe, ipse ad regem transiret. Itaque Esim petenti regi obuiam profectus, haud cunctanter vrbem tradidit. Fuit eius transitio Alphonso perquam grata, quoniam præter receptam vrbem tam validam, intelligebat hostem magna virium parte per eius viri discessum nudatum esse, qui & magnas copias in exercitu eius ducere, & magnæ existimationis & nominis haberetur, tùm propter rei militaris scientiā, tùm propter eam, quæ illi cum Francisco erat affinitatem. Cogitabat duos præstantes ductores, quorum vtriusq; consilio, atque opera forti, in prælijs vti consueuerat, & in quibus bonam spei partem reposuerat, vno propè tēpore illi ereptos esse, quibus auxilijs destitutus

nec æquo

nec æquo campo dimicare, nec reliqua oppida satis tueri se posse consideret, præsertim cùm ab ijs elusus, quibus maximè fidebat, cæteris ductoribus parum fidei esset habiturus. Rex inde recepta Esi, ac legato tradita, continuato itinere aduersus Franciscum rectà ducendum censebat. Nec prius consistendum, quàm illum è toto Piceno pepulisset. Cæterùm Nicolaus spe sibi allata Rocca Contrata potiundi, vt consilium immutaret, effecit, docens, in cuius vrbis præsidio, esse qui sibi clandestinum aditum polliceretur. Qua spe adductus Rex cum exercitu eò profectus, castra vrbi quàm maximè potuit, admouit. Quæ quidem res satis causæ fuit, ne Sigismundus Malatesta ad eum accesserit, arbitratus sibi satis temporis dari ad munienda oppida, dum Rex in eius vrbis obsessione occupatus foret, quòd eam situ atque mœnibus, validoq; insuper præsidio munitam, obsidionē diu laturā non dubitabat. Alphonsus ea vrbe obsessa, tentauit sæpius (deriuationibus pluribus locis factis) si quà posset aquæ vsum, quæ proxima vrbi erat, oppidanis auferre, quo eos aquandi cōmoditate sublata, ad deditionis faciendæ necessitatem arctius cōpelleret. Erant in eo oppido complures equites, quorum dux erat Robertus Nequus, è sancti Seuerini proceribus, qui cum equitatu, atque oppidanis, hostibus sese obijciens, omnes eorum conatus frustrabatur. adhibita intus diligentia ne qui noui motus concitarentur. Itaq; ea res sæpius attentata, cùm non succederet, motis inde castris Barbaram (id ei loco est nomen) atque inde ad Metaurum amnem supra Fortunæ Fanum quò se Franciscus cum reliquo equitatu receperat, continuato itinere copias duxit. Quod postquā Franciscus ani-

inaduertit, suos intra vrbem continuit. Leuia tamen prælia quotidie committebantur, quibus sæpius Francisci equitatus intra mœnia repulsus est. Per eos dies Ioannes Balbus ac Petrus Cotta legati à Philippo ad Alphōsum profecti sunt, quo tempore regij legati, quos suprà memorauimus, Mediolanum petebant. Hiq́ eadem, quæ priores à Philippo regem oratum venerant. Etenim tam crebræ literæ à Francisco ad Philippum mittebantur, vt semper in itinere nuncios ad regem Philippum habere necesse esset. His igitur respondit, missos à se ad Philippum qui illum de toto animo, atque consilio suo certiorem facerent, ex ijs satis cogniturum Philippum, quæ vellet, quæq́ sua sentētia esset. Post hæc paucis rerum summam, quas legati ad Philippum pertulissent, edocuit. Fortè autē cùm apud Alphonsum essent, tubicen quidam à Francisco in castra regia profectus est, impetrataq́ à rege pro eius ordinis more atque instituto liberius loquendi licentia multa nefaria in Nicolaum præsentem ipsius Francisci nomine probra congessit, proditorem, ac perfidū appellans, ac proin regem admonens, ne quid illi fidem haberet, nihilo fideliorem eum sibi, quàm cæteris principibus, quorum exercitus dux erat, quamq́ ipsi Francisco, fore, cui fidem dedisset, quo tempore apud Martinengum pax facta est, communi consilio aduersus regē bellum suscepturum. Nec verò illum ausurū fuisse suis modò armis, suisq́ copijs in Picenum, sed regis viribus confisum, descendere. Postremò eum ad certamen Frācisci verbis prouocauit, in quo & duces pariter & milites de gloria, ac dignitate certarent. Appariturum quidem vno prælio eorum simul, & militum virtutē, eundemq́

eundemq; diem æternã aut gloriam, aut ignominiam eorum alteri allaturum. Cùm hæc dixisset, Nicolaus iam inde ab initio orationis suæ cõmotus, multis haud leuioribus conuitijs in Franciscum absentem coniectis, fidem suam exemplis multis comprobans, atque illum perfidiæ arguens, respondit, Sibi pergraue esse, quòd nõ esset ea valetudine, qua ante acceptum in ceruice vulnus extitisset, ostensurum se fuisse singulari certamine, vter eorum proditoris infamia notandus esset. Sed quando fortuna hanc sibi facultatem debilitato iam corpore abstulisset, oblatam cõditionem læto se animo cum bona regis venia accipere: posteroq; die cum omnibus copijs, sub ipsam vrbem Fanum, patenti campo processurum. Quod cùm à se postulare Nicolaum decoris tuendi causa rex animaduerteret, vtriusq; partis securitati sese consulturum recepit. Quibus cõstitutis, nuncius in vrbem reuersus, quæ egisset, quæ vè esset Picinini mens, Francisco renunciauit. Quæ cùm audisset lætitiam vultu prætendens, parari suos ad tantæ gloriæ certamen in posterum diem iussit. At in regijs castris ingens clamor, atque alacritas animorum fuit. eaq; quæ vna intercedebat nox, alijs pugnãdi, alijs spectandi desiderio affectis, nunquam finem habitura videbatur. Adeò omnes duorum præstãtissimorum totius Italiæ ducum, duorumq; exercituum ac fortissimorum totius Italiæ equitum pugnam spectare cupiebant. Atq; animis iam sibi repræsentabant pulcherrimũ illud spectaculũ, in quo de gloria ac præstantia rei militaris ageretur: vter vè melior dux esset, quod diu antea dubium fuerat, eum diem testaturum. Postridie Nicolaus hora constituta in campũ cum suis processit. Rex verò

procul inde ad mille passus cum exercitu cõsedit: liberum vti conuenerat, vtrique parti campum præstaturus. Mansit in armis Picininus vltra horam tempusq; præstitutum, Francisci cum suis egressum praestolatus. Caeterùm id frustra fuit. Nanque Franciscus (quæ tandem illum ratio aut causa mouerit, siue partam gloriam in discrimen, de qua eo die haud dubiè iactabatur alea, adducere dubitarit, siue quid aliud pertimuerit) intra vrbem suos continuit. Quo viso Nicolaus tãquam victor mœnibus insultãs, vsque ad portas cucurrit, hostem voce compellãs, increpitans, in eumq; conuitia iactans. Cumq; nemo obuiam exiret, exultantibus atque triumphantibus suis in castra se recepit. Post hæc Alphonsus quum in his locis tempus nequicquam teri cerneret, nec propter naturalem sitũ obsideri eam vrbem posse, quoniam mari allueretur, qua commeatus commodè importari possent: & Francisci præsentia eam obsidionem laboriosiorem faceret: dimissis à se legatis retro ducere exercitum instituit: diuisisq; copijs Nicolaus Montem Aureum, ipse montem Arbotum (ita appellantur ea oppida) contendit. Ex quo quidem contigit, Franciscum inter duo hostium castra mediũ esse. Rex deinde continuato itinere, Esim, atque inde Auximum, quæ oppida in pontificis ditionem sua voluntate redierant, atque inde Firmum duxit. Cumque iam ad alteram oppidi partem quæ ad portam vergit, castrametaretur, Alexander Francisci frater, vir acer, qui eius vrbis, vt ostendimus, custodiæ præerat, subita eruptione facta (habebat enim ad sexcentos equites) postremum agmẽ, quod Ioannes Vintimillius ducebat) à tergo aggressus terrorem intulit. Quod vbi rex per

clamores

clamores à tergo exauditos agnouit, rapta confestim signa in hostem conuertit, castrorum opere intermisso: hostesq́; iam pugna implicitos facilè in fugam versos, intra vrbem repulit. insigne prælium ante portã fuit: regij superiores, antemurali, quod pro vallo stabat, vi capto, vsq; ad portam pugnando progressi sunt. inde ad munienda castra continuè reditum. Erat ea vrbs magna atque opulenta, totius Piceni longè munitissima. in ea eminebat rupes quædam tantæ altitudinis, vt ex ea perinde atq; è specula quadam excelsa, omnis propè Piceni ager despectaretur. in eius rupis cacumine planities modica inerat: quæ muro cincta crebris turribus interpositis arcem inexpugnabilem fecerat. Eam verò arcem quod in orbis propè formam, natura circuncisa rupes fuerat, Gironem vulgò appellabãt. Quam qui tenebat, vniuersam Picentium prouinciam tumultu ac terrore quatiebat. Itaque Alphonsus prospecto vrbis situ, quam quidem non vt obsideret eò venerat, sed vt experiretur, an suo aduentu motus aliqui in vrbe fierent: cùm nonnullos ciues esse accepisset, qui pulso Frãcisci præsidio Romano pontifici dedi cuperent, paucis pòst diebus motis inde castris ad Turrim Palmarũ composito agmine profectus est, eo videlicet consilio vt tentata prius Asculo vrbe exercitum in regnum hybernãdi gratia reduceret. Quo ego tempore à Genuensibus missus, quibus cum rege tum bellum erat, vt de induciis agerem, pridie quàm moueret, ad quoddam castellum, haud procul à Firmo perueni. Cumq́; postridie mane ad eum iturus essem, ex statiuorum incẽdijs castra inde mota agnoui. subsecutusq́; confestim citatis equis, non sine discrimine propter hostes, quibus mos

digredientium à tergo agmen insequi, haud prius asse-cutus sum quàm Marranum, quo in loco castra fecerat, peruenit. Et quoniam nox iam suberat (nunciato ei tantummodo per Lupum Vrreum, qui tum castrorum præfectus, omnibus purpuratis longè præstabat, aduentu meo) nihil propterea eo die egi. Eodem verò die paulò antè quàm in castra peruenissem, Petrus Brunaurus, ac Troilus, de quibus suprà mentionem fecimus, de proditione suspecti comprehensi sunt, armis & equis, atque omni rerum supellectile direpta. Nec ita temperari militum furor potuit propter rei atrocitatem, quin & omnis eorum equitatus eandem subierit calamitatē. Quod tamen iniussu regis effectum est. Suspicionem de his præter cætera, fecerat epistola quædam à Francisco, vt videbatur, scripta, & cum nuncio intercepta: qua rogabantur, vti cogitata maturarent, nec amplius differrent. Quos postea Neapolim perductos, in Hispaniam missos rex in arce Setabiæ vrbis Valentini agri, custodiri imperauit. Postridie cum rex inde mouisset, in itinere eum salutaui, literasq; ad eum scriptas tradidi. Quibus lectis cognita aduentus mei causa, sese castris positis quæ attulissem auditurum inquit. Cæterùm eo die nihil ea de re, quoniam serò castra posita essent, agi potuit. Postridie eo iter persequente ventum est Asculum vrbem in Picentibus validam, situq; nobilem, quam ab altera parte mōs sublimis, in quo sita est arx, ab altera Truē-tus amnis ripis præaltis munit. Vrbs ipsa plano ac patenti campo posita atque ædificijs perfrequens. Eius oppidi aliquot ciues, patria per seditionem pulsi, cum ad Alphonsum profecti essent, eiq; spem fecissent intesti-

norum

norum motuũ vbi cum exercitu appropinquaret propter clientelas quas in vrbe haberent, ne tãta occasioni deesset, magno præsidio Franciscum nudatum iri arbitratus, si ei tanta vrbs tamq; opportunè in ipso Piceni agri introitu sita adimeretur, facilioresq; fore postea pontifici aduersus Franciscum belli reliquias, eò confestim duxit, ac sub vrbem ad mille passus castra fecit. Erat ei vrbi præsidio Ioannes Francisci frater cũ valida equitum peditumq; manu, ipseq; impiger. Qui vbi regem aduentasse conspicatus est, defensoribus per mœnia turresq; dispositis, ipse per vrbem, ne quid clandestini ciuium conuentus fieri possent, armatorum caterua cõstipatus, incessanter ibat. Rex verò vt primùm castra posita sunt, vt vrbis situm propius specularetur, trans flumen, qua arx sita erat, cum paucis equitibus nullo obsistente se contulit. Inde reuersus in castra reliquum diei ac noctis tempus quieti dedit. Postridie quæ vellem, dicendi, sine arbitris potestate facta, hunc in modũ verba feci: Si rectè animaduertes rex, quæ Genuensibus amicitia cum Neapolitanis regibus multis iam ab hinc seculis fuerit, profectò bellũ hoc, quod tecum gessimus, non odio, aut inuidia, sed officio, & quodam amicitiæ iure susceptum à nobis ac gestum esse iudicabis. Neque enim absq; ingratitudinis, atq; impietatis nota, eos reges, quorum regnum mercatoribus nostris æquè, ac Neapolitanis ciuibus semper patuit, ex quo frumentum, atque omne genus commeatuum exportare nobis integrum fuit (vt illud ciuitatis nostræ horreum rectè à nobis appellari possit) in quorum denique ciuitatibus res, fortunasq; ciuium nostrorum implicitas cum eorum ditionis hominibus habemus,

bello oppressos atque à nobis auxilium postulantes deserere potuissemus. Neque enim quicquam ad nos pertinere videbatur ea disceptatio, videlicet vtri vestrum regnum ipsum iure deberetur. contendentibus vobis de principatu ad humanitatem, & officium nostrum pertinere duximus ei opitulari, quem & Neapolim regni caput tenentem, & Neapolitanorum vocatu in regnũ profectum sciremus. Nec verò id alia ratione à nobis factum existimare debes, qui nõ ignoras quo semper cultu quàq; obseruantia Hispanos reges, vnde genus ducis, prosecuti fuerimus. Postquam autem Renatus tibi victori cessit, satisfactum officio, & amicitiæ arbitrati, nihil vltra aduersus te conati sumus. Quin potius amicitiam tuam quemadmodum priorum Neapolitanorũ regum, nobis vltrò expetendã putauimus, certãdumq; posthac non armis, sed beneficijs, non odio, sed amore & sedulitate statuimus. Nec verò tibi Genuensium amicitia, vt opinor, aspernãda est. quippe ijs amicis, nulla in Italia reliqua gens fuerit, cuius ope, inimici tui regnum tuum labefactare possint. habes posthac regnũ ipsum quietum, ac stabile idq; longo iam quassatum bello, liberis aduenarum commercijs, breui in pristinã fortunam haud dubiè redactum videbis, quod vnum profectò rex omnium à te maximè optari debet, si quid te gloriæ amor tangit, cuius ab ineunte ætate cupidissimus iudicatus es. Ea enim vera, stabilisq; principum, ac regum gloria est, ciuium, ac populorum quieti, ac vtilitate consulere, vt quas calamitates bello acceperunt, resarcire per pacem queant. Hanc ipsam quoque pacem Philippo Mediolanensium principi haud molestam fore (quo respicere videbaris) ex literis eius satis

nosse

nosse potuisti. Fuere verò, qui Genuæ renunciarint, te quoque à pacis consilijs non abhorrere. Quod quia facilè creditum est, Legatos scito iam designatos esse, qui Neapolim ad te de pace acturi proficiscantur. Ego verò ideo ad te præmissus sum, vti inducias in aliquod tẽpus petam, quò interim suspensis armis, liberiore iam animo, pax ipsa (postquam legati aduentarint) tractari possit. in idq́ fidem publicam obstringam, vbi inducias concesseris. Ad hæc Rex Non sum vsque adeò gloriæ auidus, vt non multo pacis, & publicæ trãquillitatis auidior sim. Neq; verò aut naturæ, aut consuetudinis nostræ est, petentibus pacem negare. idq́ semper inhumanum, atque impium duxi. Quis enim tam demens est, qui si possit pace frui, malit bello contendere? Equidem bellum hoc non bellandi gratia, sed vt regno potitus, bello finem imponerem, suscepi gessiq́. Nec me præterit, quanta semper amicitia Genuensibus cum maioribus nostris extiterit, ob eamq́ causam in amicitia perseuerare potius quàm bellũ gerere semper optaui. Verùm enimuerò ita tulerũt siue fata quædam, siue tempora, vt cõsilia mutare necesse fuerit. Philippo aduersus cuius voluntatem in ea re nihil agerem, pacem ipsam probari gaudeo. Legatos de pace, vbi venerint, libens audiam, nec per me stabit, quominus pax componatur, si quæ æquum erit præstare Genuenses nõ grauentur: de inducijs autem (quando quidem per eas pacem quietiùs tractari posse intelligo) quominus per te agatur, non recuso. Ab eo sermone digressus, cũ ijs quos ipse delegit, de induciarũ cõditionibus agere cœpi. Hi fuere Lupus Ximenes, Baptista Platamonius, ac Ioãnes Alzina. lõga mihi cũ ijs disceptatio, & cõtrouersia

extitit. Quinā ipsis inducijs cōprehendendi essent, cūm ij pro rege vellent & alios Genuenses comprehendi, qui ab Adurnijs per id tempus Genuensem rempub. gubernantibus vrbe pulsi, ad amicitiam regis confugerant. Denique cum viderem inducias aliter claudi nō posse, nisi ijs comprehensis, nec mihi id ipsum facere liceret, petita à rege discedendi venia, biduo tamen pòst in castris permāsi. Nam propter Asculanos milites, qui passim populabundi vagabantur, non poteram absque periculo inde euadere. Obseruabat autem rex, an aliqui motus à propinquis proscriptorum concitarentur, vti ab initio sperauerat. Cumq́ neminem præsidij metu, arma sumere audere animaduerteret, ipse flumen cū exercitu transgressus suæ fidei & Pontifici satisfactum arbitratus, cùm Franciscum hostem è Piceno summouisset, instanti iam bruma, Adriā profectus est. Priusquam Asculo discederet, Theramitani, qui ad eam diē in Francisci fide permanserant, potētiam regis veriti, ad eum misere, qui vrbem, præter arcem, in sua potestate esse, ac paratos deditionem facere, significarent. quos benignè susceptos, & collaudatos domum remisit, mißis interim qui vrbi præsidio futuri essent. Post hæc Ioannem Antonium Vrsinum Taliacotium, Paulum Sangrum, Iacobum Monthagatam, cum nonnullis alijs copiarum ductoribus (ad duo millia equitum erant) ad Nicolaum, quem apud Montem aureum cum exercitu constitisse diximus, proficisci iußit: qui quæ pontifici oppida receperat, vnà cum illo tuerentur: & qui restabant in Francisci fide populis bellum inferrēt. Cùm autem essent in itinere, audierunt Nicolaū, plerisque suorum captis, ab hostē fusum, fugatumq́ esse.

Nanq́

Nanque Nicolaus cùm sensisset Franciscum aduersus se cum copijs, quas raptim post discessum regis contraxerat, aduentare, aliquot cohortes è suis per aduersum montem circummiserat, quæ pugnæ implicitum à tergo adorirentur: ratus (id quod rei militaris ratio postulabat) illum in medio circumuentum euadere non posse. Caterùm & qui missi fuerant tardius iter fecerant: & ijs qui in castris remanserant, tanta celeritate, atque impetu superuenit hostis, vt ad induenda arma spacium vix fuerit. Pauci, qui præsidij causa in armis erant, eorum impetum exceperũt. Quod cùm Nicolaus animaduerteret, pro tempore exortari milites cœpit: vti correptis armis, hosti obuiam prodirent: nec tantam sibi contumeliam in castris inferri paterẽtur. Caterùm & subitus hostis aduentus, & eorum absentia quos circummissos diximus, quorum nullus apparebat, nullus sentiebatur clamor, tantum ijs terroris incussit, vt magis de fuga, quàm de pugna cogitantes pudori salutem anteponerent. Cliuus, in quo castra posita erant, & oppidum proximum dissipatos fuga seruauit. Nicolaus quoque cùm rem desperatam, ac profligatam cerneret, tentatis omnibus, quæ bello clarum ducem præstare æquum erat, saluti & ipse consuluit. Hi verò, quos à tergo missos diximus, cùm per exploratores, quos præmiserant, accepissent, suos iam fusos & in fugam versos, nec iam prælium instaurari posse: antequam in hostis conspectum venissent, quà venerant, ad Nicolaum reuerterunt. Non destiterunt tamen, qui à rege mittebantur: cœptumque iter persecuti, sese cum Nicolao coniunxerunt. Quibus copijs auctus, qui adhuc Francisco parebant, populos vexare rursus cœpit.

Dum hæc in Piceno aguntur, rex Adriam, atque inde ad Ciuitatem Apeninam profectus, Theramitanæ arcis cura non abiecta, Raimundum Buillum præstantem virum, cum ijs, quibus præerat copijs, ad arcem obsidendam ire iussit. Cæterisq; copijs in hyberna, in loca circumiecta dimissis, ipse Neapolim redijt. Raimundus Theramum, vti iussus erat, profectus, atq; ab oppidanis in vrbem haud cunctanter receptus, ante omnia, quò omnem auxilij spem obsessis adimeret, arcē ipsam circumuallauit, non ab interiori modò, verùm ab exteriori quoq; vrbis parte haud modicæ latitudinis fossa perducta, præsidiaq; circa eam, vbicunque opus esse videbatur, disposuit, quæ neque egredi quenquam, ingrediuè, neque vllum commeatuum genus inferri paterentur, tētatis interim frustra cæteris artibus, si quà expugnari ipsa arx posset. Sed erat & naturali situ, & opere permunita, atque ideo nec vi, nec operibus expugnabilis. Per hunc modum supra duos menses circumsessi, ad extremum cogente famis metu, cùm auxilium desperarent, quòd à se tàm diu nequicquam expectatum viderant, Raimundo arcem dediderunt, salutem suam, ac fortunarum pacti. Qua recepta, præsidioq; valido firmata, Raimundus Adriam copias reduxit, atq; ibi hyemis reliquum quieuit. Vt autem ad rem Genuensem redeā: rege Truentum amnem transgresso, per Apennini iuga, quà iter est Nursiam, primò in Hetruriam, atque inde Genuam peruasi, prius Raphaële Adurnio, qui tum princeps Genuensem remp. obtinebat, ijs de rebus, quas egeram, literis certiore facto. Quibus ille cognitis Ioannem Federicum, qui se regis amicum profitebatur (quanquam multis amico-

rum

rum dissuadentibus) Neapolim confestim ad regē misit. Cui cùm mandata exposuisset, ei vti legatos Genuā mitteret, persuasit. Satisfacturos ei reliqua Genuenses maxime Raphaëlis ducis opera, qui pacē amicitiamq́; eius vehementer expeteret. In id à rege delecti Carafellus Carassa, ac Ioannes Tudiscus cum mandatis Genuam profecti sunt. Cumq́; de pace agere cœpissent, atq; in id potissimum instarent, vt regis dignitati atq; honori in primis consulerent, multa proposuerunt, & illud ante omnia, vt Genuenses in eius turris fastigio, quæ prætoriæ domui cohærebat, signa regia, vti antea, diebus festis tollerent. Quod cùm non reciperetur à Genuensibus, cogitandam aliam quampiam regis placādi rationem duxerant. Quod cùm Neapoli, vbi rex esset melius fieri posse visum esset, Baptista Goanus Iuriscōsultus, ac Baptista Lomelinus vir integritatis ac prudentiæ laude clarus, legati ad regem iam multò antè designati, vt diximus, vnà cum regijs legatis longis nauibus inuecti, prospera nauigatione Puteolos peruenerunt. Quibus ipse comes datus sum vt essem, qui pro rep. nostra, quæ de pace essent conficienda literis proderem. Erat tum fortè rex haud procul venandi studio profectus, qui vt audiuit legatos aduentasse, lætus eo nuncio, manere eos Puteolis iussit, donec Neapolim reuerteretur, præmissis interim, qui illis domum & lautia præpararent. Quæ postquam parata esse cognouit (ipso enim alia via præierat) Legati Neapolim accersiti sunt, profectiq́; in arcem regiam comiter, ac benignè à rege suscepti sunt, eoq́; dūtaxat salutato, ac magnificis verbis ornato, nihil aliud eo die egerunt. Post de pace agi cœptum, in quo aliquandiu de conditioni-

bus disceptatum est in eo maximè, quod ad resarciendum regium decus pertinebat, contentio vehemens. multa siquidem in id à rege postulata sunt. Quæ cùm legati recusarent, pax haudquaquam futura videbatur. Ad postremum postulatum est, vti Genuenses pateram auream (vbi regis pacem vellent) quotannis dono darent, de conditionibus cæteris facilè conuenturum. Quod cùm legati renuerent, dicerentq; se iniussu ciuitatis id pacisci non posse (re suspensa) missus est ab ijs cum mandatis qui, quidnam fieri Genuensibus placeret, sciscitaretur. Ea verò res magnas rursus ciuitati curas iniecit, ex altera parte pacis commoda, ex altera gloriæ iacturam æstimanti. Demum frequenti senatu coacto, publicæ quieti consulentes, eam conditionem (quum quidem pax haud aliter impetrari posset) recipiendam esse censuerunt. Quod postquã legatis renunciatũ est (abiectis cæteris disceptationibus) pax in hæc verba conuenit. Pax, atque amicitia cum Alphonso rege Genuensibus firma, perpetuaq; posthac esto, bello ablata repetendi nemini partium ius competito: nec regis hostes Genuensis populi, nec rex Genuensium hostes recipito, vllò ve commeatu adiuuato. Si quãdo fato aliquo, bellum rursus inter eos exoriri contigerit, vtriusque ditionis homines, qui in alterius oppidis negotientur, agant ve, eorum bona tuta, liberaq; finito, eorumq; exportandorum potestas esto. Ad hæc neq; rex Genuensibus, neque regi Genuenses, etiamsi iusti belli causa intercesserit, nisi primùm denuntiatione facta, bellum inferunto. Iura, ac priuilegia vltrò, citroq; concessa vtraque pars religiosissimè seruanto: Genuenses videlicet, quæ regis ciuitatibus, ante Philippi dominatũ:

minatum: rex, quæ Genuensibus Neapolitani reges, ad Ladislai supremum diem concessissent, coëmendi, atq; exportandi frumenti, cæterarumq; frugum ex alternis oppidis quæ in alterius partis potestatem deuenissent, facultatem vtraq; pars permittito. In ijs oppidis, que in alterius partis potestate deuenissent, in quibus pars altera iuris aliquid habere prætenderet, vtraque pars ius suum teneto. Nec tamen, si qua eorum oppidorum oppidani ipsi voluntate dederet, ea recipi fas esto. Postremò Genuenses regi quot annis, dum viuat, honoris gratia pateram auream dono dato, ac Neapolim mittunto. Hæc, ita (vt conscripta erant) in regis conspectu recitata sunt: qui tum ex graui morbo conualescere cœperat. Quibus peractis, cùm & rex ipse, & legati in ea verba iurassent, continuò inde discessum est: constitutoq; tempore, quo pax ipsa promulgāda esset, legati cum bona regis venia Genuam reuersi sunt: atque, vt quæ egissent, à Senatu Genuensi rata haberentur, perfecerunt. Ea verò æstate, quæ secuta est, Alphonsus ad Populi Fontem haud procul à Theano profectus est: eo quidem cōsilio, vt conuocatis eò quam primùm copijs, in Picenum reuerteretur, pontificis maximi rogatu: qui in Franciscum Sfortiam ex ea prouincia prorsus pelli, vt sibi libera, & quieta possessio relinqueretur, optabat. Intelligebat enim fore, vt Franciscus quæ sibi erepta fuerant, oppida breui recepturus foret: nisi eius conatibus confestim obuiam iretur. Nanque Frācisus tum regis discessu, tum Nicolai clade elatus, iam vtiq; copijs superior prædabundus per Picenum liberè vagabatur, multosq; metu populos ad deditionē compellebat. Adhunc Fontem, quem diximus, cuncti regni pro-

ceres, qui regem cum copijs sequi decreuissent, conuenire iussi sunt. In queis venit Antonius, paterna stirpe Centilia, materna Vintimillius, cum equitibus trecẽtis: de quo vt aliquid differã, me in præsentia locus admonet. Nanque hic eo ipso tempore, quo rex Neapolitano bello occupatus erat, Calabris Brutijsq; quos nũc vno nomine Calabros appellant, conflata ex priuatis facultatibus satis grandi pecunia, vniuersam eam prouinciam debellãdam recepit, breuiq; maiore eius parte in deditionẽ regis redacta, multam laudem promeruit. Ac demũ Cosentinos, atq; alios plerosq; finitimos populos regis imperio parere ac præsidia admittere in oppida coëgit. Is verò paucis pòst diebus, quàm ad regẽ est profectus, cùm clàm accusatus esset, in cuiusdam ex aulæ principibus necem, qui erat regi carissimus, conspirasse, monitus vt regiæ iræ cederet (rem palam esse) noctu cum paucis suorum, ne multitudo consilium proderet, neque die, neque nocte itinere intermisso, Catantianum ditionis suæ oppidum se recepit. Quod vbi in castris manè compertum est, admiratus rex illius factum peragrè tulit. Idq; haud ferendum ratus, Neapolim quamprimum reuerti statuit, ac Lupum Vrreum, Vrsinum, Gartiam, Cabanellum, præstantes viros cum copijs in Picenam expeditionem mittere, qui cum Raimundo Buillo (qui ad flumẽ Humanum vltra Adriam progressus, copias coëgerat, regis aduentum opperiens) se coniungerent ac pro pontifice, vno consensu bellum gererent. Quibus digressis, ipse Neapolim cum reliquis copijs, paucis pòst diebus reuersus est, eo consilio, vt si Antonius Centilia de quo diximus ad se non accederet, & contumax esse pergeret, ipse aduersus eum copias duceret.

duceret. Lupus, Vrsinus, & Gartias simul atque ad Raimundum peruenerunt, sese vnà cum eo itineri commiserunt. Cumque iam in Picenũ transgressuri essent, Raimũdus per exploratores, quos in diuersa loca miserat, certior factus est, Franciscum Picinium Ad montem Vlmum ab hostibus superatum, captumque esse. Quo nuntio, vt par erat, omnes perturbati, haud lõgius progredi deliberarũt, quòd hostem præter eas copias, quibus haud dubiè tum superior erat, etiam ob recentem victoriam nihil non ferociorem factum (id quod verisimile erat) existimabant. Quorum aduentu cognito Franciscus confestim post fusos hostes ad Truẽtum amnem instructo agmine aduentauit, eo consilio, vt vel transeuntes arceret, vel iam transgressos inuaderet: vel si nulli apparerent hostes, in propinquos regni fines populabundus exercitũ traijceret. Cæterùm nullis repertis hostibus, cùm insuper loca Piceno opposita validis præsidijs firmata circunspiceret, procedere vlterius destitit, quaque venerat via, rediјt. Qua re cognita, ductores regij retrocedendum arbitrati, in loca circuniecta diuerterunt. Inter hæc Alphonsus Neapolim reuersus, de industria expectabat (ne quid per irã facere videretur) vti Antonius omißis cæteris cõsilijs, ad se purgandum accederet. Verùm siue indignatione quadam animi succensus, siue qua alia causa ad regem proficisci recusauit. Quin etiam ditionis suæ oppida, quæ partim dotalia erant, partim à rege acceperat, raptim munire, frumenta conuehere, præsidia imponere, arma, ac milites comparare cœpit, nec quicquam omnino prætermittebat, quod ad ea tuenda pertineret. Quibus quanquam magnopere rex offendebatur, nulloque mo-

do committendum cēsebat, vt illius exemplo (vbi tantum scelus impune ferret) idem cæteris auderent, quorum essent ingenia leuiora & ad res nouādas propensa, vehementiùs tamen offensus est literis quibusdam ad se, ac Ferdinandum filium, paulò acerbiùs (vt ferebatur) scriptis. Quibus literis constituisse videbatur, quæ sua ipsius pecunia, suisq́; multis laboribus, ac periculis adeptus esset: quæ vt teneret armis tueri, nec ea, se viuo, sibi à quoquam eripi passurum. Ferebatur quoque finitimos regni proceres solicitare. Quo factum est, vt rex haud per vicarium eam expeditionem sibi suscipiendam statuerit. Itaque admodum parua peditum manu, atque equitum celeriter comparata, in Brutios iter arripuit. Quod postquam vulgatum est eos qui Antonio clam fauebant, metus ingens cepit, atque à proposito abscedere coëgit. Alphonsus in Brutios profectus primò Luceronum oppidum, quod ab Antonio tenebatur, petijt, castrisq́; positis, oppidanos metu consternatos, antequam oppugnare cœpisset (neque enim vim eius experiri sustinerunt) ad deditionem cōpulit. Deinde ad Roccam Bernandam (quam vocant) continuò itum est, in quo castello expugnando aliquantum laboris fuit, castellanis, atque ijs, quos præsidio miserat, ob naturalem situm, audacius repugnantibus. Cumq́; obsidionem paucis aliquot diebus tolerassent, ad postremum desperato auxilio, ad eum diem frustra expectato, & ipsi deditionem fecerunt. Rex inde continuato itinere Bellicastrum mouit: idq́; nullo resistente, statim cepit. A Bellicastro Crotonem duxit, vt ipsam belli arcem oppugnaret. Qua vrbe Antonio adepta, reliquum bellum facile futurum intelligebat. Hæc vrbs

Croto

Croto, aliquãto procul ab arce sita est: quæ olim in Calabris florentißima, duodecim millia passuum in circuitu habuisse traditur. parua nunc quidem, nec cultoribus admodum frequens. Sed quoniam mari vicina erat, vnde à Venetis commodè Antonio summitti auxilium poterat, hoc maior aliquanto eius vrbis expugnãdæ cura regem incesserat. Atqui huc Antonius militum suorum robur miserat; vrbisq́; ipsius custodiam quibusdam ex ijs quos sibi fideliores existimabat, demandauerat. Ipse Catantianum (quod oppidum longè situ munitius erat atque opulentius) cum vxore, ac liberis, omniq́; pretiosa suppellectile se receperat. Qui vt audiuit regem tot iam oppidis sibi propè vna excursione ereptis, Crotonem petisse, nec finitimorum quenquam pro se arma sumere, ex ijs, quos sibi adfuturos putarat, conturbari vehementer cœpit, atq;, quòd huiusmodi consilium cepisset in primis dolere & angi. Perstitit nihilominus in proposito, venia (vt videbatur) desperata. Quod autem vnum poterat, Crotoniates occultè per literas, ac nuntios, item præsidiarios milites hortabatur, vt forti animo obsidionem ferrent. Id verò (quantum coniectari potuit) eum fefellit, de resistendo ab initio, cogitantem quòd regem, per vicariũ aduersus se bellum gesturum putauerat. Cui quidem (quisquis is esset futurus) resistere se posse confidebat: quoniã multi in regio exercitu futuri essent, qui haud illum fortunis euersum vellent: fore etiam aliquos è finitimis sperarat, qui absente rege arma corripere auderent: quos præsentis metus, ac maiestas deterreret. Ad Crotonem rex sub vrbem castra posuit. Quo viso oppidani, subito in muris armati apparuerunt, atque

in stationes distributi alias partes alij tuebantur: leuia dehinc prælia quotidie ferè sunt fieri cœpta. Cùm autem res ad obsidionem spectare videretur (erat enim oppidum situ, ac mœnibus permunitum, & oppidani præterea ad obsistendum parati) rex quò eos maiore metu incusso, ad deditionem cogeret, tormenta ænea Neapolim missis triremibus aduehi imperauit. Interim colloquendi cum hostibus occasione data, tentare clàm cœpit si qua arte, aut cōsilio vrbe ipsa potiri posset. Erat in ea Bartolus Cerefarius patria Surrentinus: cæterùm per vxorem, quā ibi ceperat, ciuis Crotonias factus, quem Antonius, illi fidens vrbi præfecerat: qui cùm se, ob id meritum, grandem à rege gratiam promereri sciret, communicato cum paucis suorum consilio, regios noctu scalis clàm in vrbem accepit. Quod simul ac oppidani, & externi milites sensere, cùm primùm arma corripuissent, ad regis aduentum animis fractis, errati veniam armis positis petentes, atque in Antonium culpam conferentes, regi portas confestim aperuerunt, quibus pro sua clementia facile ignouit. Atque ita vrbs præter arcem recepta est. post hæc arx tentari atque oppugnari cœpta. Verùm enimuero tormenta, sine quibus parum profici poterat (ob naturalem situm, præsidiumq́, quod intus erat, validum) nondum conuecta fuerāt: quæ quidem lōgo maris, terrarumq́ flexu agi oportebat. Quibus aduectis, atque arci oppositis in maiorem solicitudinem, metumq́ hostes inciderunt. Dum autem aliquanto acrius pugnaretur, Petrus Carbo, quem multis beneficijs sibi obstrictū Antonius arci præposuerat, sagitta ictus est. Cumq́ ob id medicum è regijs castris requireret, rogatus rex

ad eum

ad eum ire permisit Saluatorem medicum, qui vulnus curaret: simul qui pollicitando eum ad arcis deditionẽ alliceret. Cui cùm tandem id persuasisset, nullo propè tormentorum vsu arx recepta est. Quod postquam Antonio renũciatum est, omnem prorsus spem rerum suarum abiecit. Nam si quid opis sperare supero mari poterat, eam sibi viam penitus obstrusam videbat. Quod vnum reliquum erat, Catantianum, quà minus erat natura tutum, munimenti operibus supplebat. Est verò id oppidum in monte situm, vndique accliui, atque arduo: prӕterquam ab vna parte, quà facilior aditus erat: quo in loco arx de industria extructa fuerat. At verò Alphonsus Crotoniensi arce in potestatem redacta, eaq; valido prӕsidio firmata, Catantianum copias duxit: situq; oppidi perspecto sub montem castris positis, tormentisq; ad eam partem, quam infirmiorem ostendimus obiectis obsidere oppidum cœpit. Antoniani per aduersum montem primò occursantes tumultuosius deijcere regios conati sunt. cӕterùm eorum conatus frustra fuerunt. Crebra tamen prӕlia, quãquam leuia, per singulos dies conferebantur. Sed indies minus spei obsessi habebant, cùm regem ipsum prӕsentem intuerētur, qui nisi expugnato oppido haud discessurus inde videretur: se verò, etiã si aliquãdiu obsisterent, obsidionemq; protraherent, omni tamen propinqui & externi auxilij spe destitutos, quòd neque Venetos, neque alios principes, vicinos ve populos ad eam diem precibus mouere potuissent, in regis potestatem necessariò peruenturos esse. Quӕ cùm animo reputaret Antonius, quam prius spem in armis reposuerat, eam totã in regis humanitatem, ac misericordiam contulit, maximè

cùm oppidanos, & milites, quos mercede conduxerat, timidiores factos videret. Mouebat quoque eum vehementiùs suorum periculum, in quos verebatur, ne rex per iram, capto oppido, grauius animaduerteret. Angebatur etiam amißione fortunarum, quas omnes in eum locum, vt diximus, congesserat. Simul cogitabat oppidum ipsum, vt maximè ab aperta vi tutus esset, at certè à longa obsidione, ac fame aduersus regem tutũ esse non posse, sibi verò tum spem nullam veniæ apud regem iratum fore. Hæc inquam animo reputans mittere statuit, qui regi significaret, cupere se cum eo, si ita placeret, fide accepta, colloqui. Qui profectus in castra, protinus à rege repulsus est, affirmante non passurum Antoniũ ad se ire, nisi se ille suaq; omnia suo arbitrio, ac potestati permitteret. Ex quo rursus Antonius in grauiores curas incidit. Posthæc vno è regijs sacerdotibus ad eum proficisci permisso, quorundam precibus, quos eius calamitas mouerat, cùm ex eo cognouisset, frustrà à se tentari cætera consilia, regis immutabilem sententiam esse, adire regem, seq; eius voluntati, arbitrioq; permittere, & quò magis illum ad misericordiã flecteret, vxorem vnà secum (quòd muliebris sexus ad mouendos animos efficacior est) ducere, nec vltimum casum expectare constituit. Profectus igitur cum vxore, in castra ad regis tabernaculum (cunctis rei euentum expectantibus) vt ad regem venit, supplex veniã orans, ad pedes eius procubuit. Vxor quoque genibus aduoluta, effusis lacrymis, pro viri salute orare vehementius cœpit. Qua calamitatis specie rex commotus illi vitam conceßit. Catantiano, ac Trupia, quæ oppida in illius potestate adhuc erant, cedere imperauit:

suppelle-

supellectileq; omni, quam Catantiani haberent, exportari permissa, eum cum vxore, atque omni familia Neapolim abire iußit. Quæ cùm obedienter fecisset, Antonius, mißis, qui Trupiam regi traderent, cum suis Neapolim profectus est. Cæterum Alphõsus recepto oppido, arceq; præsidio firmata, Cosentiam cum copijs sese contulit eo consilio, vt Ioannem Nuceum, cuius maxime suasu Antonius aduersus eum contumax fuerat, qui & ipse regis imperium pertinaciter detractauerat, cùm ab eo sæpius in castra accersitus esset, in eadem adhuc contumacia perseuerantem opprimeret. Is verò Rendam oppidum, ac tria præterea castella, quæ à rege dono acceperat, tenebat. Cumq; Cosentiam peruenisset, Americum Capacij comitem, Rendam, qui locus haud procul quatuor millibus passum inde aberat, cum parte equitatus primùm misit. Isq; ad mille passus à Renda castra fecit. Ea nocte, quæ insecuta est, nõnulli oppidani Ioanni ob acceptas iniurias infensi, noctu clã ad regem profecti renũtiare oppidanos partim officio, ac regiæ maiestatis reuerentia, partim ob acceptas à Ioanne iniurias, paratos esse, si maiores copias eò mitteret, oppidum dedere. Quapropter rex Franciscum Siscarum, cuius viri virtutem egregiam prioribus bellis agnouerat, postridie cum peditibus mille eòdem iussit contendere. Quæ cùm Ioannes animaduerteret, priusquam vim experiretur, hortantibus am[illegible], q[illegible]quam agrè, relicta arce, adeundi regis co[illegible] [illegible], sese eius arbitrio, ac potestati summisit. [illegible] vitæ diffidens, atq; anxius perduceretur ad reg[illegible] recepta arcis adhuc ignarus, cum reliquis copijs R[illegible] versus iter ingredi cœperat, Frãciscum Barbauariam,

Philippi legatum virum ornatiſſimum, per eos dies ad regē profectum, fortè obuium habuit, qui hominis fortunam miſeratus, quòd erat gētis ſuæ, illi à rege vitam impetrauit. Cæterùm mulctatus omnibus, quæ tenebat, oppidis: toto præterea regno excedere iuſſus eſt. Qui poſt mortem Philippi, ad quem ſe receperat, Frāciſcum Sfortiam, qui poſtea Mediolanenſe imperium ſibi armis vindicauit, ſecutus, cùm Alexādriam vrbem fidei ſuæ cōmiſſam Ludouico Sabaudiæ duci proderet, ad poſtremum in laqueum, quem per Alphonſi clemētiam effugerat, incidit. Ea verò expeditio quarto poſtquam cœpta fuerat menſe, finita eſt. Poſt hæc Ioſias vnus è regni proceribus, qui aliquot oppida in ipſo regni aditu tenebat, cum Adriam vrbem, quæ maiorum ſuorum olim fuerat, per proditionem recipere tentaſſet, nec res ſibi ex ſententia ſucceſſiſſet, iſq́ poſtea Franciſci Sfortiæ copijs adiutus Adriam ſubitò, atque improuiſo petijſſet, ea quoque oppugnatione fruſtra tentata, in propinqua ſuæ ditionis oppida ſe recepit. Hæc autem per hyemen ab eo tentata, quo anni tempore regiæ copiæ in hyberna conceſſerant, nec cogi facilè poterant. Eſt enim omnis ea regio, propter Apennini iuga, perpetuis niuibus, ſed præcipuè ijs temporibus, immerſa, quæ in illam ſæuiunt, frigoribus, cœliq́ intemperie, vix incolis, atq́ aſſuetis tolerabilis. Itaq́ ineunte Vere, Vrſinus, quem ſeprà memorauimus, copijs omnibus ex hybernis euocatis quibus eum rex præfecerat, Bozam Ioſiæ caſtellum petijt, idq́ oppugnare (caſtris haud procul inde poſitis) aggreſſus eſt. Quod vbi Ioſias agnouit coactis raptim Franciſci equitibus, & quos potuit è popularibus ſuis, caſtra improuiſo adortus regios

gios fudit, fugauitq́. Qua re audita Alphõsus, rẽ haudquaquam nẽgligendam arbitratus, ne Iosias maiores Francisci copias in regni fines alliceret, simul vt Ciuitellam, quod oppidum haud procul à Truento amne situm adhuc Francisco parebat, natura quidem, & opere munitum, in potestatẽ redigeret, eò cum copijs proficisci statuit. Cõparatisq́ celeriter, quibus opus erat, ad vrbem Thetim constitit. Cuius aduentu cognito, Iosias conterritus, maximè quòd à Francisco per id temporis non multum iuuari poterat, propter pontificis maximi, ac Philippi copias Picenum agrum vexantes, regi conciliari per amicos curauit. Cùm autem reconciliatione facta, equites ij quos Franciscus ad eum miserat, Truentum amnem petierunt, inde in Picenum transgressuri, in regium equitatum ignari inciderunt, à quo profligati, magnaq́ ex parte capti sunt. Rex subinde ad Aterno amne motis castris, aduersus Truentũ flumen profectus est, eo consilio vt Ciuitellæ bellum inferret. Quod vbi patriarchæ nunciatũ est, qui pro pontifice adhuc aduersus Franciscum bellum gerebat, confestim ad eum profectus, orauit, vt copiarum partem in Picenum mitteret, ad belli reliquias persequendas. Cui cùm assensus esset, Ioãnem Vintimillium, cuius opera fideli ac forti superioribus bellis vsus fuerat (quem in Acarnaniam prouinciam profectum, vt Carolo genero Acarnaniæ principi, per id temporis à Turcis obsesso, opitularetur, suscepta expeditione, reuocarat) patriarcha discesso proficisci iussit. Post cuius discessionẽ, cum ipse in ijs locis permaneret: Ciuitella, dedentibus oppidanis, præter arcem, recepta est. Qua quidẽ ex omnibus regni oppidis nouissima fuit, quæ in regis potesta-

tem peruenerit. Subinde Alphõsus, arcis obsidione (erat enim munitissima & situ, & opere: diuq; obsidionem latura videbatur) Raimundo Buillo delegata: missóq; Berengario Harilio cum parte equitatus ad Ioannem Vintimillium, ipse Neapolim rediit. Raimundus ante omnia (arcis oppugnatione tentata) cùm nihil proficeret, tantùm ne quis ingredi, egrediue aut commeatus quicquam importare posset, attentissima cura prouidebat. Cuius rei tædio affecti, qui arcem tuebantur, præsertim expectato nequicquam à Francisco tot diebus auxilio, deditionem fecerunt. Qua recepta, ac præsidio firmata, Raimundus Adriam copias reduxit. Et iam Patriarcha post profectum ad se Ioannem Vintimillium, Aufidum oppidum, quod ab eo obsidebatur, perculsis maiore metu oppidanis propter auctas hostiũ vires, in deditoinem acceperat. Quoq; viri eius opera fortiori vteretur, eum pontificis iussu, copijs omnibus præfecit. Post id Ioannes patriarchæ consensu motis castris, ad Ripam Transentam (id est nomen oppido) nullo hostium obuiam facto duxit. Atque inde digressus inter Rotilium, ac Solitem oppida castra fecit, composito vsque agmine iter faciens, quasi hostis in conspectu foret. Eò autem eo cõsilio profectus est, vt experiretur, an posset eluso hoste, ad Philippi copias, queis præerat Italianus Furlanus, aut ipse Italianus ad se transire, vti coniunctis copijs Frãciscum aggrederentur, cui singuli pares esse non possent. Quam rẽ Franciscus coniectura suspicatus, media protinus loca de industria occupabat: eorumq; conatus quocunque mouebant, frũstrabatur. Sextis castris cum sub Montem Eripetum consedisset Sancti Victoris oppidum, cum castellis plerisque

risque finitimis, pontificis maximi nomine in deditionem absque certamine recepit. Caterùm cùm intueretur, frustra à se tentari ad altera castra aditum propter Francisci vigilantiam, cõuerso itinere, ad Ripam Transentam retrocedere cum exercitu (id consilium patriarcha approbante) constituit; eo animo, vt per montana, procul ab hoste, ad Italianũ euaderet. Cumq; ibi castrametatus esset, Campeselonites, ac Tedonates, qui Romani põtificis imperium pertinaciùs detrectabant, expugnauit ac diripuit, quominus finitimi, iniecto metu, resisterent. Cumq; ei nuntiatum esset, Frãciscum cum omnibus copijs eò dimicandi animo contendere, castra diligenter muniit, dimissis paulo longius à castris speculatoribus per quos eius aduentum certò cognosceret, ne imparatos offenderet. Caterùm vanus is rumor fuit. Itaq; inde mouit, octauisq; castris Aufidum reuersus est: indeq; postridie ad Truentum amnem mouit: castrisq; in fluminis ripa positis, substitit. Franciscus autem, vt hostes retrocessisse agnouit, nihilominus tamen in suscepto consilio permansit, vt scilicet inter bina castra medius sederet, neutram partem insequẽs, sed tantùm id agens vt neutri alteri cõiungi possent. Re ad cõsilium perlata, cùm quidem, quànam via cum copijs ad Italianum tutius perueniri posset, consultaretur, variabant ductorum sententia. Alij nanque peditatus, & equitatus florem, triremibus regijs, qua inde haud longè aberant (inutiliore turba, atque impedimentis relictis) traducendum censebant: quoniam paruo maris tractu ab Italiano distarent: atque ita absq; periculo iungi posse. Alijs sub vrbem Firmum ipsum equitatus, ac peditatus robur, instructo

agmine agi placebat. Verùm hoc consilium haudquaquam tutũ videbatur. Primùm quòd Alexander Francisci frater, eorum per exploratores itinere cognito qui DCCC. equitibus praerat, facile vexare agmẽ à tergo poterat: atque eousq; pugnando, lacessendoq; distinere hostem, quoad Franciscus cum reliquis copijs accurrens medios opprimeret, terrorem nocte augente, à fronte, simul & à tergo circumuentos: præsertim cùm hostibus copiarum numero lõgè impares futuri essent. Quibus, quando fortunæ etiam benignitate id contigisset, vt absque detrimento (nullo reperto hoste) coniungerentur: quemnam equitum vsum fore præsertim cum hostibus copiarum numero longè superioribus sine tentorijs, sine ministris, sine sarcinis. Ioannis verò consilium fuit, vt itinere longiore, cæterum eodem tutiore, per Apennini montana exercitus duceretur. Posse enim eà cum impedimentis, atque omni exercitu (inuitis hostibus) tutò euadi. Cuius consilium cùm plures approbassent, Asculum versus perrexit, atque inde per Apenninum colle transmisso, quẽ Sibyllæ accolæ apellant, in campis Nursiæ, latè patenti planitie, consedit, atque inde continuato itinere, in Fulginatem contendit, cuius profectionem cùm haud amplius à se impediri posse Franciscus agnosceret, qui hostes abeundi consilio retrocessisse existimarat, cõsilij pœnitẽs, quòd prælij fortunam non tentasset, è Piceno excedere, priusquã tantæ copiæ coniungerentur decreuit, ne sibi posteæ, cùm vellet, discedere integrum non esset, ne ve aut obsidionem pati (quod sibi turpe ad famam hominũ ducebat) aut certè necessariò depugnare cogeretur. At Ioannes Matelicam versus arrepto itinere in Cinguli fines,

nes,quibus in locis Italianus cum copijs erat, profectus est,earumq; etiam copiarum quæ Philippi erāt dux fa ctus,castra cum castris iunxit.Deinde ad Vicos,sub vrbem Cingulum,perducto exercitu, eos vna excursione cepit ac diripuit. Inde ad Melonē ductis copijs aliquot dies in eius oppidi obsidione consumpsit. Ad postremum oppidani (cum nulla spes auxilij esset) salutem suam, & fortunarum pacti in pontificis potestatem venerūt. Missa deinde copiarum parte ad Sanctum Angelum, cùm oppidani præter spem resisterent, admotis vndiq; copijs,oppidum vi captum, atque in prædam militibus datum est.Post hæc Ioannes cùm animaduerteret Frācíscum è Piceno in Vrbinatem concessisse, & ea, quæ reliqua erant in eius ditione Picētium oppida, propter naturales locorum situs,validaq; præsidia ijs imposita, obsidione magis quàm oppugnatione tētanda esse, Instaretq; vis hyemis, reuerti statuit, atque exercitum in regnū in hyberna reducere.Relictis igitur pontificis, ac Philippi copijs, aduersus vrbem Firmum, non amplius per montana,vt venerat,sed per plana iter cepit, ac non procul à Monte Sancto eo die constitit. Cuius inopinato aduētu oppidani conterriti,ante quàm vim experirentur emissis confestim ad eum oratoribus,qui significarent, se pontificis maximi imperata protinus facere paratos esse,deditionem fecerunt. Aliquot præterea castella circūiecta absq; certamine recepta sunt. Inde ad Montem Altum profectus, ibi aliquot dies mā sit.Interim Firmani,coniuratione facta,spe propinqui auxilij à Francisco defecerunt (Alexandro fratre in arcem repulso) quò & magna equitatus pars vnà cum eo se recepit.Quod vbi Ioanni nūciatum est,subitò cum

omnibus copijs adferendum oppidanis auxilium aduolauit. Idem fecere pontificis, ac Philippi copiæ, quæ in propinquo erãt, vti ostendimus. Cum autem arx eiusmodi foret (quod superius demonstratum est) vt nec vi, nec machinis vllis, sed diutina obsidione tantùm esset expugnabilis, præmunitis ijs vrbis partibus, quà ex arce in vrbem descẽsus erat, ijsq; ab exteriori parte institutis, quæ obsidioni necessaria videbãtur, ipse cum reliquis copijs, vt eas in hyberna dimitteret, in regni fines concessit. Vix anno pòst Eugenius pontifex certior factus, Franciscum Sfortiam suas, atq; auxiliares copias cogere, ac Tudertum petere constituisse (quod oppidũ sexaginta millibus passuum Roma abest) de illius aduentu valde solicitus, accersenda à socijs auxilia cẽsuit. Nam quod partẽ Tudertinorum sciebat Francisco in primis fauere, in quos ille indulgentior fuerat dum ea vrbe potiretur, & propterea Franciscum haud temerè id cõsilij cepisse suspicabatur (is enim præter Picenum, etiam in agro Romano oppida quædam occupauerat) misit Ludouicum patriarcham legatum ad regem: isq; Neapolim profectus, ac magnificè pro dignitate susceptus, simul ac rei aduentus causam exposuit, auxilium ab eo haud difficulter impetrauit. Nec mora Ioãnes Antonius Vrsinus Taliacotius cum duobus millibus equitum ad pontificem ire, seq; cum illius copijs coniungere iussus est. Interea Franciscus coactis copijs, in agrum Tudertinum contendit, quo vno fermè tempore & põtificis, & regis copiæ conuenerunt. Quo cognito Eugenius Nicolaum Cardinalem Capuanum (erat is in vrbe gratiosus, ac potens) quod eius fides nonnihil suspecta esset, propter amicitiam, quæ illi cum Frãcisco erat,

erat, Roma amouendum curauit. Franciscus autem, vt per exploratores agnouit, pontificis copias opinione sua ampliora esse, frustraq; se, nec sine periculo, quod constituerat iter persequi posse, mutato repentè consilio, antequam in hostium conspectum veniret, in agrũ V-linatem rediȷt. Quo digresso pontificis, ac regis copiæ in Picenum proficisci perrexerũt: vt ea oppida, quæ in Francisci fide perstiterant, armis ad deditionem cogerent. Sed Eugenius Francisci potẽtiam veritus, cùm magnas ab eo copias duci nuntiatum esset, Thomam, tunc Episcopum Bononiensem (qui illi in pontificatu successit) hominem propter multarum rerum scientiã, atque eximias virtutes illi acceptissimum, legatum ad Alphõsum miserat, qui maiora auxilia postularet. Isq; ad regem profectus: Cognoscis, inquit rex, ex Ludouico legato satis, vt arbitror, pontificis res, quo statu sint, quantoq; in discrimine versentur: expectatur in Tudertino Franciscus Sfortia hostis magnis viribus contractis, quibus Eugenij copiæ haud possint obsistere. Sustulerunt animos aduersarij ipso rumore aduetus illius, ac fama. Nam, quo tempore Tudertum vrbem tenebat multos sibi ciues quò cæteros seruire cogeret beneficijs obligarat. Hi rerum nouarum cupidi eius aduentum auidè præstolabantur: vt Eugenio nõ minus de ciuium fide, quàm de hostium vi laborãdum sit. Misisti tu quidem Ioannem Antonium Vrsinum ad pontificem cum copijs: cæterùm quanquam is est vir in armis præstans, & copias haberet non aspernandas: tamen ad tantam vim hostis arcendam, haud satis videtur. Est nobis res, vt scis, cum hoste rei militaris peritissimo ac vigilantissimo, vt haud temerè cum eo congrediendũ sit. Nam

si quid sinistri (quod Deus auertat) pontifici contingeret, non solùm Tudertinus, sed etiam Picenus ager, qui tuis laboribus ac periculis põtifici restitutus est, rursus in hostilem potestatem recideret. Petit igitur à te Eugenius, oratq́ue vt præter eas quas adhuc misisti copias, alias mittas, ne quæ nunc sunt in grauius discrimẽ incidãt. quod vt facias, tua virtus, ac fides postulat. Maiorem gloriã, aut stabiliorem consequi nõ potes, quàm si pontificis maximi dignitatem maiestatemq́ue perpetuò conseruaris, atque auxeris. Ad ea rex: Id quod ad hũc diem feci post reditum nostrum in gratiam, quoad mihi vita suppetet, nec re, nec opera, nec auxilio tuendæ pontificis autoritati sum defuturus, nec pro oppugnãdis eius aduersarijs vlla vnquam pericula recusabo: neque committam, vt pontifex meritò de fide mea queri possit. Equidem eo sum animo, vt non hoc regnum modò, quòd tãtis laboribus, ac periculis meis sum adeptus, sed & cætera regna, quæ mihi pater hæreditaria reliquit, ruere potius atque euerti, quàm sacrosanctæ potestatis iura labefactari permittam. Misi ad pontificem Ioannem Antonium Vrsinum, arbitratus id auxilij in præsentia satis esse, præsertim cùm nulla externa auxilia ad Franciscum profecta accepissem. Qui certè nisi maiores copias habeat, non est adeo pontifici formidandus. Expertus sum Piceno bello quãtum audeat. sed non ob id tamen hæc à me dicuntur vt eum contemni velim. Nihil enim tutò in hoste contemnitur: nec is quidem eiusmodi hostis est, vt sit contemnendus (multo enim & consilio valet & rei militaris scientia) sed forti animo contrà eundum, atque audendum censeo. Quæ petit auxilia pontifex mittam. quinetiam, si aduentu

tu meo opus fore cognouero, mihi ipse non parcam. Ab hoc sermone digressus, Raimundum Buillum cum mille equitibus, ac pari peditum numero ad patriarcham in Picenū ire per Aprutinos, quibus in locis copias habebat, imperauit. Qui Truento amne traiecto, in Picenum quamprimum profectus, ad vrbem Auximum cum Iacobo Cauiano, vno è copiarum ductoribus qui pontifici merebant, se coniunxit. Franciscus intereà in Vrbinatem transgressus Fossumbrunum diuertit, ibiq; constitit, eo videlicet consilio, vt transitum impediret metumq; transire cogitantibus inferret, quominus vterque exercitus iungi posset. Nanq; Raimundus, ac Iacobus per loca mari propinquiora agmen ducebant, patriarcha verò minus diei iter, aut cò amplius, procul ab eis, cum reliquis copijs, per loca superiora iter faciebat. Cumq; ei renunciatum esset Franciscum ad Fossumbrunum substitisse, nec longo spacio à se abesse Raimundum, paulùm remorari iter, sensimq; progredi, donec coire in vnum possent, mandauit, vti ope mutua imminens periculū declinarent. Qua re cognita Franciscus, ne suos temerè periculo obijceret, se continuit. Raimundus verò, ac Iacobus temperato itinere, vnà cū patriarcha inter Fossumbrunum, ac Fanum, eodē die peruenerunt. Postridie mane Legati iussu conuocatis omnibus copiarum ductoribus, vt quid agendum esset consultaretur, Georgius Nurius Philippi legatus, iam multò antè in castra profectus, liberius loquendi quæ vellet, petita venia, detulit Italianum Philippo de proditione suspectum esse, seq; eam rem compertam habere: proin placere sibi, ac velle, vti is vinctus in custodiam detur. Cumq; mirantibus omnibus, Legatus

quæsisset, cur tàm diu in castra à Philippo profectus, eam rem silentio suppressisset, respondit, Philippum mandasse ne quam eius rei mentionem faceret, donec Raimundus cum regijs copijs in castra peruenisset, veritus ne qui in castris essent, qui illius voluntati aduersarentur. Vbi hæc dixit, repugnãte nemine, Italianus comprehẽsus, ac Dominico Malatestæ in custodiam traditus est, triduoq; post tormentis, criminis confessione expressa, apud Roccam Contratam securi percussus est. Posthæc Legatus motis inde castris Montem Fabrum (id ei nomen est oppido) quod ab hoste tenebatur, contendit, idq; admotis vndique copijs, primo aduentu cepit, plerisq; aliquot castellis, atque oppidis circumiectis, quæ Federico Vrbinatum Principi parebant, partim expugnatis, partim in deditionem acceptis. At Franciscus, cùm sese copiarum numero, hostibus imparem sciret, per montana exercitum ducebat aliquãtò procul ab hostibus, de industria obseruans, si qua bene gerendæ rei occasio sese offerret. Legatus contra copijs fretus, per plana ductabat, & nusquam resistente aut obuio hoste Vrbinatem agrum populabundus vastabat. Cæterùm appropinquante hyeme, pontificis copiæ paulatim dilabi cœperunt, præsertim accedente, exhaustis iam agris, pabuli, ac rerum necessariarum inopia. Interim à Florentinis ac Venetis ad duo millia equitum ad Franciscum auxilium postulantem venerunt. Quibus copijs auctus non amplius per montana, vt prius, sed per patentes campos exercitum ducere, pugnandiq; potestatem hostibus facere cœpit. Cum hic esset rerum status, Alphonsus Hispanus, quo interprete erat Legatus vsus pace cum rege facienda, in castris

relictus,

relictus, cum copijs trans Pisaurum amnem profectus est. Quod vbi Franciscus agnouit, motis properè castris eò contendit, & à contraria fluminis parte castra fecit. Aquādi potestas, propter fluminis opportunitatem, vtrisque erat. Sed cùm triduo post Alphonsum motis castris Tauletum Sigismundi castellū, mille inde passibus in colle situm, duxisse animaduerteret, & ipse ad alterum castellum, in eodem colle ex aduerso situm, haud cunctanter contendit. Nec plus mille passus castra à castris aberant. Erat autem id castellum Vrbinatis principis. Indeq́ misso, militari more, prouocationis signò hostes in posterum diem ad pugnam prouocauit. Cæterùm Legato absente qui ad Montem Florem secesserat, responsum est ab Alphonso, legati iniussu prælium committi non licere, eius absentis voluntatem sciri opus esse, qua cognita, postridie manè se illi respōsurum, nec tamen prouocationis signum hosti remisit. Quod cùm Legato non placuisset, ne tāta pontificis regisq́ copias fortunæ committeret, mitteretur ́q postridie qui id Francisco renuntiaret, animaduersum est è castris hostem mouere cœpisse. Quapropter sumptis properè armis ad angustias saltus, qui medius inter vtraque castra intererat, ne trāsgressus hostis castra inuaderet haud segniter processere. Vixq́ ad saltus ingressum erat peruentum, cùm ibidem hostis affuit. Cumq́ eo loco ob angustias, haud facilè vniuersus exercitus sese explicare posset, hostibus conatu magno perrumpere adnitentibus ingens in eo certamen fuit. Cumq́ aliquantum pugnatum esset, ac frustra sese niti Franciscus animaduerteret, receptui cani iussit. Quo viso & pontificis copiæ eo saltu præsidio insesso, sese in

ſtra receperunt. Triduo pòſt Franciſcus motis inde caſtris Montem Aureum, Sigiſmundi caſtellum petijt, idq́ alterumq́ ei proximum, haud multo militum labore expugnauit. Subinde Gradariam contendit (& hoc quoque Sigiſmundi oppidum erat) idq́ quoniam præter naturalem ſitum, præſidio impoſito, vi capi non poterat, obſidere cœpit, magnamq́ hyemis partẽ in ea obſidione conſumpſit. Per id temporis Philippi exercitus ad Caſalem iuxta flumen Padum, duce Micheletto Cotiniola, à Venetis prælio fuſus, caſtrisq́ exutus eſt, magno numero equitum, peditumq́ capto. Cuius cladis cauſa, copias è Piceno reuocare, atque inſuper auxilia poſtulare Philippo neceſſe fuit. Sed tùm primum eas duntaxat copias, quæ ſub Italiano Furlano ſtipendia fecerant, popoſcit. Qua re cognita Legatus, de pontificis voluntate, confeſtim eas Georgio Nurio Mediolanum, vt perduceret, conceſſit. Ac ne quid incommodi in itinere acciperet præſertim à Fauentini Principis fratre, qui ſub Florentinis merebat, ad Bagnacauallũ, in Flaminia oppidum vniuerſum exercitum ipſis copijs præſidio ire iuſſit. Quo reuerſo, cùm præter ipſum equitatum ad Philippum profectũ, Rubertus Montarboteus, atque alij plerique copiarum ductores abeſſent à caſtris: legatus, quò tutiore loco eſſet, in Sigiſmundi agrũ haud procul à Gradaria, quod adhuc à Franciſco obſidebatur, imbelli multitudine prius in circumiecta oppida dimiſſa, quo maior ijs neceſſariarum rerum copia ſuppeteret, ſe recepit: ibiq́ caſtris poſitis, inuitante propinquitate, penè per ſingulos dies prælia inuicem gerebantur: non tamen vt in vniuerſum certamen veniretur. In hoc rerum ſtatu Venetis Abduam amnem

tranſgreſſis

transgressis, cùm Philippus curis anxius auxilium à pontifice, atq; à rege vehementer postularet: eaq; res Legato demandata esset, statuit vti Sigismundus Malatesta, Cæsar Martinengus, ac Raimundus Buillus in Insubres ad eum proficiscerentur. Ad duo millia & quingentos equites ij duxerunt. Inter hæc Rodericus Murius, peditum ductor genere Hispanus, cum peditibus mille à rege missus ac Robertus Montarboteus cum equitatus parte ad Legatum in castra peruenerunt. Quibuscum assumpto Iacobo Cauiano, cæteris copiarũ ductoribus relictis, ipse in Picenũ rediјt. Paucisq; diebus interiectis Iacobum proditionis suspectum apud Roccam Contratam, vbi & Italianum paulo antè capitali supplicio affecit. Interim Franciscus ad Raimundum Buillum, qui nondum abierat, in castra misit, qui rogaret, vti ad se Palermum peditum ductorem mitteret, qui ab eo ad se mãdata perferret: esse aliqua quæ secum communicare cuperet. Facta potestate, cùm Palermus ad eum profectus esset, ait se, nisi esset in castris Legatus Florentinus, venturum cum Raimundo in colloquium fuisse. Cæterùm missurum, quo Raimundus vellet, Vrbinatium principem, & cum eo aliũ quempiam ex his quos fideliores haberet, qui suam sententiam ad illum perferrent. Cumq; Raimundus respondisset, nolle se in colloquium cum hoste venire, nisi eidem aliquis à Legato pontificis interesset, ne quid suspitionis ea res amicis afferret, non renuit quò minus Antonius Ridius copiarum dux cum eo vnà proficisceretur, & ipse, quæ dicerentur, auditurus. Qua re constituta, Vrbinatium Principe, & altero ex Francisci domesticis, ad Montem Aureum (vti erat cõstitutum)

profectis, Raimundus quoque, & Antonius eòdem accesserunt. Ibiq; tum primum de fœdere inter pontificẽ, regem, Philippum, ac Franciscum agi cœptum: Omnis nanque eorum oratio in id tendere visa est, vt ostenderent Franciscum maximè cupere cum pontifice, ac socijs pacem, fœdusq; ferire, nec vlterius cum is bello cõtendere. Dum hæc aguntur, Franciscus siue hyemis tædio, siue quòd Gradariam à se nequicquam tentari animaduerteret, motis inde castris, Pisaurum, Alexandri fratris oppidum, se recepit, ibiq; reliquum hyemis quieuit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM LIBER IX.

AVD ab re, vt opinor, fuerit, Florentini belli causam atque originem explicare. Philippus Maria, de quo superioribus libris sæpius mentionem fecimus, per eam pacem, qua cum Venetis, ac Florentinis apud Martinengum fecit, Blancam filiam Frãcisco Sfortiæ, de qua quidem re diu ambiguus consilia pro temporum conditione variarat, vxorem dedit, sexaginta millibus Philippeis illi dotis nomine promissis. Cumq; eam pecuniæ summam, propter ærarij exinanitionem repræsentare non posset, Cremonam vrbem opulentam, ei tantisper pignus dedit, præsidio inde educto. Cuius pecunia

cuniæ soluendæ, vt primùm illi potestas fuit, ad generum misit, qui pecuniam offerret, Cremonam repeteret. Cumq́ is tergiuersaretur, diem iam multo præteriisse dictitans, qui persoluendæ pecuniæ constitutus esset, misit Philippus Italianum Borromeum, locupletem virum ad Venetos, tanquam Francisci amicos, & pactionis huiusmodi autores, qui de iniuria expostularet: simul qui oblata pecunia, Cremonam reposceret. Sed nihilo magis per Venetos cõsequi id potuit. Quippe qui vrbem tam validam, prope in visceribus imperij Mediolanensis sitam, in Philippi potestatem redire ægrè ferebant. Itaque, cùm legationibus tempus terendo, nihil se proficere animaduerteret, bellum apertè inferre statuit: armis, quod sibi iniustè negabatur, vindicaturus. Coactisq́ vt primùm potuit copijs, Franciscum Piccininum, quem paternæ virtutis gratia exercitus ducem designauerat, in Cromenensem agrum proficisci iussit. Cumq́ haud multo post profectionem eius, accepisset, Venetos socios copias parare, nec passuros eam vrbem ab illo expugnari, Episcopum Nouariensem ad Alphonsum opem oratum misit, satis sibi fore significans si statim vel cum exiguis copijs extra regni fine prodiret. Sperare enim simulatque Florentini audijssent eum cum exercitu in Hetruriam contendere, ijs (id quod necesse esset futurum) domestico bello implicitis, se Venetis viribus parem, Cremonã recepturum. Eugenius quoque pontifex maximus Venetis, ac socijs per id temporis multis de causis infensus, & ob id Philippo amicus factus, ne Philippo deesset regem precabatur. Quibus rebus motus Alphonsus paratis copijs, extra regni fines progredi statuit. Cumq́ interim co-

gnouisset Philippi exercitum à Micheletto Cotiniola Venetorum duce castris exutum, profligatumq́ esse; conturbatus amici casu, auxilium implorantis, Raimundũ Buillum, cum nõnullis alijs copiarum ducibus, iam iter meditantem, maturare in Insubres ad Philippum iussit. Ipse verò, quamuis per hyemis tempus ire perrexit, profectusq́ per Latinos, Tibur peruenit. aduenienti portas Tiburtes Pontificis iussu aperuere. Et quoniam Florentini, cógnito eius consilio, sæpius significauerant, velle se copias ex Insubribus reuocare, spemq́ fecerant & Venetos idem facturos esse, progredi vlterius destitit. verùm enimuerò ea expectatio frustra fuit. Namq́ Veneti victoriam persecuti omnem Philippi ad amnem Abduam agrum, vna propè excursione ceperant, multis oppidis vi captis, multis etiam in deditionem receptis. Fuit autem adeò repẽtina eius procellæ vis, vt omnẽ de rebus suis spem reliquam Philippus abiecerit. Reputabat animo, sibi neque ducem belli superesse vllum, cuius virtuti satis confideret, & dissipati exercitus reliquias nec sine grãdi pecunia cogi reficiq́, nec sine egregij ducis opera recipere pristinum animi vigorem posse. Vna illi salus ei in tam aduersis suis rebus videbatur, Francisci videlicet reconciliatio, quem cæteris omnibus copiarum ducibus belli scientia ac felicitate præstare, mortuo Picinino, constans apud omnes increbuerat opinio. Eum igitur sibi per amicos reconciliatum, cùm ducem exercitus designasset, ad Alphonsum misit, qui id ei nunciaret, peteretq́ insuper, quoniam Francisco ad equites armandos pecunia opus esset (qui aliter neque cogi, neque duci possent) vti positis cum Francisco inimicitijs, illi septuaginta

ptuaginta numûm aureorum milia mutuò daret, se postea bello liberatum eam summam cum fide repræsentaturum. Quod cùm Alphonsus, beneficiorum eius in se non immemor, facere cõstituisset, extemplò Arnaldum Fenoledam, virum constantẽ ac grauem, omnium consiliorum & arcanorũ eius participem, Neapolim misit, qui eam pecuniæ summam ex ærario depromptã, cuius custodiam ei demãdauerat, ad eum deferret. quam delatam Alexandro Francisci fratri, consensu pontificis ad illum profecto, tradi imperauit. Qua accepta, Frãciscus quamprimùm cogere copias cœpit, vt inde in Insubres contenderet, fortuna ita moliente (quæ plerunque ludere in rebus humanis solet) vt ipse sibi ex inimica pecunia Mediolanense imperium strueret. Cum autẽ iter ingredi cœpisset, aut iam ingressurum fama esset, Philippus in suspicionem venit, illius potentiam veritus, ne is sibi imperium, dominandi cupiditate, eripere cogitaret. Itaque misit plures ad Alphonsum nuncios oratum, ne in Insubres proficisci grauaretur, velle se Mediolanum, & quicquid belli fortuna ei reliquisset, præter Ticinum vrbem, quam vnam sibi vitæ solatium reseruaret, vbi procul à belli curis, ac negotijs ageret, in eius potestatem tradere. Cæterùm Alphõsus indignum ratus, vt qui tam longè lateq; imperitasset, sese tanto dominatu priuaret, per literas cõsolabatur ægrum, bonoq; animo iubebat esse. Reiectisq; continuò quæ ille offerebat, hortabatur eum, ne aut Venetorum metu, aut vlla de Francisco suspicione ea meditaretur, quæ tantæ existimationis principi indecora viderentur: se neque laboribus, neq; periculis, pro tuendo eius regno, parsurum: quoq; illi de Francisco orta

suspicio magis minueretur, se cùm primùm is progredi cœpisset, cum exercitu subsecuturum, ac ne quid ei nocere posset prouisurum. Inter hæc Eugenius pontifex, diuturno morbo affectus, è vita excessit. cuius mors Philippo, ac regiæ expeditioni (erat id momentum ingens in rebus gerendis) perincommoda accessit. Cumq; Alphonsus accepisset Romanorum principes, conuocatis ijs, ad quos noui Pontificis creatio pertinebat; tumultuari, ac per diuersas factiones eniti, vt pro suorum studijs pontifex crearetur; egregium facinus arbitratus, talium virorum conatibus obstare, nec pati vt ij impedirentur, quo minus pontificis comitia pro vetere more, atq; instituto ritè haberentur; Marinũ Caracciolum, Ioannem Antonium Vrsinum, Gartiam Cabanellum, & Caraffellum Caraffam ad Cardinalium collegium legatos misit; qui & Eugenij mortem sibi grauẽ fuisse ostenderent, & hortarentur in creando nouo põtifice, vno & cõsentienti animo essent: nec vererentur liberè suffragium ferre: paratum se esse, si qui fortasse intercederent, quo minus comitia ritè haberentur, qui illorum conatibus obuiam iret, ac Sacrosanctæ potestatis libertatem dignitatemq; defenderet. Cùm autem ex eo quæreretur, quem nam illi potissimùm ex omni Cardinalium numero Pontificem legi placeret: respondit, eum qui vna totius collegij voce, atque consensu legeretur. Deinde proceres Romanos (quorum nonnulli motus nũciabãtur) fauere paratos, prout in suos quisq; affectus erat, ne quid intercederẽt, quo minus comitia ipsa ritè fierẽt, per literas monuit. Quibus partim metu partim verecũdia deterritis, missis insuper à rege, qui collegio adessent, fauerentq;, Thomas Episcopus Bononiensis,

niēsis, quem Nicolaū Quintum appellauere, Pontifex Maximus factus est. De quo vt aliquid dicam hic mē locus admonet. Fuit enim eius viri non virtus modò; sed etiam fortuna nostro seculo admirabilis. Sergiani enim natus patre medico, honesto ac probo viro, cùm sacrarum literarūm studia præ cæteris adamasset, Bononiam ac Senas se contulit: breuiq; tempore tum ingenij bonitate, tum diligentia Philosophus ac Theologus clarus euasit: pluribusq; annis vtrobique publicè literas profitendo floruit. Ad doctrinam eius emendati mores, ac vitæ integritas accedebant. Quibus de rebus Nicolai episcopi, ac cardinalis Bononiēsis, viri sanctissimi, amicitiam sibi conciliauit: eiusq; rebus summā cum fide administratis, id est cōsecutus, vt illo mortuo, ipse episcopus Bononiensis; orante vniuerso populo, ab Eugenio factus sit. Paucisq;, post mēsibus legatus ab eodem ad Hunnos missus, cum res ex illius sententia gessisset, adueniens, Cardinalis insignibus vltro ad eum in itinere delatis, inter Cardinales cooptatus est, ac paulò post mortuo Eugenio miro quodam totius collegij consensu Pontifex maximus, vt diximus, factus est: atque hic tantorum honorum cursus (quod magis mirandum sit) ferè intra anni spacium illi contigit. Vt autem ad rem redeam, postquam regi renunciatum est, illū pontificem factum esse; festum diem quo ille pontificatus insignia acciperet à se condecorari equum existimans, Honoratum Caietanum Gulielmum & Raimundum Moncatam, Carolum Campobassum, ac Marinum Caracciolum, qui suo nomine interessent, legatos Romam misit; ac mox alios per quos sese illius auctoritati subie-

cit. Haud multo pòst, cùm à Venetis legati Romam venissent, vt publico nomine & ipsi partũ pontificatũ Nicolao gratularentur, postquam officio functi sunt, cùm apud Pontificem in belli mentionem incidissent, docuere, non placere Venetis bellum aduersus Philippum diutius continuari: iisq; pergratum fore, si põtifex legatum quempiam Ferrariam mitteret, quò cũctarum partium legati commodè conuenturi essent, vt ibi de communi Italiæ pace ageretur. Omnibus ita palàm fore, per Venetos non stare quo minus fida firmaq; pax in Italia fieret. Quod cùm pontifici vehementer placuisset, cupienti Italiam diu bellis agitatam aliquando quiescere, missurum se breui Ferrariam legatum recepit. Iisdem propè verbis, legati Tibur profecti, apud Alphonsum vsi sunt. Quibus benignè auditis, nihil se prætermissurum respondit, quod ad pacem conficiendam pertineret. Nihil enim hoc vno sibi maiori curæ esse, Italiæ pacem cunctis principibus populisq;, quibus bene viuẽdi cura esset, maximè omnium optandam esse. Per eosdem dies & à Florẽtinis legati ad pontificem eadem de causa profecti, postquam pontifici debitum officium exoluerunt, Tibur, vt iussi erant, salutandi gratia ad regem accessere, remotisq; arbitris, multa cum eo de pace collocuti sunt, quibus itidem, vt Venetis, responsum datum, communem Italiæ pacem atque ocium magnopere à se expeti, seq; eis neq; consilio, neq; opera, neq; re vlla defore, atque ita spe plenos à se dimisit. Post hæc, cùm de legatis pacis causa, Ferrariam mittendis cum pontifici egisset, misissetq; põtifex Ioannem Cardinalem Morinẽsem, natione Gallum, virum

præter

præter iuris scientiam, ad quæuis magna natum, & in omni negocio consultissimum, cuius etiam opera pontifex in maximis & grauissimis quibuscunque rebus vtebatur, ipse Carassellum Carassam, ac Matthæum Malferitum Ferrariã misit, siue pacem, siue inducias facere Veneti mallent. Quò profectis omnium principum ac ciuitatum legatis, cùm de pace agi coram pontificis legato ac Leonello Ferrariensium principe cœptũ esset, Matthæus Victorius, ac Paschalis Maripetrus Venetorum legati, quò bellum à ciuibus suis gestũ excusarent, ante omnia dixere: vrbis suæ conditores, Attilæ olim teterrimi tyranni arma fugientes in humilibus paruisq; insulis, perpetuisq; adeò æstuarijs, in quibus vrbs illorum sita est, vrbis suæ fundamenta iecisse, nec maiores suos vnquam voluisse, neque ex se ortos posteros alios populos sui causa eas ærumnas perpeti, quas ipsi Aquileia, Patauio, Altino, nobilissimisq; alijs ciuitatibus Italiæ profugi, aut ab Attila, aut à Barbaris alijs postea passi essent. Quin potius eam vrbem patria expulsis perfugium vnicum ac domicilium fuisse, perq; hæc præclara maiorum instituta eorum remp. in eam magnitudinem creuisse. Se itaque tum natura, tũ consuetudine maiorum atque instituto, ita comparatos esse, vt nõ nisi lacessiti, ac tuẽdæ reip. causa bella suscipérent atque persequerentur. Si verò contingeret Philippum decedere, qui & mortalis esset, & planè iam grandis natu, & Mediolanenses pacẽ eorum non aspernarentur, sese pro ijs quæ Philippo per bellum ademissent, tantum agri ijs collaturos, vt nemini amplius ambiguum esset, Venetos tot in Italia bellorum haudquaquam auctores extitisse. Post hæc cum de pace mentio

cœpta esset fieri, adiecêre, quoniam bellum à Philippo iniustè motũ esset, debere Philippum, iure violati fœderis, quantum ipsi argenti in belli sumptum effudissent, repræsentare. Et quoniam Philippo, fortasse diuturnis bellorũ impensis exhausto, nõ esset vnde in præsentia dissolueret, petere se certum pignus, donec ei soluendi potestas esset. Ad ea legati regij Venetos Philippo præstare idem debere, si ipsi bellum aduersus Philippum iniustè suscepisse conuincerẽtur. Eam autem controuersiam apud pontificem maximum Romæ facilè cognosci, dirimiq; posse. Cæterùm Veneti eius rei disceptationem quam pro comperta habere se dicerent, ad pontificem referri noluerunt. Atque ita disceptando ille consumptus est dies. Multis verò iam diebus antè Philippus, Venetorum exercitu Abduam flumen transgresso, curis anxius, ac diffidens suis rebus, ad Alphonsum miserat oratum, vti quempiam è suis, qui cum intima consilia sua communicare tutò posset, ad se mitteret. Quod cùm Alphonsus à se haud temerè requiri sibi persuaderet, Ludouicum Podium, cui vehementer fidebat, ad eum misit. Quo Mediolanum profecto, vt agnouit Philippus ex literis, regia manu præscriptis, hunc esse, quem ad se mitti rogauerat, postquam de rege, quæ voluit, percunctatus audiuit, vocatum à se inquit, vt in eum regio nomine omne ius potestatemq; imperij sui transferret. Velle se quieti consulere, atque à tantis belli fluctibus sese quàm maximè abstrahere: proinde rogare, atque hortari vti is rerum suarum possessionem acciperet: quam si repudiaret, cui sua traderet non defuturum, eaq; fortasse in huiusmodi virum peruentura, vt eam respuisse regẽ postea serò, ac nequicquam pœniteret.

pœniteret. Nam cùm quotidie magis magisq; ab hostibus premeretur, Mediolanum vsq; cũ exercitu progressis, subierat animum eius desperatio quædam, omnia impendentia pericula circumspectãtis. Ludouicus verò cùm mandatum à rege nullum haberet, quo sibi de his transigere liceret, veritus nequid regem offenderet, renuit: continuoq; ad regem, ita iubente Philippo, magnis itineribus rediјt, ab illo, si ita placeret, totius rei potestatem accepturus. Quibus cognitis Alphonsus, ne Philippi imperium in inimicorum potestatem perueniret, Ludouico eius rei potestatem fecit. Cæterùm eius deliberatio in alterutram variantis sententiam, ne id auaritia imperij effecisse videretur, paulò serior fuit. Interim Philippus primùm ob aduersam valetudinem oculis captus, dein ex ipsa arce, hostilium armorum fragore audito, vehemẽter commotus, vitæ tædio simul & languore mortem obijt. Quod cum Ludouicus Parmæ cognouisset, regemq; præterea ab eo hæredem institutum: cæterùm Mediolanenses libertatis cupiditate incensos Reip. administrationem arripuisse, ignarus quónam illorum cœpta euaderent, retrò cõtrouerso itinere Regium Lepidi venit. Quæ postquam Alphonso renunciata sunt: veritus, ne Venetorum opes plus nimio crescerent, Mediolanensibus oppressis, Carafellum Caraffam, ac Matthæum Maleferitũ, qui adhuc Ferrariæ erant, confestim Regium proficisci iussit, atque vnà cum Ludouico Legatos ad Mediolanẽses proficisci: qui quænam esset eorũ mens, diligenter scrutarẽtur, simulq; hortarentur, vti constanti animo aduersus hostes gererent bellum, sese ijs haud quaquam defuturũ. Quibus ita constitutis, vlterius progrediendum arbi-

tratus, vt hostibus terrore iniecto Mediolanenses tanto belli onere leuaret, Tiburi degressus, adhuc incertus in Insubrésne iret, an Hetruriam peteret, pro rerum opportunitate consilium in itinere capturus in Sabinos abijt. Ac primùm Farfam ad nouem millia passuum à Roma profectus, constitit: reliquum equitatum, qui ad se venturus esset, & item Eximinum Corellam, Mattheum Puiadem, ac Ioannem Olzinā opperiens, quos Ferdinando filio adolescenti ad regni gubernacula cōsiliarios ac rectores reliquerat, ad se idcirco accersitos, vt de rebus, quas se absente, gerendi causa belli agi vellet, mādata ijs traderet. Quibus ad se profectis, & quæ opus erant edoctis, inde mouit, atque in Sabinos perrexit. Quibus in locis aliquot dies ab eo consumpti, dum ex Insubribus certiora scire expectat: ibi & pro ea amicitia, quæ illi cū Philippo fuerat, & pro officio, quod ab illo hæres testamento nuncupatus esset, magnificentissimo funere ei iusta persoluit. Indeq; digrediens, Nare flumine pōte iūcto, exercitum traiecit. Progressusq; haud procul ab Orta oppido substitit. Ibi duplex se pādebat iter: alterum per Tudertinos in Galliam Cisalpinam, alterum in Hetruriam. Itaque aliquandiu dubius stetit, vtrum potius ingrederetnr. Nam ex altera quidem parte verebatur, ne Mediolanenses, quorum salus sibi ingenti curæ erat, à Venetis opprimerentur, qui maiores copias habebāt: ex altera verò cogitabat, si Florentinis bellum inferret, fore, vt ij rerum domesticarum metu à Venetis copias disiungerent. Quibus in Hetruriam abstractis, bellum Mediolanēsibus haud erat dubius leuius fore. Denique cùm Hetruriam petere constituisset, partim ponte, partim vado Tyberim

amnem

amnem sub Ortam copias traduxit. Interim Simonetus copiarum dux, qui paulo antè à Florentinis finito stipendio discesserat, a Rege conductus est. Ad mille is equites ducebat. Appropinquanti agro Florentino regi, cum equitatu, & aliquāto peditatu obuiam venit, copiasq; cum illo coniunxit. His copijs auctus rex, agrū Florentinum ingredi, haud hostiliter tamen, cœpit: sperans fore, vti Florentini metu ne bellum in sese trāsferretur, copias ex Insubribus reuocarent: ipseq; per Hetruriam pacatam, & amicam ad opem Mediolanēsibus ferendam proficisci posset. Cùm autem ad Montem Politianū peruenisset, legati ad eum à Senensibus oratum venêre, ne quid incommodi ditionis suæ populis, qui finitimi Florentinis essent, à suis inferri pateretur. Quibus responsum à rege est, venisse se in Hetruriā eo animo atque consilio, vt neminem iniuria afficeret: communem à se totius Italiæ pacem, & tranquillitatem optari. Statuisse ideo Florentinis bellum inferre, quò illorum animos à belli consilijs ad pacem retraheret. Si ex Insubribus copias reuocent, nullum sibi cum ijs bellum aut inimicitias fore. Per eosdē dies Ianotius Pittius, ac Bernardus Medices legati à Florentinis ad regē venerunt. Hiq; facta loquendi potestate, in hunc ferè modum locuti sunt: Audieramus, Rex, iam antequàm Tiburi discederes, instituisse te Hetruriam petere, ad bellum ciuitati nostræ inferendum. Et quamuis eius nuncij autores haud tamen leues essent, tamen id nobis persuaderi nullo modo poterat, animo voluentibus pacem, atq; amicitiam, quæ nobis cum Aragonum regibus, maioribusq; tuis, multis iam seculis, atq; adeò tecum, singularis fuit. Repetebamus memoria multa

ac magna beneficia vltrò citroq́; data acceptaq́;. Veniebant in mentem mutua tuorum, ac nostrorum ciuium commercia, atque hospitia, quæ cum nulla alia gente in omni orbe terrarum, aut maiora, aut frequentiora nobis extiterunt. Cogitabamus, postquã regno Neapolitano potitus es, nihil nos molitos esse, quod status tui quieti incommodaret. considerabamus præterea naturam tuam: non solere te bella iniusta suscipere, eaq́; res vna potißimùm nos in hac sententia confirmabat. Te enim, cum sis inter nostri temporis reges opibus potentißimus, auctoritate amplißimus, ætate, rerumq́; militarium vsu grauißimus, nihil aliud præter decus & gloriam, præterq́; pacem & ocium (qui finis bella gerentibus proponi solet) quærere existimabamus. Atque hæ quidẽ rationes & causæ suberant, cur non satis crederemus ijs, qui nobis bellum abs te futurum prædicebant. Verùm postquam comperimus te agri nostri fines iam ingressum, hostili animo aduentare (quanquam nõdum gladium nudaueris) id maximè admirati, venimus oratum pro veteri amicitia nostra, vt quam aduersus nos concepisti, ira posita, à nostrorum iniurijs, ac populationibus milites tuos arceas, simulq́; nobis exponas, quæ nam huius tuæ indignationis causa fuerit, vt ea ciuibus nostris renunciata, aut re aut verbis tibi satisfacere queamus. Ad ea rex in hunc ferè modum: Haudquaquam vobis ignotum esse, Florẽtini, arbitror, (id quod res ipsa docuit) consilia mea, postquam regni Neapolitani compos factus sum, semper cũ pace totius Italiæ fuisse coniuncta, semperq́; id vnum me spectasse. Quippe qui hanc vnam rem mihi maximè omniũ gloriosam existimabam si (quantum in me esset) desessæ

iam

iam tãdem tot malis & calamitatibus Italiæ requiem darem. Neque vos præterit, cum adhuc Philippus viueret, Eugenium pontificem maximum, meo potißimùm hortatu, Legatum Italicæ pacis componẽdæ gratia Ferrariam misisse, quò etiam ego & Philippus legatos nostros, vos item, ac socij vestros misistis. Cæterùm cum ea de re agi cœptum esset, Philippi immatura mors pacis mentionẽ sustulit. Quo mortuo, Veneti, quos rebamur omnes bellandi tædio iam tandem affectos bello finem imposituros, Philippi imperium occupare conati sunt. Quorum legatis cum per eosdem legatos nostros obiectum hoc esset, non respondere ijsdẽ verbis, quibus paulo ante Philippi mortem vsi essent: dixerant enim inter cætera (vt eorum verbis vtar) in ea disceptatione cùm de pacis legibus tractari cœptum esset, Philippũ omnis belli causam ac fomitem fuisse, qui ex bellis bella serẽs, requiescere nõ posset: sed consilia pro re ac tempore capi solere responderunt. Tunc verò palàm factum est (id quod multis adhuc ambiguum erat) eos scilicet, non Philippum tantorum bellorum causam extitisse. Nam qui mortuo Philippo contra Mediolanenses adhuc irati arma retinent, cum pacem tranquillam habere possint, ij planè belli satores ac fomites esse manifestò cõuincuntur: quinetiam huic dominandi libidini non vulgarem quandam verborum crudelitatem adiecerunt. Non modò enim non excusarunt immoderatam bellandi cupiditatem, sed senatum ita quoque decreuisse dixerunt, vt quæ Philippo reliqua erant (si quando in eorum potestatem peruenirẽt) militi ad prædam proponerẽtur: qua voce an vlla ferocior aut immanior sit haud scio. Non erat ijs satis, quòd Philippũ perpetuo

atque immortali bello lacessissent, nisi & Mediolanenses, quibus nulla gens in Italia pacatior est, libertatem tueri conantes, acerbissimum seruitutis iugum subire cogerent, idq; copijs vestris adiuti (quod mihi grauius est) quibus illi aucti, ac freti Mediolanensem agrum lõga pace, omni frugum ac rerum copia refertum, crudeliter vexant, ac diripiunt. Cùm ad me æquo iure spectet, vt scitis, Mediolanense imperium, atque adeò omnia quæ Philippus tenebat, quem ille moriens hæredem instituerit, & copiarum vestrarum adiumento, quas ex insubribus reuocare noluistis, hæc incommoda nostris Inferãtur, ob eam causam arma sumere compulsus, veni, vt hãc à meis (si possim) iniuriam propellam, vimq;, vt aiunt (quod per leges licet) vi arceam. Atque ideo tardius iter feci, postquam Tiburi discessi, vt vobis spacij satis daretur, ad res vestras, mecum, si ea mens vobis fuisset, componendas. Quod postquam negligentia vestra nequicquam expectari animaduerti, propositam expeditionem persequi constitui. Vos itaq; rebus vestris, vt videtur consulite, postquam sæpius moniti audire noluistis. Hæc vbi legati audiêre, nullo responso dato, vehementer à rege petierunt, vti bello abstineret, donec ijs Senatũi renunciatis, quid is censeret, retulissent. Quod cùm primò abnueret, tandem precibus victus, quinq; dierum inducias Florentinis concessit: atq; vt eis interim belli suspicionem magis adimeret, inter Florentinum ac Senensem agrum exercitu ductato, ad sex millia passuum à Senis cõsedit. Post quintum diem cùm Florentini nihil responderent, castra mouit. Ac primò inter Rincium quod erat Florentinorum castellum, ac Senas duxit. Cumq; ibi castrametatus esset,

Senenses suspicati, eum per factionum capita eniti, ac struere vt eorum vrbe potiretur, confestim armatos intra vrbem, & ad portas disposuerũt: ob eamq; suspicionem fiebat, vt parum commeatuum in castra deferretur. Quod vbi agnouit, extemplò ad eos legatum misit Franciscum Martinellum, quo viro tunc in magnis quibusq; rebus vtebatur, qui eiusmodi suspicionem vanam esse demonstraret. Quorum amicitiam non tam optabat, quòd vllum ab ijs in bello auxilium expectabat (quanquã multa ac magna polliciti fuissent) quàm vt inde sibi copia commeatuum esset, quos aliũde contrahere laboriosum, ac sumptuosum esset. Qui audito Martinello, ea suspicione nonnihil leuati, commeatus aliquanto largius in castra deportari permiserunt. À Rincio inde, continuò inter Senensem & Florentinum agrum haud hostiliter itum, donec Pomarantium peruentum est. Quod castellum, primum omnium à rege hostiliter petitum, eo ipso quo venerat die, copijs circũfusis captum atque direptum est. Ad castrum Nouum, inde in Volaterranum mouit: cuius incolæ audita Pomarantij clade, confestim absq; certamine in deditionem venerunt. Idem fecere aliquot castella circũiecta, ne per vim idem agere cogerentur. Post hæc Montem Castellum petijt in colle situm, natura atque opere munitum. Quod quoniã haud expugnabile videbatur, castris haud inde procul positis, obsidere aggressus est. Inter hæc Senenses siue Florentinorũ metu, siue eius suspicionis causa (quam diximus) cuius fortasse aliqua adhuc vestigia animo residerent, cõmeatus perparcè sum mittere, eosq; non paruo precio vẽditare. Quod cũ Alphonsus animaduerteret, rursus ad illos misit, qui de

ea re (vt par erat) quereretur. Verùm enimuerò ea legatio vel nihil, vel parum illos mouit. Nihilo enim vberius commeatus in castra deferri fiuerũt. Quod autem deferebant, inter eos diuidebatur, quibus commeatus petendi à circumiectis castellis, facultas non erat. Nam quibus potestas erat, ij necessitati suæ consulebant. Idq; prouisum à rege fuerat, quo commeatuum penuria in castris subleuaretur. Caterùm dum castellum obsidetur, aliud malum, præter famẽ, vexare milites cœpit. Namq; ea imbrium magnitudo, eaq; vis ventorũ fuit, vt neque extra tentoria, neque intra magis quiescere quisquam posset multis eorũ discerptis, multis per aërem raptatis. Castellani interim situ freti, nullam de deditione mentionem facere. Itaque cum rex animaduerteret (præter ea, quæ cõmemorauimus incommoda) frustra ibi tempus teri, quòd absq; operibus castellum expugnari non posset, quæ eò comportati immensi operis fuisset, motis inde castris, Campiliam perrexit, atq; ibi castra fecit. Ea enim via in agrum Pisanum ferebat, quò intendebat iter. Sed quoniam Florentini, cognito eius itinere, illud & præsidio, & annona, prius firmauerant, diebus aliquot commoratus, ad castella sex finitima in Gerardisca (id ei regioni est nomen) Facij comitis, à Florentinis olim pulsus regem diu secutus fuerat, recepit, receptaq; ei restituit. Interea Florentini agrestes, ac populares suos ex minus firmis intutiora loca traducere, copijs præposito Federico Vrbinatum Principe, rei militaris perito. Rex verò, antequam in Hetruriam ingrederetur, Sigismundum Malatestam cum equitibus M C C C. ac peditibus D C. conduxerat, eiusq; aduentum indies cupidius expectabat.

bat. Cæterùm is accepto regis stipendio, Florentinorum pollicitationibus captus, ad eos se contulit: quæ res consilium immutare de itinere regem cõpulit. Itaque cùm cerneret commeatus à Senẽsibus exiguè subministrari, pabulaq́; & stramẽta in ijs locis, propter anni tempus defecisse (iam enim media hyẽs sæuiebat) loca mari propinquiora, cœliq́; mitioris petere instituit, confestimq́; soluta obsidione, ad portum Barattum, quina inde millia passuum cum exercitu profectus est, ea vel maximè ratione, quòd è regno Neapolitano frumenta, atque omne commeatuum genus, mari ad se deportari facultas esset propter portus opportunitatem. Imminebat portui collis, in quo olim sita fuerat vetustissima vrbs Populonia, cuius adhuc nonnulla extant vestigia: circa hunc collem castra fecit. Distat autem collis à Plumbino, quod quidam Populinum appellandũ putant (nomen à Populonia ductum) non plus ferè tribus millibus passuum. Erat nobile oppidum, ac peropportunè situm ad bellum Hetruriæ inferendum. Tenebatur autem à Rainaldo Vrsino, qui antequã rex in ea loca commearet, Florẽtinis inimicus esse, quòd eorum vicinitatẽ suspectã haberet putabatur: cæterùm is ipse, vbi rex est profectus, nec eum ipsum, nec quenquã suorum in oppidum, nec commeatus, qui mari deferebantur, recipere sustinuit. Dispositisq́; quamprimùm per mœnia ac portas armatis, aduentanti portas clausit, nec nisi admodũ paucos è regijs militibus oppidum intrare patiebatur. In hoc rerum statu, cùm quidam Florentinorum milites mercede conducti, quos Castilionum præsidio miserant, deditionem oppidi pollicerentur, præmisso Simoneto cum equitatu, oppido, excepta

arce, est potitus. Quo cognito, motis properè castris, eò contendit, omniq; aditu terra mariq; occupato, arcem obsidere aggressus est. Quod postquam Florentinis renunciatum est, ingens sollicitudo vrbem peruasit, quòd præterquam, quòd eò facilè è Neapolitano regno ad vsum belli necessaria comportari possent, is locus belli sedes hostibus esset futurus, quibus tãtùm sub diuo, atque in tentorijs agendi antea potestas erat. Putabant enim, vbi nullum oppidum in eorum agro rex haberet, in quo quidem posset consistere, fore vt hyemis tædio in regnum cũ exercitu reuerteretur. Quapropter copias repentè cogi, & Sigismundum properare iusserunt. Interim qui in arce obsidebantur, cùm se vndique circũcessos intuerẽtur, operibus territi, quæ regem ex Neapoli conuehi iußisse fama erat, deditionem pacti sunt, nisi intra decimum diem Florentini opem ferrent. Cumq; nulla auxilia venirẽt, deditione facta, arce excesserunt. Haud multo pòst arce atque oppido præsidio firmatis, Aquam Viuam, sub vernum tẽpus, cum exercitu petijt, quòd ibi aliquanto maior pabuli copia foret. Cumq; ibi castra fecisset, legati ad eum à Mediolanensibus amicitiam, atq; opem postulatum venêre. Nanque Veneti post ingentem cladem acceptam, Frãcisco Sfortia Mediolanensis exercitus duce, cùm viderent nullam reliquã spem salutis sibi amplius superesse, ipsum Franciscum à Mediolanensibus magnis pollicitationibus distractũ eorum copijs præposuerunt. Qui in Mediolanensem agrum cum exercitu subitò profectus (neque enim erant Mediolanensibus, ab illo repentè destitutis, copiæ vllæ reliquæ, quibus æquo campo cõgredi auderent) in graues curas Mediolanensem populum

lum (vt par erat) coniecit. Qui cùm nullam aliam tuẽdi status sui rationem animaduerterent, ad regis amicitiam societatemq; confugere decreuerunt. Quorum legati ad regem missi, cum mãdata exposuissent, re ad consilium relata, omnes illis subueniendum esse censuerunt, ne vel Franciscus Sfortia, vel Veneti Mediolano, vrbe tam opulenta, tamq; opportunè sita, potirentur, quorum vtrique inimico animo in regem essent. Periculum enim fore si quo fato Veneti eam Italiæ partem imperio suo subiecissent, ne breui tempore reliqua Italia potirentur. Itaque Mediolanenses à rege in amicitiam ac societatem recepti sunt. Atque in eo Alphonsus apertè ostendit, quamuis ex Philippi testamento Mediolanense imperium sibi deberetur, se non tam id expetere, quam totius Italiæ pacem atq; trãquillitatem. Quæ res Mediolanum perlata, ciuium animos ad communis libertatis defensionem magnopere confirmauit. Florentini verò ea re cognita, legatos ad Alphõsum miserunt, qui eum placare conarẽtur, ac de componendis rebus agerent. Rex item legatos ad illos misit, Baptistã Platamonium, ac Ludouicũ Podium, qui ijs suaderent, vti à Venetorum societate discederent, si pacem suam amarent. Cæterùm ea pacis mentio frustra habita est. Florentinis in eo persistentibus, ne à Venetis, & Francisco Sfortia diuiderẽtur, aliquanto pòst Alphõsus medio iã Vere, quo maior pabuli copia suppeteret, ad Abbatiam, quam Fangi vocant, cum omnibus copijs profectus est. Cumq; Mediolanenses legati instarent, uti bellum Venetis indiceret, sperantes regij nominis terrore retrocessuros hostes, ac de ea re consultari regi placuisset (cæteris indicendum bellum censentibus) unus

ex ijs qui aderant aliter sentire se ait, quòd periculum esset, ne cōfestim, vbi id Veneti resciissent, omnes regios ciues, qui Venetijs, & caeteris in locis quae illorum imperio parerent, negociarentur agerent ve, bonis spoliatos, in carcerem conijcerent, tum vel maximè, quòd cū illis essent triremes complures paratae atque instructae, quae onerarijs praesidio iturae ferebantur, facilè poterāt regia castra maritimis commeatibus intercludere, ac Florentinorū exercitui, qui à tergo esset, animos addere. Sed in eorum sententiam itum est, qui officio fungendum, ac saluti rogantium amicorum consulendum suadebant. Itaque bellum aduersus Venetos extemplò decernitur, atque in castris promulgatur. Interea Florentini de suorum fide valdè soliciti, praesidijs oppida firmare, ignari quónam rex contēderet. Alphonsus verò media iam aestate Campiliam rursus petijt, animo meditans Plumbinum aggredi: si fieri posset vt aut oppidum expugnaret, aut Rainaldum in sententiā pertraheret. Cumq; ibi castris positis aliquot diebus permansisset, Petrum Cardonā cum equitatus parte praemisit, qui excursione sub oppidum facta quot oppidanos nactus esset, comprehenderet. Caeterùm Rainaldus vir bellicis artibus instructus, cùm ob eiusmodi suspicionem suos in oppido contineret, pauci capti sunt. Postero die rex motis inde castris sub ipsum oppidum castra posuit. Quod cùm Rainaldus animaduerteret, à Florentinis auxilium petijt, à quibus continenter aduersus regem solicitabatur. Hi igitur duabus triremibus onerarijs celeriter instructis, frumenta, milites, arma, tela, imposuerunt. Quae Pisis in altum euectae, adiuuante vento, subitoq; Plumbinum profectae, commeatus

meatus ac milites in oppidum, nullo resistẽte exposuẽre. Neque enim tunc regi naues erant (nam triremes aliò ierant) quibus illarũ cursum impedire posset. Quo auxilio fretus Rainaldus, diuisis per stationes oppidanis, militibusq; intra muros semper paratis; resistere audacius cœpit. Quapropter Alphonsus cum oppidum terra mariq; obsidere statuisset: naues cogi, & cum ijs tormenta ænea cæteraq; id genus machinamenta deferri, frumenta, ordeaq;, & cæteros commeatus è Neapoli ad se mitti imperauit. Interea equorum pleriq;, cum quicquid herbidum circa erat, mandissent, nudumq; solum nullam iam amplius stramentorum, aut pabuli copiam subministraret, neque hæc vicinis hostibus longius peti possent: harundinumq; & quercuum folijs, rubisq; & arborum corticibus sustentari cõgerentur (iam enim finis autũni erat) macie atq; inedia confecti extabuerunt. In hominum quoq; corpora vulgatus morbus: quòd omnis illa ora propter pestilentem auram; ex palustribus locis efflantem, exitiabilis atq; infamis est, complures aut extinxit, aut longa valetudine afflixit. Florẽtini verò cognita Plumbini obsidione, quò spem obsessis darent, Federicum ac Sigismundũ qui iam aduentarant (coactis omnibus copijs, præter eas, quæ oppidis præsidio essent, delectibusq; raptim cõparatis) Campiliam confestim miserãt. Quoq; tutior ac facilior commeatuum copia castris suppeditaretur; ad Vadæ portum Campiliæ ad octo millia passuũ propinquum; naues commeatibus onustas; è Pisano portu dimittebant, atque inde in castra modico præsidio deportabant. Nam terra iumentis; aut vehiculis conuehere, tum laboriosum, tum haud tutum erat. Itaq; cum

triremes quatuor onerarias cum commeatibus eò misissent, rex de earum aduentu certior factus, triremes sex, quas apud Portum Baratum paratas habebat, quæ oram maritimam hostium quotidie excurrentes, infestabant, cum tribus onerarijs nauibus haud magnis, quæ ex Neapoli commeatus aduexerãt: nauales socios cogere, & cum ijs Garcerarium Rechesentiũ cum imperio Vadã petere præcipit. Quæ cùm ab hostibus, qui in speculis locati erant, procul prospectæ essent, continuò triremium præfecti sublatis anchoris, pulsibusq́ solido fune compactis, ne qua hostilis nauis sese in medium conijceret, è portu egredi, arma corripere, remis velisq́ fugiendi animo in altum tendere, ac remulco agi. Sed tanta est exorta in mari malacia, propè penitus cadente vento, vt nihil, aut perparum opis in velis esset. Adnitebantur autem, quantum arte poterant, lõgè vt in mari proueherentur, ac regiam classem infra se à terra relinquerent, quò ijs & inuadendi & euadendi, cùm vellent potestas foret. At verò regiæ onerariæ actæ à triremibus in hostium naues remulco ferebantur, omnibus ad prælium instructis intentisq́. Quas propinquiores factas crebrioribus primò flexibus, aliquantum hostes ludificatæ sunt. Cæterùm triremium beneficio appulsis ad hostium naues onerarijs regijs consistere ac depugnare coactæ sunt. Sed primo impetu vnam è regijs onerarijs cõprehenderunt. Quod cùm regij animaduerterent, qui cum duabus reliquis onerarijs pugnabant, pudore simul & ira concitati, in hostes ferocius irruunt: omniáq; telorum genere desuper vrgentes, in eorum naues se conijciunt, sternuntq́ obuios. A' lateribus quoq;, & à puppibus, triremibus

circum-

circumfusis, longè infestabātur: nec de victoria adhuc certiores erāt. Pugnatum est supra horam acriter, nec incruenta victoria, prælium nox diremit. Duæ Florentinorū triremes captæ: reliquæ discerptis retinaculis, interuentu noctis, ac venti exortu in altum euectæ, regiorum manus effugerunt, multis victarum propugnatoribus, priusquam dissoluerentur in eas transgressis, oneraria regia, quam primo cōgressu captam diximus, recepta. Res memorabilis eo prælio accidit. Cùm essent pugnæ implicitæ naues, Franciscus Gentilia, vir apprimè nobilis, è Populoniæ colle, vnà cum rege formam pugnæ cōtemplatus, quæ procul ad octo millia passuum committebatur, regi pugnæ euentum anxiè expectanti affirmasse fertur, regios vicisse. Postquam naues hostium captæ, perductæ regi sunt, duplex lætitia in castris fuit, quòd hostibus, præter ademptas naues, importandorum mari in castra commeatuum, facultatem ereptam videbant. Posthac sæpius tentatum, an posset Rainaldus pluribus atque ijs honestis conditionibus ei propositis, à belli consilio reuocari, antequam ad vltimum certamē veniretur. Quod cùm nequaquam succederet, totis viribus oppidum adoriri constituit. Inter hæc Federicus, ac Sigismundus sæpius minitari, sese cū copijs decertandi animo mox affore. Cumq; misissent, qui postridie se affuturos, potestatemq; pugnādi facturos, denunciarēt, rex insequenti die, postquam illuxit, copijs omnibus in aciem eductis, ad confirmandos suorum animos ita locutus est: Ego vestra virtute fretus, qua sæpius in Italia, Africa, Hispania, hostes viceram, ac demum regnum Neapolitanūm magnum atque opulentū, vestris maximis laboribus ac periculis adeptus

fueram, Hetruscam hanc expeditionem suscepi: mihi persuadens, vos eandem operam, ac fidem, quam superioribus bellis, mihi æquè strenuè præstaturos. Quippe quos semper pluris facere dignitatem gloriamq; meã, quàm salutem vestram, quàm vitam, quemadmodum viros fortes decet, animaduerti. Itaque quam animi fortitudinem, quamq; constantiam antehac ostendistis, eandem hodie repræsentetis opus est, quò partã armis gloriam, cuius iactura generosis animis omni incõmodo & calamitate debet esse grauior, tueri valeatis. Nec verò vos in periculum mitto, ipse adsum, comes eo, omnis euentus vestri particeps futurus. Res nostra, vt videtis, eo loco sita est, vt nobis aut viriliter pugnandum, aut turpiter cedendum, deserendaq; obsidio sit, quandoquidem hostes sese hodie confligendi consilio ad castra nostra profecturos denunciarunt. Itaque vt paucis agam, si pristinã animi virtutem, si robur, si vestrũ illud in me ingens studium retinetis, nihil est profectò quòd de victoria (Deo bene iuuãte) dubitem. Nanq; vt ignauos viros fortuna reijcit, ita fortibus præstò est. Hæc cùm esset elocutus, cũcti operam lætis animis impigrè polliciti sunt. Cæterùm hostes siue metu deterriti, siue quòd Florentini rempub. in vltimum discrimen adducere veriti consilium mutarint, sese in castris continuerunt. Quapropter cùm Alphonsus ad multam diẽ in armis permansisset, nec vlli apparerent hostes, cum copijs in castra se recepit. Aliquanto pòst cùm oppidum vndiq; oppugnare statuisset, tormenta ænea quæ miræ magnitudinis ex Neapoli aduecta ante oppidum constituerat, quibusq; turrim quãdam cum parte mœniũ disiecerat, parari aduersum arcẽ, quæ à terra sita est, & magis

& magis ad Orientem vergit, confestim iubet, eamq; partem Petro Cardonæ oppugnandam attribuit: ab occidente Inicum Gheuaram cum lecta virorum manu, à Septetrione, quà porta oppidi erat, externorum militum robur, à mari Beregarium Barilium classis ducem cum nauibus locat. Quibus constitutis, postridie mane exorto sole, pugnam cõmitti imperat. Oppidani, qui ex præparationibus pridie factis cõsilium regis intellexerant, iam & ipsi sese ad resistendum comparauerant, murosq; viris, lapidibus, tormẽtis ac missilibus compleuerant. Signo dato, regij à terra magno impetu in fossas ruere, & ad mœnia contendere, à mari autẽ onerariæ quò propius tutò potuerunt, pontibus in puppibus excitatis quos in muros transmitterent, haud procul ab arce maritima magna vi subire, expositis è triremibus, socijs naualibus, & ipsi ad muros succedere cœperunt, oppidanis variè terrorẽ intentantes. Pugnabatur acriter vndiq;, multisq; sæpius à muro repulsis, eòdem, postquam se collegerant contendebant, atq; eò acrius rem gerebant, quòd in cõspectu regis dimicabatur. Qui continuè pugnantes, obiens nunc hos, nunc illos in prælium acuebat, ac si qui pugnando fessi, aut vulneribus confecti videbantur, ijs è pugna reuocatis, alios recentes summittebat. Prouidebat quoq;, ne quid à tergo hostilis exercitus turbare pugnãtes posset. Qui ab Oriente rem gerebant, qua parte tormenta posita diximus, grauius læsi. Paries enim transuersus pugnãtibus oppositus erat. Ex quo sagittarij & qui tormentis minoribus vtebantur protecti, subeuntes ad mœnia regios in latera feriebant, pluresq; occidebant: grandium insuper lapidum deiectu multos humi sternere.

Ab ea parte Ioannesantonius Foxanus, ac Ioannesantonius Caudola adolescentior ad muros peruadere, fortiterq; cōtra oppidanos pugnare inter cæteros animaduersi sunt: at ab Occidente, qua Inicus Gheuara certabat, quòd ea pars ab arce remota erat, aliquanto magis oppidani laborabant: multisq;, vt diximus, in fossam ruentibus, Martinus Nutius ad mœnia progressus diu vim hostiū fortiter sustinuit. Bernardus Sterlicius, ibidem depugnando hostili telo cōfossus, exanimis repentè cecidit. Frācíscus Dauid, dum murum audacius subit, præceps in fossam datus, vulnereq; ad postremū detardatus ab hostibus captus est. Galeatius Baldasinus ter, aut sæpius apprehenso muri fastigio, quà prius tormenta disiecerant, conatus est in oppidum irruere. Cæterùm feruentis aquæ viuæq; calcis (quæ inter arma ingesta vbi ad corpus penetrauerat, perurebat artus) vi deterritus: grauisq; saxi ictu cum reuulsa aggeris parte, quam manu apprehenderat, deturbatus est. In ea nanque parte Rainaldus ob id lectos viros de industria collocarat, pro muro diruto, aggere intus suffecto. Et quoniam de Galeatio facta est mentio, non est silentio prætereunda eius viri virtus. statura fuit quæ mediocrem longè excederet, robustis ac teretibus mēbris. Corporis magnitudini vires respondebant lucta, iactu, saltu hominum nulli cessit. Membrorum robori par animus erat. equo ac pede iuxtà bellator acerrimus. graui armatura armatus galeatusq; humi stans, sinistra sellam, dextra hastam equestrem tenens strenuo saltu grandis staturæ equum insilibat. Singulari certamine quater præliatus, bis in Italia, semel in Gallia, item in Burgundia, quæ Belgica dicitur, totiens victor

ctor

ctor euasit. A' tribus hostiũ equitibus hoc ipso bello aliquando petitus, vnum ex ijs gladij capulo seminecem equo excussit: alium citato equo medium amplexus, è sella extractum humi strauit: tertium cubito grauiter percussum in fugam vertit. Tanta porrò modestia, vt nunquam ipse de sese vel rogantibus amicis diceret: vitæ cultu, morumq; elegãtia omnibus præterea gratus, charusq; habitus. Vt autem ad rem gestam redeamus, qui è classe dimicabant, cum propter vada propius subeundi, pontesq; in muros exponendi facultas non esset, cominus pugnabant. Aduersus quos oppidani intenti illos tormentis, atque omnifariam telis petebant, qui verò è triremibus in terram egressi fuerant, circa muros aditum moliebantur: denique nusquam cessabatur armorum interim strepitus, ac pugnantium clamor cœlum cõpleuerat: tormenta ænea, partim antea, partim eo ipso die, inscitia, vt putãt, artificis propè omnia confracta sunt, cùm quidem oppidani tormentis minoribus, quæ Colubrinas vulgò appellari diximus, ipsi intra muros abditi, multos regiorum perimerent. Nanq; è cubitalibus in muro cauis, multos letho dabant. Dum pugnatur, renunciatur regi, qui prælians equo circumibat, Florentinorum copias adesse. Miserat enim procul à castris in diuersa speculatores, ac partem copiarum procul à castris cõsistere iusserat, qui si hostes aduentarent, eorum impetum tantisper sustinerent. Itaque eo nuncio accepto, confestim milites à pugna reuocat, missisq; qui de hostibus explorarẽt, ipse copias extemplò instruit. Cæterùm qui missi sunt, cùm retulissent, paucos quosdam hostium vagos à se visos esse, haud amplius oppugnandum oppidum arbitratus (missis ad

naues qu inherent, vt qui à mari adhuc pugnabāt, huius tumultus nescij, prælio desisteret) cum omnibus copijs in castra se recepit, atque posthac suorum labori ac discrimini parcere statuit: cumq; cogitaret cõmeatus ad se, per id anni tempus, mari ægrè ferri propter continuatam plures dies aduersam tempestatem, ex qua interdum fiebat, vt summa cõmeatuum inopia in castris esset, nec quicquam præterea superesse, consumptis arborum folijs, & si quid erat, quo equorum fames sustētari posset, bello in aliud tēpus dilato, Neapolim reuerti cum exercitu instituit, biduoq; post pugnā soluta obsidione, composito agmine iter faciens Castilionum cum copijs profectus est, atq; inde in Senensem agrum, Lacidoniam pergens, ad Ciuitatem Veterem abijt, nouemq; triremibus eôdem profectis, cùm sese mari cõmisisset Neapolim petiturus, exercitu terra dimisso, subitò exorta maris procella naues dispulit, vētoq; per varia iactante, quatuor earum, in queis rex erat ipse Caietam, totidem ad Põtiam insulam, vna reliqua ad Ciuitatem Veterem, vnde soluerat, reiecta est. Inde Neapolim terrestri itinere profectus, miro ciuium desiderio exceptus est, nulla re omissa, quæ ad concelebrādum eius reditum excogitari posset. Sed mirabilis ante omnes honores illi decretos extitit, nocturnorum luminum multitudo. Namq; ciues incensa funalia singuli manibus gestantes, postquam totam vrbem equis lustrauere, sub prima noctis vigiliam gratulabundi in regiam conuenerunt. Post hæc ad arcem ædificandam conuersus, cuius ædificatio, belli causa, nihil non intermissa fuerat, eam breui tum opere mirabilem inexpugnabilemq;, tum sumptu magnificentissimā effecit,

quinque

quinq; turribus orbiculari forma, quatuor angularibus, quinta interiecta è lapide quadrato, mirifica structura, atq; artificio, muriq; craßitudine inaudita excitatis. Inter turrim mediam & angularem ad occasum vergentes, portam cum ingenti arcu triumphali ex marmore candidißimo constituit, turribus ipsis ad areæ solũ plenis, quas nulla prorsus machinamẽtorum vis poßit euertere. Interiectarũ ædium pariete nouo lapide vtrinque contabulato, ingentisq; præterea latitudinis, itidem è saxo quadrato, fossa a labris circunducta. Cumq; contra arcem ad sagittæ iactum breue solum esset, mari circumfusum, in quo parua quædã turris antea sita fuerat, ne aliquando hostes occupato solo turriq; ibidem ædificata, arcem ipsam mari obsiderẽt, disiectis veteribus fundamentis aliam in medio solo, æquè admirabilis artificij, tantæ verò altitudinis, quãtam nullius nauis malus æquaret, extruxit. Eo tempore, cùm Veneti aduersus Mediolanenses bellum continuarent, hortantibus orantibusq; eorum legatis, vt ijs mari bellum inferret, quo tanta belli mole subleuarentur (vrgebat enim ceruici instãs Frãciscus Sfortia, qui Mediolanum obsidebat) ingentem onerariam nauim armauit, eiq; Inicum Daualum præstantem virum præposuit, qui mox alia naue, haud multo minore, quã non longè ab oppido Tunete cæpit, illi addita, in Ioniũ mare profectus, hostium naues Alexandria redeuntes obseruabat. Qua de re Veneti certiores facti, cõfestim naues sex onerarias, ac triremes quindecim, inter quas erant onerariæ maiores tres, egregiè instructas, aduersus regias miserunt, quas in Ionio mari cum nactæ essent, ad Siciliæ vsque fretum insecutæ, noctis interuẽtu

sequestrata regiæ Siracusanum portum continuato cursu petierunt, suadentibus ijs, quorum consilio Inicus plurimùm vtebatur. Quo cognito, Veneti cum classe eòdem profecti, portumq; ingressi post longum atq; atrox certamen, in quo multi vtrinq; desiderati sunt, cum naues ad terrã alligatas inde reuellere nullis artibus possent, defendentibus summa vi regijs, appulsa naui incensa, illas cremauerunt, nec vlla humana ope inhiberi restingui ue incendium potuit. Qua clade cognita Alphonsus, triremibus decem confestim coactis, Bernardum Villamarinum, virum acrem, rerumq; maritimarum peritum, in Adriaticum misit. Venetis per id tẽporis triremes duodecim erant paratæ instructæq;, quarum præfectus de regiarum aduentu certior factus, ad eas inquirendas proficiscebatur. Cùm autem longè in altum prouectus tanquillo mari nauigaret, ob aduersam tempestatem classe disiecta, triremes quinq; in Epirum quò regiæ se contulerant, fortè delatæ sunt: cumq; supra eum portum quem Coturnicum appellãt, terram petentes irent, quo in portu regia classis stabat, Bernardus cum classe, subitò è portu eruptione facta, ad illarum cursum iter dirigit. Quod vbi Veneti animaduerterunt, hostes vt erant, rati, sese extẽplò in fugam conijciunt. Quos cùm regij enixius insequerentur, duæ ex his conuersis ad terram proris littus inuadunt, seq; certatim præcipites dantes, eas vacuas hosti reliquerunt. Vna earum plena capta est, reliquæ duæ, quòd velociores erant, effugerunt: deinde Bernardus ijs insulis quas Veneti in Aegeo mari tenebant, hostiliter petitis, plerisq; nauibus captis, multa eis & magna detrimenta intulit, quoad inde Neapolim per pacem à

rege

rege reuocatus est. Post hæc Alphonsus inualescentibus Turcarum opibus, Bernardum, sumpto commeatu, atque iisdem triremibus vna adiecta, cuius ductor erat Thomas Caraffa, eques clarus, qui in ea expeditione febri correptus mortem obiit, in Aegeum mare reuerti iussit, atque inde in Cilicum oram, quam nūc Satalaneum nuncupant, contra Rhodon sitam proficiscētem, exiguam quandam insulam, cultoribus vacuam, cum classe occupare, atque arcem in ea sitam reficere, de qua arce hæc accepimus. In ea insula Turcæ olim, cùm à Rhodiis nauibus vehemēter infestarentur (neque enim multum inde abest Rhodus insula) arcem quandam, Castrum Rubrum appellatā, exædificarunt, præsidioq́; firmatam multos annos summa cura custodierāt, prædatoriisq́; nauibus Rhodon frequentius petebant: mortuo autem Amurate Turcarum principe, cùm de regno inter proceres certamen esset, Rhodiæ religionis principes occasionem castelli recipiendi (vt sibi videbatur) nacti, comparata classe, insulam petierunt, expositisq́; in terram militibus, arcem obsederunt: nec prius inde discessere, quàm illam fame domitam in potestatem redegerunt. Valido deinde præsidio firmatā diu tenuere. Ad postremum Turcæ (quod quidem hac ætate nostra contigit) sopitis domi discordiis, languescentibusq́; iam Rhodii ordinis viribus, cùm magna classe parata Rhodon petiissent, multisq́; cladibus affecta insula, oppidum aliquandiu frustra obsedissent, desperataq́; victoria abscederent, ad insulam, quam suprà memorauimus, cum classe profecti, vrbem Rhodon à se vi captā atq; euersam mētiti, iis qui castello præsidio erant tātum terroris ac metus iniecerūt, vt confestim salutem

pacti arce excesserint: quos omnes Turcæ, violata fide, comprehensos fœdè ceciderunt, castellumq; solo æquarunt: nec ante Bernardi cum regia classe aduetum refectum est: quanquam aliquanto procul à veteribus fundamentis tutiore loco suffectum. Quo instaurato, Bernardus cum eiusdem expeditionis socijs oras illas præterlegens, multas Barbarorum naues mercibus onustas cepit, magnaq; ex vicinis agris præda abacta, illos ingenti damno & clade plus biennio affecit. Demum à rege reuocatus, arce valido præsidio firmata, Neapolim reuersus est. Quo tempore Scanderbeccus nobilis in Epiro regulus, ac magnæ & spectatæ virtutis, aduersus Turcas à quibus obsidebatur, ad Alphonsum legatos auxilium oratum misit. Quoq; ab eo promptius atque enixius adiuuaretur, sese in eius fidem ac tutelam dedit. Quo facto, rex confestim quà breuior per Adriaticum mare traiectus erat, primùm peditatum, ac frumentum, nec multo pòst Gilibertum Ortafanum, impigrum virum, cum alia manu militũ ad eum emisit. Quo auxilio simul & regij nominis autoritate fretus, Scanderbeccus à Turcarũ vi non solùm sua tutatus est, sed aliquod insuper hostilia oppida non ignobilia in potestatem suam redegit. Post hæc Alphonsus cùm Ioannemantonium Vrsinum Taliacotij Comitem vlcisci statuisset; qui quo tempore Plumbini aduersus Rainaldum eius fratrem bellũ gerebat, Rainaldo fauerat, cũ copijs in Pelignos, vt inde Taliacotium peteret, profectus est. Quod cùm ille cognouisset, ad Nicolaum pontificem maximum confugit, cuius interuentu, sese graui bello pecunia liberauit. Cumq; adhuc rex in castris apud Pelignos esset, Florentini pacis auidi, quòd

di, quòd non modò in eius regna commeandi, vnde maximos fructus percipere solebant, sed etiam in cætera regna, atque prouincias maritimas traijciendi, vehendarumq́; inde mercium facultatem sibi ereptam videbant: quæ res tum publicè, tum priuatim eorum ciuitati labem atque perniciem essent allaturæ: cogitarentq́; insuper, si modò cum parua copiarũ manu rex bellum traheret, illi ad postremum resisti non posse: Ianotium Pandulphinum, ac Francum Sacchetum eloquentem virum, legatos ad eum de pace mittere constituerũt. Quibus accepta fide in castra profectis, postquam mandata exposuerũt, bellumq́; excusarunt, Antonij cardinalis Ilerdensis opera, qui id negocij de pontificis volũtate susceperat, paucis pòst diebus Florentinis pacem dedit, Castiliono, ceterisq́; oppidis quæ in eorum agro per bellum cepisset, ac insula Gilio retentis: quanquam pro his Florentini grandẽ pecuniæ summam offerrent. Quam cùm quidam è suis potius accipiendam diceret: Reges, respondit, pecunia nõn egere, sed gloria. Nec multo pòst mortuo Rainaldo Vrsino, cũ Catharina Apiana vxor eius, vereretur ne Alphonsus Plumbinum rursus cum exercitu peteret, neque esset cõquieturus, illi per amicos reconciliari curauit. Cũq́; illius pacem aliter impetrare non posset (quòd rex dignitati suæ consuli volebat) nisi illi tributum penderet aureum poculum, quod esset quingentorum aureorum pondo, quotannis dum viueret, ei se tributurum recepit. Paulo pòst cum & ipsa misso poculo mortẽ obijsset, Emanuel Apianus cognatus, & successor eius, quò sibi eo principatu tranquillo frui liceret, & ipse se regis stipendiarium sua voluntate effecit. Hic multos annos in

militia versatus, longè à spe dominandi tandem vxorem Troiæ, inter Apulos, ceperat: ibiq; tenuiter vitam egit, donec mortua Catharina, in ius successionis à Plūbinensibus publicè vocatus est. In quo illi rex non modò non aduersatus est, sed etiam plurimùm fauit. Veneti verò ea re cognita, conuersis ad pacem studiis primùm per Leonellum Ferrariensium principem ea de re agere cœperunt, factumq; est illius viri suasu, vti Rex Ludouicum Podium legatum Ferrariam miserit. Quò cùm venisset legatus Venetus, pacis mentio inchoata est. Cumq; postea ad regem Leonellus misisset, quòd incidissent aliqua quæ eius auctoritate egerent, misit rex cū mandatis Ferrariam Iacobum Constantium Iurisconsultum, qui vnà cum Ludouico ista tractaret atq; conficeret. Quibus diu multū agitatis, disceptationibusq; omnibus è medio sublatis, pax tandē inita est. Nec multo pòst capta à Francisco Sfortia vrbe Mediolano, qua in re longè fefellit Venetos eorum opinio: cum ita existimarēt, in se esse, vbi vellēt & datas habenas premere, & Mediolanenses conantem opprimere, sua autoritate prohibere. Profecto ad regem legato, Victore Matipetro, eosdem in amicitiam & societatem recepit. Cumq; æquum esse duceret, mittere ad Venetos qui iis suo nomine de pace ac societate congratularentur, Ludouicum Podium, atque Antonium Panormitam legatos ad illos misit. Quibus benignè exceptis, & in senatū introductis, Antonius hac oratione vsus est. Gaudemus, ac vehemētet lætamur, Patres, Princepsq; sapiētissime, hoc legationis munus nobis ab Alphonso rege nostro demādatum esse, vt ii simus qui vobis de pace & societate constituta gratulemur. Nihil enim est (quātum exi-

tum existimamus) quod aut nobis dictu, aut vobis auditu iucundius accidere potuerit. Periucundum quippe nobis est, ad eam ciuitatē nos oratores missos esse, quæ ob virtutem, ac res amplißimas gestas opibus floreat & gloria. Nec verò minus iucunda auditu vobis putamus fore, quæ de pace ac fœdere (renouata nuper inter regem nostrum, vestramq; rempub. amicitia) commemoraturi sumus. Nihil enim est aut omnino acceptius, aut auribus suauius, quàm de pace & beneuolētia verba facere. Irrepit enim, nescio quomodo, sensus nostros, ac vehementer retinet, totosq; penè artus permouet. Est enim insitus natura mortalibus pacis & ocij amor, sed aut mala consuetudine, aut nimia cupiditate nonnunquā ex animis nostris elabitur. Quæ postea, si quādo renouatur, multo sit profectò dulcior, atque iucundior necesse est. Quod quidem vt regi nostro contigit, ita & vobis contigisse existimamus, qui pacem ipsam non modò non abnuistis, sed vltrò etiam magis Italiæ ocio quàm vestris commodis consulentes expetistis. Rex quidem vt antea dolebat bellum quodam aduersò fato exortum esse, ita nunc lætatur, pacem positis armis reuocatam esse, redintegratamq; amicitiā illam, quam & ipse, & maiores eius Aragonum reges, cum vestra rep. sanctam atque inuiolatam ante hæc fatalia tempora religiosè seruauerant. Nam quæ intercesserunt inimicitiæ, non voluntati, sed cuidam fato tribuendæ sunt. Vtraq; enim pars inuita arma suscepit. Sed ita tulit temporum cōditio, ita sociorum ratio postulauit, vt ipse aduersus vos bellum gereret, vos item aduersus eum. Sed tamen illa acerbitas animorum, quæ plerunque inter hostes esse consueuit, in eo bello abfuit, vt

ſatis appareret, vtrique pacis magis quàm belli consilia probari. idq; etiam euentus docuit. Simul ac enim vos à pacis consilijs non abhorrere oſtendiſtis, nũquam rex neque pacis mentionem aſpernari, neque nuncios atq; oratores de pace mittere deſtitit, quoad pax effecta eſt. Quod quidem ſatis videtur declarare, quantum rex ipſe cuperet vobiſcum in gratiam redire. Et vos quoque id ipſum non obſcurè teſtati eſtis. Pace enim haud ſatis contenti, ipſi paci ſocietatem, ac fœdus adijci voluiſtis. Ita fit, vt bellum fatalis quadam neceßitas induxerit, pacem voluntas reuocarit. Nec verò dubitamus, quin quo conſenſu pax ipſa facta eſt, in eodem perſeueret ac duret. Pax enim non modò ipſa dulcis eſt, ſed etiã ipſius nomen blandum ac ſuaue: tum res ipſa, vt ſapientes dicere audio, ſalutaris. Hac enim agri, hac vrbes, hac res priuata, hac reſp. hac denique regna conſtituuntur, & conſeruãtur. Mihi quidẽ ita ſemper viſum eſt, qui pacem negligerẽt, hos ſummã hominum felicitatẽ haud ſatis cognoſcere. Totius enim felicitatis fructus eſt pax. Quid enim proderat diſperſos homines eloquentia cõciliaſſe, niſi conciliatos pax ipſa in ſocietatẽ & caritate contineret? quæ quidem pax cùm vnicuiq; ciuitati amabilis eſſe debet, tum veſtræ tamẽ imprimis, vt quã à maioribus veſtris dignitatem accepiſtis; ac vobis ipſi veſtra virtute peperiſtis, tueri valeatis. Etenim veſtra ciuitas eſt, quæ omni genere virtutis, cum quauis non modò earum, quæ hac tempeſtate præclaræ habentur, ſed etiam poßit cum omni antiquitate contendere. Quales enim viros (vt omittam admirabilem vrbis ſitum) quales inquam viros, qua prudẽtia; quã grauitate, quo conſilio, qua denique ſemper autoritate habuit

buit

buit hæc vestra gloriosa ciuitas? quæ respub. sapientius gubernata, atque administrata vnquam fuit? Quam legimus ciuitatem sanctioribus vnquã, institutis, aut legibus vsam esse? Nec verò pacis modo, sed belli artibus hæc vestra ciuitas valuit, & valet. Semper enim gloriæ auidi fuistis: nec maritimis tantùm, sed & terrestribus quoque bellis præclara fortitudinis documenta edidistis. Pro gloria verò tuenda, quos labores, quos sumptus, quæ discrimina subieritis, testantur multa belli à vobis magno animo suscepta, & feliciter confecta: quibus imperij vestri fines eousque extendistis, vt qui ante hos sexaginta annos nullum propè oppidum in cõtinenti haberetis, nũc aucta maiorum gloria, omnem propè Galliam Cisalpinam, quæ cis Padum, ac Abduã flumẽ est, ditionis vestræ feceritis. Hæc tametsi magna sunt, cum nonnullis tamẽ, præsertim ex antiquioribus sunt vobis cõmunia. Cæterùm illa vna, summa & vestra tota laus est, quæ omnes orbis terrarum gentes, & Romanos ipsos anteistis: quòd quo gerendæ Reip. ordine ab initio vti cœpistis, eundem iam supra millesimũ annum constanter tenere perrexistis: cùm cæteræ omnes Italiæ ciuitates aliam atque aliam reipub. administrandæ formam, ob intestinas seditiones vsurpauerint. Quæ vt vobis prima ac perpetua sint, pax ita efficiet, & societas, atque amicitia cum Alphonso rege. Nullus enim aut vobis, aut ipsi (Deo bene iuuãte) metuendus est hostis, donec in societate permãseritis. Cuius quidem conseruãdæ non minori voluptate nos ipsos quàm regem affici, nobis ita persuasum habemus, vt vestri vel confirmandi, vel hortandi gratia verba facere iam superuacuũ arbitremur. Nos igitur vt orationi

modum statuamus, hoc vobis de Alphonsi regis nostri animo, ac voluntate pollicemur, vt non modò quæ ex pacis ac fœderis formula ab eo præstari oporteat, verũ etiamq; ab eo amicitiæ iure requiri poßint, in vos vestramq; remp. libenter atque impigrè collaturus sit. Quæ autem secretiore colloquio videntur indigere, in aliud tempus differendum putamus. Facto dicendi fine, Senatus princeps de laudibus regis multa elocutus, pacem ipsam, ac societatem sibi cunctisq; patribus ingenti curæ esse, ac fore respondit, oratoribusq; vehemẽter collaudatis gratias egit, ijs quæ secretiore colloquio egebant, in alterum diem delatis. Haud multo tẽpore interiecto, Alphonsus Heleonoram sororis filiam, venustate ac modestia æquè insignem, Federico Romanorum Imperatori qui tertius fuit hoc nomine, ab Alphonso Lusitanorum rege, eodemq; Heleonore fratre, qui Edoardo fratri succeßit, locandam curauit, quò & illam in altißimo dignitatis gradu constitueret, & opes suas illius affinitate firmaret. Cumq; biennio ferè pòst, Federicus in Italiam proficisci decreuisset, vt coronam imperij more maiorum acciperet, primò in Foroiuliensem agrum cum egregio, sed modico comitatu, ac deinde per Venetos Ferrariã Bononiamq;, deinceps Florentiam ac Senas peruenit, hospitij ei in omni itinere datis publicè. Senis aliquantum moratus, donec pontificis maximi & Cardinalium, qui in nonnullã de eo suspicionem venerant, in se animum exploraret. Interim Heleonora Alphõsi vocatu mari in Italiam profecta, Pisas primùm, atque inde Senas ad eum venit, à Florentinis ac Senẽsibus honorificè suscepta. Post cuius profectionẽ, compositis cum põtifice maximo quæ opus

erant,

erant, Federicus vnà cum illa Romam sui coronandi causa petijt. Aduentantibus omnis propè ciuitas, magnaq; Cardinalium pars honoris gratia sese obuiam effudit. Et quoniam, vt diximus, suspicio pontificem & cardinales ceperat, ne eo animo aduentaret, vt eorum statum atque opes imminueret, de qua quidem re ingens rumor ob stulta quorundam vaticinia vulgò increbuerat, pontifex accitis in vrbem copijs, & opportunis quibusque locis præsidio firmatis, inter militum equitumq; stationes ad se proficiscentem, & ipsum cum armatis equitibus ad gradus templi Apostolorum principis, vbi eũ præstolabatur, comiter excepit, coronamq; auream pro vetere cerimonia atq; instituto capiti eius imposuit, & in Palatij parte hospitio admisit. Post paucos inde dies Federicus Alphonsum inuisere constituit, nec eo insalutato, ex Italia discedere. Quod cùm Alphõso nunciatum esset, qui iam ad eum priusquam Senis decederet, Iacobum Constantium miserat, etsi erant dies religiosi atque obseruandi (erant enim ij dies, quibus Christus summus ac verus Deus noster, pro salute humani generis crucis supplicium perpeti voluit) confestim quæ temporis breuitas passa est, pro eius aduentu decorando parari iussit, ac mox Nicolaum Piscitellum Archiepiscopum Neapolitanum, Marinum Martianum Russanensium principem, Franciscum Bauciũ Adriensium ducem, Leonellum Acontiamurum Celaniuni comitem, ac Antonium Panormitam legatos ad eum misit, qui illi suaderent (si fortè adhuc Romæ esset) vti proximos dies sacros Romæ potius, quàm in itinere ageret. Idq; illi suadebat, quò sibi spaciũ esset ad ea conuenientiori tempore paranda, quæ in animo habe-

ret, aut si iam fortè discessisset, eum affectarentur, hospicia, postquam regni fines ingressus esset, illi, quiq; in comitatu eius erant, omnibus dari curarent. Postremò Ferdinandum filium cum magno procerũ, ac nobilium virorum numero illi obuiam ire iussit. Cæterùm Federicus, vt qui cupiebat admodum regem quamprimùm videre, idq; nõ minus ab Heleonora optari sciebat, iam iter inuaserat, Ladislao Vngariæ rege appellato quem secum duxerat, adolescentulo Romæ tantisper relicto. Qui vbi regis voluntatem agnouit, renunciari iussit, venire se ad eum, non vt Imperatorem Romanum ad regem, sed vt amantissimum filium ad exoptatum patrem. Proinde missa faceret, quæ tãta cura ab illo præparari sciret. Rex etsi humanitatẽ eius satis laudauit, nihilo minus tamen quæ instituerat, perfici mãdauit, atque arcem Capuanam ei pro diuersorio cum omnis generis rerum necessariarum copia attribui hospitia comitibus, atque obsonia vbertim parari. Accedebant verò cum Federico, Albertus frater eius, ac multi præterea clari proceres illustresq; principes subselliorum quoque duodecim ordines, in modum theatri, ad dimensionem aræ Mariæ coronatæ, vnde ludi equestres, cæteraq; id genus spectarentur, præproperè extrui iussit. Legati, quos diximus, cùm eum Roma iam digressum apud Pipernum nacti essent (facta modò salutatione) Terracinam aduentantem comitati sunt. Qua primùm in vrbe Ferdinandus eum nactus salutauit, & Antonius de regis congratulatione, atq; Federici laudibus concedentibus collegis luculẽtam orationem habuit. Digressus inde fundos peruenit, quo in oppido ab Honorato Caietano Fundorum principe (ita iubente

rege)

rege) summo honore affectus est. Heleonora verò cũ magno comitatu, aliquãto interuallo sequebatur, quoniã hospitia tantæ multitudini (erant enim supra quina hominum millia) haud quaquam sufficiebant, à Terracina Capuam perpetuo itinere (eorum causa qui pedibus iter faciebant) mensæ cũ obsonijs, frequentibusq́; poculis strata. Cùm Capuæ Federicus appropinquaret, Alphonsus ad tria millia passuum vltra eam vrbem obuiam profectus, ipsum amicissimè excepit. Eoq́; Capuã deducto, ad ordinanda quæ opus erant, Neapolim quãprimum redijt. Quo facto postridie cum innumerabili propè ciuium ac procerum multitudine rursus obuiam profectus, sub auratis stragulis Federicum collocauit. Cumq́; ipse ponè equo sequi honoris causa vellet, non est passus Federicus, sed continuò manu eius apprehensa, sub stragula, vt pariter incederet, illum aliquãtum reluctantem ad se traxit. Eo modo per totam vrbem, perq́; quinque illas celebres nobilitatis Neapolitanæ sessiones, matronarum ac virorum frequentia cultissimas perambulãs, demum in arcem Capuanam deductus est. Comitibus confestim hospitia cum abundantissimo obsonio præbita. Altero die cùm Heleonora Capuam venisset, & ei quoque rex in magna virorum ac matronarum frequẽtia obuiam processit: quam vt vidit, magnitudine pietatis illachrymatus, atque cõplexus, eodem quo Federicum virum eius, honore prosecutus est. Plerosque ciuium in honorem eius ac Federici, ingressus Neapolim equestri dignitate decorauit. Nõnullis etiam id postulantibus, à Federico eam dignitatem dari æquo animo tulit. Multis præterea eorum rogatu ampla munera contulit, quibusdam etiam deli-

ctorum gratiam fecit. Ludos imprimis Christianos magno apparatu (quibus sacra mysteria obitus ac resurrectionis Christi Dei nostri referebantur, in quibus ceremonijs sese semper magnificentissimum præbuit) in Claræ templo augustissimo, ac maximo, ijsdem spectantibus, per noctem edidit, tanta hominum frequentia, vt nonnulli inter turbam propè enecti fuerint. Ac mox inuitatum ad prandium Federicum, atque aureæ cellæ collocatum, regali apparatu, ac luxu accepit, adductoq; in penitiorem ædium partem, vniones, ac gemmas (quas multas ac varij generis atque immensi precij habebat in thesauris, qua magnificentia cunctos sui temporis reges antecessit) sigillatim ostendit: reliqua diei parte varijs sermonibus cum eo consumpta, ludos deinde equestres celebres edidit: quibus Ferdinādus filius, multiq; insignes adolescentes ac viri certauerūt. Tantus autem concursus fuit ad hæc spectacula ex omnibus vndique regni partibus, vt vix subsellia quæ pro tempore extructa diximus, atque adeò vrbis tecta & loca, è quibus spectari possent, eam multitudinem caperent. Postremò incredibili magnificentia venationē exhibuit. Locus est Neapoli ad quatuor millia passuum proximus, quem vulgò Listrones vocāt, nos vnū è Phlegræis campis ab ardore nuncupandum putamus: in eo loco planities est admodum profunda, atque in orbem sita, duo ferè millia passuum ambiens: & ibidem modicum stagnūm ac scatētes passim sulphure aquæ ægris salutares. Est autem hic campus vno ac perpetuo monte excelso circunseptus, circa quem atrum nemus: ac denique est suapte natura talis, vt ne in reliqua quidem Italia vllus venatibus æquè aptus locus existimetur

metur. Nemus ipsum aprorum, ferarumq; pastionibus ferax est. hic vel sponte ingressæ vel agitando impulsæ incessu circumquaque collibus feræ euadere non possunt. Capit autem totius montis supercilium quà se latius pãdit, ad sex millia passuum. Agrestes in id munus imperati, supra quina millia, cum venabulis biduò ante venationem affuerunt: hiq; vnà cum venatoribus regijs, quorum ingens erat numerus, compulsis, atque eidem nemori circumiectis, permultis varij generis feris statim supercilia montis insederunt, ne quà inde fera elaberetur, intenti. Quæ postquam parata esse Alphonsus agnouit, postridie mane cum Federico, & Heleonora principibus ciuitatis vtriusque sexus, sequentibus, eò se contulit: ac paulò citra eum locum fixis tentorijs, in quibus vnum illud longè conspicuum erat, cum triclinijs, & cubiculis secretioribus, in cuius medio abacus sublimis extabat, argenteis atque aureis poculis, vasisq; omnis generis latè refulgens, Federico, atque Heleonoræ seorsum, atque adeò omnibus qui affuere, ex omnium rerum copia quæ pro tempore parari potuerunt, abũdantissimum epulum præbuit. Ante hoc tentorium, manufactus fons stabat ad voluptatem & copiam triplici suauissimi vini genere diffluens, quò se turba omnis ad satietatem proluebat. Remotis mensis, in montem itum, vnde in eum campum, quem diximus, despectus erat. Ibi Federicus, & Heleonora seorsum consederunt Rex deinde equo alacri inuectus, per viam quæ vnica in campum patebat, cum Ferdinando, atque ijs quos voluit, è purpuratis incessit, atque eos in tres turmas diuisit. Venatores regij imas partes montis agrestes superiores tenebant:

ciuium, atque externorum turba omnis reliqua, per montem diffusa. Feræ deinde agitari cœptæ sunt vndique, nec quisquam à destinatis stationibus ad alienas discurrebat. Hinc apri cæteraq́ feræ tum canum latratu, tum hominum clamore excitati, postquam in campum præcipites se deiecerant, à velocioribus canibus retenti, venabulis configebantur, aliquot tamen (quod quidem cernere pulchrum erat) toto campo rapidissimo cursu fugitantes elapsæ sunt. Supra viginti varij generis, spectantibus omnibus, rex ipse sua manu occidit. Sub vesperum Neapolim reditũ est. Post hæc Heleonoram quæ adhuc intacta erat, antequam à se discederent, Federico copulari voluit. Demum abire volentem (nanque is terrestri itinere Romam reuersus est) datis ei atque Heleonoræ amplissimis muneribus, aliquantum extra vrbem prosecutus est. Nec multo pòst Heleonoram, cum lacrymis à se dimissam, Manfredoniam, iussu viri, atque inde Venetias cum triremibus misit: quò & ipse Federicus, qua venerat via, regressus, inuitantibus Venetis, quibus tum cum rege, vt diximus, societas erat, profectus, vnaq́ cum illa amplissimis honoribus affectus, inde in Germaniam rediit.

BAR-

BARTHOLOMAEI FACII RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER X.

ECVTVM est paulo pòst alterum bellum Florentinum, Venetis socijs atque amicis postulantibus, quod Florentini Francisco Sfortiæ post subactos ab eo Mediolanenses, aduersus se haud dubiè bellum molienti (quippe qui omnes apud Abduam amnem pontes atq; arces quòd ea Mediolanensis agri ditionisq; esse diceret, sibi reddi poscebat) fauere, ac pecunia iuuare eundem intelligebantur, quódque ante ipsius Federici imperatoris aduentum, nec à Ludouico Podio, & Antonio Panormita Regijs legatis, & Matthæo Victurio Venetorum legato, cùm Venetias peterent, moniti ab incœptis destiterant. Quinetiam societatem palàm cum Francisco iunxerant, nec postea Alphonsus Luspanus Archiepiscopus, ac Nicolaus Filiacus, Regij legati, & Triadamus Grittus Venetorum orator, pontificis maximi hortatu Romam profecti, quò cunctorum principum oratores conuenerant, vt de pace agerent, quicquam illos mouerant, ac deinde Zachariam Triuisanum Venetum legatum, non receperant, qui cùm Persium cum Cicco Antonio Iurisconsulto legato regio, conuenisset, & ad Florentinos misissent qui peteret, vti fide publica Florentiam proficisci liceret, regia tantum modo legato potesta-

te adeundi facta, Venetum contemptui habuerant. Demum Florentini ac Franciscus ea quotidie struere, atque agitare audiebantur, quibus manifestè appareret, illos, posthabitis pacis consilijs, de bello cogitare. Quibus de rebus commoti rex ac Veneti, cùm omnia ab se tentata sciret, quibus pax conciliari posset, ad postremum apertè bellum suscipere rex aduersus Florentinos, Veneti aduersus Franciscum decreuerunt. Itaque vtrique extemplò veteres copias contrahere, nouos exercitus ac duces scribere, & quæ bello forent vsui parare. Et quo magis Florentinos terreret, statuit Alphonsus per Ferdinandum filium, florentis ætatis iuuenem, id bellum gerere, quod id sibi maius videbatur, quàm quod per alium quempiam agendum esset. De quo, quoniam locus exigit, antequam ad res gestas veniam, pauca mihi quædam dicenda existimaui. Ingenio fuit eximio, & ad cunctas optimas artes docili, liberalibus disciplinis institutus, iuri quoque Ciuili operam dedit, vt vnà arma cum legibus iungeret, quæ duo ad respub. gubernandas aptißima putantur. Armorum quoq; tractandorum scientiam didicit, equitandi peritißimus, lucta, saltu, iactu, equestriq; certamine, vel cum veteranis contendere, facilitate ac modestia cum omnibus certare, gloriæ cupidus, calorem, frigus, inediam laboremque facilè pati. Cumq; æquales gloria & dignitate superaret, ab omnibus tamen (quod rarum est) valde diligi, atque obseruari. Cæterùm Alphonsus cùm tantum bellum minimè negligendum existimaret, præsertim quòd filium in eam expeditionem missurus esset, ad sex millia equitum, & duo

milia peditum, partim ex popularibus suis, partim ex externis scripsit, Federico Vrbinatum Principe, Auerso, ac Neapolione Vrsinis (externi hi erant) egregijs copiarum ducibus mercede conductis. Ex popularibus autem regniq; incolis duces habuit, Antonium Caudolam, Leonellum Acontiamurum, Gartiam Cabanellum, ac Vrsium Vrsinum. Et quò maturius duces ipsi cum copijs conuenirent, in prata Campana (vti Neapolitanorum mos est, expeditionem parantium) cum Ferdinando concessit. Quò cùm multi aduentassent, Ferdinandi discessum haud amplius differendum ratus, cuius profectionem Veneti per legatos continuè exposcebant, eum ab se dimissurus, huiuscemodi oratione alloquutus est: Cõpulsus tandẽ Florentinorum iniurijs, quas nobis ac Venetis socijs, & amicis nostris quotidie inferre pergunt, constitui animo, te (quo nihil habeo in vita carius) aduersus eos cum hoc exercitu mittere: sperans Dei ope, qui iustitiæ fauet, & tua atque horum militum virtute, fore vt acceptas iniurias vlciscamur: simul vt cognoscant iniustè se fecisse, qui cum hostibus nostris fœdus atque amicitiam iunxerint, seq; in eo errasse, neque satis rectè reip. consuluisse. Et quo id alacriore animo suscipias, agasq;, hosce veteranos commilitones meos, mihi carissimos, quos tibi magnæ gloriæ, si eorum vti consilio noueris, futuros reor, trado, tuæq; fidei commẽdo: quorum virtus ac fides multis meis magnis laboribus ac periculis, superioribus bellis mihi nota & spectata est. Quorum opera omnes adhũc diem victorias, & Neapolitanum hoc regnum triumphumq; adeptus sum: quibus deniq; adiutoribus, bellatoribusq; magnam Italiæ partẽ ma-

iorum nostrorum imperio, & gloriæ adiecimus. Hos velim, vt imprimis ames, carosq; habeas, putésque nihil, ne vitam quidem ipsam, à me tibi commendari posse diligentius. Quod cùm feceris, meam à te gloriam amari & expeti tum deniq; existimabo. hos vide, ne temerè in discrimen mittas. nec verò multum à te cohortandi, aut oratione incitandi erunt. Si quid periculi subeundum fuerit, magis à te reprimendus moderandusq;, quàm verbis accendendus animus erit. Tales tibi viros ad necessarios casus reserues facito: in quibus scilicet de dignitate tua agatur, aut fama. nec verò apud me dubium relinquitur, cùm eos ita habiturus sis, quin Imperatorem eundem habere se sentiát. Id autem te ante omnia monitum velim, ne tantum tuæ aut horum militum fortitudini fidas, vt arbitreris absque diuina ope à te hostes superandos. Victoria etenim non ex hominum consilijs, sed ex summi Dei voluntate ac potestate proficiscitur. Tum denique tibi militares artes profuturas scito, cùm Deũ tibi pietate, ac iustis factis propitiũ reddideris. Eum igitur, si vincere expetis, pura mente colito: spemq; omnem victoriæ in eo reponito. Et si quando (quod solet in bello contingere) tibi quicquam aduersi acciderit, quo existimare possis, ipsum Deũ tibi subiratum esse, vide ne ab eo per impatientiam, atque animi perturbationem discedas, sed potius satisfaciendo, ei reconciliari stude. Solet enim Deus quos diligit interdum malis afficere: & quos constantes in aduersis videt, rursus in meliorẽ fortunam restituere. Existimationis tuæ diligentissima tibi ratio habenda erit, putandumq; nihil eare in humanis rebus pluris esse, aut fieri debere. Quippe cùm

victoria

victoria nonnunquam magis existimatione & fama, quàm militum robore ac virtute comparetur. Et victoria quidem sæpe cladibus mutatur, at fama si cum probitate ac fide coniuncta fuerit, & permanet, & cum omni æuo perdurat. Honestati itaque à te incumbendũ erit, qua detracta, nec principi illi Deo placere, neque apud mortales auctoritatem vllam stabilem, aut gloriam consequi possumus. Venetorum verò amicorum ac sociorum nostrorum rempub. nostram esse existimato, eamq; non minore studio, ac diligentia, quàm regnum nostrum defendito: pro qua quidem conseruanda, & amplificanda nec sumptui, nec militum labori parcas, iubeo. Cum ijs eo animo societatem iunxi, vt quamdiu nobis vita contigerit, omnia eorum prospera & aduersa mihi communia habiturus sim. nec te ab hoc proposito deterreat aut pecuniæ, aut alius cuiuspiã rei indigentia. Nanq; omnia quæ bello vsui fuerint, tibi à nobis abundè suppeditabũtur. Et vt vno verbo agã, nõ magis tibi quàm mihi ipse defuturus sum, vt scias, (si modò tibi ipse ne defueris) nihil tibi per nos defore. Illud postremò obseruato, ac mandato memoriæ in quo tua laus & gloria elucescet, si qui ex hostibus antequã oppugnentur, in deditionem veniant, eos benignè in fidem tuam recipias. Ac si qui fortasse obstinatioribus animis diuturnam obsidionem pertulerint, cùm in potestatem tuam venerint, clementiã tuam prius, quàm illorum pertinaciam respicias, magisq; quid te ac gente nostra, quæ semper crudelitatem odio habuit, quàm quid illis dignum fuerit, cogites. Quæ si obseruaueris, & nobis lætitiam, & tibi gloriam paries. Postquam hæc elocutus est, militibus ac ducibus illius dicto parere

iussis, eum complexus atque exosculatus, cum magna omnium spe à se dimisit. Qui cum exercitu digressus, ac per Pelignos ac Marsos (ita enim rex mandauerat) iter ingressus, ab Aquilanis cæterisq; eiusdem prouinciæ populis honorificentissimè susceptus est, omniaq; ei officia impigrè, atque obedienter præstita. Ad regni deinde fines profecto, Ioannes Nicolaus, Nicolai pontificis maximi legatus, obuiam processit, eiq; commeatus in exercitum ac itineris duces, & cum ijs qui aspera & difficilia equiti loca complanarent, dedit. Eo iter persequente, cùm iam eò peruenisset Federicus Vrbinatium princeps, de quo paulo antè mentionem fecimus, quem Alphonsus exercitus ducem sub ipso Ferdinando designauerat, cum paucis aliquot comitibus ad eum venit, vti cum illo ijs de rebus ageret, quas huius expeditionis causa fieri oporteret. Vir hic clarus in re militari fuit, castrensibus disciplinis ab ineunte ætate institutus: si quidem illi nec in administrandis rebus bellicis consilium, nec in capescendis periculis animus deerat. Nec verò factis, quàm fide clarior, quæ quidem vel maximè patuit, cùm bello Piceno Franciscum Sfortiam, qui ad eum se receperat, constantissimè adiuuit ac fouit. Ob quas quidem virtutes primùm Philippo Mariæ magno illi atque inclyto principi (qui de eo adhuc admodum adolescente magnam spem conceperat) ac postea Alphonso regi carus fuit, & ipsius quoq; Ferdinandi gratiam promeruit. Hunc Ferdinandus benignè ac comiter susceptum, postquàm inter se de itinere ac tota belli ratione collocuti sunt, vti ad cogendum perducendumq; equitatum, quem reliquerat, domum contenderet, hortatus est; atque vt primùm posset, in

castra reuerteretur: sese interea cis Tyberim amnem permansurum monet, atque ibi copias, quæ ad se è regno venturæ erant præstolaturum. Digresso Federico, eôdem ad illum venit Auersus Vrsinus, vnus è copiarũ ducibus, quos suprà memorauimus, cũ lectissimo equitatu. Multi etiam per eos dies ex Neapolitano regno pedites ac duces conuenêre. Quibus copijs auctus Ferdinandus, in Perusinum agrum (nam eà trijcere in agrũ Florentinum constituerat) profectus est. Ac primò quidem Perusini commeatus negare: causati, sibi cum Florentinis fœdus esse, per quod non liceat eorum hostes commeatu, aut re vlla adiuuare. Sed cùm à pontifice iussi essent commeatus exhibere, ita demùm commeatus præbere decreuerunt, vt regij milites, quæ sibi opus essent in oppidis mercatum irent. Deinde cùm scirent commotum ijs de rebus, vt par erat, Ferdinandum, legatos ad eum mittunt cum muneribus, qui factum excusent, & illius iram oratione mitigent. Qui ad Ferdinandum introducti, hac breui oratione vsi sunt: Perusinos à primo regis in Italiam aduentu regijs rebus fauisse, Bracium primò, postea Nicolaum Picininũ, ciues suos regia stipẽdia summa fide fecisse, equites præterea egregios propè innumerabiles eiusdem ciuitatis, non alios esse cæterorum Perusinorum animos, quàm illorum qui sub rege meruerunt, non licere sibi, propter societatem cum Florentinis initam, talem animi sui affectum in ipsum atque in regios milites demonstrare. idq; ijs molestum esse: optare illos factis, quæ dicerent, comprobare: sed tempus non pati, ne socijs iustam querimoniæ causam traderent. Ferdinandus his humaniter pro tempore pauca respondit. Hortatusq;

vt tantùm commeatuum potestatem facerent, eos à se dimisit. Deinde Federico in castra cum parte copiarũ reuerso (nam reliquas Sigismũdi Malatestæ metu, qui cum capitali odio dissidebat, præsidio domi reliquerat) Ferdinandus Cortonam iter rapit, & haud procul ab vrbe castra ponit. Quæ cùm ob ipsius loci naturam (est enim in edito monte sita) aditu vndique difficili atque aspero, ac valido insuper præsidio firmata, expugnari non posse, nisi fame atque obsidione videtur (præsertim sine tormentis, sine operibus) populato circa agro, vlterius progredi statuit. Difficilis erat transitus. Nam etsi omnis ea regio ad læuam plana est, tamen quia plurimùm aquosa & palustris est, sub ipsum montem transiri oportebat. Nec dubium (si hostes viri fuissent) quin magna aliqua clades in ipso transitu accepta esset. Nã & loco superiores erant; & à Castelliono Aretino (quod oppidum haud plus quatuor millibus passuũ inde aberat) ea militũ manus, quæ à Florẽtinis missa erat, eò conuenerat. Ferdinandus præmissa equitum parte, impedimentis in medium agmen coniectis; spectantibus hostibus, quàm procul à monte per paludes licuit, vniuersum exercitum sine detrimento traduxit. Castellionumq; transgressus, quina millia passuũ ab Aretio nobili atque antiquo Hetruriæ oppido, castris positis, ipso aduentu, ad sex castella circuniecta cepit, ac diripuit. Erant in castris, qui suaderent in vallem Aretinam ducendum extemplò exercitum, ibi multa castella cum magna præda occupari posse. Alij commeatuum penuriã veriti Folianum potius petendum censebant. Quod consilium cum magis Ferdinando placuisset, eò duxit. Missiq; ab eo ad Senenses qui commeatum cõ-

piam sibi fieri peteret, ij viginti dierum modo (metuebant enim Florentinos) commeatus concesserunt. Sed mox adnitente ea factione, quæ regi amica erat, ac Ioanne Mauro Venetorum legato, per quem societatem cum Venetis iunxerat, commeatus (quanquam exiguè parceq́;) præbiti sunt, atq; ad Lucinianũ oppidum, Foliano proximum, missi. Eo die quo Folianum itum est, Simonetus, qui à Florentinis conductus fuerat, Aretiũ concessit: seq; cum Hestorre Fauentino principe, qui & ipse Florentinorum stipẽdia faciebat, coniunxit: ibiq; permansere. Post hæc Folianum oppugnari atque obsideri cœptum: multiq; de exercitu auidiùs sub muros in fossam progressi, ab oppidanis vulnerati sunt: qui se periculis offerentes, ac per mœnia dispositi, nullo telorum ac machinamentorum genere, quo se defendi posse arbitrarentur, abstinebant. Quod cum Ferdinandus animaduerteret, turres ligneas erigi iussit tanta altitudine, vt oppidi muros æquarent: ex quibus oppidani sagittis petiti, multa vulnera ac detrimẽta accipiebant: Inter hæc Ferdinãdo nunciatur Hestorrem Fauentinũ per Vallianæ paludis pontẽ cum quingentis aut eo amplius, equitibus in Montis Politiani agrũ trãsgressum, eo consilio, vt frumẽtatores regios inuaderet. Nanq; eò ferè quotidie regij frumẽtandi & pabulãdi causa proficiscebantur. Quo cognito, Ferdinãdus delectam properè equitatum manũ clàm eò mittit: iubetq; in proximis syluis occuli, atque vbi hostes in frumẽtatores sese effundant, continuò è syluis egressos in eos impetum facere. Quibus profectis, postridie cùm regij frumentatores pro consuetudine frumentandi causa palati essent, Hestor confestim ex insidijs prodit, atque eos in-

uadit. Regiorum primò pauci, in speciem præsidij illis sese opponere: quos cùm illi cupidius insequerentur, in insidias tracti sunt. Tum regij improuiso è syluis prouolãt, & in eos impetũ faciunt. Illi primùm paucos rati, audacius resistere: mox vbi plures quàm pro præsidio esse cognouerunt, insidias suspicati, terga dãt. Quos regij persecuti, nonnullis eorum cæsis, omnes propè, & in his plerosque agrestes qui se pro instituta consuetudine magna pecunia redemerunt, comprehendunt. Centum ferè equites lecti in ea pugna capti sunt. Hector paucorum quorũdam suorum ope, cùm equus vulneratus esset, vix regiorum manus euasit. Hac clade nunciata, adeò territi fractiq; sunt hostium animi, vt post eum diẽ nusquam cum regijs prælio congredi ausi sint. Ac nisi Sigismundus Malatesta, quẽ Florentini Reipub. copijs præfecerãt, aduenisset, vix sub Aretij mœnibus se tutos existimassent. Qui cum cæteris copijs Aretij coniũctus, magno insuper agrestium delectu à Florentinis habito (ad tredecim millia hominum esse ferebantur) minitari quotidie, sese Folianensibus auxilio venturum. Quod cum Ferdinando renunciatum esset, complanari loca omnia iubet, & ad pugnam comparari. Cæterùm siue simulatio illa fuerit, siue illum metus consiliũ mutare compulerit, sese in castris apud Aretium continuit. Interim cùm magna muri pars tormentis æneis quassata esset, oppidani metu perculsi, præsidij incolumitatem atque octo dierũ inducias petunt: intra quos, nisi auxilium à Florentinis mittatur, dedituros sese oppidumq; pollicentur. Quod cum frustra ad eam diem expectassent, non ausis hostibus fortunam prælij subire, apertis portis regios intromiserunt. Post hæc Ferdinãdus

dus relicto in eo oppido quadringentorum equitum, ac totidem peditum præsidio (erat enim peropportunè situm ad excursiones in agrum Florentinum ac Aretinũ faciundas) Recinium cum reliquis copijs petit. Quo cognito, Sigismundus cum omnibus copijs ab Aretio digressus, per Vallem Nubiam ad montem Imperialem (sic enim vocant) millia passuum octo à Recinio proficijcitur: castraq; (quanquam in monte sita) vallo cōmunit. Ferdinandus verò tormentis æneis adhibitis, muriq; parte disiecta, quiescentibus hostibus, septimò die Recinium in potestatem suam redegit. Quo præsidio firmato, cum omnibus copijs Castellinam (id ei castello est nomen; abest autē à Florentia non plus decem & octo milibus passuum) profectus est. Ibiq; castris positis, ad sex castella circumiecta capit ac diripuit: in queis viginti dierum frumētum repertum, magno vsui exercitui fuit. Ea oppidi natura erat (est enim in edito monte situm) vt absque tormentis æneis, atque operibus expugnari non posse videretur; quæ ex Castelliono vehi mandauerat. Itaque tantisper ab oppugnatione abstinebat, ne milites temerè periculo obijceret. Inter hæc hostes excursione facta, haud procul à regijs castris, quasi ea inuasuri, bis aduentitarunt: cæterùm vt primùm regij in illos conuersi sunt, arrepta fuga impetũ non tulerunt. Tormento æneo ex Castelliono aduecto, murus oppidi pulsari cæpit. Sed primo iactu effractũ, animos oppidanis addidit. Quæ quidem res causa fuit, ne locus ipse capi potuerit. Dum castellum obsidetur, cùm accepisset Ferdinandus, Florentinos agrestes haud procul ab vrbe in agris circuniectis, cum armentis & pecoribus temerè vagari, quòd sibi in tuto esse viderē-

tur, Diomedem Caraffam impigrum virum, de quo prioribus libris mentionem fecimus, cum trecentis equitibus, ac peditibus quingentis non sentientibus hostibus, eò confestim mittit. Qui ad pontem Agremium, septem milia à Florentia profecti, pagos quatuor improuiso adorti, eos vna excursione populati sunt, boum ac pecorum capita ad tria millia, cum cætera præda inde abacta, agrestium clamor exortus, cùm ad hostes peruenisset, Simonetus cũ equitibus sexcentis, quò clamor vocabat, diuerso itinere ab eo quo præda agebatur subitò auxilio, sed nequicquam accurrit. Nanque per hostilem agrum præda omnis incolumis in regia castra cum captiuis acta est. Ea verò clades cognita, agrestes adeò conterruit, vt qui circa vrbem incolebant, desertis agris in vrbẽ sese trepidi receperint. Tormẽto æneo, vt diximus, perfracto, mandauerat Ferdinandus vt aliud adueheretur, & quanuis hostes numero superiores essent, commeatuumq; penuria exercitus fatigaretur, & equis præterea pabulum, ac stramenta iam ita defecissent, vt illos arborum folijs sustentari oporteret, statuerat tamen in tantis incommodis ab obsidione non discedere. Cæterùm hyberno rigore concretus aër, cùm terrã niuibus altè operuisset, omniaq; circum castra etsi quid herbidum erat, obruta iacerent, nec lignatum calones mitti possent, quia longè à castris ligna propter regionis asperitatem, petenda erant, & per altas niues ægrè iumenta ingrediebantur, nec iam quicquam præter cœlum ac niues oculis occurreret, cõsilium immutare coactus est, præsertim inopia cõmeatuum vrgente. Soluta igitur obsidione, motisq; inde castris, Ricinium redijt: ibiq; triduo moratus, dum defatigatos

fatigatos inopia equos ac milites aliquantum reficeret, cùm nec in eo loco, propter niues, & rei frumentariæ, cæterarumq; rerum inopiam, hybernandi potestas esset, in loca mari propinqua, vbi commeatuum & maximè pabuli copia erat, ac mitius cœlum, cum exercitu secessit. Nanque in ijs locis (ea est aëris temperies) quouis anni tempore alta gramina terram conuestiũt, vernatq; perpetuò humus florida, cùm interea in mediterraneis omnia gelu ac pruinis exuruntur, & squallent: & hanc ob causam in ea loca, per hyemis tempus, pecus atque armentũ omne ab incolis traducitur, manetq; donec pulso frigore, verna amœnitas redeat. Eius itinere cõperto, hostes quoq; ex eo monte, in quo castra habebant, digressi, & ipsi in hyberna concesserant, & Hector quidem cum copijs in Pisanum, Simonetus in Aretinum, Sigismundus verò in Flaminiam profecti sunt. Locus erat haud procul à maris confinio (quem Abbatiam Galgani vocant) percommodè situs ad commeatus terra, mariq; importandos. Ibi castra Ferdinandus fecit. Expectabat enim regias triremes, quæ Vadam Florentinorum portum petitura erant, vt ijs profectis, si opus esset, ipse cum copijs celeriter occurreret. Quo duodecimo die Antonius Olcina, vir fortis atque impiger, à rege cum triremibus septem missus, in quibus pedites octingenti inerant, profectus, turrim quæ portum tuebatur vi cæpit antequam terra ab hostibus sentiri aut ei occurri potuerit, ipsamq; cum eo peditatu tenuit, & ampliore fossa terra communiuit. Quod vbi Ferdinando nunciatum est, cùm intelligeret profectione sua haud amplius opus esse, quò maior copia necessariorum exercitui atque adeò equis esset,

Aquam Viuam (id ei loco est nomen) cum omnibus copijs concessit. At Florentini vbi cognouerũt Vadam captam esse, in grauiores curas inciderũt. Nam quòd inde, in Pisanum maximè agrum, facilè excursiones à regijs fieri poterant (neque enim à Pisis multum abest) angebantur eum locum in hostium potestatem peruenisse. Itaq; repentè coacta copiarum parte, Hestorrem, ac Simonetum duces, ad Vadam ipsam oppugnandam misere. Quare cognita, Ferdinãdus haud mora, suis ad iter parari, ac sequẽti die cum ijs, qui parati erant, cæteris sequi iussis, itineri se committit. Quo die, cùm sub Gauarranum cum magna copiarum parte peruenisset, & postridie mane continuare iter statuisset, ante lucem per exploratores, quos præmiserat, factus est certior, hostes audito eius aduentu, castris properè motis, sub vesperam Vada abijsse. Quo cognito, vlterius progredi destitit. Manens autem biduo, veritus ne ea simulatio magis hostium, quàm discessus esset, tertio deinde die, vbi eos certò abijsse per exploratores cognouit, Aquam Viuam, vnde discesserat, in hyberna redijt. Inter hæc equites fermè centum, ex ijs quos Foliani præsidio relictos diximus, quotidie hostilem agrum infestabant, transitumq; per palustria loca cratibus facto, quà minimè transire posse putabantur (nam transeuntes equos altera super alteram congesta crates alleuabãt) cùm improuiso hostibus apparuissent, magnam agrestium simul, & pecorũ prædam reportarunt. Hæc per hyemem gesta. Ineunte autem Vere, Ferdinandus, vt copias cogeret, seq; ad bellũ in æstate pararet, Castellionum concessit. Dum ij duces ac milites qui permissu eius in regnum per hye-

nem concesserant, tardius ad sese redeūt (multis enim potestatem abeūdi domum fecerat, Vere primo reuersuris) Florentini captato tempore, Simonetum ac Ioānem Franciscum Miletensem cum copijs Folianū mittunt: ijq; vastatis circa agris, haud procul inde castra ponunt. Quod postquam Ferdinando nunciatū est, confestim cum ijs copijs, quas tunc habebat, iter eò arripit, vti obsessis opem ferat. Cumq; iam ad Tumuturn (id ei regioni est nomen) peruenisset, fit certior, hostes ab obsidione Foliani, cognita ipsius profectione, discessisse. Quo cognito conuocatis quas potuit vndique copijs, ad sex millia militum coëgit. Per eosdem fermè dies Alphonsus, cùm accepisset naues quasdam Maurorum, quibus cum sibi religionis causa bellum erat, Tuneta oppidum ex Alexandria profecturas, naues duas onerarias celeriter armatas, Africam versus misit, vt eas in cursu, si fieri posset, comprehenderent. Fortè autem euenit, dum maria Africæ exposita obirent, vt nauis quædā Genuensium, cuius ductor erat Vbertus Squarciaficus, ex orientali ora Genuam repetens, ijs obuia in cursu fieret. Ad quam cùm Præfectus cursum direxisset, vt sciret cuia esset: postquam appropinquare cœpit, per lembum id exploratum mittit. Hisq; ductoris ac gentis nomen non edentibus, cùm contentio (vt fit) & mox altercatio orta esset, quòd alij alios prius nomen edere debere (veterum nauigātium consuetudine) dicerent, Ioannes Iulius regius Præfectus, nauim ipsam, correptis armis inuadit. Illi simul ac regias in se venientes animaduertunt, & ipsi magnitudine nauis confisi, pro tempore celeriter arma capiunt. Tormentisq; & balistis eminùs prælium committunt. Postquā

verò inter se appropinquauerũt, regiæ Genuensem circunsistunt, vnaq́; earum in ipsius latus proram insert: ac propugnatores è media naui lapidibus telisq́; summouet. Ad extremum Genuenses (neque enim ad bellum instructa nauis erat) multis vtrinque saucijs ac cæsis cedunt, seq́; positis armis victoris fidei permittunt. Post prælium cædibus, & iniuria temperatum est. Inter hæc nihil contumeliæ mulieribus (nam in ea naui præclara genere quædam ex Chio vehebantur) illatum est. Deinde præfectus impositis in eam nautis ac militibus, omisso priore consilio, cum ipsa naui Neapolim rediјt. Ea res Genuam nunciata, patres simul ac plebem vehementer commouit. Nauis enim ipsius iactura multorũ ciuium fortunas euertebat. Itaq; extẽplò Baptistam Guanum Iurisconsultum, ac Nicolaum Grimaldum, qui nauim ac merces sibi restitui postulent, legatos ad Alphonsum mittũt. Horum oratio querimoniæ primùm, deinde misericordiæ plena fuit. Non licuisse regi, per pacis fœdera nauim suam, nihil à suis hostile metuentem capere, nulla denunciatione belli prius facta. Multorum priuatorum ciuium fortunas illa naui amissa funditùs euerti. Genuensium amicitiam naui vna, quamuis preciosissimarũ mercium referta esset, illi antiquiorem esse debere, regi præsertim opulentissimo & maximo gloriam, non aurum quærẽdum esse. Adhæc Genuenses captiuos qui triremibus regijs detinerẽtur, æquo iure dimitti oportere, damnis quoque per omne pacis tempus, Genuensibus mari illatis satisfaciendum esse. De quibus quidem damnis præstandis, Andreas Benegasius Iurisconsultus, & Angelus Ioannes Lomellinus prius, ac deinde Ioannes Iustinianus, ac

nus, ac Brancaleo Lercarius Genuensium legati apud illum egissent. Ad postremum orare se vti mallet Genuenses sibi beneficio obligare, quàm nauim ipsam tenentem, illorum animos à maiestatis suæ obseruantia auertere. Rex primùm excusare, & dicere, nauim iniussu suo captam esse Genuensium culpa, a. q; insolentia classis suæ duci, cuia nauis esset, respondere indignantium, ac vexillum pugnæ signum proferentium, primò iurgium, mox prælium commissum esse. Cæterùm illos propter auream pateram, quam sibi ex fœdere deberent, biennio nõ redditam, in pœnam incidisse. Multa præterea detrimenta priuatim popularibus suis illata, nauim denique suam non parui precij prius à Genuensibus captam esse. Non recusare tamẽ se (si Genuenses velint) quominus omnes eorum, per pontificẽ maximum cõtrouersiæ, aut per alios quosuis communes iudices, Romæ agnoscantur, componanturq; atq; ob eam rem paratum se esse mittere qui Romæ apud mensarium caueant, de ea summa quæ petatur, si idem & ipsi faciant, hanc suam sententiam esse. Res deinde multis vltrò citroq; verbis disputata atque acta est. Ad postremum legati re infecta discesserunt. Ductor nauis & qui in ea vecti erant, vt primùm Neapolim appulerunt, omnes à rege liberi dimissi. Gemmarum quoque, & vnionum, quicquid ad illum ex præda relatũ erat, mulieribus quæ illa amiserant, gratiam fecit. Paucis diebus interiectis, postquam ea nauis capta est, Alphonsus certior factus, Senenses Florẽtinorum iniurijs irritatos fremere, ac facilè fore, vt in belli societatẽ aduersus Florentinos coirent, Matthæum Malferitum legatũ ad eos mittit, fretus eius viri opera, de societate con-

uenturum. Qui Senas profectus, atque in senatum introductus, cur id eis expediret, multis rationibus disseruit. Inter hæc Florentini coactis veteribus copijs, nouisq; insuper ducibus, Sigismundo Malatesta, & Alexandro Sfortia, Francisci fratre (ad dena milia equitũ erant, præter peditatum) primo Recinium petũt. Quo cognito, confestim Ferdinandus etsi numero militum impar erat, tamen vt spem obsessis daret, Senas cum exercitu proficisci statuerat. Cæterùm cùm audisset eã ciuium partem, quæ in Florẽtinos pronior erat, id ægrè ferre, ne quam seditionem in ciuitate amica eiusmodi profectio excitaret, consilium omisit. Itaque hostes (cũ succurri non posset) Recinium interim capiunt, eoq; præsidio firmato, rectà Folianum pergunt, obsidentq;. Postquàm verò Ferdinandus copijs auctus est, vlterius progressus, Soranum petit. Verùm enimuerò tãta mox in castris lues cõsecuta est, vt prælanguentium numero non modò ad rem gerẽdam, sed vix ad mouenda castra satis essent. Inter hæc dum Folianum obsidetur, Gerardus Gambacurta Florentinorum dominatum ægrè ferens, castella quatuor, quæ pater à Florentinis acceperat, intra Apenninum sita, per Ludouicum Podium, Montesiæ ordinis Antistitem, in regis potestatem tradere se velle pollicetur. Mittuntur ob eam rẽ in propinqua loca pedites atque equites, qui rem conficiant. Cæterùm cùm Gerardus promissum exequi vellet (profectis clàm ad se qui Balneum castellum, in quo & familiam, & opes suas habebat, reciperent) proditus à nepote, qui turrem arcis cum socijs ceperat, vt Florentinorum gratiam promereret, nõ potuit destinata perficere. Maturè enim à Florẽtinis auxiliũ affuit, castellumq;

lumq́ue, quod ab illo tenebatur (regiis qui pauciores erant, in fines Vrbinatis principis, qui proximus erat, digressis) cum multa præda Florentinis seruauit. Perstabant hostes in obsidione Foliani, oppidumq́ue tormētis quotidie quatiebatur, & nihilominus præsidij duces illorum conatus contemnebant. Quantum enim muri per diem tormenta diruebāt, tantum per noctem ex materia terraq́ue congesta sufficiebant. Cæterùm oppidanorū perfidia (qui, cùm de prodendo præsidio clam cum hostibus egissent, armis aduersus eos sumptis, hostes intromiserant) oppidum ipsum cum omni præsidio in hostium potestatem redactum est. Quod tamen scelus haud multum diu impunè tulere. Nam etsi mox victorum præsidia affuere, oppidum incensum, ac solo æquatum est. Per eosdem fermè dies, Ferdinandus Turrim (quam Valiani vocant) haud procul à Monte Politiano peropportunè sitam, per proditionē recepit. Ea nanque iter quod vnum ad oppidum per paludes est, claudit: oppidum ipsum magnum atque opulentum, & cultoribus frequens, magni profectò res momenti futura ad bellum Florentinis inferendum. In eam turrim Cotium nigrum Capuanum imposuit, vnum ex equitum ordine, cui maximè fidebat. Fortè autem cōtigit, vt Florentini per eos dies copias in Pisanum agrum mitterent, quæ Vadam oppugnarent. Nam quòd ex eo loco Pisanus ager, si copiæ eò maiores conuenissent, percommodè vexari, infestariq́ue poterat, eum è regia potestate arripere affectabant, priusquam ad recipiendos milites amplior ac munitior fieret. Calce enim nauibus comportata, Antonius latiore muro, ac fossa turrim circundederat. & exinde finitimos agros infestos

faciebat. Itaque cùm hostes ex itinere accepissent (neque enim longo interuallo à Monte Politiano iter faciebant) ipsam Valiani Turrim captam esse, confestim itinere intermisso, eò aduolāt, turrimq; circunsistunt. Intelligebant enim (id quod erat) per turrim illā oppidū facilè obsideri & capi posse. At Cotius & fidei simul & officij oblitus, illam confestim absque vi, in Alexandri Sfortiæ potestatem tradidit. Qua præsidio firmata, inceptum iter Vadam persecuti sunt. Dum hæc in Hetruria geruntur, Veneti Lacunissa exercitus duce, celeriter coactis copijs, Romanengum oppidum in Cremonensi, quod à Francisco tenebatur, haud procul ab Ollio amne situm, aggrediuntur, idq; expugnant. Eoq; præsidio firmato, Soncinum petunt, & ipsum super amnis ripa situm Romanengo amplius, atq; opulētius, idq; tormentis adhibitis summa vi oppugnant. Cuius potiūdi cupiditas hoc maior Venetis incesserat, quòd in eo oppido flumen ponte iungebatur, per quem in Brixianum agrum traiectus erat. Quibus rebus cognitis, Franciscus conuocatis repētè quas habebat copijs, Laudum vetus, cuius vrbis reliquiæ à Laudo paruo admodum interuallo distāt, sese confert, militibus, qui citra Padum in hybernis erant, eò conuenire iussis. Interim cùm ei nunciaretur, Soncinum, & cætera Cremonēsis agri oppida in periculo summo esse, oppugnariq; ab hostibus, haud amplius differēdum ratus: cū ijs quæ cōuenerant copijs inde properè mouit. Et quanquā iter per Laudēsem agrum breuius aliquanto ac rectius erat, tamen quia per Cremam potens, ac nobile oppidum, quod trans Abduam amnem situm, haud multū à Laudo nouo abest (qua in vrbe egregium Venetorum

præsidium

præsidium inerat)eà tutò proficisci non poterat: iuxta Abduam secundo amne duodeuiginti millia passuum profectus, Picileonum, admirabilis munimenti, atque operis oppidum quod Philippus Maria ingenti sumptu extruxerat, adit: pontemq; trāsgressus, quo Abdua flumen iungitur, continuato itinere Cremonam contendit. Interim Sōcinum & per vim sæpe, & per proditionem à Venetis tentatum est. Post hæc accitis hybernis omnibus copijs quæ in Placentino & Parmensi, & itē in Cremonensi erant, inde digressus Cānetum in ripa Ollij fluminis situm, in quo pons erat, quo flumen iūgitur, cum toto exercitu proficiscitur: eo videlicet consilio, vt in Brixianum trāseat, atq; vt hostes ab infestatione Cremonensis agri trās Ollium auertat. Tenebatur verò id oppidum à Ludouico Gonzaga, Mantuano principe, qui illi fœdere iunctus erat. Cuius copijs auctus, mox vnà cum eo Pontem Vicum, in Brixiensi oppidum petit, idq; vi capit. Constituerat autem & reliqua castella, atque oppida Brixiensis ac Bergomensis agri, quæ super Ollio flumine pons esset, sigillatim expugnare, quò Venetorum exercitum inter Abduā atq; Ollium clauderet. Caterùm Veneti, vt Pontemuicum ab eo captū cognouerunt, veriti ne aut Brixiensis ager ab eo vastaretur, aut ipsi reditu (amissis oppidis ex quibus in Brixiensem traijciebatur) prohiberentur confestim transeundi fluminis consiliū capiunt. Transgressiq;, illius conatibus citra tamen prælij fortunā, quoad tuto possent, obuiam eunt: eiusq; impetus reprimunt. Aliquot tamen castella, atque oppida, studio partium Venetis infensa, sine vi ad illum defecēre: nonnulla etiam ab eo debellata. Eo anno nihil aliud memorabile

in Gallia cisalpina geri contigit. Sequenti verò anno cum Gentili, quem Veneti exercitus ducem diximus, idoneum tempus visum esset ad ea oppida recipienda, quæ superiori anno Veneti amiserant: nondum satis exacta hyeme, etsi sciebat magnum hostilium copiarũ numero in hyberna, in ea loca profectum esse, præter imposita præsidia, conuocatis copijs Manerbium petit, atq; haud procul inde castra ponit. Cæterùm dum oppidum expugnare aggreditur, sagitta humerum ictus, in castra se recepit, ac paulo pòst ex eo vulnere moritur. Quo casu commoti Veneti, quòd exercitus sine duce erat, motis inde castris, quieuerunt. Inter hæc cùm inter Gentilem Gattamelátæ nepotem, qui ante Gentilem Venetos exercitus rexerat, viri in re militari celebrati nominis, ac Tibertum Brandolinum eiusdem Gattamelatæ generum, de honore & principatu certatum esset: nec pateretur Tibertus Gentilem sibi dignitate præferri, quòd illum se inferiorem in armis, & ductando exercitu existimaret: ira haud dissimulata, à Venetis discessit: ac per Francisci fines traiecto Pado, Mirandulam (id eius oppidi est nomen) se recepit, ibiq; aliquandiu cum Venetis reconciliatione simulata, tãdem ad Franciscum illius stipendia facturus, se contulit. Erat autẽ inter primos Veneti exercitus ductores Iacobus Picininus, Nicolaì filius, præter paterni nominis gloriam in armis latè clarus, florẽte ætate iuuenis: Is cum tribus milibus equitum fortissimorum Bracianæ factionis, ac paternæ disciplinæ priore anno sub Venetis stipendia fecerat: multis præclaris facinoribus editis, neque labores, neque pericula detrectando. Demùm finito stipẽdio, Venetis ostendit oportere sibi mercedem

cedem

cedem augeri, si sua modò opera vti vellent, quòd multos secum haberet quorũ opera fideli ac forti vsi essent, quibus stipendia augere sibi necesse esset. In quo cũ Veneti propter ætatis infirmitatem duriores se præberẽt, nec ille alioquin permansurus videretur, Franciscus, ac Florentini arbitrati illum facilè, dum animus in dubio esset, à Venetis distrahi posse, propositis ei per internũcios, honestioribus tum mercedis tum dignitatis atq; imperij conditionibus, quibus non modò iuuenis gloriæ ac potentiæ auidus, verùm etiam vir matura ætate, & ab ambitione liberior, capi posset (quandoquidem per finitum stipendium licebat ei absque vlla infamiæ nota discedere) tentauêre illius animum. Ipse verò cùm famam cũctis rebus antiquiorem duceret, quam nullo vnquam tempore volebat in dubium adduci, statuerat Bracianam factionem, cuius ipse erat dignitate princeps, tueri. Itaque viginti aureorum millibus annuæ mercedi additis, in Gentilis locum exercitus dux suffectus, apud Venetos manere perseuerauit. Atq; ineunte Vere hortari Venetos cœpit, darẽt operam, vt copias ad bellum in æstatem pararent, antequam Franciscus, copijs conuocatis, in castra exiret, magno id vsui Venetis fore, si priores ipsi copias educerent: posse antequã hostes coëant, ea oppida recipi, quæ priore anno amiserãt. Interim dum ab vtraque parte necessaria ad bellum magna diligẽtia parantur, Veneti persuasi à Carolo Gonzaga, Mantuani principis fratre, qui cum capitales inimicitias gerebat, vti bellum ab ea parte, quæ Veronensem agrum contingit, se duce aduersus illum gererent: cui putabat propter popularium in se beneuolentiam obesse plurimum posse, statuerunt ab ea parte

bellum inferre. Cumq́; suaderet Carolus, vt confestim Iacobum cum copijs in ea loca mitterent, fore enim faciliorem victoriam, Venetos docuit Iacobus id consiliũ haud tutum esse, quòd si copiæ eò traducerentur, omniũ Brixiensis, ac Bergamensis ager prædæ hosti relinqueretur, quem mox simul ac discessissent, affuturũ crederent aliena inuadendi insidẽdiq́; occasionem nactum: Pellenda potius è Brixiensi Francisci præsidia, atque in Cremonensem agrum deducendas copias, & in eius finibus bellum trahendum censebat; quo magis de suis defendendis, quàm de alienis oppugnandis intentus esset: & quoniam Venetos Mantuano principi infensos, in eam partẽ proniores sciebat, posse diuisis copijs, partem Carolo ducendam in eam expeditionem tradi: reliquos in hostium fines agi, etsi satius esse existimabat omnes simul copias vno loco contineri, quoniam disiunctæ haud pares esse Francisco possent. Itaque exiguam partem copiarum (neque enim in eorum exercitu plus quindecim milibus equitum, & octo milibus peditum erant) Carolo tradunt. Cùm aduersus fratrẽ profectus gerere bellum cœpit, primò quidem satis prosperò illi res cedere, aliquot castellis fratri ereptis. At frater grauiora metuens ad Franciscum auxilium postulatum mittit. Cuius periculo cognito Franciscus, Tibertum Brandolinum cum mille & quingẽtis equitibus, multoq́; peditatu ire ad illum iubet. Inter hæc Iacobus Picininus exhortatus diu Venetos, vt stipẽdia militi exoluerẽt, quò maturius, comparatis omnibus, copias in expeditionem educeret, cum diutius pati non posset tempus ad res gerendas idoneum frustra teri, cũ ijs quas paratas habebat copijs, ex Leonato Brixiensi

agri

agri oppido, in quo hyemauerat, legatis castrēsibus negocio dato, vt reliquas copias quamprimùm ad se mittant, mense Maio digressus, Quintianum Brixiēse oppidum, quod superiore anno Franciscus ceperat, validoq́ præsidio ac fideli imposito egregiè communierat, petere statuit. Cæterùm ea vis imbrium, ac tempestatus fuit, vt ipso die, quo die alioquin facilè peruenisset, non potuerit eò copias ducere. Quæ mora, hostibus qui in propinquis locis erant, itinere eius comperto, facultatem præbuit in oppidum, proxima nocte, quos vellēt mittendi. Quæ quidem res difficiliorem aliquanto oppugnationem reddidit. Postridie verò, quamuis continuatis imbribus, Quintianū peruenit, ibiq́ castra fecit. Quo quidem in loco non plus quatuor millia equitū secum habuit. Ac licet in ea obsidione non absq́ discrimine, præsertim tanta paucitate militum, persistere videretur, cùm præter oppidi munimēta validaq́ præsidia, octo milia hostilium copiarum, aut eo amplius in circumiectis locis essent nihilominus hoc initio expeditionis eius, plurimum referre existimationis suæ arbitratus, præclarum aliquod à se facinus agi, quò maiore de se expectationem concitaret, admotis propius castris, tormentisq́ æneis adhibitis, cætera expugnationi necessaria cum cura præparauit. Post hæc mœnibus biduo percussis, ne nocte quidem ad quietem intermissa, cùm tamen intereà cōplures equites ad se in castra accessissent, oppidū ipsum totis viribus oppugnare adortus est: plerisque hostium, qui è proximis locis conuenerant eminùs spectantibus. Demum muro eruto, per vim oppido potitus est: eoq́ mox præsidio firmato, nulla quiete militi data, Pontem Vicum, quē super Ollio

flumine situm diximus, quo se hostes post Quintianum captum ex itinere receperant, petit. Illi autem veriti ne inclusi obsessiq; ob rerum necessariarū inopiam obsidionem diu ferre non possent: ne in hostium potestatē deuenirent, relictis qui praesidio ac defensioni oppidi sufficere viderentur, Senigam quina inde millia passuū à Ponteuico, se conferunt. Post haec Iacobus castris positis, quo hostibus facultas omnis praecidatur mittendorum è Cremonensi auxiliorum obsessis, propter pontis commoditatem, simul vt maior ei copia stramenti ac pabuli ex hostili agro suppeteret: tum etiam vt hostem grauius laederet, pontem vectilem, continuò adhibitis fabris effecit: atque eum supra Pontemuicum ad mille passus iacit. Quo facto, exposita vltra Olliū amnem parte copiarum, omnem prope superiorem Cremonensis agri partem, ad Alpes spectantem vna propè excursione in ditionē redegit: nec minore cura interim tormentis aeneis muros oppidi quatiebat. Caeterùm tanta vis pluuiae erat, vt non posset in aruris miles consistere. Sed cùm vel paruam tēporis iacturam sibi perincommodam ac periculosam existimaret: ne fortè interim valentior hostis accederet, contra suorum prope omniū sententiam, an oppidum expugnare posset, experiri constituit. Admotis itaq; copijs, summa vi oppidanos aggressus, multis vtrinq; caesis ac saucijs, septimo obsidionis die oppido potitus est. Nec mora, Senigam petit: quò se recepisse equites diximus, qui Poteuicum deseruerant: sperās se oppido & inclusis in eo equitibus vno tēpore potiri posse, aut certè eos per insidias extra oppidum illectos comprehendere. Inter haec Franciscus certior factus Quintianum a Iacobo captum esse, quod putabat

putabat nullus, quamuis magnis, hostium opibus vno mense capi posse, & ad Ponteuicum castra posita, multa etiam Cremonensis agri ab eodem in ditionem Venetorum redacta esse, coactis repetè, quas potuit, è circumiectis locis copijs, Cremonã contẽdit, equitatumq́;, qui in Cremonẽsi erat, ad se celeriter accito, fretus etiã ea manu quæ apud Senigã erat, Cremona mouens citato agmine Ponteuicum petit, ratus id oppidum adhuc in suorum potestate esse, speransq́; oppidanos non solùm obsidione liberare posse, sed etiam traiecto flumine, subito atque improuiso aduentu hostes opprimere. Cumq́; citatim contendens in itinere, præter suam opinionem accepisset Ponteuicum captum esse, primò credidit (quoniam is locus haud facilè expugnari posse videbatur) suorum dolo amissum. Ast vbi vi captũ cognouit, mutato repètè consilio, Senigam profectus est, idq́; optima ratione prouidit, arbitratus Picininum post captum Pontemuicum, Ollij amnis oppida sibi eripere conantem, vt copiæ quas in Brixiensi haberet trãs Ollium clauderet (neque enim aliter subueniri posse) Senigam, id quod euenit, confestim ducturum. Ac fortè cecidit vt eodem tempore ipse à citeriori, ille ab vlteriori parte oppidi, ac fluminis quæ Brixiam respicit, Senigam peruenerint. Cæterùm Iacobus, postquã Frãciscum aduentasse animaduertit, neque habere se eas copias quibus tutò posset, ad Senigã castra facere, nec faciendi pontis, quò oppidanos vehementius premeret, sibi facultatem esse, hostibus in aduersa ripa adstantibus leui prælio cum ijs, qui intus erant, edito, ijsq́; intra portas reiectis, iter retrò ad Põteuicum, vnde venerat, conuertit. Ibi magnam vterq;, Franciscus Senigæ, &

Iacobus apud Ponteuicum, æstatis partem consumpserunt, leuibus quibusdam prælijs interim commissis. Præterea Iacobus, quæ ceperat, in Cremonensi oppida tutatus, magnam inde rei frumentariæ vim conuexit, quæ magno Brixiæ vsui fuit, crebrisq; excursionibus agrum Cremonesem infestum faciebat. Inter hæc Carolus Gonzaga, qui initio aduersus fratrem aliquando erat aduersam fortunam expertus, tandem statuit totis copijs decertare. Ac mox cum fratre, ac Tiberto collatis signis congressus, infeliciter pugnauit. Et quanuis equitũ, quos eo prælio amiserat, numerus haud magnus esset, nihilominus quia copiarum duces, ac primores equitum penè omnes capti fuerant, maior re ipsa, quàm videretur, ea clades fuit. Ex eo sequutum, vt & Veneti de Veronensi agro soliciti: & Ludouicus à fratre metuens inducias in certam diem inter se fecerint, quibus cauebatur, vti Veronensis ac Mantuanus ager trans Mincium amnem à belli cladibus liber esset. Post hæc Franciscus dissimulato consilio, cùm ad se Ludouicum ac Tibertum cum copijs è Mántuano accerseret (quod ab ea parte bellum propter inducias sublatum erat) illos Gaudium oppidum ex itinere petere iubet, locum quidem, præter nemus circumiectum, triplici munimento firmissimum, cùm quidem per Mantuanum, & Cremonesem agrum commodius ad eum iter esset. Est autem situm in apertis campis, haud procul à Monte Claro, & Brixia nõ plus duodecim millia passuum remotum. Iiq; profecti subito atque improuiso aduentu exterius munimentum ingenti fossa atq; aggere circundatum continuò occupant. Quod vbi Francisco nũciatum est, haud mora, cum omnibus copijs præter eas

quas

quas præsidio reliquit, quanta maxima celeritate potuit, eò contendit. Cuius discessionis causa cognita, Picininus confestim aliò itiner & ipse cum copijs moues, eòdem aduolat. Tantaq́ fuit illius velocitas, vt Francisci celeritatem præuenerit, magna spe fretus se non solùm posse Gaudiensibus obsessis opem ferre, sed etiam Ludouicum, ac Tibertum, aut intra munimenta comprehendere, aut si egressi obuiam irent, fundere, ac fugare. Cæterùm id consiliũ cùm legatis castrensibus periculosum videretur, ne pugna implicitos superueniens Franciscus turbaret, remq́ in discrimen adduceret, essetq́ ambiguum, an adhuc Gaudienses in fide permanerent, omissum est. Ac mox profectus ex altera parte Franciscus munimentum ingressus, obsidere oppidum perrexit. Postquam verò Picininus animaduertit frustra ibi tempus teri, nec posse vlla vi oppidanis succurri, Portianum, quatuor inde millia passuum auxilij spē obsessis ostentans concessit, ibiq́ permansit. Franciscus autem continuata obsidione oppidum cepit. Et quoniã is locus, vt diximus, ad infestandum Brixiensem agrũ, peropportunus videbatur, nihilominus Iacobus apud Portianum manere perseuerauit, hostium conatibus crebrò sese opponens. In hoc rerum statu omnis æstas, atque autumnus consumptus est. Leuia tamen aliquot prælia, ac propè æquo marte cõmissa. Sed accepta apud castrum Leonem clades, calamitatem per Carolũ Gõzagam prius acceptam Venetis renouauit. Quod oppidum cùm Iacobus, exclusis oppidanis, qui ad agros colendos (fide accepta) exierant, propter eius opportunitatem (est enim situm inter Abduam atque Ollium, amnes) occupare tentasset, quo Franciscum è Brixiensi

agro extraheret, & oppidani iam oppidum dedituri viderentur, Venetorum verò equites securi magna ex parte arma posuissent, profecta interim à Francisco auxilia, castra improuiso inuadunt, eosq́; omnes, antequam arma capere, aut gladios stringere potuerint, capiunt. Quingenti propè homines capti, castra direpta sunt. Inter hæc Franciscus, ac Florentini de bello anxij, quòd regë ac Venetos pecunia plus posse quam se intelligebant, etsi diutius bellũ traheretur a Venetis, veriti ne sumptus ferre nõ possent, belli moras præcidere quauis ratione cogitant. Et quia Florentini vetere maiorum amicitia optimè erga Renatum affecti erant, putabantq́; illum Alphonsi statum in Neapolitano regno perturbare posse, approbante consilium Francisco, illum per legatos cum duobus milibus equitum, præter sagittarios in Italiam accersunt, dena auri millia in singulos menses decreta. Adiectumq́; fœderi, vti Renatò, cùm vellet, libera facultas ex Italia decedendi, & Francisco ac Florentinis eius item dimittendi potestas esset, dummodò tribus antè mensibus, ea illi missio denunciaretur. Is in Galliam Cisalpinam transgressus, Gulielmo Montiúferrati principis fratri, qui à rege ac Venetis mercede conductus, aduersus Franciscum bellum gerens, agrumq́; Alexandrinum ac Nouariensem infestans, bonam partem equitatus Francisci in se conuerterat, vt arma poneret, persuasit. Acceptisq́; illius copijs, ijsq́; Bonifacio eius fratri cõmissis, multisq́; Alexandrinorũ adiectis, ad Franciscũ se contulit, castraq́; cum castris iunxit, eo videlicet consilio, vt Venetis Brixiensi agro expulsis, quòd ea æstate putabant fieri posse, inde Florentiã peteret ab ea parte aduersus Alphon-

sum

sum bellum gesturus. Eius aduentus Francisci res haud dubie confirmauit. Nam & Gulielmum graue hostem illi placauit, & præter equitatum ac sagittarios quos in Italiam transuexit, ipsius Gulielmi copias sibi conciliauit, & Bartholomæum Coleonem, ac nonnullos alios ductores cum tribus millibus equitum, qui bello cōtra Gulielmum occupati erant, in castra perduxit. Venere item a Florentinis per id tempus ad Franciscum in castra Michael Cottiniola, & Alexāder eius frater, existimantibus tantis viribus coniūctis, ea æstate Brixiam Venetis eripi posse. Cum quibus copijs Franciscus simul & Renatus mox profecti, Monte Vico primùm vi capto, multisq; alijs circa oppidis (in quibus expugnandis magna crudelitas præter Italiæ consuetudinē, a Gallis patrata est) omnem Bergomensem, ac Brixiēsem agrum, & quicquid inter Ollium atque Abduam amnes interiacet, tanto tumultu ac terrore inuoluit, vt propè omnia, alia metu, alia Venetorum odio, sese eius fidei ac potestati permiserint. Tanta autem eius procellæ vis fuit, vt Veneti nusquā amplius castra cum hostium castris conferre iam possent. Nec tamen Picininus, in quo Venetorum conseruandi status spes reliqua erat, adduci potuit: vt aut Brixiæ mœnibus se includeret, aut Athesim flumen, quod Veronam influit, cum copijs transiret. Sed iuxta Benacū, qui lacus est in Brixiensi nobilis, vnde & Mintius amnis Mantuam præterfluens exoritur, castra habēs, indeq; crebras excursiones faciens, hostiles agros infestos reddebat. Ad hæc Manfredus ac Gibertus Corregiensium princeps, qui à rege conducti aduersus Franciscum, & Ludouicum Mantuanum regulum bellum gerentes, in Mantuano,

ac Parmensi agro castella quadam ceperant, multaq; egregia facinora ediderāt, pluribus excursionibus prope portas Parmæ factis, quibus in locis, propter factiones & clientelas magna eorum autoritas erat, quòd eorum maiores olim Parmam imperio tenuerāt: missa à Francisco aduersus eos maiore suorum manu, & ipsi cedere coacti sunt. Quibus difficultatibus ac periculis Veneti circumuenti, cùm reipub. salutem in vno rege positam animaduerterent, Ioānem Maurum, qui Senis ab initio belli fuerat, fœdusq; cum Senensibus composuerat, paulo antè Venetias reuersum, legatum ad eum mittunt, oratum, si eorum statum saluum esse cupiat, auctis copijs ipse in Hetruriam contendat: quò Florentini iniecto domi metu, copias ex Insubribus in Hetruriam reuocent. Multa siquidem in illo fuerunt ornamenta: ingenium ad omnes tum pacis, tum belli artes imprimis habile, magnitudo animi modestiæ ac decoris studium, constātia, probitas, facundia egregia, qua reos in iudicio, orando causas veterum more, graui periculo liberauit. Ob quas quidem virtutes, respub. Venetorū maximis & honestissimis legationibus eius opera sæpenumero vsa est. Is ad regē profectus, huiuscemodi orationem habuit. Et si pax tua, atque societas (rex inclyte) nostræ reip. semper optabilis fuit, quòd eā nobis honestissimam ducimus, tamen vel ea maximè causa illam expetiuimus, atq; cōtraximus, vt Italiam pacatam tandem aliquando videremus, quæ ab vltima memoria nostra bello vexata, nunquam potuit conquiescere. At verò cùm hoc propositum atq; cōsilium nostrum à Francisco Sfortia & Florentinis perturbatum esset, causas belli quærentibus, necesse fuit, & tibi

æquè

æquè & nobis, vel inuitis arma suscipere. Verū enimuero hoc bellū longè aliter processit atq; ipsi opinabamur, & ratio dictabat. Neque enim verisimile cuiquam videri poterat, Franciscum, ac Florentinos tuæ ac Venetorum potentiæ pares esse posse. Quod quidem, si rectè cogitamus, & maiestati tuæ simul, & nostræ reip. dedecori haud dubiè cedit: sed Alphonsi maiestati, cuius est maior etiam autoritas (pace tua loquar) magis: quoniam in Hetruriam non misisti eum copiarum numerum, qui ad tantum bellum gerendum satis esset: quiq; tanto rege tam opulento, tam glorioso dignus videretur: præsertim cū scires Florentinos eas parasse copias, quibus exercitū tuum cedere necesse fuerit. Ideoq; magis famæ tuæ & existimationi officere arbitror, quòd Ferdinandum filium huius expeditionis ducem effecisti: cui quidem cedere turpius sit, quàm priuato cuiuis copiarum duci. Quem quidē, sat scio, si pro egregia illius virtute, par aut certè non multo inferior copijs hostibus fuisset, hodie in eorum finibus cum magna tua gloria bellum gerentem videremus. sed cum parua manu maioribus copijs resistere, aut obsessis opem ferre non poterat. Quibus quidem rebus à te rex, cōsuli oportuit, tum ob fœdus quod tecum sanximus, tum vel imprimis gloriæ tuæ causa, quam vt tueare, omni à te ratione curandum est: ne quādo vspiam apud rerum scriptores extet, tuum exercitum Florentinorum exercitui cedere coactum. Multum etenim tibi rex, nō solùm quid præsentes de te sentiant, sed etiam magis quid posteri de te existimaturi sint, cogitandum est, quorum hoc liberiora fuerint de te iudicia, quò ab omni metu ac spe remotiores fuerint. erunt igitur qui hoc aliter,

ac se habeat, interpretentur. Putabunt enim alij te nō tantum opibus ac potentia valuisse: alij id tibi negligētiæ ascribent, eamq; vt in tantis rebus fugiendam improbabunt. nonnulli etiam fortasse tuam erga socios atque amicos fidem, atque officium desiderabunt. Hæc aute omnia iudicia effugies si, (quod nostræ reip. salutare in tantis malis videtur) maioribus equestribus ac pedestribus copijs quamprimùm cōparatis, ipse in Hetruriā proficiscare: erit sanè tua profectio magno hostibus terrori. Neque enim solùm eorum impetum, ac ferociam cohibebis propter eam opinionem, quæ de tua virtute apud illos increbuit, cuius insignia experimenta Neapolitano bello edidisti: sed etiam ijs depressis & fractis Venetorum sociorum & amicorum statum, quē tuum existimare debes, vehementer subleuabis. Adhæc Franciscum, qui Mediolanensibus oppressis, imperium illud occupauit, Mediolani possessione cedere cōpelles: deniq; vna & eadem opera totam Italiam pacaueris, quod fuerat tuum ac reip. nostræ consilium, & quidem maximè à te optari, rex, debet, vt tanti scilicet boni auctor prædiceris: in quo enim (bone Deus) magis, aut melius elucescere potest vel virtus tua, vel gloria, quam id efficere, atque conari, vt Italia conscepto armorum strepitu, ocio & quiete perfrui possit? Erit in manu tua, leges dare pacis, & belli quibus velis: nec erit, qui autoritati tuæ nō pareat. Sed scito hæc consilia, si rem serò exequâre, vana aut nulla fore. Iam enim æstas, vt vides, præceps est, nisi matures, per hyemem eūdum erit: quod anni tempus ad rem gerendam inutile est. Ita nec socijs vllam malorum alleuationem afferes, & omnis sumptus in militem perierit, & de existimatione tua

non parum detrahetur, si in re gerenda cessaueris, teq́ intra castra continueris. Oportet, vbi velis sociorum saluti ac dignitati tuæ cõsulere, celeritati seruias, quæ cùm cæteris in rebus tum maximè in re militari plurimum valet. Frustra enim, vbi semel opportunitas è manibus elapsa est, Dei immortalis auxilium implores. Quapropter quæso abiecta mora, sociorũ saluti ac dignitati tuæ fac consulas: sic & gloriæ & existimationi tãdem tuæ prospicies. Quæ cùm dixisset, Rex placidè in hunc modum respondit. Ego, quid mihi neglecti erga vos Venetos socios, & amicos officij, iure imputari possit, non video. Nam simul ac à me petistis, vt exercitum in Hetruriam mitterem, quoniam Franciscus fines vestros inuasisset Florentinorum opibus adiutus, confestim, vt par fuit, exercitũ paraui: & quo maior Florentinis belli metus incuteretur, non per alium gerere id bellum quàm per Ferdinandum filium, qui est mihi mea vita charior, volui, easq́ copias misi, quas putaui satis esse ad bellum administrandum. Sed siue propitia fortuna hostibus fuerit, siue vestri copiarum duces non eum equitatum, quem æquum erat, in castra perduxerint, res aliter, atque ipsi sperabamus, euenit. Accesserunt alia incommoda, quòd in finibus hostium bellum gerendum fuit in magna rerum necessariarum penuria, quodq́ à Senensibus socijs timidè atque exiguè nobis suppeditata sunt omnia: qui neque oppida, neque receptus vllos in suis oppidis in quibus tutus esset noster exercitus, concedere sustinuerunt. Quod si esset ab illis factum, nihil dubitari potest, quin Florentini in maximum discrimen rerum suarum ab exercitu nostro adducti essent. Sed veriti finitimorum hostium

potentiam, nec amicos se, nec inimicos satis constantes praestiterunt. Pax quidem, & quies Italiae mihi maxima curae est, nec est quicquam in quo frequentius animus & cogitatio mea versetur. Itaque pro ea componenda omnes profectò labores libens subierim. quam rem si minus efficere ac consequi potero, at apud omnes animi mei hunc affectum testatum relinquam. Sed quanuis omnia quae iure foederis debui, à me vobis praestita esse intelligã, misso in Hetruriam exercitu, misso Ferdinando filio, paratis etiam nouis copijs, quas cum Ioanne Vintimilio praestantissimo copiarum duce eôdem mitterem, tamen vt agnoscatis (Veneti) salutem reipub. vestrae vt sociorum & amicorum mihi charissimam esse, non grauabor ipse quamprimum auctis copijs, eôdem proficisci, nec per me steterit, quin & vestrã remp. tãto periculo subleuem, & optata pace Italia nostra opera aliquando frui possit. Ab hoc sermone digressus cogitare de bello attentius coepit. Itaque confestim milites scribere, atque omnia parare, quae huic expeditioni vsui esse viderentur. Et quo citius copias cogeret, vetere cõsuetudine in prata Campana se contulit, omnibus eò conuenire iussis, qui essent secum profecturi. Caeterùm ijs serò aduenientibus, illum citra campum Latronem hyems oppressit. Cumq; adhuc rex ibidem esset, Franciscus Aringherius legatus à Senẽsibus ad eum venit de communi foedere acturus: quae res pluribus diebus per Matthaeum Malferitum legatum regium apud Senenses agitata fuerat. Cùm autem legatus Venetus magnopere instaret, vti traiecto flumine in potificis Romani fines transiret, atque iter coeptũ persequeretur, respõdit, profectionem suam in Hetruriam

riam

riam per id anni tempus (iam enim Calendæ Octobris præterierant) inutilem sibi videri: præsertim cùm in Senensi agro nullum haberent oppidum, quo se cum exercitu in hyberna reciperent. Ex eo enim futurum, vt nequicquam equitatus peditatusq́; consumeretur. nec eius postea vllum ineunte Vere vsum fore. atque ideo in id tempus profectionem differre satius esse. At legatus magis magisq́; instare: nec vllo modo intermittendam profectionem tam necessariam dicere: quandoquidem si à Senensibus in oppida non recipiantur, ac in Auersi Vrsini finibus receptus futurus sit, non posse eum salua fide & dignitate iter differre: præsertim cùm Veneti Renati bellum illius causa tollerent, qui multas sibi & magnas conditiones proponat: quandoquidem omnes reiecerint, vt qui eius societatem, & amicitiam, vsque ad vltimum discrimen tueri decreuerint. Quibus rationibus motus rex statuerat postridie amnem transire. Cæterùm proxima nocte, quasi palàm inhibēte Deo transitum, quem & vates quidam illi exitiabilem futurum monuerat, repentinus quidam dolor crus eius dextrum inuasit, cuius vis tanta fuit, vt inde moueri non posset. Quinto abinde die, continuato dolore, nihilominus deliberauerat lectica delatus iter ingredi, atque amnem traijcere. Cæterùm cùm ad vehementem cruris dolorem etiam febris accessisset, consilium mutare suadentibus medicis, coactus, Fōtanam castellum ijs locis proximū, lectica se deportari curauit. Ibi cùm pharmacum sumpsisset curandæ valetudinis causa, ex subita humorum commotione, inter suorū manus collapsus, creditus est è vita discessisse. Quæ res continuò in vulgus edita, popularium animos mirum in modum

perculit: medicorum deinde fomentis ad se reuersus, dum se propediem conualiturum sperat, equitatum ne mitteret, aliquot apud se diebus adhuc continuit. Sed præter opinionem omnium, ingrauescente indies morbo, postulante Ferdinando, partem equitatus confestim ad se mitti, quòd diceret se confidere propter Alexandri Sfortiæ discessum, quem ad Franciscum fratrem cum Michaële Cottiniola profectum diximus, posse, exceptis tormentis aneis hostes, qui adhuc Vadam obsiderent, castris exuere, Inicum Gheuaram cum mille equitibus eò proficisci quamprimùm iussit. Cæterùm antequam in castra peruenire potuerit, Vada turre ac munimentis euersis (iam enim Antonius Olcina iussu regis abierat) capta & in hostium potestatem redacta est: nec tamen e regijs quisquam est captus. Nam postquam disiecto muro, locum se tueri non posse animaduerterunt, conscensis nauibus quæ in portu erant, saluti consuluerũt. Cùm autem regi vlcus inuri oporteret, nec aliter medicis sanari posse videretur, essentq́ qui suaderent ei propter doloris impatientiam cohibendas manus, vetuit, perpessurum se omnia affirmans, quæ medici iuberent. Atque ita interritus, vrentem spectare sustinuit. Inter hæc per Italiæ Principum legatos de communi pace (pro qua quidem re Marinus Caracciolus, & Michaël Ricius à rege missi erant) apud summũ pontificem Romæ actum. Et in eo quidem Alphonsus, quò res conficeretur, nonnihil de iure suo, hortantibus Venetis, detrahi patiebatur. Verumenimuerò ea pacis mentio frustra fuit. Rex deinde percurato vlcere, in magna salutantium & congratulantium turba Neapolim redijt. Quò paulo pòst Matthæus Malferitus

Senensium

Senensium rogatu, ad eum reuersus, societatem de qua diu actum fuerat (edocto rege, cur id expediret) confecit. Postquam Ioannes Maurus rebus (vt diximus) infectis, legatos de pace Roma discessisse accepit, cũ iam planè omnis de bello cura esset, regi persuasit, vt stipendium in militem conferret. Nouem millia equitum, quatuor peditum, partim iam in castris erant, partim nuper mercede erant conducta. Cumq; iam nonnullis ex ducibus stipedium traditum esset, allatum est (praeter omnium opinionem) pacẽ inter Venetos, Franciscũ, ac Florentinos ad Laudum oppidum factam esse. Quod vbi Alphõsus resciuit, valde quidem primò (vt par erat, quoniam se inconsulto facta fuerat, atque inscijs Ludouico Podio, & Antonio Pisaurensi eius legatis, qui ab initio belli Venetias profecti res communes tractauerant) commotus est. Nec quam indignationem animo conceperat apud legatum dißimulanter tulit, quiduis aliud potius se auditurum credidisse, propalam dicere quàm se in re tanta, quaeq; sua tantopere interesset à socijs, neglectum esse, pro quorum statu conseruando tot tulisset labores, tot sumptus fecisset, atq; in Hetruriam traijcere parasset: quorum denique rogatu multam iam pecuniam in militum stipendiũ effudisset, nõ potuisse saluo foedere absq; suo consensu pacem fieri. At legatus placare regis animũ magis magisq; niti: causari, id a ciuibus suis neceßitate factum, nec aliter existimandum esse. In ipsa tamẽ pace honestam de eo mẽtionem non omissam, licere illi in ea comprehendi, si velit, salua dignitate, trium mensium spacium ei ad deliberãdũ dari: paratos esse Venetos praestare omnia, quae eius honori & existimationi conducant. His, atq;

huiuſmodi verbis aliquantum mitigatus, poſt aliquot dies, cùm eius voluntas de pace exquireretur, pacem quidem non abnuere ſe dixit, at pacis ipſius conditiones (quippe cùm neſcire quænam aut cuiuſmodi eſſent, neque enim ab ijs qui pacem fecerant aut per legatos, aut per nuncios, vt par erat, delatæ ad eum fuerant) non admittere. Si quis pacem à ſe petat, ſe non tam inhumanum eſſe, vt eum à ſe reijciat aut aſpernetur: non eſſe eo ingenio, vt non concedat, ſi honeſta poſtulentur: idq́ per præconem publicè pronunciari iuſsit. At Seneſes ſimul atque ijs denunciatum eſt, pacem factam eſſe, ijsq́ integrum eſſe ea comprehẽdi, ſi velint, confeſtim, vt quos belli ſatietas dudum ceperat, pacem ſe accipere dixerunt. Quo facto, poſtea paſſi nõ ſunt, Ferdinandum ex reipub. ſuæ finibus Florentinos vexare. Quare cognita Alphonſus, Ferdinandi moram in Senenſi agro ſuperuacuam iam eſſe intelligens, cum copijs ad ſe reuerti iuſsit. Qui Tyberim trãſgreſſus, & in Marſos profectus (relicta ibi copiarum parte) ad regem ſe contulit. Per id fermè temporis cùm Genuam perlatum eſſet, tres naues à rege armari, & Genuenſes naues aliquot locupletiſsimas ex Chio inſula expectarent, veriti ne ob eam cauſam regiæ armarentur, vt illas incurſu inuaderent, accedente graui indignatione, quam animis conceperãt, ex eo quòd rex nauim Squarciaficam, oratoribus ad illum miſsis, nõ reddidiſſet, nec precium mercium perſoluiſſet, naues octo in quibus duæ minores, quas vulgò Banonerios vocant, celeriter cõparant, eisq́ Ioannem Philippum Fliſcum, antiquæ nobilitatis virum, præficiunt. Quas poſtquam ad curſum paratas eſſe Alphonſum nunciatum eſt, confeſtim tres illas naues,

ues, quæ iam vltra Siciliam profectæ erant, reuocat, atque in Neapolitano portu collocat. At Ioannes Philippus naualibus socijs & commeatibus, cæterisq́; necessarijs in naues impositis, soluta classe in altum euectus, præter omnium opinionem, in Siciliam primùm nauigat, Drepanumq́; hostiliter profectus, accepto cõmeatu circuitaq́; insula, Ionium mare transgressus, ad insulam, quam Sapientiam vocant, nauigat, ibi nauiũ ex Chio aduentũ præstolaturus: ad quas prius Genuẽses miserant, qui classis profectionem nunciarent, monerẽtq́;, vtræ prius naues ad eam insulã peruenissent, alteras expectarent. Quibus duobus ferè mensibus pòst profectis, & cum classe coniunctis (sex hæ fuerunt) cùm Alphonso nunciatum est, propalàm minitari eos se Neapolitanum portum petituros, & regias naues incensuros, primùm omnium Bernardo Villamarino classis suæ præfecto negocium dat, vt cum triremibus, quas habebat, profectus, sciscitetur quid agant, & quẽ cursum teneant, obseruet, ac si Neapolim petant, vbi appropinquare cæperint, celeriter ad se aduolet. Deinde portus fauces (quod erat maximè necessarium) obtrudere incipit. Saxa ingentia è proximis lapidicinis præproperè excidi, & in profundum iaci imperat, & quò citius muniat, ratus Genuensium naues mox affuturas, in tumulos extrui tam propinquos inter se, vt nulla aduersariorum nauis interlabi posse videatur. Huic munimento ligneam primò cathenam è multis trabibus compactam, deinde ferream adijci præcepit. Quà lapidum congeries deficiebat, molem à tergo muro circumplectitur tantæ altitudinis, vt nauis onerariæ altitudinem superaret. Tormẽta ænea, quæ multa,

ac varia mira magnitudinis habebat circa molem, & contra molem opportunis quibusque locis disponit, equitatus partem in vrbem accersit, delectibus in Cápano agro habitis, vrbanam iuuentutem arma parare, & vbi opus sit, adesse precepit: defensores nauium fortes viros delegit. Interea allatum est, triremes decem Genuæ armari, quæ onerarijs coniungantur: sine quibus propter triremes quas tunc rex habebat, Genuenses arbitrari videbantur onerariarũ vsum inanem fore: quo magis Alphonso curæ fuit, munimenta incœpta maturare. Neq; dum enim saxa cõtra portum proiecta in tantam altitudinem creuerant, vt superlabi oneraria nauis non posset. Interim Genuensium naues quatuordecim intra Capreas, Aenariamq; prospectæ sunt. Quo cognito Alphonsus arma expediri, & ad molem accurri, si fortè accedant, imperat: opere tamen muniendi portus nec noctu, nec interdiu intermisso. Caterùm Genuensium classis rectè in Prochytæ sinum profecta, sui metũ paulisper regijs sustulit. Postero die Bernardus Villamarinus cum triremibus reuersus defendi naues in portu posse spem fecit. Tertia die Genuensium classis Neapolim versus profecta, ac supra portum tantùm extra tormenti iactum, explicato velo euecta, ostentatione modò sui facta, varijs terroribus illatis, vnde mouerat, redijt. Idem triduò pòst, sed nequicquã fecit: omnibus mirantibus tam vanæ ostẽtationis causam. & sanè si viri modò fuissent, propter opera & munimenta adhuc imperfecta, regiæ naues ægrè se defendi potuissent. Tùm planè intellectum est, triremes à Ioanne Philippo expectari, sine quibus diffidere videbatur, posse se destinata consequi. Quas dum expectat

(lentè

(lentè enim ac segniter ea res Genuæ agebatur) complures dies consumpti sunt. Inter hæc muniendi portus ac perficiendorum operum spacium regi datum. Lapidum cumulis ad summam aquam perductis, spacium quod intermissum erat, immēsi profectò operis, expletum est. Pari diligentia lignea catena, & item altera ferrea absoluta, ac naues quæ moli alligatæ erant, in portum interiorem minoris altitudinis, præter illas duas ingentes & Squarciaficam traductæ sunt: hæq; corio crudo ab interiori parte, vt earum quoque mali, contra vim ignium circumtectæ. Atque hæc opera diutina quædam atque inaudita maris tranquillitas, quò maturius efficerentur adiuuit. Paucis pòst diebus Ioannes Philippus serum triremium ad se aduentum demiratus, soluta classe Pontiam versus contendit: siue vt aduenientibus aduersus iret, siue quòd aquādi commodè in illis locis, rostratis regijs prohibentibus, potestas non esset: ex Pontia deinde Plumbinum nauigat, dimissis Genuā nauibus, quas è Chio profectas diximus, prædæ magis, quàm bello aptis. Quò aliquāto pòst onerariæ tres ad bellum instructæ ad eum Genua missæ sunt. Nam quòd rex onerarias sex magnas, inter quas duas illas inauditæ magnitudinis habebat, & haud tutum Genuensibus videbatur, sex nauibus classi detractis, cū cætera classe Neapolim adire, portumq; inuadere, naues illis submiserunt: eò quoque triremes illæ decem, quas segnius propter ordinum discordiam parari diximus, duce Masino Fregoso, Petri fratre, qui tum Princeps Genuensem rempub. tenebat conuenere. Eodem & Siretus Vultabius (is opinatus eam discordiam componi posse, ex Neapoli Genuam se cōtulerat)

unà cum Angelo Ioanne Lomellino, cui cõponendæ controuersiæ cum Ioanna Philippo ac Masino potestas data erat, profectus, & cum eo de tota Senatus sententia collocutus, relictis haud procul à Plũbino nauibus, monitisq́; ne intra regni fines accederent, terrestri itinere ad regem venit: speq́; facta, rem componi posse regem primò seorsum affatus, deinde in Senatum introductus, quæ Genuenses vellent, exposuit. At cùm eiusmodi postulata haud quaquam æqua visa essent, ea irrita rex habuit: maximè quòd fama erat, totam classem aduẽtare. Turpe enim regio nomini existimabat, regem cum armato aduersario intra regni sui fines pacisci, ne videretur id metu cõpulsus effecisse. Quod cùm ille animaduerteret, dari sibi nauim rogauit, qua confestim classem adiret, ne intra regni fines appropinquaret. Sed dum accepta bireme nauigat, Masinum cum triremibus nauem ad Põtiam insulam iam profectum reperit, non expectatis onerarijs. Nam is quidem Ioanni Philippo, penes quem summa imperij erat (vsque adeò ea tempestate inter nobilitatem ac plebem vetus certamen & perniciosa contentio exarserat) haud satis audiens erat. Hunc Siretus docuit, quatuordecim naueis longas armis, virisq́; egregie instructas regi esse: tot enim parauerat vbi cognouit decem a Genuensibus armari, non esse ijs locis immorandum absq́; onerariarum præsidio: proinde quamprimùm ad onerarias se recipere ne cunctaretur: putare se illas subitò affuturas: at ille tum studio visendæ insulæ, tum quòd re ad consilium delata, alij occasum solis expectãdum, alij lunæ exortum (quod aër anceps videretur) dicerẽt, perstitit. Alphonsus verò opinatus aut casu, aut iudicio

fieri

fieri posse, vt Genuensium triremes seorsum ac procul ab onerarijs accederent, Bernardum Villamarinum cum ijs quatuordecim rostratis, quas habebat, impositis in eas præter nauales turmas, compluribus lectis viris, sub vesperam eò iubet contendere. Isq; ad Aenariã insulam primùm delatus, per noctem inde soluens, Põtiam petit, præmissis triremibus septẽ in prædæ spem, si fortè ibi Genuenses essent. Cæterùm ea fuit Genuensium incuria atque imprudentia in disponendis speculatoribus, vt parũ abfuerit, quin omnes in ipso portu capti fuerint. Itaq; vt regias triremes iam appropinquãtes viderunt, tùm demum damnatis eorum consilijs, omnia tumultuosè ac trepidè agere, socij remigũ, remiges sociorum officia turbare. Vna denique salus in tanto discrimine visa est, in celeri fuga posita, antequã propius cõgressis regijs, portus exitu prohiberẽtur. Itaque confestim remo veloq; summo certamine obnixi, fugam arripiunt. Quod vt Bernardus animaduertit, exhortatus suos ad res gerendas, insequi fugientes cœpit. Cæterùm plus valuit Genuẽsium timor, quàm regiorum studiũ, quanuis regiarum triremium duæ celeriores, Genuenses terra includere conantes, eas haud multo interuallo consequerentur. Cum autem Circeo iam monte transmisso, supra quinq; & viginti millia passuum à Pontia fugiendo emensi sese premi, nec euadere posse animaduerterent, sex earum, quæ propiores periculo videbantur in queis erat Masinus, conuersis puppibus proras in littus tanto impetu, adiuuante velo, adigũt, vt tota penè triremium ipsarum corpora illisa, atq; confracta in terram penetrauerint: tantaq; fuit trepidatio, ac pauor instantibus tergo regijs, vt

omnes salutis tantummodo memores cætera neglexerint. Itaq; desertis triremibus, passim in terrā dilapsi, pars semiermes, alij inermes procul à littore diffugiūt. Armorum, signorum ac tormentorum magnus numerus cum cætera præda à regijs captus. Tres verò reliquæ quæ paulò longius aberant, continuata fuga, cùm in altum magis euectæ essent, vim hostium euaserunt. Triduo pòst cùm Anichinus Corsus è Genuensi ora rediens, ignarus acceptæ calamitatis, qui cum sua naui longa (quæ erat vna ex decem) sub Genuensibus merebat, Pontiam peteret, vbi Genuensium reliquas triremes putabat esse, Bernardus qui ad eam insulam, post fugatos aduersarios cum classe se contulerat, nouem modò triremibus emissis, signisq; hostiū quæ ceperant, in classis Genuensis speciem prælatis, propius aductantem illexit. Qui tandem dolo cognito, cùm frustra fugam à se tentari intueretur, in scapham delapsus, & ad eum profectus, illius se fidei ac potestati permisit. Posthæc à regijs tentatum, si quæ inde vi Genuensium triremes reuelli possent. Sed vna tantùm ex omnibus extracta est, cæteris adeò confractis, & arena ac terra immersis, vt nulli prorsus vsui futuræ viderentur. Itaq; cùm laborem inanem sumi non placeret, ijs crematis abierunt. Eius calamitatis nuncio accepto, Ioannes Philippus Pontiam vsq; cum onerarijs profectus (quòd nihil absq; triremibus perfici poterat) retrò cōuersus abire statuit. Cumq; Genuam versus contenderet, iuxta insulam Corsicam, teterrima tempestate exorta, ita disiecta est omnis classis, vt desperata salute, alia effracto malo nauis, alia amissis antennis, alia velo discisso, alia sine malo, nulla integra (præter

Prætoriam)

Prætoriam) in diuersa delatæ sint. Per eosdem dies atrox ac procellosus turbo apud Neapolim noctu repẽtè excitatus, regiarum nauium, & Squarciaficæ malos vi sua ad imum perfregit ac deiecit. Quorum casus propter grauitatem ac pondus, ipsarũ nauium corpora adeò labefactauit atque concußit, proras præsertim, vt nihil esset aspectu fœdius, atque ea res pro miraculo apud omnes haberetur. Itaque quòd salutare contra incendia inuentum fuerat, in illo casu aduersum, atque incommodum fuit. Taurinis nanque pellibus obuoluti mali, cùm venti vim in se reciperent, ipsi turbini facilè cessere. Ad hæc rudentes propter ignium metum in alterum nauis latus coacti infirmiores malos faciebãt. Maris quoque tempestas, quæ postea in multos dies cõtinuata est, proiecta ante molem pro munimento saxa disturbauit, catenamq; ligneam dissoluit ac disiecit. Sedata tẽpestate, Bernardus cum classe Neapolim reuersus, adductis Genuensium triremibus captis vnà cũ socijs eius expeditionis (ij erant aliquot summi viri) lætißimè à rege acceptus est. Eiq; ob versos in fugã aduersarios datum, vt equo per vrbem inter principes viros (veterum more) inuectus, magnaq; ciuiũ caterua stipatus incederet. Per eosdem fermè dies Franciscus Sfortia, ac Florentini quò magis res suas cõfirmarent, legatos ad Venetos mittunt, qui suadeant vti pro communi Italiæ quiete, confectæ paci societatem adijciant. Quam quidem rem Venetis confestim nunciari regi placuit. Et quo magis lenirent illius animum, honestas eius rei causas afferebant: atque vt eius societatis particeps fieri vellet, orabant. At cùm multa eam rem agitando indies occurrerẽt, quæ partium animos

distraherent, tantum valuit Ioãnis Mauri legati prudentia, nunc regem, nunc Venetos hortando, mouẽdo, orando, vt pristinam inter regem ac Venetos amicitiã redintegrarint. Persuasit Venetis, vt in ipso fœdere cauerent regij honoris causa, vt legati à Frãcisco, ac Florentinis vnà cum suis ad regem oratum mitterentur, vti communem pacem, ac societatem, honestis conditionibus datis, acceptisq́ ne recusaret. Missi in id à Venetis Hieronymus Barbadicus ac Zacarias Triuisanus: à Frãcisco Bartholomaeus Vicecomes Nouariensis Episcopus, & Albericus Mallectus: à Florentinis Bernardus Medices, & Dietesaluius Nero, viri in agendis rebus latè cogniti. Et quoniam Ioãnes Maurus longo vsu sensum atque animum regis callebat: placuit Venetis & ipsum quoque pari honore ac potestate cum ijs quos nominauit, communes res agere. Per id etiam temporis, Nicolaus põtifex maximus, missis ad omnes Christianos populos ac principes legatis, vt imminenti Barbarorum periculo occurrerẽt (iam enim finitimi Graeciae populi Turcis parêre cogebãtur: & erat ingens metus, propter ingentes illorum apparatus nunciatos, ne Italiam terra mariq́ inuaderẽt) Alphonsum, ac Franciscum ad pacem, item Florentinos ac Venetos magnopere hortabatur: ac pro ea re iam prius ad regem miserat qui rem genuensem componeret Dominicum Capranicẽsem, Cardinale Firmanum, qui pro ea re postea ad Genuenses se contulerat. Qui quoniam dux & autor Italiae pacis ac societatis inter principes fuit, ac pro ea conficiunda vnus omnium maximè laborauit, aliquid mihi hoc loco de eo dicendum putaui. Vita fuit imprimis emendata, & qua honestate ac probitate omnibus

exemplo

exemplo esset: frugalitate eximia, neglecto suppellectilis luxu, quem cæteri adamarent: pietate, fide, atq; innocentia singulari, doctrina ac iuris Pōtificij scientia imprimis excellens: de quibuscunq; posset, benemereri studebat. Is suscepta prouincia componendæ inter principes pacis ac societatis, postquā legati, quos suprà memorauimus, Romam conuenerunt, vnà cum ijs iter ingressus, rege prius de omnibus certiore facto, Caietam venit. Rex venandi studio traiectum oppidum petierat, quod à Caieta decem millibus passuum abest, cognitoq; legatorum aduentu, Caietam versus proficiscitur. Qui cùm illi obuiam, honoris gatia, plus duo millia passuum extra vrbem processissent, ijs perhumaniter susceptis, Caietam adijt, vbi omnibus hospicia pro ciuitatis copia parari iusserat. Hic enim mos regis semper fuit omnibus legatis, quicunque ad se proficiscerentur, diuersoria, & quotidiana cibaria non minore elegantia quàm copia, & lauticia præbere. Eo die nihil de communibus negocijs tractatum. Postridie cum omnes oratores ad pontificis legatum cōuenissent, ad regem profecti sunt. Remotis arbitris, cùm omnes illi primas dicendi partes, æquo iure concessissent, ipse pro omnibus hunc in modum disseruit. Rem sanè facilem, & tibi vltrò expetendam (vt pro omnibus his legatis verba faciam) ad te, rex, oratum venimus, pacem scilicet, ac societatem tuam, quorum vtrunque & dare & accipere tuæ bonitatis est, præsertim hoc miserrimo tempore, quo vniuerso Christiano generi ac religioni nostræ sanctissimæ periculum ab exteris nationibus impendet. Quæ causa imprimis hosce populos ac principes mouit, vti armis positis communi quieti consulerent. Nec verò

putes te ab hisce in agenda pace contemptum esse, aut neglectui habitum, quod eam, te inconsulto, fecerint. Ita enim fieri necesse fuit, quò facilius conficeretur, quæ fortasse aliquanto plus difficultatis alioquin fuisset habitura. In ea enim haud prætérita est honesta de tua dignitate mentio, sed & tibi relictus & concessus eius ineundæ locus, ne tu id in regni tui detrimentum aut dedecus vllum factum arbitrere. Quòd si te nō alia ratio moueret, quàm Italiæ quies, quæ prouincia diutissimè exagitata atque intestinis bellis vexata est, ita vt qui vicit, similior victo videatur esse, tamen & æquitatis & humanitatis tuæ esse, cōmunem hanc pacem, & societatem amplecti, vt tandem aliquando, quantum in te esset, requiesceret, atque vt hanc ex ea pacata laudem gloriamq́; tuarum laudum cumulo adijceres. Vt cùm in præsentia non de ea pacanda, sed potius de tutanda & conseruanda agatur, multo magis debes communi huic fœderi, & consentienti cæterorum populorum ac principum volūtati acquiescere. Imminet enim nobis bellū & graue & periculosum, quale multis iam seculis in Italia non est auditum. Agitur salus Italiæ: agitur salus totius Christianæ reipub. agitur salus totius religionis nostræ. Mahometus atrocissimus Christiani nominis hostis, non contentus capta Constantinopoli, quæ vrbs à Constantino potissimùm aduersus Barbarorum impetus condita est, in cuius expugnatione quas cædes, quæ incendia, quas rapinas, quos incestus, quas templorum violationes, quas sacrorum profanationes, quæ Christi Dei nostri, quæ virginis sanctissimæ ludibria commiserit, non es nescius: non contentus, inquā, Grecia oppressa, quæ aut iam omnis

paret,

paret, aut metu eius contremiscit: non contentus denique finitimarum gentium obsequio, emergere iam è Græciæ claustris, atq; in Italiam erumpere, Romamq; caput, ac sedem religionis nostræ petere se velle minitatur, nec solùm nullam adhuc accepit pro tantis sceleribus suis pœnam, sed tertiũ iam annum Thraciæ Græciæq; dominatur, omni interim, post captam Constantinopolim tempore ad comparandos exercitus, cõtrahẽdasq; vires ex quibuscunq; gẽtibus, collato. Persuasit sibi hostis callidissimus, si dissentientẽ Italiam inuenerit, ea se facilè potiri posse. hac autem subacta, cæteros Christianos populos, ac principes imperata facturos. properat hostis immanissimus, quo nos bello contẽdentes improuiso opprimat. nullum tempus pestiferis consilijs eius exequendis aptius existimans. Nec fallent eum profectò cogitationes suæ, si ociosi illius conatus spectabimus, si non occurrerimus eius furori. Tanta est eius potentia, tanta auri atque argenti vis, tanta classium moliendarum opportunitas, tanta deniq; hominum in bellum multitudo. Clausum est iam Aegeum mare nauibus nostris, nec amplius nisi plures simul one raria, eæq; magnæ Aegei maris insulas, & Orientales oras quibus in locis Christianis negociatoribus vberrimus quæstus solebat esse, adire iam possunt. Clausum est nobis mare Ponticum, & ipsum nostris hominibus fructuosum, castellis trãsitum impedientibus, in ipso Bosforo Thracio ab vtroque littore excitatis. Habet præterea in id bellum consentientes Scythas, genus hominum, & multitudine, & corporum robore, & bellandi vsu formidabile, qui Christianorum oppida quæ in Ponto sunt, aut breui oppriment, aut certè quieta esse

non sinent. Dimisit iam in omnes partes Barbarorum, & exterarum nationũ oratores, ad eos maximè, quos mari viciniores expeditioni suæ prodesse posse intelligat, vt illorum auxilijs atque opibus suffultus, incorruptissimam nostram religionem funditùs euertat, ac sacrilegi illius Mahometi (quod Deus auertat) nefandis legibus subijciat. Nec dubium est, quin & Syros, & Afros, & Mauros reges, & cæteros etiam è mari remotiores aduersus Christianos in belli societatem trahat. Mira est enim vis religionis, quæ etiam si mala ac detestabilis sit, tamẽ animis semel incita, ac penitùs impressa inflammare homines, & concitare ad sui timorem solet: omnes enim quam ipsi colũt religionem potiorem ac sanctiorem aliena putant. Hæc tot mala atq; pericula Italiæ impendentia sola pax atque consensus vel tollere vel subleuare potest. Tantum enim est Italiæ in armis nomen, vt vel solo rumore confectæ pacis ac publici fœderis possit insolentissimum hostem à perniciosis conatibus suis deterrere. Sed ne hoc quoque satis est. Duce enim & auctore opus est, præsertim bello maritimo, in quo maximè victoria reposita videatur. Qui enim plus classe potuerit, facilem profectò terrestris belli victoriam cæteris reliquerit. Nam quãdiu mare tutum ac liberum illi fuerit, nec commeatu, nec milite, propter vicinitatẽ terræ Asiæ ac paterni regni, prohiberi poterit. Quo commercio atq; opportunitate sublata, aut fame, aut ferro vincatur necesse est. Te autẽ vno neminem aptiorem ad tantum imperium gerendum arbitrantur. Omnes ad te summo consensu hanc præfecturam deferunt. Vident in te omnia abundè esse, quibus eiusmodi imperatorem præditum esse oporteat.

teat. Summam scilicet belli scientiam, egregiam virtutem, amplissimam auctoritatem, maximam felicitatem. Quarum omnium rerum mirifica exempla ijs quæ gessisti bellis demonstrati, Neapolitano, Massiliēsi, Hispaniensi, Africano. Vident etiam (id quòd maximè in huiuscemodi bello requiritur) te maritimis copijs ac nauibus plurimùm posse, tantumq; maiestati tuæ tribui, vt nulla Italiæ ciuitas, nulla classis futura sit, quæ tua signa non libens sequatur, quæq; mandatis tuis parendum sibi non existimet: quæ res maximè in hac expeditione necessaria existimatur. Cæteris enim æqualitas ipsa inuidiam excitat, nec alios alijs præesse patitur. tibi omnes promptissimè & absq; inuidia obtemperaturi sunt. Nec verò (etsi magna antehac & præclara facinora gessisti) superiora bella tua, cū hoc vno bello, gloria comparanda sunt. Illa enim habent fortasse aliquid quod non omnes æque probent: quoniam non sine Christianorum sanguine confecta sint: hoc autem veram & solidam & constantem omnium opinione gloriam in se habet, quòd contra Barbaras gentes, cōtra religionis nostræ hostes atrocissimos suscipitur ac geritur: in quo qui interficitur, magnum pietatis locū sibi apud Deum immortalem vendicat. Hoc tuum factum omnes vno ore laudabunt, & consentienti fauore prosequētur: nec erit vllus tam iniquus rerum æstimator, qui non illud omnibus rebus ac ætate nostra ab omnibus regibus gestis, meritò anteponendum iudicet. Hanc igitur prouinciam quo possis suscipere, communem hanc Italiæ pacem, ac fœdus ineas oportet. Nam absq; hoc nec Italiæ vires componi, neque magnum aliquid mari geri potest: præsertim contra hostem poten-

tißimum. Qui postquàm Constantinopoli potitus est, nihil omnino prætermisit temporis ad ædificandas classes: cuius rei magnam ei commoditatem præbet & loci situs, & materiæ copia, quæ in ea regione permagna est. Hoc vt agas, à te petit vehemẽter Nicolaus põtifex maximus: à quo ego ad te legatus venio. Qui imminentibus periculis tantis vniuersæ Christianæ reip. obuiam iri quamprimum expetit. Hoc te orant hi legati, clarißimi viri, hoc te vniuersus Christianus orbis, vt te duce maritimi belli, in communibus periculis vti queat. Noli, obsecro, Italiæ deesse: remp. Christianam, religionem hanc sanctißimam (quãtum in te est) tuere ac serua. Noli pati ea ruere, quibus omnium nostrûm salus consistit: occurre impendenti malo. Noli, inquã, expectare, dum immanißimæ gentes Christiano nomini inimicißimæ, ad tantum bellum coëant, quod sustinere tota Europa non valeat. Nam quota pars orbis terrarum Europa est? Cuius etiam magnam partem Scythæ tenẽt. Tantos autem possunt hæ gentes exercitus conficere, vt illorum modò aspectum Christiani homines ferre vix poßint. At si maturabimus, omnia nobis secunda erunt. Recepta enim maris posseßione, cùm in Græciã Thraciamq; exercitus nostri transmiserint, & Mahometi furor cohibebitur, & cæteræ gentes rei euẽtum tacitè spectabũt. Caue rex prætermittas hanc sempiternæ ac veræ gloriæ occasionem, quæ tibi à Deo immortali permissa & etiam parata est. Cogita eorũ principum gloria quanta sit qui pro Christiano nomine vel amplificando, vel conseruando aduersus hostes religionis nostræ bella gesserunt. Carolus ille Gallorum rex, qui Aquitaniam, & Galliam togatã in Italia, & Saxones,

Saxones, & alias quasdam gentes, è manu Barbarorũ ereptas ad religionem nostram redegit, & Magni appellationem meruit, & quãdiu orbis terrarum stabit, ab omnibus mortalibus pleno ore laudabitur. Gotthofredi nomen, qui Hierosolymas, & Christi Dei nostri sacratißimum monumentum, eiectis Syris, aliquando recepit (qui postea locus rursum in eorum potestatem nostra negligentia recidit) in omnibus gẽtibus perquã illustre est. Sigismundi imperatoris gloriam, qui contra hosce eosdem Turcas sæpius prosperè pugnauit, nulla vnquam ætas conticescet. Ioannis Vaiuodæ, qui totiens sua virtute atque consilio huius Mahometi patrem prælio fudit, ac vicit, multis Turcarum milibus cæsis, quãta sit fama apud omnes vides. Sed nil te magis cõmouere debet, quàm religionis nostræ sanctißimæ discrimen: in qua animorum nostrorum felicitas sempiterna continetur. Pro hac decertãdum, pro hac effundendæ vires, pro hac denique vita ipsa exponenda est. Si pacem hanc & fœdus Italicum aspernabere, reliqua Italia obtorpescet, ac de bello intestino solicita erit. Qua cessante, aut de maritimis apparatibus nihil cogitãte, cæteri Christiani principes, qui sibi esse remotiores ab hoc incendio videntur, & ipsi quoq; omißis belli curis, domi se cõtinebũt. Quapropter amplectere, obsecro, hanc communem pacem ac societatẽ, quæ communis non solùm Italiæ salutis, sed & totius Christianæ gẽtis atque ordinis causa instituta est, teq; ad benemerendum de tota repub. Christiana, de Italia præsertim, quæ te tanquam ducem & Imperatorem suum respicit, natum esse ostende. Pro qua quidem re componenda, in ijs quæ æqua & honesta postulaueris,

hosce legatos, & eorum ciuitates ac principes eam ob rem ad te profectos, faciles reperies. Ea legati multis verbis confirmauêre. Ad quæ Alphonsus: Nunquam mihi adeò secundæ res aut domi, aut foris fuêre, quin si cũ bello pacem commutare licuerit, bello pacem prætulerim. Nec verò nisi aut lacessitus, aut pro socijs ad hunc diem arma suscepi, ac gessi bellum: nec me tam ratio vlla mouit imperij aut regni augendi (quod Dei munere satis est amplum atque opulentum) quàm mea ac populorum quietis atq; tranquillitatis qui nostro imperio parent. Isq; semper finis consiliorum meorum fuit, vt absq; iniuria in pace viuerem. In bello pacem, non in pace bellum quærere soleo. Et si quando a nobis hostis pacem petijt, nunquã eum aspernatus sum, nunquam reieci, sed honestis conditionibus, petitus pacem dedi, proq; amico postea habitum passus sum regnorum meorum commertio perfrui. Hoc posterius bellum Florentinum, iam neminem nescire arbitror, Venetorum sociorum, & amicorum causa, nõ vlla cupiditate mea, à me susceptum esse. Quos cùm vrgeri premiq; ab hostibus cernerem, non fuit æquitatis meæ in tanto status discrimine eos destituere. Ita si à me esset petita pax, vt à Venetis, non fuissem profectò durior in ea concedenda, quàm ipsi Veneti, quorum gratia bellum susceperam. Nec debuit certè (vt Venetorum pace loquar) res tãta, præsertim quæ mea tantopere referret, me inscio atque inconsulto agi. Sed quæ acta sunt, redargui magis, quàm emendari queunt. Ego per me stare nolim, quin hæc pax atque societas communis fiat. Nolo consentienti Italiæ deesse, potissimum, cùm hanc ipsam societatem ac pacem, quemadmodum ipsi disseruistis, ad

totius

totius Christianæ reipub. salutem & conseruationem pertinere agnoscam. Video enim quorsum tendãt Mahometi huius insolentißimi conatus: video quid struat ac moliatur tantarum claßiũm atque exercituũ apparatibus: video quò spectet illius audacia, quò ue sit pertinacia & cupiditas eius eruptura. si fuissem bello vacuus, omnes profectò iam vires in eius perniciẽ conuertissem, nec essem passus (quãtum in me fuisset) eius furorem euagari latiùs, sed bellum consilia mea perturbauit, quo nunc liberatus (Deo volente) propositum meum persequi potero. Ego enim labenti reip. Christianæ deesse nec volo nec possum, & vel dux, vel comes huius gloriosißimæ expeditionis ire non recuso. Tantumq; abest, vt eam deserere in animo habeam, vt omnes copias ac facultates meas in eam rem collaturus sim, ne vitæ quidem parsurus: statui enim pro illius religione defendenda vitam exponere, qui pro hominum genere conseruando vitam exponere non dubitauit. Sic maiores mei, sic ego ab adolescẽtia institutus sum; vt sanctißimam religionem omnibus rebus anteponã: Sed si honesta concedentur ac postulabuntur, nec pontificis maximi, cuius auctoritatem (vt debeo) plurimi facio, nec studijs populorum, nec principum voluntati refragabor, atque huic necessariæ expeditioni seruiam: Post hæc cùm his de rebus agi incœptum esset; & quædam rex postularet quæ consultatione ciuitatum, ac principum egere videbantur, Legati tempus ad respõdendum petierunt. At cùm videret, non posse tantam multitudinem (magnum enim legati comitatum secũ adduxerant, & regem plurimi secuti fuerant) in ea vrbe commodè diuertere, agreq; quæ equis necessaria

erant, eò comportari, redeundi Neapolim consilium cepit. Itaque præmissis, qui hospitia pararent, legatos Neapolim ire iussit, vbi & honorificentissimè excepti, & pro amplitudine ciuitatis, ac rerũ abundantia lautius habiti sunt. Rex aliquot diebus Traiecti commoratus, deinde Puteolos petit: vbi dum moram facit, nauium vnam è duabus maximis forte amisit. Nam cùm iam refectis ijs partibus quas venti procella conquassauerat, & eam quæ magnitudine secunda erat, ac pulchritudinis prima habebatur extrinsecus (vt fit) nautæ amburerent, vt eam denuò pice circũlinirent per foramina, è quibus aqua egeritur (clã omnibus) ingressus scintillans ignis, tormẽtorum puluere correpto, qua materia pleni complures cadi erant, nautarum negligentia, vno momento excussa maximo cum fragore loco mouit. Atq; ijs qui in superiore parte erant repentino in mare saltu seruatis paucis quibusdã infimæ sortis hominibus qui interius erant, quibusq; crassa caligo prospectum ad superiora auferebat, extinctis, nauis conflagrauit. Ita quam nauim regis diligentia ab aduersariorum vi conseruauerat perdidit casus. Alphonso deinde Neapolim reuerso, de pace ac societate agi perseueratum, atque in multos dies agitatio pertractа est: contendente rege pro officio, vti Giberto Corregio Nicolao Guerrerio, Gherardo Gambacurtæ, ac cæteris qui suas partes in bello secuti, eorum oppida amiserant, ablata restituerentur. Atq; in eo vehementer pugnatum est, Francisco ac Florentinis, in quorum potestate ea peruenerant, reddere recusantibus. Dũ hæc aguntur, Genuenses a pontifice maximo persuasi, & item literis ijs commotis quas rex post fugatas eorum

triremes

triremes Genuã atq; in omneis partes scripserat, quibus nihilominus pacem se non abnuere significabat, Gottardum Donatum, facũdum virum Romam misere, qui vnà cum pontificis legato, quem supra memorauimus, de componendis controuersiis ageret: qui Romã profectus non reperto amplius legato pontificis, cùm id Genuẽses docuisset, iussus est, suadẽte pontifice, Neapolim ire, vt communibus rebus tractãdis interesset. Isq; ad regem profectus, de pace orationẽ habuit. Inter hæc pontificis legatus omni diligentia instare, vt communis pax ac societas conficeretur. Rem quoque Genuensem, simul ac Gottardus accessit, tractare aggressus: sed cætera prius componenda erant. Demum tantum valuit huius viri prudentia atque autoritas cunctarũ partium legatis summis precibus id orantibus, vt pax ea, quæ apud Laudum oppidum a Venetis socijs cũ Frãcisco, ac Floretinis, eorũq; fœderatis facta fuerat, paucis quibusdam in ea moderatis, a rege comprobata sit: Simul ac societas communis ab eodem est confirmata quam Veneti cum Francisco & Florentinis sanxerant: quibusdam etiam correctis atq; immutatis quæ regi non satis placebant, in hæc fermè verba: Amicitia fœdus ac societas, Venetis, Francisco Sfortiæ, ac Florentinis, eorumq; fœderatis cum Alphoso rege pro communi Italiæ quiete & salute, potissimum pro reprimendis Turcarum conatibus à quibus graue bellum Christianæ genti imminet, his legibus inuiolabilis in annos quinque & viginti esto, & eò amplius quoad cunctis socijs placuerit. Alphonsus Venetorũ, Francisci, & Florentinorum ac fœdatorum statum aduersus eos qui bellum inferant aut lacessant, siue Italicus, siue externus

hostis fuerit, tanquam iuris sui res sit, defendito. Rebus quietis, mutua opes opis causa, si qua fortè repentina vis ingruat, Alphonsus, Veneti, ac Frãciscus singuli octo milia equitum, peditũ quatuor millia, Florentini quina millia equitum, duo peditum in armis parata habento, singuliq́ militibus, & copijs suis stipendia persoluunto. Si bellum alicunde oriri contingat, nulli partium, nisi de communi omnium consensu, pacem componere liceto. Nec regi nec socijs cũ vlla Italica natione societatem, aut fœdus facere absque communi consensu fas esto. Premente bello, singuli dimidiam saltẽ equitatus partem & peditatus, auxilio ad eum, quem lacessi continget, impigrè mittũto, nec illud donec paratum sit bellum, inde reuocanto. Si contingat auxilia ad aliquem è socijs mitti belli causa, qui auxilium acceperit, auxiliaribus copijs loca in queis diuertant, assignato, annonamq́ & cætera necessaria, eodem precio, quo popularibus suis, venundato. Si quis fœderatorum bellum intulerit, fœdus ex eo violatum quod ad cæteros pertineat, non esto, sed integrum atque incorruptum habento, cæteriq́ lacessito auxilium præbento non minore studio, quàm si is, qui lacessat in ipso fœdere comprehensus non esset. Si cui sociorum bellum inferatur, nulli reliquorum per eorum fines transitum concedere aut commeatus præbere fas esto, sed omni vi lacessentis conatibus obstãto. Hæc sic Venetijs inter Venetos, Franciscum, ac Florentinos acta fuerãt. Quæ ab Alphonso hunc in modum correcta sunt. Quoniam dubitari posset oriente bello, inter aliquos ex fœderatis, quisnam lacesseret, aut lacessitus esset, optimum esse statuit ad tollendam omnem iniuriæ causam cæterorũ fœderatorum iussu arma deponi, controuersiisq́ corũ

cognitis, per iniuriam ablata ijs quibus erepta sint, restitui, & cognitionem causæ intra triginta dies finiri, eamq; cognitionem haberi, vbi pontificem maximum esse contigerit. Si quis sociorum qui arma ceperit sententiæ latæ per reliquas partes parere recusarit, eo casu delectis ad eam rē statuere liceat, qui auxiliarium copiarum numerus, aduersus contumacem, à cæteris socijs mittendus sit: nec tamen ijs liceat maiorum militum summam iniungere, quam quiuis sociorum ex fœdere, pacis tempore, tenere debeat. Idem ipsi delecti decernant & iudicent, quo nam modo cauere ac satisfacere armis lacessito debeatur. Qui absque reliquorū omnium sociorum consensu pacem aut inducias fecisset, quæ triginta dierum terminum excederet, is fœdus violasse iudicetur. Si quis è socijs aut fœderatis bello petitus sit, siue is qui lacessierit ex sociorū, & fœderatorū numero vnus fuerit, siue sit externus, & alienigena, intelligatur lacessito auxilium præstandū esse. Rex non minore equitum ac peditum numerū per pacis, ac belli tēpus, quàm Veneti ac Frāciscus in armis habeat. Nec Veneti regi, nec rex Venetis auxiliū maritimū (si qua maritima vis ingruat) præstare teneatur. Neq; huius fœderis iuribus quæ rex aduersus ducem, & ciuitatem Genuensium habere prætendat, neque item ijs iuribus quæ contra Sigismundum Malatestam, atque Hestorrem Manfredum copiarum duces, pro pecunia ijs credita, habere se asserit, præiudicium vllum esto. His conditionibus pax atque societas composita est. Omnibus Italiæ ciuitatibus ac regulis præter Genuenses in ea comprehensis. Quibus tamen eius ineundæ locus in certam diem reseruatus est. Vnum illud opus restabat, vt

scilicet res Genuensis componeretur, quò omnis Italia sopitis, sublatisq́ discordijs, tandē requiesceret ac maritimæ expeditioni deseruiretur. Nanq́ inter Italiæ ciuitates, quæ mari pollerent, Genua non in postremis habebatur. Itaque & pontificis, & Venetorum, Florētinorum, ac Sabaudiēsis principis legati qui tum aderant, cæteris iam curis soluti, in eam rem incumbentes nunc sigillatim, nunc vnà omnes cum oratore Genuensium orare regem pergunt, vt Genuensium postulatis aliquo modo compensatis, ijs pacem in tam miseris tamq́ afflictis temporibus, det. Quibus rex sicut antea, non abnuere se pacem respondit, si aut Genuenses ab eorum postulatis desistant, ac superiorum temporum pateras aureas, quas sibi ex fœdere debent, ad se deferant, aut si damnis exceptis satisfieri velint, & ipsi damnis, quæ sibi ac populis suis intulissent, satisfaciant. Quæ res cùm componi nullo modo posset, Genuēsi legato, nauim, & res ablatas, aut earum precium, deponi apud sequestrum debere asserente, nec æquum esse, regē sibi ipsi naui capta ius dicere, nauimq́ ipsam, quæ appareret ante omnia restitui oportere, Pontificis legatus vnà cum ceteris, omnibus nequicquam tentatis, abeundi consilium cepit. Itaq́ petita à rege venia, Romam, atque inde domos quisque suas reuersi sunt. Genuensis quoque legatus, cùm frustra sese ibi tempus terere, ijs digressis animaduerteret, & ipse statim Romam se contulit: vbi dum moram facit, legati pontificis, quem diximus, hortatu, Nicolaus pontifex maximus, qui tum grauiter ægrotabat, è vita discessit.

LIBRI DECIMI ET VLTIMI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER PRIMVS.

TALIAM natura instituto quodam (nullum enim perpetuum est imperium) post collapsas res Romanas, & regnante Gotum, variæ gentes, diuersis tamen temporibus occuparũt, è quibus maximè illustres Longobardorum res fuere. Hos diutius regnantes primò Franci, pòst Normanni, & ipsi ab initio partim Germani, partim Sarmatæ, verùm è Gallia, quam aut pulsis, aut superatis antiquis colonis occupauerant, profecti pepulere. Princeps autem Robertus Viscardus, rerũ quas gessit magnitudine, ingentem sibi & gloriam, & imperium comparauit. Satis enim parua manu Italiã ingressus, atq; ab Gulielmo fratre, qui Melfia ædificata, cum Normannis in Apulia concederat, cuiq; a virtute Ferribrachio fuit cognomen, aduersus Græcos in auxilium accersitus, rebus non semel bene gestis, cum Gulielmo, Drogeq;, atq; Humfredo fratribus, qui pro ætatis prærogatiua, alius post alium Normannis præfuerat, in dominatu successisset, Cõstãtinopolitani Imperatoris præfectos primò è Salentinis expulit: inde in Brutios cũ Regerio fratre profectus, Pœnos qui pluréis

annos genti imperitauerant, vi atq; armis eiecit: traijciensq; in Siciliam, multis confectis prælijs, attritisq; tandem barbaris, insulam penè omnē in suam, fratrisq; potestatem redegit. Quorum reliquias nedum delet, maiores res omitteret, in montanis Siciliæ locis sedes habere eos permisit. Mox reuersus in Italiam, Lucanos, Apulos, Samnites, Campanosq; qui cis saltus Terracinē ses sunt, diuersis artibus ac tēporibus domitos, in suum ac fratris iurare nomen coēgit. Pòst verò cum Boamundo filio Hadriam traijciens, fugato Imperatore Constātinopolitano Alexio, plurimis captis oppidis, non exiguam Epiri, ac Macedoniæ partem imperio suo adiecit. ab hoc igitur, atque à Rogerio fratre imperium cœpit, quod pòst à Rogerio Rogerij filio in regium nomen versum est: ac supra trecentos regnatum annos, maximis interim bellis fortiter administratis, pluribus rebus terra, mariq; feliciter gestis, dum ab ipsis aut propulsantur regibus, aut inferuntur bella, Federico etiam & rege & Augusto Romanam ecclesiam prosternente. Quo mortuo, excitante Romano pontifice ad bellum Gallos, hi Siculo ac Neapolitano regno Carolo duce potiti sunt, Caroliq; successoribus, pòst inter se de regno contendentibus, quæ contentio Italiam simul omnem, Galliasq; permiscuit: tandem ad Alphonsum regem deuenit, quem Hispania è citeriore accitum, & annis ac rebus gestis florentem Ioanna sibi adoptauerat, quæ per id tempus Ladislao fratre mortuo, Neapoli regnabat. Hic Ioanna etiam viuēte primùm cum Ludouico, deinde ea mortua, cum Renato, Prouinciæ atq; Andegauiæ regulis, qui & ipsi regnum sibi Neapolitanum, quòd ex eadem qua Carolus stirpe essent editi, atque ex te-

ex testamento superioris Ioannæ hæreditarium asserebant, plures annos bella vario euentu administrauit: tandem Neapoli per vim capta, Renato etiam pulso, victor regno potitus est. Hoc regnante Italiæ res maximè floruere: nam & bella multa fortissimè gesta sunt, & bellis partim compositis, partim etiam cõfectis, pax secuta est trãquillitatis atq; opulẽtiæ plena. Hæc ætas fortissimos duces, sapiẽtissimos rerumpub. administratores habuit, viditq; literarum studia magno fauore, ingenti frequentia, post tot seculorum interiecta interualla reuocari. Quam temporum felicitatem Alphonsi mors turbauit. Hunc hyeme in Apuliam profectum, dum aucupij, ac venationis studijs capitur, morbus corripit, quo confectus haud multis æstiuum post solstitiũ diebus Neapoli interijt, ætatis suæ annum agens quartum ac sexagesimum. Alphonso mortuo Ferdinandus succedit, quem hæredẽ in regno Neapolitano pater instituerat, natum Valẽtiæ in Hispania citeriore, atq; ex muliere susceptũ, quam Valẽtiæ cum ageret in delitijs habuisset. Res hortari videtur, quoniã Italiæ rerũ mentionem fecimus, qui tum vniuersæ status esset, quiq; aut populi, aut principes eam moderarentur, paucis exponere. Nec verò cæteræ indignentur vrbes, reguliq;, si primæ nobis Venetiæ auspicium dicendi fecerint, & propter vrbis ipsius magnitudinem, ac nobilitatem, & propter reipublicæ temperationem, summamq; imperij æquabilitatem. Igitur vrbis huius primordia satis quidem exigua fuere: initio enim loca, in quibus pòst vrbs creuit, à piscatoribus habebantur, ac salinarijs, qui piscandi studio, aut faciendi salis gratia illic multi conuenerant. Quas ad res locorum eos natura cum

primis inuitabat, propinquitas praeterea ac frequentia Venetiae vrbium, è quibus mortales multi eò aßiduè mercandis ijs confluebant. Quibus artibus ac quaestibus paulatim loca ipsa creuere habitatoribus, creuere quoque cum quaestibus simul & negociandi, & nauigandi studia: idq́ eo magis quòd sedes eae terrestribus ab incursionibus maximè tutae habebãtur, grassantibus iam tũ exteris nationibus, ruentiq́ Romano imperio. Itaq́ hac vsi opportunitate, opulentißimus quisq́, ac maximè nobilis è finitimis Venetiae atq́ Illyrij populis, dum barbarorum, qui per id tẽpus Italiam infestabãt, iram verentur, in tutiora se recipientes, multis praesertim direptis, non paucis etiam funditùs excisis oppidis, eò tanquam in arcem confugiunt. Pòst verò alijs atq́ alijs commigrantibus coepere maioribus studijs, cupientioribus animis rem nauticam exercere. Quam ad rem locus, necessitudoq́ magis ac magis eos adhortabatur, crescẽte multitudine, ac solo angusto, rerumq́ omniũ, quae victui necessaria essent, egeno atque infoecundo, vt inter palustreis, atque aestuarios locos sito. Quòd si coniectura vti liceat, credibile quoq́ est, propinquos quosdam portus, qui perquam celebres tunc erant, illabentiumq́ in mare fluminum ostia, plurimum frequentiae contulisse, dum aßiduo, continenterq́ per ea commercia exercentur. Hinc opulentiorem ad mercaturam conuenarum cum verterentur studia, breui Venetorũ res (Venetos enim sese, quòd è Venetia emigrassent vocauere) ciuibus, atque opibus aucta est. Igitur diuitijs freti, peritiaq́ nauigandi, cum eorum nomen abundè potens pollensq́, & clarum esset, Mauris saepius classe superatis, praedonibusq́ Illyricis, quiq́ alij mare infe-

stum

stum reddebant, captis victisq; pluribus elati victorijs, cœpere insulas primò atque nationes externas subigere. Atque hunc in modum circiter septingentos (vt ipsi tradunt) annos, aut etiam amplius artibus his eò potetiæ peruenere, vti Venetorum res finitimis, exterisq; pariter formidolosæ essent. His igitur è sententia fluentibus, crescente imperandi cupiditate, ad res Italicas animum adiecere, finitimis regulis, dum impotenter in subiectos populos dominationem exercēt, eos inuitantibus. Nam inter Patauinos ac Veronenses regulos diutius cùm esset certatum, vtriusq; partis rebus vexatis atque attritis, lacessiti & ipsi aliquando a Patauinis hanc occasionem nacti, finitimam in continentē insiliere. Pòst bello maximo acerrimoq; cōflato cū Philippo Maria Mediolan. duce, cuius imperiū latè magnū in Gallia cisalpina erat, multis tandem cladibus vltro citroq; datis atq; acceptis, vniuersa penè Venetia occupata, Bergomo ac Brixia captis, magna quoque Illyrij parte aliquanto tamen prius domita, imperium in Italia viribus autoritateq; magis ac magis auxere. Tantam autem rerum felicitatem concordiæ studium maximè peperit, ac viuendi inter se æquabilitas è statuendis ac seruandis legibus nata. Hunc itaque tuendarum legum cōsensum secuta est administrandæ reipublicæ concordissima securitas. Nam ne vnquam nobilium animi per ambitionem insolescerent, qui eam initio constituere, vnum & quidem summum statuerunt magistratum: quem qui gereret, ducem vocauere, senatus quidem principem, caterùm cui iniussu senatus nec pace agere nec bello publicum quicquam liceat. Dux ipse senatū consulit, Senatus autor decernit,

cuius tamen decreta ducis nomine feruntur. Hoc mortuo, è numero senatorũ statim alter per suffragia creatur. Magistratus ipse quanquam perpetuus, memoria tamen nostra Franciscus Fuscarus, quòd senectute aggrauante, publica ad munera factus videretur inhabilior, magistratu se abdicare coactus est. Huic de publico certa penduntur stipendia. Senatus ad eum cogitur in curia, quam egredi ducem nisi statis diebus, ac certis causis minimè permissum sit. Cæterùm ipsis senatoribus mira in dicendo libertas, summa in consulendo integritas, atq; asseueratio recti ac veri cultus eximius, erga patriam studium supra quàm cuiquam sit credibile. Quòd si quando deliberandis atq; decernendis rebus in contentionem sit deuentum, non partium studia superant, verùm publici boni ratio. De quorum tamen institutis, moribus, æquabiliq; administratione silere est omnino consultius, quàm non multa disserere. Proximis in regionibus reguli tres imperitant, Mediolanensis, Ferrariensis, Mantuanus. Mediolanensi frequẽtissimi, maximeq; opulẽti Galliæ cisalpinæ parent populi, Comenses, Ticinenses, Alexandrini, Nouarienses, Laudenses, Parmenses, Dertonenses: item Placentini. Ferrariensi Mutina, ac Regium, opportunæ ac nobiles vrbes subiectæ sunt. Rem Mediolanensem per id tempus moderabatur Franciscus Sfortia, qui Philippomaria mortuo, Blancæmariæ vxori suæ, Philippi è nobili matrona filiæ dominatum asserens, partim vi, partim beneuolentia ciuium, ac rerum gestarum fama clarum se, ac maximè potẽtem in Gallia, Italiaq; vniuersa fecerat, vir profectò Romanis temporibus dignus. Ferrariensem Borsius Estẽsis, miti vir ingenio, cõsilioq; maxime

ximè tranquillo, quiq; Italicarum turbationum sese medium gerere consueßet. Mantuanam Ludouicus Gonzaga & ipse vir, belli non minus quàm pacis artibus clarus. Quæ vrbes populiq; alpibus adiacent. alij Monferratensi, alij Sabaudiensi obediunt, cuius imperium etiam trans alpes in Allobrogibus latè amplum est. In Aemilia, Piceno, Vmbria, Sabina, Latio, Hetruriæ magna parte, magna etiam Campaniæ, qui populi, quiq; reguli in ijs agitant, Romani pontificis imperata faciunt. Quorum omnium ea tempestate res maximè illustres Sigismundi Ariminensis, Federiciq; Vrbinatis erãt. Quibus autem artibus pontifices maximi tantum sibi imperium comparauerint, nequaquam est explicatu facile. Nanq; vt initio armis illud sibi vẽdicauerint, longè aliud arbitrari par est. Genus enim ipsum hominum olim quietum, ac religioni tãtùm deditum. Cæterùm vt antè sacerdotes innocẽtißimi, atque abstinentißimi fuere, quo tempore sola sacra, cerimoniasq; tractabant: sic pòst fuere ex eis, qui cupiditate ambitioneq; præcipites ierint. Verùm Romani pontificis æqua imperia, administratio tranquilla, studia pacis, ocijq; maiestas propè diuina. Hetruriæ olim bona pars sub regulis erat: quibus aut cæsis, aut pulsis Senenses, Florentiniq;, illorum vrbes, atque agros suo imperio subiecere: finitimos etiam populos, qui antea liberi erant, in seruitutem redactos; nouis vti viuerent legibus coëgere. Vtraq; autem respublica popularis nũc est, nobilitate olim ob superbiam pulsa. Florentinorum nomen per orbem terrarum latè clarum est, non tam rebus gestis, quàm gẽtis ipsius solertia, & vrbis magnificentia. Eam in plano sitam amnis Arnus interfluit,

quam deorum ac immortalium tẽpla, an publica, priuataq́; ædificia magnificentiorem reddant, haud facile est iudicatu. Ipsis ciuibus mirum ædificandi studium, mira ornandi cura. Si quid regio non suppetat, peregrè deuehendum atque importandum curant. Certamen est nõ in vrbe modò, verumetiam in agris, qui magnificentius ædificet. Itaque regio sumptu villas passim ædificatas videas. Genus ipsum hominum acutum, & graue, bonarumq́; artium studiosum, pecuniæ tamen studiosius, quocirca in vltimis etiam terris negociantur. Quorum tamen propria laus est, ac peculiare meritum, quòd Latinas literas penè ab interitu vindicauerint, dum & ipsi Latinis, ac Græcis literis dant operam, & illarum studiosos ad se accersitos, salarijs præmijs, honoribus prosequuntur. Vrbs ipsa paulatim à paruis obscurisq́; initijs, atq; Fesularũ è ruinis creuit: quam quidem artium plurimarum, quas ea gens aut ipsa inuenit, aut ab alijs inuentas perfecit, frequentia mirum in modum auxit, locupletauitq́;. Florentinis proximi sunt Lucenses, ciuitas non tam suis consilijs libera, quàm alienis opibus, atque præsidijs firma, dum Florentinorum ne accedat opibus, magnæ curæ est cæteris. Senesis reipublicæ administratio propter diuersa ciuium studia inquietior est, nec satis ex eo libera. Itaque ciues dum parum ipsi inter se cõsentiunt, quæ reipublicæ in commune bonum haberi potest ratio? Pacis tamen apud eos studium viget, præterquam Florentinorum artibus: quibus non rarò eorum res turbantur, quorum ager oppidò quàm fertilis est. Ciues ipsi quæstui dediti, ac ciuilis vitæ muneribus. Libertatis idem omnibus studium: ea tamen Romani pontificis opera

ducisq́ Mediolanensis, quàm ciuium cura magis constat. Genuensium res maiores quidem atque opulentiores haud multo antè fuere: Nam & mari aliquando potiti dicuntur, non solùm Corsica, Sardinia, multisq́ Aegæi maris insulis captis, vexatisq́, sed Euxino enauigato, pluribus oppidis quæ in ora Pontici maris posita sunt, ab eis, aut captis, aut etiam conditis. Venetorum quoque rebus penè ad internicionem aliquando adductis, & vrbe illorum ingenti classe circumcessa. Horum opes paulatim dilabi cœpere ob domesticas seditiones ciuiliaq́ odia, quibus effectum est, vti amissa libertate Gallorum regi seruierint. Nam veteris cum esset instituti, ducem qui summum apud eos magistratum gerit, communi consensu creari, dum multos annos studio partium magisquàm publici boni duces designantur, magna certamina, fœda seditiones, ingẽtia etiam bella exorta sunt, donec Genuesium res publica eò perducta est, vti Gallicum nomen, imperiumq́ à partibus inuocatum atque acceptum fuerit: missusq́ à Carolo rege Ioannes Renati, de quo antè dictum est, filius, qui Genuensem rempublicam administraret. Reliquam Italiam, quæ ab saltu Terracinensi Equos, Hernicosq́, ac Marsorum, & Sabinorum montes in Picenum, ad ostia Truenti pertinet, quod flumen in Hadriaticum sinũ influit, quæq́ supero etiam atq́ infero mari cingitur, Neapolitani eam reges tenent, in qua Ferdinãdus ex testamento successit. Igitur Alphonso mortuo, reguli, ciuitatesq́ missis oratoribus, Capuæ conuentu habito (nam pestilentia Neapolis infestabatur) in Ferdinandi verba de more iurauere: Et quanquam omnia quieta apparebant, rex tamẽ conuentu dimisso, in Pe-

lignos ac Marrucinos digressus, equitatu in itinere scripto reliquum æstatis in Theatibus ac Ferentanis egit. Hinc rebus regionis eius pro tempore cōpositis, in Apuliam, vbi hyemem agere decreuerat maturauit. Interea Callistus pontifex maximus Alphonsi beneficiorum immemor, cuius autoritate atque opibus antea Cardinalis, pòst Nicolao Quinto mortuo pontifex creatus fuerat, peruersa cōsilia, & perfidiæ plenà aduersus Ferdinandum agitare cœpit; clamq́ cum primoribus ciuitatum, ac regulis agere de rebellione, diuulgatis etiā epistolis, quibus Ferdinandum suppositititium Alphonsi filium diceret, denique aqua & igni interdiceret qui huius imperata facerent, & in officio ac fide p. rmanerent. Quod ni Callisti consilia mors interrupisset, ingens maximeq́ calamitosum conflatum iri bellum apparebat: quippe qui esset fluxa fide, peruicaci ingenio; varijs consilijs, præcipiti ambitione. Huc accedebat, quòd dum assentatoribus patefacit aures, Borgio sororis filio ingentem dominatum in regno Neapolitanò destinauerat. Sed Callisti conciliorum ac vitæ finis idē fuit. Creatur inde Pius pontifex, ad quem missi ab rege legati omnia pacata retulere: quin etiam haud multo pòst Latinus Vrsinus Cardinalis cum amplissimis decretis Barolum in Apuliam venit, vbi iussu pontificis; collegijq́ Ferdinandum initiatum (vti moris est) coronaq́ donatum, regem declarauit. Quæ res popularium regni animos de bello iam dubitanteis, quietiora vti sperarent, mirum in modum confirmauit. Ipse interea amicos, sociosq́ nunc per literas hortari, nunc per oratores rogare, vti veteris amicitiæ memores esse vellent, se bonum amicum, fidum socium futurum ad cumulandam

mulandam veterem beneuolentiam, ad continendam societatem, nouas vbiq; causas, noua semper vincula additurum, offerre, polliceri: se paterno contentum regno, suisq; fortunis, pacem atque ocium omni arte procuraturum: denique omnia se quàm bellum malle, illumq; pro hoste habiturum palàm dicere, qui bellum in Italia moliri pararet. Adhæc in populos popularesq; suos publicè ac priuatim noua beneficia cōferre, vectigalia minuere, regulos benignè appellare, ornare muneribus, decretisq;. Hispanis qui remanere apud se vellent, familiaritatem polliceri suam: qui redire in patriam mallent, muneribus affectos, ornatosq; dimittere. Carolum patruelem, Nauarræ principem, qui agēte animam Alphonso res nouas tentasse Neapoli dicebatur, quiq; ob conscientiam Alphonso mortuo nauem, quæ Neapolitano in portu in ancoris stabat, confestim ascenderat, benignè appellatum: multa etiam amplaq; per amicos pollicitus, nihil prius habuit quàm persistētem in abeundi proposito conciliatum dimittere, isq; haud multis pòst diebus in Siciliã nauigauit. Demum rex cuncta perspicere ac meminisse, quibus amicos, sociosq; contineret, aduersum populos, regulosq; non satis habens iustum sese, ac liberalem gerere, nisi & illos ad bene etiam de se merendum inuitaret. Non deerant tamen qui è regulis existimarent hæc ipsa à Ferdinando simulanter fieri, quòd ijs ingenium eius à puero esset cognitum. Nam & eum sese esse pòst manifestò declarauit. Quæ existimatio nonnullorum etiam procerum ac primatũ regni animos ab illo (vt creditũ est) auertit. Hæc agenti Ferdinando, significatur Ioannemantonium principem Tarentinum clàm rebus nouis stu-

dere:quod regem nequaquam fallebat,qui eius inconstantiam atq; animum minimè tranquillum nouerat: quippe cui ab adolescentia seditiones,rapinas, discordiasq; gratas fuisse intelligeret. Erat enim Ioãnesantonius vario & inconstanti ingenio, ac parum firma amicitia: apud quem etiam sancti,honestiq; non tantus respectus, quantum studium, quantaq; erat cura assequendi eius quod animo destinasset: atque vt sui ipse parcissimus,sic cõtrà alieni quàm appetentissimus erat:vtque in bello abunde timidus, sic in pace parum fidens suis aut amicorum opibus, quem lõga & maximè quieta Alphonsi pax male habuerat. Sed ad quod intentus erat, aliquando peruenire vt ad id posset,interim dum ingentem sibi pecuniam compararet,nihil pensi habebat: & quanquam ipse timidus ac suspiciosus,gerendi tamen belli maximè auidus:vtq; in conserendis manibus minimè strenuus,sic producẽdi belli egregius artifex.Is igitur per finitimas ciuitates, locaq; opportuna clàm summittere cœpit, qui alijs præmia alijs delictorũ condonationẽ promitterent:nobiles alios suæ inopiæ, alios gloriæ maiorũ admonerent:regulos vt quenque vel cupidum rerum nouarum, vel ære alieno pressum,vel rei suæ pœnitere intelligerẽt,tentare,hortari,solicitare,multa pollicẽdo erigere,opes eius ostentare ne desinerent:denique belli eum autore ac ducem offerrent.His atque alijs animos hominum ad belli studia cum impelleret, in Galliam quoque ad Carolũ regem, in Prouinciam ad Renatum,Genuam ad Ioannẽ Renati filium mittit, qui eos ad regnũ armis repetendum hortentur: omnibus denique artibus participes, ocios, duces consilij sui quærit, atq; habere tentat.At

rex

rex artes illius veritus, nunc per literas, interdum per oratores, aut amicos operam dabat, illum vti conciliarent. Itaque blandè appellãdo, largamque de eo spem ac fiduciã vbique præseferendo, consilijs eius pro tẽpore obuiam ibat. Quam tamẽ ille occasionem nactus (vt erat simulator atque dissimulator, arte non minus quàm natura ad vtrunque institutus) per speciẽ cõciliationis postulare ab rege cœpit, vti Iosiæ generi sui Iulij Antonij patri, & Antonio Centiliæ, cuius filio suã ipse despõdere filiã pararet, quîs illos oppidis, castellis, agrisque Alphõsus spoliasset, ea cuncta vti restitueret. Hac re diutius in senatu agitata, diuersæ cum essent patrum sentẽtiæ, nec de Ioannisantonij fide quicquam exploratum haberetur, aut bonæ spei, tandem rex honestum potius quàm vtile consilium secutus, famæque suæ consulens, ne accusari vnquam posset, quòd per ipsum scilicet stetisset, quo minus cum Ioanneantonio pax maneret, Iosiæ Hadriã Teramumque, Centiliæ, Crotonem, Catãtianum, quæque alia oppida, agrique aut huius aut illius fuerant, restitui iussit, missis ab Ioanneantonio, qui eius ea nomine acciperent. Per id tẽpus Antonius Centilia qui paulo pòst Alphonsi obitum ad Tarentinum transfugerat, communicatisque consilijs in Brutios ad res nouandas profectus erat, per veteres clientes beneficiariosque (vt qui natura seditiosus atsuprà quàm dici potest, serendæ discordiæ singularis esset artifex) populos, primoresque ciuitatum solicitabat, ac nũc vanos terrores miscendo, nunc se ad liberandos eos ab duro Hispanorum dominatu autorem futurum prædicando, cum omnia nominis sui admiratione impleßet, nomenque Renati in memoriam reduxisset, eò rem perduxerat, vti omnis

fermè regio in rebellionẽ ſpectaret. Quod veritus rex, Carolum Campibaſsium, & Alphonſum Daualum eò cum exercitu præmiſerat, qui prouiderẽt, ne quid reſpublica detrimenti caperet. At Centilia caſtellis aliquot occupatis, quanquam parua manu, populorum tamen leuitate fretus, ſibiq́ præſidẽs bellum mouerat. Hunc motum diuerſis ex oppidis permulti ſecuti, breui ingentem agreſtium multitudinem armauerant. Quæ res partim terrore ac metu, partim cupidine rebellandi, popularium animos affecerat. Quo minus autem Centilia quod animo deſtinauerat perficeret, Alphonſi celeritas obſtitit, qui facientem iter per oram maritimam Cropanos verſus, de improuiſo adortus eũ fudit, fugauitq́. Quare complures de rebellione cogitantes, in fide atq́ officio continuit. Vrbibus, caſtellisq́ Ioſiæ, atque Antonio rẽſtitutis, atque illorum nomine à Tarentino acceptis, cum in Brutijs quietiores futuræ res ſperarẽtur, & Ioanniſantonij animus ſedatus videretur, tum ille magis, magisq́ intẽtus omnia adminiſtrabat. Nam ſcriptos in Gallia ciſalpina milites, finitimisq́ in regionibus mari ad ſe deuehendos curabat. Cum regulis fœdera clàm inibat, Ioannem Renati filium omnibus artibus ad bellum inuitabat. Iacobum quoque Picininum, qui aduerſus Sigiſmundum Ariminenſem primò Alphonſi, pòſt Ferdinandi auſpicijs bellum geſſerat, quanquam Ferdinando ob eius multa, patrisq́ merita obnoxium, tentare tamen auſus, ingẽtibus & ſuis, & Ioannis pollicitationibus corruptum, paulatim in ſuas parteis traducere pertentabat. Cum primis autem tum ſocium fidelem, tum ſolertem miniſtrum inuenerat Marinum Martianum, principem Rhoſanen-

Rhoſanenſem, cuius præter genus vix erat quod bonus aliquis laudare in eo poſſet. Hunc Ioanneſantonius pater adoleſcetulum, quòd ingenio maximè peruerſo eſſe ſenſerat, ab ſuo conſpectu arcuerat, in filij locum non habiturus, ni Alphõſus Heleonora filia ei in matrimonio collocata, magno etiam dominatu addito, in patris reſtituiſſet gratiam. Ac nihilominus pater, dum viueret, filij fœdum animum, ac peruerſos conſpicatus mores, non ſemel quidem ſuſpiransq́; dixiſſe inter domeſticos fertur, fore vt his Martianam tãdem familiam peſſum daret. Igitur Marinus hinc regi ſuadere, quo Hiſpanos omneis regno eijceret: neque enim fidendum illis eſſe: conſulereq́; vti per Italicos homines, ſuosq́; populares regni res adminiſtraret: magnam inde regem ſibi beneuolentiam, & gerendis rebus fidem autoritatemq́; conciliaturum: illinc Ioannem Paulum Cantelmum proximum ſibi regulum, nobiles item multos in Campania, Samnioq́; ad rebellandum diuerſis artibus pellicebat. Pòſt vbi verò ſatis proſperè cedere conſilia ſua vidit, Hiſpanos palàm inſectari cœpit. Adhæc cum Honorato Caietano, qui Fundis, finitimisq́; dominabatur in locis, ſimultatem primò exercere, pòſt verò in manifeſtas inimicitias prolabi, quòd illum regi acceptum, ſuisq́; conſilijs offuturum maximè intelligebat. Quin etiam aduerſus Galeatium Pãdonum arma mouerat, obſeſſis Capreatis, vti per hanc occaſionem ſcribere exercitum liceret. Vtebatur autẽ miniſtro Marco Ratha, ſobrino ſuo, homine turbulento, Gallicarumq́; partium ſtudioſo: cuius vxor Ioannis erat Coxæ filia, qui capta ab Alphonſo Neapoli, Renatum in Prouinciam ſecutus, magnum ſibi locum apud Galliarũ prin-

cipes rerum vsu atq; eloquentia comparauerat: ac propter prudentiæ opinionem cum Ioanne filio Genuam ab Renato missus fuerat, quo tanquam magistro vteretur. Per hos igitur ministros multi mortales coniurarunt, in quis & Iacobus Ratha Beneuentanus antistes, cuius insigni perfidia, Ferdinandi res maximè perniciosum vulnus accepere. Hunc rex cum Francisco Baucio, duce Andriense, legatum Mantuam miserat, vbi Pius pontifex maximus Christianorum conuentum habebat. ad quem Renati, & item Galliæ regis Caroli legati venerant, postulantes vti regni Neapolitani suæ Renato salua iura essent. Quo tempore Iacobus præter fidem, decus, iura diuina & humana, ministrum se ac medium exhibuit scelerum omnium, quæ ab Ioanne-antonio, ac Marino, ab Ioanne item Ranati filio parabantur, autor & ipse cum esset fœdissimorum etiam consiliorum. Affuit in hoc conuentu Mediolanensium dux Franciscus, cuius autoritate ac consilio factum est, vti pontifex Romanus Gallorum postulata iniqua esse docuerit, palam professus Ferdinando se non defuturũ: deberi hoc publico Italiæ fœderi ac memoriæ Alphonsi regis, cuius beneficio atque opera Romana res aucta esset opibus, autoritate, imperio. Interea Ferdinãdus cognitis Tarentini consilijs, quo illius incœpta frustraretur: quippe cui potiundæ per dolum Venusiæ maxima spes esset, ad Arundinem castra posuit. Is amnis tribus millibus passuum, aut non multo amplius ab Venusia præterfluens, in Aufidum influit. Venusiam Pyrrhus Baucius, Francisci, de quo dictum est, filius tenebat, regi carus, ac maximè fidus. Cæterùm dotalis vrbs erat, cuius ciues propter imperium æquum, clemensq; Ga-

briel

brielis Vrsini, qui Ioannisantonij ijsdem è parentibus frater fuerat, plerique Tarentino fauebant: nec deerant, qui vrbem se dedituros pollicerētur. Qua spe Tarentinus & ipse circiter decē millibus passuum opportuno in loco coactis in vnum copijs, consederat. Ac tametsi nihil adhuc apertè hosticum geritur, vterque tamen in insidias intentus erat, cæterùm hic cauendis quàm ille parandis intentior. Atque haud multum abfuit, quo minus dum noctu Ioānesantonius vrbe se potiturum sperat, rexq́ illius consilium præueniens obuiam facti antè cōflixerint, quàm bellum inter eos indictum esset. Tandem verò ille, quamuis re sæpius frustra tentata, vrbem per dolum occupat. At rex confestim subsidio suis veniens, porta ingressus alia, Tarentinos vrbe expulit: & quanquam à cæde temperatum est, bona tamen ciuium direpta. Hanc sibi vrbem Ioannesantonius, si potiretur ea, belli arcem atque horreū propter opportunitatem destinauerat, agrum vberem, pabuliq́ maximè feracem, pascēdis equis aptissimum ratus. Vrbs ipsa in mediterraneis, ac natura etiam munito loco sita, totius regionis caput erat: atque vt in omnem Apuliam quæ ad montes iacet, quæq́ regi parebat, discursiones facilè permittebat: sic vrbes, agrosq́ Tarentino subiectos à tergo claudens tuebatur, nequid hostile inferri ab rege posset. Adhæc Tranēsium inde, ac Boralitanorum res, inprimisq́ Francisci Andriensis ducis facilè se assiduis impressionibus afflicturum, finitimosq́ alios tum populos tum regulos dolo, vi, metu, pollicitationibus, minis, ob loci opportunitatem in parteis suas tracturū sperabat. Hic motus, quæ Tarentino mens esset, futurumq́ haud multo pòst bel-

lum indicauit: licet mißis vltro citroq; sæpius legatis, quieta vtrinque nunciarentur. Sed ille verbis quidem pacem velle, re autem bellum parare, tempusq; agitādæ per speciem concordiæ terere, dum quæ agitabātur à coniuratis parata essent omnia. Quocirca rex animo vehementer angi, diuersaq; secum cōsilia agitare, nec cui fidendum esset, satis compertum habere, repetere animo veteres regni discordias, domestica populorum inter se odia, regulorumq; aut simultates, aut amicitias: præterita bella docere planè posse, quātum in hominum animis polleret inconstantia, ac leuitas: quantum auaritia valeret, ac vindicandi cupido: nec tantū æqui aut honesti curam, quantum vtilitatis studium, ac libidinis generi mortalium inesse: suas Tarentiniq; ac Renati opes iuxtà expendere, quid ab Gallis, Gallicarumq; partiū studiosis, quid contrà ab se socijsq; terramariq; geri posset, cogitare, ac metiri. Deniq; quātum fortuna humanis in rebus polleat, quàm varij rerum euentus essent, animo æstuanter volutabat. Hæc agitanti Ferdinando significatum est præfectorum literis, rerum in Brutijs aduersum tumultuanteis agrestes bene ab illis gestam, quos ab domibus, atq; ab aratro digreßos partim autor Centilia, partim rerum nouarum libido ad bellū, ac direptiones traxerat. Hi primò vagi, palantesq; vt quis sese ducem præbuisset, sequebantur, pòst inito consilio, atq; in vnum cōuenientes, duce potißimum Nicolao Tosto, cuius maiorumq; eius nulla antè cognitio, aut memoria fuerat: statuere Alphonsum Daualum, qui mortuo Carolo regijs copijs solus præerat, ex improuiso adoriri, & cum vniuerso exercitu cædere. Nam & multitudo erat ingēs, & Alphonsus

phonſus per pacata loca non ſatis magna manu iter faciens, nihil hoſticum verebatur. Itaque habentem eum in campis caſtra, qui Maidam inter Neocaſtrumq́; interiacent, qui agreſtium primi agmen præcedebant, de colle ſeſe oſtentantes, ſublatis ad primum ſtatim conſpectum clamoribus, maximo impetu in caſtra ferebãtur. At Alphonſus repentina re permotus ac trepidans, interim dum ſuos impeditos atq; imparatos inſtruit, præmittit qui rem ſciſcitentur, eorumq́; impetum remorari verbis ſtudeant. Illi primò remiſſionem tributorum, hinc alia atque alia poſtulare cœpere. Ad ea ab Alphonſo benignè cum reſponderetur, vbi conueniſſe ingentem ſuorum numerum vident, cædem ac ſanguinem flagitantes, ſeſe in caſtra proripiunt. At Alphonſus longius à caſtris ſtructis in plano ordinibus, cum interim à Iacobo Galiota, impigro homine, acriter pugna conſerta eſſet, vbi illos vidit nullo certo duce, nullo ſeruato ordine rapi, illatus conferta acie primò impetum eorum reprimit: mox ab euentu rerum confirmatis militum animis, fūndit fugatq́; fugiẽtes, magnum illorum numerum cædit: multos etiam capit, quos haud multo pòſt interfici iubet, certior factus, paucis pòſt horis longè maiorem affuturam multitudinem. Quod ni flumẽ Sabatium, qui circiter viginti millibus paſſuum ab caſtris aberat, tranſire maturaſſet, eo die cum vniuerſis copijs ad vnum caſus eſſet: vix dum enim ſaltum prætergreſſus, qui flumine, ſyluis ac montibus clauſus, atque impeditus eſt, ſummis è montibus cateruatim decurrere ad occupandum ſaltum hoſtes conſpicit. Cecidere ex agreſtibus ſeptingẽti, aut etiam amplius: fama tenet ad duodecim millia fuiſſe hominũ, qui ſimul

ad tumultum conuenerant. Alphonsus re bene gesta, Consentiam versus tutiora in loca se recepit. Quibus rebus permotus rex, euocato ad se Alphonso, vt ab eo coràm de statu regionis certior fieret, in Brutios proficisci decreuit. Igitur Venusiæ rebus compositis, relictoq; ibi Masio Barresa cum præsidio, ad amnẽ Bradanum proficiscitur, vbi aliquot diebus æstiua habuit. Inter hæc Nicolaus, quem multitudo ducem sequebatur, in agrũ Consentinum impreßione facta, finitimis castellis ac vicis, partim metu, partim studio rerum nouarum ad eum inclinantibus, breui supra viginti hominum millia in vnum contraxit. Qua multitudine fretus, dum Cõsentiam obsidere parat, nihil inuiolatum relinquit, agros vastat, ædificia incẽdit, pro libidine atq; ira cũcta gerit. Hoc cognito Ferdinãdus magnis itineribus eò cõtendit. Agrestes verò de aduẽtu regis certiores facti, dimissa statim obsidione, in montana se recipiunt, dilabente paßim multitudine, magna tamen manu Castellione occupato, quòd id oppidum in colle situm, naturaq; egregiè munitum esset. Rex castris admotis quæ ad oppugnandum necessaria videbantur proximis è locis comportatis, ac non semel oppugnatione incassum tentata; tandem eximia suorum virtute oppidum capit, captum diripit, atque incẽdit. Hac tanquam belli arce amissa, cum spes nulla esset reliqua, qui ex agrestibus in rerum expectatione erant, diuersis itineribus domum regrediuntur. Tostus & ipse initio oppugnationis se cũ paucis ex oppido surripuit. Dum hæc a Ferdinando geruntur, Ioannes vti cum Tarentino, coniuratisq; conuenerat, classe ab Renato patre in Prouincia comparata, instructaq;, rebus Genuæ compositis, idoneam

idoneam ad nauigandum tempestatem nactus cum duabus ac viginti rostratis nauibus, onerarijs quatuor è Liguria soluit, ac felici nauigatione vsus, paucis postquam soluerat diebus, præter litus Formianum delatus inter Lyris ac Vulturni ostia, diebus aliquot in ancoris stetit, dum cum Marino Martiano quid primum agendum videretur statuit, Tarentinumq; de aduentu suo certiorem facit. Rebus igitur è communi sententia compositis, Falernũ in litus descensione facta, Suessam à Marino deducitur: vbi magnificentissimo apparatu, lætisq; adeo popularium animis acceptus est, vt nihil in eũ honoris prætermissum videretur, quod aut maiorem ciuium lætitiam, aut Marini vehementius declarare studium posset. Quæ res Ioannis animũ magis magisq; auxit, atque accendit. Ea potissimum tempestate indicari plane potuit, non fidem, non constantiam, nõ gratitudinẽ popularium animis inesse vllam, pœnitere eos præsentis semper imperij, gaudere nouis rebus, futura in expectatione habere, leuitatem ducẽ esse atque autorem ad postrema quæq; flagitia. Rebellant cum Marino simul volentibus animis, communi consensu complures Campaniæ, ac Samnitium populi. Non illos longa pacis ocium, quæ etiam eorum qui in militia educati sunt, relanguescere animos facit, non partæ sub Alphõso plurimæ diuitiæ, quarum comes voluptas, desidiaq; esse consueuit: nõ belli facies ipsa, quæ eo terribilior, magisq; formidolosa apparet, quò lõgior pax fuit: non denique agrorum securitas, ad quos relictis oppidis commigrarant, aut eorum desiderium quæ relinquenda erant, remorantur. Certatim vndique ad rebellandum curritur. Ipse verò Marinus contempto

iure necessitudinis, omnis diuinæ & humanæ rationis oblitus, spretis, inuitisq; patris manibus, qui Alphonsi partes acerrimè fouerat, paternum tectis hostem accipit, addit sceleri, nato tūc filio, religionem Compatratus, moxq; in illius, ac Renati patris nomen conceptis verbis solēnibus sacris, ante aras, Deo teste, iurat, confestimq; nullo indicto bello, hinc finitimos Capuæ agros, illinc Lyri traiecto, propinquam regionem populationibus vastat. Abigitur omnis generis rerum præda, ingensq; captiuorum trahitur numerus. Caluium quoque oppidum, curruptis qui illud proderent, capit ac præsidio firmat, & quam maximè potest, metu ac formidine cuncta complet. Augebat terrorem regis absentia, nullo propinquo exercitu, nullo duce, qui grauibus ac repētinis malis iret obuiam. Quocirca nihil tutum, nihil securum Neapoli, aut finitimis in locis videri, metu in maius cuncta tollente, deseri villæ, relinqui ædificia, impuberes, senes, mulieres munita in loca passim trahi, fuga omnes sibi consulere, iumentis, pecoribus, carris via oppidaq; impleri, videriq; omnia circumsonare armis, atque equorum hinnitibus fremere, dum quotidianæ, tum populorum, tum principū rebelliones nunciantur, demum vanis etiam rumoribus oppida vrbesq; complentur. Hanc tantam consternationem auxit confirmauitq; classis, quæ Ioannis iussu ante portum Neapolitanum aliquot diebus in ancoris stetit, præ se ferens spem rerum in vrbe nouandarū. Quod sentiens Isabella regina singularis animi matrona, vrbem diurnis ac nocturnis præsidijs firmat, fortibus ac fidelibus viris quid agēdum, quid cauēdū esset præscribit, hostem à continenti equitibus per oram maritimā

pluribus

pluribus in locis dispositis arcet, portum erectis aggeribus ac muris, eductisq́ ex arce ferreis aneisq́ tormentis munit: nihil hosti ad offendendum terra mariúe aut opportunum relinquit, aut ciuibus, quod idoneũ ad propugnandum esset, neglectũ permittit. Ipsa Neapolitanos nunc plureis, nunc singulos coràm benignè appellat, forteis confirmat, timidos erigit, aliũ alia ratione cohortatur. Quin etiam Campanos, caterosq́, qui in fide perstabant, literis ac nuncijs bonum habere animum iubet, regem propediem cum exercitu affuturum affirmat: demum pro re ac tempore necessaria parat, ac pluribus simul prospicit. Incenso Castellione, omniq́ circum regione pacata, rex Martoranum versus proficiscitur, eo consilio, vti ea peragrata; compressisq́ si qui noua parare in animo habebant, regionis ipsius res commodius, magisq́ è sententia componeret. Hac igitur agitans literas ab Isabella accipit, quibus certior fit Ioannem cum classe ad litus Sinuessanũ applicasse. Quo nuncio accepto, permotus rex, hinc atque illinc ingẽtibus angebatur curis. Nam & Brutios, Lucaniamq́ inquietam relinquere periculosissimum iudicabat, in qua paulo pòst ijsdem autoribus ingentius repullulaturum intelligebat bellum, et rebus Campanis nõ occurrere longè perniciosius videbatur. Hac itaque diutius agitanti animo, & quod potissimũ sequeretur consiliũ deliberanti placuit. Centilia tandẽ capto, autorem rerum nouarum ratione hac è medio tollere, hominẽ infidum, leui ingenio, insigni audacia, ferendasq́ ad seditiones natum. Venientem itaque ad se non tam beneuolo animo, quàm ficto consilio, quippe qui Ioannis aduentus ignarus verebatur ni ad regem

venisset, ne statim bellum in se omne traheret, rex cõprehendi eum iubet, atq; e uestigio Catantianum petens, scalis admotis oppidum aggreditur. Oppidani ut qui diuturniorem passuri obsidionem non essent, uix una, aut altera impressione sustentata, multis uulneratis, ac mortuo balistali sagitta Tosto, deditionem faciunt. Rex oppido recuperato, cuius magna opportunitas erat, rebusq; quantum tempus patiebatur, constitutis, cum iam de Marini rebellione nuncios accepisset, magnis diurnis, nocturnisq; itineribus Neapolim contendit, atq; ad ædem Antonij, Capuana in uia, senatu habito, cum de summa belli agitatum esset, de communi tandem sententia confestim ad Caluium oppugnandum, exercitum rapit, magnoq; machinarum, ac tormentorum apparatu instructus, euocatis etiam e finitimis oppidis, quæ in officio perstabant, ueteranis militibus, castra ad ipsas prope fossas admouet. Ipsum oppidum in plano situm, ac præterquam ab ea tãtum parte, qua meridiem prospicit, qui tractus haudquaquam multus est exesis imminet rupibus, quas inter alterasq; longe etiam asperiores media percurrit vallis: per quã riuulus fertur, cuius aquis belli tempore ciues tutissime vtantur Sunt qui Cales fuisse peruetus ac frequentissimum oppidum credant, siquidem antiquæ vrbis vestigia, mœniumq; fundamenta multis in locis visuntur. Rex ad meridiem castris positis, tormentisq; admotis, muros quà portæ committebantur, quati assidue iubet: & quãquam magna ruina edita, omnia tamen indies asperiora erant. Nam & anni tempus pessimum erat, & cum cingi vndique oppidum nequiret, vi quæque ad defendendum necessaria erant, per vallem

lem, noctu præſertim, facilè importabātur ab Theano: quod oppidum non amplius quatuor millibus paſſuum abeſt. Breuiq́; tanta ſclopetariorum immiſſa vis eſt, vt paſsim totis caſtris milites veluti pecora trucidarētur, qui glandibus, pilisq́; expoſiti, non vallo, non aggere, non vllo munimenti genere protegebantur. Ipſorumq́; caſtrorum facies ob multitudinem cadentium maximè fœda ac miſerabilis erat. Praerat oppido Sancius Carilius, cum lectiſsimo milite, vir impiger, ac bellicis in rebus multos annos exercitatus. Verùm Gallus Germanusq́; ſclopetarius maximè nocuus ac formidoloſus erat: regem autem vti eò acrius inſtaret, multa impellebant: loci opportunitas, pudor deſerendi incœpti, Cāpanorum importuna poſtulata: quodq́; vt hoſtibus ingens audacia, ſi irrito conatu diſcederet, acceſſura eſſet: ſic ſuis infelix auſpicium repūtātibus longè maximus terror, atque animorum cōſternatio inde futura, quòd fugæ ſimilior diſceſſus videretur. His rege curis anxio fortè accidit, vt Camillus Caracciolus impiger iuuenis, regiq́; ob virtutem maximè carus, cum munitionibus praeeſſet, patefacta ab bombardis aliquantum per muros via, occaſionem pugnæ adeſſe ratus, cohortatusq́; paucis milites, vti priſtinæ virtutis memores eſſent, ingentibus etiàm donis propoſitis, ſignum pugnæ dari iuſſerit. Itaque certatum eſt pro muris, atque in ipſa ruina atrocibus animis, dum neutri cedere loco volunt. Tandem ſclopetorum, colubrinarumq́; fœda ſtrage ſuperati regij, alij cedunt, alij præcipites dantur. Camillus dum inter primos verſatur, pila colubrinaria per cerebrum adacta cadit: cuius caſu proſternati cæteri oppugnationem deſerunt, multiſque

acceptis vulneribus, cis fossas ægrè se recipiunt. Regem nihilominus in proposito persistentem ingentes, cōpluriumq; dierū hymbres deterruere, quod exploratum quoq; habebat Antonium Caldorā aduētare: qui iunctus cū Marino ac Ioāne copijs, obsessis subsidiū ferrent: cum etiam non equos, non milites integros sibi esse intelligeret. Quibus ipse victus necessitatibus, relicta obsidione, Capuam cum exercitu petiit: distributisq; per hyberna militibus, Neapolim concessit. Fama interim Ioannis per regnum diuagata, multos qui antea dubijs erant animis ad rebellandum inuitat: venisse virum florentem annis, regijs moribus, è veteri Neapolitanorum regum prosapia, quorū merita passim à natu maioribus referebantur. Contra alij Hispanæ gentis impotenteis animos, insatiabilem auaritiam, crudelem dominationem cum damnarent, venisse tandem, erāt qui subijcerent, venisse iam qui ab insolentissimo Catelanorum dominatu tot annis oppressos populos, spoliatas prouincias, dissipatum regnum, à vi iniuriaq; liberaret, cuius integritas, rectitudo, sanctitas diis æquaretur immortalibus. Hæc igitur, taliaq; palàm iactabantur, passimq; inibātur in ciuitatibus à rebellionum autoribus consilia. Apulia maximè in aduentus eius expectatione erat. Ciuitatū principes nihil prius, aut potius curabant, quàm vt aduenientem apertis acciperent portis. Augebant Ioānis nomen autoritatemq; Ioannes Paulus Cantelmus dux Soranus, Nicolaus Mōfortius comes Campibassanus, nobilesq; item multi, & in ijs Ioannes Sanframundius comes Cerretanus, qui ad Ioannem statim ad primum aduentus eius nuncium defecerant, & Caldorarum familia, cuius dominatus

quòd

quòd in Pelignis, Marrucinis Ferentanisq́; potẽs, pollensq́;, & clarus esset, rebellionis suæ fama ingentem Ioanni expectationem conciliauerant. Quocirca inito consilio placuit vti Ioannes in Apuliam proficisceretur, qui a Theano mouens, tentata ex itinere Isernia, quam ad deditionem coacturũ se sperabat, vbi in Apuliam Nicolao duce peruenit, omnia ad se inclinantia cõperijt: Luceria portas aperit, prodita ab Loisio Minutulo vrbis eius arce. Cuius exemplum breui sequitur Sancti Seuerij oppidum, Troia, Fogia, Manfredonia: captis etiam Ferdinandi præsidijs, arx Manfredoniæ præfecti ignauia etiam dedita, quæq́; oppida in Gargano ad mare, siue in montanis sita pleraque ad Ioannem deficiunt. Hercules quoque Estensis, quẽ rex Apuliæ rebus præfecerat, suadente Borsio duce Ferrariensi eius fratre, qui Gallorum rebus clam fauebat, Ioannis partes sequitur. Idem faciunt Ioannes Caracciolus dux Melphitanus, & Iacobus frater eius comes Auellinensis: ad hæc Georgius Allamanus comes Pulcinensis, Carolus Sangrius, Marinus Caracciolus, qui multa, & quidem opportuna tenebant oppida in Apulia, Lucanis, Hirpinis, Samnio. Rebellat in Marsis, Sabinisq́; Aquila, Petro Lallo Campanisco autore & Frãciscus Marerij comes: in Ferentanis Iacobutius Montaganus. Ad Tarentinum quoq́; in Apulia, Daunisq́; deficiunt Labellum, Quarata, Melficta, Bitontum. E Neapoli, compluribusq́; ciuitatibus, quæ adhuc in officio manebant nobiles permulti aut cupiditate rerum nouarum, aut quòd ipsorum maiores gallicam factionem fouerant, ad Ioannem transfugiunt. In his Bosillus Iudex, qui Beneuẽtum, ac Montifusculum, quibus præerat, prodere Ioãni

festinãs, detecta proditione, irritos conatus habuerat. Hoc malum contagio quasi quadam, principum ac populorum animos eò magis infecerat, quòd Ioannes Tarentinusq; iunctis simul viribus, consilijsq; Bari communicatis palàm iactitabat, appetete Vere se in Campaniam ex Apulia, in qua hyemabant profecturos, copiasq; Neapoli admoturos, inuitatos rebellione Danielis Vrsini comitis Sarnensis, Iordani comitis Atripaldini, & Felicis principis Salernitani. Hi nõ vna è matre fratres erant, ac Ramundi, Ioannisantonij fratris filij, quos ille Ramundo mortuo, multa pollicendo, adolescentes facilè in sententiam suam traxerat. Quibus consilijs Ferdinandus obuiam ire parans, Mariam ex concubina filiam Felici desponderat, ac multis promissis & illum, & fratres onerauerat. Quin etiam relicta Campania in Samnites cum exercitu profectus, apud Montifusculum consederat, quo è loco & consilia hostium explorare commodius poterat, & celerius occurrere, quocunq; hostis iter intenderet. Interim Auellinensis comitis agros assiduis populationibus infestat. Prata quoque munitissimum castellum expugnare conatus, re infecta multis suorum amissis, certior factus Pij pontificis maximi auxilia iam aduetare, ne à Marino Martiano aditus interciperetur, ad saltum Menianensem, qui est in agro Casinate, maturare decreuit. Quo tamen iter hosti esset formidolosius, in agrum Campibassanũ, locaq; finitima deflectit: multisq; castellis expugnatis, aliquot etiã infensis, agros, villasq; populatus cum ingẽti præda in Venafranum, atq; inde Sidicinum in agrum peruenit: positisq; prope Caluium castris, quod antequam in Samnites proficisceretur,

nectu

noctu scalis admotis, arce occupata, cæsisq; vigilibus, perfidio etiam capto receperat, pontificis copias expectabat, quas ex Hetruria mouisse perlatum erat, Stellateis interim, Sidicinosq; agros vastaturus. At Marinus, qui non iuuenili leuitate, magis quam execrabili in Ferdinandum odio desciuisset, hostemq; ab Liguria accitum, classeq; profectum finibus, ac tectis accepisset suis, quo pacto regem è medio tolleret, animo æstuanter agitabat, hominum ac deorum immemor. Hoc dies noctesq; versanti secum, tandem per speciem colloquij adoriri illũ placuit. Quocirca Gregorium Coreliã multos sibi ante annos cognitũ, intimumq; regis familiarem a se accersitum mitti clàm ab rege postulat, acturus cum illo de reconciliatione, rebusq; communibus: Quem ad se profectum blandè appellans, ac facti pœnitentiam simulans, rogat, vti compositis opera eius simultatibus, in regis gratiam pristinumq; beneuolẽtiæ locum restituatur. Vetera in se Alphonsi beneficia commemorat, pueritiam cum Ferdinando actam, tot liberos è sorore susceptos, iura diuina & humana refert, Gallorum insolentiam detestatur, Ioannem incusat, nec se passurum affirmat liberos suos, duorum regum sanguinem, homini barbaro, Gallicamq; insolentiam in tenui etiam re præ se ferenti seruituros. Cum his mandatis plenus spei Gregorius ad Ferdinandum reuertitur. Re in senatu agitata, exquisitisq; sentẽtijs: cum regis responso ad Marinum Gregorius redit. Quo sæpius vltro citroq; misso, dies tandem colloquio dictus est, quo dirimi omnem posse cõtrouersiam satis magna spes offerebatur. Abest Theano circiter mille ac sexcentos passus, secundum viam militarem, vetus sacellum:

à cuius fronte, quà meridiem spectat, campus patet penè nudus arboribus. hic ad colloquium delectus est locus. Ferdinandus explorato itinere, ac præsidijs dispositis, prior ad Turricellam (id loco nomen est) venit, ac partitus copias, peditatuq́ue viarum angustias, & loca superiora occupans, ne quid à tergo parũ tutum relinqueret, equites in plano pluribus locis distribuit, ac præsidijs firmat hinc ad locũ pedetentim progreditur, Gregorium ac Ioannem Vigintimilium comites secum ducens, non tam consilio, quàm necessitate adductus. Nam cum Gregorium Marinus dirimendæ controuersiæ medium adesse vellet, rex Ioannem propter rerum gestarum famam, prudẽtiæq́ue opinionem, alterum deligere coactus est, quando duobus cum non amplius comitibus in colloquium vtrinque veniendum conuenerat. Et Ioannes quidem propter ætatem pugnæ parum idoneus, Gregorius verò imbecillo corpore ac dextro brachio penè inutilis erat: quod Marinus futurum prospexerat. Postquam igitur ventum ad locum est, Ioannes ac Gregorius vna cùm Deiphobo Anguillaria, & Iacobutio Mõtagano delectis à Marino comitibus, quibus cum consilia communicasset, quiq́ue facinoris essent conscij, ad viam haud procul a sacello remansere. Illi in campum vterq́ue armatus, vterq́ue equo insidens circiter nonaginta passus ab via soli, communibus de rebus disceptaturi processerant. Rex aliquanto editiorem in campo locum cum cepisset, vnde circùm omnia lustrari oculis latè poterat, a Marino est monitus, humiliorem in locum equum vt demitteret, ne à Gallis, qui Theani arcem tenebãt, despectari possent. Quod dictũ regis animum vehementer pupugit, suspicati insidias

paratas,

paratas, seq; fraude peti. Quam suspicionem Marini oratio mirum in modum confirmabat, cum ita esset exorsus, vti omnem semper in regem ab se culpam reijceret, nullam verò ipse regis excusationem, aut causam acciperet. His altercantibus, cum aliquantum temporis extractum esset, Deiphobus (sic enim conuenerat) ad Ioannem Gregoriumq; conuersus, vultu quam maximè composito, quādo, inquit, Marinus, quod felix ac faustum sit, res ex animi sententia cum rege suas composuit, an ipse quoque meas compositurus, regem supplex adire vltra morabor? adactoq; statim equo, solus in regem ferebatur. Venientem conspicatus rex animaduertit quo propior fiebat magis magisq; se versus ad dexteram declinare, apparebatq; hostili cū ingressu ferri. Et iam eò progressus erat, vt rex quē strictum ille quoad poterat pugionem occultabat, conspiceret: quo conspecto, cum Deiphobus tātum non in regis equi habenas illatus esset, Ferdinandus confestim stricto ense, atque animo quàm confirmatissimo in illum primùm, mox in Marinum equum concitat, ac nunc hūc, nunc illum, nunc vtrunq; simul cominùs petens, ambos in fugam vertit: cum interim Iacobutius Ioannem, Gregoriumq; armatus ipse pugnæ inutileis facile continet. Quod equites conspicati, qui in speculis dispositi erāt, sublatis clamoribus præstò fuere. Illi ad suos quā maximè citatis equis delati, re infecta non tam tristes abeunt quàm regis fortitudinem admirati suspiciunt. Ferdinandus incolumis à suis exceptus, ingentis animi plenus in castra reuertitur. Illud deorum potius, quàm hominum consilio factum videtur, ne rogantis regis, cum primùm in via obuiam facti sunt, vti galea

fibulam Deiphobus ei substringeret, gladio iugulum aperuerit. Postero die rex, aliquotq́; insequentibus diebus, productis copijs, populabūdus in agrum Sidicinum proficiscitur, coactaq́; è propinquis oppidis satis magna agrestium manu, quacunque it ferro cuncta vastat. Inde in Stellate progressus, ad Balneas vsq́; Sinuessanas, quæcunque in agris erant corrumpit: parcitur tamen ædificijs, igniq́; temperatum est: eripi enim hosti victū, non exuri ædificia, quæ longa parauisset pax, volebat. Fortè accidit, vt cum prætervectus equo locum rex esset, vbi cum Marino congressus fuerat, pugionem humi repertum eques ad eum ferret, qui Deiphobo inter cōgrediendum exciderat: erat autem veneno intinctus, tabidisq́; medicamentis delibutus: quo quamuis leuiter ictus cū esset catulus, statim veneno exedente concidit. Hæc res magnam in primis Marino inuidiā conflauit: videri enim supra hominum improbitatem facinus indignū & atrox regem, cuius nomen apud mortales sanctum esset, fraude ac veneno ab illo circumuētum. Non fidem apud eum, non necessitudinem, non quòd in regis nomen volens, libensq́; iurasset, nō deûm metum locum habuisse vllum, spretam, contemptam, pessum eodem facto datam famam, pietatem, gratitudinem, religionem nihil illū in Deo, nihil in hominibus credere aduersum scelera esse repositum. Hæc grauioraq́; aduersus Marinum ab amicis, inimicisq́; equè iactabantur. Populanti agros Ferdinando significatur, eodem penè tempore Ioannem Tarentinumq́; iunctis simul exercitibus, magnis itineribus per Samnium aduentare, Telesiaq́; incensa, & Alphonso Lagonissa cum vniuersis Caudinorum oppidis in societatem ascito, recto iti-

cto itinere Neapolim contendere. Parte verò alia Simonetum cum pontificis copiis in Casinatem peruenisse, peteretq; illum ab rege, vti sui etiam copiis admotis ad saltum Menauensem auxilio adforet. Martianum enim præmissa iam militum parte, reliquo cum exercitu, ni maturetur, statim affuturũ. Ad hæc missis qui iter explorarent equitibus, leui certamine inito Ioannem Maleuoltam, vnum è Pii præfectis captum, reliquos formidare, se non iis viribus esse vt sine regis ipsius auxilio, Marino prohibente, angustias incolumi exercitu persuasurum confidat. Cui rei Ferdinandus præuertendum ratus, iis enim copiis additis, hosti se numero ac viribus superiorẽ fore intelligebat, nocte intempesta profectus, cum de profectione certiorem fecisset Simonetum, & ille in tempore adesset, sine vllo certamine, saltu penetrato, statim coniunctis exercitibus, quo Tarentino, Ioanniq; occurreret, citatissimis equis Suessulam petebat. Quod hostes exploratum cum haberent, Acerris dextra relictis, Nolam diuertêre. Aduenientibus Felix & Daniel cum Iordano fratre præstò fuere, qui dicerent, se cũ oppidis, popularibusq; imperata facturos. Igitur hostes impares se cũ iudicarent, neque retrò iter vertere sine manifesta pernicie, neque æquis in campis expectare tutò possent, intra Sarnenseis fauces (sic enim vocantur) sese inclusere. Sarnum in adeso montis latere positum arcem in summo habet dorso quammunitissimam. Sub ipsum autem montem suburbium iacet, in longum porrectum, habitatoribus frequens. Ac ipso suburbio in via Nolana occasum versus circiter mille & sexcentos passus, sub inflexi radicem mõtis fontes scatent, qui statim minimè vadosam

fluuium, qui & ipse Sarnus dicitur, constituunt, quæ in loco porta est turri subiecta. Eum autē locum Fauces incolæ vocāt. Ab altera etiam suburbij parte ad Solis exortum, qua Salernum versus est iter, fontes alij manāt, qui cæteris immissi fontibus, toto passim suburbio scatentibus, alterum & ipsum nequaquam vadosum flumen efficiunt. Hi amnes, Solis alter ab occasu, ab exortu alter sese petentes ex obliquo, in meridiem mare versus prolapsi, per culta circiter duobus millibus passuum ab ipsis fontibus, cōiuncto simul alueo cōfluūt in mare, quod a confluente quidē ipso circiter sex millibus passuum abest. Quod medium interiectum est agri fluminibus insulæ penè in modum cingitur, à septētrione perpetuis, ac minimè peruijs montibus clausum. Ager ipse vitibus atq; oleis consitus, pabulo quoq; abūdat plurimo. Itaque in hanc tanquam insulam cum se hostis recepisset, fluminibus ac mōtibus perinde ac munitionibus se tuebatur. Ferdinandus sub confluentem in sylua, cui Longulæ nomen est, castris positis, quo arctius hostem premeret, structo ponte, à frumentatione, quòd maturæ iam erant segetes, atque à pabulatione, hinc atq; illinc arcere hostem statuit: idq; eo erat facilius, quòd castellum Santi Martiani valde confluenti proximum regi parebat. Igitur strato ponte, assiduis discursionibus hostem adeò vexabat, vt is obsesso persimilis videretur. Quocirca fremere eques, timere duces, ipse Tarentinus sibi diffidere, & iam de nocturna fuga cogitare: esse etiam qui se regi per amicos cōciliare clā studerent, alij qui transfugere pararent, cuncta demū plena esse terroris, atque formidinis. Per eosdem dies hostium classis præfectus nō exigua prædatorum manu

Surren-

Surrentino in littore exposita, agros vicosq́ populari parabat: satis magna cũ spe, solicitati ciuium animis, ob vetus Andegauensis factionis studium, vrbis etiam potiundæ. Quod rex intelligens, Antonium Olcinam cum lectissimo peditatu, qui agrum villasq́ tueretur, præmiserat: præsidio etiã vrbi addito, hostis primò impunè rapere, ac passim ferri, mox ab signis dilabi cœpit. Quod Antonius animaduertens, ñactusq́ idoneam occasionem, hostem palabundum ex improuiso adoritur: qui locorum ignarus, atque iniquè congressus, cum diutius sustinere impetum non posset, insignem cladem accepit. Itaque alijs cæsis, alijs captis, qui reliqui erãt, dum fuga sibi consulunt, rati iter ad mare peruium, hinc Antonio, illinc Surrentino premẽte, per rupes maximè editas deturbantur. In ipsis etiam triremibus, dum [illegible]nes legunt, ac pontes, dum reliquos à clade accipiunt trepidatum est. Telorum armorumq́ omnis generi magna vis Surrentum perlata. His rebus adductu[s] Felix, missis qui veniam impetrarent ad regẽ supplex in castra profectus est, Parmæ arce (quod castellũ Sarnensibus à faucibus non ita multũ abest) regi prius tradita, præsidioq́ illic imposito: Rex eo acrius instare, ne annona cõportari Sarnum posset summis viribus conari, arcere hostẽ à populationibus, prohibere frumentationes dies nocteisq́ id agere, quo nihil hosti tutum, nihil quietum relinqueret. Fortè accidit, leui vt certamine inito Petrus Hubaldinus eques regius ab hoste caperetur. Is (vti moris nunc est) exutus armis, atque adẽpto equo, ad regem remissus, retulit satis se exploratum habere, occupato clàm mõte à peditatu, deinde per effractam, quæ ad Fauces esset, portam immiss[a]

E 5

equite, diripi qui hostibus ad suburbij consedissent caput haud magno conatu posse. Quo hosti inflicto vulnere fore vti castris intra Fauces translatis, hostem fame confectum paucis diebus ad se dedendum rex compelleret. Quo audito, conuocatis ducibus cum singulorum ipse sententias exquireret, Simonetum huiusmodi orationem habuisse accepimus. Qui dominari in bello fortunam dicunt, Ferdinande rex, non temere illi quidem mihi & sentire videntur, & dicere. Non quòd belli administrationem, victoriaque euentum in manu fortunæ collocatum existimē, sed quòd in conferendis præcipuè manibus propter ea quæ repentè accidunt, nunquā satis prospici ab imperatoribus aut consulendo queat, aut vbi consilium captum est, strenue rem, grauiterque gerendo. Quo enim consilio aut qua nam prospicientia equorum confoßiones, militum trāsfugia, falsi rumores, malè accepta imperia, cœli tempestates, locorum iniquitates in itinere faciundo, equitum, centurionū, tribunorum, aut imperatoris ipsius casus in conferendo prælio, aliaque huiusce modi propè innumerabilia, aut prouideri ne accidant, aut postquam accidère, ne damno sint, satis vtique perspicere poterit? cum nullū persæpe ad prospiciendum spacium propter temporis exiguitatem, nulla opportunitas ob rerum difficultatem imperatori relinquatur, nec idem ipse & hîc, & illic vno in tempore adesse, nec plura simul aut impeperare alijs, aut administrare ipse valeat. Equidem ego ita se habere rem non magis magistro ab aliquo in scolis, quàm ipso ab vsu, qui humanarum actionum optimus ac sapientißimus magister est, doctus affirmare audeo: quippe qui iam sexagenarius quam militiam

ado-

adolescens sequi cœpi, eam adhuc sequor. Quo interim tempore animaduersum a me est, non semel etiam leuißimũ casum ex victo victorem ex victore victũ exercitum reddidisse. Tot igitur annorũ vsus, & hæc, quam videtis, ætas abunde me monere debent, ne quid temerè incipiendum, ne quid inconsultò audendũ consulam. Velle autem tẽtare fortunam, eius esse arbitror, cuius res angustæ cum sint, spes etiam longè angustior indies futura videatur. Quod ego consilium Ioanni, Tarentinoq́, quorum res deteriores indies futuras arbitror, sequẽdum potius iudicem. Nobis dies ipsa meliora atq; secundiora cuncta promittit, dum tanquam septis hostem clausum, ac circumsessum habemus. Nobis stando, ne dicam cunctando augetur autoritas, duplicantur vires: & tantum non captum hostem fama ipsa, qua bella maximè cõstant, per regnũ, atq; Italiam diuulgabit: illis contra omnia cum suis nostrisq́; cõtemptui æquè sint. Stando Felicem, id est, Salernum Nolamq́ vtranque nobilem, vtranque maximè opportunam vrbem recuperauimus: stando hostem paulò antè ad obsidendam Neapolim festinãtem, de fuga vt cogitet, sitq́; de propria etiã salute solicitus (quod videtis) iam coëgimus. Cum interim classis, quæ oram hãc maritimam metu sui concusserat, ludibrio haberi cœpit, stantibusq́; hic nobis penè auditi fuerint classiariorũ militum clamores atque eiulatus, aut iugulum Surrentinis prabentium, aut præruptißimis è rupibus in mare se præcipitantium, quo insequentium gladios fugerent. Nòbis Neapolis & oppida vrbesq́; vicinæ annonam, equos, arma, recentem peditem, recentẽ equitem subministrant: quarum rerum illis non modò nulla est

commoditas, aut copia, sed haud sciam an eorum desiderium relictum sit vllum, cum Apuliam Peucetiosq́; ac Salentinos, tot montes ac valles, tot nostra oppida ab illis distrahant. Demũ à pugna continẽdo, pugnantium finem, id est, victoriam, absque vllo nostro periculo consequemur. Cum illis verò satis bene actum fuerit, si (quod vnum cogitare ac meditari possunt) nocturna fuga cõcessa fuerit per loca difficilia, prærupta, aspera, magnaq́; ex parte nobis parentia. Quanquam etiã fortissimis, peritissimisq́; ab imperatoribus vsurpatum esse scio, fugienti hosti põtem quoque vel ex argento constituendum esse. Quamobrem cum dimicandi nulla immineat nobis necessitas, censeo à prælio cõtinendum, nec præbẽdam hosti bene gerendæ rei occasionem. Et quoniam quanto arctius sese pressum senserit, tanto est amplius de fuga cogitaturus, etiam censeo, vti occupato monte, qui Faucibus imminet, castra sub ipsum montem, ad caput fluminis cis ripam transferãtur: quo pabuli, atque annonæ difficultate coactus hostis (quod vnum reliquum est) nocturnæ fugæ consilium ineat. Rex probata Simoneti sententia, statutoq́; ad peragẽdum negocium tempore, peditatum quanto potest maiorẽ comparat, veteranos euocat, nouos etiã equites scribit: quid hostis paret, quid cõsulat, per trãsfugas, captiuosq́; explorat; qui montem lustrent, aditus vestigent, semitas inquirant, fidelibus & strenuis viris negociũ dat. Satis etiam cõstat Ferdinando clàm significatum esse, Pium Pontificem mutata sententia decreuisse medium sese belli eius gerere, clanculumq́; Simoneto iniunxisse, vti paucos post dies in Samnites Beneuentumq́;, quæ Pontificis ipsius vrbs esset, exercitum

ium traduceret: atq; eo cognito regem decreuisse fortunæ res è vestigio committere, fore ratum, superior si euaderet vti victoria ipsa in partes eius Pontificem retraheret: sin secus cessisset, vti cùm irani in illum prouocaret hostium, tum illum ipsum ad vindicandi cupiditatem, quod postea secutū est. Quocirca quæ faciendo prælio necessaria essent, summa ea cum celeritate comparari iussisse. Illud verò à Simoneto impetratum, differret abitum è castris, quoad suos rex per oratores tentasset, posset ne Pontificem ab eo proposito dimouere. Itaque vbi parata esse omnia suaq; consilia latêre hostem rex sensit, tribunis, ducibusq; conuocatis imperat, vti quàmmaximo silentio de secunda vigilia cum exercitu instructo paratoq; ad signa adsint: quid ipse paret, quid fieri à quoq; velit, singulos edocet, huiusmodi etiam oratione cohortatus. In omni re bellica, fortissimi viri (quod vsus ipse docuit) plurimū occasio valet, quam optimus quisque imperator summo studio, ac celeritate complecti debeat: quippe cuius ea natura sit, vt ardua in planum facilè vertat. Eam igitur nos capere, ac sequi maximè vtile, atque in primis cautum consilium reor. Sed in omni occasione capienda, inceptisq; prosequendis duo potissimum seruanda sunt: alterū quod factu opus est, maturè id vt fiat. Quid enim occasione breuius, aut fugacius est? alterū, vt suo quodque geratur ordine, quando in re præsertim militari nihil ordine ipso potius ac maius est. Nam confusio, ac trepidatio, præterquam quòd periculosa, gerendis quidem rebus maximè etiam contraria est. Neque enim aut vnum, aut alterum tantùm prælium, quanquam consilio, ac ratione susceptum, infeliciter tamē cessisse

inuenias magis ob imperia non eo quo tradita erant ordine seruata, quam ob militum virtutem, atque aduersarum partium imperatoris industriam. Quocirca nequaquam à me cohortandi estis, vt in conserendis manibus fideliter ac fortiter rem geratis: quippe cum fidem, virtutemq́; vestram in multis, magnisq; difficultatibus planè perspectam habeam: neque vti ductādo exercitu iter maximè exploratum haberi studeatis: cum hostis ipse quamproximus sit: & quæ explorāda essent, cuncta sint à me diligentissimè explorata. Quid etiam mihi in animo sit, quid faciundum decreuerim, quæq; se nobis occasio offerat, iusta mecum tenetis. Verùm illud vnum, illud inquam vnū moneo, hortor, rogo, & pro iure etiam meo impero, vt quæ à me præscripta sunt, eorum memores, ad capiendam occasionem, quam propè tenemus in manibus, atq; (vt verius dicā) omnino iam tenemus, ordinem adiungatis. Ego ipse pro loco ac tempore adero. An fortasse verendum est, exercitatissimi viri, ne hostis cognito consilio nostro, instructus, paratusq́;, atq; in acie armatus offendatur? Satiś compertum, satis exploratum & cognitum habeo præter paucos admodum, qui pro statione noctu excubant, cæteros omneis per oppidum dispersos sub tectis quenq; flumine ac montibus fretos, somnos etiam ignauissimos ducere. Antequā somno expergiscūtur, armis instruūtur, equi frenātur, tribunumq́; quisq; ac ducem suum pedes, eques conuenit, metu, ac repentina re attonitus; nos occupato monte, effractis portis aditúq; reserato, voti compotes, locum castris cepérimus. Quo capto, nobis in acie stantibus, eò castra transferētur: quibus positis, reliquum est vti non horam quietam, non locum

vllum

vllum tutum hosti relinquamus. Neque multum tempus aberit, dũ aut sese nobis dedat, aut necessitate compulsus, fuga sibi quãmaximè periculosa consulat. Hac oratione accepta tribuni, ducesq; ad imperata quisq; facienda properans: paulò pòst instructo cum exercitu, magno etiam silentio assunt: rex peditatum præmissis itineris ducibus montem circuire, ac superato iugo, sine vlla trepidatione inde descendere, interim equitem procedere paulatim, atque sub signis iubet. Vbi verò tẽpus visum est, quo pedes destinatum ad locum peruenisse iam poterat, dato signo, Robertum Vrsinum, lectis cũ equitibus superare Fauces imperat. Ille egregiè nauata opera, citato equite, in hostium stationem illatus, alios semisomnes capit, alios resistenteis vulnerat, ac paulo pòst in fugam actos, suburbium versus acriter vrget. Roberto vrgente gregarius miles, qui eum secutus erat, prædæ intetus, nihilq; ad præscriptũ gerẽs, tabernacula diripere, equos à præsepibus dissoluere, seq; equosq; sarcinis onerare statim cœpit, ac tanquam fugato hoste, præda onustus ad Fauces, atque in castra regredi. Rex id quod erat veritus, dari tempus hosti ad arma capienda, aliquot turmas cum sumpsisset, ipse reliquo cum exercitu pro Faucibus expectare decreuit. Interea hostium duces fugientium ac pugnantium clamoribus exciti, re cognita, properè accurrunt, suos hortantur, ac præmissis, qui impetum sustineant, vt quenq; sors obtulerat, acies instruunt, ac paulatim alios atq; alios equites summittunt. Robertus vbi sustinere impressionem nequit, cedere pedetentim cœpit. Vrgebat enim cum lectissimorum manu equitum Vrsus, atque acri cœpta pugna summis vtrinque viribus de loco pugna-

festinãs, detecta proditione, irritos conatus habuerat. Hoc malum contagio quasi quadam, principum ac populorum animos eò magis infecerat, quòd Ioannes Tarentinusq; iunctis simul viribus, consilijsq; Bari communicatis palàm iactitabát, appetēte Vere se in Campaniam ex Apulia, in qua hyemabant profecturos, copiasq; Neapoli admoturos, inuitatos rebellione Danielis Vrsini comitis Sarnensis, Iordani comitis Atripaldini, & Felicis principis Salernitani. Hi nō vnà è matre fratres erant, ac Ramundi, Ioannisantonij fratris filij, quos ille Ramundo mortuo, multa pollicendo, adolescentes facilè in sententiam suam traxerat. Quibus consilijs Ferdinandus obuiam ire parans, Mariam ex concubina filiam Felici despōderat, ac multis promissis & illum, & fratres onerauerat. Quin etiam relicta Campania in Samnites cum exercitu profectus, apud Montifusculum consederat, quo è loco & consilia hostium explorare commodius poterat, & celerius occurrere, quocunq; hostis iter intenderet. Interim Auellinensis comitis agros assiduis populationibus infestat. Prata quoque munitissimum castellum expugnare conatus, re infecta multis suorum amissis, certior factus Pij pontificis maximi auxilia iam aduētare, ne à Marino Martiano aditus interciperetur, ad saltum Menianensem, qui est in agro Casinate, maturare decreuit. Quo tamen iter hosti esset formidolosius, in agrum Campibassanū, locaq; finitima deflectit: multisq; castellis expugnatis, aliquot etiā incensis, agros, villasq; populatus cum ingēti præda in Venafranum, atq; inde Sidicinum in agrum peruenit: positisq; prope Caluium castris, quod antequam in Samnites proficisceretur,

noctu

noctu scalis admotis, arce occupata, cæsisq́ vigilibus; perfidio etiam capto receperat, pontificis copias expectabat, quas ex Hetruria mouisse perlatum erat, Stellateis interim, Sidicinosq́ agros vastaturus. At Marinus, qui non iuuenili leuitate, magis quam execrabili in Ferdinandum odio desciuisset, hostemq́ ab Liguria accitum, classeq́ profectum finibus, ac tectis accepisset suis, quo pacto regem è medio tolleret, animo æstuanter agitabat, hominum ac deorum immemor. Hoc dies nocteisq́ versanti secum, tandem per speciem colloquij adoriri illū placuit. Quocirca Gregorium Coreliā multos sibi ante annos cognitū, intimumq́ regis familiarem a se accersitum mitti clàm ab rege postulat, acturus cum illo de reconciliatione, rebusq́ communibus: Quem ad se profectum blandè appellans, ac facti pœnitentiam simulans, rogat, vti compositis opera eius simultatibus, in regis gratiam pristinumq́ beneuolētiæ locum restituatur. Vetera in se Alphonsi beneficia commemorat, pueritiam cum Ferdinando actam, tot liberos è sorore susceptos, iura diuina & humana refert, Gallorum insolentiam detestatur, Ioannem incusat, nec se passurum affirmat liberos suos, duorum regum sanguinem, homini barbaro, Gallicamq́ insolentiam in tenui etiam re præ se ferenti seruituros. Cum his mandatis plenus spei Gregorius ad Ferdinandum reuertitur. Re in senatu agitata, exquisitisq́ sentētijs: cum regis responso ad Marinum Gregorius redit. Quo sæpius vltrò citroq́ misso, dies tandem colloquio dictus est, quo dirimi omnem posse cōtrouersiam satis magna spes offerebatur. Abest Theano circiter mille ac sexcentos passus, secundum viam militarem, vetus sacellum:

à cuius fronte, quà meridiem spectat, campus patet penè nudus arboribus. hic ad colloquium delectus est locus. Ferdinandus explorato itinere, ac præsidijs dispositis, prior ad Turricellam (id loco nomen est) venit, ac partitus copias, peditatuq; viarum angustias, & loca superiora occupans, ne quid à tergo parũ tutum relinqueret, equites in plano pluribus locis distribuit, ac præsidijs firmat hinc ad locũ pedetentim progreditur, Gregorium ac Ioannem Vigintimilium comites secum ducens, non tam consilio, quàm necessitate adductus. Nam cum Gregorium Marinus dirimendæ controuersiæ medium adesse vellet, rex Ioannem propter rerum gestarum famam, prudẽtiæq; opinionem, alterum deligere coactus est, quando duobus cum non amplius comitibus in colloquium vtrinque veniendum conuenerat. Et Ioannes quidem propter ætatem pugnæ parum idoneus, Gregorius verò imbecillo corpore ac dextro brachio penè inutilis erat: quod Marinus futurum prospexerat. Postquam igitur ventum ad locum est, Ioannes ac Gregorius vna cùm Deiphobo Anguillaria, & Iacobutio Mõtagano delectis à Marino comitibus, quibus cum consilia communicasset, quiq; facinoris essent conscij, ad viam haud procul a sacello remansere. Illi in campum vterq; armatus, vterq; equo insidens circiter nonaginta passus ab via soli, communibus de rebus disceptaturi processerant. Rex aliquanto editiorem in campo locum cum cepisset, vnde circùm omnia lustrari oculis latè poterat, a Marino est monitus, humiliorem in locum equum vt demitteret, ne a Gallis, qui Theani arcem tenebãt, despectari possent. Quod dictũ regis animum vehementer pupugit, suspicati insidias paratas,

paratas, seq; fraude peti. Quam suspicionem Marini oratio mirum in modum confirmabat, cum ita esset exorsus, vti omnem semper in regem ab se culpam reijceret, nullam verò ipse regis excusationem, aut causam acciperet. His altercantibus, cum aliquantum temporis extractum esset, Deiphobus (sic enim conuenerat) ad Ioannem Gregoriumq; conuersus, vultu quam maximè composito, quãdo, inquit, Marinus, quod felix ac faustum sit, res ex animi sententia cum rege suas composuit, an ipse quoque meas compositurus, regem supplex adire vltrà morabor? adactoq; statim equo, solus in regem ferebatur. Venientem conspicatus rex animaduertit quo propior fiebat magis magisq; se versus ad dexteram declinare, apparebatq; hostili cũ ingressu ferri. Et iam eò progressus erat, vt rex quẽ strictum ille quoad poterat pugionem occultabat, conspiceret: quo conspecto, cum Deiphobus tãtum non in regis equi habenas illatus esset, Ferdinandus confestim stricto ense, atque animo quàm confirmatissimo in illum primùm, mox in Marinum equum concitat, ac nunc hũc, nunc illum, nunc vtrunq; simul comminùs petens, ambos in fugam vertit: cum interim Iacobutius Ioannem, Gregoriumq; armatus ipse pugnæ inutileis facilè continet. Quod equites conspicati, qui in speculis dispositi erãt, sublatis clamoribus præstò fuere. Illi ad suos quã maximè citatis equis delati, re infecta non tam tristes abeunt quàm regis fortitudinem admirati suspiciunt. Ferdinandus incolumis à suis exceptus, ingentis animi plenus in castra reuertitur. Illud deorum potius, quam hominum consilio factum videtur, ne rogantis regis, cum primùm in via obuiam facti sunt, vti galeæ

fibulam Deiphobus ei substringeret, gladio iugulum aperuerit. Postero die rex, aliquotq́; insequentibus diebus, productis copijs, populabūdus in agrum Sidicinum proficiscitur, coactaq́; è propinquis oppidis satis magna agrestium manu, quacunque it ferro cuncta vastat. Inde in Stellatē progressus, ad Balneas vsq; Sinuessanas, quæcunque in agris erant corrumpit: parcitur tamen ædificijs, igniq́; temperatum est: eripi enim hosti victū, non exuri ædificia, quæ longa parauisset pax, volebat. Fortè accidit, vt cum præteruectus equo locum rex esset, vbi cum Marino congressus fuerat, pugionem humi repertum eques ad eum ferret, qui Deiphobo inter cōgrediendum exciderat: erat autem veneno intinctus, tabidisq́; medicamentis delibutus: quo quamuis leuiter ictus cū esset catulus, statim veneno exedente concidit. Hæc res magnam in primis Marino inuidiā conflauit: videri enim supra hominum improbitatem facinus indignū & atrox regem, cuius nomen apud mortales sanctum esset, fraude ac veneno ab illo circumuētum. Non fidem apud eum, non necessitudinem, non quòd in regis nomen volens, libensq́; iurasset, nō deûm metum locum habuisse vllum, spretam, contemptam, pessum eodem facto datam famam, pietatem, gratitudinem, religionem nihil illū in Deo, nihil in hominibus credere aduersum scelera esse repositum. Hæc grauioraq́; aduersus Marinum ab amicis, inimicisq́; equè iactabantur. Populanti agros Ferdinando significatur, eodem penè tempore Ioannem Tarentinumq́; iunctis simul exercitibus, magnis itineribus per Samnium aduentare, Pelusiaq́; incensa, & Alphonso Lagonissa cum vniuersis Caudinorum oppidis in societatem ascito, re-

cto iti-

ato itinere Neapolim contendere. Parte verò alia Simonetum cum pontificis copijs in Casinatem peruenisse, peterèq; illum ab rege, vti sui etiam copijs admotis ad saltum Menaruensem auxilio assoret. Martianum enim præmissa iam militum parte, reliquo cum exercitu, ni maturetur, statim affuturū. Ad hæc missis qui iter explorarent equitibus, leui certamine inito Ioannem Maleuoltam, vnum è Pij præfectis captum, reliquos formidare, se non ijs viribus esse vt sine regis ipsius auxilio, Marino prohibente, angūstias incolumi exercitu persuasurum confidat. Cui rei Ferdinandus præuertendum ratus, ijs enim copijs additis, hosti se numero ac viribus superiorē fore intelligebat, nocte intempesta profectus, cum de profectione certiorem fecisset Simonetum, & ille in tempore adesset, sine vllo certamine, saltu penetrato, statim coniunctis exercitibus, quo Tarentino, Ioanniq; occurreret, citatissimis equis Suessulam petebat. Quod hostes exploratum cum haberent, Acerris dextra relictis, Nolam diuertêre. Aduenientibus Felix & Daniel cum Iordano fratre præstò fuere, qui dicerent, se cū oppidis, popularibusq; imperata facturos. Igitur hostes impares se cū iudicarent, neque retrò iter vertere sine manifesta pernicie, neque æquis in campis expectare tutò possent, intra Sarnenseis fauces (sic enim vocantur) sese inclusêre. Sarnum in adeso montis latere positum arcem in summo habet dorso quammunitissimam. Sub ipsum autem montem suburbium iacet, in longum porrectum, habitatoribus frequens. Ac ipso suburbio in via Nolana occasum versus circiter mille & sexcentos passus, sub inflexi radicem mōtis fontes scatent, qui statim minimè vadosum

fluuium, qui & ipse Sarnus dicitur, constituunt, quę in loco porta est turri subiecta. Eum aute locum Fauces incolæ vocăt. Ab altera etiam suburbij parte ad Solis exortum, qua Salernum versus est iter, fontes alij manăt, qui cæteris immisti fontibus, toto passim suburbio scatentibus, alterum & ipsum nequaquam vadosum flumen efficiunt. Hi amnes, Solis alter ab occasu, ab exortu alter sese petentes ex obliquo, in meridiem mare versus prolapsi, per culta circiter duobus millibus passuum ab ipsis fontibus, cõiuncto simul alueo cõfluũt in mare, quod a confluente quidẽ ipso circiter sex millibus passuum abest. Quod medium interiectum est agri fluminibus insulæ pene in modum cingitur, à septẽtrione perpetuis, ac minimè peruijs montibus clausum. Ager ipse vitibus atq; oleis consitus, pabulo quoq; abũdat plurimo. Itaque in hanc tanquam insulam cum se hostis recepisset, fluminibus ac mõtibus perinde ac munitionibus se tuebatur. Ferdinandus sub confluentem in sylua, cui Longulæ nomen est, castris positis, quo arctius hostem premeret, structo ponte, à frumentatione, quòd maturæ iam erant segetes, atque à pabulatione, hinc atq; illinc arcere hostem statuit: idq; eo erat facilius, quòd castellum Santi Martiani valde confluenti proximum regi parebat. Igitur strato ponte, assiduis discursionibus hostem adeò vexabat, vt is obsesso persimilis videretur. Quocirca fremere eques, timere duces, ipse Tarentinus sibi diffidere, & iam de nocturna fuga cogitare: esse etiam qui se regi per amicos cõciliare clã studerent, alij qui transfugere pararent, cuncta deniũ plena esse terroris, atque formidinis. Per eosdem dies hostium classis præfectus nõ exigua prædatorum manu

Surren-

Surrentino in littore exposita, agros vicosq; populari parabat: satis magna cũ spe, solicitati ciuium animis, ob vetus Andegauensis factionis studium, vrbis etiam potiundæ. Quod rex intelligens, Antonium Olcinam cum lectissimo peditatu, qui agrum villasq; tueretur, præmiserat: præsidio etiã vrbi addito, hostis primò impunè rapere, ac passim ferri, mox ab signis dilabi cœpit. Quod Antonius animaduertens, nactusq; idoneam occasionem, hostem palabundum ex improuiso adoritur: qui locorum ignarus, atque iniquè congressus, cum diutius sustinere impetum non posset, insignem cladem accepit. Itaque alijs cæsis, alijs captis, qui reliqui erãt, dum fuga sibi consulunt, rati iter ad mare peruium, hinc Antonio, illinc Surrentino premẽte, per rupes maximè editas deturbantur. In ipsis etiam triremibus, dum funes legunt, ac pontes, dum reliquos à clade accipiunt, trepidatum est. Telorum armorumq; omnis generis magna vis Surrentum perlata. His rebus adductus Felix, missis qui veniam impetrarent ad regẽ supplex in castra profectus est, Parmæ arce (quod castellũ Sarnensibus à faucibus non ita multũ abest) regi prius tradita, præsidioq; illic imposito: Rex eo acrius instare, ne annona cõportari Sarnum posset summis viribus conari, arcere hostẽ à populationibus, prohibere frumentationes dies nocteisq; id agere, quo nihil hosti tutum, nihil quietum relinqueret. Fortè accidit, leui vt certamine inito Petrus Hubaldinus eques regius ab hoste caperetur. Is (vti moris nunc est) exutus armis, atque adẽpto equo, ad regem remissus, retulit satis se exploratum habere, occupato clàm mõte à peditatu, deinde per effractam, quæ ad Fauces esset, portam immisso

equite, diripi qui hostibus ad suburbij consedissent caput haud magno conatu posse. Quo hosti inflicto vulnere fore vti castris intra Fauces translatis, hostem fame confectum, paucis diebus ad se dedendum rex compelleret. Quo audito, conuocatis ducibus cum singulorum ipse sententias exquireret, Simonetum huiusmodi orationem habuisse accepimus. Qui dominari in bello fortunam dicũt, Ferdinande rex, non temerè illi quidem mihi & sentire videntur, & dicere. Non quòd belli administrationem, victoriaq́; euentum in manu fortunæ collocatum existimẽ, sed quòd in conferendis præcipuè manibus propter ea quæ repentè accidunt, nunquã satis prospici ab imperatoribus aut consulendo queat, aut vbi consilium captum est, strenue rem, grauiterq́; gerendo. Quo enim consilio aut qua nam prospicientia equorum confossiones, militum trãsfugia, falsi rumores, malè accepta imperia, cœli tempestates, locorum iniquitates in itinere faciundo, equitum, centurionũ, tribunorum, aut imperatoris ipsius casus in conferendo prælio, aliaq́; huiusce modi propè innumerabilia, aut prouideri ne accidant, aut postquam accidère, ne damno sint, satis vtique perspicere poterit? cum nullũ persæpe ad prospiciendum spacium propter temporis exiguitatem, nulla opportunitas ob rerum difficultatem imperatori relinquatur, nec idem ipse & hîc, & illic vno in tempore adesse, nec plura simul aut impeperare alijs, aut administrare ipse valeat. Equidem ego ita se habere rem non magis magistro ab aliquo in scolis, quàm ipso ab vsu, qui humanarum actionum optimus ac sapientissimus magister est, doctus affirmare audeo: quippe qui iam sexagenarius quam militiam

ado-

adolescens sequi cœpi, eam adhuc sequor. Quo interim tempore animaduersum a me est, non semel etiam leuissimũ casum ex victo victorem, ex victore victũ exercitum reddidisse. Tot igitur annorũ vsus, & hæc, quam videtis, ætas abunde me monere debent, ne quid temere incipiendum, ne quid inconsultò audendũ consulam. Velle autem tẽtare fortunam, eius esse arbitror, cuius res angustæ cum sint, spes etiam longè angustior indies futura videatur. Quod ego consilium Ioanni, Tarentinoq́; , quorum res deteriores indies futuras arbitror, sequẽdum potius iudicem. Nobis dies ipsa meliora atq; secundiora cuncta promittit, dum tanquam septis hostem clausum, ac circumsessum habemus. Nobis stando, ne dicam cunctando augetur autoritas, duplicantur vires: & tantum non captum hostem fama ipsa, qua bella maximè cõstant, per regnũ, atq; Italiam diuulgabit: illis contra omnia cum suis nostrisq́; cõtemptui æquè sint. Stando Felicem, id est, Salernum Nolamq́; vtranque nobilem, vtranque maximè opportunam vrbem recuperauimus: stando hostem paulò antè ad obsidendam Neapolim festinãtem, de fuga vt cogitet, sitq́; de propria etiã salute solicitus (quod videtis) iam coëgimus. Cum interim classis, quæ oram hãc maritimam metu sui concusserat, ludibrio haberi cœpit, stantibusq́; hic nobis penè auditi fuerint classiariorũ militum clamores atque eiulatus, aut iugulum Surrentinis præbentium, aut præruptissimis è rupibus in mare se præcipitantium, quo insequentium gladios fugerent. Nobis Neapolis & oppida vrbesq́; vicinæ annonam, equos, arma, recentem peditem, recentẽ equitem subministrant: quarum rerum illis non modò nulla est

commoditas, aut copia, sed haud sciam an eorum desiderium relictum sit vllum, cum Apuliam Peucetiosq́ ac Salentinos, tot montes ac valles, tot nostra oppida ab illis distrahant. Demũ à pugna continẽdo, pugnantium finem, id est, victoriam, absque vllo nostro periculo consequemur. Cum illis verò satis bene actum fuerit, si (quod vnum cogitare ac meditari possunt) nocturna fuga cõcessa fuerit per loca difficilia, prærupta, aspera, magnaq́ ex parte nobis parentia. Quanquam etiã fortissimis, peritissimisq́ ab imperatoribus vsurpatum esse scio, fugienti hosti põtem quoque vel ex argento constituendum esse. Quamobrem cum dimicandi nulla immineat nobis necessitas, censeo à prælio cõtinendum, nec præbẽdam hosti bene gerendæ rei occasionem. Et quoniam quanto arctius sese pressum senserit, tanto est amplius de fuga cogitaturus, etiam censeo, vti occupato monte, qui Faucibus imminet, castra sub ipsum montem, ad caput fluminis cis ripam transferãtur: quo pabuli, atque annonæ difficultate coactus hostis (quòd vnum reliquum est) nocturnæ fugæ consilium ineat. Rex probata Simoneti sententia, statutoq́ ad peragẽdum negocium tempore, peditatum quanto potest maiorẽ comparat, veteranos euocat, nouos etiã equites scribit: quid hostis paret, quid cõsulat, per trãsfugas, captiuosq́ explorat; qui montem lustrent, aditus vestigent, semitas inquirant, fidelibus & strenuis viris negociũ dat. Satis etiam cõstat Ferdinando clàm significatum esse, Pium Pontificem mutata sententia decreuisse medium sese belli eius gerere, clanculumq́ Simoneto iniunxisse, vti paucos post dies in Samnites Beneuentumq́, quæ Pontificis ipsius vrbs esset, exercitum

tum traduceret: atq; eo cognito regem decreuisse fortunæ res è vestigio committere, fore ratum, superior si euaderet vti victoria ipsa in partes eius Pontificem retraheret: sin secus cessisset, vti cùm irani in illum prouocaret hostium, tum illum ipsum ad vindicandi cupiditatem, quod postea secutũ est. Quocirca quæ faciendo prælio necessaria essent, summa ea cum celeritate comparari iussisse. Illud verò a Simoneto impetratum, disferret abitum è castris, quoad suos rex per oratores tentasset, posset ne Pontificem ab eo proposito dimouere. Itaque vbi parata esse omnia suaq; consilia latêre hostem rex sensit, tribunis, ducibusq; conuocatis imperat, vti quàmmaximo silentio de secunda vigilia cum exercitu instructo paratoq; ad signa adsint: quid ipse paret, quid fieri à quoq; velit, singulos edocet, huiusmodi etiam oratione cohortatus. In omni re bellica, fortissimi viri (quod vsus ipse docuit) plurimũ occasio valet, quam optimus quisque imperator summo studio, ac celeritate complecti debeat: quippe cuius ea natura sit, vt ardua in planum facilè vertat. Eam igitur nos capere, ac sequi maximè vtile, atque in primis cautum consilium reor. Sed in omni occasione capienda, inceptisq; prosequendis duo potissimum seruanda sunt: alterũ quod factu opus est, maturè id vt fiat. Quid enim occasione breuius, aut fugacius est? alterũ, vt suo quodque geratur ordine, quando in re præsertim militari nihil ordine ipso potius ac maius est. Nam confusio, ac trepidatio, præterquam quòd periculosa, gerendis quidem rebus maximè etiam contraria est. Neque enim aut vnum, aut alterum tantum prælium, quanquam consilio, ac ratione susceptum, infeliciter tamē cessisse

inuenias magis ob imperia non eo quo tradita erant ordine seruata, quam ob militum virtutem, atque aduersarum partium imperatoris industriam. Quocirca nequaquam à me cohortandi estis, vt in conferendis manibus fideliter ac fortiter rem geratis: quippe cum fidem, virtutemq; vestram in multis, magnisq; difficultatibus planè perspectam habeam: neque vti ductādo exercitu iter maximè exploratum haberi studeatis: cum hostis ipse quamproximus sit: & quæ explorāda essent, cuncta sint à me diligentissimè explorata. Quid etiam mihi in animo sit, quid faciundum decreuerim, quæq; se nobis occasio offerat, iusta mecum tenetis. Verùm illud vnum, illud inquam vnū moneo, hortor, rogo, & pro iure etiam meo impero, vt quæ à me præscripta sunt, eorum memores, ad capiendam occasionem, quam propè tenemus in manibus, atq; (vt verius dicā) omnino iam tenemus, ordinem adiungatis. Ego ipse pro loco ac tempore adero. An fortasse verendum est, exercitatissimi viri, ne hostis cognito consilio nostro, instructus, paratusq;, atq; in acie armatus offendatur? Satis compertum, satis exploratum & cognitum habeo præter paucos admodum, qui pro statione noctu excubant, cæteros omneis per oppidum dispersos sub tectis quenq; flumine ac montibus fretos, somnos etiam ignauissimos ducere. Antequā somno expergiscūtur, armis instruūtur, equi frenātur, tribunumq; quisq; ac ducem suum pedes, eques conuenit, metu, ac repentina re attonitus; nos occupato monte, effractis portis aditúq; reserato, voti compotes, locum castris cepęrimus. Quo capto, nobis in acie stantibus, eò castra transferētur: quibus positis, reliquum est vti non horam quietam, non locum

vllum

vllum tutum hosti relinquamus. Neque multum tempus aberit, dũ aut sese nobis dedat, aut necessitate compulsus, fuga sibi quàmmaximè periculosa consulat. Hac oratione accepta tribuni, ducesq; ad imperata quisq; facienda properans: paulò pòst instructo cum exercitu, magno etiam silentio assunt: rex peditatum præmissis itineris ducibus montem circuire, ac superato iugo, sine vlla trepidatione inde descendere, interim equitem procedere paulatim, atque sub signis iubet. Vbi verò tẽpus visum est, quo pedes destinatum ad locum peruenisse iam poterat, dato signo, Robertum Vrsinum, lectis cũ equitibus superare Fauces imperat. Ille egregiè nauata opera, citato equite, in hostium stationem illatus, alios semisomnes capit, alios resistenteis vulnerat, ac paulo pòst in fugam actos, suburbium versus acriter vrget. Roberto vrgente gregarius miles, qui eum secutus erat, prædæ intẽtus, nihilq; ad præscriptũ gerẽs, tabernacula diripere, equos à præsepibus dissoluere, seq; equosq; sarcinis onerare statim cœpit, ac tanquam fugato hoste, præda onustus ad Fauces, atque in castra regredi. Rex id quod erat veritus, dari tempus hosti ad arma capienda, aliquot turmas cum sumpsisset, ipse reliquo cum exercitu pro Faucibus expectare decreuit. Interea hostium duces fugientium ac pugnantium clamoribus exciti, re cognita, properè accurrunt, suos hortantur, ac præmissis, qui impetum sustineant, vt quenq; sors obtulerat, acies instruunt, ac paulatim alios atq; alios equites summittunt. Robertus vbi sustinere impressionem nequit, cedere pedetentim cœpit. Vrgebat enim eum lectissimorum manu equitum Vrsus, atque actæ cœpta pugna summis vtrinque viribus de loco pugna-

tur. Hinc Robertus, illinc Vrsus dum suos hortantur, dum fortiter rem gerunt, parũ absuit quo minus vterque suo ab aduersario caperetur. His rem penè intrà globum gerentibus, regijsq; in arcto propter locorum ignorantiam pugnantibus ab hostium ducibus leua siniſtraq; , hinc pedites, inde equites summittuntur. At rex cum intellexiſſet ſuos in arcto premi, maiorẽ equitum manum ſubſidio ire iubet. Hoſtium verò pedites in anguſtijs viarum implicitos inter ſe regios conſpicati, alij haſtis eminùs, aut ſclopetis, alij cominùs gladio ſuffoſsis, aut vulneratis equis, ipſos equites partim deijciunt, partim in fugam vertunt. Locorum peritia hoſtem maximè adiuuabat. Regius verò vix è via egredi, illic omnes cogi, alijsq; atq; alijs ſubſidium ferentibus in vnum ſimul cuncti coire. Quod aduerſarius vbi vidit, ab dextra ſiniſtraq; acrius illum premere, conari etiam à tergo inuadere, atque ab reliquo exercitu ſeiungere. Quod rex veritus; ſuos referre pedem paulatim iuſsit. Primis igitur, dùm partim pedem referunt, partim etiam terga vertunt, fugam iam parantibus, poſtremis autem in acies ſtantibus, cum locus ipſe explicandis ordinibus hauquaquam ſatis eſſet, hoſtium duces eo acrius vrgere incipiunt. Illi à tergò, hi ab latere, plures ſingulos, liberi impeditos, recentes ſaucios circumſiſtunt. Hic verò ingens ſtrages equorum atque hominum à ſclopetarijs edita, qui ab rege propter ſtipendia non ſtatim exoluta initiò obſidionis ad Ioannem transfugerant. Inter alios, atque inter primos Simonetus cadit. Robertus vulnere in ore accepto, vix hoſtium elapſus è manibus ad regem, qui extra Fauces in loco paulò editiore inſtaurare pugnam parabat, ſe recipit:

recipit. Cæteri magna è parte capti, rex ea exercitus parte exutus, cum nullum in pedite præsidiũ esset, quippe cuius nulla in toto prælio extitisset opera, cum neq; locum tenuerit, neq; imperium seruauerit, neque vbi tẽpus ferebat, pugnæ affuerit, summis tamẽ viribus aniti, quod vnũ erat reliquũ, ne hostes Faucibus prodirent. Quo circa prehensare fugientes, confirmare integros, hortari, rogare, locum tuerentur, superesse tot lectos equites; tot etiam recentes turmas, aduentare è castris subsidia, si viri esse velint, nõ hostium modò impetum repressuros, verumetiam si Faucibus egrediantur, magna etiam illos clade affecturos: ipse in hostem proficisci, ac nunc his, nunc illis se ostentare. Cum interim ex ijs, qui in præsidijs collocati erant, quiq; postremos tenebant ordines, multi signa, locumq; deserere; seq; fugæ dare cœperũt. Quod hostium duces cum animaduerterent, tanto se impetu è Faucibus proripiunt; vt regij vix primo congressu sustẽtato in fugam se quã laxissimis habenis dederint. Hostes statim in castra profecti cum vacua ea defensoribus inuenissent, capta diripiunt, pauci trans pontem, Nuceriam, finitimaq; in loca se recipiunt, regem Neapolim versus fugiẽtem haud multi secuti: reliqui penè omnes aut in prælio, aut in fuga, aut in ipsis castris, ad qua post præliũ refugerant, ignauiter capti. Magnus captiuorum omnis generis fuit numerus. Direptis castris ingens tum rerum aliarum, tum argenti atque auri præda Sarnum perlata. Hanc cladem nõ vatum modò prædicta, & eorum qui rerum cœli periti sunt, verùm prodigia quoq; præcessere. Nam & veterum fatiloquorum carmina passim recitabãtur, quibus regi clades obnunciabatur;

& Mathematicorum minæ vulgò ferebantur. Pridie etiam quàm pugnatum est toto fermè die coruorum greges prætorium obuolitauere conclamantes, ac proximis insidere arboribus. rex ipse prætorium egressus, equo repente cōcidit. Diuersis locis alibi sanguine, alibi oblitis cinere guttis pluisse nūciatum est, notatumq; folijs holerum eas guttas insedisse. Nostra tamen tempestate hæc aut animaduertere, aut procurare religiosum est. Die quæ insecuta est, cùm à Ioanne, Tarentinoq; coacto senatu quid de captiuis statuendum, quò primùm arma inferenda essent consultaretur: de captiuis vicit eorum sententia, qui censebant vti triremibus impositi, Maßiliam deportarentur, nisi finito bello in Italiam non remittendi. De prosequendo verò bello duæ cum essent sententiæ, altera vti ad obsidendam Neapolim statim admoueretur exercitus, altera vti finitima prius oppida, quiq; in regis fide reguli persistebant, tētarentur: huius quidem Tarentinus, prioris verò Ioannes Coxa autor erat, cui plerique assentiebantur, eumq; ita locutum accepimus. Siquam nobis perficiendi belli rationem hesterna ostendit victoria, eam ipsi sequi, atque oblatam à dijs immortalibus capere occasionem volumus. (dicam audacter fortißimi duces) die crastino, hostem Neapoli circumsessum, atque haud multo pòst cum ipsa etiam vrbe expugnatum videbimus. Quantum igitur sedendo ac consultando temporis ipsi absumimus, tātum à belli fine per negligentiam atq; ignauiam voletes absumus, qui si quo impetu in hostium castra irrupimus, ea alacritate fusos, atque in fugam versos secuti essemus, eodem cursu, aut rege ipso in fuga capto, aut fugienti itinere inter-

cluso,

clusо,in magnã(mihi credet) occupandæ ex improuiso Neapolis occasionem incidissemus,secura & penè ociosa ciuitate dum Sarni circunsessos nos, ac tantum non captos, in porticibus ac compitis inaniter gloriantur. Sed quod vel militum labore vel prædæ studio,aut lætitia ipsa,quæ præcludere hominũ solita est cõsilia omissum est,aut peccatum id quamprimum vt corrigamus, nostrum quidem est: aut si corrigi minùs potest(quando quod factum oportuit frustrà de eo faciendo consilium nunc initur)saltem quòd reliquum est, quodq; in nostra adhuc manu positum,celeritate pesemus. Quãobrem quoniam (quod in omni bello maximum videtur)profligatum in acie aduersarium de se,vallo,murisq; tutando cogitare iam coëgimus:quid reliqui superest, nisi vt mœnibus inclusum, obsidione eũ quàm arctissima cingamus? Quo quidem circunsesso, quid opis, quid spei reliquum, quid animi esse potest ijs,qui eius partes hactenus sunt secuti? Itaque cum vna sit regni caput Neapolis,in quam Ferdinandus amisso exercitu penè solus refugit,non tam (vt arbitror) aut mœnibus fretus aut ciuium beneuolentia, quàm arce ipsa fidens,in quan non est dubitandum,quin vbi maris castra admota senserit, confestim se includat metu territus, ac nobilitatis odium timens, cuius bona pars ad nos transierit: quænam causa est,quæ inquam est causa,fortissimi duces,cur non crastino die,albescente cœlo, auulsis signis ad eam obsidendam exercitum rapiamus? Nobis integræ sunt vires milies victor: & quod maximum est, fortunæ ipsius fauor adest hominumq; voluntates,eòdem semper quò fortuna inclinantium.Contrà,regi effœtæ vires,exhaustis Alphonsi the-

sauris, milite, qui ei fidelis esse poterat, & strenuo quoque capto, reliquis, quos fugata tutata est, inermibus: quosq; optãdum sit, Neapolim se post fugam, clademq; recepisse, aliquem illic tumultũ, ob famem inopiamq; exciturus. Videlicet maritimũ aliquod auxilium paratum est Ferdinãdo? Atqui mare à nobis tenetur. An fortasse terrestreis alias copias, quas aduentare fama sit, subsidio ventúras expectat? cum nec vlla quidẽ ipsa sint, & quicquid illinc trãs Capuam, hinc cis Acerras, agrorum atque oppidorum est, nobis pareat, & armis circumclusa omnia teneãtur à nostris. Reliqua est vna illi ciuium beneuolentiæ spes, qua firmißima obsidionem tandiu ciues tollerent, dum ex Hispania ab Ioanne patruo, aut à Pio, Frãciscoq; ex Italia mari terráue is mittatur exercitus, qui aut metu sui solui à nobis obsidionem, aut viribus congressus cogat. De spe quidem ciuium (vt dicam quod sentio) imperium Catelanorum quàm omnes oderint, iuxtà mecum tenetis, & res ipsa docet. In nobilitate verò quid certum habere, aut constitutum in ea Ferdinãdus potest? cuius maior pars odio illum prosequentes, sponte ad nos transierint. Nã de auxilijs vestrum erit iudicium. Quid enim in Ioanne patruo, rege non modò paupere, verumetiam inopi repositum esse præsidij potest? quæ ab hoc auxilia expectari? præter paucas admodum triremes, easq; captiuo instructas remige. Quòd verò ad Pium, & Franciscũ attinet, etiam si maximè cupiant, quæ tamen auxilia aut tanta mitti ab eis possunt, vt vel perrumpere tantum montium, ac fluuiorũ valeant, nobis aditus omnes armis circunseptos tenẽtibus, Picininoq; cum validißimis copijs obsistente? aut tam præstò ea esse, vt non,

quod

quod æstatis reliquũ est, interim prolabatur, hyemsq́ mox inhorrescat? quo tempore an dubitatis, Neapolim aut vi expugnatũ iri á nobis, aut partium studijs sponte imperium accepturam? Cum interea quæ in Brutijs, Marsis, Pelignis, Marrucinis reliqua in fide regis manent oppida, audita exercitus eius strage, cognita Neapolis obsidione, vltro mittẽt qui sese nobis accepto imperio dedant. Adhæc Neapolim obsidere quid est aliud, quàm Pium, Frãciscumq́ ab incapto deterrere atque abstrahere? reputantes frustra se de mittendis auxilijs cogitare, tam breui tempore, tanto terrarum spatio, omni itinere atque aditu intercepto. Contra verò hortari, atque incitare, vbi dari à nobis Ferdinando spatium senserint ad comparandam pecuniam, ad restituendum exercitum, ad ipsa denique auxilia commodè, tutoq́ expectanda. Ac tandem si qui sunt, qui aduersus Ferdinandum moliri aliquid pareñt, quos non paucos esse quotidiana nobilium docent transfugia, deterrere eos, animumq́ & vires aduersarijs adiungere. Quæ cum ita se habeant, an cunctamini, fortissimi duces, ad obsidendam Neapolim propere castra ducere, quò fortuna, quô cœli fauor nos vocat? ac regni ipsius caput, coactis in vnum viribus petere? vt contusa, mox etiam excisa anguis ceruice, reliquum corpus truncum atque exanimum relinquamus. Quæ vbi Coxa dixit, cum qui aderant, & ipse in primis belli dux Ioannes, pars vultu, verbis alij probare viderẽtur: còntra ea Tarentinus in hanc sententiam locutus dicitur. Neque importunè duces, neq́ parum consideratè paulò antè Ioannes Coxa de obsidenda Neapoli, totaq́ belli mole eò vertenda disseruit: quippe quæ regni caput,

nuque multis ante annis ab Alphonso capta victoriam illi, decusq; pepererit, ac regnum vniuersum in pace officioq; stabilierit. Verùm enim cum eo mihi de genere obsidionis parum omnino conuenit: quippe cũ exercitum propere muris admouendum censeat: ego verò longè aliam sequendam rationem statuam: & cur ita statuã, multa me simul mouẽt. Primùm vrbs ipsa eo loci sita, vt præter non multum cãpi, quod ab ortu solis muris adiacet, cætera omnia libera ab obsidione, atque aperta relinquenda sint. Cum ab occasu, atque à septẽtrione tantum montium interiaceat ac vallium, à meridie verò mare patens, ac liberum, molesq; adeò munita, atq; ad propulsandum instructa, vt trãquillo mari longissimo ab continente tractu classem in ancoris stare necesse sit, futuram in summo discrimine, vbi etiã leuior spirare aut Auster cœperit, aut Boreas, quibus hic ipse sinus quammaximè est obnoxius. Mouet deinde populi frequentia, & Hispanus miles, quammaximè regi fidus, & quòd ea tum armorum est, tum equorum illic copia, vt breui nõ exigua equitũ manu comparata, restituere exercitum Ferdinandus queat. Addam tot arces tam egregiè munitas, quas qui ciuis aut peregrinus aspicit, rege præsertim præsente atque incolumi, quamuis magnum atque robustum habeat animum, quãuis factionis nostræ studiosus, abijciet tamen illum, obtorpescetq; formidine. Nam quod ad nobilitatem attinet, nobiliumq; ad nos trãsitionem vtinam, inquam, vtinam Neapoli potius manere consilium eis fuisset. Quid enim aliud tot nobilium ad nos transitionẽ effectum est, quàm vt vrbem Ferdinando liberam permiserint? nec securiorem illum modò, verumetiam

cautiorem reddiderint? Adhæc, tãto incœpto quæ paucitas nostra sit, ipsi videtis, cum etiam ad oppugnandũ necessaria nobis desint omnia. Regi contra & ad repugnandum, & ad lacessendum vrbs ipsa, & arces, & multorum etiam annorum Alphonsi apparatus cuncta suppeditent. Scilicet sperandum id est, vti constitutis à nobis ante portas castris, in arcem sese Ferdinandus includat, quem non montes, nō flumina deterruerint, quo minus infesto agmine, loco sibi maximè iniquo, intra Sarnum irruperit. An potius (quæ illius est virtus, & ætas militaribus laboribus assueta) verẽdum etiam atque etiam est, nequid apud obsidentes tutum, aut in castris quietum cõtinuis eruptionibus patiatur? Tentare igitur obsidionem, quæ postea turpiter omittenda sit, an quæso erit aliud, quàm victoriam fortuitò nobis oblatam, turpi aliqua dedecorare iactura? aut sedendo ad Neapolim, qui populi, principesq; in officio erga Ferdinandum reliqui permanent, ijs vt oppida muniant, commeatus importent, militem conducant, aliaq; præsidia sibi cõparent, tempus ociumq; permittere? Qam ob rem quæ tutissima quidem est obsidendi ratio, hanc ego censeo ineundam. Primumq; vti Robertum Sanseuerinium, cuius oppida nobis ante oculos sunt posita, ad deditionẽ polliceamus: finitimos deinde populos, quibus aut captis, aut deditis: Robertoq; in parteis nostras ascito, an dubitamus à Neapoli Cossentiam, ac Rhegium versus omnia in deditionem ac nomen nostrum concessura? Robertũ enim Lucas Sanseuerinius cuius latè magnus in Lucanis, Brutijsq; dominatus est, minoresq; alij proceres, liberæ item ciuitates sequẽtur: vt diebus quampaucissimis, præter Auersam

Capuam, Acerras, Neapolim nihil in tanto terrarum spatio, quod inter Lyrim amnē, vrbemq́ Rhegiū, atq́ Crotonem interiacet, Ferdinādo relinquamus: ac Pio, Franciscoq́ animum, cogitationem denique omnem mittēdorum auxiliorum adimamus: dum regem perinde ac truncum, sine membris, sine neruis destitutum atque emutilatum viderint: missis etiam ad eos oratoribus, qui vtrunque & nostro, & Renati nomine benignè appellent, ac largis etiam pollicitationibus impleant. Quæ an sit tutissima obsidendæ Neapolis via, omnes iam videtis. Nam tentare fortunam, vbi consilio locus est, quàm sit temerarium, dies hesternus admonere nos potest. Regem certè ipsum ne fortunæ posthac tam facile se committat, abundè iam docuit. Dicenti hæc Tarentino senatus assensus est omnis: ea erat senis autoritas, is rerum vsus, quodq́ belli esset autor, omnis spes, ratioq́ vincendi in eo collocata videbatur, vt Coxæ sentētiam quamuis tacitis omnes comprobarent animis, nemo tamen ne ipse quidē belli dux Ioannes à Tarentino dissentire aut videri palàm vellet, aut omnino auderet. Igitur motis à Sarno castris, petiere Stabias. Id oppidum, vti rerum Romanarum scriptoret prodidere, Syllæ iussu solo æquatum finitimos in vicos abierat. Postero dein tempore, quòd eò propter loci opportunitatem, portusq́ manufacti, multa mari cōportarentur, tuguria in littore constitui cœpta: procedentibus inde seculis, tanquam in vicum multi mortales confluxere, donec oppidi nomen ac formam accepit: arce etiam in edito posita, quam egregiè Alphonsus muniérat, brachio ab ea ad mare deducto, vt cum vsus vocaret, per id immitti præsidiū in arcē posset. Praerat

arci

arci atque oppido Ioannes Galiardus, ex antiquis Alphonsi familiaribus, miti vir ingenio,& fide integra, caterùm qui vt Hispanus vxori paulo nimium esset deditus. Ea erat Margarita Minutula, nobili loco nata, cuius frater Loisius aerc Lucerinam Ioãni in Apuliam profecto prodiderat. Siue igitur futurum sperarent, vti Margarita Galiardum ad deditionem impelleret, siue quòd ea sponte deditionem fuisset pollicita, si castra eò admouerentur, Capaneo fratre instigante, hostes oppidum ingreßi, nullo suburbium defendente: nam oppidani intra vallum, quod sub ipsam est arcem, confugerant, quatere confestim crepidinem tormentis cœpere: nec multo pòst à Galiardo deditio fit. Iisdem diebus Vicani, Massensesq; ad Ioannem defecere. Surrenti quoque trepidatũ est propter suspicionem familiæ Acciapactiorum, qui Ioannis Renatiq; partes clam fouebãt. Præerat vrbi cum præsidio Antonius Caraffa, cuius prudentia effectum est, vti Acciapactiorum consilia parũ prosperos euẽtus habuerint. Interea duces ipsi nũc minis, nunc pollicitationibus Robertum Sanseuerinium ad deditionem solicitabant. Qui viribus diffisus, quòd omnem in se belli impetum versuros eos cerneret, facta deditione in castra hostium profectus, in Ioannis verba iurauit. Cuius exemplum Lucas quoque, quòd & ipse iisdem diebus in Brutijs malè pugnauerat, secutus est. Etenim Antonius Centilia, quem rex in arce Neapolitana custodiẽdum curauerat, corruptis custodibus, noctu arcis postico, quòd ad mare est, Marilianum se receperat: indeq; haud multo pòst in Brutios reuersus, bellum instaurauerat: quod captiuus dum esset, per Alphonsum, ac Iulianum fratres, & Ioannem Trauer-

sum eius præfectum administrabatur. Lucæ ac Roberti deditione cognita, cæteri omnes Lucaniæ ac Brutiorũ principes, populiq́ præter pauca admodum castella, Andegauensis sunt partes secuti. Igitur hostium duces Roberto dedito, cum de occupandis Cauis cõsilium cepissent, parum abfuit quin magnam ex improuiso cladem acceperint. Ea ciuitas magis quam vrbs montanis in locis disposita vicatim habitat, multitudine tamen hominum frequens, ac situ naturali satis munita. Cauenses igitur relictis vicis, quos defendi vix posse arbitrarentur, in loca se munitiora contulerant vbi de obsidionis aut tolerandæ, aut propulsandæ rationibus cũ agerent, consilium iniere de inuadẽdis nocturno tempore hostium castris. Nam & Armatorum multitudine abundabant, & satis exploratum habebant, si res parum successisset, posse tutò se ad suos recipere: fauissetq́ incœpto fortuna, ni re ꝑ trãsfugã cognita, castra repẽte ex eo loco mouisset hostis. Huic tot principũ populorũq́ tã repẽtinæ defectioni nõ magis cladẽ ad Sarnum acceptam, quàm inconstantem ac perleuem Felicis animum causam dedisse satis constat. Qui si quam debuit animi firmitatem retinuisset, præter prædã in castris inuentam, vix aliud eo prælio ab hoste partum, aut quæsitum fuisset. Verùm enim adolescens infirmo ingenio, nullo rerum vsu, addictus consilijs Francisci Infantis auunculi, hominis incompositi, ac sacerdotis parum continentis, nõ deditionem modò vrbium, atq́ oppidorum statim fecit, sed supplex ipse ad Ioannemantonium in castra profectus est. Ex ea deditione cum Nola, Salernumq́ maximè opportunæ vrbes hostium accessissent viribus, coactus est Robertus desperatis pe-

ne re

ne rebus suis cõsulere. Cuius exemplum Lucania, Brutijq́; ferè vniuersi secuti cum essent, periculosum regi vulnus inflixere: additis etiam defectionibus Loisij Iesualdi, qui in Hirpinis cum aliquot opportunis oppidis, rerum ad Sarnum gestarum nũcio accepto desciuerat: adhæc & Matthæi Extendardi. Quo effectum est, vti hostibus Argentio, Harpadioq́; potitis, in Samnites, Apuliamq́; aditus regi omnes intercluderentur. His & aliud accessit malum, quòd Franciscus comes Casertanus deterritus, & ipse Sarnensi primùm clade, pòst finitimorum etiam rebellione, maximisq́; hostiũ minitationibus, aliquantum nutabundus cum stetisset, consilijq́; incertus, tandem ad Ioãnem inclinauit, matris potißimum suasu, ac Thomæ Brancatij, cuius consilijs, mater, filiusq́; acquiescebãt. Quæ res Campanorum, atque Auersanorum animos vehementius fregit. Cum Petrus quoq; Mãdragonius, qui Metalonum opportunum tenebat oppidum, clàm cum hoste consensisset. Vt iam Acerræ, Capua, Auersa, quæ solæ cis Lyrim amnem, Campaniæ vrbes in Ferdinandi fide atq; officio perstabant, circumsessæ ab hostibus tenerentur. Licuit hoc potißimum tempore, atque ex hoc rerũ statu cognoscere, quàm lubrica sit, periculisq́; exposita àdolescentium administratio, parumq́; omnino moderationi apta, & propter rerũ inscitiam, & quòd præsentes solùm res sibi ante oculos ponant, plerumque vana sequantur & incerta consilia, illis maximè consultoribus credẽtes, qui blandiri nouere magis quàm vera dicere. Quocirca Tarẽtinus Felicis inconstantiam veritus, qui paucißimis diebus ter rebellasset, specie quidẽ liberum, re autem captiuum eum in castris secum habens, arci Salernitanæ fidum sibi hominem cum præsi-

dio imposuit, Nolæ Vrsum magna cum peditum atque equitum manu præfecit, qui & Nolam tueretur, & Neapolim, Acerrasq; assiduis discursionibus infestaret, cum ipse hyemare in Apulia decreuisset. Adhac constituerat secum in Apuliam Robertum ducere. Sed ille senis maximè callidi, ac fallacis insidias suspectas habẽs, ex quo die abire è Tarẽtini, Ioannisq; conspectu licuit, redire ad eos omni studio aduersatus est. Conatus tamẽ est quo arctissimo posset vinculo deuincire sibi eum Ioannes, ascitum quidem cooptatumq; in socium Crescentis, eo Galli nomine Lunam appellant corniculatã. Est enim mos eius gentis principiũ, religiosam aliquam militiam pro arbitrio statuere: ad quã quos initiatos admittunt, iurare verbis conceptis cogunt, futuros se socios periculorum, neque vllo vnquam tempore arma aduersum laturos, fidem, amicitiamq; perpetuam seruaturos: vbi etiam casus tulerit, auxilio futuros, in bello præsentes, armatosq; in acie staturos, aut pecunia adiuturos. Adhac stata sacra, & dies quosdam maximè solenneis constituunt, quibus interesse cunctos fas sit. Ii Confratres vocantur, quos & viuos, & mortuos, qui religionis eius, militiæq; autores sunt, maximis prosequuntur honoribus. Insigni autem militiæ ipsius aliud alij est. huic Luna erat corniculata, quæ à Gallis Crescens dicitur, eaq; ex argento brachio subligata gestabatur. Quo religionis ac militiæ genere honestatũ Robertum Ioannes sibi cum obligasset, Pius inde Pontifex Maximus illum haud multo pòst absoluit, quòd iudicaret èas non magis religiones, quàm coniurationes quasdam esse pessimo exemplo institutas. Quoniã autẽ locus ipse admonuit, pauca de Roberto, deq; eius maioribus

ribus dicam. Roberto pater fuit Ioannes, sancti Seuerini (id oppido nomen est) Comes, mater Ioanna, & ipsa quoque ex eadem cum marito stirpe edita. Quo mortuo superstitibus ex eo compluribus liberis, cœlebs ipsa, summa illos cura & aluit, & eorum res procurauit. Nam & domi parca erat, & continẽs: & quòd esset supra muliebrem sexum animo elato & magno, vtrasq; patris & matris vices gerere se videri volebat. Cumq; eorum singulos materna prosequeretur caritate, Roberto tamen, qui natu erat maximus (qua prærogatiua paternus ei dominatus obuenerat) & indulsit supra maternos affectus: & dum augere quacũque ratione res illius posset, parum omnino pẽsi habuit Ad cæteras autem matronæ dignas artes illud etiam adiunxit, quòd, vt erat ipsa fidei, ac regij nominis colens, ijsdẽ artibus, eodem etiam fidelitatis studio filiũ imbuit. Itaque nihil prius habuit, quàm vt Robertum egregiè institutum, Ferdinando quibus liceret artibus conciliaret. Ille igitur, vbi primùm ætas tulit, equitando, venando cum æqualibus sese nunc iaculo, nunc gladio exercendo, nullo turpi ocio adolescẽtiam labefecit: quo etiam tempore literis operam dedit, quas pòst natu grandior maiori studio complexus est. Is igitur artibus inter regulos facilè eminebat, Ferdinãdoq; propterea maximè carus atq; acceptus erat, natura quoque muneribus ad ea adiutus: quippe cuius decora esset facies, statura procera, & cum dignitate, oratio pro tempore non minus suauis quàm grauis, atque ingenua. Ipse facilis aditu, gratus responsu, atque in primis vrbanus & liberalis, cuius etiam domus generosissimo ac probatissimo cuiq; quotidie pateret. Demũ singu-

lis in rebus nobilitatem præseferebat generis, quod alij Gallicum ab origine quam Italicum malunt. Nobiles enim quosdam secutos è Gallia Normãnos ac Viscardos duces pulsisq; ex Apulia, Salentinisq; Constantinopolitani Imperatoris præfectis, virtutis merito donatos in initio oppidis, ijsq; posteros eorum imperitasse, in quibus Venusiam, Materam, Cupertinum, Neritonium fuisse tradunt. Qui dominatus indies magis magisq; auctus fuit bellicam ob virtutẽ, qua hæc quidem familia in Italia ex eo adhuc etiam floret. Quo factum est, vt dum partim ipsi regum quorundã impotentiam, superbumq; dominatum parum æquo ferunt animo, partim ipsi à regibus timentur, aliquando familia omnis ad internitionem penè redacta fuerit, vix vno aut altero superstite. Adeò euertendæ illi nihil reliqui ad crudelitate regibus ipsis fuit. Contrà, qui Italicam eam asserunt, nec olim fuisse, nec nunc quidem extare apud Gallos, Britannósve tali cognomento familiam: deductamq; agnationem volunt ab oppido, cui ex ea domo primus imperauerit, vt Celanam, Martianam, Ebulam, Molisiam, Aqueuiuã, quæ ab oppidis sunt agnominatæ. Sed ego longius fortasse digressus sum. Quamobrem ad inceptum redeo. Dum hæc ad Sarnum, proximisq; geruntur in locis, Iacobus Picininus hostium partes secutus, à Britonoro, vbi hyemauerat, mouens, per Cecenatium, atque Ariminensium fines profectus, decimo die ad flumen Cesanum peruenit. At Alexander, Federicusq;, qui iussu Pij Pontificis ac Francisci Sfortiæ iter eius obseruabant, quòd eum locum maximè idoneum ad prohibendum transitum iudicarant, fluminis ripas fossa, aggeribusq; munie-

munierant, ne transiret, hostis facilè prohibituri. Post tamen veriti ne Piccininus conuerso repente itinere Saxiferratum teneret, eò cum exercitu se contulerant. Itaque Piccininus quanquam magno militum labore, nullo tamen obsistente, aggeres diruit, ac repletis fossis trans flumen exercitum ducit, & ad Esim fluuium eo die castra ponit. Quod sentiens Sigismundus, qui illum insequebatur, eo consilio, vt si Alexander Federicusq; à fronte obstitissent, ipse à tergo includeret, confestim in Fanensem agrum rediit. Piccininus die insequenti cum Loretiæ Mariæ templum ex itinere ingressus, Diuam salutasset, ad flumen Potētiam castra mouit, quodq; in sola celeritate rem positam intelligeret, nocte intempesta moues, cum ad ostia fluminis (cui loco Firmanus Portus est nomen) peruenisset, veritus ne mons, qui litori imminebat, ab aduersario teneretur, vbi qui exploratum missi fuerant, retulere liberum eum esse (decreuerat enim occupato eo ab hostibus rem gladio experiri) continuato itinere, emensus eo die passuum septem ac triginta millia, ad Benedicti templum peruenit, quod a Truento flumine circiter octo millibus passuum aberat. Ibi duabus horis equo ac militi reficiendo concessis, cohortatus suos, vt quod reliquum erat ad fallendum hostem, æquis conficerent animis, de prima vigilia mouens instructo exercitu, ad Truentum peruenit. Hic cum à militibus, qui præsidij gratia Asculū venerant, item ab oppidanis ingēs exercitus esset strepitus, passimq; noctu ignes plurimi cernerentur, ratus hostem eò cum vniuersis copijs profectum, consistere agmen iussit. Ipse cum omni peditatu (erat enim in castris eius peditum duobus millibus amplius) magnoq;

gregarij militis numero ripas fluminis tentaturus accurrit, succisisq; obicibus, & aggere aequato, vado inuento, primus flumẽ transijt: quem insecuti reliqui ripas occupauere, quibus occupatis, dato signo, reliquus exercitus traductus est, deq; tertia vigilia, vbi Columella castellum positum est, tumulo capto consedit, plurimisq; factis ignibus, regni se fines ingressum finitimis significauit, quo alijs pro partium studio laetitiam afferret, metum alijs incuteret. Cum interea Federicus, Alexanderq; Maceratam profecti, quo portum Firmanũ antecaperẽt, victi celeritate Picinini, incoepto irrito, consiliũ mutare coacti sunt. At ille biduo tantùm quieti militum, atque equorum dato, inuitatus à Iosia, qui Andegauenseis sequebatur partes ad Turdini ostia, qui antea Batinus fuit, constitutis castris, ac decimo die machinis, caeterisq; bellicis instrumentis è naui exoneratis ad obsidedam ciuitatem Sancti Angeli proficiscitur. Iacobus Padulius, qui oppido cum praesidio praeerat, diffisus moenibus, quòd aeneorum tormẽtorum vim minimè possent ferre, deditionem oppidanis suasit. Postridie quoque ciuitas Pinnarum, nõ expectata oppugnatione, deditionem fecit. Inde Laurentum profectus Picininus cum esset, & iam quassatis, ac dirutis muris sustineri diutius obsidio nequiret, tum Franciscus Aquinâs Marchio deditionem his cõditionibus fecit, vt ipse cum omnibus oppidis, quibus plurimis dominabatur, ad Ioannem transiret, Laurentani multa nomine aureum quatuor millia penderent. Hinc ad Aternũ profectus cui pòst ab oppido Piscaria factũ est nomẽ, strato ponte, ac traducto exercitu in agro Theatino castra posuit, eo consilio, vt & agrum vastaret, & Iuliũ Camertem.

inertem, quem nuper cõduxerat, illic expectaret. Nam initio Truentum cum transijt, vigintiquatuor equitũ turmas, haud amplius secum habuerat. Interea vastabundus Theatium fines populatur, singulisq; penè diebus cum Matthæo Capuano prælia facit. Hũc rex propter fidei virtutisq; opinionem oppido, atque vniuersæ regioni præfecerat: qui quanquam parua equitum ac peditum manu, Picinino tamen vbique occurrere, tueri oppido propinquos agros, populantibus metum inijcere; insidias disponere, fugare, capere, denique hostis conatibus omni arte obuiam ibat. Non multo autem pòst certior factus Picininus, Federicum atque Alexãdrum, qui plureis dies in Asculanorum finibus Bosium Sfortiam cum septingentis equitibus expectauerant; munitis ad Turdinum castris consedisse; decreuit aduersus eos cum vniuersis copijs regredi, euocata magna peditũ auxiliarium manu, accito etiam Caldorarum exercitu; qui statim in belli initio ad Andegauiensem defecerãt. Medius amnis vtrunq; dirimebat exercitũ, vtræq; copiæ quotidie in armis erant, vtrinque imperatores rem egregiè curabant: quid casu, quid industria parare posset, hinc atque illinc prospiciebatur: nõ dies, nõ noctes quietæ, nũc eques, nunc pedes ad arma currere, è castris se proripere, fremere oẽs, ac præliũ exposcere. Tres illius temporis clarißimi duces de virtute, gloriaq; certabant, par robur, par militum audacia. Picininum locus aliquanto editior tuebatur, hos arte ac labore parata munimenta: illè peditatu superior, hi veteranorum delectu: ille quòd rem sibi futuram cum duobus exercitatißimis imperatoribus intelligeret, eo maiores concipiebat spiritus, hi partum multis bellis

decus ereptum iri sibi indignabantur. Excitabāt etiam vtrunque exercitum studia veterum factionum quæ à Braccio, Sfortiaq; ducta, multos annos in grauißimis bellis, acerrimis etiam prælijs magis ac magis iras, odiumq; accenderant. Illud verò partium alteri acerbū & graue, quòd morbo grauatus Federicus nec equo nec pedibus obire imperatoris munus poterat. Erat & vtriusq; exercitus, quæ vtriusq; factionis ferè semper fuerat, dißimilis disciplina, quòd Sfortiani cūctādo, Bracciani prouocando lacessendoq; bellū magis administrabant. Cum igitur multi quotidie è Picinini exercitu in stationem illati hostiū, nunc singuli, nunc pauci, nunc etiam plures in certamen prouocarēt, fortè accidit vti Saccagninus, cuius Picininus forti opera sæpe vtebatur, cū paucis equitibus, ac lecta peditū manu è castris progressus in planitiem, quæ media inter vtraque castra interiecta erat, flumen trāsierit, prouocaturus eos, qui in statione pro castris agebant. Hi despecta equitum paucitate, autore Marco Antonio Torello, qui stationi præerat in Saccagninum illati, magna peditum strage edita, reliquis in fugam versis trans flumen præcipites egere. Quod conspicatus Picininus, Iulium Camertem fugientibus summittit. Hoc cognito Alexāder omnem exercitum armari iubet, septemq; equitū ordines extra vallum progredi, qui subsidio stationi essent, imperat. Quod vbi Picininus intellexit, è castris cum omni exercitu se proripiens, vbi in planum peruenit, duas lectißimi equitis alas in dextro ac sinistro cornu statuit, alteriq; Ioannem Comitem, alteri Ramundum Anechinum præficit, ijsq; imperat, ne quo casu locum deserant, præterquam vt cedente aduersario pedetentim æquo

æquo passu in portam castrorum quamconfertissimè ferātur. In media versari iubet acie Syluestrum Lucinium, ipse milites cohortari, nunc singulos alloqui, nūc simul plures; fortia cuiusq; facta referre, vulneratos ex acie subducere, recentes fessis, saucijs integros summittere, nunc addere suis animum, nunc terrorem aduersarijs incutere, nihil segne, nihil remissum agi sinere, sæpe ante suorum ora volitare, in hostem strenuum quemque immittere; sæpe ex acie excedens prospicere hostium ordines, suas atque aduersariorum res expendere, quid cauendum, quid sequendum esset considerare: nihil denique prætermittere, quod casus offerret, quod ratio suaderet, aut belli disciplina, totq; annorū ac præliorū vsus ostenderet. Hoc prælio videri potuit (si quando alias) fortunam ipsam belli dominam, mediam sese statuisse inter vtranque aciem; nunc his, nunc illis victoriam offerentem, atque aliàs in illos inclinantem, aliàs retrahentē sese: ludificari imperatorès ipsos, nec pati eo die, ea acie discerni, vtrius exercitus milites, vtrius partis duces aut fortius rem gererēt, aut maiore animo consilioq; administrarent. Nanque alia parte Alexander summa vi, diligentiaq; curare omnia, quocunque casus vocasset illic adesse, plura simul prospicere, periculis occurrere, prehensare alios, alios hortari, voce, vultu, manibus, quid agi vellet significare. Imperatorum præsentia diuersis locis pugnam instaurabat, multi vtrinque cadebāt equi, viriq;. Ipsæ locorum angustiæ, magnaq; ducum peritia; spectata item veteranorum virtus, & equorum, virorumq; recentium alacer successus, summis animis, ingētibus conatibus fieri, ac tentari omnia cogebant. Itaque armorum strepitus

equorum fremitu, procurrētiumq́; militum clamoribus, alibi cadentium gemitu, aut vrgentium lætis cōclamationibus cœlum complebatur. Interdum tanta ira, irritatisq́; adeò certabatur animis, vt præter ictus, hastarumq́; fragores, magno silētio pugnaretur, vtrãque aciem nunc spe, nunc fortuna ludificāte. Et iam in noctem pugna protracta erat, cū Picininus frustra sæpius tentata palustreis per locos via, quòd irrumpi intra munitiones, quæ amnis vada impediebāt, nulla vi posset circiter secundam noctis horam iussit, ab dextro atque sinistro cornu vtranque alam, quà maximè conferta hostium acies erat, irruere, tanto impetu, vt in vallum vsque vtroq; à porta latere penetrauerit. Qua facta impreßione, multi vallo exclusi capiuntur. In hac pugna atrocitate, tantoq́; rerum discrimine Federici præsentia plurimum contulit. Nam victus neceßitate in æquum se inferri cum iußiſſet, laborantibus in tēpore affuit: quà acies inclinabat, recentem militem summisit, hortatus pro loco ac tempore, vt alij sensim cederent, quos in locum iniquum progressos intelligebat: alij obdensatis hastis, gladijsq́; cuneo facto, cōfertim hostem repellerent. Agnouit Feltrensis miles imperatoris sui artes atque consilia: itaque nunc sensim cedendo, nunc acri conatu propellendo effecit ne ingēs ea nocte clades acciperetur. Repulsus à vallo atque à porta Picininus in castra redijt, ignibus qui è fragmentis hastarum incensi sunt, lucem, facesq́; ministrantibus. Mane vbi Sol illuxit, magna hominum, maior equorum strages apparuit, fœda terræ facies truncis, cruore, cadaueribus. Cernere erat in ipsis castris ferè strenuum quenque tum peditem, tum equitem, qui in

pugnæ

pugna non cecidisset vulneratum, sauciorum gemitu tabernacula resonare, equos, viros passim animã agere, alios cæso aut captõ amico dolere, alios aut sua, suorumq́, aut hostium fortiter facta referre. Erant qui imperatorem suum, qui hostiũ duces aliam ob causam aut laudarent, aut accusarent, nemo tamen qui non fessum se atque desatigatum diceret, tantum præterita dies laboris ærumnarumq́ attulerat. Igitur nocte insequente Federicus, Alexanderq́ communicatis cõsiliis, veriti ne hostis positis à tergo castris, pabulationem ac regressum prohiberet, magno silentio egressi, summa etiam diligentia adhibita, ne discessus hosti nunciaretur à perfugis, equis, qui grauius vulnerati erant, relictis, sarcinarumq́ inutili onere, magno itinere breui spacio cõfecto, trans Truẽtum, proximè Cryptas amaras se recipiunt. Quos eo die Picininus parum cum posset assequi, postridie ad Truentum peruenit, eo consilio, vti illos insequens in eam Piceni partem, quæ nũc Marchia dicitur, bellũ transferret. Sed retractus à Caldoris, principibusq́ aliis factionis Andegauiẽsis, metu Matthæi Capuani, & Alphonsi, Iniciq́ Daualorum, qui cũ Enneco Geuara ad Amonis Vastũ non exigua equitum manu æstiuabãt, quorum ipsi præda futuri essent, in Theates paulò pòst regreditur. Reuerso confestim Frãcauilla, Bucclanicum, Villamagna, Lancianum impellente Tuccio Ricio, cuius magna in eo populo autoritas erat, sese dedidere. Quibus deditis, Sarum transgressus (quòd interea Ennecus cum fratribus in Campaniam ad ferendam regi opem festinarat) omnem eam regionem paucis diebus cepit. Quæq́ enim oppida, quiq́ proceres, primatesq́ in Feretanis erant,

statim ad Picininum nuncios de deditione misere. Arcium præfecti post admota tormenta cum de auxilio desperarent, paucis post diebus fidei Picinini sese permittunt. Quo facto, expugnatisq; magno labore plerisq; castellis, quæ in finibus Theatinorum erãt, Matthæum intra vrbem inclusit. Tum restitutis oppidis Antonio, Caldorisq; alijs quæ sub Alphonso rege amiserãt, ijsq; cum parte copiarum relictis qui darent operam, ne quæ incursiones a Matthæo fierent, ipse per fines Pelignorum in Marsos profectus est. In itinere Sulmonenses, item Ioanna Celana, & Petrus Cantelmus Populensis comes, missis oratoribus et se dedidere: ac paucis diebus Marsis, Pelignisq; vniuersis præter Tallacotium captis, aut deditis, nactus occasionem occupandi Tiburis, Romaq; potiundæ, Sabinorum fines ingressus, plurimis castellis direptis, Syluestrum Lucinium cum mille equitibus, peditibus sexcentis præmisit, qui Tibur prodentibus præstò esset. Verùm opera Iordani Columnæ cardinalis irrito incæpto rediyt. Nam Iordanus quanquam aduersus regem cum Picinino consenserat, maluit tamen Romano pontifici fidem seruare. Igitur Syluester in Palumbariæ agrum digressus (nam Iacobus Sabellus Picinini partibus fauebat) Latium, propinquosq; vrbi agros ita vastauit, vexauitq;, ut metu, terroreq; cuncta compleuerit: magna etiam pecunia, per speciem induciarum, finitimis è populis comparatâ. Quæ res Pium pontificem magnis diurnis, nocturnisq; itineribus (nam ea tempestate Senæ agebat) properare Romam compulit. Interea Franciscus Sfortia, cum intellexisset parum prosperè, ac pro antiqua gloria ab suis pugnatum, veteri exercitu paucis diebus restituto, nouo etiam scripto, ac misso Donato, quem no-

nis copijs præfecerat, iussit utrunque imperatorem cũ omnibus copijs in Sabinam ac Latium cum primo quo que tẽpore proficisci. Qui iũctis simul exercitibus cum Antonio Picholomineo, quẽ Pius copijs suis præfecerat, aduersus Sabellũ ac Syluestrũ bellũ gererent. Sed quòd hyems iam appetebat, expugnatis aliquot castellis, ma turè in hyberna cõcessere: quod etiam ab hostibus factũ est. Nã copijs diuisis Picininus Syluestrũ Palũbariæ, Ioãnẽ Comitem & Carolũ Ballionem cũ parte copiarum in Marsis collocauit: ipse Hortonem profectus, reliquos in Marrucinis, Theatibusq; distribuit. Quoniam autem ab sapientibus traditum est viris, nihil eodem statu, quo est ortum permanere, quid mirum, rerum, ac locorum nomina cum ætatibus simul immutari? Igitur ne ijs, qui vetera sequuntur, noua quoque ignota sint nomina, placet quæ nunc sunt, & quæ olim fuere appellationes regionum, in quibus à Picinino bellum hoc gestum est paucis describere. Aprutium vnde nomen ceperit, affirmare vix ausim: alij enim ab apris ductum putant, quòd cum asperrimi montes, siluestriáq; admodum in eo sint loca, apris inde frequentibus abundet: alij, quòd pars quædam eius Præcutinorum quondam esset, corrupto nomine pro Præcutio Aprutium dictum volunt. Sunt qui à locorum asperitate de ducant, factumq; ex Asprutio Aprutium velint: idq; nomen montanis primò locis inditum, pòst verò ab ijs qui regum vectigalia exigerent, paulatim productum plures simul regiones complexum esse. Siquidem Marsos continet, qui nunc in Tallacotienses, Albenses, Celanenses, Aquilanos, Mareriosq; distributi sunt, etsi Sabinorum hi quadam ex parte, quàm Marsorum olim

magis fuere. itemq; Carpseolanos. ad hæc Piceni partẽ quæ à Truento Aternum vsq; hinc Aquilanorum montibus, illinc Adria continetur. Isq; ager ab ijs, quæ in ea regione sunt, oppidis nomen accepit, vt Teramanus, Hadrianus, Pinnẽsisq;. Nam quæ pars maximè septentriones spectat, olimq; Sabinorum fuit, ea nunc Mõtanea uocatur. Peligni cum in treis olim diuisi essent partes, quæ in plano sita est (eam incolæ Valuam nominãt) in qua Sulmo est nobile, ac frequens oppidum, totiusq; regionis emporium. Reliquæ partes duæ, ob cœli inclemẽtiam ignobiles factæ, desertæq; penè a cultoribus, pabulum æstate pecudibus ministrant. Quod ab Aterno et Saro, id est Piscaria, & Sangro fluminibus, ac Maiella & Coctia montibus clauditur, Hadriaq; alluitur, in qua sunt Horto, Lancianum ac Theate, olim Marrucinorum fuit, in quibus Theates præstabant. Quod est à Saro Trifernum vsque Ferentani tenebant, mons hodie quoq; Ferẽtus dicitur. Post quos sunt Dauni. Ferentanorum quondam celeberrimum fuit oppidum Istonium, nunc est Vastum ab Amone agnominatum. est in eo tractu celebre oppidum Atissa à Pelignis per Apenninum, quà in meridiem vergit, Samnites, ac Campaniam pertingit, Vulturno flumine dirimente, qui agrum Venafranum ab Isernĩẽsi diuidit. Hæc loca Samnites olim tenebant. Cæterùm Aprutium uniuersum regum præfecti in parteis distribuunt duas. Nam quod ab Aterno ac Marsorum clauditur montibus, id vlterius Aprutium appellant: quod Marrucinos, Pelignos, Ferentanos, & partem Samnitiũ complecti diximus, huic citeriori Aprutio nomen fecere, vtrunque Piscaria (vt dictum est) fluuio dirimente. Sed redeo vnde digressus

gressus

gressus sum. Ferdinandus accepta Sarnensi clade, cum se Neapolim recepisset, Pyrrum Baucium, Ennecum Geuaram, Inicum, & Alphonsum Daualos, qui nuncio cladis accepto statim se in Campaniam contulerant, cum equitibus quadringentis, & aliquot peditum cohortibus, Acerris, Robertum Vrsinum Auersæ cum præsidio imposuit. Ipse nunc Capuæ, nunc Neapoli agere, reliquias exercitus colligere, pecuniam quantam posset, publicè, priuatimq; conquirere, equos, arma, tela vndiq; cogere. Hoc tempore maximè cognitum est, ciuium beneuolentiam, diuitiasq́; non eos qui in ærariũ illati essent, regum thesauros esse. Nanque eques, mercator, opifex, nobilis, ignobilis, inquilinus, etiam sacerdos certatim regi pecuniam maxima pars sponte, pauci rogati offerre, atq; elargiri, alij bellatorem equum, alij mulum clitellarium: erãt qui thoraces, loricas, arma, tela, hastas: qui pannos vestiendis militibus, qui coria loricandis equis, telas faciendis tabernaculis, nullũ denique rerum genus omitti, quod reficiendis copijs, atque instruendis militibus conduceret. Isabella regina nunc in templis, nunc publicis in locis sese ciuibus ostendere, præferre paruos liberos, Alphonsi nepotes dicere, qui de populo Neapolitano tãtopere esset benemeritus: ciues eos esse Neapolitanos, Italici generis, apud ipsos genitos, altos, educatos: non Gallicam præferre insolentiam, non peregrinos mores in vrbem illaturos: cum ipsorum liberis, ac nepotibus ætatẽ acturos: cum ijs diuitias, honores, magistratus distributim partituros: cum ijs pueritiam, cum ijs adolescentiam, cum eisdem quoque senectutem exacturos, regias opes, regni administrationem in eorum arbitrio ac manu futuram. Se

verò quidnam aliud curaturam, quàm vt publicè, priuatimq; Neapolitani populi patrocinium gerere videretur? Hæc dicendo, lentos excitabat, excitatos impellebat, impulsos confirmabat, ipsa magna & excellẽs habebatur. De qua quoniam res admonet, pauca dicã. Isabellæ pater fuit Tristanus, comes Cupertinensis, ex Claromontia familia, quæ in Gallia vlteriore habita est nobilissima: mater Catarina, Ioannisantonij Tarẽtini, qui bellum hoc excitauit, vtroque è parente soror. Patre mortuo, Ioannesantonius eam, quæ minima natu erat, cum quatuor sororibus Lipij in Salentinis habuit, atque educauit. Post collocatas autem sorores, & Alphonsi victoriam, auunculi opera, Alphonso etiã cupiente, Ferdinando nuptui tradita est: quem pater in regno Neapolitano hæredem instituerat. Ipsa statim à primis annis mirum pudicitiæ ac continentiæ studium præ se tulit, domi parca, non tamen alieni appetens: formæ quantum dignitas posceret studiosa, religioni non sine superstitione dedita. facilis aditu, in responsis libera magis quàm aspera, magno animo, magno consilio, constans in aduersis, lenis in prosperis. populari eloquẽtia, quæq; nihil fictum aut compositum præseferret, iusti atque honesti etiam ad contentionem colens. Quo minus autem gratitudinem exercere atque liberalitatem posset, mors prohibuit. Bello enim finito, rebus tamen regni nondum planè compositis, Neapoli diem obijt, cum sex iam liberos enixa esset. Mors eius vulgo molesta, quòd vitam longè vtilissimam omnes præsertim boni arbitrabantur. Igitur rex aliquot turmis equitum restitutis, militibus etiam è classe accitis, circiter

citer Idus Octobris Capuam mouit, ac direptis Formiculis finitimisq́ aliquot castellis in deditionem acceptis, aduersus comitem Cerretanum profectus, confestim eum ad deditionem compulit, Carolo maiore natu e filijs obside accepto. Inde a Terrecusanis arcessitus, die vno vniuersa Caudinorum castella recepit, arce Aerolæ in quam mortales multi confugerant, circũsessa, & Alfonso Daualo cum præsidio illic relicto qui obsidioni præesset, repenteq́ aduersus Franciscũ comitem Casertanum profectus, Ducentam diripit, Munditianum incẽdit, Vallem ad deditionem cogit: ac paulo pòst Francisco dedito, Pomilianoq́ recepto, Argentium circumsedit: quo minus aute rex oppido per vim potiretur, tempestates prohibuere. Nam cum bruma iam appeteret, increbuere tempestates, adeò vt pleraque tabernacula discinderentur, aut torrentibus correpta haurirentur, qui e finitimis deuoluebantur montibus, equis, uirisq́ simul immersis, demum corruptis omnibus, militaria etiã tuguria, quæ pro tempore stramentis constructa fuerant, passim natabant: fœdi dies, noctes longè fœdiores erant. Quod sentiens Matthæus Extendardus, cum etiam speraret Vrsum, quem Tarentinus Campania decedens, quadringentis cum equitibus Nolæ reliquerat, comparatis auxilijs subsidio venturum deditionem differebat. Tandem cognita regis constantia, militumq́ pertinacibus animis, Ferdinandi se fidei permisit. Quod idem paucis pòst diebus Iacobus Galeota, qui Harpadium cum præsidio tenebat, secutus est. Nam & Iacobus quoque ad Andegauienses defecerat, post rem in Brutijs aduersus tumultuteis bene gestam. Interim qui in Aerolæ arce circumsess

ſi premebantur, cum ſe vndiq; circumuallatos intelligerent, & ſpe annonaq; deficerentur, ne quicquam a Vrſo ſubuentione tentata; & iam rex cum omnibus adeſſet copijs pacti corporum incolumitatem, arcē tradidere. Qua tradita, Ferdinandus, quòd cœli fœda vis ferri vltrà nequiret, in Montifuſculi vicos ibidem hybernaturus conceſsit. Nam Tarentinus, Ioannesq; Lucanis ac Campania relicta, in Hirpinos primò Ieſualdum, pòſt Vallatam Chariſiasq; inde in Apuliam finitimaq; in loca diſceſſerant. Satis enim conſtat, Tarentinum cum videret Ferdinandi res proſtratas, Galluq; ſibi præſidentem, mutato conſilio, rebus ſuis ita conſuluiſſe, vti relicta Campania, Ferdinandum penè circuſeſſum, ad erumpendum inuitauerit: clàm etiam miſſis ad Iſabellam nuncijs, qui bonum eam habere animū iuberent, regemq; confirmarent: quippe cum ab ijs, qui Ioannis res ſolum ſpectarent de ſe capiendo conſilium initum aut ſenſiſſet, aut propter metum, qui ei ſummus inerat, ſuſpicatus eſſet. Per eoſdem dies, ac poſt labefactatos admodum Argentij muros Robertus Sanſeuerinius, comes Calatinus, quem Franciſcus è Gallia citeriore, propter ſingularem virtutem ac rei militaris diſciplinam cum exercitu miſerat, è portu Formiano ſoluens, ad regem cum paucis venit: cuius aduentus nō gratus modò, verumetiam expectatus regi fuit: tum quia vir bellicoſus & acer, atque in victorijs enutritus: tum quòd Franciſci ſororis cum eſſet filius, magnam popularibus ſpem, maiores regi ſpiritus excitauit. Huic è naui deſcendenti præſtò ad litus rex fuit, declarauítque, quo ſua, quo hoſtium res in ſtatu eſſent, quid illum agere vellet, quid ipſe pararet, cuncta ſimul aperuit: et primo

primo quoque tempore, vt equite in nauibus imposito, exercitum omnem è Formiano ac Fundano in Baianũ traduceret, ac Puteolanum agrum hortatus est. Hæc duobus fermè annis gesta.

FINIS LIBRI PRIMI.

IOANNIS IOVIANI PONTANI RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER SECVNDVS.

NITIO insequentis anni, qui fuit millesimus quadringentesimus sexagesimus primus à CHRISTI natali die annus, Robertus Sanseuerinius quòd in parteis Andegauienseis, desperatis Ferdinandi rebus inuitus declinasset, aspirante iam regijs rebus fortuna, cum de se regi conciliando consiliũ cepisset, clàm ad illum misit, qui reditum eius in Campaniam inuitaret. Itaque rex circiter Idus Ianuarij ex hybernis mouens in agrum Vesuuinum magna cum parte copiarũ proficiscitur. Nec multis pòst diebus Robertus ad eum venit, vbi communibus de rebus cum diutius consultassent, tandem placuit, vti ille cum Roberto Vrsino, & parte exercitus Cossentiã maturaret, ad ferendum ar-

ci auxilium, quæ indies arctius premebatur. Hi maturè necessarijs ad expeditionem comparatis, paucis diebus magno itinere confecto, pluribus interim castellis captis, aut deditis, Campanianũ cum ad flumẽ peruenissent, non longius duobus millibus passuum a Cossentia, vbi instructo exercitu, tantisper in acie stetere, donec præmissa turma equitum, de aduentu suo Franciscum Siscarem, arcis præfectum, certiorem fecere, qui septem iam menses inclusus tenebatur. Inde ad Castellum Francum profecti, partim intra oppidum, partim sub mœnia consedere. Quo tempore Lucas etiam Sanseuerinius affuit tribus cum peditum millibus, equitibusq; sexcentis, Roberti voluntatem secutus. Hi consilijs prius communicatis iusserũt milites corpora curare. postridie autem albescẽte cœlo, iussis militibus se ad pugnam parare, instructo agmine Cossentiam petunt. est ante vrbem propter Bissentum flumen locus, cui nomen est, ad Reuocatos, forum rerũ venalium. Huc postquam duces cum exercitu peruenere, inito simul consilio, cohortati milites, vt se prædæ magis quam pugnæ accingerent, decreuerunt montem occupare, qui arci ab occasu aduersus est. Is mons magna manu à Nicolao Antonio Caruleio tenebatur. Namq; hostes de aduentu Robertorum edocti coacta manu septem milliũ peditum è propinquis oppidis, montem occupauerant. Equites magno impetu facto, peditẽ è monte facilè deijciunt: qui pugnæ parum assuetus, vbi equitem confertis ordinibus inferri vidit, pars abiectis armis, fuga sibi consulit: alij dum hortante Caruleio certamen ineunt, irruente equite aut capiuntur, aut vulnerantur: nec multo pòst vniuersi in fugam versi, montem libe-
rum

tum equitibus relinquunt. Quocirca duces victoria ac celeritate freti ne quod ciuibus tempus ad prospiciendum relinquerent, statim è monte descendunt. Siscar arcis præfectus, præmissis qui rem certius explorarent (verebatur enim ne fraude pe[illegible]e[illegible]etur) vbi superata cõualle, venire ad se copias instructas vidit, & vtrumque ducem, signa militemq́; cognouit, cohortatus uti rem impigrè gererent, intra arcem eos accipit. Tum Robertus Vrsinus, quò spe, animisq́; militem impleret, quod etiam celeritatis præsidio vtendum intelligebat: Milites, inquit, in vrbe vobis prandendum est. Macti virtute estote, vallum mecum rescindite. Quo dicto accensus miles, alius vallum rescindit, alius aggerẽ diruit, pars cominùs pugnans munitionem peruadit. Qui pro munitionibus pugnabant, vix prima impressione sustentata, proiectis armis sese fugæ mandant, quibus immixtus pedes decliuem per locum nullo vltrà obsistente, vrbem ingreditur. At ciues repentina re attoniti, nõ obuiam ire hosti, non arma capere, non abiectis repagulis vrbis vias obsidere, alius domo sese includere, alius militi manum dare, pleriq; in templa confugere: mulieres, impuberes, senes clamore, lamentatione, eiulatu cœlum implebant. Militum irruptionibus, portarum, claustrorumq́; fragore tecta viæq́; resonabant. Interea Vrsinus vrbis porta securibus effracta, equitatum immisit. Hic verò tota vrbe peruagatus miles, quòd tunc omnino capta vrbs videretur, nihil reliqui facere, non profanis, non sacris parcere, pro cuiusq; ira ac libidine res geri, rapi virgines, matres spoliari, pueros è parentum complexu diuelli, luctu ac miseratione ciuium nõ domus, non via, non templa vacua esse, omnia demum

acerba,fœda,crudelia in victos fieri. Interdum victores ipsi,dum alius alij prædæ cupiditate vim infert,arma in se conuertunt,adeò miserabilis facies direptionis erat.Capta igitur ac direpta vrbe,cum fœdæ etiam tempestates accidissent, diebus aliquot militi ad quietem concessis,de communi ducum sententia placuit,productis ex vrbe copijs,magno prius in arcem commeatu conuecto,finitima loca tentare.Itaque magna cum fiducia,maiore hostium metu Cossentia egressi,Silanũ statim deditur,indè Martoranum ac Neocastrum. Nã Centilia,Franciscusq; Neocastrensis comes,diffisi mœnibus Maidam concesserant.Neq; ita multo pòst Bisinianum per vim captum.Quæ res regionẽ vniuersam lõgè maiore formidine impleuit. Oppido enim in editis ac præruptis locis sito habitatoribus frequenti, quo inermi vix militi patêre accessus existimaretur; primo impetu expugnato, nihil ijs ducibus, nihil tali militi inuium,atq; inaccessum fore metus persuadebat: nec aberat, quin breui maximam regionis partem in regis ditionem redigerent.Quod sentiens Tarentinus,cõfestim Iacobum Picininum è Marrucinis arcessit, qui Roberti agros,oppidaq;,quæ in Lucanis essent, vastaret.Itaque per Samnites profectus Picininus, Montemaureum admotis æneis tormentis primùm expugnauit: dein Caluanicum dolo magis quàm virtute captum diripit:parua etiam aliquot castella, vicosq; plurimos populatur:ferro igniq; quà iret; cuncta vastat, corrumpitq;:suos ingenti præda,hostes metu ac pauore plurimo afficit:ut nec rex,licet misso satis cum valida manu Roberto Calatino, eius cohibere impetus posset; & Sanseuerinius incepto desistere cogeretur.Cæterùm ille

ille inito cum Vrsino consilio, quo regressus esset eorum formidolosior, & hostem lateret, superatis Brutiorum saltibus in Apuliam declinauit: magnaq; celeritate vsus, Iuuenatium à Tarentino plureis iam menses circũcessum, atque ad vltimam necessitatem redactum, cõportato frumento fame atque obsidione liberauit. Id oppidum tempestate nostra satis celebre, atque habitatoribus frequens est: atque ut quidam arbitrantur, Egnatiolum initio dictum, quòd fortasse diruta Egnatia celebri quondam vrbe, in ea maris ora sita, qui ea è clade superfuerant, ibidem consedere. Nam & à Baro, qua nunc quoque celebris vrbs est, ac regionis eius caput, Barolum in eadem ora sitam vrbem, duxisse nomen opinantur. Veri tamen est simile, loca illa maritima, quo tempore mediterranea à Longobardis primò, pòst verò à Normannis tenebantur, propter assidua bella, quæ aduersus eos Constantinopolitanis ab Imperatoribus gerebantur, mirum in modum celebrata, maritimisq; aucta comportationibus increbruisse cultoribus, ac ciuibus. Cæterùm veritas ipsa apud eos qui harum rerum studiosi sunt, suum teneat locum. Igitur oppidũ ipsum, quanquam mare liberum ac patens habet, tamen eò ne comportari frumentum nauibus posset, à Tarentino omni arte curabatur. Nam finitima continentis oppida cum ei parêrent, eò rem perduxerat, vti corruptis quæ in agris erant omnibus, prohibitisq; rerum comportationibus, vix ciuibus paucorum dierum cibaria superessent. Robertorum aduentus, vt Iuuenatiensibus pernecessarius, sic Tranensibus Barolitanisq; maxime gratus atque acceptus fuit, cum uiderent regias res paulatim respirare, vagariq; per Apuliam Ferdi-

nandi copias: atque eo magis, quòd plureis iam menses occupatis ab hoste vndiq; finitimis oppidis atque itineribus, vix nũcius ad eos regijs de rebus peruenisset, famaq; omnia aduersa diuulgarat. Roberti confirmatis ciuium animis, communicatisq; cum Francisco Bautio cõsilijs, qui Andriæ dux præerat, Canusium primò, dein Venusiam profecti, vbi cum Masio Barresa, vrbis præfecto, quæ de communi sententia visa sunt, composuere, paucis diebus in Lucanos, indeq; in Campaniam peruenere. Quorum aduentu cognito Picininus, & ipse distributis copijs sese in Apuliam ad Tarentinum recipit; adducta secum Neapolitana Lucretia, cui eã maximè fidebat. Hæc est illa Lucretia, cuius per orbem terrarum amores fuere quàm notissimi. Eam Alphonsus adamatam propter formæ qua præstabat, excellentiam, suauissimæ etiam puellæ illecebris senex ipse delinitus, diuitijs, opibus, authoritateq; ita extulerat, vt plerique arbitrarentur, si Maria vita excessisset, legitimæ vxoris eam loco habiturum. Alphonso mortuo, Lucretia in arcem sese Venusinam cum thesauris contulerat: quibus cum timeret, quòd Ferdinandum bellis exhaustum intelligeret, adduci nunquam potuit, vti eius se fidei crederet, quin etiam clàm cum hoste consentiens, parum amica consilia agitabat animo, metu, atque ambitione præceps. Interea appetente iam Vere, Pius Pontifex Maximus, Antonium sororis suæ filium, mille cum equitibus, ac peditibus quingentis maturare ad regem iubet. Præerat ijs Ioannes Comes vir impiger & strenuus, atque in rebus bellicis maxime exercitatus, quem nuper magnis stipendijs, maioribus pollicitis Pontifex à Picinino destraxerat. Hic saltu Mi-

tu Minianensi impigrè occupato, ac rescisso aggere ad regem, qui per id tempus Capuæ agebat, peruenit: confestimq; aduectis ex vrbe machinis, ac tormentis æneis, Castellum, quod est ad Vulturni ripam, quà mare illabitur, oppugnare adortus est: quod cum à Marino Martiano impositis teneretur præsidijs, miles ipse præsidiarius campos Leborios, omnemq; Campaniam, quæ cis Vulturnum esset, populationibus infestabat. Oppidani, quiq; in præsidio erãt, diffisi mœnibus, paucos postquam oppugnari cœptum est dies, deditionem fecêre. Inde Antonius, Ioannesq; Scafatum profecti, castellum aggrediuntur. Cum autem oppugnatio ipsa difficilior esset, quod castellum in insula positum, Sarno flumine cingitur, turrim quatere duabus è regione bombardis incipiunt. Ea quanquam maxima crassitudine, biduo tamen continenter quassata, ruinam facere quum cœpisset, pontem ab ea parte comportata materia extruunt: quo strato per ruinam turris milites ingressi castello potirentur. Quod veriti Castellani, sese Antonio dedidere. Per idem tempus, Marcus Antonius Torellus, & Petrus Paulus Aquilanus, alter cum equitum turmis sex, alter cum duabus à Francisco missi, iunctis cũ Matthæo Capuano copijs pleraque oppida, quæ in Pelignis, Marrucinis, Ferentanis, Prætutinisq; æstate superiore ad Picininum defecerant, facilè recuperauere ciuium animis in regem inclinantibus. Quæ res Picininum ex Apulia statim reuocauit. Nam longa naui è Manfredonia Turinum, mox Hortonem delatus, audita obsidione Loretanæ arcis, quam Matthæus recuperato oppido acriter oppugnabat, lectis cum peditibus Moscosum proficiscitur: vbi equites, quos diuersis è lo-

cis arcessebat expectare decreuerat. Scafato dedito, Fer dinandus iunctis simul cum Antonio copiis è Campania mouit, eo consilio, vt in Apuliam profectus segetes, quæ matura in agris essent, corrumperet. Paucis tamē diebus in oppugnando Monteforti frustra consumptis, per Samnium iter faciens, aliquot etiam castellis in itinere receptis, cum ad Apēninum peruenisset sub Sabinianum consedit: inde superato monte, cui nūc Crepicorio nomen est, in Apuliam descendit: positisq; ad Troiam castris, finitimos inde agros pluribus diebus vastauit. Erat autem vastandi genus duplex, quod quæ minus maturæ erant segetes ad equorum pabulum, quæ iam maturæ, ad vsum hominum secabantur. Cum enim rei frumentariæ laboraretur inopia, nullaq; esset panis in castris copia, triticum ahenis excoquebatur, in cibum tum peditum, tum equitum. Cumq; mortales permulti montanis ex oppidis, & in iis mercatores penuria frumenti ac lucri gratia venirēt in castra, ad frumentationis famam, inde miles vastationi factus est intētior ob lucrum ac laboris pretium. Itaq; castra ipsa ad mercaturam penè conuersa, horreū quasi quod dam eà æstate præbuere finitimis. Extitit autem ipsis solstitii diebus frigoris tam atrox vis, vt necesse fuerit vineta concidi, ac frugiferam quanque arborem ad ignis castrensis vsum: res sanè rara, atq; annotatu digna propter temporis ac regionis illius naturā. Vastatis igitur Troiæ subiectis cāpis rex inde mouens, sub Vulturnium cōsedit, simili euastatione in agro Lucerino vsurus. Quo tēpore aliquot etiā castella, quæ ad radices mōtium, quæq; in ipsis sunt iugis posita deditionem fecere. Quo minus autem Luceria tentata fuerit, Ioannis
præsen

præsentia obstitit, qui satis magna equitum ac peditū manu urbem tuebatur. Quare leuia quotidie prælia diuersis locis cōmittebantur. Adhæc Estensis Hercules, qui Fogiæ cum præsidio præerat, discursanteis regios à liberis populationib. prohibebat. Inde rex Sāctum Seuerinum petens oppidum, insequenti die recipit. Oppido enim egressus Nicolaus Rosa, cuius propter opulentiam magna inter populareis erat autoritas, impetrata venia, seq́, & oppidum regi dedidit, quod tamē diutius in fide haud permansit. Dein rex ad Turrim, quæ Dragonaria dicitur, motis castris, tentauit Carolum Sangrium, sub cuius ditione finitima erant castella, ad deditionem pellicere: profectusq́ ad Turrim maiorem alloquendi illius gratia, irrito inde incœpto rediјt. Quippe cum soluto statim colloquio, Carolus Luceriā ad Ioannem profectus, regem ludibrio habuerit, arbitratum facilè illum ad se traducturum. Nam Ferdinādus, quòd Honorati Fundani, fidelissimi sibi reguli Carolus gener esset, per illius homines, quos ea de causa ad se acciuerat, moturum-se adolescentis animum ratus, multis ac magnis eum promissis per eosdem onerauerat. Sed ille quanquam adolescens, astu tamen instructus, atq́ consilij dubius in initio subblanditus est regi, dum hac ratione dies plureis tereret, quibus præteritis, regem intelligeret siti, atq́ ardoribus exagitatū, suis è finibus cum exercitu discessurum. Hac deceptus spe rex, frustraq́ ab adolescēte habitus, Rhodum, quod est oppidum ad mare situm vniuerso cum exercitu proficiscitur, vastissimam per planitiem, ac cultoribus vacuam, & arborum, atque aquarum indigam.

Itaque canes, equos, iumenta cernere erat passim æstu exanimata cadere: pueros armigeros ex equis repentè delabi, pedites, equites itinere, calore, siti, agmẽ deniq; vniuersum viribus iam defici. Cũ iam ad aquas peruẽtũ est salsas, ibi verò aquarũ ipse aspectus, & fontium species blanda (nã quo salsior est, eò apparet aqua limpidior ac magis lucida) qui primi agme præibant, eos repẽte gaudio, lætitiaq; affecit. Itaq; testari acclamationibus lætitiã cũ cœpisset, & inuẽta flumina, fonteisq; cõpertos significare, redditusq; inde ab insequẽtibus clamor cũ esset, vniuersum agmen ad maturãdũ excitauit, erexitq; languentium animos. At vbi gustati cupidè initio fontes salsi apparuere, repẽtè ibi è gaudio tristitia exorta est: castra tamen haud longè posita in campis, locisq; hortensibus, sub Caprinũ castellum, quod propinquum cũ esset, statim sese dedidit, solicitãtibus qui è Marrarũ familia in castris erant, cuius familiæ proxima castella antiqua sub ditione fuerant. Approperata à castellanis, volentibus quidem animis, pro ea quæ illic erat copia, vina, panis, aliaq; cibaria: atq; è vestigio in castra per lata, itinere atq; æstu cõfectos milites aliquantum refecêre, præsertimq; hortensia quorũ non exigua in agris reperta est copia, quippe cũ maturi, immaturiq;, ac crudi pariter ac mites fœtus promiscuè absumpti. Processum inde mitiora in loca, castraq; secundũ Pantanũ statuta. Rhodo igitur recepto, ac præter Vestas castellis omnibus, quæ in ea Gargani parte cõstituta sunt, refectoq; paucis diebus exercitu, noctu maximo itinere confecto, manè sub montẽ Sanctiangeli, quòd oppidũ summo è iugo, in quo est positum, æquinoctiali ab exortu pelagus, a meridie subie-

ctos Apuliæ despectat campos: Vriosq; eos mõtes ab antiquis dictos nõ temerè quidã pertendunt, in ijsq; Veneris celeberrimũ fuisse quondã templũ, vniuerso cum exercitu rex improuisus apparuit. Cuius repẽtino aduentu eò atrocius consternati sunt ciuium animi, quòd maximè tutos sese antea arbitrati essent, montium asperitate, aquarumq; inopia, ac pabuli. Tentatis igitur oppidanis, quo minus sese dederent, obstitit præsidium à Ioanne missum. Itaq; paratis ad oppugnãdum necessarijs, tertio rex die, qua parte neq; fossæ ab oppugnatione distinebant, neq; rupes ab ingressu deterrebant, militẽ, dispositis circum balistarijs, sclopetarijsq;, quorum magnus erat in castris numerus, acri oppidũ prælio adortus, vulneratis aut cæsis maxima è parte defensorib. cũ tribus circiter horis pro muris pugnatũ esset, comminutis, ac deiectis nõ semel scalis, instaurata sæpius pugna, cohortantibusq; subinde ducibus, eiectis è muro propugnatoribus paucorũ pertinacia, vno simul tempore pluribus locis miles irrupit, perq; humiliorem turrim facto aditu, peditũ pars maxima ac gregariorũ immissa est manus, moxq; effractis portis omnis multitudo ingressa: paucis in ipso ingressu è præsidiarijs cæsis, reliqui in arcem sese recepere. Direptionis huius facies multo maximè miserabilis fuit, irritatis multorũ animis pugnæ ardore, ac multitudine omni simul irrumpente, spe prædæ incitata. Nam quòd oppidũ ipsum frequens, atq; opulentũ esset, quodq; propter situ maximè securum, atq; ab hoste tutũ existimabatur, peruulgatum erat, è finitimis vrbibus, præsertim Mãfredonia, locupletissimos quosq; ciues clanculum à se cõportatos illuc thesauros amicis, aut templorũ sacerdo-

tibus commendasse. Itaq; non sacra, non profana ab vi, iniuriaq; tuta erant, dum occultos thesauros miles exquirit. In viros ac mulieres sæuissima supliciorum edebantur exempla, maximeq; sacris in ædibus sæuitum. Itaq; sepulchra eruta, spoliata donaria, direpti loculi venerabilium reliquiarum, aræ etiam sanguine fœdatæ, ac polluta adyta. Quodq; mulieres, atq; imbecillior sexus eò cõfugerant quisq; pro libidine trahere, verberare, cædere, infantes à matrum complexu diuellere, ac solo sternere, rapere pueros, violare virgines: nec deesse, qui fœminarũ pudendas partes insertis digitis cõtrectarẽt, dum gemmas, vnionesq; aut preciosum aliquid putant illic abditum. In ipsos quoque tribunos ac duces tumultuatum, dum parci imbecillo sexui, ac sacris imperant. Rex Michaëlis angeli templũ statim ingressus, claudi illud iubet, demãdata fidelibus viris custodia: in quo præter ciuium priuatam pecuniam æditimis commendatam, auri atque argenti sacri magna vis reperta, eaq; regis iussu à scribis notata, atq; à quæstoribus in castra, atq; in ærarium relata est. Quam tamen omnem partam pòst victoria (sic enim conceptis iurauerat verbis) referendam in templum summa diligẽtia curauit, singulaq; restituta sunt, atq; à bonis refecta artificibus, in ea qua fuerãt antequam in numos conflarentur, forma. Nec verò alienum fuerit (quoniã in templi mentionẽ maximè augusti incidimus, ad cuius antrum ab vltimis terrarum finibus annis singulis plurimi mortales soluendis votis accedunt) de eius initijs quæq; ab antiquis autoribus habeo comperta, pauca pro meo instituto referre. Est natiua specus durissimo è saxo, in quam multis gradibus, cæterùm non lato

adimo-

admodum aditu descenditur, specularibus quibusdam lumen præbētibus. Vestit eam parte superiore, quæ natiua ipsa quidem ac perrimosa testudo est, è quercu vasta proceritate, lucus muris tamen circundatus, pecori nequà pateat ingressus. Antè verò quàm descēdere in antrum incipias, ædificia extāt manu facta elaborato è lapide. Vbi verò antrum in imum descenderis, quà specus diffunditur, mira animū religio subit, loco ipso subobscuro, & horrido, solaq; natura cōstituto. Admonent religionis tabellæ, votaq; paßim suspensa titulos indicantia. Vbi verò aræ admotus ad numinis procumbes statuā, loco solo & ab hominum accessu semoto, repētè inhorrescit tacito metu animus, atq; in diuinarū tantùm rerum cogitationē versus, in preces, suppliciaq; effunditur. Augent venerationem aliæ item aræ, nullo sumptu, nullo artificio factæ, quibus natura ipsa videtur locum statuisse. Cur autem Michaëli potißimū dedicata specus fuerit, hæc à maioribus tradita cōperio: annos quidem supra noningentos, atq; amplius repetita, quà quidem tempestate Heruli, Gotti, barbaræq; aliæ quædam gentes per Italiam bacchabātur, Garganum quendā, ciuem Sipontinum, cuius prægrande armentum Gargano pasceretur in mōte, à quo & ille nomen duxisset, cum armētalem taurum, qui oberrauerat per syluas, suis cum pastoribus quæritaret, inuentū tandem eum ad eius, de qua dictū est, speluncæ ostium pascentem animaduertisse: itaque ira percitum, contento arcu, summis in illum viribus sagittam emisisse, eamq; vbi tauri tergus attigisset, retrò flexam è vestigio, recuruataq; spiculi acie sagittatorem petiisse. Quæ res inter pastores in religionē cum esset versa, tum

Garganum rem hanc sacerdoti expositurum Laurentium adiisse, probatissimæ vitæ antistitem: ibi illum re cognita, factiq; admiratione ductum, dierum trium ieiunio indicto, multis etiam adhibitis precibus Deum esse consulendum, Gargano respondisse. Itaque absoluto ieiunio, re sacra ritè facta, noctu dormienti Laurentio astitisse Michaelem angelorum principem admonentem his verbis: Mea opera, ac Dei iussu factum Laurenti, qui taurum indicem esse voluerim basilicæ huius, quam mihi ad inhabitandum cum hominibus in terris paraui: hæc mea est basilica, meum hoc sacrarium apud mortales futurum. Enuncia hæc ciuibus, vt monente me, per te intelligant ea in spelunca, iis in adytis aboliturum esse me mortalium peccata, qui ad eam confugerint. Quo accepto oraculo, antistes somno excitus, vbi Deo gratias egisset, re populo indicata, summa ciuium cum frequentia venerabundus, indictis supplicationibus, pontificis habitu amictus, ascenso monte ad speluncam procedit: sacraq; ibidem peracta re, non tamen vt ingredi antrum ausus esset quisquam, multis cum precibus, decantatis ritè diuinis laudibus, Deo gratias egit, nomenq; Michaelis per omneis laudes celebratum. Riteq; rebus his peractis, Sipontum rediit, magna ciuium lætitia, ingentiq; vrbis vniuersæ gaudio. Nec verò multis pòst diebus, neapolitanorum exercitus, quorum opes profligatis Beneuentanorum rebus abundè tum pollentes erant, Sipontum obsedit. Igitur solicito de populo suo antistiti, post indictum dierum trium ieiunium, quo triduo fuerant etiam induciæ ab hoste impetratæ, astitit rursus dormienti Michael, admonens, & piè, & ritè factum, quod per ieiunium ac

preces à Deo auxilium implorasset: Michaelem se angelorum principem, iussu Dei illa dicere, imperaréq; vti insequenti die de quarta hora populus vniuersus arma caperet, in hostemq; repentè irrueret, se ipsum armatum in acie ciuibus affuturum. Hæc igitur populo tuo experrectus dissere, ac bono animo esse iube. Hora igitur dicta armatus atque ad pugnam instructus ciuis hostem negligentius agentem improuisum inuadit, fundit, fugat, validis adeò repentè exortis procellis, summoq; è montis iugo prorumpentibus terrifico impetu fulminibus, vti maxime fœda tempestatis vi, ac fulgurum sexcenti ex hoste exanimati referantur. Fugatis igitur ac cæsis hostibus, sacris Deo Optimo Maximo ac Michaeli ritè factis, cum antistes decreuisset speluncam ipsam (vti moris est, Christianiq; ritus) dedicare, Gelasiumq; pontificem Maximum, per id tempus Soracte agentem de ea dedicatione consuluisset, astitit illi tertiò Michael, inquiens: Mihi egomet nulla adhibita hominum aut arte, aut opera vacuum feci hoc saxum: mihi egomet desertum humano cultu montem dextra hac subaperui, mea egò in lapide hoc vestigia infixi: mihi ego ipsemet ædem hanc statui, sacrarium feci, basilicam dedicaui. Quæcunq; igitur ab hac æde basilica, sacrario humana dedicatio absit, ritusq; omnis abesto humanus. Michael ego sum, qui hoc excauato saxo, hoc antro, hoc habitaculo, his assiduè manantibus stillis abluturus sum, ac deleturus meam ad aram confugientium mortalium errata. Age expergiscitor sacerdos, ciuibusq; hæc tuis disserito, cumq; ijs simul rem diuinam illic facito, meq; adesse antro meo, sacrario meo, meaq; basilica, tuq; populusq; tuus, mortales de-

nique omnes placatum, atque propitium sciunto. Inde igitur angelo antrum Michaeli dedicatum, spoliando templo regem (etsi ærarij premebatur angustijs) magis tamen illud compulit, quòd compertum haberet Ioannem post suum statim ipsius discessum cuncta direpturum. Nam & ille grauiore etiam rei pecuniariæ laborabat inopia, & ipse decreuerat vrbem habitatoribus vacuam, ac sine vllo præsidio relinquere. Nam & arx à Ioanne tenebatur, nec prohiberi poterat quo minus quotidiana præsidia noctu præsertim immitterentur. Adhæc fama erat Picininum aduentare à Ioanne pariter Tarentinoq; accersitum. Itaque ne illic includeretur veritus, descendere quamprimùm è monte statuit, cum præsertim exercitus præda omnis generis esset onustus: prœteritaq; Manfredonia, quæ præsidio tenebatur, castris ad Sipontum positis prædaq; vniuersa tutum in locum comportata, quietem militi atq; iumentis dedit. Quo tempore ingentis multitudinis armentali præda malè custodita, atq; ab latronibus noctu abacta, insequenti die, maxima è parte eques, qui Fogiæ erat, ea potitus est. Cum autem ab Siponto diruta, & solo æquata vrbe, duplex esset via, altera per Fogiēsium, aut Asculanorum fines reuertendi in Hirpinos, aut Samnium, altera per oram maritimam Barolum, ac Tranum petendi: dum hæc partem in vtranq; agitantur, falsò nunciatur, quod post cognitum est, consedisse Picininum in Lucerinorum finibus, ac tantum non cum Ioanne & Hercule, qui Fogiæ præsidebat, iunctis simul copijs adesse. Itaq; communi ducum sententia decernitur, Barolum petendum, motisq; intempesta nocte castris, per oram maritimam, prope Aufidum metatus est

rex.

rex. Die quæ insecuta est, castra trans amnem veteres ad Cannas posita, insignem clade quondam Romana vicum, nũc habitatoribus omnino vacuum, inde præda est omnis Barolum perlata. Quo è loco paucos post dies cum transire in Samnium decreuisset, & iam sub auroram aliquantum spacij Canusium versus profectus esset cum vniuersis copijs, renunciatur ab exploratoribus, ac leuis armaturæ equitibus, qui agmen præcedebant, hostem instructum, paratumq; stare in acie: quo ex improuiso agmẽ adoriatur sub sarcinis impeditum. Hoc nuncio accepto, rex magno silentio retrò vertere agmen iubet, maximeq; repentinus, atq; inexpectatus Barolum petit: ac secundum fossas, partim in hortis, partim sacris in ædibus, quæ sunt extra vrbis mœnia, exercitum collocat: tantus aduentantis hostis terror duces pariter militesq; inuaserat, cum tandem compertum fuerit agmẽ fuisse ceruorum compascentium, quorum in ea regione belli præsertim tempore maxima est copia. Hi sub matutinum tempus pastui dediti sparsim cum erraret, vbi exploratores sensere equites, in vnum coacti dubia iam luce speciem præbuere hostilis agminis. Castris igitur hunc in modum ad Barolum dispositis, interim dum præda venditur, quod nouus ex ære numus iactabatur, & Borolitani autore Barnaba Marra nouum æs aspernabantur, reijciebantq; illius vsum, coactus est rex fuso argento, atq; in numum conflato, ex ea pecunia pendere militi stipendium. Fama etiam tenet Iacobum Caldoram, solertissimum ætatis suæ imperatorem, ducentem per Apuliam peditum atque equitum non exiguas copias, eadem specie deceptum. Itaque & conclamatum fuisse ad arma, & in-

structo cum exercitu stetisse eum in acie hostem expectantem: nec nisi aliquot post horas cognitum, errantem in pastu maximè ingentem ceruorũ gregem esse. Quo factum est, vti Picininus iunctis simul copijs, illum intra vrbem penè incluserit. Sunt qui regem criminentur, desedisse illic ob amores tum veteres, tum nouos: quibus delinitus magis ipse curauerit, qua ratione amoribus indulgeret, quam quibus artibus hostem falleret. Quod ni è Macedonia Georgius Castriotus cognomento Scander, vir fortis, & multis rebus aduersus Turcas strenuè gestis clarus, cum classe repente apparauisset, futurum erat, vt rex aut mari fugam turpiter inde arriperet, aut tentata pugna, in postremasẽ, & res suas periculo conijceret. Cuius aduentu expositis in continentem circiter septingentis equitibus, lectissima virorum manu, cum aliquo peditum numero, Andria præterita hostes iter auertêre. De hoc igitur viro pauca dicam, & propter eximiam ac raram eius animi virtutem, & propter insignem etiam gratitudinem. Georgij maiores in Macedonia late magnum imperium tenuere. Verùm Amoratho Turcarum Imperatore Græciam vastante vniuersam, Georgius admodum adolescẽs à patre, quo res suas in pace tueretur, missus est ad illum obses: in cuius expeditionibus ea viri fuit virtus, vti propter liberalitatem, ac fortitudinem agnominatus sit Scander, quo nomine à Turcis Alexander dicitur: vnde hodie, quæ nostra lingua Alexandria, ea Turcica est Scanderia. Pòst vbi paterno successit imperio, atque ab Mahometo, Amorathi filio, summis oppugnaretur viribus, Alphonsus Ferdinãdi pater pecunijs, militaribusq; præsidijs amicissimè eũ iuuit: diutiusq; ipse

ipse seq; resq; suas pluribus prælijs fortiter administratis, Alphonsi opera, auxilioq; tutatus est. Igitur eo mortuo, vbi sensit Ferdinandum in Apulia grauiter ab hoste premi, conductis mercede aliquot nauibus, decreuit & animi gratitudinem, & fortitudinem simul testari suam, impositoq; in nauibus milite, ad regem in Apuliam transijt. Huius igitur nomen atq; aduentus non hostem modò, eiusq; turbauit consilia, verùm Italiam omnem opinionis suæ fama impleuit. Vir militari disciplina, corporisq; atq; animi viribus æquè clarus ac rebus gestis, apud amicum atq; hostem maximè inclytus in ore omniũ versabatur. Quòd si Marinus Martianus (vt ad incœptum regrediar) cum ea quam habebat manu equitum ac peditum in agrum tunc se Campanum contulisset, cum Nolæ Vrsus esset, resq; Neapolitanas infestißimè vexaret, aut in Hirpinos, quorum vtrunque facere tutò poterat, haudquaquam Ferdinando in Samnium reditus aut in Campaniam per id temporis patuisset, sine maximo rerum ac vitæ discrimine. Verùm Martianus summæ rerum parum consulens, dum finitimis quibusdam Sidicinorum oppugnandis castellis tempus terit, regem ipsum ad regrediẽdum pellexit. Qui rebus Apuliæ Georgio commendatis, cum Alexander Sfortia è Pelignis, Marrucinisq;, vbi Sulmonem, aliaq; oppida per multa recuperauerat, quæ anno superiore ad Andegauiensem defecerant, à rege euocatus, Samnitum in agris habere castra nunciaretur, & Robertus Vrsinus plures iam dies suis cũ copijs ad Montemleonem, ipsisq; in Apuliæ faucibus consedisset, magno itinere nocte dieq; confecto, Vrsino primùm, pòst Alexandro sese coniunxit: communicatisq; deinde co-

filijs Flumarim circumsident; conuectisq; à Campania tormentis aeneis, pluribus diebus concussis moenibus oppidanos ad deditionem cogunt. Quorum exemplum finitima quoq; castella secuta sunt. Inde in Campaniam ventum, hyeme iam appetente, ac viris, equisq; tolerare vlterius laborē nequeuntibus, Sfortiano praecipuè equite propter anni asperitatem imperia detrectante. Cum etiam Vrsus Neapolitanos, atque Auersanos agros assiduis excursionibus indies magis ac magis affligeret, mariq; ab Ioanne Torella, qui Aenariam obtinebat, tuti nihil prorsus esset: inter haec Bartholomaeus Cardinalis, qui gerente bellum in Apulia Ferdinando, Beneuenti Pontificias res curabat, per fidelem hominem cum Vrso egit, vti Pij opera ad Ferdinādum transiret. Nam & Pontifici Maximo rem abundè gratam faceret, & rebus suis perquam opportunè consultum iret. Cui cum haereditario iure Nola deberetur, quam tunc precario teneret, hanc esse viam recuperandae illius, persuadere summo ei studio conabatur. At Vrsus, qui paternis puer atque auitis exutus bonis fuerat, eiectusq; patrimonio, tantam hāc occasionem nactus, cum intelligeret Ioannemantonium annis, morboq; aggrauatum iam, ita bellum gerere, vt qui animi, consilijq; incertus in diuersum traheretur, decreuit oblatam occasionem frustra labi non sinere. Itaque rebus sic compositis, vti Nola, Laurum, Atripaldum, Forinum, Asculum, cum agris, finibus, ciuibusq; ipsi, liberisq;, ac posteris dominanda traderentur a Ferdinando: quarum rerū omnium Pontifex fideiussor esset: Vrsus Neapolim ad regem profectus, iurauit de more Neapolitanorum regum in eius verba. Ritus verò iurandi, verborumq;

rumq; huiusmodi est formula. Sedet rex medius regiâ in sella editiore loco cõstituta. Aßidēt iuxtà primi ordinis optimates, ac proceres. Stant inde purpuratorũ frequentes ordines loco quisq; suo: regis ad pedes genibus innitens à dextra procumbit parte epistolarũ magister, qui nunc Secretarius dicitur: sinistra antistes, euangeliorum libros regio in sinu adstratos tenēs. Horum medius genibus & ipse illæ innisus procumbit, qui in verba iurat, vtraq; manu libris adapertis impositâ: ibi epistolarum magister verba præit: quæ iuraturus in verba sequitur. Igitur posteaquam Vrsus regios ad pedes prouolutus palmã in codice vtranq; expãsam statuit, tum magister præire verba hæc cœpit, Vrsusq; eâ est secutus: Vrsus ego Vrsinus, Nolæ & Atripaldi comes, Asculi, Lauri, ac Forini dominus, illorumq; & agrorum, & finium, ciuium atq; popularium, tibi Ferdinãdo regi, liberisq;, successoribusq; in regno Neapolitano tuis polliceor, promitto, spondeo pro liberis successoribusq; in hisce ite vrbibus oppidis, agris, finibusq; meis, fidele meq; illosq; vtiq; futuros, tuisq; illorumq; imperijs vbiq;, meq;, illosq; parituros, atq; imperata facturos, cũ hisce vrbibus, oppidis, agris, finibus, popularibusq; perpetua cum constantia & fide. Siquid verò aduersus téue, illosúe parari fraudis, doliúe, insidiarumúe, audiero, sciero, compertumúe, significatumúe habuero indicaturũ illud è vestigio, ac factũrũ palàm tibiq; illisq;: officia demũ obiturum, meq;, illosq; omnia domi, forisq;, pace belloque aduersum quoscunque, ac pro imperio quæ probi, & fidelis subiecti iure, lege, natura, obeunda ac præstanda sunt regi. Deúmque hîc Optimum Maximũ testem inuoco, perq; sacrosancta

I

hæc Euangelia sciens, volens, libensq; verbis conceptis iuro. Atq; his dictis, manus ipse e libris sustulit. Tũ rex Vrsi manus vtriusq; digitis pollicibus apprehensis suosq; intra pollices ijs insertis, deuinxit illos suis, statuitq; super Euangelia. Hic rursum Vrsus magistro præeunte verba: Ego me, inquit, cũ liberis, successoribusq; meis, Ferdinandi regis mei, domini mei, liberorum, ac successorum eius; Ligium hominem statuo; dedicoq;, eumq; me hîc sisto. Hæc ter vbi dixit; regios osculatus est pollices, rexq; ore suo illius os excepit, moxq; comiter appellatum dimisit. Hic est vsitatus iurandi mos in verba regum Neapolitanorũ: quiq; Ligios illorum se faciunt, ipsum hunc seruant: dicti inde Ligij, quòd ligatis reges pollicibus, illos fidei, imperijsq; sic suis vinciant, atq; obnoxios statuant. Ex ea tempestate Ferdinandus Vrsi opera forti, fideliq; in maximis quibusq; vsus est rebus: quippe qui esset magno ingenio, constãti animo, fida amicitia, maturis cõsilijs, integra voluntate, manu promptus, atq; in certaminibus felix, in consulendo cautus, in deliberãdo minimè temerarius, quiq; nihil prorsus ficti haberet, atque vt maximè impiger, sic ipse parum omnino ambitiosus erat. Regis igitur aduentus Neapolitanis ciuibus maximè gratus, atque expectatus fuit, summaq; gaudij, ac lætitiæ ex aduẽtu eius declaratio apparuit. Is postquam per aliquot dies ciuibus atque amicis dedit operam, conuersus inde ad res bellicas, quòd ab Ioãne Torella, qui Isclam oppidum, Aenariamq; tenebat insulam, multa mari in prohibendis atque abigendis commeatibus indignè patrabantur, decreuit occupata insula eum intra oppidum includere, atque à statione triremes arcere munitionibus ad

oram maritimam erectis Accedebat huic malo, quòd arx, cui ab ouo est agnomen, à Gallis tenebatur, pecunia tradita Ioanni Iuncesio, qui ei sub Alphonso præfuerat. Ea arx circiter quingentos passus ab Neapoli exeso, & arduo in scopulo posita, iacta mole continenti iungitur. Ab hac ad Isclam arce, quotidianæ triremium, nauigiorumq; aliorum traiectiones fiebant, ac tranquillo tempore mare hinc magis magisq; infestũ reddebatur nauigantibus. Demandata igitur re Alexandro Sfortiæ, alijsq; fortibus ac fidelib. viris, cæsaq; in continẽti materia, eaq; nauibus comportata, capta primo congressu à militibus qui descensionem fecerãt; insula, collocatisq; opportuno loco præsidijs, munitiones castrorum in morem eriguntur: quibus perfectis, milites intra vallum collocantur, dispositis per opportuna loca diuersi generis tormentis æneis, quibus præcipuè nauium infestaretur statio. Iscla oppidum editò atque adeso in mõte situm, mari olim vndique cingebatur, nunc mole iacta, satis longo tractu insulæ cõiungitur. Mons ipse breui admodum à Prochyta freto dirimitur: inde circum adesis rupibus ab meridie occasuq; mare sinuatur, stationemq; efficit, qua parte post ipsam molem insula precuruato in sinum mari abluitur: statio ipsa sub Euris ac Notis malè omnino tuta à fluctibus. Ad ipsum autem oppidum accessus est peracchuis, maximaq; è parte saxo cæso, atq; excauata rupe manufactus. Munitiones igitur ita erectæ sunt, vti tormentis æneis, & offensitari nauium statio, & oppidi porta, finitimæq; illi quassari ædes possent. Militibus itaque intra munitiones collocatis, conuectoq; multorum mensium commeatu, & oppidani intra muros

tibus commendasse. Itaq; non sacra, non profana ab vi, iniuriaq; tuta erant, dum occultos thesauros miles exquirit. In viros ac mulieres sæuissima supliciorum edebantur exempla, maximeq; sacris in ædibus sæuitum. Itaq; sepulchra eruta, spoliata donaria, direpti loculi venerabilium reliquiarum, aræ etiam sanguine fœdatæ, ac polluta adyta. Quodq; mulieres, atq; imbecillior sexus eò cõfugerant quisq; pro libidine trahere, verberare, cædere, infantes à matrum complexu diuellere, ac solo sternere, rapere pueros, violare virgines: nec deesse, qui fæminarũ pudendas partes insertis digitis cõtrectaret, dum gemmas, vnionesq; aut preciosum aliquid putant illic abditum. In ipsos quoque tribunos ac duces tumultuatum, dum parci imbecillo sexui, ac sacris imperant. Rex Michaëlis angeli templũ statim ingressus, claudi illud iubet, demãdata fidelibus viris custodia: in quo præter ciuium priuatam pecuniam æditimis commendatam, auri atque argenti sacri magna vis reperta, eaq; regis iussu à scribis notata, atq; à quæstoribus in castra, atq; in ærarium relata est. Quam tamen omnem parta post victoria (sic enim conceptis iurauerat verbis) referendam in templum summa diligẽtia curauit, singulaq; restituta sunt, atq; à bonis refecta artificibus, in ea qua fuerãt antequam in numos conflarentur, forma. Nec verò alienum fuerit (quoniã in templi mentionẽ maximè augusti incidimus, ad cuius antrum ab vltimis terrarum finibus annis singulis plurimi mortales soluendis votis accedunt) de eius initijs quæq; ab antiquis autoribus habeo comperta, pauca pro meo instituto referre. Est natiua specus durissimo è saxo, in quam multis gradibus, cæterùm non lato

adimo-

admodum aditu descenditur, specularibus quibusdam lumen præbētibus. Vestit eam parte superiore, quæ natiua ipsa quidem ac perrimosa testudo est, è quercu vasta proceritate, lucus muris tamen circundatus, pecori nequà pateat ingressus. Antè verò quàm descēdere in antrum incipias, ædificia extāt manu facta elaborato è lapide. Vbi verò antrum in imum descenderis, quà specus diffunditur, mira animū religio subit, loco ipso subobscuro, & horrido, solaq́; natura cōstituto. Admonent religionis tabellæ, votaq́; passim suspensa titulos indicantia. Vbi verò aræ admotis ad numinis procumbes statuā, loco solo & ab hominum accessu semoto, repēte inhorrescit tacito metu animus, atq; in diuinarū tantùm rerum cogitationē versus, in preces, suppliciaq́; effunditur. Augent venerationem aliæ item aræ, nullo sumptu, nullo artificio factæ, quibus natura ipsa videtur locum statuisse. Cur autem Michaëli potissimū dedicata specus fuerit, hæc à maioribus tradita cōperio: annos quidem supra noningentos, atq; amplius repetita, qua quidem tempestate Heruli, Gotti, barbaræq́; aliæ quædam gentes per Italiam bacchabātur, Garganum quendā, ciuem Sipontinum, cuius prægrande armentum Gargano pasceretur in mōte, à quo & ille nomen duxisset, cum armētalem taurum, qui oberrauerat per syluas, suis cum pastoribus quæritaret, inuentū tandem eum ad eius, de qua dictū est, speluncæ ostium pascentem animaduertisse: itaque ira percitum, contento arcu, summis in illum viribus sagittam emisisse, eamq́; vbi tauri tergus attigisset, retrò flexam è vestigio, recuruataq́; spiculi acie sagittatorem petijsse. Quæ res inter pastores in religionē cum esset versa, tum

Garganum rem hanc sacerdoti expositurum Laurentium adiisse, probatissima vitæ antistitem: ibi illum re cognita, factiq; admiratione ductum, dierum trium ieiunio indicto, multis etiam adhibitis precibus Deum esse consulendum, Gargano respondisse. Itaque absoluto ieiunio, re sacra ritè facta, noctu dormienti Laurentio astitisse Michaelem angelorum principem admonentem his verbis: Mea opera, ac Dei iussu factum Laurēti, qui taurum indicem esse voluerim basilicæ huius, quam mihi ad inhabitandum cum hominibus in terris paraui: hæc mea est basilica, meum hoc sacrarium apud mortales futurum. Enuncia hæc ciuibus, vt monente me, per te intelligant ea in spelunca, iis in adytis aboliturum esse me mortalium peccata, qui ad eam confugerint. Quo accepto oraculo, antistes somno excitus, vbi Deo gratias egisset, re populo indicata, summa ciuium cum frequentia venerabundus, indictis supplicationibus, pontificis habitu amictus, ascenso monte ad speluncam procedit: sacraq; ibidem peracta re, non tamen vt ingredi antrum ausus esset quisquam, multis cum precibus, decantatis ritè diuinis laudibus, Deo gratias egit, nomenq; Michaelis per omneis laudes celebratum. Riteq; rebus his peractis, Sipontum rediit, magna ciuium lætitia, ingentiq; vrbis vniuersæ gaudio. Nec verò multis pòst diebus, neapolitanorum exercitus, quorum opes profligatis Beneuentanorum rebus abundè tum pollentes erant, Sipontum obsedit. Igitur solicito de populo suo antistiti, post indictum dierum trium ieiunium, quo triduo fuerant etiam induciæ ab hoste impetratæ, astitit rursus dormienti Michael, admonens, & piè, & ritè factum, quod per ieiunium ac

preces à Deo auxilium implorasset: Michaelem se angelorum principem, iussu Dei illa dicere, imperareq; vti insequenti die de quarta hora populus vniuersus arma caperet, in hostemq; repentè irrueret, se ipsum armatum in acie ciuibus affuturum. Hæc igitur populo tuo experrectus dissere, ac bono animo esse iube. Hora igitur dicta armatus atque ad pugnam instructus ciuis hostem negligentius agentem improuisum inuadit, fundit, fugat, validis adeò repētè exortis procellis, summoq; è montis iugo prorumpentibus terrifico impetu fulminibus, vti maximè fœda tempestatis vi, ac fulgurum sexcenti ex hoste exanimati referantur. Fugatis igitur ac cæsis hostibus, sacris Deo Optimo Maximo ac Michaeli ritè factis, cum antistes decreuisset speluncam ipsam (vti moris est, Christianiq; ritus) dedicare, Gelasiumq; pontificem Maximum, per id tempus Soracte agentem de ea dedicatione consuluisset, astitit illi tertiò Michael, inquiens: Mihi egomet nulla adhibita hominum aut arte, aut opera vacuum feci hoc saxum: mihi egomet desertum humano cultu montem dextra hac subaperui, mea egò in lapide hoc vestigia infixi: mihi ego ipsemet ædem hanc statui, sacrarium feci, basilicam dedicaui. Quæcunq; igitur ab hac æde basilica, sacrario humana dedicatio absit, ritusq; omnis abesto humanus. Michael ego sum, qui hoc excauato saxo, hoc antro, hoc habitaculo, his assiduè manantibus stillis abluturus sum, ac deleturus meam ad aram confugiētium mortalium errata. Age expergiscitor sacerdos, ciuibusq; hæc tuis disserito, cumq; ijs simul rem diuinam illic facito, meq; adesse antro meo, sacrario meo, meaq; basilica, tuq; populusq; tuus, mortales de-

rex. Die quæ insecuta est, castra trans amnem veteres ad Cannas posita, insignem clade quondam Romana vicum, nũc habitatoribus omnino vacuum, inde præda est omnis Barolum perlata. Quo è loco paucos post dies cum transire in Samnium decreuisset, & iam sub auroram aliquantum spacij Canusium versus profectus esset cum vniuersis copijs, renunciatur ab exploratoribus, ac leuis armaturæ equitibus, qui agmen præcedebant, hostem instructum, paratumq́; stare in acie: quo ex improuiso agmẽ adoriatur sub sarcinis impeditum. Hoc nuncio accepto, rex magno silentio retrò vertere agmen iubet, maximeq́; repentinus, atq; inexpectatus Barolum petit: ac secundum fossas, partim in hortis, partim sacris in ædibus, quæ sunt extra vrbis mœnia, exercitum collocat: tantus aduentantis hostis terror duces pariter militesq́; inuaserat, cum tandem compertum fuerit agmẽ fuisse ceruorum compascentium, quorum in ea regione belli præsertim tempore maxima est copia. Hi sub matutinum tempus pastui deditis sparsim cum erraret, vbi exploratores sensere equites, in vnum coacti dubia iam luce speciem præbuere hostilis agminis. Castris igitur hunc in modum ad Barolum dispositis, interim dum præda venditur, quod nouus ex ære numus iactabatur, & Borolitani autore Barnaba Marra nouum æs aspernabantur, reijciebantq́; illius vsum, coactus est rex fuso argento, atq; in numum conflato, ex ea pecunia pendere militi stipendium. Fama etiam tenet Iacobum Caldoram, solertißimum ætatis suæ imperatorem, ducentem per Apuliam peditum atque equitum non exiguas copias, eadem specie deceptum. Itaque & conclamatum fuisse ad arma, & in-

structo cum exercitu stetisse eum in acie hostem expectantem: nec nisi aliquot post horas cognitum, errãtem in pastu maximè ingentem ceruorũ gregem esse. Quo factum est, vti Picininus iunctis simul copijs, illum intra vrbem penè incluserit. Sunt qui regem criminentur, desedisse illic ob amores tum veteres, tum nouos: quibus delinitus magis ipse curauerit, qua ratione amoribus indulgeret, quam quibus artibus hostem falleret. Quod ni è Macedonia Georgius Castriotus cognomento Scander, vir fortis, & multis rebus aduersus Turcas strenuè gestis clarus, cum classe repente apparauisset, futurum erat, vt rex aut mari fugam turpiter inde arriperet, aut tentata pugna, in postrema seq́; & res suas pericula coniiceret. Cuius aduentu expositis in continentem circiter septingentis equitibus, lectissima virorum manu, cum aliquo peditum numero, Andria præterita hostes iter auertêre. De hoc igitur viro pauca dicam, & propter eximiam ac raram eius animi virtutem, & propter insignem etiam gratitudinem. Georgij maiores in Macedonia late magnum imperium tenuere. Verùm Amoratho Turcarum Imperatore Græciam vastante vniuersam, Georgius admodum adolescẽs à patre, quo res suas in pace tueretur, missus est ad illum obses: in cuius expeditionibus ea viri fuit virtus, vti propter liberalitatem, ac fortitudinem agnominatus sit Scander, quo nomine à Turcis Alexander dicitur: vnde hodie, quæ nostra lingua Alexandria, ea Turcica est Scanderia. Pòst vbi paterno successit imperio, atque ab Mahometo, Amorathi filio, summis oppugnaretur viribus, Alphonsus Ferdinãdi pater pecunijs, militaribusq́; præsidijs amicissimè eũ iuuit: diutiusq́;

ipse

ipse seq; resq; suas pluribus prælijs fortiter administratis; Alphonsi opera, auxilioq; tutatus est. Igitur eo mortuo, vbi sensit Ferdinandum in Apulia grauiter ab hoste premi, conductis mercede aliquot nauibus, decreuit & animi gratitudinem, & fortitudinem simul testari suam, impositoq; in nauibus milite, ad regem in Apuliam transijt. Huius igitur nomen atq; aduentus non hostem modò, eiusq; turbauit consilia, verùm Italiam omnem opinionis suæ fama impleuit. Vir militari disciplina, corporisq; atq; animi viribus æquè clarus ac rebus gestis, apud amicum atq; hostem maximè inclytus in ore omniũ versabatur. Quòd si Marinus Martianus (vt ad incœptum regrediar) cum ea quam habebat manu equitum ac peditum in agrum tunc se Campanum contulisset, cum Nolæ Vrsus esset, resq; Neapolitanas infestissimè vexaret, aut in Hirpinos, quorum vtrunque facere tutò poterat, haudquaquam Ferdinando in Samnium reditus aut in Campaniam per id temporis patuisset, sine maximo rerum ac vitæ discrimine. Verùm Martianus summæ rerum parum consulens, dum finitimis quibusdam Sidicinorum oppugnandis castellis tempus terit, regem ipsum ad regrediẽdum pellexit. Qui rebus Apuliæ Georgio commendatis, cum Alexander Sfortia è Pelignis, Marrucinisq;, vbi Sulmonem, aliaq; oppida per multa recuperauerat, quæ anno superiore ad Andegauiensem defecerant, à rege euocatus, Samnitum in agris habere castra nunciaretur, & Robertus Vrsinus plures iam dies suis cũ copijs ad Montemleonem, ipsisq; in Apuliæ faucibus consedisset, magno itinere nocte dieq; confecto, Vrsino primùm, pòst Alexandro sese coniunxit: communicatisq; deinde cõ-

filijs Flumarim circumsident: conuectisq; à Campania tormentis aeneis, pluribus diebus concussis mœnibus oppidanos ad deditionem cogunt. Quorum exemplum finitima quoq; castella secuta sunt. Inde in Campaniam vetum, hyeme iam appetente, ac viris, equisq; tolerare vlterius laborẽ nequeuntibus, Sfortiano præcipuè equite propter anni asperitatem imperia detrectante. Cum etiam Vrsus Neapolitanos, atque Auersanos agros assiduis excursionibus indies magis ac magis affligeret, mariq; ab Ioanne Torella, qui Aenariam obtinebat, tuti nihil prorsus esset: inter hæc Bartholomæus Cardinalis, qui gerente bellum in Apulia Ferdinando, Beneuenti Pontificias res curabat, per fidelem hominem cum Vrso egit, vti Pij opera ad Ferdinãdum transiret. Nam & Pontifici Maximo rem abundè gratam faceret, & rebus suis perquam opportunè consultum iret. Cui cum hæreditario iure Nola deberetur, quam tunc precario teneret, hanc esse viam recuperandæ illius, persuadere summo ei studio conabatur. At Vrsus, qui paternis puer atque auitis exutus bonis fuerat, eiectusq; patrimonio, tantam hãc occasionem nactus, cum intelligeret Ioannemantonium annis, morboq; aggrauatum iam, ita bellum gerere, vt qui animi, consilijq; incertus in diuersum traheretur, decreuit oblatam occasionem frustra labi non sinere. Itaque rebus sic compositis, vti Nola, Laurum, Atripaldum, Forinum, Asculum, cum agris, finibus, ciuibusq; ipsi, liberisq;, ac posteris dominanda traderentur a Ferdinando: quarum rerũ omnium Pontifex fideiussor esset: Vrsus Neapolim ad regem profectus, iurauit de more Neapolitanorum regum in eius verba. Ritus verò iurandi, verborumq;

rumq́; huiusmodi est formula. Sedet rex medius regia in sella editiore loco cõstituta. Assidẽt iuxta primi ordinis optimates, ac proceres. Stant inde purpuratorũ frequentes ordines loco quisq; suo: regis ad pedes genibus innitens à dextra procumbit parte epistolarũ magister, qui nunc Secretarius dicitur: sinistra antistes, euangeliorum libros regio in sinu adstratos tenẽs. Horum medius genibus & ipse illa innisus procumbit, qui in verba iurat, vtraq; manu libris adapertis imposita: Ibi epistolarum magister verba prait: qua iuraturus in verba sequitur. Igitur posteaquam Vrsus regios ad pedes prouolutus palmã in codice vtranq; expãsam statuit, tum magister praire verba hac cœpit, Vrsusq; ea est secutus: Vrsus ego Vrsinus, Nolæ & Atripaldi comes, Asculi, Lauri, ac Forini dominus, illorumq; & agrorum, & finium, ciuium atq; popularium, tibi Ferdinãdo regi, liberisq; successoribusq; in regno Neapolitano tuis polliceor, promitto, spondeo pro liberis successoribusq; in hisce ite vrbibus oppidis, agris, finibusq; meis, fidele meq; illosq; vtiq; futuros, tuisq; illorumq; imperijs vbiq;, meq;, illosq; parituros, atq; imperata facturos, cũ hisce vrbibus, oppidis, agris, finibus, popularibusq; perpetua cum constantia & fide. Siquid verò aduersus téue, illosúe parari fraudis, doliúe, insidiarumúe, audiero, sciero, compertumúe, significatumúe habuero indicaturũ illud è vestigio, ac facturũ palàm tibiq; illisq;: officia demũ obiturum, meq;, illosq; omnia domi, forisq;, pace belloque aduersum quoscunque, ac pro imperio qua probi, & fidelis subiecti iure, lege, natura, obeunda ac præstanda sunt regi. Deúmque his Optimum Maximũ testem inuoco, perq; sacrosancta

hæc Euangelia sciens, volens, libensq́ verbis conceptis iuro. Atq́ his dictis, manus ipse è libris sustulit. Tū rex Vrsi manus vtriusq́ digitis pollicibus apprehensis suosq́ intra pollices ijs insertis, deuinxit illos suis, statuitq́ super Euangelia. Hic rursum Vrsus magistro præeunte verba: Ego me, inquit, cū liberis, successoribusq́ meis, Ferdinandi regis mei, domini mei, liberorum, ac successorum eius, Ligium hominem statuo, dedicoq́, eumq́ me hîc sisto. Hæc ter vbi dixit, regios osculatus est pollices, rexq́ ore suo illius os excepit, moxq́ comiter appellatum dimisit. Hic est vsitatus iurandi mos in verba regum Neapolitanorū: quiq́ Ligios illorum se faciunt, ipsum hunc seruant: dicti inde Ligij, quòd ligatis reges pollicibus, illos fidei, imperijsq́ sic suis vinciant, atq́ obnoxios statuant. Ex ea tempestate Ferdinandus Vrsi opera forti, fideliq́ in maximis quibusq́ vsus est rebus: quippe qui esset magno ingenio, constāti animo, fida amicitia, maturis cōsilijs, integra voluntate, manu promptus, atq́ in certaminibus felix, in consulendo cautus, in deliberādo minimè temerarius, quiq́ nihil prorsus ficti haberet, atque vt maximè impiger, sic ipse parum omnino ambitiosus erat. Regis igitur aduentus Neapolitanis ciuibus maximè gratus, atque expectatus fuit, summaq́ gaudij, ac lætitiæ ex aduētu eius declaratio apparuit. Is postquam per aliquot dies ciuibus atque amicis dedit operam, conuersus inde ad res bellicas, quòd ab Ioāne Torella, qui Isclanum oppidum, Aenariamq́ tenebat insulam, multa mari in prohibendis atque abigendis commeatibus indignè patrabantur, decreuit occupata insula eum intra oppidum includere, atque à statione triremes arcere munitionibus ad

oram

oram maritimam erectis Accedebat huic malo, quòd arx, cui ab ouo est agnomen, à Gallis tenebatur, pecunia tradita Ioanni Iuncesio, qui ei sub Alphonso præfuerat. Ea arx circiter quingentos passus ab Neapoli exeso, & arduo in scopulo posita, iacta mole continenti iungitur. Ab hac ad Isclam arce, quotidianæ triremium, nauigiorumq; aliorum traiectiones fiebant, ac tranquillo tempore mare hinc magis magisq; infestū reddebatur nauigantibus. Demandata igitur re Alexandro Sfortiæ, aliisq; fortibus ac fidelib. viris, cæsaq; in continēti materia, eaq; nauibus comportata, capta primo congressu à militibus qui descensionem fecerāt, insula, collocatisq; opportuno loco præsidiis, munitiones castrorum in morem eriguntur: quibus perfectis, milites intra vallum collocantur, dispositis per opportuna loca diuersi generis tormentis æneis, quibus præcipuè nauium infestaretur statio. Iscla oppidum edito atque adeso in mōte situm, mari olim vndique cingebatur, nunc mole iacta, satis longo tractu insulæ cōiungitur. Mons ipse breui admodum à Prochyta freto dirimitur: inde circum adesis rupibus ab meridie occasuq; mare sinuatur, stationemq; efficit, qua parte post ipsam molem insula precuruato in sinum mari abluitur: statio ipsa sub Euris ac Notis malè omnino tuta à fluctibus. Ad ipsum autem oppidum accessus est peracclivis, maximaq; è parte saxo cæso, atq; excauata rupe manufactus. Munitiones igitur ita erectæ sunt, vti tormentis æneis, & offensitari nauium statio, & oppidi porta, finitimæq; illi quassari ædes possent. Militibus itaque intra munitiones collocatis, conuectoq; multorum mensium commeatu, & oppidani intra muros

coërcebantur, & repellebantur à litore triremes, ne in insulam ab ea parte descensionem tutò facerent. Quocirca acria persæpe excitabantur certamina, dum per gradus quasi quosdam ferro in rupe excauatos demissis in mare restibus, classiarij milites ijs exceptis subsidium oppidanis ferũt. Quæ obsidio eo fuit grauior atq; contentior, quòd supra biennium durauit, & Carolus Torellæ frater, quatuor cum triremibus, aliquotq; biremibus, atque exploratorijs nauigijs, itemq; onerarijs nauibus, quas ceperat, prædam omnis generis in oppidum conuectabat: vnde annona, stipendiumq; militi, ac popularibus affatim subministrabatur. Quo tẽpore Torella arcem Oui, de qua diximus, spoliauit, multa & diti suppellectile, quæ illic asseruabatur, corpusq; Alphonsi regis ibidem in loculis custoditum triremibus ad se transtulit. Cauerat enim Alphonsus moriens, vti de more aliorum Aragoniæ regum in Hispaniã Tarraconensem, ad ædem Populeti sepeliendus veheretur: eamq; ob rem in arce, vbi diẽ obijt, loculus piè, religioséq; seruabatur. Parta tamen victoria Ferdinãdus loculos ipsos eandem in arcem referẽdos curauit, in qua hodie quoque seruantur: & ob rerum gestarum memoriam, a magnis & claris viris frequenter & visuntur, & salutantur. Hoc in bello, rerumq; bellicarum varietate, & casibus cognitũ est, Hispanos plerósque qui oppidis aut arcibus præfecti essent, Ferdinãdo parũ fideles fuisse: seu quòd tacitis ipsi cõsilijs Ioãni eius patruo regnũ assererent, sed quod indignũ ducerent Ferdinãdũ Alphonso succedere, que alij incesto coitu è Catarina, Errici fratris vxore susceptum ab Alphonso putarent: alij suppositiuium, neq; ex Vilardona Carlina,

quæ

quæ mater eius diceretur, genitum, sed suppositum ab ea, autore Gulielmo Corelia, quem Alphonsus honoribus, titulisq́; mirificè euexisset, procreatumq́; ex homine ignobili, vtq́; alij mußitarent, sutore calceario: vt vero alij ex homine Mahometanæ religionis. quales Valētini pleriq; sunt agricolæ, atq; opifices: quæ quidem, aliaq́; ab illis, qui Ferdinandum prosequebantur odio, palàm indigneq́; iactabantur. In quibus tres præcipuè visi sunt maximè improbi, atq; ob insignem perfidiam detestabiles, Ioānes hic Torella, quem Alphonsus, quòd Antoniæ vir erat, quā è sororibus Lucretia vnicè amasset, illius gratia Isclæ moderationi substituerat, præfeceratq́; arci. Petrus Mondraconius alter, cui ab Alphōso arcis Metalonij & oppidi administratio permissa fuerat. Tertius, Ioannesantonius Foscianus, cui Tranensis arcis erat custodia demandata. Verùm hi duo clanculum cum hoste consenserant. At Torella bellum apertè geßit aduersus Ferdinandum, Ioannemq́; ad se confugientem, amissa continente terra & accepit, & armis opeq́; fouit, iuuitq́;. Vrso igitur dedito Daniel quoque, qui Sarni, Foriniq́; imperitabat, metu perterritus, & ipse haud multis pòst diebus deditionem fecit. Quodq́; Sarnensis arx à Tarentini præfecto cum præsidio tenebatur, occultisq́; militum qui arcem tuebantur, latrocinijs, regio infestaretur, aliquot pòst mēses coactus est rex admotis bombardis, illam expugnare. Itaque concussa & diruta turri, quæ ab vrsa nomen habet, estq́; ante arcem statuta, veritus præfectus, ne ea capta, fame intus conficeretur: sese ea coditione dedidit, vt cū militibus, qui cum eo erat, cum vestimetis liberè abire permitteretur. Illud in hac ex-

pugnatione rarum, atque admirãdum, quòd cum immẽsæ magnitudinis æneum tormentũ subuehi in summum atq; arduum nequiret iugum, in plano, remotiusq; aliquanto à montis radicibus collocatum, inde turrim ipsam concußit, labefecitq; spacio ad mille aëris passus interiecto. Interim etiam Robertus Sanseuerinius Salernum lacessebat, interclusis itineribus, nequà in vrbem deferri commeatus posset: hac enim vrbe recuperata, Cossentiam adusque ferè liber à Neapoli permittebatur accessus. Hæc à Ferdinãdo dum geruntur, post reditum ex Apulia in Campaniã, Iacobus interea Piciniinus præterita, vt diximus, Andria, Ioannis Antonij iussu Lucanorũ montana populatur, diripitq;: profectusq; Aquam viuam versus, quòd erat Francisci Baucij Andriensis ducis oppidum, illud æneis tormentis aliquot dies concussum, dum sub speciem deditionis ciues ad colloquium, & pactionis spem trahit, dolo magis, quàm virtute militũ capit, diripitq;: nihilq; crudele, fœdum, abominandum in viros, mulieres, impuberes omissum: inde locupletato exercitu, in fines Tranensium regressus, vrbem obsidet, agrumq; Andriẽsem assiduis excursionibus vexat. Quo tempore cum Georgio Castrioto, qui Barolum tutabatur, sæpius certatũ est diuerso pugnæ genere: cum Italici equites statariæ magis pugnæ sint assueti, propter armorum grauitatẽ: cõtrà Macedones è Turcarum disciplina vagi procursantesq;, rarò congrediantur stantes. Itaque plerisque in congreßionibus Georgius hostem ludificatus est. Cæterùm Tranensis obsidio diuturnior fuit, quòd vrbs erat egregiè munita, nobilitasq; Tarentini ferre imperium nolebat: muris tandem, qua parte infirmiores

erant,

erant, solo æquatis, cum à rege nullum etiam speraretur subsidium, famesq; vrgeret, Tarentino se ciues longiorem post obsidionem dedidere. Arx incolumis regi mansit. Nam Georgius cum intelligeret Foscianũ arcis præfectum cum Tarentino consensisse, sub speciem colloquij extra arcem accitum, cepit illum. Captus igitur arcem Georgio tradi iussit, pactione libertatis. Itaque Picininus ad arcis oppugnationem conuersus, qua mari, non abluitur, vallo illam ac fossa cinxit: neue inferri commeatus in eam posset dispositis per oram maritimam biremibus singulari diligentia cauẽdum curabat. Quo effectum est ob summam cibariorum inopiam, vt qui arcẽ defensitabant ad famen redacti sint. Forte accidit, vti Venetæ classis præfectus secundum Tranensem oram vela faceret, quo tempore nauigia quædam frumento grauida à Ferdinando missa, vento ad arcem ferrentur, quæ Picinini biremes adoriri iam parabant. Itaque quod ipse duceret de dignitate id reipublicæ Venetorum esse, speciem exibuit, se haud quaquam passurum suos ante oculos vim nauigijs Venetico in sinu inferri. Quod veriti qui biremes moderabantur, abstinuere a vi inferenda. Itaq; delata ad arcem, magnam frumenti vim exposuere in litore. Qua è re ablata est Picinino spes eius potiũdæ. Nec verò hac præsertim in parte haud alienum à me fuerit, aut ingratum lectori explicare, quibus nunc nominibus regiones eæ dicantur, in quibus hæc à Picinino gesta sunt: ne qui vetera tantum noscitant, noua ignorent nomina: qui verò recentia tenent, ijs prisca ne sint omnino incognita. Apuliæ igitur pars ea, quæ est ab Frentone flumine, quod hodie Fortorium est, ad Aufidi ripas, sua

nunc appellatione est Capitinata: quæ Normannorum prius, ac Græcorum temporibus fuerat Catapaniata, quòd qui eius moderationi esset Imperatore ab Constantinopolitano præpositus, diceretur Græco nomine Catapanus: quæ vox contractis atque immutatis literis recetioribus versa est in Capitinatam: quiq; Catapanus fuerat in Capitanium. Quæ verò Calabriæ pars olim fuit, in qua Tarentum, Brundusium, ac Salentinorum maritima est ora, ea ab Hydrunto oppido ad quod est ab Macedonia, Epiroq; quàm breuissima adnauigatio, Hydruntina hodie terra dicitur. At qui est ab Aufido tractus ad Calabriæ, hoc est Hydruntinæ, fines terræ, quo in tractu sunt ad mare posita Barolũ, Tranum, Vigiliæ, Melficta, Iuhenatium, Barum, Polygnanum, Monopolis. Ab vrbe Baro, quæ caput olim regionis fuit, Barẽsis vocitata est terra, regiorum quæstorum constitutione ac iussu. Post eam montana loca, quæq; olim fuere illinc Lucaniæ, hinc Apuliæ, iÿsdem illis temporibus vocari cœpta Basilicata: cuius regionis complura castella fuere à Picinino direpta, agerq; ferè omnis fruge, pecoreq; spoliatus. Cæterùm hæc ipsa appellatio vnde potissimum ducta sit, iure anceps est, ac dubium. Sunt enim qui existiment, haud satis tamen certis autoribus, Constãtinopolitano olim ab imperatore regionem eam filiæ ac genero traditam dotis nomine. Veri autem aliÿs videtur esse similius, à Basilio quodam fortissimo viro dictam, qui per illa tẽpora loca ea tenuerit, deq; regione ipsa, tractuq; omni Salentino Græcos industria sua pepulerit, atq; Pœnos. Verùm nos quæstionem hanc posteris melius inquirendam relinquimus. Hæc dum in Apulia, Campania, Samnioq; geruntur,

runtur, Baptista Grimaldus in Brutios à Ioanne missus, qui regioni praeesset, cognito Robertorum aduentu, dum copias colligit, paucis post captã Cossentiam horis cum præsidio affuit, cognitaq; eius direptione, retrò statim mouit. Post Robertorum autem discessum (pleraq; enim oppida ab illis capta statim ad Andegauiensem re diere) Silani hyemauit. Antonius verò Cetilia cũ Erricheсta vxore apud Hypsicron dũ desidet, seq; parẽ Robertis desperat, arceßitus ab Loisio Arenate, qui mortuo patre ipse è cõcubina genitus, nouerca capta, Arenas, agrumq; eius occupare omnem parabat, prastò illi affuit. Ineunte igitur Vere, comparatis atque instructis exercitibus, de communi sentẽtia in planitiem, quam Cratis amnis mediam secat, simul vterque conueniũt. Baptista prior per Agelli ac Petræmalæ fines, mortemq; qui interiacet Caruleios profectus, inde in planitiem peruenit, nec multos post dies Antonius cum Alphonso fratre eòdem proficiscitur, biduoq; pòst Loisius Caracciolus Neocastrensis comes eòdem quoque cum accessisset, placuit, iunctis simul copijs, castra ad syluam trãsferre Tabulariam, quæ secundum amnis ripas diffunditur. Hoc cognito Lucâs Sanseuerinius qui cum præsidio partim Cossentiæ, finitimis partim in oppidis hyemauerat, equitatum vndique suum ex hybernis euocatum, Lucios ad se venire Silam per montem iubet. Quod hostes vbi sensere, ingenti agrestium manu Cossentinis è vicis coacta, qua Silæ egressus esset, syluã longo spacio cadunt, stratisq; atque obseptis ingẽtis proceritatis arboribus, transitum impediunt, comparataq; finitimis è locis magna armatorum manu nec minore pastorum omnis generis superiora occupant, ibiq; insi-

dias struunt. Equitatus igitur syluam ingressus, nullo secum peditatu ducto, ipse securus, atque insidiarum ignarus, vbi longius progressus, egressum impeditũ, atque obseptum conspicatur, consilij incertus, atque cõsternatus animo, tum verò in insidias delatum se intelligit: dumq́; aliud alij consilium sequendum censent, repetè maximis sublatis clamoribus agrestes immixti pastoribus, superioribus è locis magno impetu illati, equites confusos, nullo certo ordine, parum certo duce, consternatosq́; adorti, locorum ipsi periti alios fugam paranteis intercipiunt, resistenteis alios vulnerãt, partem ex equis lõgurijs, perticisq́; deturbatam sparis, ac fustibus magis quàm telis percutiunt, partem ense, aut hasta prostratos cædunt, captosq́; ad vnum penè omnes armis ac vestibus exuunt, secumq́; ad vicos atq; oppida captiuos ducunt. Ludum hunc fuisse magis quam certamen illud planè docet, quòd pastores, equorum telorum, armorumq́; vendẽdorum gratia dum ad oppida vicinasq́; ad vrbes proficiscuntur, quo se strenuos, victoresq́; ostentarent assumptis perticis, equisq́; impositi, ingressi vrbem, dum concurrunt, dum pugnas meditantur, animaduersum est pastorum alios, quæ arma protegendis erant cruribus, ea aptasse brachijs: alios quæ cubitis ea genibus inseruisse. Itaque in risum cum verterentur, qui ad spectandum plurimi conuenerant, iudicatum est à rudibus quoq; atque bellorum ignaris hominibus, ingeniũ quàm vires corporis administrando bello plus posse, fortunamq́; tum demum omnia sibi vendicare cum prudentiæ locus nullus fuerit etiam inter maximas opes, potentiamq́; relictus. Ex eo Antonius, ducesq́; Andegauensium, per agros vrbium,

quæ

quæ Ferdinando parebant, liberius discursantes, vicos plurimos diripiunt, prædamq; omnis generis in castra referunt, lõgiusq; vagati terrore, atque formidine populos implent: spoliatisq; impunè agris aliorum ac villis, dũ Cassanensium fines audentius populantur, strenuè insecutis Cassanensibus Nicolaũ Antonium Rusum adacto per galeam telo, prostratum humi ac confestim cæsum amittunt, virum & corporis, & animi viribus pariter insignem. Hinc Rogianũ quoq; strenuè magis quàm feliciter adorti, aliquot militibus amissis, à fossa mœnibusq; repelluntur. Hinc Sanctũ Marcum tentare aggressi, exulibus deditionem pollicètibus, fugati inde collubrinarum, bombardarumq; multitudine, frequẽtibusq; explosionibus vetera in castra ad Tabulariam se recipiunt. Ex eo igitur duces ijs in castris desedere. Namq; Antonius per idoneos, ac fideleis homines qua erat animi infirmitate, atque ambitione, agitare cum Luca cœpit de sua cum Ferdinando conciliatione. Erat enim Lucàs necessitudine Antonio coniunctus, quòd vtriusq; vxores ijsdem è parẽtibus sorores erãt, ex caq; conciliatione vterq; existimabat rebus suis optimè cõsultum iri. Itaque primò petere Antonius, dein postulare etiam à Baptista cœpit, Amanteã sibi vrbem restitui, quòd ea materno iure vxori deberetur, quo per hãc causam, si negaretur, castris discederet, sin concederetur, vt haberet oppidum inferum ad mare situm, cuius opportunitate ad eas, quas animo agitabat res percommodè vteretur. Baptista bonam primò spem Antonio polliceri, ille eo vehementius agere, ac nunc precibus nunc muneribus contendere: dúmque alter cauet, alterius ne capiatur artibus, eo ventum est, vt

vterque, ille causando, hinc importunè agendo tempus tereret, seq; alternatim frustrarêtur. Tandem Antonius, vbi dari sibi omnino verba sensit è castris cum Neocastrense abijt, ab vxore se arcessitum simulans, quòd agri eius, atq; oppida illinc ab Iacobo Carassa, Antonioq; Caibano assiduis vexaretur discursionibus, expugnato penè Bellicastro, repentino aggressu, militumq; ac ducũ virtute hinc à Galeotto Baldasino impunè populate, cum etiam compertum se habere diceret, Masium Barresam validis cum copijs aduentare. Hunc rex initio belli Venusiæ cum præsidio præfecerat, iisq;(vt erat acri ingenio, & magno atque elato animo) multa fortiter ac feliciter gessit. Nam non vrbem modò eam ab hoste tutatus est, verùm cum Ioãne Melfiæ duce collatis sæpius signis conflixit, quibus in certaminibus nõ minus sæpe victor euasit, quam victus. Duo hi præstantes animis ac bellicis laudibus duces, nunquã manus conseruere, quin vtrinq; summis conatibus ingentibus animis, haud minore sua quàm militum virtute, imperatorijsq; artibus ac muneribus decertauerint. Ioannes tamen suam vbique maiorumq; suorum nobilitatem prætulit. Ille, vt erat natura ferus, ac parũ vrbanis moribus; vix ab ingenio vnquã discessit. Quo igitur Brutiorum rebus Ferdinandus prospiceret, Masium eò cum equitum ac peditum valida manu mittere decreuit. Itaque Antonius his vsus causis in regionis vlteriora concessit, atque haud multo pòst Sinopolim proficiscitur; eo consilio, quòd Gulielmus Rufus, capto abs se Carolo Rufo comite, patruo suo, & oppidum & agrum illius omnem occupauerat, vt eorũ ipse res opera sua componeret. Nam Rusorum familia Erricbecta

eius

eius vxor princeps erat, & ipse ambitioni seruiens, sibi non minus quàm vxori satisfacere cupiebat. Horũ post discessum Baptista sese Bisinianum contulit: nec multo pòst, quòd vici Coßetini, quæq; hodie Casalia dicũtur, alij Ioãnis, alij Ferdinãdi partiũ erant, proq; tẽpore ac rerum euentu modò huic, modò illi apertius fauebant, decreuit Baptista munitionem apud Domnicos erectã occupare, eaq; occupata, finitimos vicos diripere: missis Rogerio Laino, Loisio Fagia, & Nicolaò Stabia, cum ea peditum atque equitum, quam tunc habebat copia. Illi strenuè nauata opera munitionem capiunt, moxq; in prædam versi, vt quem prædandi libido rapiebat, eò raptabundus ferri. Qui in vicis erant partim fugere, partim arma capere, seq; resq; suas ferro tueri, alius alij auxilio esse, modò hi, modò illi aut pellere, aut pelli, sauciare, aut sauciari, vulnera cædesq; promiscuæ, victoria incerta esse, è Cossentia subsidia subinde mitti, equites, pedites misceri, confodi equi, substerni pedites, è tectorum culminibus iaci tela, tigna, trunci, saxa, tegulæ, plurimi ab alto vulnerari, superantium conclamatione ac cadentium gemitu cœlum consonabat. Iam verò balistarum fragore, dumq; arma franguntur ac clypei, sclopetorum displosione, & tonitru repercussa nemora, vallesq; mugiebant, ac circumfuso fumo lux è pugnantium oculis auferebatur. Ter eo die pro Aragonensium Andegauiensiumúe victoria aut fuga vicorum populares instructi, atque in acie stantes, mutatis studijs, in hostem, seq; ipsos cominùs verterunt arma. Itaque centuriones, præfectiq; dum nihil geri segniter, nihil remissè administrari patiũtur, vix è balistis sagitta, aut è sclopetis pila, iaculaúe è

dextris incassum emissa. Et adhuc tamen mars ipse anceps erat cum tãdem post arma vndique cruore sparsa, fœdatasq; tot cædibus vias, nox pugnãtes diremit. Satis autem cõpertum est, qui in initio pugnam commisere eorum haud sane multam fuisse manum, Andegauiensem tamen lectum militem, post verò ad quinque millia armatorum, qui ad certamẽ diuersis è locis raptim concurrissent, manus contulerunt, e quibus cecidêre quingẽti, plurimi vulnerati ex Andegauensib. qui fuere capti, a factionis fautoribus, aut ab amicis, cognatisue noctu ad suos remissi. In ea pugna atrocitate, præfectorúmne, an militũ, ciuium, an qui stipendia facerent, virtus maior fuerit, æquè ab vtraq; parte dubitatum: tanta ira, incensisq; adeò militum ac populariume est omniũ animis dimicatum. Hac pugna nũciata Masius maturato itinere, instructus ad oppugnandũ copijs, Bisinianum petit. Quod Baptista veritus, Acrim se cõtulit, ratus posse illic cautius Masij se conatus frustrari. Ille præmissis qui deditionẽ minitabundi tentarent, confestim vbi in conspectum venit oppidi, ciuibus dedentibus Bisinianum recipit, diebusq; aliquot militi de itinere fesso concessis, interim oppugnationi necessaria comparat, quibus comparatis ex improuiso Acrim adoritur: committitur pugna varia, atrox, cruenta oppidanis pro sua, cõiugum liberorumq; salute ac libertate pugnantibus: hoste pro præda, pro victoria, quòd eo expugnato oppido, nihil sibi reliquum futurum ad victoriam arbitraretur, ducibus etiam ipsis vtrinque suos hortantibus, ac nunc ante illorum ora manum conserentibus, nunc alios pectore apprehensos, alios tergo impulsos in aduersariũ immittẽtibus, Marte in-

tra vallū modò, modò extra munitiones sæuiente. Itaq; multis vtrinque cæsis, aut vulneratis, non paucis vallo deiectis, aut è rupibus deturbatis, ædificijs quoq; vallo proximis immisso igni, ab ortu solis ad noctem vario certamine, dubioq; euentu pugnatum est. Dirempta à nocte pugna; Masius, quòd fessis omnibus, vulneratis compluribus, nocturnis iter in tenebris peragēdum esset per loca saltuosa, equitibusq; parum commoda: hæc veritus noctem sine tabernaculis, absq; victu vllo sub dio, breui in campo, qui duos intra tumulos, non adeò ab oppido procul iacet, summa sua solicitudine, ac militum consternatione egit, subinde trepidantium, ne finitimis à populis, qui Martiano parebant, auxilijs arcessitis, tumultuario ab illis adortu intercepti trucidarentur. Sub auroram igitur equis, qui de vulnere inutiles erant, quiq; animam iam agebant militibus in campo relictis, Bisinianū quod quatuor aberat passuū millibus, citato gradu redijt. Iisdem quoq; diebus Octauianus Montiflorius, Masij præfectus circiter millibus passuum tribus ab Renda, cū in vico consedisset, quanquam à se pro tempore munito à Cossentinis exulibus, qui iter eius obseruabāt, nocturno aggressu superatus, vix ipse solus euasit: cæteri ad vnum omnes capti turma integra virorum atque equorum amissa. Repulso ab Acri Masio, quòd diffideret vi se post id oppido potiturum, multa diu animo cum agitasset, visum est tandem, quòd per Milanum egit exulem, vt is explorato vndique oppidi situ, cognitisq; oppidanorum, ac Baptistæ nocturnis institutis ac moribus, cum Blancino acri ac veterano milite oppidum minimè muris cinctum nocturnis vsus tenebris ingrederetur, singulaq;

exploraret. Quod vbi ab vtroq; factum est, Masiusq; de oppidanorum institutis omnibus ab ijs edoctus est, consilium iniit, vt ij lectis cum militibus, ijsq; partim clypeatis, partim sclopetarijs balistarijsq; sub primã noctem deceptis vigilibus flumen peruaderent, ac monte superato, vbi collocata prima custodia oppidanorum erat, cæsis vigilibus illic opperiretur, quoad ipse in plano cum copijs instructus, paratusq; adesset. Est autem Acris summo in monte posita, paucissimis locis muro; cæterùm vallo ac rupibus vndique fermè cincta. Circiterq; duobus millibus ab oppido passibus decurrit Cotilis fluuius, a cuius vado ad ipsum vsque oppidũ sensim assurgit arduo ascensu mõtis dorsum, quem Serronem incolæ vocant. Ad vadum Baptista consueuerat singulis noctibus vigiles disponere, qui per tenebras aucuparentur si qui flumen transirent, statim id renunciaturi. Igitur tranato amne, cum ob præfecti negligẽtiam vigiles nulli ea nocte flumen obseruarent, militesq; cũ Milano, ac Blancino præmissi, taciti, absq; vllo omnino strepitu ad custodiam peruenissent, summo silentio custodes iugulant, deq; suorum numero lectos substituunt, qui oppidanis signa de more custodũ antea quidem explorata, & cognita, redderent. Cum verò accepto signo vbi aliquantulum quieuissent, Masium adesse cum copijs sensere, magno impetu oppidanis quiescentibus vallum transcendunt, Gattumq; centurionẽ, qui vallum custodiebat, inermem, ac semisomnem capiunt: inde clypeati primi, pòst eos sclopetarij, balistarijq; occupatis vijs in forum irrumpunt. Quo à ciuibus ac militibus concursum cum esset, magnis vtrinque sublatis clamoribus acre committitur prælium. Inter hæc

Masius

Masius portam conatus diffringere, ab illis qui eò concurrerant, magno nisu repellitur, alijs tandem atque alijs succedentibus, facta est ferro per portam via. Milites turmatim ingressi, qua conferti irrumpunt, gladio sibi iter pandunt, multaq; omnis generis hominum cædes passim facta. Baptista repentina re perculsus, aliò atque aliò dimissis militibus, ipse cum paucis, veteris ad arcis tumulum confugit: illicq; contra irrumpentes aliquantum cum stetisset, tandem superatus, ac penè circumuentus ab hostibus, fuga sibi per rupes asperas, confragosáq; montis loca vix consuluit: ac beneficio noctis vsus, cum exiguo familiarium numero Lungobucum (sunt autem qui Themesen olim hanc fuisse; propter metallorum venas arbitrentur) se recipit: Capto igitur oppido, conuersi ad prædam milites, nihil sibi reliqui non ad prædam, non ad crudelitatem fecere; sacra, profanáq; in promiscuo cuncta habita. Ducis ipsius iussu, Nicolaus Clanceoffus ferra per dorsum lumbosq; adacta, medius secatur: rarum profectò, ac penè inexcogitatum sæuitiæ genus, ac supplicij exemplum. Inde haud multò post dies Catantiarium profectus, repentino mox adortu Simarim cum tentasset, re infecta alia atque alia via aggreditur. Id oppidum, quòd esset in edito situm, quadamq; è parte rupibus immineret, eo minus diligenter à vigilibus noctu custodiebatur. Itaque nocturno tempore admotis scalis magnò silentio Masius illam non exiguo armatorum numerò occupat: qua occupata cũ exercitus ab aduersa ei parte muros aggressus esset, illi superiore è loco magno impetu, maioribus clamoribus illati, intentos prælio oppidanos à tergo inuadunt, alios cadunt, alios vulnerati

hos è propugnaculis deijciunt, illos proiectis armis capiunt, breuiq́ potiti oppido illud diripiunt: quod ƒ era uetusta, ac maximè celebris quōdam vrbis Sibaris reliquias esse, sunt qui existimet: quippe cum haud multùm inde loci diruta vrbis vestigia ostendantur. Interea Alphonsus Centilia tribus cum equitum turmis, non satis numeroso peditatu, eoq́ maiore è parte tumultuario, Rocellam obsidebat. Id castellum abest Catantiario circiter sex passuum millibus. Castra eius hinc stagno muniebantur, illinc amne Coragio, qui circiter quingentos passus ab castris præterlabebatur. Id Masio cum esset cognitum, quatuor cum equitum turmis ac mille ferè peditibus, septingentis item armatis partim equitibus, partim peditibus qui cum lecti è ciuibus secuti sunt, Catantiario mouit, secundumq́ torrentem Masentium profectus, collem occupat Pergellum nomine, qui ab Coragio quingentos fermè passus distat: eo consilio, vt cum Alphonso confligeret, à quo paucis antè diebus prouocatus ad certamen fuerat. Alphonsus confidentem eum in tumulo conspicatus, instructá acie confestim aduersus illum mouit, amnemq́ prætergressus, sub collem in via constitit, haud procul ab ora maritima, illic cum hoste manū consertũrus. Contra Masius vbi trāseuntem Coragium, atque aduersum se veniētem hostem instructa vidit acie, suos è colle turmatim instructos descendere in planum iubet. Quod si Alphonsus quo impetu venerat, in primos confestim irruisset, nimirum profligatis aduersarijs, captisq́; vt quisque è mōte descendebat, suis incolumibus, voti cōpos in castra rediÿsset: cuius rei suis cum esset à præfectis admonitus, iuuenili animo magis quā ex ipsa re sum-

pto

pro consilio, aduersatus præfectorũ sententiam: Atqui, inquit, descendere omneis patiar ad vnum cunctos captiuos ducturus, ne cladis eorum nuncius ad vrbem redeat. Stabat in acie Alphonsus tribus cum turmis, præerat alteri ipse, alteri Antonius Caracciolus, tertiæ Ioannes Cola, & ipse Caracciolus. Peditatũ moderabatur Galassus Ascarus. Masij copiarum præfecti erãt Loisius Sangrius, alter Loisius Longobucus, tertius item Loisius Gentilis, Octauianus Mõtiflorius, & Coletta Castellius. Initum est prælium ingẽtibus vtrinque animis, stetitq; vtrinq; immota acies diutius, cũ interim multi vulnerarentur equi, viriq;, ducum præsentia ad singulas cohortationes pugnam instaurabat, & ipsi pugnam edebant duces ante suorum oculos. Cõflictus maior quam pro equitum numero, ipsaq; paucitas virtutem excitabat, quòd singuli à duce suo conspiciebãtur, & ducem quisque suum conspiciebat, nec pedes superari se ab equite virtute patiebatur. Itaque offirmatis ab vtraque parte animis vulnera infligebantur, pediti pedes, equiti eques, singulis penè singuli aut gladio, aut hasta sibi aduersi dimicabãt: hinc atque illinc balistarij sclopetarijq; vix incassum aut pilas fundebant, aut sagittas: eratq; euẽtus pugnæ dubius, ac Mars ipse anceps, cum repentè Galassus balistaria transfixus sagitta, ex equo moribundus corruit, eodemq; simul momẽto aliquot cum eo, qui iuxtà pugnabant: casu quorum cõsternati pedites, parum militiæ assueti, cessere primũ loco, mox terga simul cuncti vertêre. Quorum fuga circundatus à Masij milite Alphonsus, viribus auxilióque destitutus capitur, vix pauci ex eo numero euasere: castra statim direpta. Victor Masius cum præda, capti-

uisque Catantiarium rediјt, magna ciuium lætitia, ac gratulantium acclamationibus vrbem ingressus. Per idem tempus Ioānes Trauersus Antonius Turrius, Stephanus Malenus, & Ioannettus Moranus, qui Martiani copijs Scillacensi in agro præerant, fines Sanctæ Seuerinæ populati, ingētem pecorum omniū generis prædam, multósque mortales secum captiuos perduxere. Post eam prædam è præfectis quisque cum suis loca ad sua rediјt. Trauersus ac Turrius Netensem in agrum se contulere. Quæ res cum à Iacobo Balestra, impigro, maximéque exercitato equite, Antonello Caibano significaretur, consilium Antonellus iniјt sub prædandi speciem vtriusque intercipiendi. Itaq; dispositis secundum Netum fluuium insidijs, circiter quingentos passus ab oppido Roca, cui est de flumine agnomen inditū, Balestram præmisit cum paucis, qui Rocæ portis insultans, hostem extra oppidum repentinum ad tumultū extraheret. Trauersus, ac Turrius gregarijs timentes, qui pabulatum ierant, ex oppido egressi nullo ordine, ipsi eorúmque equites parum instructi, Balestram cōsulto fugientem trans flumen insequuntur. Quod Antonellus vbi animaduertit, ex insidijs repente prodiens illos circūuenit. Circūuenti dū elabi ex insidijs, summis conantur viribus, transfixi vterq;, alter per tēpora alter per ilia adactis sagittis collapsi ex equis caduntur, cæteri capti. Antonellus victor magna præda, eximijs cæsorū spolijs è pugna redit. Huius viri fidē, cōsiliū, fortitudinē, sunt qui tollentem in cœlū Ferdinandum sæpius audierint, cum illius ingenio acceptum referret, quòd ea regio tot passim rebellantibus breui pacata imperiūm acceperit: idq; eò apparebat admirabilius,

lius, quòd Antonellus omnem adoleſcentiam, primam etiam iuuentutem in literarum egerat ſtudijs, ocióque ac libris deditus: pòſt verò bellicis cum ſe negotijs tradidiſſet, eò laudis atque autoritatis proceſſit, vt & cõſilio præcipuè bonus haberetur, & conſertis manibus maximè audax, nec minus dux prudens, quàm miles ſtrenuus, incipiendis atque adminiſtrandis rebus vbique par. Hæc dum in Brutijs adminiſtrantur, Ioannes Vigintimilius à Ferdinando miſſus, propter ætatis autoritatem, ac rerum geſtarum gloriam, mari ad Brutiorum litus prouectus Antonium adijt, quódq; de conciliatione prius agitatum eſſet, cum illo tranſegit: quibus tranſigendis illud etiam effectum eſt, vti Ioanna Antonij filia Maſio deſpõderetur, cõditionibusq; ex amborum ſententia ſcriptis, vti ſua Antonij liberorúmque eius eſſent oppida, agri & bona quæcunq; vxori hæreditario iure deberentur, quæq; ipſe olim tenuiſſet: Maſius Caſtriuillari dux declararetur, cum ijs agris, oppidiſque quæ ipſe belli iure tum teneret. His conuentis, hácque rerum geſtarum gloria elatus Maſius, in fines Terranouæ vniuerſis cum copijs digreſſus, oppidum ipſum ſtatim recipit, itémque Sanctum Georgium è cuius arce Rogerium Oriliam, equitem Neapolitanum, duóſque item alios nobiles viros ſummis arcis pinnaculis in rupes maximè præruptas deijci iuſſit: ſpectaculum ſanè horrendum, immane, nouũ, atque ob crudelitatem ea tempeſtate per Italiam ab amicis aduerſarijsq; iuxtà nobilitatum. Sunt qui factum excuſent, quòd cum Ioannes Barreſa Maſij frater in foro Coſſentino, nulla honeſta cauſa à popularibus in fruſta conciſus eſſet, hoc genere vindictæ vlciſci fratris ipſe inte-

ritum voluerit. Inde aduersus Galcottum Baldasinum profectus, qui, vt erat fluxa fide, ad Andegauiẽsem iam defciuerat, scalis noctu summo silentio admotis, vrbem nemine Oppidum capit, ac captã diripit: largaq; cum præda ad Terramnouã reuersus illic hyemauit; ac per speciem colloquij, veterisq; consuetudinis, Marinum Curialem, qui Giracium tenebat, capere dum intendit, ille re per amicos cognita, dolum atque insidias fuga maximè improuisa vitauit, tanta celeritate vsus, vt equus quo ferebatur, de nimio cursu in itinere exanimaretur. Inerant autem ingẽtes Masio virtutes tum corporis, tum animi, maximè firma laborum tolerantia, frigoris, calorisq; patiẽtia æquè magna, victus eius plerunq; militaris, vestitus pro tempore, quiq; inter alios vix excelleret, perferẽdæ inediæ militibus ipse suis exemplum erat, honoris gloriæq; appetitio insatiabilis, habendi cupiditas infinita, nec minus vt multa largiretur alijs, quàm vt ipse possideret quamplurima: periculorum incredibilis despicientia, difficiliumq; inceptorum summa audacia. Ira tamen, superbiaq; vastum eius, vixq; sui capacem animum deformab int. Itaq; pace parta, compositisq; regni rebus, Neapoli agens, obuiam cum haberet Ioannem Spathaforum, hominem sibi aduersum, ac maximè infensum, qui salutandi regis gratia in arcem accedebat, ira atq; impotentia præceps, gladio illum obtruncat: qua è re in carcerem coniectus, aliquot post annos illuuie, atque pedore obsitus, squalensq; diem illic obijt: vir vtique dignus mitiore animo qui esset præditus, quiq; si nõ magis grato, minus saltem seuero principe vsus esset. Anni huius exitu, in campis qui Beneuentum inter Apiciumq; interia-

feriacent, fœdũ certamen inter coruos, miluiosq; exortum est, siue ostentum illud fuerit, prognosticúmque futuræ ad Troiam pugnæ, seu naturalis cõtentio, quòd multitudine locustarum ijs in campis eo autumno prognatarum, quibus alites ipsi vescãtur, pugnatum sit ob pastus cupiditatem. Primo igitur è certamine (nam bis pugnatum est) quod miluij acrioribus magísque falcatis armati essent vnguibus, alísque vterentur patentioribus, maioréſque captarent auras, corui cum discessissent inferiores, paucis post diebus, ac si imploratis aliunde auxilijs, rediere densiore agmine generis sui volucrum. Quod idem factitatũ à miluijs. Cœpta igitur acri in aere pugna, corui sensim quasi inito consilio, atque hac vsi, intra vineta subsidere, stantésque aut super vitibus iam defrondibus, aut super editioribus ramis, truncóve eminentioribus rostra subrigebant, ingruenteisque alis atque vnguibus miluios suffodiebant rostris, quasi pugionibus. Itaque cernere erat cadentes passim atque exenteratos miluios, singulorúmque ad casum conclamare coruos, crocitatúque significare victoriam & tanquam cohortari aciem cantu, atq; exire pugnantes. Quo pugnæ genere cum certatum esset diutius, plenis tandem cadentium miluiorum campis, ipsi tanquam in insidias delatos se intelligentes, pugnã deseruere, confessi volatu fugam, atque alitis hosti super stragem volitantis victoriam. Hic verò elatus victoria coruus, atque in cædem versus instratos humi miluios sæuire, irámque ac rabiem exercere, conficere rostro semineces, atque è mortuorum aut capitibus cerebrum eruere, aut hausta è visceribus intestina trahere vnguibus, carpere præcordia, ac discindere armos ro-

stris: demum nihil iræ reliquum facere, nihil non permittere rabiei. Atque ex hoc certamine victor plureis dies perinde ac direptis hostium castris liber, latúsque passim ferebatur. Hanc pugnam, volucrúmque conatus tãtos plurimi mortales spectatum cum venissent, quo stragem ipsi cernerent, per vineta, campósque vagabãtur. Itaque alij pugnæ genus acre cruentúmque, stragem alij tantam mirabantur. Erant qui vulnerum vastitatem, & congestos quasi cæsorum aceruos suspicerent, nemo tamen, qui non futurum breui contendentium exercituum auguraretur certamen, partísque alterius calamitatem. Eodem anno Arenate Brutiorum agro mula equum peperit, pilo flauo, crinibus rutilis, oculis rufis: quem post Loisius Arenas ad Ferdinandum misit.

FINIS LIBRI SECVNDI.

IOANNIS IOVIANI PONTANI RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER TERTIVS.

NEVNTE *æstate Masius animo agitans quibus maximè consilijs, quaq; arte aduersariorũ res prosterneret, educto ex hybernis milite, eoq; instructo paratóque in expeditionem proficiscitur, positisque Mediamam ad amnem castris in monte, qui est agri Plaisanatis, quanquam natura munito, manu tamen ipse artéque erectis munitionib. munitiorem multo illum efficit, ferreisqué atq; æneis tormentis circum dispositis firmat, eo consilio, vt relicto paucorum militum præsidio, vagari cætero cum exercitu liberè atque impunè posset. Parte ex alia hostium duces, arcessito Baptista Grimaldo Ioannis legato, qui per id tempus ad Sanctã Agatam agebat, eoqué duabus cũ biremibus mari Arenatem in oram delato, conuenere Monasteracij, diéque constituta ad Antonij fanum secundum litus maris de rerum summa consultabant. Fuere autem qui conuenerunt ad fanum cum Baptista simul Galeottus Baldasinus, Loisius Arenâs, Franciscus Gerunda copiarum Martiani præfectus, Franciscus Caracciolus, & Ioãnes Cola eius filius, qui aliquot oppidis regionis eius præerant. Horum fuit omnium vna sentẽtia, vti data Loi-*

sio cura rei frumentariæ, cæterique commeatus, ipsi omnes coniunctis simul copijs, Masij inceptis obuiam irent. Itaque paucis pòst diebus, positis inter Philogathos ac Panagiam castris, pedite, equiteq; illic recensito vtroque, cum apparerent hostibus superiores, decreuerunt castra castris conferre: atque hac ratione, commeatu intercluso, illum aut ad deditionem cogere, aut gladio rem experiri. Quam ad rem interceptæ Antonij ad Masium literæ illorum animos mirum in modum confirmauerant. Monebat enim ante aduentum Iaimi Centiliæ fratris, qui propediem affuturus esset trecẽtis cum equitibus, lectáq; peditum manu, ne quo pacto manum consereret. Quo cognito, hostes ante Iaimi aduentum decreuere cum illo congredi, rati (quod pòst successit) superiores se futuros: motisq; confestim castris, haud procul Plaisano metantur, quingentis nõ amplius passibus ab Masij castris: quo die leuia quædã certamina inita, postridie verò ex eo loco digressi ad flumen proficiscuntur, eo consilio, vti munitis ad Sanctum Philum castris, & prohiberent ne comportari ab Semenaria commeatus posset, & tentarent trahere illum in certamen. Masius igitur (qua erat animi impotentia) venientem in acie conspicatus hostem, expediri arma in castris confestim iubet: ac relicto Alphonso cum præsidio, qui castris præesset, vbi suos conuenisse instructos videt, huiusmodi est eos oratione adhortatus. Ad prædam potius, quàm ad pugnam quo vos horter milites, monet me tot prælijs spectata virtus vestra, cui nõ mœnia obstitere, nõ rupes, quin ipsi quocũq; tẽtastis, vi ferroq; irruperitis. Ferro vos intra munitissimas vrbes viã vobis mihiq; aperuistis, ferro æquis in cã-

pis de-

pis deprehēsum hostem non semel profligastis, vbiq; victores, vbiq; hostium potiti. Aduentanteis ipsi cernitis, ignauissimo cum exercitu, imperitissimos duces, eosdemq; inter se maximè discordeis. Et hæc quoq; ignauissimorum militum messis secāda vobis ferro est. Agite igitur fortissimi socij, irruite in eos quo soliti estis robore, quibusq; vincere consuestis animis. Hac vna acie, hoc vno certamine (mihi credite) deletis his copijs, regio omnis nostra est. Hac igitur acie, hac vna pugna parate vos ad colligendos quos par est, quos fortitudo manet vestra, quammaximè vberes laborum vestrorū fructus. Ego dux, ego miles vbique periculorum socius atque hortator adero. Hæc vbi dixit, in hostem instructa acie è monte descēdit. Parte alia hostium duces instructis ordinibus procedētem Masium conspicati, impedimentis ad sinistram accliui in loco cōstitutis prægrediente peditatu aduersus illum feruntur magnis clamoribus, summa alacritate. Duces ipsi suos quisque hortantur: Agite milites, nocturnos hos latrones luce in media quos indepti estis, cadite gladio, figite hastis, sternite iaculis, liberate regionem hac peste, vindicate à sicarijs patriam: lux vobis auxilio est. Noctu per fraudem, per insidias in tenebris pugnare soliti, quod videtis, aduerso oculis eorum sole procedunt, videlicet assueti in latebris, dum conspectum hostium reformidant improuisos adoriri. Hæc dies, hæc lux, vestra dextra, animorum vestrorum robur libertatem populis, vobis diuitias, gloriam, decus, ociumq; cōparabit. His vtrinque decus militem quisq; suum adhortantur. Et iam signa canere incipiebāt. Erat medio vtriusq; exercitus conuallis nullo accessu aut calle, nisi qua publica

exploraret. Quod vbi ab vtroq; factum est, Masiusq; de oppidanorum institutis omnibus ab iis edoctus est, consilium iniit, vt ii lectis cum militibus, iisq; partim clypeatis, partim sclopetariis balistariisq; sub primā noctem deceptis vigilibus flumen peruaderent, ac monte superato, vbi collocata prima custodia oppidanorum erat, cæsis vigilibus illic opperiretur, quoad ipse in plano cum copiis instructus, paratusq; adesset. Est autem Acris summo in monte posita, paucissimis locis muro; cæterùm vallo ac rupibus vndique fermè cincta. Circiterq; duobus millibus ab oppido passibus decurrit Cotilis fluuius, a cuius vado ad ipsum vsque oppidū sensim assurgit arduo ascensu mōtis dorsum, quem Serronem incolæ vocant. Ad vadum Baptista consueuerat singulis noctibus vigiles disponere, qui per tenebras aucuparentur si qui flumen transirent, statim id renunciaturi. Igitur tranato amne, cum ob præfecti negligētiam vigiles nulli ea nocte flumen obseruarent, militesq; cū Milano, ac Blancino præmissi, taciti, absq; vllo omnino strepitu ad custodiam peruenissent, summo silentio custodes iugulant, deq; suorum numero lectos substituunt, qui oppidanis signa de more custodū antea quidem explorata, & cognita, redderent. Cum verò accepto signo vbi aliquantulum quieuissent, Masium adesse cum copiis sensere, magno impetu oppidanis quiescentibus vallum transcendunt, Gattumq; centurionē, qui vallum custodiebat, inermem, ac semisomnem capiunt: inde clypeati primi, post eos sclopetarii, balistariiq; occupatis viis in forum irrumpunt. Quo à ciuibus ac militibus concursum cum esset, magnis vtrinque sublatis clamoribus acre committitur prælium. Inter hæc

Masius portam conatus diffringere, ab illis qui eò concurrerant, magno nisu repellitur, alijs tandem atque alijs succedentibus, facta est ferro per portam via. Milites turmatim ingressi, qua conferti irrumpunt, gladio sibi iter pandunt, multa omnis generis hominum cædes passim facta. Baptista repentina re perculsus, aliò atque aliò dimissis militibus, ipse cum paucis, veteris ad arcis tumulum confugit: illicq́ contra irrumpentes aliquantum cum stetisset, tandem superatus, ac penè circumuentus ab hostibus, fuga sibi per rupes asperas, confragosaq́ montis loca vix consuluit: ac beneficio noctis vsus, cum exiguo familiarium numero Lungobucum (sunt autem qui Themesen olim hanc fuisse, propter metallorum venas arbitrentur) se recipit: Capto igitur oppido, conuersi ad prædam milites, nihil sibi reliqui non ad prædam, non ad crudelitatem fecere, sacra, profanaq́ in promiscuo cuncta habita. Ducis ipsius iussu, Nicolaus Clanceoffius serra per dorsum lumbosq́ adacta, medius secatur: rarum profectò, ac penè inexcogitatum sæuitiæ genus, ac supplicij exemplum. Inde haud multò post dies Catantiarium profectus, repentino mox adortu Simarim cum tentasset, re infecta alia atque alia via aggreditur. Id oppidum, quòd esset in edito situm, quadamq́ è parte rupibus immineret, eo minus diligenter à vigilibus noctu custodiebatur. Itaque nocturno tempore admotis scalis magno silentio Masius illam non exiguo armatorum numero occupat: qua occupata cũ exercitus ab aduersa ei parte muros aggressus esset, illi superiore è loco magno impetu, maioribus clamoribus illati, intentos prælio oppidanos à tergo inuadunt, alios cædunt, alios vulnerāti

bos è propugnaculis deijciunt, illos proiectis armis capiunt, breuiq; potiti oppido illud diripiunt: quod perueteuste, ac maximè celebris quondam vrbis Sibaris reliquias esse, sunt qui existimet: quippe cum haud multùm inde loci diruta vrbis vestigia ostendantur. Interea Alphonsus Centilia tribus cum equitum turmis, non satis numeroso peditatu, eoq; maiore è parte tumultuario, Rocellam obsidebat. Id castellum abest Catantiario circiter sex passuum millibus. Castra eius hinc stagno muniebantur, illinc amne Coragio, qui circiter quingentos passus ab castris præterlabebatur. Id Masio cum esset cognitum, quatuor cum equitum turmis ac mille ferè peditibus, septingentis item armatis partim equitibus, partim peditibus qui cum lecti è ciuibus secuti sunt, Catantiario mouit, secundumq; torrentem Masentium profectus, collem occupat Pergellum nomine, qui ab Coragio quingentos fermè passus distat: eo consilio, vt cum Alphonso confligeret, à quo paucis antè diebus prouocatus ad certamen fuerat. Alphonsus confidentem eum in tumulo conspicatus, instructa acie confestim aduersus illum mouit, amnemq; prætergressus, sub collem in via constitit, haud procul ab ora maritima, illic cum hoste manũ conserturus. Contra Masius vbi trãseuntem Coragium, atque aduersum se veniẽtem hostem instructa vidit acie, suos è colle turmatim instructos descendere in planum iubet. Quod si Alphonsus quo impetu venerat, in primos confestim irruisset, nimirum profligatis aduersarijs, captisq; vt quisque è mõte descendebat, suis incolumibus, voti cõpos in castra redijsset: cuius rei suis cum esset à præfectis admonitus, iuuenili animo magis quã ex ipsa re sum-

pto

pro consilio, aduersatus præfectorũ sententiam: Atqui, inquit, descendere omneis patiar ad vnum cunctos captiuos ducturus, ne cladis eorum nuncius ad vrbem redeat. Stabat in acie Alphonsus tribus cum turmis, præerat alteri ipse, alteri Antonius Caracciolus, tertiæ Ioãnes Cola, & ipse Caracciolus. Peditatũ moderabatur Galassus Ascarus. Masij copiarum præfecti erãt Loisius Sangrius, alter Loisius Longobucus, tertius item Loisius Gentilis, Octauianus Mõtiflorius, & Coletta Castellius. Initum est prælium ingẽtibus vtrinque animis, stetitq; vtrinq; immota acies diutius, cũ interim multi vulnerarentur equi, viriq;, ducum præsentia ad singulas cohortationes pugnam instaurabat, & ipsi pugnam edebant duces ante suorum oculos. Cõflictus maior quam pro equitum numero, ipsaq; paucitas virtutem excitabat, quòd singuli à duce suo conspiciebãtur, & ducem quisque suum conspiciebat, nec pedes superari se ab equite virtute patiebatur. Itaque offirmatis ab vtraque parte animis vulnera infligebantur, pediti pedes, equiti eques, singulis penè singuli aut gladio, aut hasta sibi aduersi dimicabãt: hinc atque illinc balistarij sclopetarijq; vix incassum aut pilas fundebant, aut sagittas: eratq; euẽtus pugnæ dubius, ac Mars ipse anceps, cum repente Galassus balistaria transfixus sagitta, ex equo moribundus corruit, eodemq; simul momẽto aliquot cum eo, qui iuxta pugnabant: casu quorum cõsternati pedites parum militiæ assueti, cessere primũ loco, mox terga simul cuncti vertere. Quorum fuga circundatus à Masij milite Alphonsus, viribus auxilióque destitutus capitur, vix pauci ex eo numero euasere: castra statim direpta. Victor Masius cum præda, capti-

sius, quòd Antonellus omnem adolescentiam, primam etiam iuuentutem in literarum egerat studijs, ocióque ac libris deditus: pòst verò bellicis cum se negotijs tradidisset, eò laudis atque autoritatis processit, vt & cõsilio præcipuè bonus haberetur, & conserendis manibus maximè audax, nec minus dux prudens, quàm miles strenuus, incipiendis atque administrandis rebus vbique par. Hæc dum in Brutijs administrantur, Ioannes Vigintimilius à Ferdinando missus, propter ætatis autoritatem, ac rerum gestarum gloriam, mari ad Brutiorum litus prouectus Antonium adijt, quòdq; de conciliatione prius agitatum esset, cum illo transegit: quibus transigendis illud etiam effectum est, vti Ioanna Antonij filia Masio despõderetur, cõditionibus ex amborum sententia scriptis, vti sua Antonij liberorúmque eius essent oppida, agri & bona quæcunq; vxori hæreditario iure deberentur, quæq; ipse olim tenuisset: Masius Castriuillari dux declararetur, cum ijs agris, oppidisque quæ ipse belli iure tum teneret. His conuentis, hácque rerum gestarum gloria elatus Masius, in fines Terranouæ vniuersis cum copijs digressus, oppidum ipsum statim recipit, itémque Sanctum Georgium è cuius arce Rogerium Oriliam, equitem Neapolitanum, duósque item alios nobiles viros summis arcis pinnaculis in rupes maximè præruptas deijci iussit: spectaculum sanè horrendum, immane, nouũ, atque ob crudelitatem ea tempestate per Italiam ab amicis aduersarijsq; iuxtà nobilitatum. Sunt qui factum excusent, quòd cum Ioannes Barresa Masij frater in foro Cossentino, nulla honesta caußa à popularibus in frusta concisus esset, hoc genere vindictæ vlcisci fratris ipse inte-

ritum voluerit. Inde aduersus Galeottum Baldasinum profectus, qui, vt erat fluxa fide, ad Andegauiēsem iam desciuerat, scalis noctu summo silentio admotis, vrbem nemine Oppidum capit, ac captā diripit: largaq; cum præda ad Terramnouā reuersus illic hyemauit, ac per speciem colloquij, veterisq; consuetudinis, Marinum Curialem, qui Giracium tenebat, capere dum intendit, ille re per amicos cognita, dolum atque insidias fuga maximè improuisa vitauit, tanta celeritate vsus, vt equus quo ferebatur, de nimio cursu in itinere exanimaretur. Inerant autem ingētes Masio virtutes tum corporis, tum animi, maximè firma laborum tolerantia, frigoris, calorisq; patiētia aquè magna, victus eius plerunq; militaris, vestitus pro tempore, quiq; inter alios vix excelleret, perferēda inediæ militibus ipse suis exemplum erat, honoris gloriæq; appetitio insatiabilis, habendi cupiditas infinita, nec minus vt multa largiretur alijs, quàm vt ipse possideret quamplurima: periculorum incredibilis despicientia, difficiliumq; inceptorum summa audacia. Ira tamen, superbiaq; vastum eius, vixq; sui capacem animum deformabant. Itaq; pace parta, compositisq; regni rebus, Neapoli agens, obuiam cum haberet Ioannem Spathaforum, hominem sibi aduersum, ac maximè infensum, qui salutandi regis gratia in arcem accedebat, ira atq; impotentia præceps, gladio illum obtruncat: qua è re in carcerem coniectus, aliquot post annos illuuie, atque pedore obsitus, squalensq; diem illic obijt: vir vtique dignus mitiore animo qui esset præditus, quiq; si nō magis grato, minus saltem seuero principe vsus esset. Anni huius exitu, in campis qui Beneuentum inter Apiciumq; interia-

teriacent, fœdũ certamen inter coruos, miluiosq́; exortum est, siue ostentum illud fuerit, prognosticúmque futuræ ad Troiam pugnæ, seu naturalis cõtentio, quòd multitudine locustarum ijs in campis eo autumno prognatarum, quibus alites ipsi vescãtur, pugnatum sit ob pastus cupiditatem. Primo igitur è certamine (nam bis pugnatum est) quod miluij acrioribus magísque falcatis armati essent vnguibus, alísque vterentur patentioribus, maioréſque captarent auras, corui cum discessissent inferiores, paucis post diebus, acsi imploratis aliunde auxilijs, rediere densiore agmine generis sui volucrum. Quod idem factitatũ à miluijs. Cœpta igitur acri in aere pugna, corui sensim quasi inito consilio, atque hac vsi, intra vineta subsidere, stantésque aut super vitibus iam defrondibus, aut super editioribus ramis, truncóve eminentioribus rostra subrigebant, ingruenteisque alis atque vnguibus miluios suffodiebant rostris, quasi pugionibus. Itaque cernere erat cadentes passim atque exenteratos miluios, singulorúmque ad casum conclamare coruos, crocitatúque significare victoriam & tanquam cohortari aciem cantu, atq; exire pugnantes. Quo pugnæ genere cum certatum esset diutius, plenis tandem cadentium miluiorum campis, ipsi tanquam in insidias delatos se intelligentes, pugnã deseruere, confeßi volatu fugam, atque alitis hosti super stragem volitantis victoriam. Hic verò elatus victoria coruus, atque in cædem versus instratos humi miluios sæuire, irámque ac rabiem exercere, conficere rostro semineces, atque è mortuorum aut capitibus cerebrum eruere, aut hausta è visceribus intestina trahere vnguibus, carpere præcordia, ac discindere armos ro-

stris: demum nihil iræ reliquum facere, nihil non permittere rabiei. Atque ex hoc certamine victor plureis dies perinde ac direptis hostium castris liber, lætúsque paßim ferebatur. Hanc pugnam, volucrúmque conatus tãtos plurimi mortales spectatum cum venissent, quo stragem ipsi cernerent, per vineta, campósque vagabãtur. Itaque alij pugnæ genus acre cruentúmque, stragem alij tantam mirabantur. Erant qui vulnerum vastitatem, & congestos quasi cæsorum aceruos suspicerent, nemo tamen, qui non futurum breui contendentium exercituum auguraretur certamen, partísque alterius calamitatem. Eodem anno Arenate Brutiorum agro mula equum peperit, pilo flauo, crinibus rutilis, oculis rufis: quem post Loisius Arenâs ad Ferdinandum misit.

FINIS LIBRI SECVNDI.

IOANNIS IOVIANI PONTANI RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER TERTIVS.

NEVNTE æstate Masius animo agitans quibus maximè consilijs, quaq; arte aduersariorũ res prosterneret, educto ex hybernis milite, eoq; instructo paratóque in expeditionem proficiscitur, positísque Medimam ad amnem castris in monte, qui est agri Plaisanatis, quanquam natura munito, manu tamen ipse artéque erectis munitionib. munitiorem multo illum efficit, ferreisqué atq; æneis tormentis circum dispositis firmat, eo consilio, vt relicto paucorum militum præsidio, vagari cætero cum exercitu liberè atque impunè posset. Parte ex alia hostium duces, arcesito Baptista Grimaldo Ioannis legato, qui per id tempus ad Sanctã Agatam agebat, eoqué duabus cũ biremibus mari Arenatem in oram delato, conuenere Monasteracij, diéque constituta ad Antonij fanum secundum litus maris de rerum summa consultabant. Fuere autem qui conuenerunt ad fanum cum Baptista simul Galeottus Baldasinus, Loisius Arenâs, Franciscus Gerunda copiarum Martiani præfectus, Franciscus Caracciolus, & Ioãnes Cola eius filius, qui aliquot oppidis regionis eius præerant. Horum fuit omnium vna sententia, vti data Loi-

ſio cura rei frumentariæ, cæterique commeatus, ipſi omnes coniunctis ſimul copijs, Maſij inceptis obuiam irent. Itaque paucis pòſt diebus, poſitis inter Philogathos ac Panagiam caſtris, pedite, equiteq́ illic recenſito vtroque, cum apparerent hoſtibus ſuperiores, decreuerunt caſtra caſtris conſerre: atque hac ratione, commeatu intercluſo, illum aut ad deditionem cogere, aut gladio rem experiri. Quam ad rem intercepta Antonij ad Maſium literæ illorum animos mirum in modum confirmauerant. Monebat enim ante aduentum Iaimi Centiliæ fratris, qui propediem affuturus eſſet trecētis cum equitibus, lectaq́ peditum manu, ne quo pacto manum confereret. Quo cognito, hoſtes ante Iaimi aduentum decreuere cum illo congredi, rati (quod pòſt ſucceſſit) ſuperiores ſe futuros: motiſq́ confeſtim caſtris, haud procul Plaiſano metantur, quingentis nō amplius paſſibus ab Maſij caſtris: quo die leuia quædā certamina inita, poſtridie verò ex eo loco digreſſi ad flumen proficiſcuntur, eo conſilio, vti munitis ad Sanctum Philum caſtris, & prohiberent ne comportari ab Semenaria commeatus poſſet, & tentarent trahere illum in certamen. Maſius igitur (qua erat animi impotentia) venientem in acie conſpicatus hoſtem, expediri arma in caſtris confeſtim iubet: ac relicto Alphonſo cum præſidio, qui caſtris præeſſet, vbi ſuos conueniſſe inſtructos videt, huiuſmodi eſt eos oratione adhortatus. Ad prædam potius, quàm ad pugnam quo vos horter milites, monet me tot prælijs ſpectata virtus veſtra, cui nō mœnia obſtitere, nō rupes, quin ipſi quocūq́ tētaſtis, vi ferroq́ irruperitis. Ferro vos intra munitiſſimas vrbes viā vobis mihiq́ aperuiſtis, ferro æquis in cā-

pis de-

pis deprehẽsum hostem non semel profligastis, vbiq; victores, vbiq; hostium potiti. Aduentanteis ipsi cernitis, ignauissimo cum exercitu, imperitissimos duces, eosdemq; inter se maximè discordeis. Et hæc quoq; ignauissimorum militum messis secãda vobis ferro est. Agite igitur fortissimi socij, irruite in eos quo soliti estis robore, quibusq; vincere consuestis animis. Hac vna acie, hoc vno certamine (mihi credite) deletis his copijs, regio omnis nostra est. Hac igitur acie, hac vna pugna parate vos ad colligendos quos par est, quos fortitudo manet vestra, quammaximè vberes laborum vestrorũ fructus. Ego dux, ego miles vbique periculorum socius atque hortator adero. Hæc vbi dixit, in hostem instructa acie è monte descẽdit. Parte alia hostium duces instructis ordinibus procedẽtem Masium conspicati, impedimentis ad sinistram accliui in loco cõstitutis prægrediente peditatu aduersus illum feruntur magnis clamoribus, summa alacritate. Duces ipsi suos quisque hortantur: Agite milites, nocturnos hos latrones luce in media quos indepti estis, cædite gladio, figite hastis, sternite iaculis, liberate regionem hac peste, vindicate à sicarijs patriam: lux vobis auxilio est. Noctu per fraudem, per insidias in tenebris pugnare soliti, quod videtis, aduerso oculis eorum sole procedunt, videlicet assueti in latebris, dum conspectum hostium reformidant improuisos adoriri. Hæc dies, hæc lux, vestra dextra, animorum vestrorum robur libertatem populis, vobis diuitias, gloriam, decus, ociumq; cõparabit. His vtrinque decus militem quisq; suum adhortantur. Et iam signa canere incipiebãt. Erat medio vtriusq; exercitus conuallis nullo accessu aut calle, nisi qua publicã

iter, ac peregrè incedentium via. Itaque aduersarum partium duces quòd intelligerent Masium, quo impetu rapiebatur, conuallem transiturum, alam à sinistra lectißimorum equitum collocarunt. Ille ad conuallem vt peruenit, turmas equitũ quatuor, aliam post aliam trans conuallem immisit. Hæ consertis acriter manibus, peditatu hinc, illinc hastis equos transfigente aliquanto iam superiores aduersarios propellebant. Aderat ipse inter primos dux, ac nunc ante suorum ora ferri, nunc gladio hostem petere, peditem immittere, hortari voce, significare manibus, adesse se periculorum socium, atque adiutorem. Nec verò duces aduersarum partium non & ipsi ferire, cadere, in hostem incurre, vulneratos ex acie subducere, integros summittere virtutem, ac fortiter facta suorum extollere, eleuare aduersariorum: cum iam in hoc statu rerum quinta à Masio immittitur turma, è cuius pugnæ euentu in alterutram planè erat partem victoria inclinatura. Itaque nihil à militibus, nihil ipsis ab ducibus omitti, exanimari equites, exanimari pedites, æstu, labore, puluere, vulneribus, equi plurimi transfigi, pedites equorum impulsibus paßim sterni, vngulis atteri, sauciari, cædi. tum Masius eo acrius instare. Nam si vt aliâs, hãc quoque mouisset loco turmam, hostes ibi in fugam versurus erat. Itaque summis viribus nunc solus in hostem ferri, nunc alios secum rapere, hos dextra, illos clamore impellere. Hic verò hostium duces (quòd rem in summum adductã discrimen intelligerent, aduersariumq; fessum iam, virosq; atque equos defectos viribus) alam illam recentibus equis, virisq; à sinistra immittunt tanto impetu, vt ea impulsu suo disiectum hostem dissipa-

ſipatumq́ nullis vltra ſuſtentatum ſubſidijs in fugam verterit. Dux ipſe decem cum equitibus è manibus hoſtium elapſus, Semenariam quàmaximè citatu curſu contendit. Fugientē pauci ex hoſtibus inſecuti, in queis Capacius Capanus, qui dum ab alijs deſeritur, ab alijs qui cum Maſio fugiebāt, captiuus Semenariam ducitur. Strages fuit equorū maxima, peditum, equitumq́ plurimi ſauciati. Maſiani penè omnes capti, cæſi equites aliquot ſtrenui ac fortes viri: in ijs Gulielmus Rufus ſclopetaria pila traiectus, & quidem dignus ob animi, generisq́ nobilitatem longiore vita vir. Dumq́ victores ipſi ad ſpoliandos qui cæſi iacebant, phaleratosq́ conuertuntur equos, Loiſius Gentilis è Maſij præfectis ſtratus humi, grauatúſque vulneribus repertus eſt: quodq́ eo in congreſſu in galeæ ſuæ cono inſigne ferebat, quod ferre Maſius alijs eſſet in pugnis ſolitus, dum fama fertur eſſe Maſius, è finitimis oppidis manus quæ in caſtris tū erant in illū verſa, corporis eius vix partē aliquam, qua non aut telo, aut enſe, aut pugione petita fuerit, intactam reliquere: tāta propinquorum oppidorum populi in Maſium ira rabieq́ incenſi ferebātur. Victor inde exercitus ad expugnanda caſtra profectus, acriter ea aggreſſus capit. Alphōſus inter dimicandum, vallo furtim egreſſus, Burrellum fuga petijt. Hoſtes caſtris potiti, quatriduum in ijs quieuere, dum vulneratos curāt, recenſitisq́ captiuis prædā partiuntur. Inde Semenariā profecti, duobus circiter paſſuum millibus ab oppido Petracem ad flumen metantur, rati oppidanos deditionem facturos, dum agrorū vaſtationem minimè toleraturi videntur. Cum interim exercitus rei frumentariæ extrema penè inopia labo-

raret, vt qui armētaria tantùm præda rapto, animaliúmque aleretur visceribus, triticóque subuiridi è messibus vixdū maturis excusso, eóque aut pruna, aut caldarijs excocto. In hac itaque deditionis expectatione cùm essent, Baldasinus cuius vt corporis, sic animi quoque incomposita admodnm, ac vasta vires erant, leuissimas ob causas, ira atque indignatione præceps, equestris militiæ quosdam alios hasta, alios fuste cum percussisset, tumultuantem penè omnem in se exercitum traxit, dum equites alij, dum equitū præfecti indignè, impotentérque ab illo factum ægerrimè ferunt, criminantiúmque in castris audiūtur clamores. Is igitur vt erat animi impotens, atque intractabilis, conclamatis vasis, repente è castris se proripit, profectúsque in agrū Giraciensem, maritima in ora consedit. Quo facto duces alij, quòd impotētiam hominis, furiasq; nec pretiibus, nec ratione vlla lenire potuissent, & ipsi dissoluto exercitu ad oppida quique sua, agrósque reuersi sunt: cognitúmque præcipuè tunc est Baldasinum, cuius in Europa clarum admodum nomen erat, quòd sæpius in singulare certamen cum prodijsset, victor semper euaserat, vires illas corporis admiralileis, tantámque mēbrorum dexteritatem, animi morbis, moribúsque fœdasse intolerandis, naturámque ipsam, qua gignimur, quibus hominibus corporis attribuendis viribus maximè consuluerit, eisdem animorum conferendis viribus æquè vix vnquam prospexisse. Quippe quæ huic viro parum pensi nihil omnino moderati indiderit, cuius animus esset trux, violentus, inexorabilis, vastus in cupiditatibus fœdus, crudelis immanitate etiam fera.

Huc

Huc accedebat, quòd in tãta elatione, hominumq́ despicientia, bellicis in rebus parum se pro hominum opinione, veteriq́ dignitate gesserat. Is igitur Brutianum in agrum è Giraciensi profectus, turrim quæ Brutiana dicitur die noctuq́ cũ acriter oppugnasset, irrito inde incœpto abijt: cumq́ castellis ab alijs esset repulsus, quòd Alphonsus Centilia magnum in singulis peditum præsidium imposuerat, quodq́ intellexerat Alphõsum Ferdinandi filium mari ad oram Cossentiam appulisse, validisq́ comparatis copijs cum Antonio & Luca simul aduersum se parare expeditionem Rocellam se cõtulit, distributisq́ per oppida quæ ei parebant militibus, decreuit illic Alphonsum expectare. Inter hæc post Baptistæ Legati discessum Loisius Arenâs sibi, rebusq́ suis iuxtà metuens, per Alexandrum Tosum veterem familiarem egit cum Alphonso de cõciliatione. Eo igitur dedito, receptisq́ oppidis omnibus quæ sub eius ditione erant, Alphonsus aduersus Baldasinum proficiscitur. Ferdinandus enim pater cum intelligeret Brutiorum res laborare præfectorum ambitione, ducũq́ suorum seditionibus, decreuit eò Alphonsum, qui esset liberorum suorum omnium natu maximus, mittere, fore ratus, vti duces, præfecti, proceres, regionis vniuersæ populi, Alphonsi dictis iuxtà omnes parituri essent, Imperataq́ obtemperanter facturi. Is itaq́ è portu Neapolitano soluẽs duabus cum triremibus, felici nauigatione vsus, acceptusq́ à Luca quàm familiarißimè, per eius agros Cossentiam profectus. Ibiq́ conuentu habito ducum ac procerum, qui patris imperio parentes tunc erant, coniunctis simul copijs ad obsidendam Rocellam progreditur: id est oppidum Ionium ad mare situ, na-

turaq́; ac manu satis munitum quod Baldasinus prævalido tuebatur cum præsidio peditum atque equitum. Itaque oppugnatio perdifficilis erat, multiq́; quotidie balistarum, æneorúmque tormẽtorum crebris excussibus sauciabantur: & quanquam obsidio ipsa apparebat futura diuturnior, diffisus tamen Baldasinus rebus suis, quodq́; acerbissimè imperitasset, sibi prætimẽs sub speciem aduehendorum è Sicilia auxiliorum, triremen ascendit quæ ad ancoram stabat, noctúque cum liberis in Siciliam nauigauit: cohortatus prius milites, vti fidei, amicitiæ, pristinæq́; fortitudinis memores essent, breui se affuturum pollicitus magnis cum auxilijs, bellicisq́; omnis generis instrumentis, diémque expectandi sui cum illis statuit. Alphonsus vbi intellexit Baldasinum relicto oppido in Siciliam nauigasse, eò acrius oppugnationi intentus erat. Itaque nihil remisse ab suis agi sinere, nihil apud obsessos quieti esse, summa omnia diligentia administrare, tentare obsessorum animos, ac maximè militum pellitere eos ad deditionẽ pecunijs, præmijs, pollicitationibus. At milites quanquam obstinatis animis obsidionem, diurnósque ac nocturnos labores non minus pertinaciter sustinebant, quàm fortiter: tamen cum ille nec statutam redijsset ad diem, nec aut reditus eius, aut auxilij reliqua esset spes vlla, atque indies omnia apparerent difficiliora, cũ se denique frustra à Baldasino habitos intelligerent, scriptis cõditionibus, seq́;, atque oppidum Alphonso dedidere, popularibus publicè priuatímque data venia: milites plerique acceptis stipendijs in Ferdinandi verba iurauere. Quod exẽplũ alia item oppida quæ Baldasino parebãt, secuta statim sunt: quique item equites

tes in illis erant. His peractis, Alphonsus compositis pro tempore popularium rebus, Pentedactylos cum exercitu proficiscitur: quod castellum millibus passuum quatuor abest à litore. Castellani haud procul à castelli porta munitionem longè prius erexerant; quam Alphonsus tanto est aggressus impetu, vt castellani metu perterriti, ea destituta intra castellum se reciperent, quibus trepidantibus immixti hostes castello potiti, illud diripiunt. Maritimam inde per oram instructo exercitu procedit ad Mottam Anomeriam, tentatisq; animis Mottanorũ, cum deditio negaretur, iussit tormenta ab Rhegio festinari, interim munitionem summò studio erigi: quódque solum esset glareosum materia ex arborum ramis cæsa; parum poterat aggesta, quæ malè inhæreret, terra cõtegi, cũ aggeres lignea, quam terrena materia magis cõstarẽt, quodq; æstiui torrerẽt calores breui materia omnis aruerat. Hoc animaduertẽs Mottæ præfectus, qui hostibus in cõstituendis munimentis quasi timentis speciem præbuerat, nactus occasionem flantibus auris, die medio ignem sulphurea admistum materia immisit, raptimque omnis ea aggestio conflagrauit. Quod ægerrimè cum ferret Alphonsus iussit denuò aggeres restitui, quod esset futurũ bombardis, atque eorum excubijs munimẽtum. Quibus reficiendis magnis laboribus permulti dies consumpti cum essent, bombardæq; ex præscripto collocatæ, valido etiam præsidio illis imposito; rursus præfectus nocturno tempore, comparatis prius sulphurei pulueris sacculis, vasculísque item olei, magnóque silentio, conspersis oleo exterioribus tabulis, sacculisq; passim iactatis ac sopitis de multa lassitudine vigilijs (nam &

ipse ad multam eos noctem defatigauerat) ex improuiso inferri ignem iussit: quo statim comprehensis vndique munitionibus, vno omnia tempore ignibus ambusta sunt, tela, clypei, thoraces, armorúmque omnis generis non exigua copia. Vigiles tandem exciti flammarum strepitu, materiaéq; crepitantis fragore, adhæc illorum vocibus qui è muris inclamabant, vix incendio elabuntur: hinc fumo conspectum eripiēte, illinc flammis fugam impedientibus. Igitur vbi sol illuxit, castellani irridere vanos militum labores, contemnere tot operas, tot irritos conatus, ludere, cachinnari, exprobrare. Illi dolere tot dies incassum absumptos, pudere ignauiæ, accusare præfectos: hi vigiliũ socordiam, cœnas, atq; intempestiuas conuiuia. Alphonsus ira, indignatione que angi, turbari, penè furere. In hac itaque eius perturbatione ludificatusq; consilijs, hostes qui extrema laborarent aquæ penuria, per hominem Antonio Centiliæ cognitum, cuius consilio atque opera Alphonsus in primis vtebatur, egerũt cum illo de deditione. Antonius in re præsertim desperata, hoc cognito, ad Alphonsum properat, rem explicat, hortatur, monet, ablatam deditionis occasionem elabi è manibus ne patiatur. Cuius autoritate persuasus Alphonsus conditionibus statim subscribit: castellúmque ingressus, vbi cõperit aquæ reliquum quantum eo die satis esset, neque amplius castellanis esse, admiratus hostium solertiam, ac fidem maximis extulit eos laudibus. Anomeria recepta ad Mottam Russam copias admouit, præfectisq; summa celeritate, non minori studio munimentis, collocatisq; tormentis æneis, ijsq; de cœlo asperrima tempestate tactis, maximo exercitus terrore, cuncta cœli-

tus

tus exarserūt, fulminísque afflatu quatuordecim intra munitiones ex præsidiaribus exanimati. Sancius Agerba munitionum præfectus eadem procella attonitus, vix post dies plurimos ad se rediit. Restitutis verò munitionibus, multis laboribus, magnis operis, cum nihilominus castellani pertinaciter se defenderent, Antonius quidam, qui e monacho per summum scelus factus esset miles, atque ob morum improbitatem agnominatus Gabadeus, cum esset ipse vnus è turris custodibus, obtulit popularibus, clam se transiturum in hostiũ castra, tormentáque clauis ferreis confixurum, ne displodere post id possent. Cuius cum esset consilium ab illis laudatum, ipse furtim castra ingressus Centiliam adit, offertq; proditurum se Alphonso turrim soluto pretio, signaque ac diem constituit. Re ab Alphonso cõprobata redit intra castellum, hoc prius cum Centilia composito, vt perinde atque tormenta confixa clauis essent, ne quo modo aliquandiu disploderent. Reditus eius maximè acceptus popularibus, præsertim non displodentibus bombardis, confirmata fide promissorum. Igitur Gabadeus diem ad dictam turrim ascendit, aliquantúmque castra munitionésque conspicatus, ac si magnum etiam aliquid animo aduersus hostium munitiones agitaret, quòd sol esset ardentior, rogauit socium, qui vnus cum ipso ascenderat, pileum ad se vti deferret feruentissimum sub æstum integendo capiti: Itaque ob eam ille causam vbi è culmine descendit in imum turris, confestim Gabadeus subductis sursum repente scalis, pallium hasta infixum, quod signum proponendum conuenerat, è propugnaculis prætulit. Milites, qui ad munimenta instructi paratíque aderant,

signum conspicati turris ad Vallum magno impetu cõcurrunt, atq; inde intra turrim excepti in castellũ irrumpunt, captumq; confestim ac direptũ, atq; Alphõsi iussu incensum est. Turris ad solũ diruta populares magnis propositis supplicijs ni parêrent coacti Rhegiũ commigrare. Tentata inde incassam Sãctagatha, cum oppidũ esset maximè omnium munitũ, ac ciues ipsi supra omneis mortales Andegauiẽsis factionis studiosi, Baptistaq; haud inualidum secũ haberet præsidiũ, decreuit Alphonsus Cossentiam regredi, apud Flumariam oppidum aliquantum temporis Centilia cum copijs relicto. Biennium inde Baptista, pacata iam vniuersa regione, vexauit finitimos, magnis prædis sæpius abactis, nec prius oppidum sese dedidit, quàm Ioannes è Massilia Baptistæ scripsit, suadere populo deditionem: quam ijs populus conditionibus fecit, vti sub Bartholomæi Cardinalis moderatione esset oppidum, fraterq; eius Florius ius eis nomine Cardinalis diceret. His peractis Baptista, fide publica ab Alphonso accepta, cum ijs omnibus, qui remanere in patria recusarunt, Messanam primò in Siciliam traiecto freto, Narbonensem inde in Galliam ad Ioannem mari delatus est. Hæc per id tempus in Brutijs gesta.

FINIS LIBRI TERTII.

IOANNIS IOVIANI PONTANI RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER QVARTVS.

ADEM æstati Tarentinus adulta iam in campis segete, cum omneis in vnum coëgisset copias, infestissimo exercitu Andriam petit, castrisque propius admotis, obsidionem quam destinauerat pertinacissimè aggressus mœnia pluribus simul locis quatit, nihilq; remissum, aut quietum esse apud circumsessos, & laboranteis sinit. Quoq; à Francisco duce magis magisq; ciuium alienet animos, atque atrocius terreat, non solùm agros vastat, diruitq; ædificia, sed domos, atq; frequentia vrbis loca æneis tormētis die ac noctu quassat, non sacris, non profanis abstinens. Apparebat illum ita necessitudinis & humanitatis oblitum, vt nihil præter vrbis eius ruinas, præter Francisci ac Pyrrhi sanguinē, Bauciæq; excidium gentis cuperet, odio atque immanitate præceps. At Franciscus, quòd vnum, ac maximū obsessis vrbibus remedium ac præsidium esse solet, ciues humanissimè alloqui, appellare singulos, sua maiorūq; suorum publicè, priuatimq; benefacta memorare, de rege liberalissimè polliceri, auxilia propediem affutura dicere: nec passurum fortem atque amicum regem, deditissimum sibi populum, benemeritum ducem, cum

gente Baucia, cum vxoris suæ sorore, indefensos, desertosq; hostis prædam, ac Tarentini spectaculum fore. Hæc aliaq; ingentem præ se spem ferens commemorat. Nec verò Sanxia vxor, virilis animi matrona popularibus suis deerat, discursare per vrbem, sua præsentia, sua oratione plurimum spei, plurimum illis firmitatis addere, vulneratos solari, egentibus subuenire, in summis difficultatibus summum robur ostendere: omnia ab vtroq; dici agiq;, quæ confirmandis animis, leuandis laboribus, solandisque præsentibus malis conferre intelligebantur. Regem verò literis ac nuncijs quo in statu res essent, certiorem facere, rogare vti quamprimum auxilia mitteret. Se indies magis ac magis premi, populum Andriensem imbellem, verendam hominum inconstantiam, præsertim in magna annonæ difficultate, arcem in vrbe nullam esse in quam confugiat: itaque vrbe amissa, ne spem quidem reliquam aut tutandi sui, aut illius aliquando recuperãdæ. His rebus permotus rex, quod vnum tunc afferre auxilium poterat, nondum enim à Pontifice, atque à Francisco Sfortia stipendium militibus missum fuerat, & ipse magna laborabat ærarij difficultate, Alphõsum Daualum, qui Ariani in Samnitibus hyemauerat, quanto celerius posset, subsidio ire iubet: pecuniamq; quantã pro tempore poterat, ad eum mittit. Magnis interim Andria in periculis versabatur: mœnia pluribus locis corruerant, deiectæ è turribus plures, corruentium murorũ ruinis fossæ impletæ: plurimi intus dum aggerem extruunt, dum propugnacula erigunt, vulnerantur, non pauci etiam cadunt. Iulius Antonius Tarentini gener, quòd Picininus Frãcisci res perditum iri nollet, propter

veterem

veterem amicitiam putaretur, autor atque hortator nihil reliqui facere, nullam obsessis intermissionẽ, nullam quietem diurnam aut nocturnam esse pati. Cæterùm non exiguum ad salutem popularium remedium erat, quòd Andria nõ modica è parte antris habitatur, vnde sunt qui nomen duxisse illam credant, his se pleræq; mulieres, atq; imbellis ætas continebat. Franciscus dux, dum ijs qui ad aggerem laborabant, socius atque adiutor adest, dum suos cõfirmat, cognitus ab hoste parum abfuit, quo minus tormentario ictus lapide sub corruentis muri ruina decumberet. Quotidiana prælia conferebantur, ne quietæ quidem à certamine noctes erant. Hinc atque illinc multi vulnerati, aut occisi. Quo tempore Franciscus dum laborãtibus suis equo vectus noctu accurrit, atque ante eum facula incensa præfertur, atroci colubrina Tarentini iussu petitus est, quæ posteriorem equestris sellæ partem secum auulsam trahens, illæsum tamen illum solo deturbauit. Adhæc hostis ipse, quo præsidiarius Pyrrhi miles defatigatione, vulneribusq; confectus, rem Andriensem imbecilliorem redderet, de industria repẽtina certamina excitari iubebat, ac subinde ad arma cõcursari. Mittitur etiam à Francisco Barolum ad Barnabam, qui tum rei Barolitanæ præerat, vti peditem quo ipse maximè egeret, quoq; illum paucis antè diebus iussisset, confestim remitteret. Nam quia corona cingi vrbem passus non esset, facilis adhuc intra muros illi exceptus foret. Quod ab illo, dum sibi, rebusq; Barolitanis vehementius timet, pernegatum est. Dum hæc ad Andriam geruntur, Mineruinum à Pyrrho ad Tarentinum, missis ab illo qui oppidum acciperẽt, deficit. Qui Pyrrhi par-

tes fouebant, eorum pars in arcem confugiunt, in qua Maria Donata, Pyrrhi coniux cum paruis liberis, ipsa grauida & maturo propè partu erat, quorũ bona statim direpta sunt. Arx, ne quà ijs qui in eã confugerant fuga pateret, néue intra accipi præsidiũ posset, ab ijs qui Mineruinũ curabant, præsidio imposito cingitur. At res Andriẽses quotidie magis ac magis ad excidiũ spectabãt, frustra subsidiũ expectabatur: & quãquã in hac obsidione maximè cognitũ est, nullũ firmius ciuiũ beneuolentia munimentũ esse, tamen cum animi omnium fessi viderentur, spesq́; indies minor esset, ab hoste verò quæ ad oppugnationem pertinerent, summa cura administrarentur omnia, annona propè nulla esset, præter hordeaceum panem, eumq́; paucißimorũ dierum, resq́; in angusto versaretur, & iam Alphõsus aduersus regis præscriptum in Samnites, Pelignosq́; iter diuertisset, nec à Barolo subsidium veniret: tum verò primùm Franciscus dux neceßitate victus, cogitare de conciliatione cum Tarentino cœpit. At nihilo imbecillius, aut minus strenuè in tanta militum paucitate, mœnia, turreisq́; tutatus est, centum quinquaginta bombardis opportuna per loca dispositis, vt ne ipsas fossarum ripas attentare hostis vnquam sit ausus. Quocirca faciũdo cuniculo, quo intra vrbem noctu irrumperetur, magna cura dari operam Tarẽtinus iußit. Re autem à Francisco cognita, nihil ab eo omittitur, quo frustrari hostium conatus posset. Itaque dum irrumpere hostis intra muros parat, Franciscus patefacto cuniculo suo, sublatis clamoribus in hostem fertur: & quanquam ignis, incendijq́; fomenta parata erãt, quo vrere illos ad vnum intra cuniculum destinarat, religione

gione tamē victus, ac rerum humanarum memor abstineri incendio iubet, captosq́, atque armis exutos illos, ac per domos distributos familiariter accipi à ciuibus imperat: atque vbi illuxit, benignè appellatos in castra cum vestimentis remittit. Quae re illorum ita sibi deuinxit animos, vti reperti ex eis fuerint qui per famulos, aut amicos suos clam frumentum, cuius inopia premi vrbem sciebant, aut intra vrbem immitterent, aut in ipsas fossas excipiendum noctu ab oppidanis deijcerent. Quibus artibus aliquot diebus fames in vrbe tolerata est. Cui rei Tarentinus, quòd prospicere nullo modo posset, dolore, rabieq́ conficiebatur adeò, vti sagittis balistarijs veneno delibutis tollere Franciscum è medio, pretio corruptis balistarijs tentauerit. Igitur cum ab illo tentandi gratia noti quidam homines missi intra vrbem ad colloquium essent, atque in ijs Laurentius Miniatus, vir vtrique propter syderum cognitionem notus, & ob animi integritatem ac fidem gratus admodum, atque acceptus, agere cum eo Franciscus statuit de conciliatione. Sed cum animo destinasset sese nunquam in Ioannis Renatiq́ nomen, verbaq́ iuraturum, quod Tarentino nequaquam displiciturum intelligebat, ita quidem conuenit, vti Franciscus seq́ vrbemq́ in fidem Tarentini permitteret, scriptisq́ in hanc formam conditionibus, diebus nouem & quadraginta, ex quo obsideri cœperat, deditur. Quae res in Ioannis animum altius descendisse dicitur. Pyrrhus filius noctu cum paucis equitibus, vt qui Tarentini conspectum adire, ac ferre nollet, fugam arripuit. Facta deditione, rebusq́ è formula cōpositis, Tarentinus ad arcem oppugnandam, Mineruinum par-

tem exercitus mittit, ob Pyrrhi fugam longè infensior factus. Qui postquam nec precibus, nec minis tetatam impellere ad deditionem Mariam nequit, arcem non minus crudeliter, quàm pertinaciter oppugnari iubet. Concutitur itaque aßiduis tormẽtorum ictibus: labefactantur pluribus etiam locis muri. Ipsum quoque gynaeceum, vbi mulier pleno vtero, languenti corpore, ingentibus victa malis sese continebat, patrui iussu plus etiam quàm hostiliter pulsatur, oppugnationem tamen verius quàm obsidionem supra muliebrem animum fortiter sustinet. Addit igitur eius constantia, obstinatioq́; propugnatoribus animum paranturq́; ab ijs ad propugnandum opportuna, quantum ars, quantum pertinacia valet. Quae res Tarentini animum eo acrius irritabant. Itaque eius iussu expugnationi necessaria, mira celeritate, summo studio, diurnis, nocturnisq́; expediuntur laboribus. Quoq́; Mariae prospectum foedet, ac lucem ipsam, qua nihil est mortalibus gratius, ante os illius, oculosq́; suspendio confectum hominem in iugo statui iubet. Circumsonabant omnia minarũ, ac terrorum plena, palamq́; audiebantur voces, quibus significabatur foeda exempla, atroceis cruciatus, crudelia suplicia parari. At verò significatũ vbi est ei, Mariã morbo simul, partitudineq́; aggrauari, victus pietate senis ac patrui animus, memorq́; ex fratre, quem vnicè amasset, genitam (adeò in acerbißimis etiam odijs naturalis persaepe recursat affectus) quotidianum ad eam victum deferendum curauit, qualis languentibus dari solet. Haec ad regem perlata cum essent; eius animum vehementius perculsere, mouebant amissa oppida, in primis verò ne quid in Frãciscum ducem cru-

delius

delius admitteretur. Inexorabilis enim Tarẽtini animus iure plurimum suspectus erat. At Maria quòd nulla vlterius tuendæ arcis spes esset, muri solo æquati, munimenta euersa, ac disiecta ab imo essent omnia, nullũ deniq; auxilium paratum intelligeret, nec sustineri iã oppugnatio posset diutius, capta verius quam dedita, exuta penè bonis omnibus, ac maledictis oppleta, cum liberis Spinaciolam a patruo mittitur. In eos, qui in arcem confugerant seuitum est. Arce capta, Mineruino mouens Tarentinus, Canusium proficiscitur, Acris præcipuè potiundæ cupidus. Intelligebat enim Canusio capto, Barolum, & quicquid trans Aufidum esset amnem, breui suam sub ditionem iturum. In hac obsidione illud auarè nimis, impotenterq; admissum est, quòd dum thesauris inhiatur abscõditis, ne à sepulchro quidem maximi principis Boamundi temperatum est, quod aliquot etiam seculis, atrocißimorum quoq; bellorum turbinibus intactum, inuiolatumq; extra vrbem in Sabini templo magna quadam religione permanserat. Quod facinus palàm docuit maximè fœdũ ac detestabile animorum malum auaritiam esse, sacra profanaq; in æquo eam ponere, rapiendi licẽtiam summum ius ducere, nullum deûm metum, nullum honesti respectum habere: id demum decere fasq; esse existimare, parto quauis ratione plurimum abundare. Sunt qui Tarentini hoc iussu, alij Picinini factum criminentur. Illud satis constat, Tarẽtini iussu euulsas fuisse templi fores ex ære cõflatas, quas pòst ipse templum ingressus religione ductus restitui iusserit. Cæterùm Canusium vrbem fuisse ciuibus, aduenisq; maximè frequentem, secundumq; Aufidum flumẽ positam, emporiumq; re-

gionis eius ambitus ipse ac situs argumēto est. Nam & Cannensis cladis tempore, multa Romanorum millia, quæ illuc confugerant amicè liberaliterq; accepta pauit, & ad Viscardi vsque tempora caput regionis fuit. Quam ob defectionem, expugnatam, incensamq;, ac solo æquatā memoriæ proditū est à rerum scriptoribus, ijsdem ferè quibus à Roberto temporibus Roma quoq; magna è parte incensa est, dum Gregorium Septimum Pontificem Maximum illic circumsessum, ab ira Errici Tertij ereptum liberat, ac Salernum secum ducit. Aedificatum autem ab Diomede vnà cum Harpis ac Siponto, non desunt è Græcis qui tradant, dum Europam, atq; Africam ferè omnē colonias esse suas volunt. Tempestate verò hac nostra præter tumulum, in quo arx tunc erat, præterq; Sabini templum quod extra tumuli muros situm est, solo iacēt æquata omnia, vixq; aliquod tantæ vrbis vestigium extat: cuius profectò excidium non parum videtur contulisse Baroli affinis oppidi frequentiæ ac celebritati, dum propter agri vicinitatem, rerumq; opportunitatem maritimarum ciues patria amissa eò commigrant. Siquidem Heraclius Imperator dum transportandis à mercatoribus, ex Apulia in Macedoniam Epirumq; præcipuè mari, prospicit mercibus, dum nauigantium saluti, onerandarumq; frugum commoditati, publiciq; portorijs ratione ac consulit, molem eo in littore iecit: quæ nunc quanquam partim oppleta est ciuium ob negligētiam, partim nullo reparante maris quassata fluctibus, magno tamen vsui est onerandis atque exonerandis nauibus. Extat etiam ænea Heraclij statua, quæ ad molis initium ob eius iactæ memoriam tunc erecta fuit, id

quod

quod statua ipsa etiam dextra protenta significat. Hæc dum à Ioanneantonio gerũtur, Ferdinandus signis ad Suessulam in Cãpania de more lustratis, dieq; ad conueniendum dicta, ipse modicis itineribus in Samnium profectus secundum Lauellam (id riuo nomen est) castra posuit. Ibi viginti dierum, dum eques cõuenit, statiua sunt habita. Quo tempore exploratis hostium cõsilijs, quid aut sequendum, aut cauendum esset, animo continenter agitabat, pluribus simul rebus intentus: populos enim qui in fide officioq; perstabant, nullis non rationibus atque artibus confirmat, dubijs spem fiduciamq; adiungit: qui ad hostem defecerant, eos partim minis territatos, partim impunitate proposita, vt ad officium redire mallent, premijs quoque, pollicitationibusq; solicitatos inuitat: quid in Pelignis, Marsis, Brutijs fieri placeat ducibus præscribit, nihil à quoquam remisse agi, nihil segniter geri passus. Igitur vndique coactis copijs, cum ex communi ducum sententia bellum in Apulia gerendum decerneretur, nequid hostile à tergo relinqueret, aliquot castella, quæ in Apuliam descendenti ad Apennini radices posita iter reddebant infestius, prius expugnare decreuit, ac die profectionis edicto, secundis castris cum septẽ ac quadraginta equitum turmis ad aquam Diam profectus est. Id castellum loco edito situm quà solis occasum prospicit, sanè angustũ habet aditum, tractuq; satis breui, cætera fermè omnia rupes occupant. Castris pro loci natura positis cũ oppidani deditionem facere recusarent, rex obsidendi castelli consilium cepit. Et iam obsidio ipsa futura diuturnior apparebat, quòd hostis aduentare nunciabatur. igitur eo intentiore animo esse, oppugnationi

opportunã comparare, materiam vndique comportari iubere tormenta ænea è Campania magno conatu deuehenda curare, nihil segne, nihil remissum pati. Interim hostis quo regem ab incœpto deterreret, relicta Canusij obsidione, quinque millibus passuum ab regijs castris ad Focaciam cōsederat. Equitatu quam regius erat aliquanto minore, peditum verò circiter septem millibus, in quibus ad tria millia balistariorum erant. Qua fiducia castellani confirmatis animis, cum se neque corona cingi posse intelligerent, & noua quotidie à Ioanne Antonio subsidia per agros quamlatissimos nocturno tempore mitteretur, obsidionem indies magis magisque contemnebant. Nam & munitiones, quæ à regijs excitabantur securi despiciebant, & quotidianas penè eruptiones ex oppido cum facerent prælijs ita lacessebant, vti multos è regijs vulnerarent. Cæterùm in castris laborabatur vehementer inopia commeatus, quod necesse erat ab lōginquo summis laboribus, maioribus etiam periculis importari, cum hostis interim assiduè lacesseret, ac nunc in pabulatores, modò in frumētatores illatus nihil tutum, nihil quietum, non die, non noctu apud regios esse fineret. adhæc & Iacobus Vrsinus, qui Sanctam Agatham proximum tenebat oppidum, belli se medium gereret. Magnam fortè rex post aliquot obsidionis dies equitum manum è castris emiserat, qui præsidio tum ijs essent, qui tormenta deuehebant, tum gregario militi atque calonibus, quos in loca diuersa pabulandi, ac frumentandi gratia multos dimiserat. Hāc occasionem nactus aduersarius, hora diei fermè quarta, instructo agmine, tanta celeritate mouit à Focacia, vti eodem tempore, & nuncius

in

in castra quanquam citatißimo equo peruenerit, & hostes stare iam in acie conspicerētur. Ferdinandus repentina re permotus, & quid hosti consilij esset, incertus, quod ancipiti in re fieri solet, omnia oculis, animoq; lustrabat: & quanquam hostium incursus, temporuq; exiguitas nihil quieto consilio geri sinat, confestim tamen pedites, quos paucis antè diebus scripserat, quorum etiam maior pars ab hoste trāsfugerat, ne eruptionem castellani facerent, pro foßis arctè collocat, ignemq; à munitionibus arceri iubet. Strenuum quēque, ac maximè fidum, quem aut casus obtulerat, aut ipse nominatim euocauerat, ad repentinos coërcendos impetus, vbi magis opportunum videbatur, curare, atque adesse imperat. Tribunos, præfectos, duces, aliū alij muneri destinat, & quid facere quenq; velit demonstrat. His actis pro præsenti re atq; copia, satis castris prospectum ratus, Robertum Calatinum cum equitibus quadringentis, quanta maxima posset celeritate, ijs qui in pabulatione occupati erant, subsidio ire iubet: Ipse equitibus, qui pro statione armati, atque instructi aderāt, hosti iam è colle in planitiem, quæ sub ipsis castris non admodum lata suberat, descendenti in aciem, iußis occurrere, reliquum exercitū cogit; ordines dispo nit, ne quid ab latere, aut à tergo incommodi accipiatur, prospicit: nunc singulos, nūc vniuersos cohortatur bono animo essent; impetum hostium tantisper ferrent, dum gregarius rediret, dum arma totis expedirentur castris. Hæc agendo, ac nunc hos, nunc illos pristinæ virtutis admonendo, trepidationem sedare, militum animos confirmare, erigere spe, præmijs, gloria. Et iam in planitie cōcurri acribus vtrinq; animis cæ-

ptum erat, resq; in vniuersi exercitus certamē spectare videbatur, hoste copias promouente: regio non solum non detrectante pugnam, sed vltro etiam ad conserēdas manus prouocante. Hæc inter cum aliquantum tēporis extractum esset, accurrunt nuncij exploratoresq; qui omnia apud pabulatores, tormentaq; tuta esse dicerent: nec multo pòst gregarius cum subsidiario equite haud procul conspici cœptus est. Quod vbi hostis intellexit, confestim suos in collem se subducere, atq; ad signa redire iubet. Gregarius cum equite lætis animis in castris exceptus, vbi paulum modò vires cibo refecisset, & iam omnia insequēdo hosti ab rege parata essent, ad signa atq; in ordines statim ire est iussus. Cernere erat, mutata belli fortuna, regium militem spei atq; fiduciæ plenum, pugnæ signum expectare, seq; vix in ordine conserendæ manus cupiditate continere. Cōtrà apud hostem omnia plena pauoris atque formidinis, solaq; in fuga spem esse. Quod vbi hostiū duces intellexere, veriti ne si pugna cœpta esset, collatis signis procul à castris suis, sole iam in occasum inclinante, dimicandum esset, citato gradu ac fugæ maximè simili; per summum collem redire suos in castra iubent. Hoc cognito, rex celeriter procedere agmen, quà intercipi posse hostis iter videbatur, imperauit, vltimo à tergò qui adorirentur, immissis: ac iamiam regis equitatus postremos assecutus, pugnam sciebat. Hic siue fortuito, siue Picinini consilio, quod à plerisq; creditum est; tātus repente ignis extitit inter vtrunque exercitum, vt non equorum modò transitus flammis interceptus; sed equitum quoque aspectus esset fumo caligineq; sublatus, qua subuiridi è stramine, fœniliq; materia excitata, cæ-

ta, cœlum repente omne circumfuderat. Reditum est igitur à regijs in castra sub primã noctem, hostis ipsius confessione quo minus victus ipse, profligatusq; esset fumo flammisq; prohibitum. Qui si quo impetu venerat, irrumpere in castra conatus esset, ne dies ille calamitosum bello finem imposuisset. Satis tamen constat Picinini audaciam, Tarentini cunctatione repressam esse. Die quæ insecuta est, magno militum concursu, maiore spe, tormẽta in castra perlata sunt, noctuq; ad iactum muris admota. Vbi illuxit, regij ad munitiones, castellani ad muros, quæ cuique in sortem cesserat, laborare: hi tormentarios lapides subuectare, illi aggerẽ intus sulstruere: omnia summa vi hinc atq; illinc administrabantur. In medio fermè, quem diximus tractu quadrata surgebat turris, ad cuius leuam oppidi porta erat aliquanto humilior, à qua vbi paulum modò processeris demitti cliuus, atq; in horrescere rupes incipit. Eã primò turrim demoliri placuit, cuius ruina oppleta porta, muroq; qui portæ imminebat, æquato, aditus intra castellũ liber militi permittebatur: multis itaque ictibus die noctuq; labefacta turri, pars eius anterior, opinione citius corruit: qua è re defensorum animi fracti conciderant. At nihilo segnius præsidiarius miles propugnacula munire, ne turris posterior pars exterius procumberet, machinis prohibere non opera, non arte sibi deesse. Rex vbi quæ oppugnãdis mœnibus opportuna essent, comparata intellexit, exercitum vniuersum esse in armis imperat: ac ne qua repẽtinus hostium incursus incommodo esse, néue quem in castris, atque inter oppugnandum excitare tumultum posset, intento in oppugnationem exercitu, militem

pluribus in locis disponit, simul quid cuique agendum esset, præfectis ducibusq; præscribit. Tum signo dato, magnis sublatis clamoribus in fossas procursum tanto est impetu, vt vallo superato admotis scalis acriter pro muris pugnaretur. Castellanus saxa conijcere, scalas comminuere, multos sauciare: Regius integras alias referre, murum rursus ascendere, non viribus non animo defici. Inter hæc rex castra subinde circumiens, ac nunc his nunc illis se locis ostendēs, integros saucijs sum mittebat, alios voce, alios præsentia cohortatus, multa quoque per præfectos ac tribunos administrabat. Dum hæc à dextra turris parte gerūtur, & pugna aliquantulum extracta, rex in expectatione esset, eorum qui ab leua dimicabant, tum repente displosa bombarda, imminens portæ murus concussus magnis fragoribus corruit. Quo collapso, qui in propugnaculis consistebant, partim ruina protritis, partim maximè simili fulminis procella deturbatis, regius quanquam fumo, puluereq; offusus vndique, magno tamen adortu intra castellum irruit. In ipso statim ingressu aliquot è propugnatoribus cæsi, cæteri superante multitudine abiectis armis viui capti. Hinc milites ad prædam versi, castellum diripiunt. Cæterùm cum direptio spectare in seditionem cerneretur (nam & præda exigua, & diuersi generis miles erat, adhæc quòd hostem esse in armis & aduentare illum fama erat, cum tamen castris se continuerit) rex immitti ignem tectis, pluribus simul locis imperauit. Captum igitur atque incensum est castellū vndeuigesimo ex quo obsideri cœperat die. Cum interim finitimis e locis partim metu, partim studio partium, missis oratoribus, regi sese aliquot etiam

castella

castella dedidere. Biduo deinde quieti militum dato, cum interea de belli esset rationibus agitatum, Vrsaria omnium sententiis, ac totis viribus petitur, omnisq; in eam versus est apparatus. Fore enim satis apparebat, ea capta, vti penè omnia post tergum, citraq; Apenninum pacata redderentur. Ab qua in vniuersam quoq; Apuliam, quæ Apennino, Garganoq; includeretur, liberæ discursiones paterent, Troiaq; quæ regionis eius arx esset, à qua passuum millibus quatuor non amplius abesset, nihil tutum aut quietum relinqueretur. Quô peruentum cum esset, rexq; de more per præconem, vti deditionem facerent, postulasset, oppidani quòd sciret Tarentini copias integras esse, nec se propter loci opportunitatem despiciendos arbitrarētur, rursum quòd intelligerent Aquam Diam ante ducum suorum ora per vim captam igniq; absumptam esse, spe metuq; quid potissimum sequerentur incerti erāt. Verùm quòd tormenta propius admoueri scirent, quibus admotis, dedendi sui arbitrium nō facile integrum relinquebatur, spem metu superante, deditionem in quatriduum, ni liberati interea obsidione ab suis essent, cum rege paciscuntur. Ferdinandus quòd per hāc maximè occasionem futurum rebatur, vti collatis cū hoste signis, quod maximè auebat, decerneretur, quodq; è Campania nunciabatur Marinum Martianum multis vndique coactis militibus, ad viginti equitum turmas, ad duo peditum millia secum habere, quibus aut agrū Campanum infestaturus videbatur, aut in Beneuentanum transiturus, quo regem ipsum à tergo aut omnino includeret, aut arctius premeret, oblatam ab oppidanis accipit deditionis conditionem. Igitur locis circum oc-

cupatis nequà nocturno præsertim tempore irrumpere hostis posset, quem à Focacia mouisse per exploratores compertum erat, ad eum propellendum summa omnia diligentia ab rege parabatur. Interea Ioannes, Picininusq; (nam Tarentinus quartana morbo correptus è castris Spinaciolam concesserat) sub Asculum consederant. Ibi communicatis sententijs placuit, vti admotis ad Troiam castris, subiectos Apuliæ agros non solùm à populationibus tuerentur, verumetiam fortunam tentarent, si quam liberādæ ab obsidione Vrsariæ inuenire viam possent. Troia edito in tumulo sita ab occasu, qua arx est, clementi tractu in ortum excurrit æquinoctialem, ipsa oblongior, & maxima è parte positu plano vtriusq; ab lateribus muros cliuo impositos habet, æquato penè vbiq; aggestitia terra fastigio. A qua parte in orientem, vt dictum est, vergit solem, paulatim se campi demittunt, donec in vastam illam planitiem diffunduntur. Ager ipse ficu, viribus, atque oleis consitus. Sub ipsum tumulum à septentrione Chilon amnis delabitur, ab Apennino decurrens. Vrbs ipsa, vt annales quidam docent, quadringetos & quadraginta duos ante annos condita, Basilij, & Constantini Imperatorum iussu, præsidium, vti autores arbitrantur, aduersus Normannos, qui finitimis in locis sedes sibi constituerant, bellumq; aduersus Græcos gerebant. Sūt qui Ecanam eam fuisse tradant, veterem maximè vrbem, atque à Constante Augusto multo antè dirutam: quo tempore is ab Epiro cū exercitu in Apuliam cum traiecisset, multa ibi fœde, crudeliter immanem in modum patrauerit: nã Ecana modò ac Luceria nobilissimis vrbibus solo æquatis, verùm etiam à Remoaldo Beneuen-

neuentanorum duce, Grimoaldi Longobardorum regis filio fusis fugatisq; eius copijs Romam cum concessisset, atque è Pontifice, ciuibusq; Romanis liberaliter acceptus esset, publica priuataq; ædificia, ædes item sacras antiquissimis quibusq; ornamentis, ac præsertim æneis spoliauerit, in ijsq; Diuæ Mariæ teplum, quod à Marco quõdam Agrippa in honorem deorum omnium fuerat conditum, ac sumptuosissimè ornatum, detractis inde tum monumẽtis alijs, tum æneis etiam tegulis. Quibus patratis sceleribus in Siciliam mox traijciens, ea quoque cum Africa pariter ac Sardinia per summam auaritiam direpta, ante quàm inde decederet, ob sæuitiã, atque impotentiam in balneo à militibus cæsus, dignũ sceleribus suis exitum vitæ habuerit. Quin etiam quibusdam in annalibus comperio, Robertum Viscardum capto Rhegio in Brutijs, circa initia rerum eius, statim in Apuliam profectum, cum a Troianis vrbem ipsam dedentibus vocaretur: adeo inter annalium scriptores, & res gestæ & tempora simul dissentiunt. quippe cum euocatio hæc ipsa è Brutijs indicio sit, ante Normanorum aduentum in Apuliam, Troiam fuisse siue conditam, siue instauratam. Positis igitur ad Troiã castris, Andegauiensium partium duces cum diuersa sentirẽt, altercandoq; aliquantum extraxissent temporis, illorum tandem vicit sententia qui censerent, vti occupato colle, qui ante regia castra, non magno tamen interiecto spacio, aliquanto surgebat editior, vnde & aquationem facilè hostium prohibere possent, & subiectos turri campos, eò copias traducerent. Occupandi verò collis ratio hæc est inita, vti de quarta vigilia præmisso paucis cum equitibus, quo plurimo abundarent pedi-

tatu, locoq́ castris delecto, reliquus exercitus instructo agmine cum impedimentis sequeretur. At rex quod vnum cupiebat, cum in dimicandi necessitatem rem adductam cerneret, præfectis ducibusq́ in prætorium ad se vocatis, huiusmodi ad eos orationem habuit. Si quam occasionem aut dij immortales ostendunt, aut hostes ipsi nobis offerunt, fortissimi viri, eam sequi ducem volumus. Non de recipienda Vrsaria, sed de profligando aduersario, belloq́ conficiẽdo nobis potius cogitandum videtur. Quam ob causam non tam mihi aut confirmandi estis, aut instruendi ad dimicandum, quàm studijs ipsis vestris, vestræq́ fortitudini gratulãdum. Quem enim hostem indipisci in campis auebatis, en ante oculos iam habetis, atque in apertis locis positum: spectata virtus vestra vel contemptui habere eum potest. Quod obesse vnum videbatur, Tarentini illius cunctatoris præsentia, id omnino sublatum videtis. Ipsi verò inter se hostium duces non consilijs modò, sed animis quoque dissentiunt. Quibus dissentientibus, quid in militibus esset firmitatis cẽseatis aut roboris? Contrà summum in nobis studiũ, certa consilia, firma concordia, miles ipse noster præliandi cupidus, signa sequi, atque ordines seruare consuetus, omniaq́ ad præscriptum gesturus, plenus & ipse spei, tantum animi pollicetur ac fiduciæ, vt iamiam verso in fugam hoste, cogitandum magis sit, quónam illum modo castris exuamus, quàm quibus artibus, aut quo pugnæ genere sit cum eo cõgrediendum. A' me parata sunt cuncta, quæ consilium, ratio, reiq́ militaris disciplina parãda docuere. Vos modo suum quisque militem, seq́ & equos curare, armaq́ in promptu habere iubeatis, atque vti de ter-

de tertia vigilia instructi, paratiq́; ad signa conueniãt. Quòd si quos vultus, quæq́; ora nunc video, cras ijs similes animos habueritis, dicam vobis duces, bellũ iam confecimus, nec tam ad crastinam parare vos victoriã ac prædam oportet, quàm ad belli præmia accipienda, quanta & à gratissimo expectari rege debeant, & regni Neapolitani amplitudo, atque opulentia fortitudini promittat vestræ. Concione dimissa, præfecti, ducesq́; læti, atque animorum pleni, militẽ quisque suum curare equos, expedire arma, seq́; in crastinam parare pugnam hortantur, præmia cuique sua proponunt, regias vires, sua consilia, atque opes in maius efferunt, hostem eleuant, in primis ne quis extra ordinem in aciem prodeat edicunt. Hisq́; rationibus suorum animis confirmatis, corpora curare illos iubent. Albescente igitur cœlo, hostis collẽ occupat. Quod vbi Regi cognitum est, eductis copijs, quas de tertia vigilia esse instructas iusserat, Robertos Vrsinum atq; Calatinũ cum ea equitum manu, quæ satis visa est, occurrere hosti imperat, post hos Alexandrum cum parte copiarum mittit. Ipse relicto in castris præsidio, reliquo cum exercitu ad pugnam instructus progreditur. Descensum in certamen est ab rege cum nouem & quadraginta equitũ turmis. Roberti hostium equitem non magno conatu è colle deturbatum in fugam conijciunt: inde in confertissimum illati peditem alter a dextro alter à sinistro cornu prælium committunt. Pedes primò quòd equitatum suum auxilio venturum sperat, impressionem acriter sustinet: multa vtrinque vulnera eduntur, ex hoste plures cadunt, è regijs equi non pauci confodiuntur: imparq́; erat omnino pugna, quòd hostis nullo eque-

ſtri præſidio, nudo arboribus loco irruentem equitem, nec euitare poterat, nec ex æquo cum illo confligere. Fit igitur magna peditum ſtrages, ſuſtinent tamen. At vbi fulgentia ſigna conſpecta ſunt, & agmen procedere, regiumq́; equitem qui impreſſionẽ fecerat, noua ſubſidia, recentes ſubinde equos accipere viſum eſt, repentinam in fugam verſus, proſtratusq́; ingruentium impetu equorum, pedibus illorum proteritur. Pars decliuiorem per locum, quà equiti non patebat excurſus, præceps ab inſequentium manibus elabitur, ſeq́; trans torrentis ripam, vbi ſuos in acie ſtare conſpexerat, recipit. Alij cæſi, vulnerati alij, aut capti armis exuuntur. At vbi regio à milite ad ripas ventum eſt, hîc noua rurſus pugna conſeritur. Vtrinq; duces acies inſtruunt, præſidia locant, ſuos hortantur: apparet totis viribus atque vniuerſo Marte decernendum. Procedebat Ferdinandi agmen ſuis ſub ducibus, ſuo loco, ſuo quiſq; ordine gradiens. Quod Picininus conſpicatus, qui trans ripã ſuos colligebat, conuerſusq́; ad Ioannem, qui iuxtà aderat: næ dies hîc inquit, plurimos haſtarũ trũcos, plurimaq́; videbit fragmẽta. Cui ab Ioanne obliquè reſpõſum cum eſſet, quippe qui pugnæ cupidus detractatũ iri pugnam à Picinino verebatur, quem producere intelligebat arte bellum: ægerrimè id ille ferens, indignabundusq́;, qua parte redintegrari pugna cœperat, milites ſummittit. Erãt omnino aditus duo, & hi quidem anguſti, atque accliues, quibus regius irrumpere conabatur eques, quem ſuperiore è loco hoſtis facilè propellebat. Magna enim illic haſtatorum manus, non minor ſclopetariorum coacta pugnabat. Quocirca facilè equites ab aſcenſu deijciebantur, & qui acrius inſtitiſſent,

vulne-

vulnerati pedem referebant. Itaque magni vtrinque clamores tollebantur, vt quis aut ferocius illatus ascẽderat, aut praeceps datus corruerat, vario euentu, varia spe, summa tamẽ alacritate pugnabatur, pedes hinc atque illinc obteritur, eques equite substernitur, vtrinque centuriones, vtrinque tribuni recentes summittũt milites. Cadit ibi è regijs tribunus vir acer & strenuus, qua è re additus hosti animus. At regius facto tãdem cuneo victor irrumpit, ripisq; superatis inde aduersarios depellit, fugienteisq; ad ordines regredi, atq; ad signa cogit. Et iam parte alia qua se campi latius aperiebant, canere signa & concurrere acies cœperant: primaq; è regio equitatu turma nõ satis prosperè manum conseruerat. Cui laboranti, & pene ab hoste circumuẽta, duas quas Alexander secum habebat, auxilio mittit, harum aduentu pugna restituitur. Nec minus à Picinino, ac Picinini ducibus subsidia mittũtur, pluribus simul locis certamẽ initur, pugnaq; pro equitum virtute, proq; recentium equorum robore, vel aduersa erat, vel prospera. Quod vbi rex animaduertit, Vrsum cum globo lectißimorum equitum, quẽ ad pugnæ difficillima parauerat, aliasq; atq; alias post eum turmas procedere paulatim iubet. Quod hostis conspicatus, subducere se ac cedere sensim cœpit. Regius eò acrius equos promouet, hostemq; iam cogitantem, qua se ratione aut in castra reciperet, aut intra Troiæ mœnia magno impetu adoritur. Excepit hîc Gallus eques procurrentem regium, ingentibus animis, additusq; est Gallo Hercules Estensis magno cum equitum robore, lectaq; virorum manu. Itaque nec viribus, nec animis primò cedunt. Stimulabat Gallũ animus insolens,

ac natura ferox, manum verò Estẽsem ducis sui præsentia, & quòd ille nihil prætermitteret quod strenui militis, aut fortissimi ducis esset: quippe qui, nunc voce nunc præsentia, sæpe gladio, suis modò pluribus, interdum singulis adesset, vir & corporis viribus & animo magnus, atq; excellẽs. Tandem relicti ab reliquo exercitu, suffossis, aut iugulatis equis circumuentiq; ab regijs, partim capiuntur, partim qui equo erant incolumi, cum Hercule duce fugientes ad suos se recipiunt: qui iam sub Troiæ muris in cliuo constiterant, eos regius insecutus eques cum esset, superiore è loco facilè deijcitur. Quo tẽpore Picininus accliui loco, sub ipsam Troiæ portam, quæ ad Apenninum spectat ordines de integro restituit, tumultumq; qui est ante arcem, præsidijs firmat. Adhæc equitibus turmatim pluribus locis dispositis milites cohortatur, vti pristinæ virtutis memores locum teneant, regios tam iniquum in locum sine summa suorum clade minimè successuros. Si viri esse velint acceptam ignominiam eo loco eodẽ die ipso illo penè momento abolituros. Cuncta esse post tergum tuta, recentes equos, recenteis milites, vrbem castraq; subministratura. Cõtrà regias copias eò loci perductas esse, vt neq; explicare se à pugna, neque recipere in castra, siti, laboreq; equis, virisq; confectis, sine multa internitione queant. Redintegratur igitur pugna regio vrgente, dum pertinacius iniquum in locum succedit, moxq; aduersario rursum propellente detruditur: multi tamen vtrinque cadunt equi viriq;. Quod conspicatus rex, vocatis ad se principibus cum in maximum adductam discrimen rem cerneret, quid potissimum sequendum censeant sciscitatus: cum alij sensim

receden-

recedendum censerent, quòd satis eo die, eo certamine actum iudicarent, alij insidias veriti, artesq́; Picinini, regi se vti è pugna subduceret, persuadere conarentur. Ad ea ipse quando, inquit, dies hic noster est, & nos fortunam hodiernam sequamur, macti virtute estote, qui me vadentem videritis, sequimini ducem. Tum præmissis qui explorarent, ne quæ post tumulos insidiæ essent positæ, concitato statim equo, cum lecta manu equitum per summum euadit tumulum. Procurrentem Ferdinandum sua acies, signaq́; sequuntur, atq; omnium prima turma aliquot recentes, quæ à pugna continuerant integrisq́; viribus. Ea è re nouus repente ardor equites inuasit, ferro sibi viam quisque faciunt: nec turmatim iam, sed confusis ordinibus res geritur: nec tā gladiis Mars sæuit, quàm propellentium equorū pectoribus: hos incitabat, quòd partam iam victoriam eripi sibi è manibus indignabantur, illos ducis sui gloria, & multis bellis partum decus. Igitur dum acerrimè haud procul à porta, ac sub ipsis muris ab ijs, qui cliuum tenebant, dimicatur, interim ab illis, qui in via paulo à porta longius collocati erant fuga fieri repente cœpta. Inde premente rege, multisq́; ex hostibus, & in ijs aliquot præfectis partim captis, partim equo deturbatis: qui tumulum tutabātur, ipsi quoque deserto loco terga vertūt. Ibi vndiq; à regijs tanta facta impressio, eoq́; incursum est impetu, vt versis equis hostes alij in castra secundum vrbis raperētur fossas, alij ex equis in fossam deiecti, ab ijs, qui è muris pugnabant, manibus, scalis, funibus excepti subleuarentur. Ioannes, Pi-cininusq́; magno tumultu intra portā admissi, quiq́; cum ijs erant vix acceptis, porta ipsa repēte clauditur,

regio ita vrgente, vt quidam hostibus immixti vrbem sint ingreßi. Signa ab ijs qui propugnaculis cōstiterant excepta, intra muros cum trepidatione iaciuntur. Rex in fossam, quæ ad septentrionem est, equo inuectus, ac fugientibus immixtus in castra hostium contendit, quem Alexander, cæteriq́ quanquam diuerso itinere subsequuntur. Vbi in castra peruentum est, confestim nullo defendente capta, direptaq́. Qui è regijs à prælio atque ab labore recentes erant, atque integris viribus, fugientem Luceriam versus hostem insecuti, in ipsa fuga multos vulnerant, plures etiam capiunt. Rex vbi castra diripi, & iam nihil vltrà ex præscripto geri sensit, haud procul à porta, quæ ad orientem spectat, signa in via constituit, eaq́ præsidio firmat, edicitq́, nequo casu locum deserant. Interea victor miles totis cāpis vagatur, longiusq́ fugienteis ad multam etiā diem insecutus, atque in prædam versus, non ad signa redire, non ad ordines curat. Videres itaq́ alios proiectis armis, onustos sarcinis vix progredi, alios collatam vnum in locum prædā inter se partiri, plurimos equestris decoris oblitos phaleratum præda æquum onerare, seq́ ante aggeres ipsos pedibus ire, & reste alia atque alia iumēta, equosq́ sarcinis impeditos trahere. Quin etiā ex ijs, qui in præsidio collocati fuerant, cōplures & ipsi in prædam intenti signa locumq́ reliquerant. Quæ res hosteis quanquam fessos, & muris clausos, ad erumpendum inuitauit. Egreßi igitur portis, nullo tamen clamore edito, regios præda occupatos, ac sub sarcinis impeditos, de improuiso adoriuntur, multosq́ ante quàm hostes esse intelligantur, mentito etiam nomine capiunt, & iam liberius vagari incipiūt. Quod vbi regi cogni-

gi cognitum est, vndique ad signa concurri imperat, multaq́; per IOVIANVM PONTANVM, quem secum ducebat, ab ducibus perageda curat. Ipse vt quẽque nactus erat, primò singulos, deinde plures, qua pugnam consertam videbat, immittit, donec aliquot ordinibus restitutis, iusta pugnæ more dimicari cœpit. Itaque dum sustinere impetum hostis nequit, citatis equis in vrbem regreditur. Stetere dein regij in acie, atque sub signis, donec præda omnis coacta, & Vrsariam versus tutum in locum delata. Inde sub vesperum in castra est reditum. Dies quæ insecuta est, quieti militum atque equorum data. Captiuorum numerus recẽsitus, fuit aliquãto minor: quia captiuorum alij, quòd capitalium rerum conuicti essent, clàm dimissi ab amicis, aut cognatis fuerant: alij iureiurando parum seruato, fideiq́; & datæ atque acceptæ, vt nunc in cõflictu moris est, dextræ, immemores Troiam profugerant. Ioannes, Piciniusq́; maximo silentio Troia egressi, Luceriam noctu profugiunt. Deliberantem de obsidenda vrbe Ferdinandum Troiani inuitãt, misso qui seq́; vrbemq́; dedituros polliceretur, vbi castra propius admouisset. Imperitabat vrbi Ioannes Coxa, qui quòd Nicolaum Episcopum indignius habuerat, Lombardorum familiæ inuisior erat, cuius opes in ciuitate magnæ atque pollentes tunc erant. Castris igitur ad vineta positis, tumultu, sicuti cõuenerat, ab Lombardis excitato, deditur regi oppidum. Coxa cum in arcem cum paucis confugisset, diffisus rebus suis, Alexandro se cui propter veterem consuetudinem plurimum fidebat, dedidit. Rex vno simul tempore & oppido potitus, & arce, oppidanos collaudat, Lõbardos etiam muneribus donat.

Coxam ad se ductum, multisq́; ornatum laudibus, atq; inuitatum, vt manere in patria vellet, dimittit: captiuos, qui in castris erant, & in iis quosdam, qui Ioannis è cognatione essent, liberos abire permittit: tum qui dedẽtem sese Fogiam accipiant, mittit: arma, equosq́; apud Troiam repertos, qui ab hoste capti fuerant, militibus suis restituendos curat. Rebusq́; sic ad Troiam compositis, duobus castris ad sanctum Seuerium profectus, cingit oppidũ: quod quo minus statim oppugnaretur, hymber prohibuit: postero tamen die deditionem fecit mulctatis ciuibus. Inde rex ad Asculum retrò mouens, vrbem statim recipit: Candelamq́; ex itinere oppugnatam diripit. Mox Asculo recepto ad Aufidum proficiscitur, eo cõsilio, vti Ioannem Caracciolum, qui Melfiæ dux praeerat, debellaret. Is quòd Andegauiensis factionis fractas res cerneret, nullumq́; superesse Tarentino exercitum, quo tutari oppida remq́; suam posset, se cum arcibus atque oppidis in regis fidem permisit: quem ad se venientem rex, benigneq́; appellatum monuit, vti fidei memor, quieta honestaq́; consilia peruersis, ac parum quietis anteponeret: postq́; aliquantũ temporis mutuis ac grauis extractum sermonibus, iuratum illum in verba, eodem die Melfiam remisit. Id oppidum montosis in Apuliæ locis positum gerẽdis bellis maximè opportunum est: quod a Gulielmo Ferribrachio Normanorum duce conditum, annales quidã tradunt, alij ab eo per vim captum. Quodq́; veri est similius, cognita opportunitate, illud vt arcem futuram aduersus Græcos, qui Apuliam, Mesapiamq́; tenebant oram, primùm à Gulielmo, inde a Drogo atque Humfredo, qui Gulielmo fratri successerãt, postq́; a Roberto

Viscardo

Viscardo & arce munitum, & mœnibus, quæ nuper ab hoc ipso Ioanne etiam promota sunt. Per eosdem dies aliquot in Hirpinis castella recepta. Fama ingentis prælij breui regnum peruagata, omnium mentes terrore simul admirationeq; compleuerat. Quo circa illustre regis nomen esse, maiorq; indies expectatio haberi, & quò victoria, eôdem quoq; popularium fauor inclinabat. Accedebat quòd per idem tempus à Federico Vrbinate aduersum Sigismundum Ariminensem feliciter dimicatum fuerat, ex qua dimicatione Sigismundus afflictis, prostratisq; rebus suis, mari ad Tarentinum confugerat, opem ab illo imploraturus. At rex quanquam his Tarentinum necessitatibus circumuentum intelligit, tamen cũ illius thesauros sciret esse integros, se verò tot bellis, tot calamitatibus exhaustum, ac militem suum mercenarium, maxima etiam è parte peregrinum reputat, timere militum transfugia, nec tã irritandum illum quàm leniendum ducere, aut paucorum expugnatione oppidorũ ita territãdum, vti vetere exercitu restituto, nouum quoque è longinquo arcesseret: Senem, & quartana febri deterrima parte anni laborãtem minimè diu victurum. Adhæc Ioannem, Piciniumq; cum singulari prosequeretur odio, videndum etiam atque etiam esse, ne adductus necessitate Ioanne sãntonius vtrique cõciliaretur. Hæc aliaq; huiusmodi secum reputantem regem, habẽtemq; ad Aufidum æstiua, missi à Tarentino Legati adeunt de pace cum eo acturi. Quibus rex auditis, Bartholomæum Rouarellam Cardinalem, qui Beneuento Pontificis Legatus præerat, ad se accitum rogat, vti ducto secum Antonello Petrucio, epistolarum magistro, Cereniolam

proficiscatur, illic cum Tarētini oratoribus de pace, facisq; conditionibus deliberaturus. Ipse interim quibus posset artibus, illū sibi conciliare studet. Iisdem diebus Ennecus Geuara, comes Arianēsis vir multis artibus, & in primis fide clarus, morbo correptus diem obit. Igitur vbi de pacis conditionibus satis conuenit, Legati ad Tarentinum redeunt, vnaq; Bartholomæus, & Antonellus cum ijs profecti, itemq; Antonius Tricius, qui Francisci Mediolanensis ducis apud Ferdinādum oratorem agebat, summa tamen conditionum Petrucio permissa. Agebat tunc Ioannesantonius Vigilijs, quòd oppidum ad mare situm est. Ad eum Ioannes Picininusq; quotidie ab Trano ventitabāt: ea enim vrbs præter arcem Tarentino parebat. Quorum suasu penè cōmissum est, vti contra ius gentium legati violarentur. Quibus tamen à Ioanneantonio comiter acceptis, benigneq; auditis, fœdus his conditionibus ictū est. Quod Deus optimus Maximus beneuortat, Ferdinando regi & Ioanniantonio Vrsino (sic vti conuenit) sine fraude, sine dolo malo pax inter eos perpes esto. Quæ in duello antehac vi, dolóue, fraudéue acta, abacta, direptáque sunt, eorum nullæ vtique expostulationes, nullæ iudiciorū actiones sunto. Quas vrbes, quæq; oppida, quosq; fines Ioannesantonius Vrsinus sub Alphōso rege tenuit, quoq; etiam imperio tenuit, sub Ferdinando etiam teneto, populisq; ita moderator. Queis legibus, queis olim conditionibus Ioānesantonius Vrsinus sub Alphonso rege vixit, ollis legibus, ollis conditionibus sub Ferdinando rege viuito. Eadem item in populis sub Ferdinando rege, quæ fuere sub Alphōso, iura ei sunto, liberaq; potestas esto. Quaq; potestate, quoq; iure militiæ magister

ster

ster Ioannesantonius sub Alphonso rege fuit, eodem iure, potestateq́; sub Ferdinando magnus militiæ magister vtitor, perfungitorq́;, aureumq́; centum millia magistratus huius ergô quotannis regio ex ærario, regijsúe è vectigalibus dinumerata capito. Idem hicce Ioannesantonius Vrsinum Tranum vrbem Ferdinando Regi, cum agro finibusq́; statim restituito, arcemq́; Salernitanam ad dictam diem resignato. Ioannē Andegauiensem, Iacobumq́; Picininum intra dies quadraginta Apuliæ finibusq́; eius vti facessāt, Ioānesantonius cogito: ollisq́; neue clā neúe palàm, auro, argento, ære, néue alio auxilij genere subuenito, néue vtriq́; præsidiator. Rex fide eis publicā, qua tutô abire finibus hisce liceat, dato. Terra, mariq́; abeundi iusq́; fasq́; pro arbitrio ollis esto. Si quas vrbeis quósue regulos Ferdinādus duello petet, nullis copijs, nulla pecunia, nullo auxilij genere, clamue palámue Ioannesantonius ei suppetias afferto, néue cōsilio, néue opera adiutato. Debellādi quos volet, quādoq́; volet libera potestas regí esto. Hæcce ôllis fœdera perpetuò manēto, quæ inter eos sic cōuenere, vti volens, libensq́; vterq́; egerit, feceritq́;, promiseritq́;, sine dolo, sine fraude, bona fide, cōceptis verbis: Deūq́; vterque testem supremum laudanto. Pace facta, rebusq́; cū Tarentino cōpositis, Ferdinādus ab Aufido mouens, atque in fines Daunorum profectus, Feretanos versus ad amnem Frentonem castra posuit. Aduenienti Lesinates, Serrani, Precinensesq́;, capto etiam præsidio, portas aperuere. Quorum exemplum finitima etiam castella secuta sunt. Inde Montorium profectus rex, confestim illud recipit: arx etiam paucis pôst diebus dedita. Hinc castris ad Sanctum Iulianum admotis, qui in-

præsidio erant cùm munitiones erigi, tormentáque diruendis muris admoueri cernerent, paucis postquam obsideri cœperant diebus deditionem fecere. Iisde diebus inclinante autumno, tanti cœlo hymbres fusi, vti corruptis quæ in agris erant, non esset vnde pabulum equis subministraretur: nec gregarius castrenseis pati labores amplius vellet, recusare iam militiam, incusare regẽ, palamq; detrectare imperia, ipsi etiam equites grauari, rariq; ad signa atq; ordines conuenire: increpare duces, queri tabernacula iam assumpta tempestatibus, frigoribus, fameq; confectos equos diurnis nocturnisq; laboribus non corpora, non animos vltrà satis esse: quid demum hostes aliud optare, aut quærere, quàm fame eos, quàm tempestatibus absumi? Quibus rex clamoribus permotus, decreuit in Samnium regredi, vbi mitius cœlum esset, ac regio stramentis, pabuloq; abundaret. Quò cum perueniffet, aliquot dierum quietem militi concessit, dum interim tormenta ex Apulia veherentur: quibus subuectandis vix boues iumentaq; solo ob pluuias subsidente suffecerant. Hæc inter in castris tumultuatum est, leuem ob causam inter regium sfortianúmque peditem exorta contentione, breui tamen tumultus sedatus, quanquam non sine graui regis atque Alexandri discrimine, dum inter tela, balistasq; vterq; versatur. Tormentis comparatis, Ferdinandus animo agitans, qua potissimum ratione antequam in Campaniam in hyberna concederet, Nicolaum Campibassanum comitem aut ad deditionem cõpelleret, aut cò redigeret vti Vere adueniente, omni eum exuere dominatu posset, Pontem oppidum, cui, vti ego arbitror, à conditore Landulfo nomẽ est, oppugnare de-

re decreuit. Quod veritus Nicolaus, magno antè præsidio firmauerat. Quo tamē regis conatus frustraretur, inducias petere ab eo cœpit, quasi agere interim de deditione vellet. At rex cognito Nicolai consilio, eo acrius expugnando oppido intētus erat, quod ab iis qui in præsidio erant, summis contrà viribus defendebatur. Deiectis igitur opportuno loco muris, cum oppugnatio pararetur, præsidij præfectus diffidēs tolerari posse impetum, agere de deditione cœpit. Cæterùm noctu ab vigilijs iisq; qui in statione erant, ad arma concursum cum esset, ratis nocturnam à præfecto parari fugam, conserta pro muris pugna, oppidum tumultuario prælio capitur: quod statim direptum atq; incensum est. Inde rex mouēs in Cerretano primùm, deinde in Telesino, atq; Calatino castris positis, aliquot ex itinere castellis receptis, antequàm in hyberna concederet, Pontem Latéronem (id castellum trans Vulturnum amnem circiter sex millibus passuum ab Capua abest, sub montem positum) oppugnare constituit. Igitur admotis tormētis, quantum loci patiebatur iniquitas, binis illud castris circunsidet: quo d penè vndique altissimis rupibus circuncisum, naturaliq; fossa munitum, vnum tantùm, quà porta est, aditum, eumq; haud quaquam latū habet. Portæ quadrata imminebat turris, qua diruta, cū spes esset per eius ruinam potiundi castelli, rex eā quassari æneis tormentis iubet. Quod animaduertētes qui in præsidio erant, ne procumberet exterius, funibus machinisq; prohibere conabantur. interim quotidianæ ab eis eruptiones fieri, neq; se muris continere. idq; eo audacius facere, quòd propter rupes, conuallesq;, quæ fossarum in modum è monte producebantur: neq; claudi

vndiq; à regijs poterant, nec omnino prohiberi, quo minus noctu præsertim per syluas, & confragosa loca recentes milites, nouaq; quæ ab Martiano mittebantur præsidia, acciperent. Cui rei magno etiam adiumento erat, quòd propter brumam quamlongissimæ noctes erant. Frustra igitur aliquot diebus consumptis, potiundiq; castelli pluribus artibus in cassum tentatis, cum etiam equi viriq; diutius ferre cœli inclementiā haud possent, Sfortianusq; præcipuè miles militiam sic detrectaret, vti neque precibus, neque minis retineri in castris vltrà posset: satius visum est regi obsidionem relinquere, quàm, tumultuante suo, hostem ad erumpēdum inuitare. Cum satis etiam exploratum esset Martianum magnā peditum manum cogere: qua coacta, verendum erat, ne occupato ab hoste mōte, qui nō satis cōmodè teneri ab præsidiarijs posset, in minora castra, quæ trans conuallem sub montem posita erant, irrumperetur. Huc accedebat, quòd Ioannes Picininusq; qui post ictum cum Tarentino fœdus, in Ferentanos, Marrucinosq; longa naui ad Caldoras confugerant, vbi pugnæ reliquias colligebant, arcessiti à Martiano fuerāt. Qui ne aut illum frustrarentur, aut bellū quod in Marsis, Pelignisq; Rogerione authore, renouare parabant, prætermitterent, huiusmodi consilium inijsse (quanquam falsò) dicebantur, vti Picininus diurnis, nocturnisq; itineribus ad Martianum contenderet, Ioānes in Pelignis remaneret ad bellum, quod animo agitabat, instaurandum. His difficultatibus circumuentus rex, obsidionem dimisit. Verùm cum fama esset hostem aduentare, machinis Capuam perlatis, ipse sub montem Gallianum metatus castra, expectare hostem decreuit.

Tandem

Tandem cum satis exploratum haberet hostē se Theano, castellisq́; finitimis continere, circiter Idibus Decembris Capuam concessit, distributisq́; per hyberna militibus, paulo pòst Neapolim proficiscitur. At in ea parte Samnij, quod hodie Molisiū dicitur, & Pelignis Ferentanisq́; ab Alphonso, & Inico Dualis multa castella aut per deditionem recuperata, aut per vim expugnata sunt, quædam etiam incensa. Caldoras (dum multis artibus ad certamen inuitant) nunquam apertis in campis indipisci potuere. Extremo anni recepto Sangri castello, arcem circumsessam tandem capiunt, suosq́; in hybernis collocant. Per idem tempus Andegauiensium partium studiosi, cum Ferdinandi res superiores cernerent, viribus diffisi suis, quòd Pium pontificem nullis ab rege artibus alienare poterant, Romæ inducias postulabant. Duos principes inter se de regno contendere, vtrunque pontificiæ maiestatis obseruantissimum: decere pontificem Romanum, rectorem orbis, patrem omnium, mediam personam induere: indignum se, indignū collegio, quod sacrosanctum habeatur facere, quòd priuatam Ferdinandi causam aduersus Ioannem armis defendēdam susceperit: quòd Gallorum regem, Galliæq́; totius regulos de Romana ecclesia benemeritos prouocauerit in iram, odium, inobedientiam: exhaustū ecclesiæ ærarium, dum bellum minimè necessarium suscipitur: Flaminiam atq́; Sabinā bellis inuolutam, tot oppida direpta, in ipsa etiam vrbe trepidatum, & penè auditos equorum hinnitus, dum Latium diripitur, dum agros Vrbi proximos Picinini eques populabundus vexat, vastatq́;. Hæc aliaq́; differentes Pontificis animum vti de faciundis inducijs co-

gitaret, impulerant. Conuenerant Romæ vndique ad Pontificem legati, resq́ tum in Senatu agitata, tum apud Cardinales, quibus demandatum hoc erat, tractaq́ diutius in contentionem venerat, dum pontificis animus huc atque illuc incertus rapitur. Tandem literis regis confirmatus, quòd dum de inducijs agit, dum à suscepto bello retrahendi sui speciem exibet, partã iam victoriã è manibus eripiat. Populos, regulosq́, qui prostratis Ioannis rebus redire ad officium cogitassent, qui de se dedendis oratores misissent, cunctari iam, & deditionem nō modò differre, verumetiam recusare. Nec tantum sibi Pontificis nomen, copias, opes, in eum vsq́ diem contulisse ad victoriam, quantũ nunc detrimenti afferat induciarum mentio: & tot iam dies ipso audiente, agitata Romæ causa. Quid autem rationis esse, cur feruente bello, rebus aduersis, victoria ad hostē inclinante, tantum animi, tantum roboris præ se tulerit, & in propulsandis bellis, & inferendis, nunc hoste castris exuto, regno maiore è parte in potestatem redacto, recuperata iam Flaminia, Sigismundi rebus attritis, Latio Sabinaq́ pulsis hostibus: vbique victor, fortuna vbique aspirante, non animum modò demiserit, sed hostem iam desperatis rebus suis, cogitantem regno cedere ad bellum instaurandum inuitet, hortetur, trahat? Veterem igitur firmitatem retineat, nec belli exitum, id est, victoriam, qui finis est belli, elabi è manibus patiatur. His Pius literis permotus, cũ etiam intelligeret Frãciscum Sfortiam in proposito persistere, confirmato tandem animo, inducias exclusit, antè tamen in hanc orationē sententiam habita. Si memores esse homines beneficiorum velint, & præsentem ec-

clesiæ

clesiæ Romanum statum considerare, haud vereor Cardinales, quin & cæteri mortales, & vos ipsi me cũ primis à belli crimine, quod non tam volentes suscepimus, quam inuiti propulsauimus, liberetis. Nam & ea in hanc sedem Alphonsi regis extant beneficia, vt neque pontifex Romanus, neque sanctus hic Senatus filij eius obliuisci sine maxima infamiæ nota queat: & Apostolicæ sedis ea magnitudo est, atque autoritas, vti insultantem in regno nobis tributario Gallum pati minimè debeat, seq́ue ociosam regni cladum spectatricem præbere. An quæso, cuius patris munus est ac beneficium, vti Picenum omne, fertilissimumq́ue, ac frequentissimum Italiæ agrum in pace possideremus, regnũ eius ad alias quàm filij manus transire ingrati permittemus? Quasi non si quid honestum, si quid ius, gratitudoq́ue apud vos valet, me & nolentem impellere, & cunctantem excitare ad defendedum regem bene meritũ, ad propulsandam ab eo iniuriam deberetis: à qua inferenda ij nimirum quorum tam studiosi estis, continuissent, si qua reuerentia in Pontificem Maximum, si quis erga sedem Apostolicam cultus, aut erga Deum metus eorũ animis insedisset. An non cum Mantuæ ageremus, abũde & Ioanni, & Renato, & ipsi Gallorum regi, quorũ oratores apud nos agebant, declarauimus: nec passuros nos regnum nobis tributarium inuadi, pacemq́ue Italiæ ab Gallis turbari: nec fœdus cum Alphonso ictũ, in quo Ferdinandus filius secundum tenuisset locum, violaturos, aut periclitantem deserturos filium eius, qui labãtem iam non modò non deseruisset ecclesiam, sed ferro armatus in acie pro tuenda eius dignitate stetisset, seq́ue, copiasq́ue suas, & facultates vniuersas pro illius sa-

lute, bellorum periculis obtulisset? Hic mihi quisquam Gallorum religionem aut modestum Ioannis animum nominabit? Audiuimus Cardinales, populātium agros nostros militum clamores. His oculis, his inquam oculis hausimus vibratos in perniciem nostram, & Romanæ excidium sedis gladios. Quod ni è Senēsi agro, è patrio solo, vbi agebamus, abire maturassemus, & Romā diurnis, nocturnisq; itineribus contendissemus, nec Roma nunc nostra esset, nec Senatum hūc ipsi haberemus: sederet Pontificio in solio Picininus, discursaret per Vrbem violentus & rapax miles: veterum ornatus Pontificum, & quibus Deo Optimo Maximo sacræ res fieri consuerunt, eos inquam ornatus, & Petri Pauliq; insignia raptaret per Vrbem Andegauiensis gregarius: argentea vascula, loculosq; illos aureos, quibus Deo ministratur, quibus sanctorum reliquiæ virorum tanta cum hominum veneratione seruātur, eques in balteos conuersos ac phaleras portasset in aciem, cæde, ac sanguine fœdaturus. Dicā interim, ecquisquam aut Ioānis moderationem, aut religiosos Gallorum animos nominabit? Timuit pontifex Romanus per agros suos interfaciens, Andegauiensium grassatorum vim, atq; occultas insidias: timuit nefario Picinini sicario, ne præbiturus esset iugulum in diuorum & Petri & Pauli tēplo, in augusta hac sede, atq; in ijs ædibus, è quibus tot sanctissimorum pontificum animæ ad cœlum migrauere, non securus, non tutus, non vitæ suæ satis fidens. Hæc est Lotoringij Ducis summa moderantia? hæc Galliæ hominum religio, & apud gentes tam diu probata pietas? Non igitur volentes, aut bellorum cupidi arma sumpsimus, quippe qui priuati dum essemus, pacē semper

per

per coluimus: ac dum Augustorum tractaremus negotia, ad hanc in primis illorũ inuitabamus animos. Sed vt qui Romanæ tum ecclesiæ dignitati consuleremus, tum prouocati, & in ipsis propè penetralibus parum tuti coacti, inuitiq́, dum alia ratione rebus nostris nequimus consulere, expediri arma iusserimus. Videlicet nunc primùm Iacobus hic Picininus ecclesiam Romanam vexauit: aut vos memoria parum tenetis, dum quieta Italia, fœdere publico, è communi Italiæ consensu omnium animis, sententijsq́ percusso, Cisalpina mouens Gallia, tumultuosissimo exercitu, Callistum pontificem, agentem in ocio, ac pacis perfruentem bonis, nihil etiam minus quàm bellum timentem inuasit, perculit, ex improuiso adortus est. Petat nũc igitur Lotoringius dux inducias, qui tot annorum pacem ambitione præceps turbauerit sua. Detur Picinino tempus ad arma colligenda, quibus tertiò in potificem Romanum maioribus copijs, infestioribus militũ animis insurgat. Induat Pius põtifex mediam personam, qui penè spoliatus Pontificatu inops, erransq́ aliorum opem quærere est coactus. Non priuatam igitur Ferdinandi causam defendendam suscepimus, quãquam vt suscipere deberemus, ius honestasq́ & Apostolicæ sedis dignitas postulabant: sed nostram, sed vestram qui in hoc consessu adestis, sed Romanæ ecclesiæ causam & suscepimus, & suscepisse lætamur. Nec prouocemus Gallos in odiũ, nec ad bellum non necessarium exhauriamus ecclesiæ ærarium. Scilicet non suscipit necessariò bellũ, qui domo sua suis è laribus propè pulsus est? Iactat pecuniam, thesauros dissipat, qui direptiones, cædes, incendia prohibere ab suis parat? prouocat Gallos, qui in

Italia in sedibus suis, suoq; contentus quiescere securus nequit? O consilia, ô artes. Per ego Deum optimũ Maximum, perq; Vrbis ac templi huius venerabiles tumulos atq; aras oro, obtestorq;, ne partium studijs victi perperam consulatis, néue dum alteri factionum fauetis, obliti loci huius, ac iusti, honestiq; immemores facti, parum honesta cõsilia, præter vestram, senatusq; Romani dignitate sequamini. Me sat scio, dignitatem Pontificis, & huius augustæ sedis maiestatem retenturum, & quod semel cœpi pium, honestumq; consilium secuturum. Atq; vti Deo autore bellum suscepi, eodem quoque adiutore, & administraturum spero, & confecturum è sententia confido. Dum Romæ frustra de inducijs agitur, interea Picininus, reliquijs exercitus collectis, aduersus Ioannam Celanam nouum bellum aggreditur. Hæc mortuo Leonello marito, duobus ex eo susceptis liberis, quòd Celanensis comitatus dotalis esset, ipsa subiectos populos pro arbitrio moderabatur. Nam & popularibus propter generis antiquitatem erat acceptior, & Rogerius natu maior, eius aut ingenij, aut ætatis non erat, cui tutò rerum moderatio permitti posset. Quòd ille ægerrimè ferens, parteisq; Andegauienseis secutus, Picinino adhæserat. Quo autore Picininus Gallianum vbi Ioanna cum antiquis se thesauris tuebatur, circunsedit, castelloq; potitus, apparatum omnem ad arcem oppugnandam conuertit, æneisq; tormentis die ac noctu quatit. Ioanna quo erat animo, quos in arce secum habebat, hortabatur, vti fidei ac virtutis memores, obsidionem quamfortissimè ferret, esse in Pelignis, Marrucinisq; regios exercitus, regios præfectos: sat se certum habere, breui eos subsidio venturos.

venturos. Igitur dum offirmatis animis hosti acriter oppugnanti resistitur, dum regij præfecti tardius se ex hybernis mouent, & Picininus plurimo peditatu locorum angustias occupat, quassatis, ac pari im solo æquatis muris arx capitur. Splendidissima Leonelli suppellex, ac tot proauorum veteres thesauri directi, nullum in egregiam fœminam misericordis animi officium à Picinino tributum, nullum à filio pietatis meritum. Matrona paulo antè plurimis ornata bonis, rerum humanarum exemplum, captiua trahitur fortuæ matris filio insultante. Ea tempestate fuere, qui crederent Matthæũ præfectum, quòd egregium ducem, veterem amicum pati nollet, sordescere, dum anni tempus causatur, dum segnius consultò agit, Picinini inceptis locum dedisse. Hac præda viribus auctus Picininus, exercituq́ ex parte refecto, quanquã hyems premebat, tamen quòd occasione vtendum duceret, Sulmonem circunsidere decreuit, ratus antequam subueniri à rege, propter anni tempus posset, agro se atque vrbe potiturum, quam sciret extrema rei frumentariæ inopia laborare. Eius autem obsidẽdæ ratio hæc placuit, vti dispositis per finitima castella militibus, quæ cuncta Andegauiensium erant partium, ne frumẽtum importari in vrbem posset, prohiberetur. Idq́ quo facilius fieret in via militari, qua Populum, atque ad Aterni pontem itur, munitionem ex aggeribus, ducta etiam fossa ab æde Tarentini ad ripas fluminis ædificari summa celeritate iussit, præsidiumq́ quantũ satis visum est imposuit. Ipse Pentimæ, Ioannes Pratulæ, Pacentri Restainus, & Ioannesantonius Caldora agebant. Atque hac potissimum ratione vrbem, quãquam in plano sitam,

vndique tamen montibus clausam, circunsidebant. Cum igitur indies arctius à Picinino premeretur, Mat thæusq́; ac Robertus, cum & ipsi tentassent sæpius irruptis munitionibus, commeatum eò immittere, frustrati incœpto, ad hoc tandem consilium conuersi sunt, vt nunc Populi, nunc Caramanici in hybernis agentes, per montem, qui longo admodum, ac perpetuo tractu interiacet, quâ maximè inuius ipse ac confragosus esset, noctu per homines opportunos, ac locorum peritos, humeris illigatos sacculos frumenti plenos præruptissimos per aditus quâ minimè hostes suspicari possent, Sulmonem clàm importandos maximo silentio curarent. Quod dies complures diligentissimè curatum cum esset, nixq́; interdum esset tanta, vt superari mons pluribus minimè diebus posset, plebsq́; fame acrius premeretur, ducenti numero ciues grauius fame pressi, in ijsq́; quidam etiam mercede conducti per loca illa hostibus hactenus incognita perrupêre Caramanicum. Hic igitur numerus hosti cum esset de vestigijs compertus, dispositis insidijs ad vnum redeuntes omnes capti, ductiq́; ante vrbis muros Picinini iussu, qui exteri essent, atq; cōducti pretio iugis suspensi sunt, qui ciues Pacentri in custodijs habiti. Tum verò ciuitas victam omnino se, atque expugnatam fateri nihil vltrà sperandum esse, nihil è Campania, nihil ab rege propter occupatos à niuibus, atque hostium custodijs aditus, nihil ab Matthæo, Robertoq́; propter obseruatos montis anfractus vniuersos expectandum præsidij ducere. Ira, metus, fames, viros, mulieres, senes, adolescentes, æquè omnes denique vexatos malè habebat: eoq́; perducta res erat, vti in prælium persæpe prodirent,

rent,

rent, quo confossis hostium equis, cadaueribus eorum potirentur quorum visceribus famem temperarent. Quin etiam exenteratis illis subducebant eorum ex intestinis quod inesset aut hordei, aut tritici, aut ijs commixti pa'uli. Itaque plurimos iam dies, nunc sola carne fœdissimorum etiam animalium, nunc nuce, glande, canabe, parcè distributimq; dispartitis, fame tolerata, plebeijs etiam aliquot teterrima fame absumptis, septimo tandem mense vrbs Picinino deditur. Ea dedita sæuitum est in aliquos ciues propter factionem, intestinaq; odia Quadrariorum familiæ inter se ac Merlinorum. Potitus igitur vrbe Picininus (nam Ioannes communi è consilio in Campaniam, atque ad Martianum venerat, veritus ne is regi conciliaretur) reficiendis copijs omni studio intentus, vbi aliquot restituisset turmas, quòd iam maturescerent in agris segetes, militibus egredi ex hybernis iussis, in Ferentanorum fines castra contulit.

LIBRI QVARTI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER QVINTVS.

T rex persoluto equiti stipendio, iussoq; eo ad constitutam diem sub signis couenire, cum paucis Leborios profectus in campos, collocatisq; tabernaculis ad Annechini Pontem, quæ Campani nunc agri pars, Gallica appellatione Mansiorosarum dicitur, dum eques instructus, conuenit peditem scribit. Interim etiam dum segetes maturescunt, explorat vndique Martiani consilia, qui se Albanum intra agrum, Masicosq; muniebat montes: quibusq; maximè artibus Suessana intra culta, vicosq; irrumperet, animo solicitus agitat. Erat duo omnino aditus, alter confragoso itinere, ac maximè angusto, præruptis rupibus, cui Cascano est nomen: qui locus & multitudine lectissimorum peditum, quorum erat Martiano copia, & aggere turribusq; ad portam substructis præmunitus, spem eripiebat inter tot munimenta, acerrimosq; defensores ferro viam aperiendi. Alter erat aditus Sinuessanas ad balneas, secundum mare, & ipse fossa propugnatoribusq; egregiè instructus. Nam ad mare quadrata è lapide turris in altum protēdebatur, & in medio tractu Masicos versus montes, loco paulo editiore in arcis formam, etiam structi-

structitio è lapide erectæ turres erãt, quas inter ac declinanteis radices montis medicus procurrebat tractus à sinistra. Maritimam verò inter turrim à dextra aggeres ducti horrebãt, munitionesq́; turritæ cum fossis, frequentibus etiam sclepetis, colubrinisq́; instructæ, multisq́; & strenuis munitæ defensoribus. Summo autem in monte turris item è lapide, veteriq́; surgebat structura, quæ & aditus quosdam per se etiam difficiles, atque arduos tuebatur, & ex altissima despectabat specula subiectos campos ac maria. Qua capta, superiore è loco pediti dabatur ingressus intra munitiones, opportunitasq́; inuadendi à tergo propugnatores. Cæterùm res difficilior apparebat, quòd specula ipsa neq; carebat custodibus, aut præsidio, & equitatus opportunis in locis à Martiano dispositus discursans patenteis agros tutabatur, occurrebatq́; repentinis casibus. Hic igitur delectus est locus in planitiem irrumpendi. Rex verò quo hoc ipsum consilium hostem lateret, montis è Rosarum mansione castris, ad Sauonem profectus, metatur secundum amnis ripas, circiter duobus passuũ millibus à Turrifrancolisia, vbi diebus aliquot castra habuit sub speciem vastandi agri, atque colligendarum segetum, præ se etiam ferens Cascani sibi esse saitus cõsilium inuadẽdi, diruendæq́; munitionis. Qua è re Martianus quãquam timebat etiam Sinuessanæ munitioni, vim tamen omnem peditum illuc conuertit, equitatumq́; propius admouit. Ipse verò Suessæ agere, ac nunc his, nunc illis sese locis ostendere, prospicere munitionibus, multa per præfectos administrare, exploratores plurimos huc illuc dimittere, nequid à tergo latereue per Lyrim amnem, oramq́; maritimam re-

pentini ab hoste accidat, néue per Theanenses aut Gallutianos saltus, Taurumúe montem vis aliqua ex occulto inferatur, cauere, procurare, auertere, summo studio die, noctuq; intendere, agrestes, coloni, villici vti faciendis meßibus, comportandoq; in vrbem frumento dent operam, imperare, ac festinari iubere, nullumq; discrimen festi, profestiue diei haberi permittere, nihil deniq; vacui à labore, officijsq;, colonis, militibusq; labi sinere. Cum Ioanne simul, qui cò se è Marsis contulerat, multa etiam agitare. Illud verò cum primis vereri, ne Federicus Vrbinâs, néue Vrsinus Neapoliō, qui iussu Pontificis in Soranum Arpinatemq; è Sabino bellum transtulerant, per Casinatem à tergo agrum inuaderent. Quod tamē sæpius per literas, nunciosq; rogati à rege facere recusarunt, Pontificis imperiū causati, dum Pius sibi statuit, Romanaq; ecclesia, non Ferdinando regi Celanensem, Soranum, Arpinatémque simul agrum ab hoste vendicare. Quo factum est vti Ponscuruus, opportunū Casinatis agri oppidum, atq; ad Lyris amnis ripam positum, ab Ecclesia hodie quoq; teneatur. Nam Ferdinandus quo Celanensem reuendicaret, Mariam è concubina filiam Antonio Pij sororis filio vxorem dedit, ijs conditionibus, vti Celanensis comitatus Antonio Mariæq; dotis traderetur nomine, viuerétque Antonius liberiq; eius quo antè iure Celanenses comites Neapolitanis sub regibus vixerant. Atque inde mortuo Pio, cum succeßisset Sixtus, collocata Catarina Martiani filia, Antonio Ruerio Sixti sororis filio (nam capto Martiano filiarum eius viris collocandarum curam rex susceperat) Soranum, Arpinatemq; agrum ab Federico, Neapolionéque recuperatum sibi,

bi, regnóque Neapolitano restituendum cauit, dotis nomine Catarinæ atque Antonio, Pontifice volente, traditum. Rex igitur communicatis cum Roberto Calatino consilijs, cuius forti fideliq; opera multum vtebatur, iubet illum intempesta nocte, magno silentio, egressum castris, quatuor cum turmis equitũ, aliquotq; peditũ cohortibus superare Maßicum saltũ, turrimq; occupare speculatoriã. Ille impigrè pulso præsidio, quod saltum tuebatur, perculsisq; multitudine displodentiũ sclopetariorũ turris custodibus, eaq; statim dedita summum occupat montem, quo è loco facilis erat pediti in planum ac post munitiones descensus. Rex accepto ab Roberto nuncio, instructo agmine cum vniuersis copijs ad munitiones contendit: quò cum peruenisset, dũ interim ducum exquirit sententias, sciscitatúrque quid quisque agendum censeat, Anechinus Morimilis, strenuus, ac multis vir exercitatus bellis, relictum inter munitiones medias ad turreis, callem ad vsum emittendorum peditum conspicatus, adacto summo cũm discrimine per callem equo, subsequenteq; cui ipse præerat, equitum turma, fugato præsidio, quod post munitiones excubabat, aliquanto longius planitiem versus progreditur: ibique tantisper prospectãs stetit, dum regem de ijs quæ acta erant, certiorẽ facit, expectatq; suppetias mitti. Cæterùm non expectato regis iussu, magnum tum peditum, tum equitum numerus eundẽ insistentiã callem, qui attritu vngularum factus erat aliquanto habilior, trans munitiones irrumpit, iungiturq; Anechino. Ille se viribus vbi ijs auctum sensit, aliosq; atq; alios subsequi intelligit, vlterius progressus, conspicatur Martianũ pluribus cum turmis veniẽ-

tem subsidio suis, magnóque ferri impetu. Itaq; cohortatus suos, factúsque illi obuiã, impreßionem eius primò fortißimè excipit, dein viribus vsus, facile eum atq; confestim repulit, & virtute equitum, & militũ multitudine subinde ingruẽtium: versumq; in fugam, parum abfuit, quo minus regius eques inter frutices illũ, viarumq; anfractus interciperet. Missæ igitur à Ferdinando complures auxilio turmæ ad Suessanos vsq; cliuos insectatæ fugientes sunt. Interea ad munitiones accerrime pugnabatur, quibus magno impetu captis totus ferè immissus est exercitus. Dum autem maritima oppugnatur turris, fitq; inter pugnantes de deditione mentio, explosa colubrina ab illis qui turres defensitabant medias, præfectus maritimæ, qui de dededa turre agebat, colubrinaria pila traÿcitur, cuius casu turbati reliqui, qui in propugnaculis erant, ac perculsi metu sese dedidere. Tum verò magnæ excursiones Albanos per agros factæ, multi mortales occupati meßibus, paßim in campis capti cum bubus, iumẽtis, equis, pecorisq; ingens vis abacta. Quod regi vbi nunciatum est, mißis confestim qui equites reuocẽt, iubet vniuersos in castra regredi. Multa enim cum supra opinionem succeßissent, & dolos verebatur, & consilÿ incertus erat. Die quæ insecuta est, dirutis munitionibus, exercitus immissus est cum impedimentis, castráque secundum Lyrim in pratis posita, coq; tormenta maturè cõuectari iussa, ponsq; è scaphis, atque interiectis tabulis super Lyrim stratus. Interim mediarum turrium præfectus desperatis auxilÿs, suæq; ac suorum saluti parum fidens, si tormenta propius admota essent, deditur his conditionibus, vti liberum cum vestimentis, ÿsq; qui

cum

cum eo essent abire Suessam liceat: Rex igitur, quo hostem ad inopiam ac famem redigeret, diebus singulis, producta maxima copiarum parte, conuocatis frumentariam ad prædam finitimis, agros vastabat, atque exectas segetes frumentumque comportari in castra, tutosque ad locos iniungebat, summa cura per solertes atque idoneos viros huic rei adhibita. Perlatis itaque in castra tormentis, decreuit rex arcem quæ trãs Lyrim à Martiano tenebatur, expugnare. Itaque concussis aliquot ictibus eius muris, nõ multos post dies facta à præfecto deditione, arx recepta est. Per eosdem dies Neapolion ad regem in castra venit, communicatisque simul consilijs, confestim ad exercitum in Arpinatem redijt. Tumultuatum est etiam in castris ad Falciculam. Id signum est gregariorum militum, dum ad arma aduersus ducem concurrunt. Nam in vnum omnes locum armati ad id nomen conueniunt, ducésque sibi suo ex ordine ac numero statuunt. Neque etiam rarò aut duces ipsos exercitus in medio belli ardore deserunt, aut forum rerum venalium diripiunt, nonnunquam etiam ducum ipsorum tabernacula. Tumultus huius ea fuit causa, quòd gregarius propter rem furto subreptam, a prætore, qui nunc magister castrorum dicitur, Gallico autẽ verbo Marescallus, ad suspendium trahebatur: quod ægrè multitudo cum ferret, repẽtè gregarij rei amicus cœpit conclamare Falciculam. Ibi è vestigio gregariorum vndique nimbus cõuolat: parúmque abest tumultuatio à direptione tabernaculorum. Rex tamen facilè post primum impetum, instructo statim equitatu, repressit tumultuãtes, ac bonis verbis delinitos, vt ad tabernacula sedatis redirent animis suasit, cõdonata reo

venia. Spoliatis igitur campis omnibúsque fortunis exutis agris, decreuit rex expugnare Montis Draconis Roccam. Id oppidum ad Maßicorum exitum montium quà in mare atque ad meridiem ſpectat, editiſsimo in vertice ſitum, Falernos, Stellateiſque diſpectat agros. ad eius autem montis latus, qua in mare vergit, veſtigia extant veteris oppidi Petrini: cuius è ruinis, quod nunc eſt in vertice conſtitutum oppidum, traxiſſe originem, ſunt qui arbitrentur. Ad alterum verò latus, quod Solis proſpectat ortum, fanulum exiſtit Marci Euangeliſtæ. poſt cuius aram hiatum eſſe ſubterraneũ indigenæ affirmant: in quem vbi paulum modò deſcẽderis, ad intimũ ipſum montem ſpecus panditur, ingẽs ipſa, ac nunc latis, modò anguſtis anfractibus vaſta, & horres: quòd qui ingreſſi quandoque fuerant, nũquam poſt id reuerſi, quòd à dracone antri cuſtode, tetro primùm exanimati afflatu, mox etiam deuorentur. Atq; ob hanc ipſam cauſam de dracone nomen monti eſt inditum. Referebat Philippus notarius, loci eius incola, vir ſumma fide, ac multo rerum vſu, mihíque perfamiliaris, hiatum illum ſuperiniecto ſaxo occluſum olim iuſſu Iacobi Sãnazarij Neapolitani, viri patritij, qui oppido, finitimisq; imperitauit agris, ſub Vladiſlao rege, cui ob virtutem, reique militaris peritiam cum primis ille fuiſſet acceptus. Dum Iacobus ipſe & ſuperſtitioni ratione hac it obuiam, & ne qui e popularibus, aut accolis, vt ſunt humana ingenia, dum explorandi ſtudio capitur, antrum ingreſſus, aut ruina deiectus, aut aſpiratione tetra afflatus, diem illic obiret. quam ipſe cauſam eſſe duceret nullius ingredientium reditus. Locus is igitur & aditu difficilis eſt, & natura manúque

manúque

núque permunitus, quíque pacis tempore propter asperitatem ab habitatoribus destituatur, qui sub ipsum montem, vicum maximè frequentem inhabitant, cui nomen est ad Mar:os. In eo vico collocatis rex equestribus copijs peditatum ferè omnem distribuit in colle, qui vertici ex aduerso obijcitur, interiecta conualle nuda arboribus, horrida saxis, accessu aspera ac difficili. Disposito hic peditatu, delegit rex loca statuendis bombardis, magnoq; fabrorum labore structis, congestisq; absque calce lapidibus, castellum ædificat. Quo perfecto, viam subuectandis ad castellū bombardis per obliqua, confragosaq; montis latera complurium dierum, plurimorumq; hominum opera strauit, produxitq; in summum. Res hortari videtur, vti pro meo instituto, & regionum, & locorum tum nouas, tum veteres appellationes referam, quo quæ dicūtur à nobis, apertiora fiant legentibus. Vetus Campania per Augusti tempora ab meridie mari Tyrrheno: ab occasu Tiberi: Sarno flumine ab ortu: Hernicorum ac Samnitium montibus à septentrione claudebatur, multos populos, ac gentes, præclarißimasq; intra se vrbes continens. Post clades igitur Italicas ab exteris illatas nationibus, postq; euersionem Romani imperij, fines quoque mutati sunt, & cum ipsis finibus regionum nomina. Itaq; tractus is omnis qui est à Tiberi ad Terracinensem saltum, post Amarenum Latij oppidum per Velitras, Syrmonetam, Setiam, Priuernum, Tarracinámque maritima hodie ora dicitur, corrupta autem à vulgo appellatione, Maremma, videlicet quod mari adiaceat. Qui verò tractus, Prænestinum pòst agrum, per Valmontonium, Ferentinum, Anagniam, Frusinonem,

Ceparanum, Aquinatem ad agrum porrigitur, suo nomine hodie quoque Campania vocatur. Vterque autem tractus Romanæ ecclesiæ ditionis est. A saltu verò Tarracinensi, finibusq; Ceparanensibus Neapolitanum regnum incipit. Quódque agrorum atque vrbium ab eo saltu, iisq; finibus ad Sarnum vsque fluuium, cui nunc Scaphata nomen est, interiacet, Leboria terra dicitur, appellatione inde ducta, quòd quæ terra a Latinis olim Campania diceretur, à capiendis fructibus, atque ab vbertate soli: quique nunc Capuanus est ager, quod Græcæ illum tunc gentes atque vrbes colerent, eadem nominis similitudine, leborij dicti & agri, & populi. Quocirca exigendis vectigalibus regij quæstores, diuisis prouincijs, tractum huius Leboriam appellauere terram, in qua sunt Fundi, Hydrus, Caieta, Mola, Casinates, Suessa, cuius ager Albanus quondam dictus est, Theanum, Venafrum, Capua, Caserta, Auersa, Puteoli, Neapolis, Nola. Cui adiungitur ab iisdem quæstoribus Samnij quoque pars ea, in qua est Bouianum, & Isernia, qui ager recenti nomine est Molisius, Molisio ab oppido, a quo originem duxere qui agro quondam imperauerunt. quæ e re familia quoque Molisia hodie agnoscitur. Subuectis igitur summum in collem bombardis multo hominũ labore, maiore iumentorum, boumq; pluribusq; diebus frustra absumptis, quòd oppidi mœnia septentrione versus, qua bombardis exposita erant, in summo erigebantur vertice: cum tamen vniuersum postea oppidum in austrum vergat. Itaque quòd tormentorum longior esset iactus, muriq; humiliores, ictus ipsi frustrabantur bombardarum. Nam aut superae-

peruehebātur propugnacula, aut montis percutiebant saxa, verticísque exesas cautes, quibus muri impositi. Neque huic rei adhiberi remedium poterat, non temperandi pulueris, non ad normā minutius exigēdi, atq; ad metam, & ad iactum lineas. Quæ res Ioannē Martianúmque inuitauit, quòd pollerent peditatu ad inuadenda tormenta, eosq́; qui in præsidio pedites equitesq́; in colle ad castellum constiterant. Itaque intempesta nocte per anfractus viarū perlatus, Andegauiēsis miles, vbi propior factus est castello, magnis sublatis clamoribus vigiles inuadit, eósque qui in præsidio erant, cædit, fugátque: castellúmque adortus tandem per vim eo potitur, vulneratis primò, inde captis qui ad bombardas intra castellum excubabant, in quibus fuere strenui ac nobiles viri. At qui ad Marcos in castris vigilias agebant, re per clamores cognita, accurrunt. Rex & ipse, vt quisque armatus offerebatur, alium post alium summittit, donec copiæ omnes armatæ ad signa constitere. Et iam prima rubescebat aurora cum hostes conspicati ascendentem militem, superantémque montis ardua, relicto castello tormentísque, non expectato primorum ascensu, cum captiuis per montes citato gradu Suessam se recipiunt: Rex territabundus, quanquam oppidanis excidium, direptionem, cædémque minitabatur, irrito tamen incœpto, paucis pòst diebus inde abijt. Verùm enim irritam obsidionem, vtq́; incassum cederent conatus tanti, fusus repentè cœlo nimbus efficit, laborantibus, ac penè enectis siti popularibus. Nam quòd menses aliquot nullos aër hymbres dederat, & quod in cisternis erat collectum aquarum, id omne exhaustum

cum esset, languentibus maximè agrestibus, cunctis denique ob aquarum inopiam postremò metuentibus, nefarium ad sacrum Magicáque ad maleficia concursum est. Quod in summis miserijs, vltimáque aquarum penuria perditissimis à sacerdotibus commentum esset, dum impiè agendo, Dei simul iras, & aëris turbationem, ac tempestates exciunt. Inuenti enim ex oppidanis, atque obsessis sunt, qui nocturnis in tenebris, deceptis castrorum vigilijs, per asperrimas rupes furtim profecti ad litus, trahētes secum imaginem affixi ad crucem CHRISTI, maledictis illam prius ac diro persecuti carmine, post in mare execrabundi immerserunt, cœlo, mari, terrísque tempestatem imprecati. Quo etiam tempore sacerdotes quidam mortalium omnium scelestissimi, dum satisfacere profanis militum artibus student, ritum nefarium secuti, quo, vt dictum est, in huiusmodi necessitatibus elici hymbres putantur, asino pro ædis foribus constituto, tanquam agenti animam cecinere funestum carmen. post diuina Eucharistia in illius os, palatúmque iniecta, conclamatum asinum funereis cantibus, viuum tandem ibidem pro templi foribus humauere. Hic verò vix dum perfecto sacro obnubescere aër, ac mare agitari ventis cum cœpisset, diesq; medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micaret ignibus, nunc lux omnino eriperetur, tonitru cœlum, terraq; horrescerent, volitarent euulsæ ventis arbores, discissáque fulminibus saxa complerent auras fragoribus, prorupit tanta è nimbis pluuia, hymbrésque tam validi, vt non cisternæ modò colligendis aquis satis non essent, sed arentia saxa, rupésque exustæ solibus,

bus, torrentes vndequaque prolapsos diffunderent. Itaque rex, qui sola in siti potiundi oppidi spem collocauerat, frustra ab ea habitus, ad Sauonem vetera in castra rediit. Caeterùm existimare Deum iratum, beneficium pro scelere referre, neque pij est hominis, neque rerum naturae callentis, atque peruestigantis causas. Quo enim maiores inualuere siue hyeme, siue aestate aestus, coeli ac terrae siccitates, eo tempestates consueuere pòst sequi foediores, nimbique magis procellosi. Habente hîc castra Ferdinando, leuibus quidem ex initijs agitari coeptum est de pace, Martiano popularium iras ob famem, futurum in annum verente, Ferdinando autem metuente Tarentini perfidiam; quódque intelligeret quartana illum magis magisque indies premi, ex eo cupiente in Apuliam quamprimum, finitimáque Tarentini loca cum exercitu proficisci, ad naturae extremos casus. Itaque aequis conditionibus pax fit: paci additur alterum affinitatis vinculum, Beatrixque Ferdinandi filia, quae post Matthiae Hungariae regi nupsit, Ioanni Baptistae Martiani filio despondetur, permittente Pontifice, quôd vterque & vir, & vxor, alterè sorore, è fratre altera, Alphonsi regi liberis orti essent. Móxque ex conuento Beatrix à Ferdinando Suessam, ad Helionoram sororem mittitur, futurum pignus & securae pacis, certi matrimonij, cum esset vterq; impubes. Andegauiensi publica fides data, tutò se Isclam ad Torellã conferendi, quibus cum etiam vellet è suis: caeteris in quae loca, & ad quos vellent accedendi potestas permissa. His igitur peractis, rex extrema parte aestatis in Apuliam profectus, positis ad Luceriam castris, inde ob

sclopetorum, colubrinarúmque diurnos, nocturnósque displosus, repentinásque cuiusque modi militum generis cædes, dimissa obsidione Manfredoniam petit, quam versus cum è Campania discederet, ænea comportari tormenta iusserat. Itaque vno fermè tempore & rex propter mœnia metatus est castra, & carri cum tormentis, alijsq; machinis eò peruenere. Quibus aduersus muros à septentrione ad iactum admotis, paucis diebus quassata mœnia, dirutæq; turres, dedendæ spem vrbis pollicebantur. Cum iam in castris ob summam commeatus inopiam penè tumultuatum est, stipendiáque conclamari vniuerso à milite cœpta. Rex igitur quo sub spe stipendiorum è vestigio soluendorum exercitum promptum, paratumq; ad imperata haberet, Barolum ad ea comparanda proficiscitur. Eo vix digresso, nauigia duo onerata fabis, atque à Tarentino sub speciem exercendæ mercaturæ ab Vigilijs, quod maritimum est oppidum, missa, cum appulissent, ad litus constitere: admonitique nauigiorum ac fabarum domini, non licere, qui amici essent, obsessam eos vrbem ingredi, aut adiuuare annona, fabam in continenti expositam regio quæstori vendidere: quam per equitum ac peditum cum distribuisset capita, hac ratione tridui consuluit exercitus totius fami: cum interim ducibus oppugnationem parantibus ventum est ad deditionis conditiones, quarum medius Barolitanus cum esset Barnabàs, scriptis ijs quæ ad regem mitterentur, dum inter ciues, militésque pacata seruntur colloquia, ad muros atque ad portas facto ex improuiso impetu, ducum fraude ac prædæ cupiditate per ruinas mœnium irru-

ptum

ptum est in vrbem, eáque fœdißimo exemplo direpta, atque inter sacra profanaque discrimen nullum habitum. Quæ res ingenti Ferdinandum dolore affecit, qui ne statim regrẽdi Manfredoniam ad exercitum posset, aliquot dierum febricula effectum est. Interim arx Sancti Angeli dedita cum thesauris, qui in ea erant, missusq́ue ad eam accipiendam cum præsidio IOVIANVS PONTANVS, qui regis iussu in castris remanserat, quo ducibus adesset copiarum in administrandis rebus. Descendentem in Apuliam regem Antonius Agellus, & Antonius Vidanus Tarentini Legati adierunt, iq́ue Romam, vti aiebant, ituri pòst habitum cum eo congressum, rex illos ad Ioannemantonium remisit, qui aggrauante quartana Idibus Decembris in arce Altemuræ diem obijt. Mors tamen eius suspicione non caruit. Nam vterque Antonius in suspicionem cum venisset, initi cum rege consilij, subminatus (in cubiculo solus cum esset, ac sine testibus) Tarentinus eis fuerat vbi Tarentum, quô properabat, peruenisset, securi quamprimum in illos animaduersurum. Id à puero qui assiduus in cubiculo versabatur, clanculum, & quasi non audisset exceptum, atque ad alterum ex Antonijs perlatum, à quo blanditijs, pollicitationibusque delinitus puer fuerat, præproperandam ad necem perpulisse vtrunque creditum est. Itaque ad multam noctem ingressos cubiculum, vt qui repentinum aliquid afferrent, somno, morbóque oppressum strangulasse, statimque ad regem misisse mortis nuncium. Multaque comperta violentæ mortis signa statim diuulgatum est. Rex accepto nuncio, missisque qui vrbem, atque ar-

cem acciperent, cúmque ijs simul Marino Tamacello, fideli & cauto viro, qui duodecim millia aureûm ex arce, magnámque auri atque argenti summam inde in castra ferret, accito è Manfredonia milite, solutóque stipendio ad Aufidum pergit: atque inde mouens in agro Tranensi consedit, tantisper ibi moratus, dum qui post Ioannisantonij mortem, Barensi in terra motus fierent ab exploratoribus significaretur. Inde verò cum ad Quartanam mouisset syluam, manéque solis sub exortum, innumerabilis ferè sturnorum numerus palustribus è locis in aëra perlatus cum esset, ingruens ex improuiso falco accipiter, eos repente fugat ac disijcit, tantúsque inuasit aues metus terrorq́;, vti inter acies conuolarent, ac si armatorum ad ordines confugerent, magna exultatione incedentis agminis, felicíque bene vaticinantium militum præsagio. Quo augurio proficiscens rex, ad syluam vbi peruenisset, nuncios accipit, vrbes ferè omnes & Barensis, & Hydruntina terræ inuocare Ferdinandi nomen, ac salutare eum regem. Quædam etiam statim oratores in castra misère quósque ipsæ vocant Syndicos, qui publico populorum nomine seque, vrbésque dederent. Cum autem factus esset certior Ferdinandus, Iulium Antonium Aquauiuum Tarentini generum, cum viginti equitum turmis in armis esse, idq́; studere, quo Baro vrbe potiretur, in cuius arce ad quadraginta aureûm millia seruarentur, Trilitium versus castra mouit, vbi pluribus diebus cum haberet castra, Barum atque arcem ipsam finitimis cum oppidis recipit. Interim Iulius Antonius, qui viuente etiam Ioanneantonio regis fouerat partes quòd & po-

& populos in regem inclinanteis cerneret, & spurium Ioānisantonij filium, nequaquam eo ingenio præditum nosceret, qui succedere paterno imperio dignus atque idoneus videretur, cùm rege pactus, liberali ad illum animo in castra suis cum copijs venit, vexilláque veneratus est. Inde rex dispositis oportuna per loca copijs, Tarentum profectus, pacata omnia inuenit, nullúmque fuit alicuius nominis oppidum ad quod nō accesserit benignè, liberalitérque acceptus a ciuibus, quos ipse publicè, priuatímque ac præsertim benemeritos, quósque prosecutus est priuilegijs, muneribus, beneficijs, aliósque liberauit vectigalibus, alios ornauit stipendijs, equestríque prærogatiua. Compositísque regiorum earum rebus, sub ipsum Ver Neapolim rediit victor, opibúsque & fama insignis, diuersis etiam oratoribus qui ad eum conuenerant, alijsq; & bello, & pace claris viris, in ijsq; Alexandro Sfortia, qui ad eum è Theatibus venerat, ac Bartholomæo Cardinale comitantibus. Duxit autem secum & Iulium Antonium, cuius opera, consilijsq; in maximis pacis ac belli rebus ex eo vsus est: cuius etiam ductu multa pòst & fortiter gesserit, & feliciter administraue rit: tametsi in toga quam in armis non minus vir hic claruit, ad præstantißima quaque natus munia domi, forísque. Ingredientem Neapolim Ferdinandum nobilitatis ordo populusq; nullo non honoris genere cumulauit. Gaudij, lætitiæq; à viris, mulieribus, omni denique ætate in templis, porticibus, compitis, priuatorúmque ciuium domibus signa promiscuè præbita. Is postquam & ciuium & oratorum rebus, qui ex Italiæ vrbibus gratulatum multi venerāt, satis fecit, reuersus

ad belli studia, Iscla obsidioni acrius intendit, dátque maritimæ rei operam. Hinc Oui arcem multis prius vsus artibus corrumpendis custodibus, concutit, admotis ingentis crassitudinis tormentis, in cassum tamen multorúmque operum & dierum iactura. Longè verò pòst fame coactus, præfectus illam dedidit, qua vndique perquisita, præter salis pusillum in ollula, fasciculúmque salitæ brassicæ, nihil omnino esui quod esset, in arce repertum est, adeò fortibus atque obstinatis animis præfectus, defensorésque extitere. Inter hæc agente ad Isclam Ioanne, tum rebus alijs præsertímque missa clàm annona, tum interceptis Martiani literis, cognitum est, illum noua cum Ioanne inisse consilia, idq; modò expectari, dum exectæ messes essent, frumentaque intra oppida relata, ne renouato bello fame premeretur, populariúmque metuendi tumultus Martiano essent. His perceptis consilijs multa cum animo suo agitans Ferdinandus, illud primùm curabat, ne ratione aliqua suspectam habere Martiani fidem putaretur, quodq; Neapolis grauiter laborare peste cœperat, quo vrbem multitudine vacuam faceret, per hanc speciem statutis Leborio in campo tabernaculis eò se recepit, assiduo venatu, aucupijsq; nunc Capuano, nunc Auersano se exercens in agro. Quódque Caldoræ in Ferentanis hostiliter adhuc agerent, vt qui debellaturus eos esset, soluto militibus stipendio, conuenire eos Rosarum ad Mansionem iussit: atque vbi maturæ segetes visæ sunt, repentè ad Sauonem vniuerso cum exercitu profectus, Martianum ad se in castra omnibus cum copijs euocat: quò ni statim proficisceretur, illum se pro hoste habiturum,

agrúmque

agrúmque eius omnem hostiliter populaturum significat. Ille primò timens, pauensque prius etiam omnia tentaturus videbatur, quam vt regis se fidei permittere armati, & inimicum præ se ferentis animũ: tandem & suorum ad monitionibus, & quòd popularium fame laborantium animos verebatur, iratos iam, & de rebellione cogitantes, ad regem vultu, orationeque quammaximè composita in castra venit, ab eóque benignè acceptus est. Cum eo rex permulta egit tum de rebus suis aliis, tum de conciliandis, aut debellandis Antonio, reliquísque Caldoris. Ille verò aliquot post dies, ex quo in castris manserat, quiescente in tabernaculo rege, manè sub exortum solis, equo per castra præter solitum deuectus, deambulansque cum paucis, ac subinde quasi multa animo agitans vultum immutabat, aliô atque aliô sese vertens, nunc humi fixos tenebat oculos, nunc cœlum suspirans, aurasq; suspectabat. Quod animaduersum cum esset, regíque perlatum, iussit diligenter vadum obseruari fluminis, quo è loco ad Carmulas fugienti (neque enim amplius duobus millibus passuum oppidum aberat) iter tutum erat vadum prætergresso. Incertus igitur, atque animi dubius fluctuansq; diutius cum fuisset, tandem ad vadum iam citato equo repentinus ferebatur. Ibi interceptus a custodibus, captiuusq; Capuam, atque inde Neapolim regis iussu ducitur. Qui statim vrbibus, atque arcibus illius potitur, Helionora cum liberis, ac Beatrice Auersam deducta. Ipse confestim cum exercitu in Samnium, Ferentanósque profectus receptis in itinere castellis, atque oppidis ferè omnibus, quæ Caldorarum essent, castris ad Vastum Amonis positis,

quod olim Istonium fuisse multa docent, acri illud obsidione premit. Qua in obsidione propter multitudinem aneorum tormentorum, quòd permulti quotidie paßimque ac promiscuè in castris caderent, atque alij coxis, alij brachijs aut humeris mutilarentur fœda mortes, vulneráque fœdiora essent, multa præter opinionem Ferdinando contigêre. Futuram nanque breui Istonij obsidionem præsagiens Antonius, cum ipse se Riparellæ contineret, quòd id castellum natura maximè munitum esset, locóque summè edito positum, strenuißimum quenque, ac sibi vsu ipso cognitum ex ea quam secum habebat copia, ad vrbem tuendam præmiserat: præfecerátque præsidio Ranerium Ligninum Neapolitanum, vxoris suæ fratrem, acri iuuenem ingenio, constanti fide, manuq; admodum promptum, ac maximo quoque quod offerretur periculo exultantem. Horum igitur opera, pertinacibúsque effectum est studijs, ac laboribus, vti rex obsidionem tandem omitteret, plurimis diebus magna cum suorum cæde frustra absumptis. Itaque disposito milite finitima per castella, qui ne commeatus in vrbem inferretur prohiberet, fame Istonienses compellere ad deditionem decreuit. Ipse ad constituendas regionis eius res conuersus, illis compositis, sub autumni exitum in Campaniam regreditur. Antonius post regis digressum, relicto Riparellæ præsidio, cum ea quam secum habebat, manu hostem frustratus, nocturno tempore itinere maximè occulto, Istonium ingressus, populares primò cohortatus, multa spe ac pollicitationibus illos onerat. Deinde cum intelligeret ciues diutius famem nullo pacto toleraturos, Restainum filium

lium ad regem in Campaniam misit, qui cum eo de se dedendo, deditionisq; conditionibus ageret. De qua Neapoli cum ab Restaino ageretur, interim Iacobus Caraffa, quem rex militibus qui in finitimis Istonio castellis hyemabāt, præfecerat, clàm cum primoribus agere de deditione cœpit: quos ad vltimam propè famem redactos sine spe maritimi, aut terrestris subsidijs, oneratos etiam promissis facilè in sententiā suam pellexit. Itaque quo maximè tempore Antonius sperabat regi se pacatum filij opera, résque è sententia, pro temporum tamē statu compositum iri, tumultu in foro exorto, excitantibus illum Thoma, Petro & Francisco fratribus, è Santorum familia, à tumultuantibus capitur, confestim regio inuocato nomine. Cuius rei certiorem cum fecissent Ferdinandum, eius iussu Antonius Auersam perductus, arcis præfecto custodiēdus traditur. Paucos tamen post dies, Restaino filio procurante, quòd captus is fuisset interea dum de deditione ageretur, resignata prius Riparella, è carcere liberatur, constituto satis etiam liberali stipendio, quo Neapoli priuatus cum vxore ac familia honestè viueret. Is verò haudquaquam multos post menses, sub speciem curandæ ægritudinis, cum se Baianas contulisset ad balneas, Romam inde comparatis clàm nauigijs fugit: nec multò pòst Viterbium; inde Firmū in Picenum proficiscitur. Ad vltimum verò Esim petijt, vbi diem haud multos post annos obijt: vir specie quidem, atque alijs corporis muneribus abundè clarus atq; excellens, quibus si animi quoque dotes accessissent; in eas nunquam calamitates incidisset. Per idem tempus Alexander, qui Pisauri hyemauerat, maturato in

Marsos reditu, iunctis cum Matthæo ac Roberto copijs: nam & ipsi ex hybernis prodierant, Aquilanum in agrum progreditur, tentaturus per idoneos homines ciuium animos. Illi igitur Tarentino mortuo, prostratis atque attritis Andegauiensium rebus, famem etiam cum timerent, agrorumq; vastationem, oblatas ab Alexandro conditiones accipiunt, ac per eum impetrata venia, regi sese dedunt, accipiente vrbem eam regis nomine Nicolao Statio, qui tum apud Alexandrum regis ipsius iussu agebat. Quæ deditio (nam ciuium ipsorum haud exigua in pontificem Romanum inclinabat pars) Ferdinandi rebus plurimum autoritatis addidit ac virium. Eæ namque vrbis eius erant opes, ciuiumq; ipsorum vires ac facultates, vt facile in quam ipsi declinarent partem, Aprutij reliqui populos fermè omneis in eam traherent. Hæc vrbs Amiterni de excidijs paulatim creuit, quod oppidum Sabinorum quondam fuerat, idq; maximè celebre Aboriginum etiam temporibus, qua tempestate Aternus illud amnis nondum alijs auctus fontibus medium secabat. Aberat tum haud multum ab Aterno viæ viculus de fonte dictus Aquula, quod nomen hodie quoque pars ea seruat nouæ vrbis Aquilæ. Diruto igitur Amiterno per ea tempora, quibus extincto Romano imperio Italia ab externis est nationibus occupata, ciues diuersi, alius alium in vicum cum concessissent, aucta maximè tum ciuium tum conuenarum frequentia est Aquula, propter agri opportunitatem, fontisq; ipsius vsum, atque vbertatem aquarum & pabuli. Nam pecuarijs è quæstibus Aquila præcipuè creuit. Sensim itaque, atq; non vnis temporibus conuenientibus accolis, forum effici-

tur

tur rerum venalium, emporiumq; regionis totius, finitimorum deniq; vicorum omnium ratione hac conuentus & caput. Cuius etiam frequentiæ accessit Forconij propinqui oppidi euersio. Nam & Aquilæ propinquum ab exortu Solis agrum Forconensem vocatum comperio. Adhac & deleti etiam oppidi, alioq; de nomine etiamnum extant vestigia. Cum igitur aucti diuitijs conuenæ, hostileis timerent incursus, inito simul consilio decreuere, vti dimensi solum, quantum abunde satis esset, regionatim in tot distribuerent partes, quot vici ad inhabitandum conuenissent, singulisq; partibus, quæ hodie quoque nomina vicorum seruant, singulis attributis vicis, solum vniuersum mœnibus vndique cinxerunt: quique breuis ab initio dictus fuerat nomine de fontis Aquula, auctus post ciuibus, atq; opibus prolatis etiam finibus facta est Aquila, vrbs quidem ipsa ciuibus, autoritate, & opibus clara, regionisq; totius caput. Nam & populus ipse quanquam lanificio deditus ac texturæ, maximè tamen bellicosus est, finitimisq; vndiq; formidini, nec minus etiam regibus qui Neapoli imperant.

QVINTI LIBRI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI RERVM SVO TEMPORE GESTARVM

LIBER SEXTVS.

VM hæc biennio fermè geruntur, Aenariæ interim res insulæ factæ indies asperiores erant. Carolus enim Torellæ frater, cōparata octo triremiū classe, magnoq; biremium, aliorumq; nauigiorū numero, ingentem omnis generis rerum prædā in Isclam conuexerat, seq; maritimæ Campaniæ oræ maximè formidolosum fecerat. Quo tempore regius miles munitionibus inclusus, magisq; ipse obsessus, quā qui obsideret fame sitiq; laborabat, ad extremū adductus deditionem meditabatur. Adhæc mare infestum vndique: Campanorum litus ab incursionibus minimè tutum: maritimæ comportationes è Brutijs, Sicilia, Hispanijsque ab vltimis diremptæ: demum nulla non nauigatio importuna, maximèq; periculosa esse, ac timeri iam ne Torella prædæ precio, allectationeq; tractis ad se diuersarum gētium prædonibus, Tyrrhenum omne, Siculumq; infestum mare redderent, neque Hispanis, in quorū manu maritimæ tum res erant, satis credi, neque alia via prouideri posse. Quibus malis quo prospiceret Ferdinādus, nec tamen quibus fideret, satis sciens, plurima diuersaq; animo agitabat. Quoniam autem locus admonet,

net, insulæ situm ac soli naturam paucis exponam. Aenariā à continente tractu motu terræ aliquando euulsam multa docent, exesæ rupes, solum cauernosum, soli natura continenti persimilis, arida, & calidis fontibus scatens, nutrit intestina incendia, vnde alumine plurimo abundat. Quin etiam his ipsis annis Bartholomæus Perdix, Genuensis negotiator Neapolim petens, cùm insulam prætereueheretur, animaduertit aluminosos quosdam sparsos in ora maris scopulos. Annis enim circiter centum ac sexaginta tribus ante quàm hæc gerūtur, ruptis repēte terræ visceribus exāhelato incendio, non modica sui parte Aenaria conflagrauerat: quæ eruptio & viculum igne absumptum pòst voragine absorpsit: & qua Cumanum spectat litus, prouolutis ingētis magnitudinis in sublime saxis, fumo, flāmis, puluereq́; immissis, postq́; per agros sparsim impetu suo iactatis, maximè vberem atque amœnam insulæ regionem vastauit. Qua tempestate quædam etiam saxa scopulorum instar in litus prouoluta cùm essent, ea Bartholomæus fornacibus pòst excocta, in alumen dissoluit fuditq́;, reuocata arte ea, è Roccho Syriæ ab se allata, vbi ipse plures annos negotiatus esset, quæ multis antea seculis in Italia iacuerat. Gignit ager nobilissimi generis triticum, fert & generosissimū vinum, estq́; hortensium frugum maximè ferax, populares insulæ vicatim habitāt, positus ipse plerunq́; tumulosus, & arduus: insurgit in ea mōs apprimè editus, in cuius penè vertice fons scatet eodem quo & ipse mons nomine Abocatus, ab auium frequentia (vt arbitrantur) dictus, cum reliqua insula gelidorum laboret penuria fontium: litora incurua magis quàm re-

cta, cœlum clemens ac salubre: iungitur monti in quo est vrbs sita, mole manu olim iacta: vniuersæ ambitus complectitur decem & octo circiter passuū millia; abest fermè decem à continente, diuiditur à Prochyta freto non satis amplo. In eam Alphonsus eiectis inde antiquis colonis victore militibus qui secuti eum essent, maximeq; Hispanis coloniā deduxit, arcemq; quàm munitissimam struxit. Cuius pòst & arcis, & oppidi, & insulæ vniuersæ moderationem cum demandasset Lucretiæ, ea permittente rege substituit & arcis custodiæ, & moderationi popularium Ioannem Torellam, Antoniæ sororis suæ virum. Hic Alphonso mortuo, cum dominandi cupiditate teneretur, violato iure fidei ac necessitudinis, restituere primò eam Lucretiæ contēpsit, dein quòd intelligeret illā cum Andegauiense sentire, re Ferdinando significata, ab eo sibi & vrbē, & insulā impetrauit. Atque haud multo pòst (vt erat insatiabili auaritia, incredibili ambitione, summa inconstantia, perfidia etiam barbara) cœpit cum Ioanne clam agere de amicitia, promissaq; ab illo sibi Prochyta, statim cum Petro Coxa, qui insulæ imperitabat, simultates primò, pòst apertas etiam inimicitias exercere. Hinc Ferdinando maioribus curis presso, traiecto triremibus freto, expositisq; in litore militibus, insulā populatur: mox comparatis necessarijs, oppugnare oppidum decreuit: cumq; à rege monitus ne fidelem, & sibi maximè acceptum hominem armis peteret, nec ab incœpto desisteret, ac tantum non fame coactum Petrum ad deditionem coegisset, tandem rex necessitate victus, comparata classe, Torellæ militem Prochyta expulit, liberatumq; obsidione Petrum commeatu plurimo,

rimo, ac militibus iuuit. Torella per hanc occasionem confestim ad Andegauiensem desciuit, quem pòst ad se confugientem vrbe acceptum, opibus etiam suis fouit. Quod ni Tarentini secuta breui mors esset, transmisso in Brutios cum triremibus (vti cõuenerat) Ioanne, insequenti anno bellum priori longè infestius calamitosiusq́ instauratam iri apparebat. Igitur Ioãnes in Isclã delatus, conspecta munitionum natura, primò mediocribus prælijs infestare regios, eos extra munitiones excitos sauciare, fatigare, aut quiescere sinere: pòst ne castris egrederetur, prohibere, arcere à lignatione: nequid ab insulæ popularibus importari posset, cauere: sclopetis, colubrinis, bombardis die noctuq́ infestare: multos in propugnaculis non paucos intra tabernacula vulnerare, aut membris mutilatos lacerare, donec eos cædibus, vulneribus, mutilationibus, fame, siti, lassitudine, pestilẽtia è diutino labore necessitudineq́ exorta affectos, ad vltimam rerum ac malorum omnium difficultatem artibus his redegit. In hac summa rerum omnium inopia illud eos maximè angebat, quòd clausi terra, mariq́ vndique, quo in statu res suæ essent, significare nec regi poterant, nec ab illo certiores fieri, quid pararet, quid ab ipsis parandum esset, quando præsidium expectandum, omni itinere, terra, mariq́ interclusò. Itaque rex magno nunciorum discrimine ab ijs qui Abocæ tum tuebantur montem, de suorum difficultatibus certior factus, re in senatu sæpius disceptata, cum omnes de ferendo subsidio desperarent, quippe cũ hostium classis abunde potens, pollensq́ esset, contrà regi eo tempore præter triremem vnam maritimi apparatus nihil esset: in ea consiliorum infirmitate, con-

sternationeq; animorum, Ioannes Pous triremis eius præfectus, cæteris animo perculsis omnibus ipse animi plenus: At, inquit, longè secus ego sentio, rex, longeq; alia mihi mẽs, aliudq; à vobis consilium est, duces. Mihi est animus, expositis ab altera insulæ parte in terram militibus, occupato monte qui mari imminet, inde decurrere, gladioq; & hasta, modò lectus mihi miles detur, aperire ad munitiones viam, hostemq; ferro medium cadere, & commeatu immisso liberare ab fame obsidioneq; munitiones. Huic sententiæ alij vt generosæ fortiq; fortes ipsi assentiebantur, contrà alij vt temerariam aspernati repudiabant, metu in maius aduersariorum res tollente. Tum Pous rursus, Vobis inquit, viri regia de re tantum agitur: mihi de regia, & mea de salute, item incolumitate, bonisq; meis omnibus. Si vicero, regijs & meis rebus iuxtà consuluero: sin fortuna, quod nullo pacto reor, incœptis meis inuiderit, regi nihil amissum, mihi vitaq; & fortuna omnis in æquo mea ponitur. Et vos quidẽ Isclæ res desperatas habetis, ego verò eas è calamitate vt vindicem, meo, rerumq; mearum omnium discrimine laboro, & conor. Nolite quæso tantã meis mihi pariundam periculis laudem inuidere: dabo vobis, mihi credite, hoc vno facinore confectum bellum. Rex probato eius consilio, triremi confestim instructa, duabus cum biremibus, minoribus item nauigijs duobus, delectis ter centum peditibus è veteranorum numero, commeatu nauigijs imposito, noctu è Neapoli soluere eum iussit. Ille tenebris, silentioq; feliciter vsus ad finitimum montis litus applicat, peditatuq; exposito, triremiq; alijs cum nauigijs Caietæ petere portum iussis montem nullo prohibente

bibente ascendit, amiceq; acceptus signo cognito ab ijs est, qui monte tuebantur. Nam summo in iugo Nicolai sacellum est, atq; haud procul vetus munitio ad propulsandos repentinos insultus olim constituta, cui peregrina, barbaraq; appellatione nomen est Bastida. Hi communicatis simul consilijs è vestigio mittunt qui de subsidij aduentu obsessos certiores faciãt, & quid agẽdum sit doceant, signumq; inter se committendæ pugnæ constituant. Nuncij quòd penetrare ad munitiones vndique circunsessas ab hoste nequeunt, Poum biduo frustrati sunt, qui in expectatione rerum erat. Tertio die Andegauiensis consilij huius inscius incendiariam machinam admoueri munitionibus cum iußisset, ea obliquè tracta, in quem minimè locum oportuit declinauit, motuq; ipso magis accensa, flammam simul, ac fumum ingentem edidit. Quod conspicatus Pous, metuensq; munitionibus à conflagratione, instructa acie descendit è monte. Partem ducebat cohortis Fantagutius, vir maximè strenuus: partẽ ipse cum Oriola, homine impigro, & ob fidem regi cognito. Vbi ad locum ventum est, signo dato occupatum expugnandis munitionibus hostem ex improuiso adorti, magnũ terrorem incutiunt. Illi pectore aduerso fortiter incurrentes sustinent. Ac nunc hi, nunc illi, fortuna belli domina variante, loco cedunt, multi vulnerantur. Strenuè vtrinque pro gloria, pro vita, pro libertate pugnatur. Regij eruptionem è munitionibus expectant. Andegauienses illinc paucitatem despiciũt, hinc eruptionem verentur. Itaque innisi viribus regios aliquantum propellunt. At qui intra munitiones clausi fraudẽ hactenus timuerant, vbi cædes, vulnera, fugas, impreßio-

ves eminentioribus è turribus conspicantur, confirmatis maximè animis erumpunt. Editur pugna rara & nobilis, fortibusq́; vtrinque animis decertata, vtrinq; pro salute pugnantibus. Vtraq; in dextra acies spem, salutem, libertatem repositam habet: regia si cesserit, nullo se loco tutam credere. Andegauiensis in medio constituta hostium, non fugæ, nõ receptui locum habere, duces, centuriones, præfecti hortari, adoriri, ferire, milites alij impellere, alij cedere, pars capere, multi capi, vulnera, cædes, casus promiscui. Vtrinque clamores tolli, vtrinque pro pugnæ euentu, aut fuga significari, aut victoria. Tandem Andegauiẽses ab fronte atque à tergo arctius pressi superãtur, nec sustentata impressione, pluribus aut cæsis aut captis, reliqui in fugam versi, pars intra molem, alij pontibus qui expositi in litore erant, in triremes se recipiunt, alij in mare prolapsi minoribus à nauigijs excipiũtur. Dux ipse Andegauiensium in fluctus maris mento tenus immissus ægre à suis intra nauem subleuatur. Victor regius, fugato hoste munitiones ingreditur. Pous consolatus magis quàm cohortatus, liberum iam obsidione militem, saucios curari, commeatum importari, præsidium per munitiones distribui imperat. Languidos aut morbo grauatos inde deuehendos curat. Nec multo pòst, constitutis è sententia rebus omnibus, confirmatisq́; militum ac popularium animis, ad montem reuertitur. Illi victoria elati, speiq́; atque animorum pleni felicia omnia sibi promittũt, ex eoq́; hostem à munitionibus, atq; à continente prohibent. Pous è monte ad litus digressus, ascẽsa è vestigio nauicula, quo discessus hostem lateret, Caietam ad triremem deuehitur, statimq́;

Formiano

Formiano soluens litore Iluam petit, vbi intellexerat regias triremes expectare. Hæ simul inde digressæ Neapolim versus dum feruntur, Argentario haud procul à promontorio, quatuor triremes, ac biremes totidem Punicas obuias habent, in easq; strenuè illatæ, vnam è biremibus capiunt. Quo minus insequantur fugientes, obstitere Andegauienses triremes, dum timetur ne insequentibus ipsis a tergo inferantur. Itaq; felici nauigatione vsæ Neapolim paucis diebus aduehũtur. Atq; haud multo pòst Ioannes, Tarentino iam mortuo, desperatis rebus suis, in prouinciam inde Narbonensem enauigat, relinquens in regni Neapolitani populis, atq; apud nobilitatem præcipuè, permagnum sui desideriũ: cum esset maximè cõpositis moribus, integra fide, incredibili continentia, summa cõstãtia, magno in Deũ metu, in homines liberalitate ac gratitudine, iusti honestiq; apprimè colens, ac supra Gallorum hominum ingenia grauis, seuerus, circunspectus. Ferdinãdus igitur Aenariense ad bellum conuersus, comparata classe decem triremiũ, totidemq; onerariarum, ac biremiũ sex, ei Galcerandum Hispanum prædonem præficit. Ille complureis mẽses, nauibus opportunè dispositis, vrbem sic cinxit, arcuitq; commeatum, vti tandem ad summam annonæ inopiam redactus Torella fratrem è Prouincia arcessitum certiorem fecerit, ni quàm primùm subueniatur, de se rebusq; suis esse omnino actum: maturaret igitur, se vel paucissimos dies vix esse toleraturum, verendamq; interim popularium inconstantiam, præsertim vrgente fame. Carolus re cognita, ac maturandum ratus, onerata frumento naui, instructisq; triremibus, nocturnis diurnisq; remigationibus,

adferendum subsidium cum properaret, vbi in conspectum venit insulæ, inito cum præfectis consilio, triremem maximè omnium instructam, cui erat Delphina ob celeriatem nomen, quæ onerariam remulco traheret, præmittit. Ipse cum omni numero speciem præ se fert magno impetu inserẽdi sese ex improuiso in Galcerandum: ratus hac ratione, dum regia se classis instruit, dum ipse sese minabundus ostentat, omnem regiæ classis impetum in se tracturum, Delphinam interim quasi parum animaduersam ad oppidum, ipsamq́ montis rupẽ appulsuram cum cõmeatu: quo facto fugã ipse esset in altum abrepturus. At Sancius Samudius in statione collocatus cum esset, cõspecta Delphina, minimè cunctandum ratus, summis viribus in illam rostro inuectus, edita cruentissima pugna, eam cum onerariacapit. Quod vbi Carolo cognitum est, speq́ animoq́ destitutus, confestim in fugam vertitur. Galcerandus instructa classe, in altum prouectus, diurna, nocturnaq́ remigatione fessos ipse recente remige facilè assecutus, præter vnam, omnes cum Carolo, alteroq́ è Torellæ filijs capit, captasq́ secum Aenariam perducit, ac vtranq́ simul & victam, & victricem classem in ancoris ad fretum sistit. Quod vbi regi nunciatum est, ingẽti cura liber, ac gaudij plenus, cum Ximeno Duraa, Siciliæ Legato, qui haud multos ante dies Neapolim ad regem venerat, ad Misenum profectus, Galcerando, præfectisq́ gratulatus, gratias illis egit, quòd fortiter fecissent, quòd feliciter rem gessissent, quòd eo facinore vltimam bello manum imposuissent: ijsq́ magnificè collaudatis, quid gerendum: quid à quoque administrandum esset, constituit, statimq́ Neapolim regreditur.

ditur. Tum verò vrbs victoria certa, festa omnia agere, viri, mulieres, ciues, peregrini, senes, impuberes per vrbem discursare, ad litus currere, molem peruagari: qui victrice classe rediissent, sciscitari, gratulari, complecti, virtutem eorum in cœlum ferre, conuiuia parare, publicè, priuatimq; lætari, quòd mare liberũ, quòd nauigatio secura, quòd tandem pax terra mariq; omnino esset parta. At Isabella regina qua erat pietate, & in Deum cultu victoriam deo acceptã referre, ipsa Mariæ aras, ipsa diuorum templa adire, venerari, paruos liberos ante se ferre, cum ijs ante illorum imagines procumbere, gratias agere, vota soluere, supplicia pluribus diebus facere: nihil ciuitas vniuersa, nihil nobilis, ignobilis, sacerdos omittere, quod ad declarandã lætitiam, nihil Isabella, quod ad gratitudinem erga Deum, erga diuos, diuasq; testificandã pertineret. Torella amissa classe, capto fratre, ac filio, destitutus omnĩ spe, de deditione per Duraam cum rege egit, per quem paucis ante diebus etiã tentauerat exolutis sibi à Ferdinando aureûm numûm quinquaginta millibus oppido & insula simul cedere. Res igitur Ximeno procurante conuenit ijs conditionibus, vti Torella oppidum regi traderet, ipse liber tutusq; cũ vxore, liberis, reliq; omni familiari in Siciliã deferretur regijs duabus triremibus. Carolus frater, & è filijs alter, liberi, suiq; iuris essent. Ximenus conuentorum præs, ac fideiussor esset. Antè tamen quàm ille triremibus impositus vela faceret, Ferdinandus coràm exhortatus est eum, vti cum vniuersa familia Neapoli remaneret, rerum se præteritarum immemorem futurum, neq; ipsi, neq; liberis defuturum pollicitus. Ille regi gratias cũ egisset, Nea-

poli soluens in Siciliã primò, pòst Hispaniam Tarraconensem, quæq; illi erat patria, Barcellonem, perlatus est: vir profectò leuitate ac perfidia sua, deterrima quaque sorte vltimoq; supplicio dignus. Et hic quidem belli huius Neapolitani finis atq; exitus rerum fuit. Cæterùm cum regni vrbium princeps Neapolis, atque caput sit, antiquißimaq; cæterarũ ferè Italiæ vrbium omnium, quæ nunc florent, de ea si pauca dixero, neq; alienum suscepto operi, & importunum minimè videatur, tum propter vetustatem ipsam, & vrbis nobilitatem, tum ob rerum plurimarum, siue natura siue hominum arte, industriaq; cõparatarum copiam, atq; excellentiam, quibus ipsa affatim, mirificeq; abundat. Quia verò vetustas ipsa, rerumq; remotißimarũ obliteratio, earumq; cognoscendarum cupiditas ita expostulat, altius quædam repetam, & perquisita, & eruta longo studio, multaq; antiquitatum peruestigatione & cura. Nec verò vitio mihi dari velim, si antequã de rerum Neapolitanarum loquor originibus, Italiæ res à remotißimis etiam seculis repeto, & qui, & quales eam populi, aut reges ab initio tenuerint, in memoriam reuoco. Detur hoc veniæ laboribus meis, compenseturq; repetitioni ipsius remotior fortasse explicatio cum vtilitate lectionis: quod condonari mihi non impudenter forsan videar postulare. Igitur Italiam, cui pòst vniuersæ nomen est hoc inditum, paulatimq; prolatatum finibus, imperioq; ab Ionio mari ad Alpes vsq; complexum est omnia, quæ supero, inferoq; abluuntur mari, habuere in initio Vmbri, genus hominum bellicosum, acre, imperij cupidum, quiq; paulatim mediterraneis ac montanis à locis digreßi, mare versus Hadriati-

driaticum fines protulerint, ipsi reliqui, superstitesq; diluuioni, quæ Deucalione regnante in Græcia, ab Aegyptijs, Græciæq; ipsius scriptoribus extitisse memeratur. Qua tempestate Atlana absorpta insula rerum quondam in occasu potita, vnde etiam nomen pelago inditum, irrumpente oceano, mare hoc immissum est mediterraneum, quo tunc submersa atque hausta fuere cuncta, quibus nunc interiectis Europa, Africaq; inter se atq; Asia destinentur. Fabulosa sanè res existimata, propter Poëtarum decantata admirabiliter ea de re carmina, cæterum quæ nec à natura ipsa rerũ abhorreat, & Aegyptiorum consentiat historijs. Hos ante tenuerant Liburni partem eam, quæ est ad superi maris sinum. Quibus pulsis Vmbri armis eam occupauere, quaq; imperium protulerunt, tractum omnem vocauere Vmbriam, viris pòst oppidisq; diuturnum ob dominatum maximè frequentem. Liburnis finitima tenuere Siculi, atq; Aborigines, gens indigena, vel, vt alij volunt, ex Arcadia profecta, duce Oenotro, Lycaonis Arcadiæ regis filio, qui postea genti nomen dederit. Cuius etiam frater Peucetius oram alteram superi maris occupauerit, eaq; sit ab illo appellata Peucetia, quæ antè fuisset Iapygia. Regium itaque nomen gentis vniuersæ ab Oenotro cœpit, post quem aliquo interiecto interuallo Italus & Ipse rex ijsdem est à populis dictus. Ab Italo autem & Morges, & Siculus, qui à Morgete fratre dissentiens, dedit parentibus sibi populis nomen Siculis, perinde vt ab illo altero nominati sunt Morgetæ. Atque hæc quidem omnia multis ætatibus ante obsessum à Græcis Ilium. Hodie quoque post Marsorum atque Aquilanorum fines est ager, qui Siculorum no-

mē seruat, mutata prima nominis litera. Cicli enim vocantur. Nam & Sicilia insula ex illis dicta, ab illiteratis hodie hominibus Cicilia dicitur, eadem mutata litera. Est & Vallis item Ciciliana quæ præcutinorum est in Vestinis, qui sunt inter Aternum, atque Truentum amnes: quæ regio Piceni quondam fuit, nūc verò est Aprutij. Successit deinceps illis Latinus belli Troiani tēporibus, à quo prisci vocati Latini. Inter Siculos autem atque Aborigines diutius certatum cum esset, accessere Aboriginū opibus Pelasgi, quibus è Thessalia pulsis, ad eam cum adnauigassent oram, quæ est proximè Padi fluminis ostia, postq́ aliquantum temporis eiecti cum inde ab Vmbris essent, Aborigines ipsi dedere eis sedes in Reatinorum finibus, eorumq́ auxilio, commixtis viribus, Siculorum res vehementius attriuere. Quibus deniq́ attritis, Siculi relictis sedibus, grauissimos pòst labores ac pericula in Trinacriam traiecere: quam occupatam, suo è nomine vocauere Siciliam. Tenuerūt autem in initio Itali, qui ab Oenotrijs sunt, Aboriginibusq́ profecti, quantum interim agri Tiberi continetur, Lyriq́ fluminibus, eaq́ prisca fuit Italia, ijq́ Italici populi. Tiberim vltra tenebant tunc Hetrusci, quos Tyrrhenos etiam dictos volunt. Hi paulatim eò potentiæ peruenerunt, vt Vmbrorum ipsi imperium deleuerint, omnisq́ Italia ab exteris nationibus, præsertimq́ à Græcis ob illorum potentiam fuerit appellata Tyrrhenia. Supra Hetruscos tenuere Ligures, & ipsi antiqua gens, quæq́ ausa sit venienti in Italiam Herculi ire obuiam instructa acie. Quin etiam quorundam opinio fuit, Aborigines illorum aliquando fuisse colonos. Hetruscos diutius imperantes, superatis alpibus,

alpibus, Galli pepulere uniuerso ex agro, quem ultrà Apenninum montem, ac secundum Padum fluuiũ possederant, quorum etiam oppidum fuit Sena, quæ hodie quoque Gallica agnominatur. Trans Lyrim uerò proximisq; Lyri regionibus, diuersis tamen ætatibus imperitauere Ausonij, Opici, Osci, Hetrusci, Samnites Campani. Ausonij quidem uidentur fuisse antiquiores, quàm ut ab Ausone Vlyßis filio nomen acceperint. Nam & partem illam terræ Brutiæ, quæ est ad mare Ionium, satis constat longè prius uocatam Ausoniam, eamq; Ausones primos tenuisse, & mare ipsum Ausoniũ appellatum: &, vt Halicarnaßeo placet Dionysio quod pòst vocatum est Tyrrhenum, ante Oenotri aduentum ab accolis mare dicebatur Ausonium. Opici verò fuere, qui & Ausonij, ipsi indigenæ, vt Rutuli, vt Volsci. At Osci Padi accolæ, ac pulsi ipsi, suis Opicos è sedibus pepulere. Hos dein Cumani à Chalcide deducta colonia, Hippocle Cumæo, & Chalcidense Megasthene ducibus. Hi quũm opibus authoritateq; aucti admodũ eßent, subiecere sibi finitimos populos. Omnem pòst eis agrum ademère Hetrusci, ac variante fortuna, Samnites Hetruscis. Dicti autem Samnites à nostris initio Sabelli, ipsiq; à Sabinis orti, postquàm in Sabinorum nomen transiere, qui antè Oenotrij fuerant, atq; Aborigines. Ex ijs deinde agris Samnites hos eiecere Campani, quorum princeps fuit vrbs Capua: à Samnitibus quoque profecti sunt Lucani, qui secundum eos trans amnem Silarum sedes sibi imperiumq; compararunt. Permultis tamen ante Lucanos ætatibus, imperitauerant ea in regione Pelasgi, atque Oenotrij. Vnde insulæ duæ in Lucanorum mari sitæ, Oenotriæ appellatæ,

atq; ab Oenotrijs orti Itali, Morgetæ & Siculi illis succeßere. Inter quos diutius etiam bella gesta. Quæ e re à Græcis scriptoribus pars ea uocata est Italia. Vltimi autem Lucani à Samnitibus emißi occupauere regionem, éque ducis nomine uocauere Lucaniam. A Lucanis orti Brutij, pastoralis initio gens suisq; ab domibus digressa. Post eos quod reliquum est, tenuere Græci ad mare Ionium, diuerso tempore pluribus deductis colonijs, in plaga præsertim maritima, vnde magna etiam Græcia olim dicta Nec tamen defuere è Græcis scriptoribus, qui arbitrati sint, oram Italiæ illam vltimam, quæ Isthmo contenta peninsulam quasi quandã efficit, Italiam initio dictam ab Italo quodam, quem populares, propter sapientiæ probitatisq; opinionem, quam ipse etiam dicendi suauitate concitasset, regem sibi constituerint. Satis tamen constat tum Hesperiam tum Ausoniam ante Herculis in Italiam aduentum à Græca præsertim gente uocari solitam. Hic status penè rerum in Italia fuit ante bellũ Troianum, & post Aeneam atque Ascanium Albæ regnantem, donec Romanorum res adoleuere, ipsiq; tandem Italiæ sunt potiti. Vt verò ad Opicos redeamus, à quibus Thucydides tradit, Siculos fuisse eiectos sedibus, quòd videlicet Opicorum tunc celebre esset nomen, Phlegræus eorum ager fuit, in quo plerique volunt gesta, quæ de Gigantibus memorata sunt in fabulis, ab intestinis terræ incendijs dictus. Quo in agro principes extitere vrbes Cumæ, Puteoli, quæ Græcè est Dicæarchia, & Neapolis. Hanc igitur, finitimamq; oram, quæ est ad amnem Lyrim, Vlyßis, belliq; Troiani temporibus tenebant Lestrigones atque Sirenes: tenuere & Cim-

me-

merij, genus hominum furtis ac latrocinijs assuetum: hicq; specus quàm domos magis incolebant, deductisq; intrinsecus sub terram cuniculis diuersabātur. Cumq; celebre apud ipsos oraculum esset, fierentq; Auernum ad lacum sacra in Ditis patris honorem, in quibus, euocatis manibus, futura noscitabantur, hac ratione multos mortales, qui ad sacra conueniebant, atque ad oraculum consulendum, deprehensos in meatibus, locisq; subterraneis spoliandi libidine clam obtruncabant. Demum scelera eorum deprehensa, ipsi supplicio affecti, sedesq; eorum euersæ ac penitus deletæ. Opicorum insula fuit Prochyta, fuit Aenaria, fuere & Pontia, et Pandateria, & quæ dicta est de Sirenes vnius nomine Parthenope. Nam & ab alterius quoque sepulchro Leucosia dicta est etiam breuis quædam insula Pestanum contra sinum posita. Ac tametsi quæ de Sirenibus dicuntur, pleraq; habentur fabulosa: proditum tamen est memoriæ, atq; ita hominum opinio tenuit, vnius ex eis conditum sepulchrum editiore in colle ad ultimum maris sinum dedisse colli nomen, vocatumq; illum ex eo Parthenopen, quod nomen pòst fuit etiam vrbis eius quæ nunc est Neapolis. Quia verò & Surentum, quasi Surenetum, & promontorium ipsum quod Mineruæ dicitur, Lapides sunt olim Sirenum dicti, quodque insulæ item duæ Sirenusæ, quæ post Capreas Posidoniati, hoc est Pestano, ac Salernitano adiacent sinui, quo in sinu fuit olim Pestum, nuncq; in promontorij eius capite posita est Acropolis, quantum coniectura vti licet, & fabulæ videntur innuere, hæ imperitasse sinui locisq; ijs videntur. Quando prisci etiam autores tradunt Surentum vrbem, ipsumq; in quo con-

ſtituta vrbs eſt, agrum ac promontorium, Sirenum quondam ſedes fuiſſe, perinde vt Circe imperitauit finitima in inſula, vt Calipſo in alia etiam Auſonij maris inſula. An non regnauit Babylone Semiramis, in Ponto, Phrygia, Bitynia Artemiſia? nónne Punicum auſpicata eſt imperium Dido? Florentibus maximè Gothorum rebus imperauit in Italia Amalaſuntha, Theodorici regis filia? Nec verò multis ante nos ſeculis Amatildis Comitiſſæ res in Italia non inprimis fuere illuſtres? Nónne duæ, diuerſo tamen tempore, Neapolitanum regnum moderatæ ſunt Ioannæ? Itaque permultis etiam poſt Sirenes ſeculis, Aenaria ſub Neapolitanorum reipublicæ iuriſditione tenebatur: & cũ ab illis aliquando bellica extracta vi fuiſſet, Imperatoris Auguſti iuſſu fuit eis reſtituta. Et à qua matrona nomen accepit inſula Parthenope, perinde vt ab altera Leucoſia eſt de illius ſepulcro dicta, nimirum cùm ea poſt mortem ſepulta in colle eſſet, continenti imperitauerat, & in quo ſepeliri ſe cauit loco, & celeber per id temporis locus is erat, & viuenti dominæ gratus admodum, atque in delitijs habitus. Nam & honos ſepulturæ religioſiſſimus ſemper fuit, etiam quibus temporibus literæ nullo ferè in honore eſſent, & generoſiſſimo cuiq; decreto etiam publico, in maximè celebri vrbis aut agri parte dabatur ſepulturæ locus. Traditũ eſt enim (de re vt maximè vetuſta loquar) apud Oruinium antiquiſſimum, ac maximè quondam nobile Aboriginum oppidum, Auguſti etiamnum tempore nõ murorum modò fundamenta, & foſſas extare veteris magnificentiæ teſtes, verumetiam ſepulchrorum monumenta magno ambitu, operoſiſq; aggeſtionibus, atque in

que in sublime editis. Itaque sepulcrum ipsum indicio est Parthenopen colli imperitasse, qui subiectæ imminebat stationi, atque ad sinus ipsius caput, éque regione Surrentum spectabat, quæ Sirenum ipsarum sedes tunc esset. Quem ad locum quòd naues quendam quasi in portum applicarent, collis ipse frequens erat habitatoribus, æquè ab accolis ac nautis celebratus, isq; obliterato priori nomine, pòst in matronæ memoriam, atque ab eius sepulcro Parthenope agnominatus. Cuius pòst loci frequentiam auxere Cumani, atq; è Chalcide Eubœæ profecti coloni, auxere & Rhodij, quo tempore rebus maritimis plurimum valebant, deducta illuc colonia, locoq; in oppidi formam redacto. Nam Græcam eam fuisse urbem, id verò certißimum est. Quod autem eo ab loco quadringentis fermè paßibus oppidulum aberat, secundum litus, ac sub mõtem ad meridiem positum, cui Græca nomen esset appellatione Palæpolis, idq; breuitate sua habitatores non caperet, crescente iam multitudine, quo habitandi laxior ferebat commoditas, multi eò cõtinuè immigrabant, ob diuersandi amplitudinem. Quocirca augescẽte in dies nouo oppido, illinc comportandis mari mercibus, hinc soli ipsius opulentia, cum ædificijs illustraretur, & hominum frequentia, quo ab veteri differret oppido, nouo paulatim nomine, & ab ipsis incolis, & ab nauigantibus, vocari pro Parthenope, Neapolis cœpta. Nam ad tempora Romanorum vsque, vt Liuius tradit, vrbes erant duæ, populus vnus. Breui igitur ob loci opportunitatem, conuenarumq; frequentiam in vrbis excreuit magnitudinem. Opibus verò atque autoritate valuisse tunc plurimum mœnia ipsa planè

docuere, quorum vestigia (quòd hodie quoq; quædam extant) videntur admirabili quadam altitudine artificioq; fuisse constructa, vt minimè mirum fuerit, Annibalem Pœnorum ducem illis visis fuisse ab obsidione deterritum. Cōuenisse autem eum in locum proximis è vicis atq; castellis plurimos, docent peruetusta quædam vrbis regionum nomina, quæ hodie quoq; & publicis & priuatis scriptis seruantur, vt Baiana vicina Baianis à colonis dicta, vt à Cimmerijs Cimmeria, quibus vrbis partes eæ quondam fuerint ad inhabitandum distributæ. Transiens quoq; in Italiam ab Hispania Hercules, post Cacum impotentem hominem in Latio domitum, liberatamq; ab eius dominatu regionem, Campani maris oram cum peruagaretur, reliquit monumenta perpetua Auernum ad lacum sua, perq; oram illam omnem itinere atque ætate fessos, Græcis potissimum è socijs, traditis eis sedibus collocauit, quod in Latio item, locisq; in quibus postea Roma creuit, antè fecerat. Reliquit & proximè Neapolim paulò supra Palæpolim, qui locus hodie quoq; Hercules dicitur, & vltra Neapolim ad fontes, qui ab illo Herculani sunt dicti, ibiq; Heraclea condita, & vltra Heracleam apud Pompeios, quo in loco exposita ab occasu solis aduecta præda pompam egisse dicitur: quâ tempestate loca illa omnia essent Græcis ab inhabitatoribus maximè frequentata & culta, propter locorū amœnitatem ac litoris. Ad vetera quoque Neapolis mœnia, Nolanamq; ad portam extat sacellum Saluatoris, quod ad Herculis viam dicitur: & in eadem vrbis regione Mariæ ædicula, quæ ad Herculem. Adeo multa Herculis monumenta & intra vrbem, & extra

etiam

etiam permanent. Post ipsam verò Palæpolim, in qua noua nunc est arx cum adiectis hortis, postq; montem qui Palæpoli imminet, promontorium protenditur in meridiem, quod à delitijs sortitum nomen est, Pausilippum: è regione verò alterum existit promontorium medium inter vtrumq; sinum constituens, Lapides olim Sirenum appellati. Inter autem lapidosos promontorij vertices, sparsosq; naturali quadam tum volupta te, tum artificio quasi scopulos loca sunt interseminata, ac sparsim consita, ea amœnitate, & cultu, ijs etiã delitijs, vt ab ijs illectamentis dictæ olim sint cantu Sirenes irretisse nauigantes, traxisseq; peregrè venienteis homines ad inhabitanda saxa. Ac mihi quidem visus est Virgilius ad eorum locorum imaginem finxisse Elysios secessus, vt cum ait:

Secreti celant calles, & myrtea circum
Sylua tegit ——

Nec verò non eodem mihi tempore visa sunt literarum studia, qualia tunc esse poterant illic & extitisse & cœpisse, quæ postmodum tanta creuerint frequentia, vt quod de vocis suauitate & cantu attributum est Sirenibus, id fabulæ locum dederit ex eloquentiæ ac litterarum studijs, disciplinarumq; cognitione, & cultu. Nam & Zeno, & Parmenides satis propinquis è locis fuere oriundi, quos ante & alios quoque fuisse veri est simile, quando hi duo essent & ipsi seculis nostris fortasse incogniti, nisi eorum Aristoteles in rebus physicis, & post eum scriptores alij meminissent. Iccirco & ante Pytagoram & Metapontinas illas scholas fuere Sirenum in regionibus bonarum artium studiosi permulti: quod Numæ regis Romani disciplina in-

stitutionesq́; declarant. Ea quoq; quæ de oraculis, deq; ad Auernum traduntur sacris, fieri absque literarum cognitione ac professu minimè poterant. Etenim rerũ cognitiones per ea tempora penes sacerdotes erant, & apud Græcos extitisse tunc literarum notitiã, docuit Nicostrata Euandri mater, quæ eas in Latium attulit. Sed redeamus iam Neapolitana ad mœnia omniũ illa tempestate magnificẽtissima: qua quidem tempestate mare quod illic curuari sensim incipiebat in sinum, radices allidebat collis, atque inter vetus nouumq́; oppidum breuiusculus quidã cõstituebatur sinus, quædãq́; quasi statio, quod spacium diuturnitate tẽporum, imbriumq́; limosis è monte decursibus, vt quotidie cernitur, in continentem abijt terram, idq́; nostro tempore ædificijs refertum est. Moles quoq; posteriore ætate ab regibus iacta, portum nunc efficit, ipsius quoq; ad tollis ima fontes tum manabant scatebrosis sub rupibus, qui nunc etsi paucioribus in locis, in ipsa tamen maris ora subter ædificia defluentes scaturiunt. Collis igitur ipse & ad mare impositus rupibus, & in mediterraneis insurgebat, vallibusq́; præterq̃ ad litus cingentibus. Circum verò eum mœnia ab imo in editum assurgentia eminebant ingenti mole saxis, ac singulari artificio cõstituta, aggestitia materia intrinsecus arte iniecta quatenus collis altitudinem, summumq́; æquarẽt solum. Adhæc turres maximè frequentes, ipsæq́; extra muros ductæ adæquato pòst solo insurgebant ingenti vastitate, minacibusq́; fastigiatæ propugnaculis maria ac terras superbissimo quodã prospectu despectabãt. Quæ omnia annis ducentis ac quinquaginta ante ætatem nostrã Corradus demolitus est rex. Pòst verò Ro-

manis vrbis eius ambitum promouētibus, & valles fue re maxima è parte colli æquatæ ad vrbis ipsius positū, vsumq́; inhabitantium, & mœnia pluribus etiam locis ad solum deiecta. Nam & Adrianus Augustus templum in tumulo proximè portā, quæ ad mare ferebat, qui locus hodie quoq; Portus dicitur, ædificauit miræ amplitudinis, idq́; postea collapsum ab insequentibus est principibus instauratum: qua ex ædificatione parte ab ea paulatim per ætates promotum est oppidū ad muros fermè Palæpolitanos, meridiem versus, quaq́; etiā solis occasum vrbs spectat. Post Hadrianum quoq;, & ante illum, potissimum autem Antoninorum temporibus, multa magnaq́; intra vrbem condita fuere ædificia, vt vallium nunc ipsarum ne vestigium quidē vllū relictū appareat: effectumq́; est, vt peruetusta illa magnificaq́; cum primis mœnia penè vndiq; ædificijs cingerentur. Nostra verò ætate Alphonsus Ferdinandi filius, prolato ad solis ortum atq; ad septentrionem pomerio, & muniuit eam partē vrbis, & illustrauit, erectis ingētis crassitudinis muris pipernino è lapide, quā quam inchoasse videri solùm potest, id quod nos ipsi scimus animo illum destinasse. Priscæ quoq; vrbis magnificentiæ præter ipsa mœnia maximo est indicio fluuius intra vrbē inductus, excauato saxo, in quo vetus vrbs tota inerat fundata, eaq́; cuniculatio atq; effossæ specus, deductæ subter maximè celebres vrbis vias: atque ad singula quadriuia, in quæ vrbs quondam omnis distributa erat, excisi putei, è quibus vicinia hauriat. Ab hac autem ipsa cuniculatione deducuntur ad alia vrbis loca, ædesq́; nobilium aquæ, tum ad puteorum vsum tum etiam fontium in vrbis ijs partibus quæ vergunt

ad mare. Ipsa verò cuniculata effossio, ductilesq; aquarum caua & lata sunt admodum, & decursu minimè recto, quò dũ ad angulos sæpius aqua refringitur, reddatur salubrior. Quocirca & decurrit & strepit, sonorum in saxosi modum fluminis: antiquũ sanè opus, ac priscæ cuiusdam magnificẽtiæ præclarum testimoniũ. Extant in ea monumenta etiam illustria templi maximè inclyti Castoris & Pollucis, & item fori, ac secundum ipsum forum theatri: alterius verò theatri (nam duo ea in vrbe fuere, quorum alterum intectum erat) nullum apparet vestigium. Ipsa igitur theatra non vrbanæ tantùm magnificentiæ indicia sunt, verum etiã certantium inter se ingeniorum, propter bonarum artium studia, quæ in ea tum vrbe mirificè florebant. Nã & Nero Augustus ijs in theatris ad Musicæ certamen prodijt in scenam, & propter liberaliũ artium studia, quibus Adrianus maximè fuit deditus, ipse quãquam Augustus rerumq; Romanarum moderator, non asper natus tamen est oblatum à ciuibus magistratũ, eumq; perinde ac priuatus administrauit. Ac mihi quidẽ visi sunt Romani imperatores, contendisse inuicem in magnificanda atq; illustranda Neapoli, aduersum quos ciuitas ipsa constantissimam vbiq; fidẽ seruauit. Nam qua fide, qua animorum offirmatione fuerit post eam stragem, rerumq; calamitatẽ tantã, qua dux Carthaginensium Annibal populum Rom. affecit Punico secundo bello, ipsæ Romanorum historiæ docẽt. Neq; post dirutum à Gothis Romanum imperium, eandem non constantiam retinuit aduersus eos, qui rem Romanam etiã qualemcunq; tenuere. Nam qua humanitate doctos viros, quiq; ea in vrbe literis, rerumq; naturæ cognitio

gnitioni operam dabant, ciues ipsi complecterentur, apertè illud docet, quòd Græci Latiniq; Augustorū temporibus Neapolim tanquam in studiorum suorum matris sinum secedebant. Ea igitur in vrbe cum decessisset Lucilius Poeta, publico à ciuibus funere est elatus. In eam ossa referri sua Virgilius iussit, Brundusij cū decessisset: qua in ciuitate tantæ admirationi & viuens, & mortuus ciuibus ipsis fuit, vt in hunc vsq; diem multa cùm magnificentiæ veteris monumenta, tum naturæ ipsius dona quædam ad Virgilium referantur. Secundum maritimam verò oram quædam etiamnū visuntur monumenta Luculli piscinarum, qui locus Lucullianus hodie quoq; dicitur. Post quē sunt & Platamoniæ, excauatæ ad litus ac manu hominum factæ specus quas vetustas ipsa, salsaq; maris aspergo magna è parte consumpsit, temporumq; ipsorum iniquitas, loca nimirum ad voluptatem, æstiuasq; deambulationes atque conuiuia excogitata. Sunt geminæ etiam criptæ perforato monte Pausilippo, altera ad viam Puteolanam, in ipsoq; ferè promontorij principio, quæ ab Alphonso rege fuit non modicè amplificata: altera ad montis in mare prominentiam, atque ad ipsius exitum, eaq; maxima parte ab vetustate labefactata. Nec verò ciues ipsi quàm ocio, quàm literis dedisse minus bellicis rebus operam, vbi res ferret visi sunt. Siquidem è bellicis maximè exercitationibus ac laudibus, nobilitatē compa parauere sibi tantam, vt Neapolitana nobilitas appareat, & maximè ipsa vetusta, & diutius etiā magnificeq; continuata. Quæ res effecit, vti reges qui post Goticas Africanasq; calamitates mari inuectas, regnum Neapolitanum tenuerunt, eam sibi vrbē metropolim,

IN BARTHOLOMAEI FA-
tij, & Ioannis Iouiani Pontani Historias, Index amplissimus.

mor

Cor-

Ac-

Fran

Homi-

Brac

stu-

Pla-

S

Silua

FINIS.

BASILEAE

Excudebat Petrus Perna suis & Henrici Petri impensis, Anno Salutis

M. D. LXVII.

